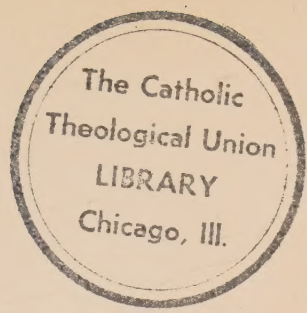

The Catholic
Theological Union
LIBRARY
Chicago, Ill.

Digitized by the Internet Archive
in 2025

DIATESSARON

SEU

CONCORDIA QUATUOR EVANGELIORUM

IN UNUM REDACTORUM

CUM NOTIS AC DILUCIDATIONIBUS EXEGETICIS, DOGMATICIS,
ASCETICIS, HISTORICIS, ETC.

AUCTORE

FR. ALEXIO MARIA LÉPICIER

ORD. SERV. B. M. V.

Commissionis Pontificiae de Sacra Scriptura sodali
olim in Pont. Collegio de Propaganda Fide Theologiae Dogmaticae professore, etc.

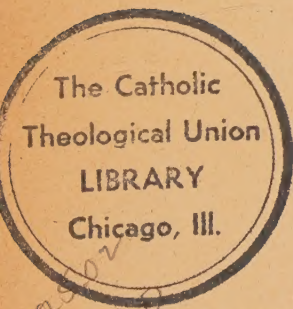
VOL. I

Ab Incarnatione, ad secundum Pascha vitae publicae Iesu Christi Domini Nostri

CUM INTRODUCTIONE

IN STUDIUM CONCORDIAE SANCTORUM EVANGELIORUM

*Ut veritas Evangelii permaneat
apud vos. GAL., II, 5.*

ROMAE

EX TYPOGRAPHIA PONTIFICIA IN INSTITUTO
(IUVENUM OPIFICUM A SANCTO IOSEPH)

1924

LIBRERIA PONTIFICIA
FEDERICO PUSTET
ROMA

AWAROH TIW

IMPRIMATUR

Fr. ALOYSIUS M. TABANELLI, Ord. Serv. B. M. V. Prior Gen.

IMPRIMATUR

Fr. ALBERTUS LEPIDI O. P., S. P. A. Magister

IMPRIMATUR

† IOSEPHUS PALICA Archiep. Philippensis, Vicesg.

BEATISSIMO · PATRI

PIO · XI

IESV · CHRISTI · IN TERRIS · VICARIO

ECCLESIAE · CATHOLICAE · INERRANTI · CAPITI

SVPREMO · DIVINAE · VERITATIS · VINDICI

HOS · EVANGELIORVM · CONCORDIAE · COMMENTARIOS

AD · OPTIMORVM · INTERPRETVM · NORMAM · EXACTOS

PRONVS · IN · OBSEQVIVM · AVCTOR

PIETATIS · AMORISQVE · PIGNVS

DICAT · CONSECRAT

DILECTO FILIO
ALEXIO MARIAE LÉPICIER

EX ORDINE SERVORUM MARIAE

PIUS PP. XI

Dilecte Fili, salutem et apostolicam benedictionem;

RATUM quidem est, quod accepimus, te, cum in sacra theologia verbis scriptisque tradenda, annos bene multos, Angelici Doctoris vestigiis insistens, consumpseris, plurimum operae studiique iam dudum conferre ad divinas litteras, atque adeo ad ipsa quatuor Evangelia, quibus Domini Nostri Iesu Christi et vitae et doctrinae veluti summa continetur. Itaque non modo quae singuli Evangelistae scripsere, ea sic, optimis auctoribus usus, composuisti, ut unum quasi rerum contextum conficeres, sed etiam ad contextum huiusmodi explicandum tantam annotationum, e Sanctis Patribus et e probatissimo quoque tum veterum tum recentiorum Scripturae interpretum haustam, copiam adiunxisti ut quaecumque de vita, institutis praeceptisque Redemptoris nosse

maxime conveniat, ea tamquam uno conspectu omnia in tuo libro complecti liceat. Accedit quod annotationes istas explicationesque peropportuno consilio ad usum ordinasti cum privatum legentium aut meditantium, tum publicum etiam sacrorum concionatorum. Quare Nos, quibus nihil tam cordi est, quam Bibliorum vigere studia, in primisque Evangeliorum, unde clerus populusque christianus ad bene sancteque vivendum proficiat, vehementer equidem propositum tuum probamus, eo magis quia primum hoc volumen — quod, ut promittis, cetera brevi consecutura sunt — et soliditate doctrinae et pietatis suavitate videmus commendari, quarum praesertim causâ tres proximi decessorum Nostrorum tua scripta dilaudarunt.

Tu vero perge, ut facis, dilecte fili, opes ingenii scientiaeque tuae in communem fructum proferre, divino fretus auxilio: cuius Nos auspicem eandemque testem paternae benevolentiae Nostrae, apostolicam benedictionem tibi amantissime impertimus.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, die VII mensis iulii MCMXXIII, Pontificatus Nostri anno secundo.

PIUS PP. XI.

PRAEFATIO

UM in eo iam forem, ut Institutionibus meis theologicis, ad textum S. Thomae concinnatis, quas in scholis collegiorum Urbaniani de Propaganda Fide et Alexiani Servorum B. M. V., Romae, per plura lustra tradidi, manum imponerem ultimam, ardens coepit mihi desiderium accendi, ad Sacram Scripturam, novi praesertim Testamenti, studia convertendi, ut in ipso inspirato fonte, easdem modo sublimes illas veritates, praeunte theologica face, plenius atque suavius degustarem, quas in theologico cursu ebiberam. Est quippe Aquinatis scholastica velut lampas ardens, totum revelationis depositum, in sacris contentum Paginis, purissimo perfundens lumine; est clavis aurea, qua verbi Dei arcana mentibus hominum reserantur; unde et videmus praestantiora quaeque ingenia, quae in exponendum sacrum Textum incubuere, lumini huic mutuata fuisse luculentas illas explanationes, quae tantum aluere in intelligentia verbi Dei profectum.

Ex omnibus autem novi Testamenti libris. quatuor Domini nostri Iesu Christi Evangelia studio et investigatione pervolvenda selegi, tum quia in his suavissima Salvatoris nostri persona quam accuratissime delineata emergit, tum quia, brevi velut compendio, inibi redacta continetur summa revelationis christianae. Id ipse testatur S. Augustinus ⁽¹⁾: *Inter omnes divinas auctoritates, quae sanctis Litteris continentur, Evangelium merito excellit.* Cum igitur hic sit sapientiae apex, scire *Iesum Christum, et hunc crucifixum* ⁽²⁾,

⁽¹⁾ De Consensu Evangel., l. I. c. I, n. I. — ⁽²⁾ I Cor., II, 2.

nil potius a me praestandum censi, quam ut studio ego ipse persequeretur et discipulis meis proponerem enodandum sacrum illum Textum, ex quo penitior amabilissimi nostri Redemptoris cognitio hauritur. In nulla enim tabula, in nullo codice, perfectius descripti manent inaeestimabiles Cordis Iesu scientiae et amoris thesauri, quam in simplicibus aequae ac sublimibus quatuor Evangeliorum paginis.

At, cum haec sit sacrorum auctorum scribendi ratio, ut non omne quod Christus egit, dixit aut passus est, singuli referant, sed unus quidem unam, alius vero aliam rem, pro instituto sibi proposito et sub Spiritus Sancti dictamine, narret, unde tanquam quatuor unius eiusdemque gemmae facies, aut quatuor unius mystici currus rotae rite censeantur; hinc ad integram Evangelii notionem comparandam, necesse est quatuor simul Evangelia amico componere foedere, quatenus ex sparsis membris unum corpus resultet. Quocirca, quatuor Evangelistarum concordiam vel harmoniam instituendam curavi, ut studio et consideratione perperenderem, iuxta ordinem chronologicum redactum, id omne quod, licet in diversis diversimode relatum, ad eandem tamen continuatam pertinet historiam.

Disposita atque in unum compacta, iuxta id quod a probatoribus auctoribus praestitum deprehendi, evangelica narratione, animum mox applicui multiplicem sensum, sub littera contentum, qualem Patres scriptoresque ecclesiastici indigitarunt, adinveniendū, ex quorum penu appositos deprompsi commentarios. Et quidem, a Patrum sententia, ubi haec sit unanimis, Tridentinae regulae obsecutus, nunquam, quod sciam, discessi; ex multis autem Commentatoribus, sive antiqui, sive recentioris aevi, quos recensui, apem imitatus, quae varios delibat flores, ut mel suave conficiat. sententias, quae in Ecclesia probantur, in unum collegi; ubi vero res dubia sit, illum protuli sensum, qui propius ad veritatem accedere videbatur; ita ut, si non alia, haec una sit mihi laus: doctrinam quam trado, meam non esse, sed quam in probata traditione inveni, cum etiam auctorum, quos consului verba interdum adhibuerim, ubi videlicet meliora non

fuerit reperire. Cum autem brevitati studuerim, hinc omnium auctorum nomina, quos perlegi, non semper duxi expresse recensenda, ne etiam viderer de eruditione potius ostentanda, quam de veritate promenda sollicitus.

Constans vero haec mihi fuit regula, in hoc opere exornando, primo, constituto ex diversis Evangeliiis integro textu, hocque in Sectiones, nec nimis amplas nec nimis coarctatas, sed unam rem referentes, distributo, singulis hisce Sectionibus, introductionis instar, summam praeponere eorum quae inibi tractantur; tum uniuscuiusque Sectionis rationem reddere, investigato scilicet rerum narratarum chronologico ordine, atque solutis quae inter Evangelistas passim occurrunt dissonantiis. Ubi sanctum mihi solemneque fuit, ne particulam quidem boni dati evangelici praetermittere; ex adverso vero, ne unam quidem voculam Textui sacro superaddere: unde continuata historia totum, et solum id. fideliter referat, quod Spiritus Sanctus quatuor vatribus conscribendum inspiravit.

Commentarii vero, quibus sacer Textus illustratur, explicationem non solum theologicam, litteralem et moralem, sed etiam, quantum rei natura postulat, philologicam et exegeticam referunt, adeo ut nihil eorum, quae ad pleniorum Evangelii intelligentiam pertinent, desiderandum voluerim. Demum, unicuique Sectioni, coronidis instar, pro rerum opportunitate, quaestionum seriem addidi utilium scitu, utpote quibus tota sacra theologia et temporis Christi historia velut compendio relegitur.

Quo in munere obeundo id assequi conatus sum, quod sanctae memoriae Leo XIII non ita pridem inculcabat, hisce verbis ⁽¹⁾: *Optamus et cupimus, ut plures patrocinium sanctarum Litterarum rite suscipiant teneantque constanter; utque illi potissime, quos divina gratia in sacrum ordinem vocavit, maiorem in dies diligentiam industriamque iisdem legendis, meditando, explanando, quod aequissimum est, impendant.*

Quibus omnino ea cohaerent quae viris, quibus Com-

(¹) Ep. Encycl. 18 Nov., 1893, *Providentissimus Deus*.

missionem de Re Biblica, a se institutam, coalescere volebat, serius idem Pontifex enixe commendabat, dum aiebat ⁽¹⁾: *Eam sibi habeant provinciam, omni ope curare et efficere, ut divina eloquia et exquisitiorem illam, quam tempora postulant, tractationem, passim apud nostros inveniant, et incolumia sint non modo a quovis errorum afflatu, sed etiam ab omni opinionum temeritate.*

Quantam in hoc opere, cui conficiendo, gravi licet curarum pondere interdum oppressus, labori haudquaquam, per longam annorum seriem, parcens, animi perceperim delectationem. atque contra vitae huius miserias solamen et refrigerium, quantum quoque, pro sacro ministerio, praesertim praedicationis verbi Dei, utilitatis hauserim, congruis exprimere verbis non valeo. Id unum opto, ut si qui. ex priscis meis discipulis, hoc opere uti voluerint, eandem et ipsi, imo maiorem, spiritus hauriant pinguedinem. Divinae enim Scripturae adhortationi nobis datae sunt, necnon solatio animi et quieti spiritus, quam percipere nequeunt qui extrinsecae eiusdem cortici, medulla neglecta, unice insistent.

Dixi sperare me, fore ut discipulis meis vulgata hac elucubratione profuerim. Nec enim parum me reputavero consecutum, si quos, vel in scholis praelaudati Collegii Urbaniani de Propaganda fide navos discipulos, vel in Ordine Servorum Beatae Mariae Virginis dilectos filios aut alumnos nactus sum, ad haec Evangelicae Concordiae volumina induxero pervolvenda. Porro, cum mos sit, in Scripturae Sacrae curriculo, ut unus alterve, ex inspiratis libris, interpretatione litterali exegetica, a Doctoribus in scholis tradatur, hoc unum in votis manet, numquam Evangelicae narrationis praetermitti expositionem: sic enim fiet, et non aliter, ut qui in sortem Domini vocantur, et pietatis pabula, pro sua pasceunda devotione, semper in promptu habeant, et veritatis documenta, ad sacrum Evangelium, prout pastoris munus exigit, congrue populo explanandum.

Facere hic non possum, quin grati animi sensus erga

(1) Litterae Apostolicae *Vigilantiae*, 30 Oct., 1902.

insignem illum Pontificem pandam, Benedictum, dico, quintum decimum, e vivis, heu, citius ereptum, qui operi complendo favens adfuit, et cuius paternae adhortationi opportunis fultae suppetiis, debeo, quod extremam ingenti molimini manum admoverim.

Desinam S. Augustini verba usurpans (¹): *Videor mihi debitum ingentis huius operis, adiuvante Domino, reddidisse. Quibus parum, vel quibus nimium est, mihi ignoscant; quibus autem satis est, non mihi, sed Deo mecum gratias congratulantes agant. Amen.*

Romae, die 1 Martii 1923
quadragésimo quinto anniversario a suscepto sacro habitu
in Ordine Servorum Beatae Mariae Virginis.

(¹) L. XXII de Civ. Dei, cap. 30, n. 6.

IN STUDIUM
CONCORDIAE SANCTORUM EVANGELIORUM
BREVIS INTRODUCTIO

I. — **Sancta Iesu Christi Evangelia.** — Evangelium, graece Ἐυαγγέλιον, idem sonat ac *bonum nuntium*, seu nuntium cuiuscumque felicitis eventus; unde evangelizare, secundum vim nominis, est felicia et prospera annuntiare, ideoque Evangelista dicitur qui, data opera, bonum affert nuntium. Hoc sensu Tullius ⁽¹⁾: *O suaves epistolas duas, quibus evangelia quae reddam, nescio: deberi quidem fateor.*

At, usu ecclesiastico, nomen *Evangelium*, lato sensu, adhibetur ad significandum nuntium quod ad vitam aeternam pertineat: hoc quippe nomine Isaias, iuxta S. Lucae interpretationem, futuram Christi praedicationem designabat, cum illum induxerit dicentem ⁽²⁾: *Evangelizare pauperibus misit me*; similiter, S. Paulus discipulum suum Timotheum adhortabatur, ut *opus faceret Evangelistae* ⁽³⁾, quod est verbum Dei annuntiaret, et Philippus Diaconus, cum Iesum Christum efficaciter evangelizasset ⁽⁴⁾, propterea dictus est Evangelista ⁽⁵⁾. Hoc sensu scribit S. Augustinus ⁽⁶⁾: *Proprie hoc vocabulum obtinuit, illa quam dixi, annuntiatio Salvatoris*; et quia huiusmodi annuntiatio in libris Novi Testamenti scripta continetur, hinc horum librorum summa interdum *Evangelium* dicta est.

At, per antonomasiam, Evangelia vocantur libri illi sacri, ad quos conscribendos Spiritus Sanctus distinctos auctores, ideo Evangelistas proprie appellatos, sua actione movit, ut faustum redemptionis nuntium hominibus adferrent. Sunt autem isti S. Matthaeus, S. Marcus, S. Lucas et S. Ioannes, qui omnes divinitus inspirati,

⁽¹⁾ In Epist. ad Atticum. — ⁽²⁾ Luc., IV, 18; Is., LXI, 1. — ⁽³⁾ 2 Tim., IV, 5. — ⁽⁴⁾ Act., VIII, 35. — ⁽⁵⁾ Ibid., XXI, 8. — ⁽⁶⁾ L. II contra Faust., c. 2.

scripto facta commemorarunt, quae olim quidem prophetae uti futura praedixerant, quae vero in Iesu Christo Domino nostro, humani generis Salvatore, novissime sunt completa. *Quod enim*, ait S. Augustinus ⁽¹⁾, *Lex et Prophetiae futurum praenuntiaverunt, hoc redditum atque completum in Evangelio demonstratur.*

De sanctorum horum Evangeliorum authentica origine itemque omnimoda genuinitate, substantiali integritate atque plena veracitate, in Introductione ad Sacram Scripturam, data opera, abunde ac dilucide pertractatur: quod quidem inferius, ubi de singulis Evangelistis agetur, compendiose relegetur: at statim prae oculis haberi debent sequentes propositiones, haud ita pridem a Pio X condemnatae ⁽²⁾: *In pluribus narrationibus, non tam quae vera sunt, Evangelistae retulerunt, quam quae lectoribus, etsi falsa, censuerunt magis proficua* ⁽³⁾. *Evangelia, usque ad definitum constitutumque canonem, continuis additionibus et correctionibus aucta fuerunt; in ipsis proinde, doctrinae Christi non remansit nisi tenue et incertum vestigium* ⁽⁴⁾.

Ulterius, hoc unum operae pretium erit adnotasse, libros scilicet huiusmodi, non ad historiam unice ac formaliter pertinere, sed ad dogma revelatum: quocirca errant plurimum, qui eosdem ad historicae critices normam exclusive rimantes, auctores aut ignorantiae incusant, quod gestarum rerum multas omiserint, aut ordinis violati, quod ea quae narrant non eo semper ordine ponant, quo illa evererint.

II. — **Evangelia apocrypha.** — Quod autem attinet ad illa Evangelia, quae uni alterive Apostolorum, praeter S. Matthaeum et S. Ioannem, attributa passim leguntur, ea subdititia esse, si non alio, hoc certe demonstratur argumento, scilicet constanti ac perpetuo Ecclesiae sensu, ad quem, tanquam infallibilem fidei regulam, sancti Patres passim provocant. Nimirum, quatuor illa Evangelia, veluti quatuor Ecclesiae columnas semper atque concorditer agnovit ecclesiastica traditio ⁽⁵⁾, quin unquam de eorum inspiratione dubium moveretur; e contra videmus de nonnullis scriptis, etiam inter Apostolorum epistolas, utrum fuerint a Spiritu Sancto, necne, quamdam aliquando in Ecclesia ambiguitatem serpsisse.

Illam ergo, quae olim circumferebantur evangelia, ut S. Thomae, Infantiae Domini, Nativitatis B. M. V., etc., cum Ecclesiae careant

⁽¹⁾ L. I de Cons. Evangel., c. 1, n. 1. — ⁽²⁾ Decreto *Lamentabili sane exitu*, 3 Iul., 1907. — ⁽³⁾ Prop. 14. — ⁽⁴⁾ Prop. 15. — ⁽⁵⁾ Cf. S. Irenaeus, l. III, c. 2; Cf. Clemens Alexandrinus, l. III Stromat.; Origen., Homil. I in Luc.

sanctione, inter apocryphas scripturas certissime sunt amandanda; pariter, tanquam subditiia habenda sunt, ut etiam ex Prologo S. Lucae accipimus, quae a compluribus, de vita et doctrina Domini nostri, proprio marte, id est, citra divinam inspirationem, litteris sunt consignata; ideoque ea tantum Evangelia, tanquam Deo iubente conscripta, suscipimus, quae nobis tradidit Ecclesia, quae est *columna et firmamentum veritatis* ⁽¹⁾, iuxta pervulgatum illum S. Augustini effatum ⁽²⁾: *Ego vero Evangelio non crederem, nisi me catholicae Ecclesiae commoveret auctoritas.*

III. — **Quatuor tantum sunt Evangelia.** — Quatuor vero esse Evangelia, Matthaeo, Marco, Lucae et Ioanni respective attributa, nec plura nec pauciora, tanquam rem a Tridentino Concilio definitam ⁽³⁾, atque a tota antiquitate receptam, accipimus. Iam quippe saeculo secundo, adornatae sunt Novi Testamenti nonnullae versiones, ut latina atque syriaca, in quibus sola illa quatuor extant Evangelia; quo pariter tempore, Tatianus, S. Iustini discipulus, primam horum Evangeliorum harmoniam, sub nomine Diatessaron, etsi haud tam recta mente atque methodo, concinnavit ⁽⁴⁾.

In eandem rem omnino conveniunt vetustissimi scriptores, et quidem in diversis orbis partibus disseminati: cuius rei fidem facit, puta, in ecclesia alexandrina, Clemens alexandrinus († 217) ⁽⁵⁾, eiusque discipulus, Origenes († 253) ⁽⁶⁾; in ecclesia africana, Tertullianus († 240) ⁽⁷⁾; in ecclesia Galliarum, S. Irenaeus, S. Polycarpi discipulus († 202), qui etiam asiaticarum ecclesiarum testis existit ⁽⁸⁾; demum, in ecclesia romana, S. Iustinus († 168) ⁽⁹⁾, necnon fragmentum sic dictum muratorianum (circa a. 200).

Cum igitur quaternarius Evangeliorum numerus, et quidem sub eorum nominibus quibus nunc adscribuntur, nulla ambiguitate, atque contradicente nemine, descriptus reperiatur, hinc dubitandum non est, persuasionem hanc in Ecclesia ab ipsis temporibus apostolicis fideliter descendisse.

Sciendum vero, Evangeliorum ordinem, qualis nunc in Bibliis obtinet, utpote qui tempori, quo sunt conscripta, respondet, iam inde a priscis temporibus, ut plurimum, obtinuisse. Quod si, interdum, S. Ioannes statim post S. Matthaeum recensetur, hoc dignitati

⁽¹⁾ 1 Tim., III, 15. — ⁽²⁾ Contra Epist. Manichaei, c. 5, n. 6. — ⁽³⁾ Sess. IV, Decret. de Can. Script. — ⁽⁴⁾ Cf. Theodoret., Haeret. Fabul., I, 20; Euseb., Hist. Eccles., IV, 29. — ⁽⁵⁾ Strom., III, 13. — ⁽⁶⁾ In Luc., Homil. I, etc. — ⁽⁷⁾ Contra Marcion., IV, 2, 5. — ⁽⁸⁾ Contra Haeres., III, 11. — ⁽⁹⁾ Apologet. I, 68.

apostolicae, qua prae sanctis Marco et Luca pollebat, adscribendum videtur.

Qualis fuerit singulorum Evangelistarum in scribendo finis, pariter quandonam unusquisque scripserit, qua ratione unus ab alio discernatur, mox breviter edisserendum veniet. At, prius de quatuor simul Evangeliiis nonnihil erit singillatim delibandum.

IV. — **Cur quatuor Evangelia Deus esse voluit.** — Rationem modo poscenti, cur non plures vel pauciores quam quatuor auctores, Spiritus Sanctus suscitaverit, ad gesta dictaque Domini nostri conscribenda, quae in Ecclesia, tanquam formaliter inspirata, agnoscerentur, non alia suppetit adaequata responsio, nisi Dei voluntas, cum etiam unus certe sufficere potuisset ad cuncta ea scripto exaranda, quae a quatuor simul Evangelistis referuntur.

Attamen, pro ingenioli nostri modulo dicere possumus, hoc divino factitum consilio, ut veritas Evangelicae narrationis lucidius splenderet, multiplicatis videlicet scriptoribus, iisque diversas incedentibus vias, quin tamen vera inter eosdem dissensio possit ullo modo deprehendi. Scilicet, maius profecto veritatis prostat argumentum, si in quatuor illis, qui diversis scripsere temporibus, diverso stylo, diverso ordine, diversa methodo, consensio habeatur, quam si ab uno tantummodo scriptore, Christi facta dictaque fuissent relata.

Praeclara sunt hac in re S. Ioannis Chrysostomi verba ⁽¹⁾. Certe, ait, *illud ipsum* (scilicet scriptores inter se dissentire) *magnum est pro veritate argumentum. Si enim omnia accurate consonassent, et quantum ad tempus, et quantum ad loca, et quantum ad ipsa verba, ex inimicis nemo crediturus erat, sed ex mutuo humanoque consensu haec scripta fuisse putassent; atque huiusmodi consonantiam non ex simplicitate, sinceritateque procedere. Iam vero illa, quae in exiguis rebus deprehendi videtur diversitas, omnem ab ipsis suspicionem depellit; scribentiumque fidem clare vindicat... Si vero in miraculis non omnes omnia dixerunt, sed alius haec, alius illa; nec ideo turberis: nam si unus omnia dixisset, superfluus esset reliquorum numerus, sin omnes diversa et nova scripsissent, nullum suppeteret consonantiae argumentum. Ideo multa plures simul narrarunt, et singuli quidpiam sibi proprium scribendum susceperunt; ne quid superfluum vel temere proiectum dixisse videantur, utque veritatis accuratam nobis probationem offerrent.*

Alias quaternarii huius numeri rationes assignat S. Irenaeus ⁽²⁾:

⁽¹⁾ In Matth. Prooem., Homil. I, n. 2. — ⁽²⁾ Contra Haeres., III, 11.

Quoniam enim quatuor regiones mundi sunt, in quo sumus, et quatuor principales virtutes, et disseminata est Ecclesia super omnem terram, columna autem et firmamentum Ecclesiae est Evangelium et Spiritus vitae, consequens est, quatuor habere eam columnas undique flantes incorruptibilitatem et vivificantes hominem.

Alii alio modo quaternarii numeri rationem reddunt. Sic Origeni placet, in quatuor Evangeliiis, elementa videre, quibus totus mundus per Christum reconciliatur ⁽¹⁾; S. Cypriano, quatuor paradisi flumina, uno ex fonte progredientia ⁽²⁾; S. Hieronymo, quatuor angulos annulosque arcae foederis ⁽³⁾, etc.

At communior sententia est, quatuor Evangelia praefigurata uisse in quatuor illis animalibus, quae Ezechiel ⁽⁴⁾ et S. Ioanni ⁽⁵⁾ ostensa sunt, divinae maiestatis thronum vehentia: ita ut facies hominis designet S. Matthaeum, qui de Christo, quasi de homine scribere exorsus est; facies leonis, S. Marcum, ob exordii verba: *Vox clamantis in deserto*; facies vituli, S. Lucam, eo quod a sacerdotio veteris Legis, quod per victimarum immolationem complebatur, initium sumit; facies aquilae, S. Ioannem, qui altius ceteris aciem oculi in divina secreta perduxit. Attamen, non omnes sacri scriptores consentiunt in assignandis, unicuique respective Evangelistarum, huiusmodi figuris.

V. — **Evangeliorum tituli.** — Quod modo attinet ad singulorum Evangeliorum titulos, quibus iam a priscis Ecclesiae temporibus eorum respectivi auctores demonstrari consueverunt ⁽⁶⁾, incerta res est, fuerintne ab ipsismet sacris scriptoribus, an aliena manu appositi: in quo, hoc invenitur discriminis inter hos libros et libros Prophetarum ac aliorum Apostolorum, quod isti nomina sua textui librorum a se conscriptorum, si unum Paulum ad Hebraeos scribentem excipias, inseruerint, quo scitur illos eorumdem librorum auctores esse; in Evangeliiis autem, sicut etiam in Actibus Apostolorum, nihil est quod eorum auctores certo prodat. — Denique, quod in titulo legitur, puta, *Evangelium secundum Matthaeum*, quoad rem ipsam, idem profecto est, ac si dicatur *Evangelium Matthaei*; nisi quod prior illa dictio ad specialem finem, quem sibi Evangelistarum quisque praefixerit, animum ultro revocat. At, ex titulo illo, non certe patens prodit argumentum ad auctorem libri certo demonstrandum.

⁽¹⁾ In Io., t. I, 6. — ⁽²⁾ Epist. ad Iubaian., 10. — ⁽³⁾ In Matth., Prol. — ⁽⁴⁾ I, 5, seq. — ⁽⁵⁾ Apoc., IV, 6. — ⁽⁶⁾ Cf. Tertull., contra Marcion., IV, 2; Fragm. Murator.; S. Irenae., contra Haeres., IV, 11; Clem. Alexandr., Strom., I, 21.

VI. — Eadem fides uni, ac pluribus Evangelistis, tribuenda. — Attamen, ex hoc quod non unum, sed quatuor circumferuntur Evangelia, perperam intulerit quis, credibiliorem illam narrationem reddi, quae a pluribus simul Evangelistis refertur, prae ea quae ab uno tantum, vel a paucioribus traditur; exempli gratia, primam panum multiplicationem aut Petri trinam negationem, quas quatuor Evangelistae commemorant, digniores esse quibus fides adhibeatur, quam, puta, Virginis Beatae annuntiationem, quae in solo S. Luca legitur, vel eiusdem in Calvario praesentiam, quam solus testatur S. Ioannes. Absoluta quippe est, necnon una eademque Evangelicae veritatis credibilitas, quae non ex qualitate aut numero Evangelistarum, sed ex veracitate Dei revelantis, atque ex infallibilitate Ecclesiae, eam nobis credendam proponentis, resultat. Quocirca vetat S. Augustinus ⁽¹⁾ ne putetur *interesse aliquid, utrum illi annuntient, qui eundem Dominum hic in carne apparentem discipulatu famulante secuti sunt, an ii qui ex illis fideliter comperta crediderunt*; ideoque non aliter nobis accipiendum est quod in Evangelio legitur, *quam si*, pergit idem S. Pater ⁽²⁾, *ipsam manum Domini, quam in proprio corpore gestabat, scribentem conspexerit*: unde tanta est unius, quanta quatuor simul Evangelistarum auctoritas.

Quatuor igitur sunt libri, sed unum est Evangelium ⁽³⁾; quatuor sunt mystica animalia, sed eundem trahunt currum, quocumque scilicet impetus spiritus illa moveat; simul quoque gradiuntur, licet diversis viis, nec revertuntur dum ambulant, quia nihil ab eis est prolatum, quod correctione indigeat.

Pariter, a vero longe aberrare censendus erit qui, ex eo quod duo Evangelistae, Matthaeus videlicet et Ioannes, Dominum in carne viderunt et in discipulatu secuti sunt, alii vero duo, scilicet Marcus et Lucas, tantummodo discipuli extiterunt, hic Pauli, ille Petri, intulerit a duobus prioribus ordinem rerum gestarum utique esse servatum, minime vero a duobus posterioribus, ideoque illorum dictis esse accommodandum quod postremi illi protulerunt. Hoc, inquam, tanquam falsum criterium omnino reiiciendum est, quo daretur intelligi inspirationis charisma non adeo in Marco et Luca, sicut in aliis duobus Evangelistis refulsisse. Esto enim chronologicus ordo in sacris hisce scriptoribus haud raro desideretur, non huic tamen

⁽¹⁾ L. I de Cons. Evangel., c. 1, n. 2. — ⁽²⁾ Ibid., cap. xxxv, n. 54. —

⁽³⁾ S. Augustin., Tract. XXXVI in Jo., 1.

hoc referendum est ut causae, quod scriptor ea quae narrat non propriis conspexerit oculis, sed alteri profecto rationi: unde et ii Evangelistae qui Christum secuti sunt, ordinem rerum gestarum haud semel praeteriisse perhibentur. Qua in re sollemnis est sequens a S. Augustino recitatus canon ⁽¹⁾: *Quamvis singuli suum quemdam narrandi ordinem tenuisse videantur, non tamen unusquisque eorum velut alterius praecedentis ignarus voluisse scribere reperitur, vel ignorata praetermisisse, quae scripsisse alius invenitur; sed sicut unicuique inspiratum est, non superfluum cooperationem sui laboris adiunxit.*

VII. — **Multiplex varietas in diversis Evangeliiis.** — Sciendum igitur, multiplicem inter Evangelistas inveniri varietatem: interdum enim quaedam ab uno narrantur quae ab alio praetermittuntur; interdum in narratione eiusdem rei non idem servatur ordo, ut videre est in historia tentationis Christi in S. Matthaeo et in S. Luca; interdum in circumstantiis loci, temporis atque personarum quaedam occurrunt specietenus dissidentia; interdum eadem Christi vel aliorum sententiae non iisdem referuntur verbis. Atque haec omnia profecto bonam et sinceram scribentium fidem mire confirmant, cum praeviam conventionem aut consensum penitus excludi clarissime demonstrent.

Nec ideo convincuntur pugnare inter se scriptores, quod unus id omiserit, quod ab alio fortasse commemoratur; pariter, veritati minime praeiudicatur, si in factis ordinandis, unus sequatur ordinem chronologicum, alius ordinem logicum, aut in eisdem referendis varias circumstantias, utique non contradictorias, unus introducat quas alter praetermiserit; denique, prolatam ab uno sententiam poterit quidem alius diversis referre verbis, dummodo eadem servetur illius sententiae formalis significatio.

Ex altera parte, quod plures diverso stylo, diversa methodo, diverso ordine aut fine, res a Filio Dei in assumpta carne gestas aut dictas referant, non parum inservit exercendo pio studentium labori, debito praemio minime frustrando. Enimvero, videtur Deus illarum rerum narrationem ita confici voluisse, ut in scriptoribus conciliandis humani ingenii ardor acueretur, et sic fastidium tolleretur, quod nimia intelligendi facilitate generatur, sicque nostra reprimeretur superbia, qua inflati tumescere possemus, si divina tam facile caperemus ⁽²⁾. *Quod totum provisum divinitus esse non dubito*, ait S. Augustinus ⁽³⁾, *ad edomandam labore superbiam, et intellectum a*

⁽¹⁾ L. I de cons. Evangel., l. cit., c. II, n. 4. — ⁽²⁾ Cf. tr. n. DE DEO UNO, Quaest. I, art. 9, n. 4, p. 93. — ⁽³⁾ L. II de Doctr. Christ., c. VI, n. 7.

fastidio revocandum, cui facile investigata plerumque vilescent... Nemo ambigit... cum aliqua difficultate quaesita multo gratus inveniri. Qui enim prorsus non inveniunt quod quaerunt, fame laborant; qui autem non quaerunt, quia in promptu habent, fastidio saepe marcescunt: in utroque autem languor cavendus est. Enimvero, ex hoc labore plurima lucra, pro hac et futura vita, diligens lector sibi comparat.

VIII. — **Sancta Evangelia sunt opus Dei.** — Porro sciendum est, Evangeliorum auctorem principalem esse Spiritum Sanctum, qui tamen hominibus, tanquam instrumentis animatis et rationabilibus, ad scribendum usus est, quos proinde ad hunc effectum efficaciter movit, ita ut, in eo quod scriptores isti actu a Spiritu Sancto movebantur, una esset utriusque actio, Spiritus Sancti scilicet et scriptoris sacri, quanquam singulis instrumentis propria non auferretur indoles. Ex hoc sequitur, Spiritus Sancti in praedictos auctores motionem, in qua quidem formaliter consistit inspirationis ratio, illos undequaque pervasisse, scilicet secundum intellectum, ut probe cognoscerent quid et quomodo foret scribendum; secundum voluntatem, ut idipsum exequi intenderent; secundum imaginationem, ut apta prostarent figurae et verba ad veritatem exprimendam; simul tamen cum hoc suus maneret unicuique scriptori proprius modus res cognoscendi ac sua propria ratio illasmet conscribendi, quae ratio stylus dici solet: nam, sicut gratia non destruit naturam, ita motio Spiritus Sancti propriam scriptori non adimit indolem ⁽¹⁾.

At, praeter Spiritus Sancti motionem, requirebatur etiam, in sacris Scriptoribus, lumen propheticum, vel ad cognoscenda naturaliter abscondita, vel saltem ad diiudicandum, secundum divinam veritatem, ea quae forsán naturaliter potuerint cognoscere. Enimvero, quando sacri scriptores per seipsos veritatem assequi non poterant, debuit quidem Spiritus Sanctus novas eorum mentibus rerum species imprimere, sive sensibiles, sive imaginarias, sive intellectuales, sicut cum magister aliquas res discipulo per signa locutionum repraesentat; at, cum res naturali modo cognoscere potuerunt, satis fuit ut species imaginariae, a sensu praeacceptae, congruenter divinitus ordinarentur ad veritatis expositionem, eo praecise modo quo Spiritus Sanctus eam voluerit exponi: interdum tamen hoc ipsum necessarium non fuit, quando scilicet sacer scriptor iam per proprium studium species illas in se sat clare ordinatas habuerit.

Ad quod quidem pertinent ea quae in Prologo S. Lucae le-

(1) Cf. Ep. Encycl. Leonis XIII, *Providentissimus Deus*.

guntur, ubi ille testatur se assecutum omnia a principio diligenter ⁽¹⁾: ad idem quoque spectat quod ex fragmento Muratoriano ⁽²⁾ recitatur, scilicet, recognoscentibus cunctis, Ioannem suo nomine cuncta descripsisse.

Omnino tamen agnoscendum est in sacro scriptore lumen intellectuale propheticum ad iudicandum ⁽³⁾: quod lumen, accedente divina motione ad scribendum, de se sufficiens est ut aliquis liber dici possit inspiratus, quando scilicet materiam suae narrationis sacer scriptor cognoscere per se potuerit ⁽⁴⁾. Quod si lumen intellectuale sacro scriptori divinitus infundatur, non ad cognoscendum aliqua supernaturalia, sed tantummodo ad iudicandum secundum certitudinem veritatis divinae ea quae humana ratione cognoverit, tunc talis prophetia intellectualis est infra illam quae est cum imaginaria visione, ducente in supernaturalem veritatem.

Igitur, aut res a sacris Evangelistis narratae humano sensui erant perviae, atque proprio eorum labore cognoscibiles, et tunc eis sufficiens fuit lumen propheticum ad iudicandum vel discernendum; aut ea quae narrabant nonnisi per revelationem cognoscere potuerunt, et tunc, praeter hoc lumen, indigebant ulterius lumine supernaturali ad ea cognoscenda, licet etiam cognitiones naturales per revelationem, utique per accidens, potuerint accipere.

IX. — Comparatio inter Evangelia et Scripturas veteris Testamenti. — Porro, cum tam Scripturae veteris Testamenti quam Novi sint aequaliter opera Dei principaliter agentis et utentis hominibus tanquam instrumentis, discrimen tamen inter utrasque invenitur, tum ex parte eorum, per quos divina revelatio facta est, tum ex parte finis proximi huiuscemodi revelationis.

Et primo quidem, quod attinet ad eos per quos divinatorum revelatio facta est, dicendum est legem veterem datam fuisse per angelos, secundum illud Apostoli ⁽⁵⁾: *(Lex) ordinata (est) per angelos in manu mediatoris*; et sanctus martyr Stephanus iam dixerat ⁽⁶⁾: *Accēpistis legem in dispositione angelorum*: unus enim angelus, ex primariis, et, ut putatur, Michael, princeps populi Dei, in legislatione, Dei personam repraesentabat, aliis etiam angelis ministeria exhibentibus in huius legis datione, puta, excitando tonitrua, fulgura, clangorem tubae, fumum et ignem, atque etiam voces forman-

⁽¹⁾ Luc., I, 3. — ⁽²⁾ Vers. 14-16. — ⁽³⁾ Cf. S. Thom., 2^a 2^{ae}, Quaest. CLXXIII, art. 2. — ⁽⁴⁾ Cf. Respons. Commiss. Pontificiae de Re biblica, 27 Iunii, 1906. — ⁽⁵⁾ Galat., III, 19. — ⁽⁶⁾ Act., VII, 53.

tibus. Quod autem ad historicos vel propheticos scriptores attinet, isti sunt ab angelis, non ab ipso Filio Dei, illuminati.

At Lex nova longe nobiliorem habet originem: siquidem, immediate per Deum, hominem factum, lata est, scilicet per Dominum nostrum et Salvatorem Iesum Christum, iuxta illud S. Pauli ⁽¹⁾: *Novissime diebus istis locutus est nobis (Deus) in Filio.*

Huius autem differentiae ratio est quia, ut advertit S. Thomas ⁽²⁾, lex vetus erat imperfecta, sed disponebat ad salutem perfectam generis humani, quae futura erat per Christum. Porro, hoc in omnibus potestatibus et artibus ordinatis observatur, quod ille qui est superior, principalem et perfectum actum operatur per seipsum, ea vero quae disponunt ad perfectionem ultimam, operatur per suos ministros: sicut navifactor compaginatur navem per seipsum, sed praeparat materiam per artifices subministrantes. Quapropter conveniens fuit, ut lex perfecta novi Testamenti daretur immediate per ipsum Deum hominem factum; lex autem vetus hominibus daretur per Dei ministros, hoc est, per angelos.

Quoad finem etiam praeeminet Evangelium Testamento veteri. Enimvero, id quod est potissimum in lege novi Testamenti, et in quo tota eius virtus consistit, est gratia Spiritus Sancti, quae datur per fidem Christi; habet tamen haec lex quaedam sicut dispositiva ad hanc gratiam, et ad usum huius gratiae pertinentia, de quibus oportuit instrui fideles Christi, et verbis et scriptis, tam circa credenda, quam circa agenda. Quocirca, in Scriptura Evangelii non continentur nisi ea, quae pertinent ad gratiam Spiritus Sancti, vel sicut dispositiva, vel sicut ordinativa ad usum huius gratiae: sicut dispositiva quidem, quantum ad intellectum, per fidem, per quam datur Spiritus Sancti gratia, continentur in Evangelio ea, quae pertinent ad manifestandam divinitatem vel humanitatem Christi: secundum affectum vero, continentur in Evangelio ea, quae pertinent ad contemptum mundi, per quem homo fit capax gratiae Spiritus Sancti, *quem mundus*, id est, qui est amator mundi, *non potest accipere*, ut ait Dominus noster ⁽³⁾: usus vero spiritualis gratiae est in operibus virtutum, ad quae multipliciter Scriptura novi Testamenti homines exhortatur ⁽⁴⁾.

X. — **Evangelium S. Matthaei.** — Primus omnium Evangelium scripsit S. Matthaeus, filius Alphaei, professione publicanus,

⁽¹⁾ Hebr., I, 1, 2. — ⁽²⁾ 1^a 2^a, Quaest. XCVIII, art. 3. — ⁽³⁾ Io., XIV, 17. —

⁽⁴⁾ Ita S. Thom. fere ad verbum, 1^a 2^a, Quaest. CVI, art. 1, ad 1^m.

ab ipsomet Iesu Christo ad apostolaturn vocatus, et oculatus testis eorum quae narrat: eundem autem S. Marcus et S. Lucas Levi nominant, quod hoc nomine ante suam vocationem appellaretur. Incertum est, utrum hoc Matthaei nomen, quod *donum Domini*, Θεοδωρος, seu *Adeodatus*, significat, hic Apostolus ante suam vocationem habuerit, an illud postea a Christo acceperit, vel ipse sibi assumpserit, in memoriam scilicet suae vocationis: at, exploratum manet, nequaquam illum Iacobi minoris fratrem fuisse, quod quidem nonnulli ex eo inferendum duxerunt, quod utrique pater Alphaeus assignatur: Iacobus enim ille inter fratres Domini recensetur ⁽¹⁾, minime vero Matthaeus: ceterum nomen Alphaeus inter Iudaeos sat commune fuisse perhibetur. Porro hic Evangelista se octavum, in Apostolorum catalogo recenset ⁽²⁾, se videlicet Thomae postponens, adiecto, humilitatis causa, publicani nomine; Marcus ⁽³⁾ vero et Lucas ⁽⁴⁾ eum Thomae praeponunt ⁽⁵⁾, qui etiam publicani nomen, ex reverentia, reticent: ex quo apparet, hinc quidem, quantum Matthaeus, in Christi discipulatu, in humilitate profecerit; illinc vero quanto eum alii Evangelistae sint honore persecuti.

A quibusdam e veteribus, quos sequitur Grotius, ex hoc quod S. Matthaeus se Levi nomine nunquam appellet, alii vero duo Evangelistae, dum eius referunt vocationis historiam, eum Levi, non Matthaeum vocent, licet in Apostolorum catalogo Matthaeus constanter appelletur, inferri voluit, alium esse Levi illum, cuius mentio fit apud Marcum et Lucam, ab ipso Apostolo Matthaeo. Quae tamen gratuita illatio, ex omnium pene veterum consensu, falsa convincitur, cum etiam ipso historiae contextu et circumstantiis omnibus, clare elucescat eundem esse, qui ante vocationem ad apostolaturn dicebatur Levi, et qui ad telonium sedens, vocantem Iesum statim secutus est, eique convivium in domo sua paravit.

S. Matthaeum primum omnium Evangelium suum scripsisse, nefas est in dubium revocare, id testantibus pene cunctis veteribus, ex quibus citare iuvat S. Irenaeum ⁽⁶⁾, Origenem ⁽⁷⁾ et Eusebium ⁽⁸⁾, qui postremus Papiam in eandem sententiam adducit. Scripsit autem, ut videtur, Hierosolymis, paucis, id est, octo vel decem post Christi Ascensionem annis, id est circa annum quadragesimum quar-

⁽¹⁾ Matth., XIII. 55. Cf. Sect. XXIX, Quaest. I, p. 201. — ⁽²⁾ Matth., X, 3. —

⁽³⁾ III, 18. — ⁽⁴⁾ VI, 15. — ⁽⁵⁾ Attamen, in Actibus Apostolorum, S. Matthaeus post S. Thomam et S. Bartholomaeum recensetur. I, 13. — ⁽⁶⁾ Adv. Haeres., I III, c. 1. —

⁽⁷⁾ L. VI, c. 25. — ⁽⁸⁾ L. III, c. 39.

tum, a fidelibus, vel etiam ab Apostolis, rogatus, antequam videret illi in varias regiones, Christum praedicaturi, proficiscerentur.

XI. — Textus primigenius Evangelii S. Matthaei. — Porro, omnium fere veterum recentiorumque communis sententia est, S. Matthaeum patrio sermone, id est hebraico, vel potius aramaico, quod est syro-chaldaico, qualis tunc apud Iudaeos palaestineses, ex eorum hinc cum Syris, illinc cum Chaldaeis commercio, usitatus erat, scripsisse: quatenus, illo absente, Hebraei lingua illa utentes, Evangelium hoc inter se legere possent. Qua in re scribit S. Irenaeus ⁽¹⁾: *Matthaeus inter Iudaeos, scripturam Evangelii sui in eorum lingua vulgavit.* Pariter S. Hieronymus, veterum traditionis testis, scribit ⁽²⁾: *Matthaeus... propter eos qui ex circumcisione crediderunt, Evangelium Christi hebraicis litteris verbisque composuit. Quod quis postea in graecum transtulerit, non satis certum est.*

Quod attinet ad originalem textum, quem Nazaraeorum secta susceperat ac pluribus erroribus commaculaverat, lugendum est illum iamdiu deperditum fuisse. At, perperam inde, cum Erasmo ⁽³⁾ et Caietano ⁽⁴⁾, intuleris, Matthaeum hebraica, vel aramaica lingua haudquaquam scribere potuisse, quod, ut arguunt, primigenius inspirati libri textus perire non valeat: enimvero, multorum ex sacris Libris archetypa iam decidisse novimus.

In graecam linguam, inde ab apostolica aetate, S. Matthaei Evangelium translatum est, cum, ut videtur, Christiani, ex Iudaeis conversi, graece magis, quam hebraice, loquerentur; deficiente vero, aut iam corrupto textu primigenio, graeca haec versio ita totius Ecclesiae consensu recepta et probata est, ut vices gereret textus originalis et archetypi. Quocirca S. Hieronymus, cum latinam S. Matthaei versionem emendavit, id non ad hebraicum, sed ad graecum textum perfecit, seu ut ipse loquitur, illam graecae fidei reddidit. Porro, sicut S. Marcus, Evangelium suum scribens, usus videtur Evangelio S. Matthaei, ita non improbabile reputabitur, scriptorem illum, qui hoc opus in graecam linguam vertit, graecum S. Marci textum prae oculis habuisse.

XII. — Authentia Evangelii S. Matthaei. — Sacrum S. Matthaei Evangelium, eius revera esse cui adscribitur, vel remotissima testatur antiquitas, ad ipsa usque Apostolorum tempora sursum ascendens. De quo, ut pauca, pro re nata, delibemus, primo loco,

(1) Loco cit. — (2) De Viris illustr. — (3) In Matth., VIII, 17. — (4) In Matth., Prol.

S. Papias, Hierapoleos, in Phrygia, episcopus, teste S. Irenaeo ⁽¹⁾, Ioannis Apostoli auditor et Policarpi sodalis, de S. Matthaeo disertè testatur ⁽²⁾: *Matthaeus igitur hebraica lingua sermones, scilicet dominicos, conscripsit; eos autem interpretatus est unusquisque, prout potuit.*

Accedunt ubera Patrum secundi saeculi, testimonia, ut Athenagorae, Theophili Antiocheni et Iustini, qui christianae religionis apologetas agentes, ex Matthaei Evangelio, verba dominica allegant, eius quidem nomine reticito, quae tamen posteriores Patres, nemine reclamante, S. Matthaeo expresse adscribunt. Sed et haeretici, qui post Apostolorum aetatem, Ecclesiam impugnare conati sunt, ex S. Matthaei Evangelio, textus adulteratos, vel in alienum sensum detortos, passim inducunt. Quibus omnibus addi possunt huiusmet Evangelii versiones quae, medio iam saeculo secundo, Matthaei nomen ferentes, adornatae sunt ⁽³⁾.

Hoc Evangelio plures ex Apostolis usi fuisse perhibentur; sic ex S. Hieronymo accipimus ⁽⁴⁾, Apostolum Bartholomaeum illius exemplar hebraice conscriptum, secum apud Indos detulisse; pariter S. Iacobum, fratrem Domini, Hierosymitanum episcopum, illud in concionibus exposuisse fidelibus scribit S. Athanasius; demum, S. Barnabas in Graecia eodem Evangelio usus est, ut ex hoc infertur, quod corpus eius, ipso revelante, repertum est una cum codice Evangelii S. Matthaei sua manu descripto, tempore Zenonis Imperatoris, ut legitur in Martyrologio Romano ⁽⁵⁾.

XIII. — Ratio Evangelii S. Matthaei. — Hunc porro finem sibi in scribendo praefixisse videtur S. Matthaeus, ostendere in Christo adimpletas fuisse illas prophetias, quae in veteri Testamento de Messia leguntur. Quapropter, ordinem chronologicum non semper sequitur hic Evangelista, cum sollicitiorem se prodat de Christi doctrina, dogmatica simul et morali, expendenda, quam de rebus gestis historice consignandis. Nimirum, id unum intendisse videtur, ut evincat Iesum esse verum Messiam, prophetam, regem, legislatorem, sacerdotem, Iudaeis a prophetis identidem promissum; unde ad veteris Testamenti scriptores haud semel provocat, his vel similibus verbis: *Tunc adimpletum est; ut adimpleretur; sicut scriptum est*, etc. Hoc autem ideo praestat, quod ad conterraneos

⁽¹⁾ Contra Haeres., V, 33. — ⁽²⁾ Euseb., H. E., I. III, 39. — ⁽³⁾ Circa auctorem, tempus compositionis, necnon historicam veritatem Evangelii secundum Matthaeum, vide Responsa Pontif. Commissionis de Re Biblica, 19 Jun., 1911. Acta A. S., p. 294-296. — ⁽⁴⁾ I. de viris illustr., c. XXXVI. — ⁽⁵⁾ Die 11 Iunii.

suum destinaverit Evangelium: qua etiam de causa, redolet illius narratio dicendi modos Hebraeis proprios, ubi et frequentes fiunt ad leges, mores aut instituta populi Iudaici allusiones. Denique, non incongrue a quibusdam vocatur hoc Evangelium, *Evangelium regni caelorum*, quod sub hac appellatione, saepe designatur praecipuum opus Filii Dei incarnati, quod est Ecclesia, quae regnum caelorum passim dicitur.

XIV. — **Evangelium S. Marci.** — Secundum tenet, inter Evangelistas, ordinem S. Marcus, qui paulo post Apostolorum dispersionem, id est circa quinquagesimum quartum aevi christiani annum, pro fratrum consolatione, Evangelium, Romae, ut creditur, conscripsit. Fuit hic discipulus et spiritualis filius S. Petri ⁽¹⁾, quem Romam secutus est, qui et eius Evangelium probavit, et pro authentica scriptura Ecclesiae legendum tradidit. Verisimile est huius Evangelii auctorem fuisse illummet discipulum, qui alio nomine cognominatus est Ioannes ⁽²⁾, apud cuius matrem S. Petrus, ex Herodis carcere liber, christianos congregatos et orantes invenit. Hic Paulo et Barnabae, in primo eorum itinere, comes extitit; eosdem tamen relinquens, Hierosolymam reversus est; unde Paulus eum denuo socium adhibere renuit, licet Barnabas eum secum in Cyprum assumpserit ⁽³⁾. Fuit etiam huic Apostolo sanguine coniunctus ⁽⁴⁾, proindeque e genere levitico ortus ⁽⁵⁾.

S. Marcus igitur, cum ab Apostolorum principe assumptus fuisset interpres aut, ut dicitur, a secretis eiusdem, Evangelium suum conscripsit, quod proinde S. Petri Evangelium a Tertulliano inscribitur ⁽⁶⁾. Brevissimum est inter omnia Evangelia; unde S. Marcum vocat Augustinus pedissequum et breviatorem Matthaei ⁽⁷⁾, eo quod huius narrationem ille perstrinxisse videtur, iisdem interdum usus verbis, licet illius ordinem nonnunquam permutet.

Quod natione hebraeus fuerit secundi Evangelii auctor, ambigendum non est, uti etiam ex eius scribendi ratione eruitur; nec obstat romanum nomen *Marcus*, cum frequenter tunc temporis Iudaei, in alienis regionibus peregrinantes, alterum nomen, graecum videlicet aut latinum, assumere consueverint: sic Barnabas dicebatur Iustus, et Simon Niger. Licet autem Marcus hebraeus fuerit, graece tamen, iuxta communio rem sententiam, Evangelium suum

⁽¹⁾ 1 Pet., V, 13. — ⁽²⁾ Act., XII, 12, 25. — ⁽³⁾ Act., XIII, 13; XV, 37. — ⁽⁴⁾ Col., IV, 10. — ⁽⁵⁾ Act., IV, 36. — ⁽⁶⁾ Contra Marcion., IV, 5. — ⁽⁷⁾ L. I, de Consensu Evangel., c. II, n. 4.

conscriptit, quae lingua tum Iudaeis Romae commorantibus, tum ipsis Romanis usitatissima erat. Antiquissima est latina huius Evangelii versio, quae forsitan eundem habet auctorem, qui et cetera Evangelia in hanc linguam vertit.

XV. — **Authentia secundi Evangelii.** — Evangelium, quod S. Marco attribuitur, illius revera esse, testatur Patrum, qui hac de re locuti sunt, unanimis consensus, inde ab Apostolorum temporibus, cuius rei fidem faciunt S. Papias et S. Irenaeus. Ille quidem, ad Ioannis Apostoli testimonium provocans, ait ⁽¹⁾: *Presbyter ille, id est Apostolus Ioannes, dixit etiam haec: Marcus, Petri interpres, Christi dicta et facta accurate quidem conscripsit, non tamen ordine. Neque enim Dominum audiverat, neque secutus erat; sed postea, ut dixi, Petrum, qui pro (audientium) necessitate doctrinas tradidit, minime vero ut sermonum Domini seriem completam contexeret.* S. Irenaeus vero ait ⁽²⁾: *Marcus, discipulus et interpres Petri, illa quae a Petro annuntiata erant, litteris tradidit.* His accenseri possunt Clemens Alexandrinus ⁽³⁾, Origenes ⁽⁴⁾, et Tertullianus, qui expresse ait ⁽⁵⁾: *Evangelium, quod Marcus edidit, Petri affirmatur, cuius interpres Marcus.* Denique, a Tatiano hoc Evangelium integrum in eius Diatessaro insertum est ⁽⁶⁾.

XVI. — **Ratio Evangelii S. Marci.** — Intimae S. Marci cum S. Petro necessitudini debetur, quod accuratius facta illa, quorum hic Apostolus auctor fuit aut testis, exposuerit; qua de causa, ubi ceteri Evangelistae Apostolos una simul designant, Marcus e contra, Petrum separatim et ante ceteros recenset, uti pluribus locis patet; verbi gratia, in curatione socrus illius a febribus ⁽⁷⁾, in suscitatione filiae Iairi ⁽⁸⁾ in interrogatione circa ruinam Hierusalem ⁽⁹⁾, in nuntio facto a Salvatore redivivo ⁽¹⁰⁾. Sed nec omittit ipsas Principis Apostolorum imperfectiones aut culpas commemorare, ut quando inconsulto zelo ille Christum increpavit ⁽¹¹⁾, aut etiam ter Dominum negavit ⁽¹²⁾. Quod vero ad Christi vitam attinet, specialiore operam ponit Marcus in narrandis eius miraculis, quam in sermonibus referendis; unde et eius historia, *Evangelium miraculorum Christi* aliquando appellatum est.

⁽¹⁾ Euseb., H. E., l. III, 39. — ⁽²⁾ Contra Haeres., l. III, 1. — ⁽³⁾ H. E., VI, 14. — ⁽⁴⁾ In Matth., t. I. — ⁽⁵⁾ Contra Marcion., IV, 5. — ⁽⁶⁾ Circa auctorem, tempus compositionis, et historicam veritatem Evangelii secundum S. Marcum, vide Responsa Pontif. Commissionis de Re Biblica, 26 Iun. 1912, Acta Ap. Sedis, Vol. IV, pp. 463 465. — ⁽⁷⁾ Marc., I, 29; cf. 36. — ⁽⁸⁾ V, 37. — ⁽⁹⁾ XIII, 3. — ⁽¹⁰⁾ XVI, 7. — ⁽¹¹⁾ VIII, 32. — ⁽¹²⁾ XIV, 68-72.

Cum vero pro gentibus scriberet S. Marcus, non tam sollicitum se exhibuit de testimoniis veteris Foederis Messiam respicientibus inducendis, uti fecit S. Matthaeus; nec Christum tanquam promissum Messiam data opera demonstravit, sed illum potius exhibuit tanquam supremum mundi Dominum, aut Filium hominis Filiumque Dei: unde narrationem suam exorditur ⁽¹⁾: *Initium Evangelii Iesu Christi, Filii Dei.*

Latina quoque nomina in suo graeco textu introducit; ubi vero de Iudaeorum moribus sermo recurrit, lectorem quasi eorumdem ignarum edocet; unde et differentiam sectarum Sadducaeorum et Pharisaeorum, quas Romani vix cognoscere poterant, accurate notat, eaque potissimum recenset, quae ad praedicationem Evangelii, ad gentium vocationem, necnon ad constitutionem Ecclesiae referuntur.

Alexandriam, in Aegyptum, a S. Petro missus S. Marcus, tam florentem ibi *constituit Ecclesiam, tanta doctrinae et vitae continentia, ut omnes sectatores Christi ad exemplum sui cogeret*, inquit S. Hieronymus ⁽²⁾, unde coenobitarum princeps et institutor merito est appellatus. Alexandriae in octava Paschatis, die vigesima quinta Aprilis, cum pridie ad altare sacris dedisset operam, comprehensus et reclusus in carcere, in quo Angeli, imo ipsius Domini apparitione recreatus est, martyrio coronatus, ad caelestia regna laetanter evolavit.

XVII. — Evangelium S. Marci posterius est Evangelio S. Matthaei. — Porro, cum a quibusdam recentioribus Sacrae scripturae cultoribus, rationi plus aequo, traditione neglecta, innixis, visum fuerit edicendum, S. Matthaei Evangelio tempore antevisse Evangelium S. Marci, hinc quidquam de hac nuper inventa sententia opportune hic adnotabitur.

Dicunt ergo illi Evangelium S. Matthaei agnoscendum esse tanquam ampliatiorem quamdam Evangelii S. Marci; unde illud nec primum est, nec Apostolo S. Matthaeo revera adscribendum, sed cuidam ignoto auctori, qui elucubrationem suam sub ementito Matthaei nomine, labente saeculo primo, evulgasset.

At huic sententiae primo quidem contradicit primi Evangelii natura, cum scribendi ratio, qua utitur illius auctor, evidenter notionem ingerat ipsam narrationem brevi post Christi mortem tempore confectam: nimirum, Hierusalem adhuc civitas sancta appellatur ⁽³⁾, quae quidem locutio, templo destructo, deserenda fuisset; insuper,

⁽¹⁾ Marc., I, 1. — ⁽²⁾ L. de viris illustr., c. VIII. — ⁽³⁾ Matth., XXVII, 53.

si bene attendatur, apparet S. Matthaei textu supponi Hierusalem suis adhuc stare moeniis, eiusque incolas propriis inhaerere institutis.

At maxime advertendum quod, cum Iudaeis prius debuerit Evangelium praedicari quam gentibus, atque priores Ecclesiae essent inter illos fundandae, hinc pro eis quoque prius narratio vitae, passionis et mortis Domini nostri debuit conscribi. Atqui, ex respectiva indole primi et secundi Evangelii, evidenter eruitur, illud quidem, ut diximus, pro Iudaeis, hoc vero magis pro gentibus fuisse conscriptum.

Praeterea, credibile non est, post ruinam templi et dispersionem populi Iudaici, aliquod speciale Evangelium hebraica lingua, pro Hebraeis et iuxta eorum mores, compositum fuisse. Atqui Matthaei Evangelium praecise habraica lingua primitus conscriptum fuisse, ut diximus, communiter retinetur. Adde, a priscis ecclesiasticis scriptoribus expresse dici S. Matthaei Evangelium scriptum fuisse antequam pergeret ille fidem inter gentes praedicatum, ab eisdem quoque scriptoribus plus hoc Evangelium citari quam cetera Evangelia, incluso S. Marci Evangelio: quod profecto huic rei debetur, quod vulgatius eis fuit; fuit autem magis vulgatum, quia antiquius. Notandum adhuc, a S. Irenaeo tradi ⁽¹⁾, S. Marci Evangelium compositum fuisse *post exitum*, μετὰ τὴν ἔξοδον, sanctorum Apostolorum Petri et Pauli: ubi per ἔξοδον, Apostolorum dispersio ad praedicandum per mundum Evangelium significatur, iuxta illud ⁽²⁾: *Illi autem profecti, ἐξεληθόντες, praedicaverunt ubique*.

Demum, si Evangelio S. Marci temporis prioritas esset assignanda intelligi non posset, quo pacto secundo loco constanter recensetur, signanter quod ad usum Ecclesiae Romanae pertinet, quae profecto haudquaquam praetermisisset primum locum Evangelio illi, quod pro se fuerat compositum, vindicare, si hic revera honor ei debitus fuisset. At vero, quod ad rem ipsam attinet, S. Matthaei Evangelium primum semper omnium recensetur; quinimmo Origenes, anno bis centesimo decimo, dum quatuor enumerat Evangelia, illud primo loco recenset, invocato, in testimonium authenticitatis eorundem Evangeliorum, Ecclesiae Dei, per totam terram diffusae, consensu ⁽³⁾.

Concludendum igitur, omnino reiiciendam esse. tanquam novam et infundatam, opinionem dicentium S. Matthaei Evangelium

(1) L. III, 1. 1. — (2) Marc., XVI, 20. — (3) In Matth., I.

posterius esse Evangelio S. Marci: haec nimirum opinio, dum ipsi met horum Evangeliorum indoli aperte contradicit, nullum habet in traditione fundamentum, atque huc demum tendit, quo quidem illius sententiae fautores forsán pervenire contendunt, ut illud S. Matthaei Evangelium inter apocryphas scripturas amandetur, cum authenticum illud esse nequeat, quod tempori, cui attribuitur, dissonum reperiatur; ex quo tandem consequitur, Ecclesiae dogmatibus haudquaquam suffragari auctoritatem testis ocularis, imo dubium fundatum moveri debere circa principalia gesta et dicta Christi, ut tandem evangelica historia ad mythicam narrationem, quod rationalistis arripdet, debeat revocari.

XVIII. — **Evangelium S. Lucae.** — Tertium Evangelium scripsit S. Lucas, Antiochiae ortus, licet nomen ei romanum fuerit, nam Lucas idem est ac Lucius, Lucanus vel Lucilius. Fuit autem professione medicus, atque in litteris eruditus, graeci sermonis non ignarus, ut ait S. Hieronymus ⁽¹⁾; unde styli elegantia inter ceteros Evangelistas eminet. E Christi discipulis S. Lucam fuisse, ipsemet excludit, cum se expresse discernat ab eis *qui ab initio ipsi viderant, et ministri fuerant sermonis* ⁽²⁾; unde communis sententia est, Lucam, ea quae in Evangelio refert, a S. Paulo, quem Tertullianus vocat illius *illuminatorem* ⁽³⁾, didicisse.

Re quidem vera, Apostolus Paulus, secundum iter apostolicum ingressus, Troade, Lucam socium sibi habuit, qui postea ab eodem Philippis in Macedonia, ut novis ibi ecclesiis intenderet, relictus, post septem fere annos, eundem Apostolum iterum fideliter, usque ad illius mortem, secutus est. Quod eruitur, tum ex pluribus locis epistolarum S. Pauli, tum maxime ex Actibus Apostolorum: unde, dum secundum hoc iter ille narrat, primo quidem tertia persona plurali utitur ⁽⁴⁾; postmodum autem primam personam pluralem adhibet, usquedum Paulus Philippos pervenit ⁽⁵⁾, deinceps tertia utitur persona ⁽⁶⁾, primam demum resumens, cum Paulus secunda vice Philippis proficiscitur, quam etiam retinet usque ad finem libri: unde et captivum Romae Apostolum sua praesentia solatus est.

Quo loco et tempore Evangelium S. Lucas conscripserit, silente antiquitate, indubitanter nequit statui. Cum tamen Actus Apostolorum, qui illius Evangelii velut continuatio habentur, circa finem biennii, quod Paulus Romae captivus transivit, completi videantur,

⁽¹⁾ De Viris illustr., c. VII. — ⁽²⁾ Luc., I, 2. — ⁽³⁾ Adv. Marcion, IV, 2, 4, 5. — ⁽⁴⁾ Act., XV, 40 · XVI, 9. — ⁽⁵⁾ Ibid., XVI, 10-40. — ⁽⁶⁾ XVII, 1 - XX, 4.

quod est circa initium anni sexagesimi quarti, hinc dici probabiliter potest, Evangelium paucis antea annis, verbi gratia, circa annum sexagesimum secundum vel tertium, compositum fuisse. Quod si ita est, dicendus etiam erit Lucas illud Romae conscripsisse.

XIX. — Authentia Evangelii S. Lucae. — Tertium Evangelium, cuius verbis iam usi perhibentur Patres apostolici, ut S. Clemens Romanus, S. Polycarpus Martyr, S. Iustinus et S. Theophilus Antiochenus, necnon prisci haeretici, ut Basilides, Valentinus et Marcion, revera opus esse S. Lucae, semper retentum est; cuius rei fidem facit auctor fragmenti Muratoriani, qui, antiquam recensens traditionem, expresse ait: *Tertium Evangelii librum secundum Lucam. Lucas iste medicus, post ascensum Christi, cum eum Paulus quasi litteris (itineris) studiosum secum adsumpsisset, nomine suo ex opinione conscripsit, Dominum tamen nec ipse vidit in carne, et ideo prout assequi potuit, ita et a nativitate Ioannis incipit dicere* ⁽¹⁾.

Paulo post, Tertullianus, contra Marcionem agens, provocat ad auctoritatem apostolicarum ecclesiarum, ut Evangelium Lucae defendat ⁽²⁾; pariter S. Irenaeus vocat Lucam, Pauli sectatorem, Evangelii conditorem ⁽³⁾; demum Origenes *tertium iuxta Lucam Evangelium a Paulo laudatum* asserit ⁽⁴⁾.

Porro, quod hi, aliique eiusdem aetatis scriptores, absque ulla dubietate, Lucam dicunt tertii Evangelii auctorem, signum est universam tunc viguisse hac super re persuasionem, certe ab ipsis Apostolorum temporibus repetendam.

Nec obstat S. Papiam, qui Matthaeum et Marcum expresse recensuit, de Luca nihil tradidisse: nam, primo quidem, nonnisi pauca ex illius auctoris scriptis fragmenta ad nos usque pervenerunt; dein, ratio specialis adest cur de illis explicitam fecerit mentionem: quae fuit ut, hinc quidem, de idiomate quo primum Evangelium exaratum est, nos redderet certiores; illinc vero ut perturbati in secundo Evangelio ordinis rationem assignaret ⁽⁵⁾.

XX. — Ratio Evangelii secundum S. Lucam. — Si quis autem huius Evangelii indolem accurate perpenderit, facile deprehendet, illud non pro Iudaeis conscriptum fuisse, sed pro gentilibus vel pro graecis. Enimvero, primo quidem videmus Christi genealogiam a S. Luca non ab Abraham deorsum, ut in S. Matthaeo,

⁽¹⁾ Vers. 2-8. — ⁽²⁾ Contra Marc., IV, 5. — ⁽³⁾ Contra Haeres., III, 1. — ⁽⁴⁾ In Matth., t. I. — ⁽⁵⁾ De auctore, tempore compositionis atque historica veritate Evangelii secundum Lucam, vide Responsa Comm. de Re bibl., 26 Iunii, 1912. Acta Apost. Sed., pp. 463-465.

sed ad Adam usque sursum versus pertexi. Deinde, hebraica nomina in illo Evangelio, quasi data opera, devitantur; tum Palaeestinae consuetudines locave, tanquam res lectori minus cognitae, accurate expenduntur, Christus vero describitur non tam sicut Iudaeorum Messias, quam potius velut totius mundi Salvator, qui proinde *Dominus* per excellentiam, ὁ κύριος, passim appellatur.

Plura quoque in S. Lucae Evangelio accurate recensentur, quibus evincitur illius Evangelii auctori cordi fuisse demonstrare, ad gentiles quoque, redemptionis gratiam pervenisse: sic speciali cura commemoratur salus Zachaeo necnon bono Latroni promissa, venia filio prodigo ac mulieri peccatrici concessa, necnon centurionis in morte Christi conversio. Inibi etiam plures recitantur parabolae, ut, puta, publicani et pharisaei, boni samaritani, ovis et drachmae, quibus comprobatur, gentilibus quoque, quos etiam Christus interdum introducit encomio prosecutus, supposita sincera poenitentia, oblatam fuisse peccatorum remissionem.

Quocirca rite dictum est S. Lucae Evangelium, *Evangelium misericordiae*; et modus quo conscribitur ipsi convenit auctori, qui cum esset corporum medicus, Verbum Incarnatum, formaliter tanquam animarum nostrarum medicum, exhibet; unde a S. Paulino dicitur ⁽¹⁾: *Bis medicus Lucas, prius arte, deinde loquela*. Antiquam certe medici professionem in libro suo sat evidenter prodit, frequenti scilicet terminorum medicae artis usu, necnon curationum particulata descriptione.

Graecorum more suum Lucas exorditur Evangelium, instituto prologo, quo operis intentionem statim patefacit, quae est rerum iam completarum narrationem a principio ex ordine retexere, licet ipsemet non semper in decursu operis chronologicam observet eventuum dispositionem. Opus suum cuidam Theophilo dedicat, quem tamen non certo constat, utrum fuerit christianus aliquis Romae vel Achaiae honoratae conditionis, an ficta quaedam persona, eos omnes repraesentans, qui Deum amare eique fideliter servire cupiunt. *Si Deum diligis*, ait S. Ambrosius ⁽²⁾, *ad te scriptum est*.

XXI. — Affinitas Evangelii S. Lucae cum doctrina S. Pauli.

— Porro, cum magna extiterit Lucae cum S. Paulo familiaritas, mirum non est, si illius Evangelium doctrinam et stylum paulinianum redoleat. Equidem, refert Tertullianus, Evangelium S. Lucae, ipsimet S. Paulo a nonnullis fuisse attributum: quae res huic de-

(1) Carm. XXIV. — (2) In Luc., I.

betur, quod interdum opera, a discipulis evulgata, eorum magistris attribuuntur. Verius suspicati sunt nonnulli, ut testatur S. Hieronymus ⁽¹⁾, S. Paulum, ubi in suis Epistolis suum citat Evangelium, voluisse S. Lucae Evangelium designare, quod illud velut proprium sibi adoptaverit. Quae cum ita sint, mirum non est, si in rebus referendis, Lucas et Paulus interdum consentiant: sic, dictum Domini: *Dignus est operarius mercede sua*, a S. Luca recitatum ⁽²⁾, a S. Paulo recensetur ⁽³⁾; sic, apparitiones Christi, post eius resurrectionem eo ordine refert Apostolus ⁽⁴⁾, quo apud Lucam inveniuntur ⁽⁵⁾; sic etiam, in verbis institutionis Sanctissimae Eucharistiae, inter se consentiunt ⁽⁶⁾, cum e contra Matthaeus et Marcus verba illa modo paulisper diverso recitent.

Attamen, plura quoque ab aliis Apostolis atque discipulis Domini, Lucas didicerat: signanter vero dici potest, eorum quae ad Christi mirabilem conceptionem eiusque infantiam pertinent, illi adfuisse institutricem ipsam Beatissimam Virginem, quae, ut Lucas ipse sedulo notat, ea in corde suo fideliter conservabat, quae ipsa viderat et audierat ⁽⁷⁾. Qua in re notanda sunt verba Leonis XIII ⁽⁸⁾, qui de Maria loquens dicit: *Verissime quidem Mater Ecclesiae atque magistra et regina Apostolorum, quibus largita etiam est de divinis oraculis, quae conservabat in corde suo.*

XXII. — **Falsa quorundam modernorum de ratione Evangelii S. Lucae opinatio.** — Porro, sciendum est, auctores rationalistas plures, quemadmodum contenderunt S. Matthaeum suum scripsisse Evangelium ut legis mosaicae sectatores, Petro duce, vindicaret, ita confinxerunt S. Lucam, Pauli discipulum, hoc fine suam contexuisse historiam, ut contra iudaizantium factionem, redemptionis beneficium ad omnes universaliter extensum fuisse propugnaret. At huiusmodi figmentum de contentione inter Evangelistas gratis omnino adstruitur, et facile evertitur tum testimonio antiquiorum scriptorum, tum maxime ipsa S. Lucae agendi ratione, penes quem nullum talis contentionis reperitur vestigium. Et quidem, quod ad illos scriptores attinet, nullum prorsus ex priscis auctoribus, adinvenire est, qui huiusmodi pugnam aut detexerit aut utcumque indigitaverit; quod vero textum ipsum S. Lucae respicit, sicut penes S. Matthaeum non desunt loci redemptionis universalitatem signifi-

⁽³⁾ De viris illustr., c. VII. — ⁽⁴⁾ Luc., X, 7. — ⁽⁵⁾ 1 Tim., V, 18. — ⁽⁶⁾ 1 Cor., XV, 5. — ⁽⁷⁾ Luc., XXIV, 34-36. — ⁽⁸⁾ Luc., XXII, 19, 20; 1 Cor., XI, 24, 25. — ⁽⁹⁾ Luc., II, 19, 51. — ⁽⁸⁾ Ep. Encycl. *Adiutricem*, 5 Sept., 1895.

cantes, ita penes S. Lucam, licet ille se de gentilium salute, pro quibus scribebat, non secus ac S. Paulus, sollicitum utique exhibeat, in suo tamen Evangelio non praetermittit vel de Iudaeorum ritibus disserere, vel ostendere salutem eis per Christum allatam fuisse, ut sic appareat abundans Dei in omnes, qui illum invocant, misericordia.

XXIII. — **Evangelium S. Ioannis.** — Quarti Evangelii auctorem esse S. Ioannem Apostolum, Zebedaei filium, fratrem Iacobi Maioris, a Domino specialibus dilectionis signis honoratum, minime ambigendum est. Ultimus ille est inter inspiratos scriptores, cum manum operi iam nonagenarius admoverit, quando scilicet redux ab insula Patmos et Ephesi degens, a rectoribus et fidelibus ecclesiarum Asiae Minoris rogatus fuit ut, contra grassantes errores, Christi divinitatem et caelestem doctrinam vindicaret.

Communis est interpretum sententia, Ioannem unum e duobus discipulis Baptistae fuisse, qui ab eo edocti, Christum primi secuti sunt ⁽¹⁾. In Apostolorum catalogo, interdum quarto loco ⁽²⁾, interdum tertio ⁽³⁾, interdum secundo ⁽⁴⁾ ponitur; cum Petro et fratre suo Iacobo, a Christo, in quibusdam solemnioribus occasionibus, specialiter assumptus legitur ⁽⁵⁾; in sinu Iesu, in ultima coena, recubuit ⁽⁶⁾, dignus quoque habitus fuit, cui Dominus moriens, Matrem suam commendaret ⁽⁷⁾; denique, ad lacum Genesareth, primus Dominum agnovit ⁽⁸⁾.

Quantae vero existimationis fuerit inter Apostolos Ioannes, apparet, tum ex Actibus Apostolorum ⁽⁹⁾, tum ex verbis S. Pauli ad Galatas ⁽¹⁰⁾, ubi ille testatur eundem, Iacobum et Cepham tanquam Ecclesiae columnas habitos fuisse. Denique Ephesi, fere centenarius, sub Traiano imperatore, sanctam vitam, naturali morte, finivit, non impari merito ac Petrus, qui martyr occubuit, ut advertit S. Augustinus, cum patientiae virtutem, quam Petrus in opere exhibuit, Ioannes habitu habuerit ⁽¹¹⁾.

XXIV. — **Authentia Evangelii S. Ioannis.** — A nonnullis recentioribus, antiquos *alogos*, sic dictos, quia nomen, τὸν Λόγον, respuebant ⁽¹²⁾, secutis, in dubium revocatum est, utrum Ioannes Apostolus auctor fuerit quarti Evangelii, quasi ille, simplicior ac rudior, tam sublimia conscribere vix potuerit; unde, cum protestantico viro,

⁽¹⁾ Io., I, 35. — ⁽²⁾ Matth., X, 3. — ⁽³⁾ Marc., III, 17. — ⁽⁴⁾ Act., I, 13. — ⁽⁵⁾ Marc., V, 37; Luc., VIII, 52; Matth., XVII, 1; Marc., IX, 1; Luc., IX, 38; Matth., XXVI, 37; Marc., XIV, 33. — ⁽⁶⁾ Io., XIII, 23. — ⁽⁷⁾ Io., XIX, 26, 27. — ⁽⁸⁾ Io., XXI, 7. — ⁽⁹⁾ III, 1, seq.; VIII, 14. — ⁽¹⁰⁾ II, 9. — ⁽¹¹⁾ De bono coniug., c. XXI, n. 26. — ⁽¹²⁾ S. Epiphan., Haeres, LI, 3.

Ferdinando Christiano Baur, Tubigensis criticae scholae fundatore († 1860), Evangelium illud a presbyteris quibusdam, vel ephesinis vel alexandrinis, circa annum 170, conscriptum fuisse edixerunt, quatenus eius auctores, sublimiori quadam doctrina proposita, ad symboli unitatem adducere conarentur tum sequaces Petri, ad iudaismum nimis propensos, tum Pauli asseclas, pro gentibus universalius adlaborantes ⁽¹⁾.

At non erat unde id in quaestionem verteretur, stante Patrum vel antiquiorum scriptorum concordii testimonio.

Enimvero, saeculo iam secundo exeunte, Evangelium illud tanquam genuinum Ioannis Apostoli opus, nemine contradicente, habebatur. Sic, insigne omnino est quod in Muratoriano fragmento continetur ⁽²⁾ : *Quartum Evangeliorum Ioannis ex discipulis. Cohortantibus condiscipulis et episcopis suis, dixit: Conieunate mihi hodie tri-duo, et quid cuique fuerit revelatum alterutrum nobis enarremus. Eadem nocte revelatum Andreae ex Apostolis, ut recognoscentibus cunctis, Ioannes suo nomine cuncta describeret.*

Accedit praeclarum S. Irenaei testimonium, dum clare asserit ⁽³⁾, Ioannem, inter Evangelistas ultimum, Ephesi in Asia, hoc edidisse Evangelium: quod quidem, ut videtur, a magistro suo Polycarpo, ipsius S. Ioannis discipulo, rescierat. His accenseri potest Tertullianus, dum ait ⁽⁴⁾: *Nobis fidem, ex Apostolis, Ioannes et Matthaeus insinuant; ex apostolicis, Marcus et Lucas instaurant* ⁽⁵⁾.

Quibus testimoniis suffragantur versiones, syriaca et latina, medio iam saeculo secundo exornatae, necnon Tatiani Diatessaron. Ceterum, huius Evangelii textus, reticito eius auctoris nomine, ab ipsis immediatis Apostolorum discipulis, necnon a priscis haereticis, Celso, Basilide et Valentino, haud semel allegatur, quem tamen textum posteriores scriptores, sine ulla haesitatione et nemine contradicente, S. Ioanni concorditer adscribunt.

His addi potest, Ioannem ipsum se huius Evangelii auctorem haud obscure prodere, in eo quod se eorum quae narrat, immediatum testem fuisse affirmat ⁽⁶⁾, ideoque Apostolum, cum tamen nulli alteri Apostolorum liber iste unquam fuerit adscriptus; necnon in eo quod expresse asserit discipulum illum, quem diligebat Iesus, quo nomine ipsemet Ioannes in traditione agnoscitur, haec, quartum scilicet Evangelium, scripsisse ⁽⁷⁾.

⁽¹⁾ Cf. supra, n. xxii. — ⁽²⁾ Vers. 9, seq. — ⁽³⁾ Contra Haer., III, 1. — ⁽⁴⁾ Contra Marcion., IV, 2, 5. — ⁽⁵⁾ Cf. L, de Carne Christi, VII. — ⁽⁶⁾ Io., I, 14, XIX, 35. — ⁽⁷⁾ Io., XXI, 24.

Demum, afferri hic potest auctoritas primae illius, inter ioannaeas, epistolae, quam Patres unanimiter ipsi Ioanni tribuunt, in cuius quidem exordio, auctor easdem altissimas res divinas commemorat, quibus quarti Evangelii narratio textitur, et quibus ipsemet testatur se immediate interfuisse ⁽¹⁾.

XXV. — Obiectiones contra authenticam Evangelii S. Ioannis. — Contra authenticam Evangelii S. Ioannis, obiciunt nonnulli, hunc Apostolum, natalibus et educatione nimis rudem fuisse, quam ut de rebus tam altis posset disserere. Hoc tamen nihil est, cum, humanae nobilitati et culturae abunde supplerent insignis vitae puritas, longa cum Christo familiaritas, itemque stricta cum Beata Virgine officii coniunctio, atque caelestes habitae in insula Patmos revelationes: quibus idoneus ultro fieri potuit, qui de altissimis Trinitatis et Incarnationis mysteriis profundius disserteret, atque theologiae christianae arcana fidelibus scripto traderet.

Nec plus habet ponderis difficultas a nonnullis inde mota, quod Ioannis nomen, in toto illo Evangelio, desideratur: siquidem dici potest, idipsum auctoris modestiae deberi, qui de se constanter in tertia persona loquitur, sub hac vel simili dicendi formula: *Discipulus quem diligebat Iesus*. Et quidem, quod huiusmodi proprii nominis praetermissio aliter explicari non debeat, confirmatur ex hoc quod, dum huius Evangelii auctor personas, quas introducit, per aliquod cognomen, quo melius discernantur, designare solet, ut, Thomas, qui dicitur Didymus ⁽²⁾, Cephas, quod interpretatur Petrus ⁽³⁾, etc., cum tamen de Praecursore, quem ceteri Evangelistae *Ioannem*, addito statim *Baptistam*, denominant, verba facit, illum simpliciter, nihil addito, Ioannem appellat; quod profecto argumento est illius insignis modestiae, quasi hoc ipso cupiat se, Baptista praesente, in oblivione poni.

Sed et hoc advertendum, dum alii Evangelistae duos Zebedaei filios pluries in sua narratione introducunt, huius tamen Evangelii auctor de eis semel tantum facit mentionem, ultimo scilicet capite ⁽⁴⁾, eosque ibi ultimo loco, inter Apostolos et discipulos, quasi obiter, commemorat: quae omnia evincunt hanc sibi Ioannem in scribendo normam constituisse, semetipsum, quantum possibile foret, abscondere: unde nihil ex illius nominis silentio erui potest, quo quantum illud Evangelium ab eo ablegari debeat.

⁽¹⁾ Cf. Io., I. 14; XIX. 35; XX, 30; cum 1 Io., I, 1-3. — ⁽²⁾ Io., XI, 16. —

⁽³⁾ Ibid., I, 42. — ⁽⁴⁾ XX, 2.

Concludendum igitur, omnino retinendum esse Ioannem Apostolum auctorem esse quarti Evangelii: qua in re, ob oculos haberi debent sequentes propositiones, quibus a Pio X, non ita pridem, modernistarum hac de re error condemnabatur ⁽¹⁾: *Narrationes Ioannis non sunt proprie historia, sed mystica Evangelii contemplatio; sermones, in eius evangelio contenti, sunt meditationes theologicae circa mysterium salutis, historica veritate destitutae. — Quartum Evangelium miracula exaggeravit, non tantum ut extraordinaria magis apparerent, sed etiam ut aptiora fierent ad significandum opus et gloriam Verbi incarnati. — Ioannes sibi vindicat quidem rationem testis de Christo; re tamen vera, non est nisi eximius testis vitae christianae, seu vitae Christi in Ecclesia, exeunte primo saeculo* ⁽²⁾.

XXVI. — **Ratio Evangelii S. Ioannis.** — Porro, Evangelium S. Ioannis accurate inspicienti clare apparet, eius auctori mentem fuisse ea quae alii Evangelistae praetermiserant, supplere; unde Christi ministerio in Galilaea, ab aliis abunde descripto, quasi totaliter praetermisso, speciali cura illius itinera in Iudaea refert, maximam vim faciens in sublimi eius doctrina exponenda, atque divina natura, contra insurgentes haereticos, uberius vindicanda, ut ex eius quoque testimonio colligitur ⁽³⁾: *Haec autem scripta sunt, ut credatis, quia Iesus est Christus, Filius Dei; et ut credentes vitam habeatis in nomine eius.* Vicissim vero, ea quae ab aliis Evangelistis narrantur, Ioannes, ut plurimum, praetermittit, licet nonnunquam ea quoque quae illi narrant ipse recenseat.

Ea igitur, ex dictis et factis Domini, ex professo seligit Ioannes, ex quibus efficaciter possint confutari sectae Nicolai, Cerinthi, Ebionis atque Docetarum; unde in clara luce ponit Salvatoris divinitatem, hominum in filios Dei adoptionem, necnon redemptionis universalitatem. Quapropter, in sublimi suo prologo, aeternam Verbi in sinu Patris generationem enarrat, eiusque omnimodam spiritualitatem, secundum quam ex Deo, tanquam lux de luce, aeternaliter procedit, et carne assumpta factus est lux mundi, nostra via, veritas et vita, pastor bonus, vitis vera et omnis sanctificationis fons et origo. Quocirca, rite a Patribus Evangelium hoc dictum est *Evan gelium spiritus*, et ipsemet Ioannes, dum comparatus est aquilae altius ceteris avibus volanti, appellari meruit κατ' ἑξοχήν *theologus*, cum profundius ceteris arcana divinitatis rimatus sit.

⁽¹⁾ Decret. *Lamentabili sane exitu*, 3 Iul., 1907. Prop. 16-18. — ⁽²⁾ De auctore et veritate historica quarti Evangelii, cf. Resp. Pontif. Commiss. de Re Biblica 29 Maii, 1907. — ⁽³⁾ Io., XX, 31,

Ex Ecclesiae consensione accipimus, ab eodem S. Ioanne Apostolo, praeter Evangelium, epistolas quoque tres in eundem finem, quo ipsum Evangelium conscripserat, exaratas fuisse, nempe ut errores Christi divinitatem impetentes confutaret, atque discipulos vera in fide confirmaret: quae quidem epistolae eundem Ioannis stylum redolent, eademque spirant caritatis suavitatem, quae totum eius Evangelium pervadit. Scripsit etiam Ioannes, expresse manifestato proprio nomine, Apocalypsim seu Revelationem, in qua futuris diaboli mundique contra fideles descriptis persecutionibus, finalem Ecclesiae triumphum concelebrat.

XXVII. — Differentiae inter sanctos Evangelistas. — Sanctos quatuor Evangelistas, Matthaeum, Marcum, Lucam et Ioannem, aequae a Spiritu Sancto ad conscribendum inspiratos fuisse, aequae etiam, in gestis dictisque Domini nostri extitisse veraces, sicut res est historicis patescens documentis, ita quoque dogma prostat ad fidem nostram omnino pertinens.

Quo tamen minime tollitur quin, ut iam innuimus ⁽¹⁾, multiplices, inter unum et alterum, differentiae existant, quae tamen non penes maius, minusve credibilitatis pondus esse queunt: cum, etsi potuerit in uno alterove magis relucere radius propheticus ad cognoscendum, omnes tamen aequae illuminaverit lumen propheticum ad iudicandum, omnes pariter aequae moverit ad scribendum Spiritus Sanctus, qui auctor est principalis totius Sacrae Scripturae. Quapropter, omnes quae assignari possunt differentiae, modum respiciunt, quo unusquisque Evangelistarum res a Domino dictas vel gestas commemorat.

Igitur, si quatuor quidem Evangelistae, sub hoc respectu, inter se comparentur, hoc primum invenietur, inter eosdem, discriminis caput, a S. Augustino aliisque Patribus, iamdudum observatum, quod priores tres in his rebus maxime diversantur, quas Dominus noster per assumptam carnem temporaliter gesserit; Ioannes vero Christi divinitatem, qua unum cum Patre eique aequalis est, intendit; unde videntur illi quidem quadantenus cum Domino in terra conversari; hic vero nebulam transcendit, qua tota tegitur terra, atque ad caelum usque, quod divinitatis sedes est, audacior pertingit ⁽²⁾.

Praeterea, tria illa priora Evangelia eo tempore scripto consignata sunt, quo ab ipsis Apostolis, in carne adhuc viventibus, haeresibus nondum exortis aut saltem nondum propagatis, probari po-

⁽¹⁾ Supra, n. VII. — ⁽²⁾ S. Augustin., l. I de Consensu Evangelist., c. 4, n. 7.

tuerunt; unde eorum finis fuit Christi dicta et gesta fideliter referre, quo efficacius foret ceterorum Apostolorum opus, et sic Evangelii lux ad plures pervenire posset; Ioannes vero, qui ad grandaevam usque aetatem, ut contra nascentes haereses, idoneus testis esset veritatis missionis Salvatoris nostri, divinitus perductus est, ceteris iam mortuis Apostolis, suum eo fine conscripsit Evangelium, ut infantis Ecclesiae fidem in Iesu Christi divinitatem confirmaret et contra impugnantes valide defenderet.

Quia vero Christi praedicatio in Galilaea huc potius tendebat, ut hominum mentes circa regnum Dei illuminarentur, eiusdem vero praedicatio in Iudaea ad eius divinitatis veritatem comprobendam propius ordinabatur; ideo tres priores Evangelistae ministerium a Domino in Galilaea exercitum, Ioannes vero ministerium in Iudaea susceptum, referunt.

Uterius, priores tres Evangelistae, attenta analogia tum rerum narratarum, tum modi et ordinis quibus narrantur, a recentioribus *Synoptici* dicti sunt, quasi σύνοψιν, id est, simultaneam factorum et dictorum Christi visionem exhibentes. Equidem admitti potest, et S. Marcum cognovisse Evangelium S. Matthaei, et a S. Luca utrumque fuisse exploratum; dummodo tamen unicuique servetur, sub Spiritus Sancti actione et dictamine, proprius sibi praefixus finis, propria in scribendo indoles.

Quousque vero huiusmodi dependentia unius Evangelii ab altero extendi possit, difficile est assignatu; at omnino reiicienda est, tanquam historico et theologico carens fundamento, illa quorundam recentiorum sententia, primitivum quoddam Evangelium, *Ur-Evangelium*, confingentium, ab Apostolis hebraice conscriptum, quod veluti fons extitisset, unde unusquisque Evangelistarum suam postea hausisset historiam. Equidem, si ita foret, intelligi haudquaquam posset, quomodo illud sic deperditum fuerit, ut eiusdem nec volam nec vestigium sit reperire.

Pariter aliae debent hypotheses corruere, a variis auctoribus similiter excogitatae, quibus illi conati sunt rationem analogiae inter tria priora Evangelia vigentis assignare: enimvero, si qua fors ratio reddi potest, cur sibi in multis ista respondent, maior certe manet difficultas, ubi de dissimilitudinibus inter eadem explicandis agitur: quas profecto, sicut et ipsas similitudines, in eum qui auctor est principalis Librum Sanctorum, id est in Spiritum Sanctum, refundi necesse est. Certe apprime noverunt scriptores sacri, quae fuerint Domini gesta, qualisve illius doctrina: ipsos nec falli nec fallere

potuisse scimus, nec aliud sibi propositum habuisse, nisi ut hominibus suaderent Messiam quidem venisse, qui dicitur Christus, verum Dei Filium, verum quoque mundi Salvatorem.

XXVIII. — **Concordia evangelica.** — Porro, cum Domini nostri acta et dicta, in quatuor distinctis Evangeliiis, quasi sparsa unius corporis membra, descripta inveniantur, hinc auctores illi qui ad eius conscribendam historiam mentem applicuerunt, eorumdem concordiam seu harmoniam conflare conati sunt, quae, uni reddita formae, sermonum et factorum Christi seriem exhiberet, servato, quantum possibile sit, temporis ordine quo illa contigerunt.

Inter hos auctores, alii quidem res Christi gestas vel dictas propriis enarraverunt verbis; alii vero Textui sacro pressius inhaerentes, ipsissima verba, quibus quatuor utuntur Evangelistae, simul consuerunt; adeo ut, nulla omnino illarum rerum, quae inibi continentur, praetermissa, sub uno conspectu, continuata historia, omnia exhiberent quae in singulis Evangeliiis, etsi forsitan diversis locis, aut diversis exposita verbis, inveniuntur.

Ex huiusmodi collationis et colligationis labore, illud prodiit opus, cui nomen datum est, *Evangelica Concordia, Harmonia* vel *Symphonia*, vel etiam *Concentus Evangelicus*, aut, quia e quatuor Evangeliiis unum sic compositum resultat, διατεσσάρων, id est, τὸ διὰ τεσσάρων εὐαγγέλιον.

Huius generis compaginis, velut musivi operis, primum auctorem nonnulli faciunt Tatianum ⁽¹⁾, nonnulli vero Theophilum Antiochenae Ecclesiae episcopum ⁽²⁾, qui ambo seculo secundo floruerunt. Analogum opus plures e gravioribus posterioris aetatis auctoribus resumpserunt, e quibus pretium est operae citare Ioannem Gersonium, Parisiensem Cancellarium († 1429), et Cornelium Iansenium, Gandavensem Episcopum († 1756), qui postremus quatuor Evangelia in unum reducta, egregiis commentariis illustravit ⁽³⁾.

Magnam etiam sibi, in hoc sacro eruditionis genere, laudem promeruere Alphonsus Salmeron († 1585) ⁽⁴⁾, et Sebastianus Barradius (1615) ⁽⁵⁾, ambo ex inclita Societate Iesu, quae quidem in vindicanda et explicanda Sacra Scriptura, singularia sibi merita comparavit. Recentiori vero tempore, palmam sibi praeripuisse vi-

⁽¹⁾ Eusebius, L. IV, cap. 29. Vide O. Bardenhewer, t. I, p. 170, Paris, 1898.

— ⁽²⁾ Cf. S. Hieronymus., Ep. ad Algasiam, n. 6. — ⁽³⁾ Commentaria in Concordiam ac totam Historiam Evangelicam. Lovanii, 1752, etc. — ⁽⁴⁾ Commentaria in Evangelia et Act. Matriti, 1598, etc. — ⁽⁵⁾ Commentaria in Concordiam et Historiam evangelicam. Coimbra, 1599, etc.

detur P. Knabenbauer, ex eadem Societate ⁽¹⁾, cuius opera, in distinctim adornandis singulis Evangeliiis, digna omnino est quae laudibus cumuletur. Sed nec, ceteris brevitatis causa omissis, facere queo, quin praeclaram A. E. Breen, mei olim in theologica disciplina auditoris, Evangeliorum harmoniam, in graecum textum concinnatam et praeclaris anglica lingua commentariis ditatam, recenseam ⁽²⁾.

Ab his quidem aliisque bene multis auctoribus, quos intenta mente pervolvimus, normam collegimus in praesenti concinnanda Concordia; licet necesse interdum nobis visum sit, id ratione poscente, aliam ab ea quam ipsi excoluerint, sive in historiae concordia, sive in explanatione Textus sacri, viam inire.

XXIX. — Observanda in conficienda Evangeliorum Concordia. — In huiusmodi autem Concordia concinnanda, imprimis advertendum venit, non semper temporum ordinem ab Evangelistis observari, quod ita monet S. Augustinus ⁽³⁾: *Cognoscendum est, ...sic unumquemque Evangelistam contexere narrationem suam, ut tanquam nihil praetermittentis series digesta videatur: tacitis enim quae non vult dicere, sic ea quae vult dicere, illis quae dicebat, adiungit, ut ipsa continuo sequi videantur; sed cum alter ea dicit, quae alter tacuit, diligenter ordo consideratus indicat locum, ubi ea potuerit, a quo praetermissa sunt, transilire; ut ea quae dicere intenderat, ita superioribus copularet, tamquam ipsa nullis interpositis sequerentur.*

Igitur, scriptores sacri interdum anticipatione, recapitulatione interdum utuntur: sic, puta, S. Matthaeus ⁽⁴⁾ et S. Marcus ⁽⁵⁾ coenam et unctionem in Bethania factam recapitulando referunt, quam S. Ioannes suo loco commemorat ⁽⁶⁾. Ratio vero huiusmodi transpositionis potest esse, quod materiae, quae narrantur, ad invicem connexae videntur, unde malunt Evangelistae uno orationis filo eadem pertexi, quod et in profanis historiis haud raro observatur. Differentia tamen est inter profanos et sacros scriptores: nam solent illi de huiusmodi temporis inversione lectorem admonere, quod in more non est sacris scriptoribus facere. Ceterum, voces istae, *tunc*, aut *in illis diebus*, quibus videretur significari historiae continuationem, nonnumquam indefinite, scilicet pro quovis tempore, sumuntur, quin necesse sit illas semper ad tempus rei antea narratae referri.

⁽¹⁾ Cursus S. Script. Comment. In Ev. S. Matth., S. Marc., S. Luc., S. Io. Parisiis. Lethielleux. — ⁽²⁾ A harmonized Exposition of the four Gospels. Rochester. N. Y. — ⁽³⁾ De Cons. Evangel. Lib. II, cap. 5, n. 16. — ⁽⁴⁾ XXVI, 6, seq. — ⁽⁵⁾ XIV, 3, seq. — ⁽⁶⁾ XII, 2, seq.

Uterius advertendum, alium et alium ab Evangelistis ordinem interdum teneri, puta, ab uno, ordinem historiae seu chronologicum; ab alio, ordinem rerum seu logicum: ut maxime videre est in tentationibus Domini in deserto, in quibus referendis, diversum ordinem sequuntur S. Matthaeus et S. Lucas. Ubi omnino cavendum, ne dicatur, cum Bernardo Lamy ⁽¹⁾, debere nos, in talibus casibus, sequi Matthaeum, quod ille Dominum ab initio sectatus, *hausit de fonte, cuius tantum rivulos Lucas potavit*: aequalis enim est, ut iam advertimus ⁽²⁾, in utroque a Spiritu Sancto derivata auctoritas; unde melius cum S. Thoma, Rabanum referente ⁽³⁾, dicitur, Lucam attendisse ad ordinem historiae, et ideo sic ordinasse secundum quod factum est; Matthaeum vero naturam tentationis secutum esse.

Ubi commode adnotari potest criterium ab eodem Angelico positum, ad decernendum quandonam Evangelista historiae ordinem sequatur, necne. *Ubi Evangelistae*, ait ille ⁽⁴⁾, *ponunt statum, vel aliquid ad ordinem pertinens, signum est quod ad continuationem historiae pertinet. Ubi vero non, signum est quod ad continuationem memoriae; unde secundum quod recolebant, scribebant.*

Notandum hic quoque, saepe numero fieri, ut ab uno Evangelista id praetermittatur, quod ab alio commemoratur. Cuius rei exemplo esto illud quod in S. Matthaeo legitur ⁽⁵⁾: *Antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu Sancto*: cuius quidem arcani rationem a S. Matthaeo praetermissam S. Lucas supplet ⁽⁶⁾: qui tamen Christi nativitatem omittit, quam Matthaeus vicissim exponit ⁽⁷⁾: *Cum ergo natus esset Iesus in Bethlehem Iuda*, licet hic taceat causam cur Maria et Ioseph Bethlehem venerint, quam tamen Lucas exponit ⁽⁸⁾, licet de Magis taceat. Patens magis habetur de hoc exemplum in institutione Sanctissimae Eucharistiae, quae quidem a tribus prioribus Evangelistis accuratissime commemorata, a S. Ioanne praetermittitur: qui tamen illius promissionem, a ceteris omissam, fusiori calamo retulerat. Quocirca concludit S. Augustinus, *quemlibet eorum, commemorando quod alter commemorat, non impedire intellectum veracis narrationis alterius* ⁽⁹⁾.

Demum, si quando diversa Evangelistae de re eadem videantur proferre, non ideo dicendi erunt inter se pugnare: licet enim non eadem utantur locutione, rebus tamen sententiisque minime

⁽¹⁾ Comment. in Harmoniam, l. II, c. VI. — ⁽²⁾ Supra, n. VI. — ⁽³⁾ Ev. S. Matth. c. IV. — ⁽⁴⁾ Comment. in Ev. S. Matth., c. VIII, 14. — ⁽⁵⁾ I, 18. — ⁽⁶⁾ I, 27. — ⁽⁷⁾ II, 1. — ⁽⁸⁾ II, 5. — ⁽⁹⁾ Lib. II de Consensu Evangelist., c. VI, n. 18.

discrepant, cum non tam verborum, quam rerum sententiarumque quaerenda sit atque amplectanda veritas. Pariter, si quid prima facie absurdum occurrerit, dicendum non erit auctorem huius libri non tenuisse veritatem; sed, ut monet S. Augustinus ⁽¹⁾, *aut codex mendosus est, aut interpres erravit, aut tu non intelligis*.

XXX. — **Commentarii in Evangelia.** — Parum nobis foret Evangeliorum concordiam texuisse, nisi etiam eadem commentariis, quantum fieri possit, authenticis, id est, secundum id quod tenuit ac tenet Sancta Mater Ecclesia confectis, adornare nisi fuisset. Multos quippe, in istis Libris, reperire est locos, intellectu difficiles; cum autem *omnis prophetia Scripturae propria interpretatione non fiat* ⁽²⁾, hinc ad eos debet Sacri Textus studiosus, pro illa rite intelligenda, recurrere scriptores, quorum indubia laus in Ecclesia celebratur. Christus enim, qui numquam Sponsae suae in necessariis deest, viros identidem caelesti refertos sapientia suscitavit, quibus et specialem mentis illustrationem largus contulit, et benignus adstitit, ut mysteria Scripturarum, in gratiam populi christiani, explicarent. Et certe mirabilis valde res est, scriptorum copiam cernere, qui in sacrum dilucidandum codicem insudarunt, divinis impallescens libris, eosque diurna, nocturna versantes manu, quatenus in apertam lucem proferrent, quae in eisdem arcana asservantur, quibus tesserae instar fuerunt illa S. Augustini ⁽³⁾: *Sint castae deliciae meae Scripturae tuae: nec fallar in eis, nec fallam ex eis*.

In quo, id primo observandum, ut in illis rebus quae ad fidem moresque pertinent, iubente Tridentina Synodo, sacra Evangelia iuxta unanimem Patrum consensum interpretationi habeantur ⁽⁴⁾; in ceteris vero, respectus iugiter servetur ad fidei analogiam: ita ut, in rebus etiam controversis, quidquam promere haud liceat. ex quo unum alterumve fidei dogmatum posset impeti.

In commentariis autem edendis, curet semper diligens Scripturae cultor, ne sensus suos loco inspirati verbi substituat: quo scilicet facit aureus canon ab Angelico traditus ⁽⁵⁾: *Ad verba Sacrae Scripturae non licet aliquid apponere, quantum ad sensum; sed quantum ad expositionem sacrae Scripturae, multa eis verba a doctoribus apponuntur: non tamen licet etiam verba sacrae Scripturae apponere ita, quod dicantur esse de integritate sacrae Scripturae; quia hoc esset*

⁽¹⁾ Contra Faust., Lib. XI, c. V. — ⁽²⁾ 2 Pet., I, 20. — ⁽³⁾ Confess., l. XI, c. 2, n. 3. — ⁽⁴⁾ Cf. Conc. Trid. Sess. IV Decret. de ed. Sacr. Libr. — ⁽⁵⁾ 3, Quaest. LX, art. 8, ad 1^m.

vitium falsitatis: et similiter si quis diceret aliquid esse de necessitate formae, quod non est.

Iuvat autem quamplurimum diligens ad graecum fontem recursus, ut ea quorum vis in Vulgata versione non apparet, mutuata hac luce clarescant. Ad idiotismos quoque linguae sanctae, Evangelii investigatorem sedulo attendere iuvabit; quia etsi Evangelistae omnes, sancto dempto Matthaeo, graece scripserunt, adeo tamen hebraeam linguam, quae tunc in promiscuo usu erat, eorum scripta redolent, ut verum saepe praetereat sensum, qui solius attici sermonis vim perpenderit. Demum ritus, mores, opinionesve Iudaeis proprias, debet Sacrae Paginae cultor studiosius pensitare, sedulo tamen discernens quae omnino explorata et extra dubietatis aleam sunt posita, ab incertis et non sufficienti rei evidentia comprobatis.

At, quod omnium pluris interest, atque in hoc opere potissimum intenditur, est ut in totum Domini nostri Evangelium vulgatae probatissimorum interpretum, antiquiorum praesertim, dilucidationes atque sententiae promantur: ut quibus aut non vacat, aut minime lubet prolixos eorum evolvere tractatus, hic velut in musicali concentu concordatos, ad animae suae aedificationem et solatium, audiant. Sicut enim ex sacri Textus concordia taedium illud tollitur, quod ex pluries repetita earumdem rerum lectione solet ingenerari; ita ex eo quod in unum collectae prostant potiores sacrorum interpretum dilucidationes, iucundior atque utilior fit eiusdem sacri Textus investigatio.

XXXI. — Qualiter Domini Nostri cognitio sit ex Evangeliorum fonte haurienda. — Quod summa perfectionis hominis christiani fundamentum in cognitione Domini nostri Iesu Christi sistat, testatur Apostolus, cum dicit ⁽¹⁾: *Non enim iudicavi me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, et hunc crucifixum.*

Ex quo constat quanti sit faciendum Evangeliorum studium, in quibus delineata refertur, quantum humano calamo id fieri liceat, Incarnati Verbi adorabilis persona, cum omnibus eius dotibus atque perfectionibus; ea quoque accurate consignantur et velut pictis coloribus repraesentantur, quae ipse dulcissimus Salvator pro nobis egit et passus est. Tota ergo animi contentione nobis est enitendum, ut Domini nostri cognitionem ex Evangeliiis hauriamus, quatenus speciosa et omni laude digna illius imago menti nostrae et cordi ita impressa maneat, ut inde nunquam possit deleri: ad Chri-

(¹) 1 Cor., II, 2.

stum enim illud pertinet, quod de Dei natura scribitur ⁽¹⁾: *Nosse enim te, consummata iustitia est; quandoquidem, finis Legis Christus (est), ad iustitiam omni credenti* ⁽²⁾.

Ut autem congruum ex hoc studio fructum quisque percipere valeat, utile erit prae mente iugiter tenere, Christum quadruplici, in sua mortali vita, munere iugiter functum fuisse, nempe prophetae, sacerdotis, regis, atque exemplaris imaginis: quae quatuor, sicut in tota Christi vita iugiter interseruntur, ita continuo ob oculos nostros debent obversari.

Primo quidem Christus, utpote propheta magnus, non solum singulari potentia donatus est, ad omnia, virtute divinitatis, cuius humanitas erat instrumentum, praestanda, quae ad Incarnationis finem promovendum conferre poterant, sed maxime apparuit tanquam excellentissimus Magister noster, in cuius sermone clare ac nerveose traduntur tum dogmata credenda, omnia humanae rationis adinventata longe superantia, tum vera morum doctrina, quae in philosophorum scriptis aut manet plurima nube oblecta, aut sermonis ostentatione obruta. *In iis quae aperte in Scripturis posita sunt*, ait S. Augustinus ⁽³⁾ *inveniuntur illa omnia, quae continent fidem moresque vivendi, spem scilicet atque caritatem*.

Considerandus quoque nobis est Dominus noster tanquam *pontifex confessionis nostrae* ⁽⁴⁾, qui Deo Patri semetipsum hostiam propitiationis pro nobis obtulit, factus simul sacerdos et victima sacrificii, qui alienorum peccatorum poenis in seipso susceptis, *passus est pro nobis*, ait S. Petrus ⁽⁵⁾, *vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius*. — In quo de duobus admonemur: primo, ut iugiter recordemur omnes prorsus Christi passiones amore nostri ab ipso susceptas fuisse, atque ad nostram salutem ordinatas; secundo, debere nos, si quidem fructus illius passionis participes esse volumus, fide et caritate ipsi coniungi, quae via sunt, qua illius merita ad nos usque perveniunt, iuxta illud S. Pauli ⁽⁶⁾: *Adimpleo ea quae desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore eius quod est Ecclesia*.

Praeterea, debet a nobis Iesus Christus haberi tanquam Rex et Dominus noster, cui nos Deus Pater velut subditos tradidit, cui proinde parere in omnibus et per omnia debemus, cuius tamen regnum de hoc mundo non est, id est non eo modo explicatur, quo

⁽¹⁾ Sap., XV, 3. — ⁽²⁾ Rom., X, 4. — ⁽³⁾ L. II, de Doctr. Christ., cap. 9, n. 14. — ⁽⁴⁾ Hebr., III, 1. — ⁽⁵⁾ 1 Ep., II, 2. — ⁽⁶⁾ Col., I, 24.

suam terrestres reges exercent potestatem. Christus enim est Rex et Dominus non corporum tantum, sed etiam animorum, imo prius animorum quam corporum; ideoque potestatem suam primo et per se exercet in mentes et voluntates hominum, quas fortiter simul et dulciter movet ad illud amplectendum quod ipsemet iusserit. simul ac subditi sui eius influxui cor et animum panderint. Quocirca, id nobis sedulo recolendum, Evangelii paginis historiam contineri Regis ac Ducis nostri, eo fine conscriptam, ut illius nos mandata pleno corde et animo volenti adimpleamus.

Tandem, cum Christus Dominus absque peccato conceptus, summam acceperit a Patre gratiam, qua undequaque informatus, non solum omni caruit macula, sed etiam cunctarum virtutum exempla prae-buit, hinc rite habetur tanquam perfectissimus homo, *speciosus forma prae filiis hominum* ⁽¹⁾. humanae dignitatis archetypus, nobis datus, nobis natus, ut in illum intuentes, quid facere, quid vitare debeamus innotescat. Quapropter decet ut oculos nostros in illo, tanquam in imagine archetypa, iugiter defixos teneamus, ut quemadmodum ille in hac vita se gessit, ita nos ad eius exemplar vitam nostram conformemus, quatenus ad vocationis nostrae perfectionem feliciter perveniamus: *longum enim iter per praecepta, breve et efficax per exempla* ⁽²⁾.

Ex his omnibus apparet, sanctos Evangeliorum libros praeceteris Scripturis inspiratis, esse nobis studio excolendos, cum tam exacte referant delineatam suavissimam ac maiestate plenam Domini nostri Iesu Christi imaginem, simulque documenta recte vivendi contineant. Enimvero, quem desiderium occupat noscendi mysterium regni Dei, huic potissimum medulla Evangeliorum sapere debet: quod quidem officii eos specialiter tenet, qui in sortem Domini vocati, non in propriam tantummodo, sed in aliorum quoque sanctificationem, vi suae vocationis, incumbunt.

XXXII. — **Monita pro fructuoso Evangeliorum studio.** — Qui ex Evangeliorum studio, uberem sibi fructum cupit derivare, primo quidem, illud secum mente revolvere satagat, quod ait S. Paulus ⁽³⁾: *Quaecumque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: ut per patientiam et consolationem Scripturarum, spem habeamus.* Nimirum, cum aeternae vitae promissa sensibus pervia non sint, quinimmo omnem mentis nostrae facultatem superent, ad eaque non nisi per magnos labores pervenire possimus, hinc dignatus est Om-

(1) Ps., XLIV, 3. — (2) Seneca. — (3) Rom., XV, 4.

nipotens Deus, in divinis Scripturis, et maxime in sancto Iesu Christi Evangelio, consolatoriam simul et exhortatoriam epistolam nobis mittere, sua velut manu conscriptam, ut magnorum bonorum, quae in patria nos expectant, spe erecti, mala praesentis vitae fortiter ferre possimus.

Postulat autem et divina Scripturae origo, et magnitudo fructus quem inde colligere intendimus, ut prius mentem in Deum eleve-
mus, gratias ei agentes pro tam excellenti dono, humiliter simul ac devote postulantes, ut sensum gustus erga divinum hoc pabulum in nobis foveat; ut curas inutiles subtrahat, quibus animus obruitur; ut passiones cohibeat, quibus ab uberrimo hoc pabulo arcemur; ut intellectum illuminet, ad has sublimes suavesque veritates capes-
sendas; ut cor nostrum ad Deum eiusque legem magis magisque diligendam, potenter inflammet; ut gressus nostros in via manda-
torum divinorum dirigat, quatenus nec huius vitae prosperis, sed nec adversis casibus, a recta veri bonique semita unquam deflectamus.

Ut autem vere proficua evadat huiusmodi lectio, primo quidem procurandum nobis erit, ut sit continuata, id est ab initio Evange-
liorum ad finem usque ordinatim perducta: ex quo enim mente quis et animo sacrae narrationi insistit, maius cordis delectamentum, maioremque spiritus utilitatem percipit, quam si nonnullos versus separatos et a suis locis seiunctos raptim percurrat. Deinde assidua sit, id est, cum perseverantia suscepta, statuto ad id quotidie deter-
minato tempore: quae enim irregulariter aut magnis tantum interiectis intervallis fiunt, animum leviter tangunt; scilicet, nequit mens nostra rebus lectis potenter affici, nisi iisdem saepe cogitando instruatur.

Sit autem attenta et ponderata sacra haec lectio; nec, perlecto versiculo, cito ad alterum fiat transitus: tanta enim sapientia pollet Sacra Scriptura, ut ditissimae aurifodinae instar, quo magis exco-
litur, eo uberiores sensus continere deprehendatur. Quocirca, ca-
vendum est, ne pias illas cogitationes, quas lectio sacra parere nata est, animo quis excidere patiatur; sed saepius in die eadem re-
volvantur, unde velut concoctus iam in memoria spiritualis cibus in substantiam animae convertatur.

Nec velit pius Evangeliorum cultor tam multos adire libros, praetextu lecta melius intelligendi: his enim saepe sacra potius le-
ctio obruitur, quam adiuvetur; quocirca, norma haec esto: habitum
am, ex sobrio commentario, litteralem sensum animus secum retra-
ctet et saepe saepius revolvat, Domini nostri dicta vel gesta sibi-
met, secundum diversas vitae necessitudines, applicans.

Potissime vero affectiva sit sacra haec lectio, talis scilicet quae pia commoveantur animi affectiones, et cor ad Deum semper magis magisque diligendum dulciter inducatur. Non enim ad vanam ascendendam curiositatem dati sunt nobis sacri Evangeliorum libri; nec ut eorum causa, inanem ostentemus eruditionem: sed ut mores in melius convertamus, vitae aerumnas patienter feramus, in omne opus bonum nosmetipsos in hoc exilii loco exerceamus, sicque ad Deum magis magisque propinquemus, *certam* nostram *vocationem et electionem* facientes ⁽¹⁾. Nec difficile hoc evadet, cum ipsa Sacrae Scripturae verba, sacramentorum instar, mirabili de se vi polleant, ad mentem simul collustrandam, et cor sancte inflammandum.

Caveat tamen solers et industrius lector, ne dum pios in corde affectus studet excitare, mentem tamen negligat veritatis cognitione imbuere: quod esset si, studio litterae textus, ad theologiae, philologicae aut patristicae scientiae rationem, seposito, falsis aequae ac veris gauderet interpretationibus, dummodo, ut putat, Dei amore animus incalescat. Equidem amor Dei ultimus esse debet laborum nostrorum in hac vita fructus; sed illius amoris flamma oleo veritatis nutrirī postulat; cum vero Sacra Scriptura sit sermo Dei, qui est ipsamet essentialis veritas, hinc congruum ille Deo praestat obsequium, qui sententiam, sub verborum cortice latentem, scrutari conatus fuerit.

Quocirca, sicut heterodoxorum, traditionis regulam despicientium, devitandae sunt interpretationes; ita arbitraria quae interdum improvida parit pietas, sunt figmenta ableganda. Igitur, curandum cuique enixe est, ut verus sensus, tum ex vocum nativa significatione, tum ex patristica investigatione, tum ex parallelorum locorum comparatione, tum ex Iudaeorum usibus et moribus, tum maxime ex sacrae theologiae scholasticae, quae clavis est Scripturarum, principiis, hauriatur.

Prae ceteris vero adferenda in hoc studio est sincera humilitas, qua homo parvulum se in schola veritatis agnoscat: sic enim cor eius mirabiliter aperietur divinis collustrationibus percipiendis, iuxta illud Domini nostri ⁽²⁾: *Confiteor tibi, Pater, Domine caeli et terrae, quia abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis.*

XXXIII. — **Duplex huius Concordiae utilitas.** — Demum, notabitur, duplici fini praesens Evangeliorum Concordia inservit:

⁽¹⁾ 2 Petr., I, 10. — ⁽²⁾ Matth., XI, 25.

primo quidem, propriae legentis aedificationi; secundo, aliorum utilitati. Prius fit, cum quis sacrum Textum ordinatim et profunde meditans, conatur ex eo spiritualis vitae fructum, pro animae suae aedificatione, eruere; alterum, cum ponderata aliis fideliter tradit, per modum concionis vel catecheticae expositionis.

Porro, utrumque quidem valde commendandum est: at certa debet utrobique methodus observari. Nempe, si velimus Evangeliorum Concordiam, in spiritualem nostrum profectum, adhibere, singula sub luce Commentariorum, quae hic subnectuntur, ponderemus necesse est; ea animo saepius revolventes ac veluti iugiter ruminantes, additis quoque iis affectibus, quos materia ipsa suggererit. Quod quidem per meditationis modum compleri etiam potest, selectis antea ordinatim, ex designato capite, potioribus punctis, prout in oratione mentali fieri solet.

Pro concionibus vero, vel pareneticis sermonibus ad populum, vel servari potest ordo Evangeliorum in Missali Romano indicatus, iuxta indicem generalem qui ad calcem totius huius operis tradetur, vel, quod maioris utilitatis pro populo interdum evadit, potest quis ab ipso Evangeliorum exordio profectus, singula capita ordinatim percurrere, ut sic, per continuatam Sacri Textus expositionem, nihil christianum populum effugiat, eorum quae de Domini nostri gestis ac dictis sancti Evangelistae usque tradiderint.

Ut autem haec omnia sacrorum ministri maiori cum fructu praestare valeant, iuvat quam maxime ut tota haec Concordia in illa cursus theologici schola, quae a Sacra Scriptura inscribitur, ordinatim atque nihil praetermisso, expendatur; ita ut quidquid demum in hac traditur disciplina, Concordiae expositio nunquam omitatur.

Huius vero expositionis perficiendae haec esto norma, ut professor, enunciato prius argumento, atque expensa ratione singularum Sectionum, vim enucleet locutionum, sive propriarum, sive translatarum, observatis antecedentibus et consequentibus, collatis quoque parallelis locis, iis demum adiectis, quae ex subsidiariis scientiis, ad sacrum Textum dilucidandum possunt conferre, ostendens simul ad quemnam ex theologicis tractatibus singulae veritates inibi contentae pertineant. Alumnorum vero partes sint, ante lectionem, Sectionem illam Concordiae, cum notis et quaestionibus, perlegere, quae in schola erit explicanda, ut eorum mente iam sic praeparata, perspicaciores evadant ad magistri expositiones recipiendas; post lectionem vero id relegant et scriptis consignent, quae sive ex pro-

pria lectione, sive ex orali illius doctrina, tanquam maioris momenti adnotanda esseprehenderint.

Demum, iuverit quamplurimum, si magister interdum alumnis iusserit, ex traditis commentariis, concionem, sive scriptis confectam, sive etiam extemplo conceptam, recitare: sic enim facile asuescent, quod maxime in votis est, populum Dei ipsis sancti Evangelii pabulis enutriendo, atque sic demum id effectu complebitur, quod Praecursor sedulus admonuit ⁽¹⁾: *Poenitemini et credite Evangelio.*

(1) Marc., I, 15.

PROOEMIUM

(L. I, 1-4).

Argumentum. — *Sacri scriptoris intentio declaratur, quae fuit Theophilum quemdam, et in ipso quemlibet hominem christianum, in Incarnationis mysterio erudire.*

Ratio prooemii. — Solus S. Lucas prooemium Evangelio praemit- tit, quo narrationis suae finem exhi- bet. Recte tamen toti Evangelicae historiae, ex quatuor Evangeliiis con- textae, praemittitur, cum non minus

ceterorum, quam Lucae ipsius scri- ptis conveniat. Haud dissimiliter idem Evangelista Lucas Actus Apo- stolorum exorditur, illos Evangelio suo, tanquam narrationis comple- mentum, connectens.

(a) UONIAM quidem multi conati sunt ordinare narratio- nem, quae in nobis completae sunt, rerum¹; sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt, et ministri fuerunt sermonis²: visum est et mihi, assecuto omnia a

(a) L. I, 1-4.

¹ Respicit hic S. Lucas illud scriptorum genus, piorum scilicet fidelium, qui, suo fidentes ingenio, pro privata devotione, Domini gesta et dicta colligere sategerant, in quorum tamen scriptis, sollertia, iudicium et ordo plurimum desiderabantur: hos quidem Evangelista expresse non damnat, sed declarat se accuratiorem narrationem trade- re voluisse. Hac autem scripto- rum categoria non comprehen- duntur evangelia apocrypha, ut evangelium Nicodemi, Nazaraeo- rum, Aegyptiorum, Matthiae, Thomae, etc., quae serius in lu- cem prodire; sed nec Evange-

lia S. Matthaei et S. Marci, quae Evangelio S. Lucae antiquiora extant, et quae ille evolvere potuit, ut ex iis, accedente etiam orali traditione, tanquam ex du- plici fonte, omnia, non quidem absolute, sed quantum ad propo- situm suae institutionis pertinuis- set, assequeretur, et, movente Spi- ritu Sancto, scriptis consignaret. — Pro, *quae in nobis completae sunt rerum*, graece legitur, τῶν πεπληροφορημένων ἐν ἡμῖν πραγ- μάτων, quod verti potest, *rerum quae apud nos secundum verita- tem contigerunt.*

² Verba haec non ad praece- dentia, sed ad subsequencia om-

principio diligenter ³, ex ordine tibi scribere ⁴, optime Theophile ⁵, ut cognoscas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem ⁶.

nino referenda sunt: scilicet fontem indicat S. Lucas unde suam ipse hauserit doctrinam, qui fuit oralis Apostolorum traditio, sive eorum qui gestorum Christi testes oculati fuerant, quos ipse Lucas in suis cum Paulo peregrinationibus saepius viderat, sive Pauli ipsius, qui verbi minister divinitus electus fuerat. Nec silendum, ab ipsamet gloriosa Dei Matre, cui insignes in opere Redemptionis partes obtigerant, plura Lucam didicisse. — Pro sermonis, graece est τοῦ λόγου, id est, sermonis excellentissimi, seu evangelici ⁽¹⁾. Ex his S. Lucae verbis clare deducitur, illum ex Septuaginta duobus Christi discipulis minime fuisse.

³ Cum ait: *Visum est mihi*, etc., non excludit profecto divinam virtutem sibi adsistentem, aut Spiritus Sancti in scribendo motionem, cum id quod sub Dei motionem causa secunda producit, totum sit ab utroque, licet diversimode. — Pro, *assecuto omnia*, graece legitur παρακολουθηκότι παῖσιν, quod referri potest vel ad res, vel ad personas; sic ut sensus sit: visum est mihi, postquam singulas res diligenter explorassem, etc.; vel: postquam singulorum hominum, qui Domini

nostri spectatores fuerunt, testimonium essem assecutus, etc. — *A principio*, ἀνωθεν, id est *ab origine*. — Suam ipsius in scribendo sollertiam S. Lucas commemorat, ut ethnicis, pro quibus potissimum scribebat, suasibilior redderetur rerum narratarum fides.

⁴ Graece καθεξῆς, id est, *distincte et secundum ordinem*, de primo scilicet ad ultimum: quod est, sive chronologice, sive ubi res melius cedat, logice.

⁵ Graece κράτιστε, quod *excellentissimum* aut *praestantissimum* significat, quo epitheto viri dignitate praestantes appellari solebant: sic ⁽²⁾: *Claudius Lydias optimo praesidi Felici, salutem* ⁽³⁾.

⁶ Graece τὴν ἀσφάλειαν, id est, *stabilitatem, firmitatem aut certitudinem*: scilicet, ut cognoscas ea certissima esse, de quibus edoctus es. — Ex hoc S. Lucae prooemio colligere iuvat, homines tunc temporis de Christo diversa, iuxta proprium uniuscuiusque ingenium, protulisse; cui rei profecto simile hodie evenit; Deum tamen Ecclesiae suae non deesse, authenticos fidei Doctores suscitando, quos si secuti fuerimus, finem nostrae vocationis tuto assequemur.

(1) Cf. Act., VI, 2; VIII, 4; X, 44, etc. — (2) Act., XXIII, 26. — (3) Cf. Ibid., XXIV, 3; XXVI, 25.

QUAESTIONES.

I. — *Utrum priora duo capita S. Lucae sint authentica?*

Resp. Marcio quidem, ut ei formaliter impropertur S. Irenaeus ⁽¹⁾, Tertullianus ⁽²⁾ et S. Epiphanius ⁽³⁾, duo haec capita respuit; at perperam omnino, cum et in suo prologo S. Lucas res inibi contentas quodammodo annuntiet, et in priscis versionibus, necnon in antiquissimis manuscriptis ista capita inveniantur. Ceterum nulla ibi interpolationis vestigia prostant; nec absonant ab intentione discipuli S. Pauli cantica sive Beatae Virginis, sive Zachariae, sive Elisabeth, aut Simeonis prophetae, quae inibi leguntur. Quod autem ad Marcionem attinet, dicendum illum ideo huiusmodi capita respuisse, quia Incarnationis mysterium pessumdans, parentes Christo fuisse negabat; eius vero humanitate tanquam re phantastica habita, illum infitiabatur nasci, pati aut mori utcumque potuisse ⁽⁴⁾.

II. — *Utrum inspirationi opponatur quod hic dicit S. Lucas, se scilicet ab Apostolorum traditione, ea quae scribit, fuisse assecutum?*

Resp. Negative. Non enim excludit inspiratio praevidium studium, aut usum documentorum oralium vel scriptorum, cum lux divina in sacro scriptore ad iudicandum, non ad cognoscendum, formaliter requiratur ⁽⁵⁾: ita tamen ut scriptio sit Spiritus Sancti tanquam principalis agentis et hagiographum moventis ad scribendum, et luce superiori, scilicet prophetica, illuminantis, tum quoad ea quae hagiographus naturaliter scit, tum quoad ea quae naturaliter nescit. — Egrege S. Ambrosius discrimen assignat inter illos multos, quibus hic alluditur, et Lucam ipsum ⁽⁶⁾: *Conati utique illi sunt, qui implere nequiverunt. Ergo multos coepisse, nec implevisse, etiam S. Lucas testimonio locupletiore testatur, dicens plurimos esse conatos. Qui enim conatus est ordinare, suo labore conatus est, nec implevit. Sine conatu sunt enim donationes et gratia Dei, quae ubi se infuderit, rigare consuevit; ut non egeat, sed redundet scriptoris ingenium. Non conatus est Matthaeus, non conatus est Marcus, non conatus est Ioannes, non conatus est Lucas; sed divino Spiritu ubertatem dictorum rerumque omnium ministrante, sine ullo molimine coepta complerunt.* — Igitur, confundenda minime est revelatio cum inspiratione, quae laborem personalem, scilicet meditationem,

⁽¹⁾ L. I, 27, etc. — ⁽²⁾ Contra Marcion., IV, 2-7. — ⁽³⁾ Haeres. XLII, 9. — ⁽⁴⁾ Cf. Resp. Pont. Commiss. de Re Biblica, 26 Iun., 1912, n. III. — ⁽⁵⁾ S. Thom., 2^{ae} Quaest. CLXXIII, art. 2. — ⁽⁶⁾ Expositio Evang. sec. Lucam. L. I, n. 3.

studium, investigationem minime excludit, ex quo capite utique sustineri potest et Evangelistas fuisse conatos; de qua re, luculentum habetur testimonium in libro secundo Machabaeorum ⁽¹⁾: *Nobis quidem ipsis... non facilem laborem, immo vero negotium plenum vigiliarum et sudoris assumpsimus:... libenter laborem sustinemus.* Et rursus ⁽²⁾: *Ego quoque in his faciam finem sermonis. Et si quidem bene, et ut historiae competit, hoc et ipse velim; sin autem minus digne, concedendum est mihi.*

III. — *Quid intelligendum est, per hoc quod dicit S. Lucas: QUI AB INITIO IPSI VIDERUNT, et: MIHI ASSECUTO OMNIA A PRINCIPIO?*

Resp. Licet, in graeco, pro istis duobus nominibus, scilicet, *ab initio*, et *a principio*, distinctae adhibeantur dicendi formulae, nempe, illic quidem ἄπ' ἀρχῆς, hic vero ἀνωθεν, idem tamen utrobique significatur: fuisse scilicet, qui ab exordio vitae temporalis Iesu Christi, res gestas diligenter notaverint atque tradiderint, ad quos se recurrisset testatur S. Lucas, pro sua texenda historia. Enimvero, cum S. Marcus et S. Ioannes suum exordiantur Evangelium a publica vita Christi, et S. Matthaeus ab eius nativitate, S. Lucas, e contra, narrationem suam retrahit, plene referens circumstantias nativitatis Ioannis Baptistae, Annuntiationis, etc., quae omnia vel a cognatis Zachariae aut Elisabeth, vel a Beata Virgine aut pastoribus discere potuit. — Aliter S. Petrus in prima sua concione edixit ⁽³⁾: *Incipiens a baptismo Ioannis, usque in diem qua assumptus est a nobis.*

IV. — *Quisnam fuit Theophilus ille, ad quem dirigit S. Lucas suum Evangelium, necnon Actus Apostolorum?*

Resp. Dubium oritur ob graecam vocem Θεόφιλος, quae significat *Dei amicum*, ex quo censuerunt nonnulli, nomen hoc impersonale esse, atque S. Lucam librum suum devotis personis generaliter dedicasse. At verisimilius dicitur ille fuisse christianus quidam, saeculari dignitate praecellens; etsi per Theophilum hunc, quilibet Dei amicus intelligi possit. *Si Deum diligis*, ait S. Ambrosius ⁽⁴⁾, *ad te scriptum est; si ad te scriptum est, suscipe munus Evangelistae: pignus amici in penetralibus animi diligenter adserva.*

(¹) II, 27, 28. — (²) xv, 38, 39. — (³) Act., I, 22. — (⁴) Expos. Evang. sec. Luc., I, I, n. 12.

PARS I.

De pertinentibus ad vitam absconditam Iesu Christi Domini nostri.

SECTIO I.

(L. I, 5-25).

Argumentum. — *Zachariae sacerdoti annuntiat Archangelus Gabriel futuram Ioannis ex Elisabeth sterili conceptionem. Zacharias, Angelo non credens, mutus efficitur. Concipitur Ioannes Baptista.*

Ratio sectionis. — Ab eorum narratione, quae ad Baptistae mirabilem conceptum pertinent, exorditur S. Lucas suum Evangelium: recte quidem, cum hoc factum divina dispositione temporali Verbi generationi praeiverit. Unde minus recte, ut censemus, a quibusdam, ex eis qui harmoniam Evangeliorum adorti sunt, ponitur hic aeterna Christi genealogia, qualis legitur initio Ioan-

nis Evangelii; cum inibi Baptistae testimonium misceatur *. Igitur, cum huiusmodi testimonium, quod tanti erat faciendum, Matthaeus et Marcus solum compendio retulerint **, S. Lucas, e contra, res, uti promiserat, a primo earum initio perducens, ad illud gentibus, quibus prorsus ignotum erat, solemniter inducendum, Praecursoris ipsius mirabilem ortum prius recenset.

(a) UIT in diebus Herodis, regis Iudaeae ¹, sacerdos quidam, nomine Zacharias ², de vice Abia ³; et

(a) L. I, 5-25.

¹ Evangelista, ut fidem dictis conciliet, tempus adnotat, quo res contigerit. — Nomine *Iudaeae*, generatim, Palaestina designatur: non enim in solam Iudaeam proprie dictam, sed etiam in Galilaeam, Samariam, etc., regnabat Herodes.

² Significat hoc nomen, *Memo-*

ria Domini. — Fuit Zacharias sacerdos pariter et propheta, et ab Ecclesia inter Sanctos colitur die 5 Novembris. Confundendus non est cum Zacharia illo, qui periit inter altare et aedem (⁴).

³ Cum multiplicati essent posterii Aaron, David, ad lites praecavendas, eos in viginti quatuor

* Infra, Sect. XXI, XXII. — ** Matth., III, 2; Marc., I, 2, 3.

(¹) Luc., XI, 51. Cf. infra, Sect. CLXXXVIII, quaest. II.

uxor illius de filiabus Aaron, et nomen eius Elisabeth ⁴. Erant autem iusti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis et iustificationibus Domini, sine querela ⁵; et non erat illis filius, eo quod esset Elisabeth sterilis, et ambo processissent in diebus suis ⁶. Factum est autem, cum sacerdotio fungeretur in ordine vicis suae ⁷ ante Deum ⁸, secundum consuetudinem sacerdotii, sorte exiit, ut incensum poneret, ingressus in templum Domini ⁹; et omnis multi-

familias diviserat, iubens ut singularum sacerdotes, de sabbato ad sabbatum, ordinatim ministrarent (⁴).

⁴ Hoc nomen significat, *Iuramentum Dei*. — *De filiabus Aaron*, id est, ex progenie feminea Aaron, utique ex parte patris; nam, ex parte matris, Elisabeth a David descendebat, cum esset cognata Mariae Matris Dei.

⁵ Iustitia, quae hic praedicatur, est iustitia generalis, qualem in anima producit gratia Dei. Quod autem dicuntur isti coniuges iusti fuisse *ante Deum*, sibi vult vera eos donatos iustitia; nulla enim Deus simulatione falli potest. Denique quod non in sola peccatorum remissione, sed etiam in mandatorum Dei adimplerione consistat vera iustitia, patet ex hoc quod dicuntur Zacharias et Elisabeth incēdisse in omnibus mandatis et iustificationibus Dei sine querela, ἀμεμπτοι, quod est *irreprehensibiles*.

⁶ Non sterilitatem tantum Elisabeth, sed eius quoque, necnon Zachariae, provectam aetatem notat Evangelista, ut Dei po-

tentia, cui quidem Incarnationis mysterium adscribitur, clarior appareat. Notum est, apud Hebraeos, numerosam sobolem tanquam divinae benedictionis argumentum; e contra, sterilitatem pro infortunio et opprobrio, habitam fuisse.

⁷ In distributione facta a David, familiae Abiae octavus locus sorte obtigerat (²). — Pro, *sacerdotio fungeretur*, graece est ἱερατεύειν, quod verbum hic tantum, in Novo Testamento, adhibetur. — *In ordine vicis suae*, ἐν τῇ τάξει τῆς ἐφημερίας αὐτοῦ: singulis quippe diebus octavae assignatae uni familiae, sorte determinabantur et sacerdotes qui ministrare debebant, et munia singulis levitis competentia.

⁸ Graece, ἐναντι τοῦ Θεοῦ, id est, *contra Deum*, seu *e regione Dei*, hoc est tabernaculi foederis, qui locus Deum repraesentare censebatur.

⁹ Multiplicatis in eadem familia sacerdotibus, cum unus tantum incensum offerre deberet, sorte hic designabatur, qui bis in die, mane et vespere (³), in

(¹) Cf. 1 Paral., xxiv; 4 Reg., xi. — (²) 1 Paral., xxiv, 10. — (³) Exod., xxx, 7, 8.

tudo populi erat orans foris, hora incensi ¹⁰. Apparuit autem illi Angelus Domini, stans a dextris altaris incensi ¹¹. Et Zacharias turbatus est videns, et timor irruit super eum ¹². Ait autem ad illum Angelus: *Ne timeas, Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua; et uxor tua Elisabeth pariet tibi filium* ¹³, *et vocabis nomen eius Ioannem* ¹⁴: *et erit gaudium*

illam templi partem, quae Sanctum vocabatur, ad hoc muneris peragendum ingrederetur, populo manente extra ⁽¹⁾. Sorte similiter designabantur qui alia sacerdotalia munia, scilicet, sacrificare, lucernas candelabri concinnare et panes propositionis curare, ex ordine adimplere deberent. — Verba, *secundum consuetudinem*, non cum praecedentibus, sed cum sequentibus, *sorte exiit*, colligari debent.

¹⁰ Plebs, quae adoratum venerat, extra templi partem, ubi erat altare incensi, morabatur, preces interea fundens Deo. Cum autem non posset totus populus ibi adesse, consuetudine inductum erat, ut quidam homines eligerentur, qui populum ex officio repraesentarent, qui proinde *stationarii*, aut *virii stationis* dicebantur, quibus tamen multi ex devotione iungebantur. Cum incensum bis dietim offerretur, mane scilicet et vespere, indeterminatum manet quonam diei tempore locum habuerit subsequens apparitio.

¹¹ Erat altare incensi, ut dictum est, in Sancto, contra velamen quod ostium Sancti San-

ctorum claudebat ⁽²⁾. Ibi igitur apparuit, ὡφθῆν, *visus est*, scilicet corporali specie, Angelus Domini. Equidem bonorum Angelorum, utpote Dei nuntiorum, officium est hominum orationes Deo deferre, et vicissim Dei beneficia hominibus impertiri. Porro, uno tempore, duplex Zachariae deprecatio exauditur: altera de prole habenda, altera de salute populi per Messiam obtinenda. Eius igitur oratio, sero utique, exauditur: ex quo docemur, Sanctorum orationes nunquam vacuas esse, sed tempore accepto adimpleri.

¹² Turbatur Zacharias, tum ob insolitam visionem, tum ob maiestatem Angeli apparentis ⁽³⁾. *Per turbamur*, ait S. Ambrosius ⁽⁴⁾, *et a nostro alienamur affectu, quando perstringimur alicuius superioris potestatis occursu*.

¹³ Deus, qui merita supplicum excedit et vota, unum et alterum simul se Zachariae largitum protestatur: scilicet, Redemptorem, et filium qui sit Redemptoris praecursor.

¹⁴ Huic nomini, quod *gratiam Dei* significat, res ipsa mire concordat, tum ex eo quod ipsemet

(1) Vide infra, Sect. x, Quaest. III. — (2) Vide huius descriptionem, Exod., xxx, 2. — (3) Cf. Dan., x, 8. — (4) Sup. Luc., C. I, vers. II.

tibi et exultatio; et multi in nativitate eius gaudebunt ¹⁵: *erit enim magnus coram Domino* ¹⁶, *et vinum et siceram non bibet* ¹⁷, *et Spiritu Sancto replebitur adhuc ex utero matris suae* ¹⁸; *et multos filiorum Israel convertet ad Dominum Deum ipsorum; et ipse praecedet ante illum, in spiritu et virtute Eliae, ut convertat corda patrum in filios, et incredulos ad prudentiam iustorum, parare Domino plebem perfectam* ¹⁹. Et dixit Zacharias ad Angelum: *Unde hoc sciam? Ego enim sum senex, et uxor mea processit in diebus suis* ²⁰. Et respon-

Ioannes gratia, seu donum insigne, futurus erat parentibus; tum ex eo quod replendus erat gratia ex utero matris, tum denique ex hoc quod allaturus erat toti populo bonam Christi gratiam.

¹⁵ Multis erit gaudii causa, quia post eum statim venturus est Messias tamdiu exspectatus.

¹⁶ Ἐνώπιον Κυρίου, id est, vere et realiter, et non solum coram hominibus, ut alii plures: *magnus*, inquam, sanctificatione initiali, vitae integritate, poenitentiae raritate, caritatis fervore, doctrinae sublimitate, munere praeconis, martyrii celebritate.

¹⁷ Σίκερα, id est, quidquid ex fructibus expressum inebriare potest, ut exponit S. Hieronymus ⁽¹⁾, sive scilicet illud ex dactylis, sive ex melle, ex hordeo aut ex aliis quibuscumque fructibus conficeretur: quod est, nazaraeus erit, et quidem, toto vitae suae spatio: nazaraei quippe ab omni inebriante potu, voti sui tempore, se abstinebant ⁽²⁾.

¹⁸ A peccato originali ante nativitatem mundabitur et in

filium adoptionis per Spiritus Sancti gratiam adsciscetur; spiritu quoque prophetiae donabitur, quando scilicet a Deipara mater eius Elisabeth invisetur.

¹⁹ Dominus Deus Israel est ipse Christus ⁽³⁾, cuius primum adventum Ioannes eo pacto praeparabit, quo Elias, in fine mundi, ad terram in carne reversurus, secundum eius adventum praeparaturus est; scilicet eodem spiritu eademque efficacia praedicationis, simili quoque passionum tolerantia, etsi Ioannes nullum signum facere deberet ⁽⁴⁾, Elias autem miracula patraturus sit. Et quidem Ioannes patrum corda in filios convertet, cum antiqui illi Patriarchae, qui in Christum venturum crediderunt, homines ad Christi obedientiam et ad iustorum prudentiam reductos, tanquam filios benigne amplectentur, ex quibus fidelis populus constituetur ⁽⁵⁾. — Pro *incredulos*, in pluribus Vulgatae codicibus manuscriptis, est *incredibiles*.

²⁰ Diffidit Zacharias promissis

(1) Ep. ad Nepot., c. II. — (2) Num., VI, 4. — (3) Luc., I, 68. — (4) Io., X, 41. — (5) Circa Eliae adventum, vide Mal., IV, 5.; Matth., XI, 14.

dens Angelus dixit ei: *Ego sum Gabriel, qui asto ante Deum, et missus sum loqui ad te, et haec tibi evangelizare*.²¹ *Et ecce eris tacens, et non poteris loqui usque in diem quo haec fiant, pro eo quod non credidisti verbis meis, quae implebuntur in tempore suo*.²² Et erat plebs exspectans Zachariam; et mirabantur quod tardaret ipse in templo. Egressus autem non poterat loqui ad illos²³, et cognoverunt quod visionem vidisset in templo²⁴. Et ipse erat innuens illis, et permansit mutus²⁵. Et factum est, ut impleti sunt dies officii eius, abiit in domum suam²⁶. Post hos autem dies con-

Angeli, quia rei magnitudinem intuitus, omittit omnipotentiam Dei considerare, apud quem impossibile non est omne verbum⁽¹⁾.

²¹ Angelus tum nomen suum, tum finem missionis suae manifestat, qui erat Zachariae, bonum, imo optimum, nuntium manifestare. En quanta sit Dei in nos benignitas, dum aulae suae principes in nostrum ministerium mittit, qui nos de divinis secretis illuminant, in anxietatibus positos solantur, et orationes nostras ad Dei solium deferunt⁽²⁾.

²² Zachariae signum, uti ille proposuerat, datum est, sed conveniens infidelitati illius: tale scilicet signum, quod simul erat poena eius peccati. Ex hoc apparet, quantum Deo displiceat vel leve infidelitatis peccatum. At hominis infidelitas Dei promissiones irritas non facit. — In hoc quod dicitur *tacens*, σιωπῶν, surditas quoque includitur, ut ex consequentibus patet, ubi dicitur⁽³⁾: *Innuebant autem patri*

eius: haec duo enim, mutum et surdum esse, inter se saepe connexa sunt. — *Eris tacens et non poteris loqui*: emphatica locutio, Hebraeorum more⁽⁴⁾.

²³ Peracta incensi oblatione, sacerdos populo stationario conceptis verbis benedicere solebat: quod Zacharias mutus facere non potuit. Benedictionis forma habetur in libro Numerorum⁽⁵⁾.

²⁴ Hoc cognoverunt ex diuturna Zachariae commoratione in templo, ex immutatione vultus eius et amissione loquelae: sic Deus populum hoc insigni miraculo disponebat ad futuri Baptistae doctrinam suscipiendam.

²⁵ Graece κωφός, quod est *surdus et mutus*: nam Zacharias non solum mutus, sed etiam surdus fuit, ut dictum est.

²⁶ Id est, transactis octo diebus ministerii in templo, perrexit in montana Iudaeae, ubi erat uxor eius Elisabeth. — Pro *officii*, graece est λειτουργίας, id est, *ministerii sacri* apud Deum.

(1) Luc., I, 37. — (2) Cf. Dan., IX, 21. — (3) Vers. 62. — (4) Cf. 2 Reg., XIV, 5. — (5) VI, 24-27.

cepit Elisabeth uxor eius ²⁷, et occultabat se mensibus quinque ²⁸, dicens: *Quia sic fecit mihi Dominus in diebus, quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines* ²⁹.

²⁷ Conceptio Ioannis, ex parte matris, fuit miraculosa dupliciter: scilicet, quia haec fuit sterilis et senex; ex parte patris, simpliciter, ob senium eius.

²⁸ Elisabeth, partim ex pudore, propter iam provectam aetatem, partim ut Deo ferventiores gratias pro allato gaudio reddat, ab hominum conspectibus se subtrahit. *Partus sui erubescerat aetatem*, ait S. Ambrosius ⁽¹⁾, *et rursus caruisse se gaudebat opprobrio*.

²⁹ Opprobrium suum dicit Elisabeth fuisse sublatum inter homines, non ante Deum; quia etsi penes homines sterilitas opprobrium haberetur, quod putaretur effectus peccati, non ita tamen apud Deum, qui pluribus etiam sanctis mulieribus fecunditatem interdum denegavit ⁽²⁾. Ideo autem sterilitas apud Iudaeos dedecori reputabatur, quia impedimento erat multiplicationi cultorum veri Dei.

QUAESTIONES.

I. — *Quisnam fuerit Herodes hic recensitus?*

Resp. Hic fuit Herodes Magnus, dictus Idumaeus, vel Ascalonita, vir crudelissimus, Ascalone in Idumaea natus, ex gubernatore Galilaeae, Iudaeae rex a Marco Antonio et Octavio Caesare constitutus, anno circiter quadragesimo ante Christum. Adventus huius regis extranei signum evidens erat, Messiam mox venturum esse, iuxta illud ⁽³⁾: *Non auferetur sceptrum de Iuda...*, *donec veniat qui mittendus est* ⁽⁴⁾.

II. — *Utrum Zacharias fuerit summus sacerdos?*

Resp. Id quidem plures ex Patribus, inter quos Ven. Beda ⁽⁵⁾, affirmant, at perperam. Sorte enim hic dicitur Zacharias designatus ut incensum poneret: summo autem sacerdoti praestitutum erat officium quod impleret, praesertim in festo expiationis. Praeterea, non in templum, sed in Sancta Sanctorum ingrediebatur summus sacerdos; sed nec in montanis, extra Hierusalem, verum in ipsa civitate, habitare debebat. Addi potest Evangelistam tantam dignitatem minime tacere debuisse, cum tamen Zacharias hic indeterminate dicatur *sacerdos quidam*, ἱερεὺς τις. Denique eius nomen in serie summorum pontificum non occurrit. — Verisimilius

⁽¹⁾ Expos. in Luc., l. i, n. 45. — ⁽²⁾ Cfr. Gen., xxx, 23. — ⁽³⁾ xlix, 10. —

⁽⁴⁾ Cf. infra, Sect. xii, Quaest. i. — ⁽⁵⁾ In Ioan., 2.

tamen dicitur Zacharias fuisse princeps sacerdotum suae familiae quandoquidem singulae familiae suos habebant principes, qui *principes sacerdotum* in Evangelio vocitantur.

III. — *Cur Zacharias per legem superannuationis a ministerio non excluderetur?*

Resp. Cum superannuationis lex eo spectaret, ut levitae, qui quinquagesimum aetatis annum impleissent, a servitio cessare deberent ⁽¹⁾, hinc quod Zacharias hic senex dicatur, et nihilominus adhuc sacerdotio fungens, nonnulli sic intelligunt, quasi illius aetas non adeo grandaeva foret, sed ille dicatur in diebus suis processisse, relate ad prolem, quam ex uxore, quae tamdiu, puta, per triginta iam annos, sterilis manserat, amplius expectare non poterat. Huic autem opponitur quod obiicit ipsemet Zacharias: *Ego enim sum senex*, πρεσβύτες, quod quidem virum aetate proVectum, seu grandem natu significat, quod quinquagesimum annum nondum adepto vix convenit. — Igitur melius dicitur, citatam superannuationis legem respexisse non sacerdotes, sed levitas proprie dictos, quibus inferiora incumbebant in ordine ad tabernaculum ministeria, et quidem pro illo tantum tempore, quo in deserto Hebraei morabantur, cum nempe gravia onera portare deberent. Sacerdotibus vero officii limes non erat, iique nonnisi ob labem inidonei reputabantur: porro Zacharias expresse sacerdos dicitur.

IV. — *Undenam ortum habuerit turbatio et timor Zachariae?*

Resp. Ex eo quod Iudaeis persuasio inerat, subitam Angeli apparitionem nuntium esse futurae calamitatis, fors etiam mortis. Sic Manue, viso Angelo, dixit coniugi suae ⁽²⁾: *Morte moriemur, quia vidimus Dominum*.

V. — *Utrum Zacharias Angelum interrogando peccaverit?*

Resp. Affirmative, ut patet ex responsione Angeli et poena eidem illata. Verba quidem protulit specie tenus similia verbis Abrahae de futuro eius uxoris partu promissum accipientis ⁽³⁾, et verbis Mariae nuntium divinitus audientis de Verbi conceptione in se complenda ⁽⁴⁾; at quicquam dubietatis et infidelitatis habuit admixtum Zachariae interrogatio, quod tamen in Abraham et Maria prorsus defuit. Unde venialiter ille peccavit, considerans potius sterilitatem Elisabeth et senectutem suam, quam divinam omnipotentiam; cum tamen aperta Angeli verba, et circumstantiae temporis et loci quibus illa prolata sunt, omnem ab eo dubietatis umbram excutere debuissent.

(1) Num. III 3; VIII, 25. — (2) Iudic., XIII, 22. — (3) Gen., xv, 8. — (4) Luc., I, 34.

VI. — *Quisnam sit Angelus Gabriel, qui Zachariae apparuit?*

Resp. Gabriel unus est ex ordine Archangelorum, cuius nomen hebraice idem est ac *fortitudo Dei*. Convenit quidem nomen officio personae, cum specialiter deputatus fuerit ad annuntianda pertinentia ad Incarnationis mysterium, quod inter opera Dei maxime divinam demonstrat omnipotentiam: hoc autem mysterium patefecit relate ad Danielelem, Zachariam et Mariam. Ipse vero specialis protector Iudaeorum habitus est, praecise ob Incarnationem ex eorum stirpe complendam. Dicitur autem Archangelus Gabriel adstare vel assistere ante Deum, non quasi secreta divinorum mysteriorum, in ipsa claritate divinae Essentiae perspicuens, quod proprium est Angelorum primae hierarchiae, Archangeli vero ad tertiam hierarchiam pertinent; sed quia divinam Essentiam vel faciem Patris immediate percipit, quod omnibus quidem Angelis communiter competit, etiam dum ministrantes circa propria officia occupantur ⁽¹⁾.

VII. — *Utrum aliorum puerorum ortus, in veteri Testamento, ab Angelo praenuntiatus fuerit?*

Resp. Affirmative, uti constat in casu Isaac ⁽²⁾, et in casu Samson ⁽³⁾. Porro, quod ad Isaac pertinet, eius quoque parentes aetate provecti erant. Huc etiam pertinet mirabilis ortus Samuel, quem Anna, diu sterilis, fuis coram Heli ad Deum precibus, obtinuit ⁽⁴⁾.

VIII. — *Quaenam sunt similitudinis capita inter S. Ioannem Baptistam et Eliam?*

Resp. Primo, uterque austeram ac solitariam vitam duxit ⁽⁵⁾; secundo uterque fortis et invictus extitit in vitio denuntiando ⁽⁶⁾; tertio uterque persecutionem passus est ⁽⁷⁾. — Attamen Ioannes nullum miraculum operatus est, Elias autem multa patravit miracula ⁽⁸⁾; praeterea Ioannes neci occubuit, Elias vero Iezabel iram evasit et sublatus est ⁽⁹⁾.

⁽¹⁾ Cf. tr. de Angelis, t. II, Quaest. cxii, art. 4. — ⁽²⁾ Gen., xvii, 19. — ⁽³⁾ Iudic., xiii, 3. — ⁽⁴⁾ 1 Reg., i, 20. — ⁽⁵⁾ Matth., iii, 4; Luc., i, 80; 4 Reg., i, 8; 3 Reg., xvii, 6; Ibid., xix, 4. — ⁽⁶⁾ Marc., vi, 18, 20; 3 Reg., xxi, 20. 21. — ⁽⁷⁾ Marc., vi, 19, 24; 3 Reg., xix, 2, 10. — ⁽⁸⁾ 3 Reg., xvii, 22. — ⁽⁹⁾ 3 Reg., xix, 3; 4 Reg., ii, 11.

SECTIO II.

(L. I, 26-38).

Argumentum. — *Archangelus Gabriel, salutata Maria Virgine, eidem annuntiat Filium Dei in eius utero de Spiritu Sancto conceptum iri: quae divinae de se dispositioni plane acquiescit.*

Ratio Sectionis. — Factum annuntiationis, cum conceptione S. Ioannis Baptistae intime connexum, ab aliis Evangelistis praetermissum,

S. Lucas ex ordine recenset, quale probabiliter acceperat ex ore ipsius Beatissimae Virginis Mariae, Matris Dei.

(a) N mense autem sexto ¹, missus est Angelus Gabriel ² a Deo in civitatem Galileae ³, cui nomen Nazareth ⁴,

(a) L. I, 26-38.

¹ Ex quo scilicet Elisabeth Ioannem Baptistam conceperat.

² Cum non legatur Angelus nomen suum Beatae Virgini pro-
palasse, hinc retineri potest eam
illud ex hoc compertum habuisse,
quod saepius iam angelica visi-
tatione dignata esset. Dici autem
potest Archangelus Gabriel ex
tunc Mariae specialiter deputatus
fuisse, ut illi, utpote Matri Dei,
iugiter adsisteret: praeter quem
tamen proprium habuit Angelum
custodem, qui eam numquam de-
seruit. Congruae autem opus Re-
demptionis humanae Deus per
Angelum auspicatur, cum etiam
generis humani perditio per an-
gelum initium habuisset. — Ul-
terius advertendum, mysterium
Incarnationis, quoad substantiam
quidem, cunctis Angelis a prin-
cipio eorum felicitatis innotuisse:

eosdem vero, quantum ad deter-
minatas loci, temporis, modi, per-
sonarum circumstantias, in di-
stinctiori postea notitia profecis-
se. — Denique, notandum, vi-
sionem hanc fuisse corporalem,
quae certior quidem est visione
imaginaria, qualis Sanctis inter-
dum in somno conceditur.

³ Tempore Christi Domini, Pa-
laestina in duas dividebatur re-
giones: scilicet, in regionem *cis-*
Jordanem et *trans-Jordanem*, quae
Peraea dicebatur. Prior autem
regio in tres provincias partita
erat: Galilaeam, Samariam et
Iudaeam; Galilaea vero com-
prehendebat terras tribuum Za-
bulon, Nephthali et Aser. — No-
tum est christianos a paganis ali-
quando contemptibiliter vocatos
fuisse galilaeos aut nazarenos.

⁴ Quatuor civitates a Christo

ad Virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph ⁵, de domo David ⁶, et nomen Virginis Maria ⁷. Et ingressus Angelus ad eam ⁸, dixit: *Ave, gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus* ⁹. Quae cum audisset, turbata est

Domino peculiariter honoratae sunt: scilicet Nazareth in qua conceptus est et diu vixit, Bethlehem in qua natus, Hierosolyma ubi passus est, Roma ubi perpetuum constituit Vicarium super regnum suum in terris. Commendatur autem hic eximia caritas Dei qui parvas quidem civitates conceptioni et nativitati Christi elegit, magnam autem passioni eius, et similiter magnam illius in terris Vicario.

⁵ Hoc nomen significat *augmentum*, seu etiam *augmentum Domini*, et optime huic insigni viro congruit, qui tanti meriti inventus est, ut dignus esset, qui ad praecellentem Sponsi Mariae et putativi Patris Verbi incarnati dignitatem eligeretur, quique uberioribus adhuc profectus in gratia erat accepturus. Ex quo autem Mariae, iam ante Annuntiationem, matrimonio iunctus fuit, consequentia est divinam prolem ad ipsum, tanquam rem suam, quodammodo pertinuisse; unde Christi fuit pater non solum secundum existimationem, sed etiam secundum ius obiectivum, citra tamen carnalem originem: equidem, *pater est is quem iustae nuptiae demonstrant* ⁽¹⁾.

⁶ Verba haec, quae etiam secundum constructionem gram-

maticalem, ad utrumque coniugum referri possunt, revera aeque ad Mariam et Ioseph pertinent, qui ambo fuerunt non solum de eadem tribu, sed etiam de eadem familia, scilicet Davidica, ut evidentissime constat ex hoc quod tum Matthaeus, tum Lucas, genealogiam Christi, qui de sola Maria formatus est, per Ioseph texunt ⁽²⁾.

⁷ Varias assignantur huius sanctissimi et suavissimi Nominis significationes: inter alias, eae eminent, qua dicitur poni pro *exaltata* et pro *mare amarum*: quibus congrue innuitur Matris Dei sublimissima dignitas, necnon magnitudo dolorum, quos una cum Christo pro hominibus fortiter sustulit. — Graece, nomen Maria, apud S. Lucam, constanter legitur Μαριάμ.

⁸ In loco secretiori, ubi sanctissima illa Virgo orationi et contemplationi vacare solebat.

⁹ Singularis est sermo iste, et qui magnum quid et insolitum portendat. Praemittit Angelus salutationem, χαῖρε, *ave*, pro quo hebraice verisimiliter locutus, Hebraeorum more, posuit: *Shalôm lak, Pax tibi*. — Pulcre Ecclesia, alludens Evae nomini, cuius nomen *ave* transpositio est, canit de Maria: *Mutans Evae nomen*.

(1) Can. 1115, § 1. — (2) Cf. 2 Reg., VII, 12, 13.

in sermone eius ¹⁰, et cogitabat qualis esset ista salutatio ¹¹. Et ait Angelus ei: *Ne timeas, Maria, invenisti enim gratiam apud Deum* ¹². *Ecce concipies in utero, et paries filium* ¹³, et *vocabis nomen eius Iesum* ¹⁴. *Hic erit magnus, et Filius Al-*

— *Gratia plena*, graece κεχαριτωμένη, quod est *gratificata, gratiata, gratia plena*, aut etiam *gratiosa*. — Quod sequitur, *Dominus tecum*, pluries in Veteri Testamento invenitur, sensu tamen optativo: sic Angelus ad Gedeonem ⁽¹⁾: *Dominus tecum, viro- rum fortissime*. Hic autem, sensu affirmativo dicitur, Angelo agnoscente Dominum esse cum Maria per gratiae plenitudinem, mox venturum in eam per Verbi incarnationem. Unde sequitur: *Benedicta tu in mulieribus*, quod est, prae omnibus mulieribus, plenitudine gratiarum et fecunditatis pignore: quandoquidem nomen *benedicta*, in Sacris Litteris, fecunditatem saepius designat. Longe igitur potior est benedictio haec benedictione data, eisdem fere verbis, tum Iahel ⁽²⁾, tum Iudith ⁽³⁾.

¹⁰ Graece, ἥ δὲ ἡδοῦσα, *quae cum vidisset*; cum autem addatur: *in sermone eius*, hinc non in eo quod vidit, sed in eo quod audivit Maria, causa ei fuit perturbationis. — In quibusdam codicibus, desunt verba: *Benedicta tu... audisset*.

¹¹ Graece διελογίζετο, id est, *disceptabat intra se quaerens*: non enim prudentissimam Vir-

ginem decebat fidem cuiusque verbis ultro adhibere.

¹² Non parvo Dei privilegio debetur, quod Beatae Virgini manifestetur status gratiae in quo versatur, quod citra specialem revelationem nemo cognoscere potest: decebat autem ut quae tam alta et difficilia munia susceptura erat, animo statim erigeretur grata iucundaque persuasionem, se gratiam Dei possidere.

¹³ Alludit hic manifeste Angelus prophetiae Isaiae ⁽⁴⁾: *Ecce virgo concipiet et pariet Filium*; licet Mariae nondum appareat quomodo hoc futurum sit. Signanter autem addit, *in utero*, ad excludendam futuram haeresim dicentium: corpus Christi in caelo formatum, postea in utero Virginis fuisse infusum.

¹⁴ Haec quoque verba ad Isaiae vaticinium referuntur ⁽⁵⁾: *Et vocabitur nomen eius Emmanuel*. In idem enim fere convenit utrumque nomen; nam *Emmanuel* significat *nobiscum Deus*; *Iesus* autem idem est ac *Salvator noster*. — Hoc illud est sanctissimum Nomen, in quo omnis nostrae salutis spes est reposita, quodque cum suavissimis nominibus Mariae et Ioseph invocatum, plurimam affert animae con-

(1) Iudic., vi, 12. Cf. Ruth., ii, 3-4. — (2) Iudic., v, 24. — (3) Iudith, xiii, 23. — (4) vii, 14. — (5) Ibid.

tissimi vocabitur; et dabit illi Dominus Deus sedem David patris eius, et regnabit in domo Iacob in aeternum, et regni eius non erit finis ⁴⁵. Dixit autem Maria ad Angelum: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco* ⁴⁶? Et respondens Angelus dixit ei: *Spiritus Sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi; ideoque et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei* ⁴⁷. *Et ecce Elisabeth, cognata tua, et ipsa concepit filium in senectute sua, et hic mensis*

solationem et pacem. Hoc nomine, parum diversimode inflexo, insigniti fuerunt duo inclyti viri in populo Dei: alter, qui primum introduxit Israel in terram Chanaan; alter, qui captivos Iudaeos Babylone illo reduxit: ambo autem extiterunt figura Christi ⁽⁴⁾.

⁴⁵ Magnus erit, non solum divinitate, qua aequalis est Patri, sed et humanitate, quae infinita ornabitur gratia. Hac de causa, a Ieremia praedictum est ⁽²⁾: *Creatur Dominus novum super terram: femina circumdabit virum*. Unde Filius Altissimi vocabitur, non adoptivus, ut ceteri, sed naturalis, ei coaeternus et coaequalis, iuxta illud ⁽³⁾: *Ex utero ante Luciferum genui te*. Huic ergo dabit Dominus sedem, non temporalem, sed spirituales, praefiguratam in solio David, qui eius typus extitit; unde et regnabit super domum Iacob, id est, super omnes qui ad vitam aeternam sunt praeordinati; et quidem in aeternum regnabit, ita ut regni eius finis non sit futu-

rus: quod utique ad Ecclesiam referri potest, quae saepe regnum caelorum vocatur.

⁴⁶ Non dubitat Virgo benedicta de Dei potestate aut de verborum Angeli veritate: sed modum quaerit quo ista possint fieri, stante suo virginitatis servandae absoluto voto. — Notandum est graecum: ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω: nempe, non dicitur τὸν ἄνδρα, vel τὸν ἄνδρα μου, *virum hunc*, aut *virum meum*, sed absolute ἄνδρα, *virum*.

⁴⁷ Mariae dubitationem, qualiscumque illa foret, solvit Angelus, illam edocens futurum eius partum Spiritui Sancto fore adscribendum; nam, licet Incarnatio, utpote opus ad extra, totius sit Trinitatis, per appropriationem tamen Spiritui Sancto tribuitur, quia Spiritus Sanctus procedit ut amor, Incarnatio vero est opus summae dilectionis Dei ad homines. In eo quod dicitur Spiritus Sanctus superventurus in Mariam, innuitur peculiaris modus praesentiae, inhabitationis et operationis Dei in ea ⁽⁴⁾. Eo-

⁽¹⁾ In novo Testamento, invenitur, Col., iv, 11. — ⁽²⁾ xxxi, 22. — ⁽³⁾ Ps. cix, 3.

— ⁽⁴⁾ In hoc videtur allusio ad Shechinah, vel nubem gloriae, quae Hebraeis erat visibile signum divinae praesentiae. Cf. Ex. xl, 32, 33.

sextus est illi, quae vocatur sterilis; quia non erit impossibile apud Deum omne verbum ¹⁸. Dixit autem Maria: *Ecce ancilla Domini; fiat mihi secundum verbum tuum* ¹⁹. Et discessit ab illa Angelus ²⁰.

dem igitur Spiritu, a quo mundus exordium sumpserat, fecundatur Virgo sanctissima ⁽¹⁾. — Pro *quod nascetur*, graece est τὸ γεννώμενον, *quod oritur* vel *nascitur*, id est, quod in proximo est ut ex te nascatur. — *Sanctum*, ἅγιον, neutro genere, ponitur, hic et alibi ⁽²⁾, pro masculino, id est Sanctus ille, quem prophetae praenuntiarunt. — Notanda hic est expressa Trinitatis mentio: Angelus enim nominans *Filium Dei*, Patrem etiam indicat. — Verba *ex te*, ἐκ σοῦ, desunt in pluribus graecis codicibus.

¹⁸ Hoc exemplo, fidei suae Maria confirmationem accipit, argumento utique a minori ad maius: maius enim miraculum est partus virginis prae partu anus sterilis; sed tamen omnino cogit exemplum, attenta potentia Dei, apud quem non est impossibile omne verbum seu omne id quod contradictionem non involvit, ut ex graeco πᾶν ὅτιμα eruitur. Ioannes igitur, nondum natus, iam incipit Christo testimonium reddere, non voce, sed facto ipso. —

In optimis manuscriptis legitur *a Deo*, παρὰ τοῦ Θεοῦ ⁽³⁾.

¹⁹ Angeli verbis, quibus tam singulariter exaltatur, Virgo sanctissima nihil opponit, nisi insigne propriae humilitatis testimonium; hinc, a divino nuntio satis edocta, sine mora, Dei voluntati acquiescit, statimque Verbum hypostatice unitur naturae nostrae ex illius substantia derivatae: unde in eodem instanti fuit sanguinis consolidatio, figuratio, animatio et assumptio a Verbo; quo utique momento, et Spiritus Sanctus Mariam sibi singularem Sponsam elegit, fecunditatem ei tribuens; et Filius nuptias celebravit in utero Virginis cum natura humana, eam sibi ita indivisibiliter consocians, ut una esset in ipso persona, una pariter filiatio, licet duae generationes et duae naturae fuerint.

²⁰ Non veluti ex abrupto, sed magna cum reverentia, quasi licentiam postulans a Maria recedendi, quam totius universi Dominam agnoscebat et venerabatur, discessit Angelus Gabriel.

QUAESTIONES.

I. — *Qua ratione homines e familia David, tempore conceptionis Christi, Galilaeam incolerent?*

Resp. Multi Hebraeorum, e tribubus Iuda et Benjamin, transacta captivitate babylonica, in dissitas regiones transmigraverant, signanter in Galilaeam, quae regio fertilissima erat, ibique multipli-

(¹) Cf. Gen., I, 2, — (²) Mt., I, 20; XII, 6. — (³) Cf. Gen., XVIII, 14; Mt., XIX, 26.

cati fuerant. Ex quo vero provinciam hanc Machabaei subdiderunt, factum est ut veri Dei cultus et religionis iudaicae ritus inibi vigere non desierint.

II. — *Ubinam conceptus est Filius Dei?*

Resp. Constans fert traditio, Filium Dei conceptum fuisse in ipsa sanctorum coniugum domo, quae ad speluncam, in petra naturaliter excavatam, constructa, unum quid cum ipsa constituebat. Super hanc sacrosanctam domum, S. Helena ecclesiam olim aedificavit, quae a Saracenis iterum iterumque destructa, initio tandem decimi septimi saeculi instaurata est. Ipsa tamen sacra domus, in agrum lauretanum, labente saeculo decimo tertio, translata est, ex quo tempore magno fidelium concursu frequentatur.

III. — *Utrum vetus patriarcha Ioseph typus extiterit sponsi Beatae Virginis?*

Resp. Affirmative: sic quippe uterque in se insigne exhibuit exemplum castitatis et patientiae; praeterea, sicut prior servavit frumentum ne multi perirent, ita alter servavit Iesum, panem vitae et frumentum electorum; et sicut prior a potente rege honorifice exaltatus est, ita alter Regem regum paterno affectu signanter prosecutus est. Quocirca, eidem applicat Ecclesia verba: *Ite ad Ioseph*, quae a Pharaone de antiquo Ioseph prolata, insignem testantur novissimi Ioseph potentiam.

IV. — *Utrum Maria iam fuerit in matrimonio ligata cum S. Ioseph, quando Angelus ei Incarnationem annuntiavit?*

Resp. Affirmative. Revera, ad hunc praecise finem matrimonium Mariae cum S. Ioseph fuit ordinatum, ut miraculosus partus mundo celaretur, et honori Matris Dei consuleretur: quod profecto non obtinisset, si serius tantum, id est, post reditum Virginis ex montanis, matrimonium istud celebratum fuisset. Quapropter, nomen *desponsata*, ἐμνηστευμένη, hic positum, non significat virginem solis sponsalibus viro promissam, ut aliquibus visum est, sed vere matrimonii vinculo alligatam. Aliunde, nomen hoc, *desponsata*, saepe in Scripturis usurpatur ad significandam nuptam, ut evidentissime patet etiam ex eodem S. Luca ⁽¹⁾; unde sententia tenens matrimonium inter Mariam et S. Ioseph iam intercessisse, quando Angelus Incarnationem annuntiavit, *magis consonat Evangelio*, ait S. Thomas ⁽²⁾.

V. — *Qua de causa Beata Virgo sancto Ioseph, potius quam alteri, matrimonio iuncta fuit?*

Resp. Propter legem in libro Numerorum positam ⁽³⁾, prae-

⁽¹⁾ II, 5. Cf. Deut., xxii, 23. — ⁽²⁾ 3, Quaest. xxix, art. 2, ad 3^m. — ⁽³⁾ xxxvi, 6, seq.

scribentem ut filia paternorum bonorum heres, virum ex sua tribu et familia duceret, ne possessiones ad alias familias aut tribus transirent. Quapropter, reiiciendae sunt, tanquam gratuitaе, sententiae ponentes id ex virga floescente aut ex columbae apparitione evenisse.

VI. — *Quid significat turbatio Mariae?*

Resp. Turbatio haec referri potest, aut ad humilem existimationem quam de se habebat mitissima Virgo, animo enim humili nihil est mirabilis, ait S. Thomas, quam auditus suae excellentiae ⁽¹⁾; aut potius ad significatam per verba praecedentia, *benedicta tu*, futuram suam fecunditatem, cum tamen se cogitaret voto virginitalis ligatam. Ubi prudentissimam sese exhibuit Maria, quae nec laudibus extolli, nec in rem novam absque consilio ruere se passa est; unde additur: *Et cogitabat qualis esset ista salutatio*. — Caveri autem debet, ne dicatur haec Virginis turbatio orta, aut ex infidelitalis vel levissima dubitatione, aut ex timore ne deciperetur a diabolo: non enim unquam vel venialiter peccavit Maria, vel decipi potuit, quae omni prorsus peccato carebat.

VII. — *Utrum Maria iam voverit perpetuam virginitalem, cum Angelus ipsam est allocutus?*

Resp. Affirmative, ut ex verbis ab ipsa prolatis rite deducitur: quandoquidem alia ei non erat ratio impedimentum opponendi, nisi quia per tale votum usui matrimonii in perpetuum abrenuntiaverat: unde quod dixit: *Virum non cognosco*, idem est ac, *cognoscere nequeo*. Quod autem Maria de modo sciscitatur quo, virgo cum sit, Messiam tamen paritura sit, non tollit quin Isaiae verba cognoverit: *Ecce virgo concipiet*, etc.; nimirum, factum quidem legerat Virgo benedicta, modum vero quo fieret, non legerat: unde, in hac investigatione, prudentissimam omnino sese exhibuit.

VIII. — *Quid per virtutem Altissimi intelligitur?*

Resp. Per virtutem Altissimi intelligitur ipse Filius Dei, qui utique per appropriationem, in Scripturis vocatur virtus, potentia et brachium Patris, qui etiam est lux vera illuminans omnem hominem ⁽²⁾; quique, illapsu suo, umbram sui, per assumptam carnem, in utero Virginis reliquit: umbra enim ex luce et corpore formatur. Igitur, per Spiritum Sanctum supervenientem in Virginem, et Filium eam obumbrantem, duo futura praedicat Angelus: primum, qui concipietur, originali peccato nullo modo foedabitur, quia ortum habebit non per ordinariam generationem, sed supernaturaliter;

(1) 3, Quaest. xxx, art. i. — (2) Io., i, 9.

secundum, ipso momento Incarnationis ille erit vere Filius Dei; unde tam divina et supernaturalis conceptio uni Christo, qui est Filius Dei, servanda erat.

IX. — *Utrum in momento Incarnationis Verbi, gratia Beatae Virginis notabiliter aucta fuerit?*

Resp. Affirmative. Et quidem, tum ex opere operantis, tum ex opere operato. Ex opere operantis, propter magnum animi fervorem, quo Virgo gloriosa divinae se Voluntati totaliter subiecit; ex opere autem operato, et quidem physice: quia sicut sacramentum Novae Legis gratiam instrumentaliter producit in anima recipientis, ita a fortiori Incarnatio Verbi, unde sacramenta suam efficaciam recipiunt, gratiam instrumentaliter, seu ex opere operato et physico influxu, producere debuit in anima illius, ex cuius substantia Verbum factum est homo. Insigne autem hoc gratiae augmentum in anima Beatae Virginis induit rationem missionis invisibilis Spiritus Sancti, quae attenditur secundum quod quis notabilem gratiae quantitatem, ex fervore caritatis, de novo percipit ⁽¹⁾. Quod hic dicimus de momento Incarnationis Verbi, proportionaliter dici potest et de momento nativitatis Christi, et maxime de illo momento quo Maria, sub Cruce stans, hominum Mater perfective constituta est.

X. — *Utrum Beata Virgo tunc viderit divinam Essentiam?*

Resp. Probabiliter affirmative, loquendo tamen de visione transeunti, non autem permanenti. Quemadmodum enim anima Domini Nostri, primo eius conceptionis instanti, visione beatifica, modo utique perfectissimo, donata est, ita decuit ut et Virgo beata, in momento Incarnationis, quo Mater Dei effecta est, et etiam Mater hominum esse coepit, et sic sub Christo et cum Christo quodammodo nostrae salutis principium extitit, eandem divinam Essentiam, modo tamen puro viatori congruo, id est, transeunter, videret.

(¹) Cf. S. Thom., I, Quaest. XLIII, art. 6, ad 2^m.

SECTIO III.

(L. I, 39-56)

Argumentum. — *Elisabeth invisitur a Maria, ad cuius salutationem, Ioannes exultat in utero, et Elisabeth ipsa prophetat; Maria vero canticum gratiarum actionis Domino decantat.*

Ratio sectionis. — Mirabilia, quae in domo Zachariae, invisente illam Deipara, evenerunt, solus itidem S. Lucas commemorat, cui utique singulariter debitores sumus, quod plura Beatissimam Virginem respi-

cientia retulerit: cui rei, ut censem, debetur quod a multis creditum est, illum Deiparae imagines pinxisse; pinxit, utique, peritus et sanctus artifex, si non penicillo, certe calamo.

(a) XURGENS autem Maria in diebus illis, abiit in montana cum festinatione, in civitatem Iuda¹: et intravit in domum Zachariae, et salutavit Elisabeth². Et factum est, ut audivit salutationem Mariae Elisabeth, exultavit infans in utero eius, et repleta est Spiritu Sancto Elisabeth,

(a) L. I, 39-56.

¹ Non ad probandam veritatem verborum Angeli, nec ad mulierem amicam, cui mysterium in se completum, secreti instar, committeret, invisendam, pergit Maria ad cognatam suam Elisabeth; sed ut erga eam caritatis officia exerceat, et ut Salvator Praecursorem a labe originali liberet. Pergit autem sine mora, seu, ut habet graecus, μετὰ σπουδῆς, *cum diligentia, studio, agilitate*: quandoquidem, *nescit tarda molimina Sancti Spiritus gratia* (¹).— Admirare hic, anima fi-

delis, praeter eximiam caritatem Mariae, illius quoque insignem humilitatem, qua ad cognatam, inferiorem se, Virgo tam excelsa pergere non dedignatur.

² Non meminit Evangelista Zachariae aut Ioseph, quia tota res agitur inter mulieres. Beata Virgo autem Elisabeth prior salutatur: *decet enim*, ait S. Ambrosius (²), *ut quanto castior virgo, tanto humilior sit. Noverit honorem deferre senioribus. Sit magistra humilitatis, in qua est professio castitatis.*

(¹) S. Ambros., In Luc., l. II, vers. 39. — (²) Loco cit.

et exclamavit voce magna ³, et dixit: *Benedicta tu inter mulieres, et benedictus fructus ventris tui* ⁴. *Et unde hoc mihi, ut veniat Mater Domini mei ad me* ⁵? *Ecce enim ut facta est vox salutationis tuae in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo* ⁶. *Et beata quae credidisti, quoniam perficientur ea, quae dicta sunt tibi a Domino* ⁷. Et ait Ma-

³ Ad salutationem Mariae, quatuor mirabilia sequuntur: primo, acceleratur, praeter naturam, usus rationis in Ioanne: exultatio enim illa rationalis fuit, non mere animalis; secundo, a peccato originali proles, gratia sibi infusa, mundatur, iuxta illud (¹): *Spiritu Sancto replebitur adhuc ex utero matris suae*; tertio, Praecursor prophetare incipit, exultatione sua declarans Christum iam advenisse; quarto, illuminatur Elisabeth, et ipsa quoque prophetat, praedicans Mariam esse Matrem Dei, et hoc quidem voce magna, id est, ex devotionis et laetitiae plenitudine, voce sublimi, cuius tamen sonus a S. Ioseph perceptus non est, cum serius tantum mysterium Incarnationis ille cognoverit. Potest dici Elisabeth repleta fuisse Spiritu Sancto per Ioannem ministerialiter, eo fere modo quo per sacerdotum ministerium gratia nobis confertur.

⁴ Benedictam praedicat Elisabeth Mariam, iisdem omnino verbis ac Angelus: utrobique enim in graeco habetur: ἐν γυναιξί. Benedictus autem est Christus, et secundum divinam naturam, quia essentialiter sanctus, et secundum humanitatem, quia re-

pletus gratia. Iure omnino peculiari dicitur Christus fructus ventris, ob virginalem conceptum.

⁵ Insigne humilitatis indicium est in Elisabeth quod, licet grandaeva et sacerdotis uxor, indignam tamen se reputet, quae a Maria invisatur. At maior adhuc est in ea fides, qua in Maria non simplicem iuvenulam, fabro lignario desponsatam cernit, sed veram Domini sui Matrem, hoc modo praeludens Ecclesiae, dum Mariam solemniter vocat Matrem Dei.

⁶ Ex hoc constat quam efficax sit Mariae mediatio, per quam quadruplex miraculum superius indicatum perfectum est: unde ex tunc Mater Dei officium suum Coredemptricis coepit exequi. Supernaturalis extitit motus iste Ioannis, obumbrans gaudium illud, quo Christum aliquando visibiliter cogniturus, exultare debebat (²). — Notanda est particula *ut*, ὥς, quae non solum simultaneitatem temporis, sed etiam causalitatem designat (³).

⁷ Hic iterum Elisabeth se pro palat divinitus instructam; non nisi enim Spiritu Sancto revelante, cognoscere potuit Annunciationis mysterium. Profert au-

(¹) Vers. 15. — (²) Io, III, 29. — (³) Cf. supra: *Et factum est, ut audivit*, etc.

ria ⁸: *Magnificat anima mea Dominum, et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo* ⁹. *Quia respexit humilitatem ancillae suae, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes* ¹⁰.

tem Elisabeth insigne fidei Mariae praeconium: quae fides utique Virginem sanctissimam beatiorem effecit, quam ipsa divina maternitas, et quae omnibus benedictioni fuit, sicut infidelitas Evae omnibus maledictioni cesserat. Haec Mariae fides utique digna est, quae nostrae proponatur imitationi, praesentibus praesertim temporibus, cum refrigescere caritate, multorum fides elanguescere deprehendatur. — At sedulo advertendum, particulam, *quoniam*, ὅτι, rationem reddere quare sit Virgo beata: nimirum, beata praedicatur, quod crediderit ea omnia in se perficienda, quae sibi fuerant annuntiata, et quae iam in se inchoata erant. Unde verba: *Credidisti quoniam perficientur*, reddi possunt: *Credidisti fore perficienda*, etc.

⁸ Praeclarum hoc Canticum primum est, temporis ordine, quod in novo Testamento reperitur, et pluribus locis veteris Testamenti alludit, maxime historiae liberationis Hebraeorum ex Aegypto et cantico Annae, matris Samuelis ⁽¹⁾. At verba mirabilis huius Cantici, quod simul est hymnus gratiarum actionis et insignis prophetia, altiore longē habent, in ore Beatae Virginis, significationem, quam cum ab aliis prolata leguntur. Decem constat

versibus et rite decacordum psalterium vocari potest ⁽²⁾. — Mirandum, Virginem, quae cum Angelo pauca tantum verba protulerat, cum Deo in prolixiorem prorupisse sermonem.

⁹ Maria ab Elisabeth exaltata non hanc vicissim laudat, sed exaltat et magnificat Dominum, a quo fatetur se totum hoc, quod habet, repetere; unde id facit Maria quod David admonuit ⁽³⁾: *Magnificate Dominum mecum*: magnificamus autem Deum, cum illum per actus nostros, gratia adiutos, magnum exhibemus: Deus vero nos magnificat, cum nobis opes, honores et gratiam impertit. Signanter autem dicit Maria, spiritum suum exultare in Deo: spiritus enim, ut ab anima distinguitur, sibi proprium habet contemplari caelestia, et quasi extra se rapi, et saltare in Deum. *Salutaris* vero *Deus*, in quo exultat Maria, est Christus, hominum Salvator, qui graece per geminum articulum designatur: ἐν τῷ Θεῷ τῷ σωτηρίῳ μου.

¹⁰ *Respexit*, ἐπέβλεψεν, idem est ac *vidit cum complacentia*, seu *approbavit*. Humilitas autem, cuius Virgo benedicta meminit, non significat virtutem humilitatis: incongruum enim fuisset ut exaltationem suam Maria sibi

(1) 1 Reg., II, 1-10. Cf. etiam Gen., xxx, 13; Exod., xv, 16; Deut., vii, 9; Ps. xxxiii, 4; xxxiv, 9; Is., xli, 8, etc. — (2) Ps, xlii, 5. — (3) Ps. xxxiii, 4.

Quia fecit mihi magna qui potens est, et sanctum nomen eius ¹¹.
Et misericordia eius a progenie in progenies timentibus eum ¹².
Fecit potentiam in brachio suo: dispersit superbos mente
cordis sui ¹³. *Deposuit potentes de sede, et exaltavit humi-*

adscriberet; sed, ut in graeco est, scilicet ταπεινῶσις, et etiam Scripturarum more comprobatur, proprie significat tenuitatem conditionis, qua quis contemptibilem se reputet. Hanc ergo proprie Virgo commemorat, licet inde utique sequatur in ea actus virtutis profundae humilitatis. — In verbis: *Ecce enim*, insignis continetur prophetia, quam ad amissim adimpletam videmus, cum christiani homines certatim Deiparam inde extollere nisi sint. Norunt enim, quod docet S. Thomas ⁽¹⁾, Matrem Dei habere quamdam dignitatem infinitam, ex bono infinito, quod est Deus; et rursus ⁽²⁾, ipsi maximam deberi reverentiam, ob specialem affinitatem ad Deum.

¹¹ Consulto divina in se beneficia agnoscit Virgo Beata, quandoquidem medium hoc est efficax nova beneficia obtinendi. — Pro *magna*, plures graeci codices habent μεγαλεῖα, quod verti potest, *magnalia*, id est, *praeclara* et *miranda opera*. — Notandum, Beatam Virginem non dicere, Deum fecisse magna *per* eam, sed *sibi*: licet enim primum verum sit, eius tamen intentio erat magnificare Dei in se beneficia: quod dicimus contra Protestantes, qui dum agnoscunt

instrumentalitatem Mariae in Incarnatione, eius tamen insignem sanctitatem inde resultantem denegant. Dei vero sanctitas, non minus ac potentia, in mysterio Incarnationis mirabiliter relucet.

¹² Maria hucusque beneficia sibi singulariter collata recoluit: transit nunc ad celebranda Dei dona omnibus generaliter praestita. Simile autem huic versiculo est id quod legitur ⁽³⁾: *Misericordia autem Domini ab aeterno et usque in aeternum super timentes eum*. Per misericordiam, intelligitur affectus Dei nostram miseriam suppletis: conditio vero ut quis divinam misericordiam usque in finem experiatur, est *timor Dei*.

¹³ *Brachium*, hic, metaphorice sumitur pro potentia Dei: *potentia* vero ponitur pro actibus potentiae; unde sensus est: Actus insignes fecit Deus suae potentiae manifestativos: et quidem plurimos fecit antiquitus in gratiam populi sui, nunc autem actum omnibus praestantissimum faciet in gratiam totius generis humani. — Quod additur: *Dispersit superbos mente cordis sui*, graece αὐτῶν, *eorum*, sensum habet: Deus cogitationes vel studia quae superbi mente sua fovebant, dispersit seu dissipavit; quemad-

⁽¹⁾ I, Quaest. xxv, art. 6, ad 4^m. — ⁽²⁾ 2 2^{ae}, Quaest. ciii, art. 4, ad 2^m. — ⁽³⁾ Ps. cii, 17.

les ¹⁴. *Esurientes implevit bonis, et divites dimisit inanes* ¹⁵. *Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiae suae: sicut locutus est ad patres nostros, Abraham et semini eius, in saecula* ¹⁶. Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus, et reversa est in domum suam ¹⁷.

modum olim destruxit studium eorum qui aedificabant turrin Babel, et quotidie destruit prava Satanae consilia.

¹⁴ Potentes hic intelliguntur, qui sua potestate impie abutuntur, quos Deus de sede, aut, ut in graeco habetur, *de sedibus*, ἀπὸ θρόνων, deponit, eos humiliando; qui vero in se humiles sunt, a Deo exaltantur, in praesenti quidem per munera gratiae, in futuro autem per donum gloriae. Sic Saul Deus olim deposuerat, Davidem exaltans; sic mox futurum erat ut scribas et Pharisaeos deponeret, Christum vicissim super omnes exaltando.

¹⁵ Esurientes ii sunt, de quibus ait Dominus Noster (¹): *Beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam*. Eos ergo Deus replet internis gratiae divitiis; divitibus seu terrenarum rerum amatoribus, vacuis et inanibus dimissis.

¹⁶ More Scripturae, *recordari* est, non differre misereri. Igitur celebrat Deipara divinam mise-

ricordiam suo populo nunc exhibitam, iuxta promissiones factas patriarchis: cuius quidem misericordiae effectus perpetuo duraturos esse testatur. Equidem, liberatio Israel ab aegyptiaca servitute typus erat liberationis populi iudaici, imo totius orbis, a servitute peccati, per Christum a prophetis promissum. — Tum in graeco, tum in Vulgata, bina complementa verbo *locutus est*, apponuntur, scilicet, *patres nostri*, et *Abraham et semen eius*, hebraica phrasi: primum quidem in accusativo cum *ad*, πρὸς, alterum vero in dativo casu.

¹⁷ Dictu difficile est, quanta haec Mariae apud Elisabeth commoratio domui eius bona attulerit; erat enim Virgo beata, Christum ipsum in utero ferens, sanctior longe arca Foederis, de qua legitur (²): *Et habitavit arca Domini in domo Obededom Gethaei tribus mensibus, et benedixit Dominus Obededom et omnem domum eius*.

QUAESTIONES.

I. — *Utrum S. Ioseph Mariam in montana pergentem fuerit comitatus?*

Resp. Valde probabile est sanctum Ioseph Mariam in montana fuisse comitatum. Non enim decebat ut tenella virgo tantum

(¹) Math., v, 6. — (²) 2 Reg., vi, 11.

iter sola susciperet; nec videtur cur S. Ioseph, verus Mariae Sponsus, hoc muneri alteri demandasset. Accedit quod si secus fecisset, suspicio adulterii postea in mentem sancti Patriarchae nasci potuisset, nempe quando Mariam, post eius reditum, gravidam vidit. Attamen colloquio Virginis cum Elisabeth S. Ioseph non interfuit, ut patet ex hoc quod mysterium Incarnationis primum ex ore angelico postea ipse didicerit. Nec mirandum, illum tunc absentem fuisse, cum mos foret, et nunc sit Orientalium, ut viri seorsim a mulieribus habitent.

II. — *Ad quamnam civitatem perrexerit Virgo Beata?*

Resp. Civitas hic designata non est Hebron, ut censuerunt plures, sed probabiliter ea est, quae nunc vocatur Aïn Karim, vulgo *S. Giovanni in montana*, quinque circiter millibus ab Hierusalem distans, occidentem versus.

III. — *Utrum S. Ioannes in utero matris fuerit vere sanctificatus?*

Resp. Affirmative: id enim expresse significant verba: *Spiritu Sancto replebitur adhuc ex utero matris suae*; cuius rei indubium signum est, quod ad salutationem Mariae exiliit prae gaudio. *S. Ioannes*, ait S. Ambrosius ⁽¹⁾, *antequam nasceretur, matris adhuc in utero positus, Spiritus accepti gratiam designavit; nam... in utero parentis exiliens, parenti Domini evangelizavit adventum.* — Utique sanctis Augustino ⁽²⁾ et Hieronymo ⁽³⁾ edicendum videtur, eo sensu Ioannem praedicari in utero sanctificatum, quo Ieremias, id est, sumpta sanctificatione pro destinatione ad munus animas sanctificandi: at, licet verum sit Ioannem ex utero ad munus Praecursoris fuisse consecratum, tamen huic explicationi obstat ipsorum verborum, quibus sacer Textus utitur, relate ad unum et alterum, Ieremiam scilicet et Ioannem, diversitas. Aliud est enim hominem Spiritu Sancto repleri, aliud illum sanctificari, quod est consecrari ad speciale munus perficiendum: quo etiam sensu, dicebat Christus de seipso ⁽⁴⁾: *Et pro eis ego sanctifico meipsum*, id est, *me victimam pro eis constituo*. Praeterea, Ioannis sanctificationi in utero argumento est festum Nativitatis eiusdem, cum nonnisi de Sanctis diem natalem Ecclesia concelebrat.

IV. — *Utrum Mater Dei fuerit causa instrumentalis gratiae conferendae Ioanni Baptistae?*

Resp. Affirmative, cum id expresse legatur in Sacro Textu: *Et factum est, ut audivit salutationem Mariae Elisabeth, exultavit*

⁽¹⁾ Exposit. in Luc., l. I, vers. 15, n. 33. — ⁽²⁾ Ep. LVII ad Dardan. cx, n. 32. — ⁽³⁾ In C. I Ierem., vers. 4, 5. — ⁽⁴⁾ Io., XVII, 19. Cf. Ibid. XI, 55; Act. XXI, 34.

infans in utero eius, etc.; et rursus: *Ecce enim ut facta est vox salutationis tuae in auribus meis, exultavit infans in utero meo*: scilicet, *Ioannes materno in utero sanctificatur charismate insigni, lectisque donis ad vias Domini parandas instruitur*; haec tamen contingunt ex salutatione Mariae, cognatam divino afflatu visentis ⁽¹⁾. Pari ratione, cum Maria Christum comitaretur, eidem instrumentaliter cooperata est, tum ad gratiam hominibus conferendam, ut puta in pastorum et magorum illuminatione ac sanctificatione, tum ad miracula complenda, sicut in mutatione aquae in vinum apud Cana Galilaeae: quae enim sacramenti humanae redemptionis patrandi administra fuerat, eadem gratiae ex illo in omne tempus derivandae (futura erat) pariter administra, permissa ei poene im-mensa potestate ⁽²⁾.

V. — *Utrum canticum MAGNIFICAT revera fuerit a Maria prolatum?*

Resp. Affirmative. Etsi enim in quibusdam, et his quidem paucis, latinis exemplaribus, legitur: *Et ait Elisabeth*, cum tamen omnes fere codices, tum originalis textus graeci, tum versionum, habeant: *Et ait Maria*, sedulo retinendum est, contra procaces quosdam modernistas, praeclarum hoc canticum non ab Elisabeth, sed a Maria revera prolatum fuisse, ut Ecclesia semper credit. Praeterea verba: *Magnificat*, etc., non possunt haberi ut sequela verborum hucusque ab Elisabeth prolatorum, sed evidenter tanquam interlocutoris responsio audiunt, etsi ad Deum diriguntur. Denique, evidenter ex ipso Textu sacro apparet, verba huiusmodi Mariae quidem perfecte, Elisabeth vero nullo modo convenire ⁽³⁾.

VI. — *Utrum Maria interfuerit nativitati S. Ioannis Baptistae?*

Resp. Probabilius affirmative: vix enim credibile est Beatam Virginem, cum iam tempus appropinquaret nativitatis Ioannis, domum Elisabeth deserere voluisse, cum naturale et sanctum ipsi inesse debuerit desiderium videndi mirabilem illum puerum, de quo tam magna ab Angelo praenuntiata fuerant, et qui ad suum adventum in utero matris exultaverat. Certe facilius concipi posset, Beatam Virginem, mox post visitationem, ab Elisabeth discessisse et in propriam rediisse civitatem, quam quod tamdiu apud eandem commorata fuerit, nec tamen illius pueri nativitatem expectaverit. — Ceterum, quod dicitur, mansisse Mariam quasi mensibus tribus, non est necessario interpretandum pro temporis spatio

⁽¹⁾ Leo XIII, *Encycl. Incunda semper*, 8 Sept., 1894. -- ⁽²⁾ Leo XIII, *Adiutricem populi*, 5 Sept., 1895. -- ⁽³⁾ Cf. *Resp. Pontif. Comm. de Re Biblica*, 26 Iun., 1912.

quod sit trimestri brevius, cum particula haec, ὥσεί, *quasi*, modo minuat, modo astruat veritatem; at vero, nec semper mulier gestat exacte novem mensibus foetum in utero, sed interdum paulo diutius, interdum paulo brevius. — Vix quoque considerationem meretur quod a quibusdam obiicitur, scilicet haud decuisse verecundam Virginem partui muliebri interesse: non enim sacerdotis uxori deerant obstetrices, quae necessarium officium circa partum explerent. — Denique nihil est, quod Evangelista prius scripserit recessisse Mariam, quam de partu Elisabeth sermonem iniiceret: dici enim potest ita illum fecisse, in gratiam continuationis historiae, cum aliunde compertum sit nec ipsum S. Lucam in omnibus ordinem historiae observare.

SECTIO IV.

(L. I, 57-80).

Argumentum. — *Nascitur Praecursor, circumciditur, et nomen accipit Ioannes. Eius pater Zacharias, soluto linguae vinculo, canticum edit gratiarum actionis, praedicens Ioannem Messiae fore Praecursorem.*

Ratio Sectionis. — Pergit S. Lucas enarrans historiam ortus et infantiae Praecursoris, qualem utique ex hominum relatione primum ad-

discere potuerat: pervulgata enim apud omnes erant quae ad hoc praestantissimum argumentum referuntur.

(a) LISABETH autem impletum est tempus pariendi, et peperit filium ¹. Et audierunt vicini et cognati eius, quia magnificavit Dominus misericordiam suam cum illa, et congratulabantur ei ². Et factum est, in die octavo, venerunt circumcidere puerum ³, et vocabant eum nomine

(a) L. I, 57-80.

¹ Nono mense recurrente, edit Elisabeth mirabilem partum, Ioannem videlicet, qui iustus, id est iam sanctificatus, natus est: unde consulto dicitur Elisabeth impletum esse tempus pariendi: quandoquidem *ortus iusti plenitudinem habet*, ait Origenes ⁽¹⁾, *peccatoris nativitas vacuitatem et inanitatem*. Baptistae nativitatem Ecclesia, communi gaudio, quotannis celebrat die 24 Iunii.

² *Congratulabantur ei*, graece est συνέχαιρον αὐτῇ, id est, *congaudebant ei*: ex quo impletum

habetur illud ⁽²⁾: *Et multi in nativitate eius gaudebunt*: ex quo docemur, debere nos de proximi bonis ex corde gaudere. *Habet Sanctorum editio laetitiam plurimorum*, ait S. Ambrosius ⁽³⁾, *quia commune est bonum: iustitia enim communis est virtus*.

³ Iuxta legis praescriptum ⁽⁴⁾: *Infans octo dierum circumcidetur*. Porro, circumcisio Ioanni necessaria non fuit ut ab originali peccato mundaretur, sed ut populo Dei aggregaretur; qui ritus figura extitit illius abrenuncia-

(¹) Homil. ix in Luc. — (²) Vers. 14. — (³) Exp. in Luc., L. II, n. 30. — (⁴) Gen., xvii, 12.

patris sui Zachariam ⁴. Et respondens mater eius, dixit: *Nequaquam, sed vocabitur Ioannes* ⁵. Et dixerunt ad illam: *Quia nemo est in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine* ⁶. Innuebant autem patri eius, quem vellet vocari eum; et postulans pugillarem, scripsit, dicens: *Ioannes est nomen eius* ⁷. Et mirati sunt universi. Apertum est autem illico os eius, et lingua eius, et loquebatur benedicens Deum ⁸. Et

tionis et mortificationis animi, quam praeseferre Ioannes debebat. Domi autem circumcisis est Ioannes, ut patet ex verbis: *Venerunt circumcidere puerum*: unde et Elisabeth huic ritui adfuit, ut ex verbis subsequentibus eruitur: *Et respondens*, etc., aliunde egredi domo, illi, utpote puerperae, non licebat (⁴).

⁴ Sicut nunc, in baptismo, ita tunc, in circumcisione, non quidem ex aliqua lege positiva, sed ex consuetudine, nomen neonato imponebatur: primogenitis autem et maxime unigenitis, ipsum patris nomen, ut plurimum, solebat imponi. — *Vocabant*, id est, *in eo erant ut vocarent*.

⁵ Cum soli Zachariae revelatum fuerit Ioannis nomen, ipse vero mutus fuerit, sequitur Elisabeth nomen illud per spiritum propheticum cognovisse, nisi dicatur Zacharias illud uxori suae scripto insinuasse, cui tamen explicationi sequela sacri Textus minime favet: si enim ita fuisset, adstantes non provocassent ad auctoritatem Zachariae, cum Elisabeth palam dicere debuisset, se id ex illius communicatione rescivisse.

⁶ Interdum nomina illustrium cognatorum filiis imponebantur, ut illorum memoria in his perduraret, et iidem incitarentur ad imitationem illorum gestorum. At Ioannes civis erat caelestis, non terrenus; ideo nomen de caelo accepit.

⁷ *Innuebant*, non verbis, sed signis, aut nutibus, aut etiam scripto; Zacharias enim, ut diximus, non solum mutus, sed et surdus fuerat factus: hic autem vicissim, nutu, non voce, pugillarem, *πινακίδιον*, id est, tabulam cera inductam, quali ad scribendum utebantur veteres, postulavit; qua habita, stylo nomen Ioannis inscripsit, dicens, non voce, sed scripto: *Ioannes est nomen eius*.

⁸ Prima verba quae profert Zacharias sunt verba benedictionis, et forsitan eademmet quae olim protulerat Tobias (²): *Benedico te, Domine Deus Israel, quia tu castigasti me, et tu sanasti me*. — Quod hic habetur: *Apertum est os et lingua*, per figuram zeugma dicitur, qua videlicet verbum *apertum est* ad unum ex subiectis, scilicet, ad *os* litteraliter refertur; subaudito,

(¹) Levit., xii, 4. Cf. infra, Sect. ix, Quaest. iii, iv. — (²) xi, 17.

factus est timor super omnes vicinos eorum ⁹; et super omnia montana Iudaeae divulgabantur omnia verba haec ¹⁰. Et posuerunt omnes qui audierant in corde suo, dicentes: *Quis putas puer iste erit?* Etenim manus Domini erat cum illo ¹¹. Et Zacharias pater eius repletus est Spiritu Sancto, et prophetavit, dicens ¹²: *Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit, et fecit redemptionem plebis suae* ¹³. *Et erexit*

pro alio subiecto, nempe pro lingua, alio verbo, scilicet soluta est.

⁹ Timor iste religiosus fuit, seu metus Dei reverentialis, omnes accolae invadens, ob perspecta tot tamque stupenda miracula.

¹⁰ Divina id ordinante Providentia, ut inde hominum corda praepararentur ad suscipiendum, tempore suo, Messiam, quem Ioannes iam signare coeperat: unde etiam mirabilia ista in corde suo alte impressa tenebant. — Dictio, *verba haec*, τὰ ῥήματα ταῦτα, metaphorice ponitur pro, *res istae*, uti in hoc ⁽⁴⁾: *Videa- mus hoc verbum quod factum est.*

¹¹ Graece habetur: τί ἄρα τὸ παῖδίον τοῦτο ἔσται; scilicet, quisnam tandem erit, quidnam portendet tam mirabilis puer? — Videntur verba: *Etenim manus*, etc., ab hagiographo, declarationis causa, hic posita, non a populo prolata. — *Manus*, metaphorice, hic significat Dei potentiam, quae mirabiliter ostensa erat in Ioannis conceptione, in eius exultatione in utero matris, in miris circa eius patrem et matrem, utique in gratiam pueri, divinitus patratiss.

¹² Praeclarum est quod hoc loco scribit S. Ambrosius ⁽²⁾: *Vide quam bonus Deus, et facilis indulgere peccatis. Non solum ablata restituit, sed etiam insperata concedit. Ille dudum mutus prophetat. Haec enim gratia Dei maxima, quod eum, qui negaverunt, confitentur. Nemo ergo diffidat; nemo veterum conscius delictorum praemia divina desperet. Novit Dominus mutare sententiam, si tu noveris emendare delictum.* Igitur Zacharias, plenus Spiritu Sancto, mirabile edit canticum, in cuius priori parte, id est, usque ad verba: *Omnibus diebus nostris*, laudat Deum ob Messiae adventum ⁽³⁾; in posteriori vero, quae incipit a verbis: *Et tu, puer*, Ioannis, filii sui, officium, relate ad Messiam, conceptis verbis, declaravit ⁽⁴⁾.

¹³ Verba *visitavit* et *fecit*, in praeterito posita, pro futuro sunt accipienda, nempe *visitaturus est, factururus est*. — Redemptio, graece λύτρωσις, proprie significat rei redemptionem, pretio soluto. — Quod dicitur, *visitavit et fecit*, etc. figura est hendiadys, qua dividuntur unienda, et va-

(1) Luc., II, 15. — (2) Lib. cit., n. 33. — (3) V. 68-75. — (4) V. 76-79.

cornu salutis nobis, in domo David pueri sui ¹⁴: *sicut locutus est per os sanctorum, qui a saeculo sunt, prophetarum eius* ¹⁵: *salutem ex inimicis nostris, et de manu omnium qui oderunt nos* ¹⁶: *ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, et memorari testamenti sui sancti* ¹⁷: *iusiurandum quod iuravit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis; ut sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi, in sanctitate et iustitia coram ipso, omnibus diebus nostris* ¹⁸.

let: *visitando redemit*. — Cognovit ergo Zacharias Messiae iam peractam Incarnationem, et mox complendam, per eius passionem et mortem, humani generis redemptionem.

¹⁴ Per *cornu*, designatur hic Christus Dominus, qui fortiter praeliaturus erat contra diabolum, illumque debellaturus; sumpta figura ex animalium cornibus, in quibus suam illa fortitudinem explicant.

¹⁵ Inde a principio mundi fuerunt sancti prophetae, qui verbis, signis et figuris, Deum in carne venturum praedixerunt. Sancti dicuntur isti prophetae, tum ob excellentiam eorum ministerii, tum ob plurius ex eis insignem sanctitatem. — *A saeculo*, ἀπ' αἰῶνος, *a remotissimo tempore*.

¹⁶ Triplicis generis inimicos habemus: diabolum, mundum et carnem, ex quibus, per Christum, salutem obtinemus. Cavendum est ne, cum hodiernis quibusdam, dicatur Zacharias hic intendisse formaliter liberationem Iudaeorum a iugo extraneorum. Regnum enim Messiae probe sciebat non temporale, quale carnales Iudaei exspectabant, futurum esse,

sed spirituale. Cave etiam ne interpreteris verba: *Salutem ex inimicis nostris*, quasi salus nobis per inimicos, indirecte, obveniat, qui sensus alienus est ab hagio-grapho; sed sensus est: Dominus dedit nobis salutem *de* inimicis nostris. In graeco est ἐξ, quae praepositio regit tum *inimicis*, tum *manu*; ita ut sic reddi possit versiculus: *Erexit, seu procuravit nobis salutem, tum de inimicis nostris, tum de manu seu potentia, omnium odientium nos*.

¹⁷ Per Incarnationem futuram salvati sunt Patres antiqui; per Incarnationem vero peractam, et iidem Patres a Limbo liberandi erant, et fideles novi Testamenti a morte aeterna redimendi. — *Memorari*, μνηθῆναι, id est, *recordari* aut *meminisse*. Testamentum sanctum, vel διαθήκη ἁγία, aliud non est, nisi pactum a Deo cum Abraham, Isaac et Iacob sancitum, quod mox vocat *iusiurandum*, ὄρκιον, quia iuramento firmatum.

¹⁸ Commemorat, hic, propheta promissionem Abrahae factam et iureiurando firmatam, qua Deus pollicitus erat se benedicturum, in semine illius, id est in Chri-

Et tu, puer, propheta Altissimi vocaberis ¹⁹: *praeibis enim ante faciem Domini parare vias eius; ad dandam scientiam salutis plebi eius, in remissionem peccatorum eorum* ²⁰: *per viscera misericordiae Dei nostri, in quibus visitavit nos Oriens ex alto* ²¹: *illuminare his, qui in tenebris et in umbra mortis*

stō, omnes gentes terrae (¹); cuius benedictionis effectus sunt, primo, liberatio ab inimicis, tum internis, quales sunt pravae animi passionēs, tum externis, quales sunt mundus et diabolus; secundo, bona mentis dispositio ad cultum Deo reddendum, non carnalem, sed spiritualem, et bonorum operum abundantia praestantem, nec modico tempore, sed incessanter et perseveranter: ex quibus liquido patet, quanta sit Legis novae supra Legem veterem excellentia. — Notetur, nomen *iusiurandum*, graece, in accusativo casu esse, ὄρκιον; unde, aut supplendum est κατὰ, *secundum*, aut, referendum est ad praecedens nomen *testamenti*, quod regitur verbo *memorari*, μνησθῆναι; et hoc quidem more hebraicae linguae, quae ad casus logicos, magis quam ad grammaticales attendit. Nimirum, nomen hoc, *iusiurandum*, trahitur ad accusativum a sequenti ὃν ὡμοσεν, ut sensus sit: *Memorari iurisiurandi, quod est, ut sine timore*, etc.: sine timore, inquam, servili, non tamen sine timore filiali. — In pluribus codicibus graecis, pronomen ἡμῶν, *nostri*, quod stat pro *nostris*, omittitur;

in aliis vero legitur πᾶσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν, *omnes dies vitae nostrae*.

¹⁹ Haec est altera Cantici pars, in qua Zacharias sermonem ad filium Ioannem convertit, praenuntians illum futurum insignem prophetam, ut haec audientes, postea ad eius praedicationem converti et in Christum credere possent. — *Puer*, graece est παῖδion, *parvulus*: quasi dicat: Etsi tantulus, magnus tamen futurus es propheta. Sic etiam Dominus Noster dicturus erat (²): *Non surrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptista*.

²⁰ Convenit ad amussim haec prophetia cum eo quod de Ioanne legimus (³), eum scilicet praeparasse vias Christi, praedicando baptismum poenitentiae, in remissionem peccatorum.

²¹ *Viscera misericordiae*, σπλάγχνα ἐλέους, id est talis misericordiae, quae ex intimo corde, imo quasi ex tota persona, procedat. — Respicit Zacharias sacerdos ad alterum Zachariam, nempe ad penultimum inter duodecim prophetas. Ab hoc Christus, sub typo Zorobabel, vocatur *Oriens* (⁴); unde *Oriens* hic non participium est,

(¹) Gen., xxii, 18. Cf. xii, 3; xx, 4; xxviii, 14. Cf. etiam Jer., xxxi, 31. —

(²) Matth., xi, 11. — (³) Marc., i, 4. — (⁴) Cap. iii et vi.

sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis ²². Puer autem crescebat et confortabatur spiritu; et erat in desertis, usque in diem ostensionis suae ad Israel ²³.

sed substantivum, ἀνατολή, et stat pro sole oriente, qui figura est Christi, solis iustitiae. In aliquibus graecis codicibus legitur *visitabit*, ἐπισκέψεται.

²² Sensus est: Christus, qui est Oriens, visitavit nos, aut mox visitabit, ut ipsemet illucescat his qui in tenebris et umbra mortis sedent, iuxta illud Isaiae (4): *Habitantibus in regione mortis, lux orta est eis*: Christus enim vera et plenissima lux est. Possunt tamen verba illa referri ad Ioannem, quia, quamvis Ioannes non fuerit perfecta lux ventura in mundum, fuit tamen *lucerna ardens et lucens* (2), et Ecclesia, in Epistola Missae, ei accommodat quod dicitur (3): *Dedi te in lucem gentium*. Igitur verbum *illuminare* hic reddi potest, *ad illuiscendum*; *umbra mortis* vero ponitur pro *umbra densissima*. — *Via pacis* est quae ducit ad pacem, in hac et futura vita, possidendam.

²³ Commemorato hoc insigni Zachariae cantico, quod Ecclesiae ministri quotidie in officio recitant, narrat Evangelista brevissimo compendio privatam Praecursoris vitam, quam dicit eum transegisse orationi et mortificationi intentum, unde spiritu, id est donis Spiritus Sancti, con-

fortabatur. Vixit vero in desertis, quo nomine, Scripturae more, intelligitur locus solitarius, cultura tamen fructuosus. — Censent nonnulli, cum Nicephoro Callisto (4), secessioni Ioannis Baptistae occasionem dedisse infanticidium Herodis, qui ad illum usque, licet hic in finibus Bethlehemi non contineretur, extendisset iram suam, scilicet, ob sparsam mirae illius pueri nativitatis famam; unde a matre fere bimulus abductus fuisset in speluncam quae adhuc invisitur, non longe ab Aïn Karim. At melius dicendum videtur, Ioannem in desertum non secessisse, antequam corporis mentisque vires in eo sufficienter excrevisset: idque eum ex Spiritus Sancti impulsu praestitisse. — Ista autem Ioannis a mundo separatio divinitus procurata est, ait Estius (5), *ne viderentur Ioannes et Iesus, communicato inter se consilio, et ex composito, novam doctrinam populo annunciare, seque invicem praeconiis extollere*. — Quo autem tempore facta sit ostensio Ioannis, infra dicitur: scilicet hoc fuit anno quintodecimo imperii Tiberii Caesaris (6). — *Ostensionis*, ἀναδείξεως, id est, *declarationis officii*, quo functurus erat. — Ad-

(1) IX, 2. — (2) Io., v, 35. — (3) Is., XLIX, 6. — (4) Hist. Eccles., l. I, c. 8. Simile quid habet S. Petrus Alexandrinus in Regulis eccles., a Sexta Synodo oecumenica probatis. — (5) Comment. in h. l. — (6) Luc., III, 1. Infra, Sect. xvi.

mirari hic libet summam animi abnegationem in Ioanne, eiusque perfectam fidelitatem in divinis de se dispositionibus observan- dis: eum quippe Spiritus Sanctus ad sublimem missionem praeparari voluit, non ab hominibus, sed a se solo.

QUAESTIONES.

I. — *Utrum S. Ioannes Baptista teneretur lege circumcisionis?*

Resp. Affirmative. Nimirum, a lege circumcisionis non exemit Praecursorem eius in utero sanctificatio, sicut a lege baptismatis non eximit hominem praevia per contritionem perfectam iustificatio, aut etiam, ut in Beata Virgine, carentia peccati originalis, cum baptisma ad hoc ordinetur, ut hominem concorporet Christo: id ipsum igitur dicendum proportionaliter est de circumcisione sub Lege veteri.

II. — *Utrum os et lingua Zachariae miraculose aperta fuerint?*

Resp. Affirmative: sicut enim miraculo adscribendum est quod Zacharias loquelam perdiderit, ita novo miraculo evenit, ut os eius et lingua aperirentur: quam quidem gratiam praegrandi fide sua Zacharias promeruit. — (Linguam) *quam vinxerat infidelitas, fides solvit*, ait S. Ambrosius ⁽¹⁾.

III. — *Quid intelligitur per haec verba Cantici Zachariae: DOMINUS DEUS ISRAEL?*

Resp. Per haec verba, *Dominus Deus Israel*, utique intelligi potest tota Trinitas; attamen, appropriatius de Filio ista exponuntur, qui vere est Deus Israel, utpote qui est ex Israel natus et Israel datus, qui per suam Incarnationem plebem suam, scilicet totam electorum multitudinem, visitavit, quam etiam redemit ab omni peccato.

IV. — *Quid significant verba: CORNU SALUTIS?*

Resp. Per nomen, *cornu*, κέρας, tria metaphoricè possunt significari. Primo, *tuba*, ex cornibus enim tubae interdum fiebant; secundo, *fortitudo*, virtutem enim suam animalia cornuta maxime in cornibus manifestant; tertio, *abundantia*, cornu enim tanquam vas ad oleum continendum adhiberi solebat. Quae apprime proposito quadrant: quandoquidem Deus, in domo, id est in tribu David,

(1) Expos. Ev. sec. Luc., l. II, n. 32.

iam suscitaverat prophetam, qui Christum erat annuntiaturus, et in eadem domo, per mox subsequendum ortum Messiae, suscitaturus erat potentissimum regem, qui de hostibus salutis nostrae plenam reportaturus erat victoriam, nosque repleturus gratia sua.

V. — *Utrum Ioannes intellexerit verba quae Zacharias in Cantico ad ipsum direxit?*

Resp. Valde probabile est Ioannem patris vocem intellexisse, iuxta id quod scribit S. Ambrosius ⁽¹⁾: *Sed fortasse aliqui quasi irrationabilem mentis excessum putent, quod octo dierum alloquitur infantem. Verum si teneamus, intelligimus profecto quod potuit vocem patris natus audire, qui Mariae salutationem, antequam nasceretur, audivit. Sciebat propheta alias esse aures prophetae, quae Spiritu Dei, non corporis aetate, reserantur; habebat intelligendi sensum, qui exultandi habebat affectum.*

(¹) Ibid., n. 34.

SECTIO V.

(Mt. I, 1-17).

Argumentum. — *A quibusnam maioribus, ex parte Salomonis, Christus secundum carnem descenderit, S. Matthaeus accurate describit.*

Ratio Sectionis. — Recensitis iis quae ad Ioannis nativitatem spectant, postulat ordo, ut Christi nativitas, cui illa praeivit, narretur, ducta a progenitoribus genealogia Salvatoris. Duplex autem occurrit, in Evangeliiis, Christi genealogia; altera in S. Matthaeo, qua ab Abraham ad Christum descenditur; altera in S. Luca, qua a Christo ascenditur usque ad Adam. Differunt autem, quia illa a David per Salomonem, haec autem per Nathan, alium filium David, textitur. Praeterea utitur Matthaeus voce *genuit*,

quae generationem proprie dictam ut plurimum significat; Lucas autem vocibus *qui fuit*, quae aequaliter referri possunt ad filios naturales ac ad adoptivos. Attamen verbum *genuit* adhibetur etiam interdum ad significandam adoptionem. — Notandum vero, alienum a proposito nostro esse omnes huius chronologiae difficultates velle enodare, sed praecipuas tantum breviter tangemus. — Igitur a S. Matthaei genealogia exordium ducimus, ut ad Christi nativitatem, ex ordine narrandam, transeamus.

(a) LIBER ¹ generationis ² Iesu Christi ³, filii David, filii Abraham ⁴. Abraham genuit Isaac. Isaac autem

(a) Mt. I, 1-17.

¹ Hoc nomen, *liber*, βίβλος, non ad totum Evangelium, ut patet, sed ad hanc solam partem, in qua recensetur Christi genealogia, refertur; liber enim, Hebraeorum more, accipitur pro quovis scripto, sive magno, sive parvo, quo aliquid describitur: nomen quippe סֵפֶר non solum librum, sed etiam catalogum vel schedam significat: unde scheda, qua mulier dimittebatur, libellus repudii dicebatur.

² Duplex est in Christo generatio: temporalis una, aeterna altera. Profecto temporalis gene-

ratio his textitur, cum de opere nostrae redemptionis agatur, et generatio aeterna sit prorsus innarrabilis (¹).

³ Nomen *Iesus* significat, ut diximus, *Salvatorem*, Christus vero *Unctum* vel *Messiam*, id est, hominem virtute indutum ex alto: quo nomine reges, prophetae et summi sacerdotes ex Iudaeis vocari consueverunt. Porro, post Domini nostri adventum, sanctissimum illius Nomen, ob reverentiam ei debitam, alicui vix unquam attribui consuevit (²).

⁴ Nullus profecto ex Hebraeis

(¹) Is., LIII, 8. — (²) Cf. supra, Sect. II, n. 14, p. 15.

genuit Iacob. Iacob autem genuit Iudam et fratres eius⁵. Iudas autem genuit Phares et Zaram de Thamar⁶. Phares autem genuit Esron. Esron autem genuit Aram. Aram autem genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Naasson⁷. Naasson autem genuit Salmon. Salmon autem genuit Booz

erat, qui nesciret Messiam futurum esse filium David: siquidem, quaerenti Domino a Pharisaeis⁽¹⁾: *Quid vobis videtur de Christo, cuius filius est?* illico illi responderunt: *David*. Quapropter, consulto S. Matthaeus, ceteris Christi progenitoribus omissis, statim eum appellat *Filium David*, ad regiam illius dignitatem insinuandam; filium autem Abraham, qui fidei nostrae pater extitit⁽²⁾. — Genitivum hoc, *filius Abraham*, quidam referunt ad David: at communior sententia est, illud potius esse complementum *Iesu Christi*, cum Evangelistae intentio videatur esse, ostendere quomodo completa fuerit promissio Abrahae facta, in cuius semine benedicendae erant omnes gentes terrae⁽³⁾; quod quidem semen Christum esse diserte declarat S. Paulus⁽⁴⁾.

⁵ De Ismaele, Abrahae primogenito, nulla fit mentio, sicut nec de ceteris Abrahae filiis, cum ex eorum semine Christus non prodierit. Iste est Abraham, quem Deus in Isaia appellat amicum⁽⁵⁾, qui perfectae fuit obedientiae forma, fideique ac spei exemplar. — Isaac autem

in multis extitit figura Christi: scilicet, quia divinitus promissus, supernaturaliter conceptus ac genitus, et quia ad sui ipsius immolationem ligna portavit. — Iudas vero, licet primus filius Iacob non fuerit, primus tamen nominatur, quia regiam potestatem sibi a patre promissam habuit, per illa verba⁽⁶⁾: *Non auferetur sceptrum de Iuda*, etc.; et maxime quia ex tribu Iuda nasciturus erat Christus Dominus; unde dicitur⁽⁷⁾: *Vicit leo de tribu Iuda*⁽⁸⁾.

⁶ Ob mysterium nominatur hic Zara, etsi ad genealogiam non pertineat. Ipse enim legitur manum ex utero matris suae protulisse, quasi prior edendus in lucem; attamen Phares prior egressus est, et sic hereditatem accepit⁽⁹⁾. Ita videbantur quidem Iudaei primogeniturae ius in Ecclesia habituri: quod tamen eisdem gentes abstulerunt.

⁷ Legitur Esron natus in regione Chanaan, antequam Iacob in Aegyptum cum sua familia descenderet⁽¹⁰⁾. Cum vero Naasson exhibeatur caput tribus Iuda, cum Iudaei ex Aegypto egressi sunt⁽¹¹⁾, aliunde Iudaei in Aegypto plus quam quadringentis

(1) Matth., xxii, 44. — (2) Io., viii, 56. — (3) Gen., xxii, 18. — (4) Gal., iii, 16. — (5) Is., xli, 8. — (6) Gen., xlix, 10. — (7) Apoc., v, 5. — (8) Cf. Hebr., vii, 14. — (9) Gen., xxxviii, 27, seq. — (10) Gen., xlvii, 12, seq. — (11) Num., i, 7; 1 Paralip., ii, 10.

de Rahab ⁸. Booz autem genuit Obed ex Ruth ⁹. Obed autem genuit Iesse ¹⁰. Iesse autem genuit David regem ¹¹. David autem rex genuit Salomonem, ex ea quae fuit Uriae ¹². Salomon autem genuit Roboam ¹³. Roboam autem genuit Abiam. Abias autem genuit Asa. Asa autem genuit Iosaphat. Iosaphat autem genuit Ioram. Ioram autem genuit

annis sint commorati, hinc videntur quaedam intermediariae generationes omissae hic fuisse, et sic verbum *genuit* lato sensu accipiendum est (¹). — Pro *Aram*, libro primo Paralipomenon (²), legitur Ram (³).

⁸ Salmon, qui libro primo Paralipomenon (⁴) appellatur Salma, terram promissam cum Iosue ingressus est. Alibi in Scriptura non commemoratur matrimonium Salmon cum Rahab.

⁹ Cum ex computatione temporis iudicium resultet, inter matrimonium Salmon et nativitatem David, spatium circiter trecentum sexaginta sex annorum intercessisse, hinc dicendum videtur, plures hic generationes etiam praetermissas fuisse: unde iterum nomen *genuit* late accipiendum est.

¹⁰ Iesse idem est ac Isai: nomen scilicet hebraicum יֵשׁוּעַ graecus interpres hic reddidit Ἰεσσαί; at eodem quoque modo reddidit invenitur apud Isaiam (⁵).

¹¹ Inter progenitores Messiae hic recensitos, solus David nominatur rex, quia primus fuit rex ex tribu Iuda, cui tribui patriarcha Iacob regiam dignitatem

promiserat; unde ex David alii reges sceptrum haereditario iure susceperunt. Praeterea, propter excellentiam gratiae sibi concessae, fere in omnibus, Regis regum, Christi Domini, figura extitit; quapropter Messias praedictus est sessurus *super solium David* (⁶).

¹² Expleta patrum Christi serie genealogica, quae procedit per patriarchas, ponitur hic series quae currit per reges. Et primo quidem, post David, venit Salomon, quem Dominus dilexit et qui templum ei aedificavit. Fuit autem Urias hethaeus vir iustus, et propter meritum suae virtutis hoc loco expresse recensetur. Porro, genuit David Salomonem, postquam Bethsabee in coniugem acceperat; nam filius in adulterio habitus mortuus est infans.

¹³ Sub hoc principe, decem tribus recesserunt a domo David, constituto sibi rege Ieroboam. Unde divisum est regnum Iuda a regno Israel. Et priori quidem regno, quod tribum Iuda et Benjamin complectebatur, urbs princeps fuit Hierusalem; regnum vero Israel conflatum est ex decem aliis tribubus.

(¹) Cf. Gen., XLVI, 15. — (²) II, 9, 10. — (³) Cf. Ruth., IV, 19. De Naasson cf. Num., VII, 12. — (⁴) II, 11. — (⁵) XI, 1, 10; cf. Rom., XV, 12. — (⁶) Is. IX, 7.

Oziam ¹⁴. Ozias autem genuit Ioatham. Ioatham autem genuit Achaz. Achaz autem genuit Ezechiam. Ezechias autem genuit Manassen. Manasses autem genuit Amon. Amon autem genuit Iosiam ¹⁵. Iosias autem genuit Iechoniam et fratres eius, in transmigratione Babylonis ¹⁶. Et post transmigrationem Babylonis, Iechonias genuit Salathiel. Salathiel autem genuit Zorobabel ¹⁷. Zorobabel autem genuit Abiud. Abiud autem genuit Eliacim. Eliacim autem genuit Azor. Azor autem genuit Sadoc. Sadoc autem genuit Achim. Achim autem genuit Eliud. Eliud autem genuit Eleazar. Eleazar autem genuit Mathan. Mathan autem genuit Iacob. Iacob autem genuit Ioseph, virum Mariae, de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus ¹⁸. Omnes itaque generationes

¹⁴ Tres reges hoc loco omituntur; nam, in quarto libro Regum ⁽¹⁾, dicitur quod Ioram genuit Ochoziam, Ochozias autem genuit Ioas, de quo natus est Amasias, qui genuit Oziam. Hic Ozias, cum in templo thurificare praesumpsisset, lepra percussus est ⁽²⁾; unde seorsum habitare coactus est, filio eius Ioatham palatium regente ⁽³⁾.

¹⁵ Horum regum varia fuit vitae ratio: Ioatham iustus ⁽⁴⁾, Achaz pessimus ⁽⁵⁾, Ezechias perfectus ⁽⁶⁾, Manasses scelestus sed poenitens ⁽⁷⁾, Amon peccator ⁽⁸⁾, Iosias sanctissimus ⁽⁹⁾.

¹⁶ Duplicem hic Iechoniam significari, patrem scilicet et filium, plures agnoscunt interpretes: ita quod unus ad secundam, alter ad tertiam tessaredecadem pertineat ⁽¹⁰⁾. In altero Iechonia, qui et Ioachin dictus est, con-

summata babylonica captivitate, combussis templo, regis palatio atque domibus Hierusalem, ablatis quoque vasis et ornamentis templi, finem habuit regnum Iuda, Deo ita populi sui et regum scelera puniente.

¹⁷ Ad huius petitionem, Darius, Persarum rex, Iudaeis licentiam dedit Babylone in patriam redeundi. Quomodo ad eum verbum Domini factum sit, describitur in Aggaeo propheta ⁽¹¹⁾. — De viris post Zorobabel recensitis nil memoriae proditum est: unde Christi stirps humilis et pauper valde effecta est.

¹⁸ Cum Ioseph vero matrimonio ligatus fuerit Mariae, hinc Christus, licet ab ipso non genitus, ad eum tamen tanquam verus filius pertinuit; unde merito in iura et bona Ioseph succedere debuit.

(1) VIII, seq. — (2) 2 Paral., xxvi, 16-21. — (3) 4 Reg., xv, 5. — (4) 2 Paralip., xxvii, 2. — (5) Ibid., xxviii, 22. — (6) 4 Reg., xviii, 5. — (7) 4 Reg., xxi; 2 Paralip., xxx. — (8) 4 Reg., xxi, 20, 21. — (9) 2 Paralip., xxxv, 24, 25. — (10) Cf. 4 Reg., xxiv, 6; 1 Paralip., iii, 16. — (11) C. 1.

ab Abraham usque ad David, generationes quatuordecim; et a David usque ad transmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim; et a transmigratione Babylonis usque ad Christum, generationes quatuordecim ⁴⁹.

⁴⁹ In prima tessaredecade primus est Abraham et David postremus; in secunda, primus Salomon et ultimus Iechonias, Iosiae filius; in tertia, primus Iechonias seu Ioachin, Iechoniae filius, et ultimus Dominus noster Iesus Christus. — Per distinctionem trium tessaredecadon, triplex

regiminis forma, quae in Iudaeis successive obtinuit, indicatur: scilicet *iudicum*, usque ad David, uno Saul excepto; *regum*, a David usque ad transmigrationem; *pontificum*, a transmigratione usque ad Christum, qui simul fuit *iudex*, *rex* et *pontifex*.

QUAESTIONES.

I. — *Utrum duo priora S. Matthaei capita sint authentica?*

Resp. Nonnulli de duorum priorum S. Matthaei capitum authenticitate ideo dubium moverunt, quod illa viderint ab Ebionitis a suo Evangelio eliminata, et stylum, ut aiunt, redoleant a reliquis illius partibus diversum. — At, primo quidem, in omnibus codicibus manuscriptis et in antiquissimis versionibus haec duo capita initio praedicti Evangelii reperiuntur, eaque tanquam ipsius S. Matthaei citant vetustissimi Patres, Iustinus, Irenaeus, Tertullianus, et generatim omnes illi qui eius genealogiam cum genealogia S. Lucae conciliare nituntur. Signanter vero Magorum adoratio, inde ab initio saeculi tertii, frequenter in Catacumbis prostat depicta. Ceterum gratuito omnino deprehenderit quis styli diversitatem inter duo haec priora capita et reliquum Evangelium; quinimmo ex prioribus capituli III verbis apparet aliquid subaudiri, cum ibi legatur: *In diebus autem illis*, etc.; quod etiam infertur ex eo quod vers. 13 capituli quarti legitur: *Et relicta civitate Nazareth*, quo profecto supponitur de hac urbe sermonem iam factum fuisse, sicut revera fit cap. II, vers. 23, ubi dicitur Nazareth civitas Christi. Demum, quod ebionitae haec duo omiserint capita, hoc dici potest ideo ab ipsis observatum, quod sanctum Ioseph tanquam naturalem Christi patrem vellent haberi, cui errori in citatis capitibus aperte contradicitur ⁽¹⁾.

(¹) Cf. Resp. Pont. Commiss. de Re Bibl., 19 Iun., VII.

II. — *Quare S. Matthaeus Evangelium suum exorditur, generationem Christi recensendo?*

Resp. Ut hominum generationi per primum Adam, per quem totus mundus corruptus est, quae quidem initio Geneseos ponitur ⁽¹⁾, responderet eorum regeneratio per novissimum Adam, Iesum Christum. *Viderat Matthaeus*, ait S. Thomas ⁽²⁾, *librum primum veteris Testamenti, in quo agitur de generatione... Ut ergo novum Testamentum, in quo agitur de regeneratione et restauratione, ei responderet per oppositum, dicit: LIBER GENERATIONIS IESU CHRISTI, ut ostenderet quod idem est auctor utriusque.*

III. — *Utrum Christi genealogiam S. Matthaeus ex publicis tabulis exscribere potuerit?*

Resp. Id tuto retineri potest, cum maximam curam, imo religionem, Iudaei adhiberent in texendis genealogiis ⁽³⁾, et potissimum in texenda genealogia Davidis, ex quo apud omnes comperitum erat Messiam esse oriturum. Sic apud Esdram legitur ⁽⁴⁾ Hebraeos, e captivitate reversos, ex libro census, accurate recensitos, paucosque solummodo non potuisse *indicare domum patrum suorum et semen suum, utrum ex Israel essent* ⁽⁵⁾; e sacerdotio vero eiectos fuisse qui scripturam suam in censu non invenissent ⁽⁶⁾. Huc referri potest quod S. Lucas asserit ⁽⁷⁾, Annam, fuisse ex tribu Aser, et quod S. Paulus palam de se testatur, se ortum esse ex tribu Benjamin ⁽⁸⁾. Quocirca, eo tempore quo scribebat S. Matthaeus, ex publicis tabulis aperte constabat, Iesum Christum ortum duxisse ex domo David.

IV. — *Quare quatuor tantum mulieres, Thamar, Rahab, Ruth et Bethsabee recensentur?*

Resp. Quia peculiari ratione viderentur excludendae, ob specialem quamdam infamiam. Thamar enim fuit nurus Iudae, unde ex incestu nati sunt Phares et Zara ⁽⁹⁾; Rahab vero in gentilitate orta est et peccatis assueta; Ruth autem fuit Moabitis et in terram Iuda cum Noemi venit ⁽¹⁰⁾, unde ante suum cum Booz matrimonium, gentium deos coluit; denique uxor Uriae, Bethsabee, notorie adultera fuit. Has tamen omnes poenituisse creditur, et quidem Rahab et Ruth ad iudaismum fuisse conversas satis constat, cum haec esset conditio ut a Iudaeis in uxores acciperentur. Huc facit quod advertit S. Hieronymus ⁽¹¹⁾, nempe, in genealogia Salvatoris, nullam *sanctarum assumi mulierum* (utique praeter Bea-

⁽¹⁾ Cap. v. — ⁽²⁾ Comment. in Ev. S. Matth., c. I. — ⁽³⁾ Cf. 1 Tim., I, 4; Tit., III, 9. — ⁽⁴⁾ 2 Esdr., VII. — ⁽⁵⁾ Ibid., vers. 61. — ⁽⁶⁾ Vers. 64. — ⁽⁷⁾ Luc., II, 36. — ⁽⁸⁾ Rom., XI, 1. — ⁽⁹⁾ Gen., XXXVIII, 11-30. — ⁽¹⁰⁾ Ruth, I, 19. — ⁽¹¹⁾ Comm. in c. I Matth., I, 1.

tissimam Virginem), *sed eas quas Scriptura reprehendit; ut qui propter peccatores venerat, de peccatricibus nascens, eorum peccata deleret.*

V. — *Quare tres reges, Ochozias, Ioas et Amasias in hac genealogia praetermittuntur?*

Resp. Huius omissionis ratio a sanctis Hieronymo, Hilario et Chrysostomo redditur, quia cum Ioram accepisset in uxorem filiam Iezabel, feminae gentilis ac pessimae, ipseque in moribus idololatricis ambulasse dicatur ⁽¹⁾, ideo filii eius de iniquo ac maledicto semine nati, ad quartam usque generationem tolluntur, ne in sanctae nativitatis ordine commemorarentur aut collocentur ⁽²⁾. — Dici etiam potest S. Matthaeus, cum omnes illas generationes in tessaredecadas, memoriae iuvandae gratia, referre intendisset, tres istas generationes consulto praetermisisset, quin veritati labem inferret, cum in genealogiis plures personas, salva historica proprietate, liceat omittere. Non enim pater tantum dicitur genuisse filium, sed etiam avus nepotem, et pronepotem proavus. Sic credendum quoque est, Hebraeos antiquas genealogias compendio reduxisse: nec a vero abesset qui censeret, in ipsis publicis tabulis, S. Matthaei tempore exstantibus, tres hos reges praetermissos, forsitan ob causam superius relata: si enim id ille proprio Marte fecisset, conclamassent Hebraei ipsum veritati detrudere voluisse.

VI. — *Quomodo dicitur Achaz genuisse Ezechiam, cum ille non ultra triginta et sex annos vixerit, hic vero annum vigesimum quintum attigisset cum ille mortuus est?*

Resp. Dici potest Ezechiam non natura, sed lege, seu adoptionis iure, filium Achaz extitisse ⁽³⁾.

VII. — *Quare, in hac genealogia S. Matthaei, mentio fit de fratribus Iudae et Iechoniae tantum?*

Resp. Fratres Iudae recensentur, quia ii cum Iuda duodecim extiterunt celeberrimi patriarchae, ex quibus duodecim tribus prodierunt, quae Iudaicam gentem, in qua Messias vivere debebat, conflabant, et qui duodecim Apostolorum figurae fuerunt. — Quantum vero ad fratres Iechoniae, specialis aderat ratio cur de eis mentio fieri debuerit. Nimirum duplex Iechonias hic uno nomine designatus reperitur: unus, qui et Ioachaz dictus est, qui patri suo Iosias successerat, qui post trium mensium regnum in Aegyptum a Nechaone abductus est, ubi postea mortuus est ⁽⁴⁾. Huic

⁽¹⁾ 4 Reg., viii, 18. — ⁽²⁾ Cf. Exod., xx, 5. — ⁽³⁾ Cf. 4 Reg., xviii, 2; 2 Paral., xxviii, 1, 27; xxix, 1. — ⁽⁴⁾ 4 Reg., xxiii, 34.

successit frater eius Ioakim, alias dictus Eliakim, qui tertio regni sui anno Babylonem translatus est ⁽¹⁾, et postea in captivitate alios octo annos vixit ⁽²⁾. Alius vero Iechonias, dictus Ioachin, filius prioris Iechoniae vel Ioachaz, tres tantummodo menses regnavit, et Babylonem translatus est: in cuius locum avunculus eius Mathanias, alias dictus Sedecias, rex factus est, qui undecim annos regnavit ⁽³⁾. Anno undecimo Sedeciae, cum Iechonias iunior, id est Ioachin, captivus esset Babylone, Hierusalem capta est, templumque destructum, et populus in captivitatem ductus est Babylonem. — Quae cum ita sint, verba: *In transmigratione Babylonis*, significant, *circa tempus transmigrationis*, ἐπὶ τῆς μετοικεσίας, cum praepositio ἐπὶ non certum tempus designet, sed cum latitudine plura tempora includat. Verba vero: *Post transmigrationem*, non significant transmigratione iam peracta, seu Iudaeis iam in patriam reversis, sed his adhuc in captivitate positis, cum nonnisi post septuaginta captivitatis annos, id est, anno ter millesimo quadringentesimo sexagesimo octavo, seu sexcentesimo trigesimo sexto ante Christum, Cyrus Iudaeos liberos declaraverit, et Zorobabel ac Iesu licentiam concesserit populum in Iudaeam reducendi ⁽⁴⁾.

VIII. — *Quare hic Zorobabel dicitur filius Salathiel, cum in libro primo Paralipomenon* ⁽⁵⁾ *appelletur filius Phadaiae?*

Resp. Dici potest, Zorobabel, filium Phadaiae, alium fuisse ab hoc Zorobabel filio Salathiel.

IX. — *Cur Christi genealogia per Ioseph deducitur, cum ex illo non sit ortus?*

Resp. Quia nec Iudaeorum, nec ullius populi consuetudo fuit, ut genealogiae per mulieres texerentur. At cum Ioseph et Maria fuerint ex eadem tribu et familia, scilicet ex familia David, ut diximus, hinc idem est, Christi originem, sive ex Ioseph, sive ex Maria deductam fuisse. Ad rem S. Ambrosius ⁽⁶⁾: *Cur autem Ioseph, magis quam Mariae, generatio describatur, cum Maria de Spiritu Sancto generaverit Christum, et Ioseph a generatione Domini videatur alienus, dubitare possemus, nisi consuetudo nos instrueret Scripturarum, quae semper viri originem quaerit.... Noli mirari quod Ioseph origo descripta est. Etenim secundum carnem natus, usum debuit sequi carnis; et qui in saeculum venit, saeculi debuit more describi: maxime cum in Ioseph origine etiam origo sit Mariae. Nam cum vir iustus fuerit Ioseph, utique ex tribu sua et ex patria sua accepit uxorem; nec potuit iustus facere contra id quod Lege praescriptum est.*

⁽¹⁾ Ibid., 2 Paralip., xxxvi, 4, 5. — ⁽²⁾ 4 Reg., xxiv, 1; 2 Paralip. l. cit. —

⁽³⁾ Ibid. — ⁽⁴⁾ 2 Paralip., xxxvi, 22; 1 Esdr., 1. — ⁽⁵⁾ III, 19. — ⁽⁶⁾ Expos. in Luc., l. III, n. 3, 4.

SECTIO VI.

(Mt. I, 18-25).

Argumentum. — *S. Ioseph, ob Mariae Virginis, Sponsae suae, graviditatem anxius, ab Angelo de futuro illius supernaturali partu instruitur, iubeturque nascituro filio nomen IESUM imponere; Angeli vero verbis obediens, Mariam accipit coniugem suam.*

Ratio Sectionis. — A solo S. Matthaeo, qui de hoc ab ipsa Deipara potuerat instrui, accipimus factum de S. Ioseph anxietate et subsequente solatoris Angeli apparitione:

ex quibus clarissime relucet eximia illius Patriarchae sanctitas, necnon peramans divinae Providentiae cura, qua electos suos, in discrimine positos, sublevare non tardat.

(a) HRISTI autem generatio sic erat: Cum esset desponsata Mater eius Maria Ioseph ¹, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu Sancto ². Io-

(a) Mt. I, 18-25.

¹ Nomen *generatio*, hic, non significat, sicut in Sectione praecedenti, genealogiam, sed conceptum vel partum. — Iam diximus Mariam ita fuisse desponsatam Ioseph, ut vera illius uxor, sive coniux existeret: sic quippe mox Ioseph vocatur *vir* Mariae. Ceterum in usu etiam nunc venit, penes quosdam populos, ut puta italos, ut uxor nondum cognita sponsa vocetur. Quod autem interpres latinus hoc potius verbo usus sit, huic debetur, quod Virgo beata non magis a viro cognita fuerit, quam sponsa nondum nupta ⁽¹⁾. Quapropter

quod dicitur: *Antequam convenirent*, non ad cohabitationem, sed ad carnalem coniunctionem proprie referendum est.

² Pluribus Scripturae exemplis accipimus, particulam *antequam* non semper significare quod res postea facta sit, sed nonnunquam indefinitum relinquere, utrum postea res sit facta, necne: sicut cum dicitur ⁽²⁾: *Priusquam ober-rarem, quaesivi sapientiam*. Quocirca S. Hieronymus scribit ⁽³⁾: *Quod autem dicitur, ANTEQUAM CONVENIRENT, non sequitur ut postea convenerint; sed Scriptura quod factum non sit ostendit.*

(¹) Cf. Luc., II, 5. Infra, Sect. VII, n. 5, p. 34. — (²) Eccli., LI, 18. — (³) L. I Comm. in c. I Matth.

seph autem vir eius, cum esset iustus ³, et nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam ⁴. Haec autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit in somnis ei, dicens ⁵: *Ioseph, fili David, noli timere accipere Mariam coniugem tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu Sancto est* ⁶. *Pariet autem filium, et vocabis nomen eius IESUM,*

Quinimmo, in vulgari sermone iste sensus non raro habetur: sic quippe de aliquo dicere solemus: mortuus est antequam annum trigesimum attingeret, aut antequam medicus arcesse- retur, aut de impio impenitente: antequam resipisceret, defunctus est. Huc quoque refertur quod in Vulgata, iuxta Septuaginta, de corvo legitur ⁽¹⁾: *Qui egrediebatur, et non revertebatur, donec siccarentur aquae super terram*: qui tamen, etiam siccatis aquis, in arcam reversus non est ⁽²⁾.

³ Ad summam S. Ioseph laudem pertinet, quod ab ipso Spiritu Sancto *iustus* praedicetur: quo nomine, non una tantum specialis virtus, sed complexus omnium supernaturalium virtutum, quae ex gratia in iustificatione profluunt, significatur ⁽³⁾.

⁴ In hoc consistebat iustissimi Ioseph anxietas quod, hinc quidem Mariam, quam sanctissimam noverat, praegnantem videbat, illinc vero legem noverat prohibentem ne adultera uxor retineretur ⁽⁴⁾: unde, quia ne suspicari quidem poterat Mariam illiciti quidquam admisisse, ideo illam

traducere, παραδειγματίσαι, quod est ante iudicis tribunal arcessere, seu propalare aut infamare, omnino renuit; quia vero facti evidentia cogi videbatur discedere ab illa, ideo voluit, seu melius cogitavit, ἐβουλήθη, illam clam dimittere: et quidem, in eo quod gravidam Sponsam retinere noluit, iustum; in eo vero quod innocentem traducere recusavit, pium omnino sese exhibuit. — Ideo autem permisit Deus S. Ioseph in dubium sic adduci, ut de conceptu virgineo nos certiores redderemur.

⁵ Notanda hic est promptitudo divini auxilii, significata per adverbium demonstrativum *ecce*, quasi dicatur: *nulla interposita mora*; nunquam enim deest Deus sic invocantibus se, ait enim ⁽⁵⁾: *In tempore accepto exaudivi te*. — *Haec eo cogitante, ταῦτα αὐτοῦ ἐνθυμηθέντος, cum haec cogitasset*. — Quisnam fuerit Angelus ad Ioseph missus, non dicitur: non immerito tamen censent plures auctores, hunc fuisse Archangelum Gabrielem, qui mysterii Incarnationis fuerat nuntius.

⁶ Consulto vocat Angelus sanctum Ioseph, filium David, sci-

⁽¹⁾ Gen., VIII, 7. — ⁽²⁾ Cf. Ps. CIX, 2. — ⁽³⁾ Cf. supra, Sect. I., n. 5, p. 6. — ⁽⁴⁾ Prov., XVIII, 22. — ⁽⁵⁾ Is., XLIX, 8.

ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum ⁷. Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est a Domino per prophetam, dicentem: *Ecce virgo in utero habebit, et pariet Filium, et vocabunt nomen eius Emmanuel, quod est interpretatum, nobiscum Deus* ⁸. Exurgens autem Ioseph a somno, fecit sicut praecepit ei Angelus

licet non solum carnis propagatione, sed maxime fidei et iustitiae imitatione, cui in Sponsa eius, dandus erat Messias, verus filius David. — Quod autem dicitur: *Noli timere accipere*, etc., sensum habet: Dignus sane es qui Mariam, quam hucusque apud te habuisti, tanquam veram uxorem pergas retinere.

⁷ Non dicit: *Pariet TIBI*, uti Zachariae dictum fuerat ⁽¹⁾; Filius quippe Mariae toti mundo nasciturus erat. Ex hoc autem loco, apparet, sancto Ioseph, non minus quam Mariae ⁽²⁾, munus commissum fuisse Iesu nomen imponendi, quod quidem in die circumcisionis, iuxta Iudaeorum consuetudinem, fieri debebat. — Notandum autem, diserte hic poni propriam significationem Sanctissimi Nominis Domini nostri Iesu Christi, qui populum suum servaturus dicitur, non a morbis aut bellis temporalibus, sed a peccato, quod est omnium malorum potissimum, et impedimento est ne in aeternum simus felices. Nomen Iesu duo celebres duces habuerunt: unus qui populum electum in terram promissam perduxit; alter qui

Iudaeos e Babylone in patriam reduxit. Fuit etiam Iesus, filius Syrach, insignis doctor et propheta ⁽³⁾. — Certe, non bene a modernis quibusdam concionatoribus, in Salvatore nominando, ita praetermittitur benedictum Nomen Iesu, ut eum simpliciter Christum vocitent: quibus applicari illud potest S. Augustini ⁽⁴⁾: *Nomen ipsum (Iesu) non posuerunt, quod est nobis amicus et dulcius nominare*. Recolendum, Ecclesiam, hoc nomen pie invocantibus indulgentiam concessisse.

⁸ Celeber hic locus, qui est apud Isaiam ⁽⁵⁾, ab Evangelista magis secundum sensum, quam secundum verba, allegatur. Quod autem praedicatur, nomen Christi fore Emmanuel, potius secundum rem, quam secundum appellationem, est intelligendum: sic quippe apud eundem Isaiam praedicatur vocandus *admirabilis, consiliarius*, etc., quibus tamen nominibus nunquam invenitur Christus formaliter appellatus. Porro, nomen alicuius rei est illius essentiae significativum: significatur ergo Christum adeo familiariter nobiscum esse con-

⁽¹⁾ Luc., I, 13. — ⁽²⁾ Luc., I, 31. — ⁽³⁾ Cf. supra, Sect. II, n. 14, p. 15. —

⁽⁴⁾ L. XVIII de Civ. Dei, c. 22. — ⁽⁵⁾ VII, 14.

Domini, et accepit coniugem suam⁹. Et non cognoscebat eam, donec peperit filium suum primogenitum¹⁰; et vocavit nomen eius Iesum¹¹.

versaturum in humana natura, ut rite dici possit Emmanuel. — Nomen hoc, ex hebraeo עִמָּנוּאֵל, ad litteram significat *nobiscum Deus*.

⁹ Admirari hic libet promptam atque perfectam S. Ioseph obedientiam, qua profecto magnam sibi gratiarum copiam promeruit. — *Exurgens*, graece est διεγερθείς, *expergefactus, a somno excitatus*.

¹⁰ Ex his verbis Helvidius inferre praesumpsit, Ioseph Mariam post partum cognovisse; quod tamen non minus absurdum, quam impium est. Impiis enim particula *donec*, ἕως οὗ, saepe in Scripturis usurpatur ad significandum, non quod postea factum sit, sed quod antea, indefinito relicto illo quod postea factum est, sicut in hoc⁽¹⁾: *Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*⁽²⁾. Similiter *primogenitus* in Lege dicitur, non necessario post quem alii, sed ante quem nullus

alius fuerit, sive hunc aliquis secutus sit, sive non: quo etiam sensu vulgo dicitur, puta, mulierem ex primo partu occubuisse. Hoc nempe nomine utebantur Iudaei, respicientes ad legem qua officio tenebantur omne primogenitum Deo consecrare⁽³⁾. — Manet ergo Beatissimae Matri Iesu virginитatis privilegium, ante partum, in partu et post partum: manet inclyto eius Sponso, sancto Ioseph, singularis laus ob fidelissime custoditum templum Filii Dei et sacrarium Spiritus Sancti. — Silendum tamen non est, per id quod dicitur Iesus Mariae filius primogenitus, intelligi posse significatum, et quidem sensu litterali secundario, nostram relate ad Beatissimam illam Matrem, filiationem adoptivam, qua, sicut filii Dei nominamur et sumus⁽⁴⁾, ita etiam per Christum constituti sumus filii Mariae.

¹¹ Octavo post Christi nativitatem die, ut dicetur infra⁽⁵⁾.

QUAESTIONES.

I. — *Utrum Beata Virgo vero matrimonii vinculo cum S. Ioseph fuerit ligata?*

Resp. Affirmative, secundum illud S. Augustini⁽⁶⁾: *Omne itaque nuptiarum bonum impletum est in illis parentibus Christi: proles, fides, sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum Dominum Iesum; fidem, quia nullum adulterium; sacramentum, quia nullum*

(1) Ps. cxxxviii. — (2) Cf. 2 Reg., vi, 23. — (3) Cf. Exod., xiii, 2. — (4) 1 Io., iii, 1. — (5) Matth. ix, n. 1, p. 65. — (6) L. 1 de Nupt. et Concupisc., c. xii, n. 13.

divortium: solus ibi nuptialis concubitus non fuit. Ubi sacramentum pro signo cuiuslibet rei sacrae Augustinus accipit: nondum enim ritus ille ad sacramenti dignitatem elevatus fuerat. Ex quo sequitur divinam prolem, Spiritu Sancto operante, Mariae concessam, ad S. Ioseph quoque pertinuisse, ea lege qua id quod de muliere, citra adulterium, procreatur, viri esse censetur. — Nec obstat virginitatis votum ab utroque coniuge emissum: hoc enim non ius ipsum matrimonii, sed licitum usum tantummodo excludit: cum compertum sit validum utique consistere matrimonii vinculum, etiam cum conditione honesta, ab utroque coniuge emissa, de concubitu vitando, cum matrimonii essentia consistat in mutua traditione corporum in ordine ad potestatem, non necessario ad usum, filios procreandi. — Sed nec putandi sunt sacri coniuges, cum virginitatis voto essent ligati, matrimonium sic contrahendo, quicquam commisisse, cum ex instinctu Spiritus Sancti utrumque, et votum et matrimonium perfecerint, divino adiutorio, quod sibi nunquam defuturum esse sciebant, plenissime confidentes.

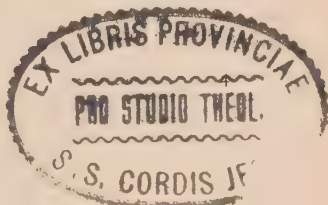
II. — *Quid sibi vult, Mariam in utero habuisse de Spiritu Sancto?*

Resp. Primo, cum Spiritus Sanctus procedat ut amor, hinc id quod dicitur, Mariam in utero habuisse de Spiritu Sancto, sibi vult alium Incarnationis mysterium ex infinito Dei in nos amore processisse, ex quo etiam excluditur quodcumque hominum, vel ipsius Beatae Virginis, meritum. Secundo, ex hoc innuitur principium efficiens in mirabili hac conceptione, ac simul consubstantialitas Verbi incarnati cum Spiritu Sancto: particula enim *de* consubstantialitatem et processionem designat. Tertio, significatur Spiritum Sanctum, in formanda Christi humanitate, omnem in eum sanctitatem transfudisse, quantum videlicet ad finem Incarnationis congruebat, adeo ut Christus Dominus typus simul existeret et exemplar omnis perfectionis nostrae.

III. — *Cur S. Ioseph Beatam Virginem de illius graviditatis causa non interrogavit?*

Resp. Id fuit ob virginalem utriusque coniugis verecundiam, renuente scilicet castissimo Sponso in verba prodire, ex quibus intemeratae Sponsae pudicitia vel tenuiter potuisset obfuscari. Nihil enim pravi de Maria S. Ioseph vel a longe suspicatus est; quin immo, in illius graviditate latere mysterium plane coniecit, quod tamen ipsemet penetrare renuit, totum hoc opus divinae Providentiae committens, memor illius ⁽¹⁾: *Iacta super Dominum curam*

(¹) Ps. LIV, 23.

tuam, et ipse te nutrit. Similiter, noluit Virgo Immaculata secretum suum Sponso ante tempus a Deo praesignatum revelare, cum totam se Dei curae resignaret, qui posset suam innocentiam et famam opportuno tempore tutari.

IV. — *Cur Christus de Virgine nasci voluit?*

Resp. Primo, cum peccatum originale contrahatur in prole ex commixtione viri et mulieris, si Christus natus fuisset de concubitu coniugali, peccatum originale contrahere debuisset, quod erat inconveniens, cum ad hunc finem in mundum venerit, ut tolleret peccata nostra: unde peccati contagione infici non debuit. Secundo, quia futurus erat Christus rex virginum et perfectae castitatis doctor ⁽¹⁾; unde non solum ipsemet ab omni carnis commercio toto vitae decursu se abstinuit, sed etiam Pater ab aeterno disposuerat ut de virgine matre nasceretur. Tertio, propter honorem et reverentiam Matris Christi, quam Deus voluit ab omni corruptione mentis et corporis immunem esse. Quarto, propter proprietatem Verbi: sicut enim verbum sine corruptione cordis emanat a corde, ita Christus de purissima virgine nasci voluit absque ulla eiusdem corruptione ⁽²⁾.

V. — *Qualis fuit visio sancto Ioseph concessa?*

Resp. Visio haec non fuit corporalis, qualem habuit Maria in Annunciatione, sed imaginaria; unde in somnis, seu, ut in graeco habetur, secundum somnium, κατ' ὄναρ, quod tempore somni habetur, Angelus ille ei apparuit: somni autem tempore, anima, propter ligationem sensuum, aptior est ad percipiendas divinas revelationes. Porro, Virgini, quae suum dare debebat consensum, vigili apparuit Angelus; Iosepho autem, qui solum erat de dubio edocendus, apparuit dormienti.

VI. — *Quare non dixit Angelus: QUOD IN EA CONCEPTUM EST, sed: QUOD IN EA NATUM EST?*

Resp. Quia divinus foetus, inde a sui initio, tam perfectus exstitit, salva corporis mole, quemadmodum alii foetus cum in lucem eduntur. — Attamen, in graeco est γεννηθέν, *generatum*.

VII. — *Quisnam est sensus huius locutionis: HOC AUTEM TOTUM FACTUM EST, UT ADIMPLERETUR, etc.*

Resp. Horum verborum sensus non est: Ideo ista facta sunt, quia praedicta, sed potius ideo praedicta, quia sic erant decreta futura; quasi dicat: Hoc factum est, ut adimpleretur id quod

(1) Cf. Matth., xix, 12. — (2) S. Thom., Comment. in S. Matth., h. 1.

praedictum fuerat ita futurum; nec poterat aliter fieri, cum illud quod decrevit Deus aliquando fieri, necesse sit ut fiat, non quidem necessitate absoluta, sed ex hypothesi. — Notandum vero, maxime apud S. Matthaeum, saepius reperiri huiusmodi allusionem ad prophetias veteris Testamenti, quia ille pro Iudaeis scribebat, qui cum in illas crederent, ex earumdem exacta adimplerione facile induci poterant ad fidem Evangelio praestandam.

VIII. — *Utrum ex verbis Isaiae, hic a S. Matthaeo citatis, deduci possit virgineus Christi ex Maria partus?*

Resp. Affirmative, constans enim Ecclesiae traditio his verbis agnovit Deiparam, virginem manentem, concepturam esse et parituram Messiam. Imprimis id evincitur ex fine huiusmodi vaticinii. Nimirum, cum Rasin, rex Syriae, et Phacee, rex Israel, contra Hierusalem incederent ut illa urbe potirentur, rex vero Iudae Achaz, habito futurae victoriae nuntio, necdum securus existeret, iussit illi propheta ut signum a Deo peteret, quo de prospero futuro eventu certior redderetur. Eo autem sub specie falsae pietatis renuente, protestatus est Deus se ipsum signum daturum: *Ecce virgo concipiet et pariet filium*, hebraice הִנֵּה הָעַלְמָה הָרָה וְיֵלֶד בֶּן; quod apud Septuaginta ita legitur: ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἱόν. — Porro S. Hieronymus, et cum eo antiquiores commentatores nomen istud, עַלְמָה (halmah), a radice עַלַּם (halam) *occultavit, abscondit*, derivatum volunt, ita quod significet puellam, seu virginem innuptam, ideoque domi adhuc latitantem, iuxta Hebraeorum morem, penes quos virgines innuptae aut numquam aut raro foras procedebant. Ceterum, constans S. Scripturae usus huius vocis sensum defixisse videtur, pro designanda puella virgine ⁽¹⁾: quapropter S. Hieronymus fatebatur se numquam in Sacra Scriptura huiusmodi vocem in sensu mulieris nuptae invenisse, sed tantummodo in sensu puellae virginis. — Ipse quoque vaticinii contextus sensum hunc postulat, cum in textu originali voces *concupiet* et *pariet* participio praesenti exprimantur, quasi dicatur, *conceptura* et *paritura* actu virgo permanens, scilicet in sensu composito; non quod virgo concipiet in sensu diviso, id est, cum iam desierit esse virgo. Quod et exigit signi, אֵת, sive prodigii promissi ratio: non enim prodigium esse potest, quod mulier nupta pariat. Quocirca recte designatur virgo illa hebraice per suffixum ך, graece vero per articulum ἡ, tamquam singularissima mulier extitura, et mater Emmanuel, cui omnes characteres regis messianici attribuuntur. — Denique, hoc confirmatur adverbio demonstrativo,

⁽¹⁾ Cf. Gen., xxiv, 43; Exod., ii, 8; Ps., lxxvii, 28; et maxime Cantic., i, 2; vi, 7, 8; Prov., xxx, 10.

ecce, quòd dicitur, ait S. Thomas ⁽¹⁾, *primo, propter eminentiam singularem, quia supra mulieres propter virginitatem, unde dicit: ECCE VIRGO; secundo, supra virgines propter fecunditatem, unde dicit: CONCIPIET; tertio, supra angelos omnes propter fructus dignitatem, unde dicit: PARIET FILIUM.*

IX. — *Quotuplici modo dici potest Deus per Christum esse nobiscum?*

Resp. Cum Deus sit in omnibus rebus et intime, per essentiam, praesentiam atque potentiam, et sit in iustis per gratiam, in Christo vero per unionem hypostaticam, iam ex hoc quod Verbum homo factum est, speciali modo nobiscum est: primo, in quantum Christus caput est fidelium, vitam in eos, sensum et motum spirituale influens; secundo, per sanctissimam Eucharistiam, qua nos carne sua cibatur et sanguine suo potatur; tertio, quatenus Ecclesiam, quae est Sponsa eius dilecta, iugiter protegit, sustentat, ornat atque defendit.

(1) Comment. in h. l. Is.

SECTIO VII.

(L. II, 1-7).

Argumentum. — *Ex decreto Caesaris Augusti, ascendit Ioseph in Bethlehem cum Maria, quae mirabili modo ibi mundi Salvatorem parit, illumque in praesepio devota reclinat.*

Ratio Sectionis. — Exigit ordo historiae ut narrationi revelationis factae sancto Ioseph de supernaturali Christi conceptione, immediate connectatur narratio mirabilis eiusdem

nativitatis, qualis a solo S. Luca traditur, qui tamen praemittit rem divinitus praeordinatam, adventum scilicet sanctorum coniugum in civitatem Bethlehem.

(a) ACTUM est autem in diebus illis ¹, exiit edictum a Caesare Augusto, ut describeretur universus orbis ². Haec descriptio prima facta est a praeside Syriae

(a) L. II, 1-7.

¹ Nono scilicet mense post Angeli ad Mariam annuntiationem. Hic incipit Evangelista narrare, qua ratione mundum Deus prae-parasset ad suscipiendum adventum Filii sui in carne. Nimirum, de Christo Romanorum imperator minime profecto cogitabat, quando orbis census fieri iubebat; at Deus, cuius ille erat instrumentum, rem hanc ad Salvatoris gloriam ordinaverat, cum disposuisset ut simul in Bethlehem nasceretur, et illius cunae ex publicis actis, ab omnibus possent dignosci.

² Cum romanum imperium longe lateque esset diffusum, et iam sub unius imperatoris regimine pax ubique gentium regnaret, mundusque dispositus esset

ad suscipiendum nuntium pacis et reconciliationis, nascitur Christus, per quem pax nobis alma venit. — Notandum, id quod hic ponitur: *Ut describeretur UNIVERSUS orbis*, per hyperbolem dici, cum totus mundus Caesaris iurisdictioni actu non subderetur: at mos erat imperium romanum nomine *orbis terrarum*, οἰκουμένη, designari. *Ut describitur*, ἀπογραφῆσθαι, id est, ut inscriberentur in publicis tabulis nomina, professio et fortuna civium, in ordine ad vectigalium solutionem, quae a iurisconsultis *capitatio* vocabantur. Hoc quoque modo sciri poterat quantum, ad bellicos apparatus, virium praesto esset. — Admirari hic debemus divinae Providentiae or-

Cyrino³. Et ibant omnes, ut profiterentur singuli in suam civitatem⁴. Ascendit autem et Ioseph a Galilaea de civitate Nazareth, in Iudaeam in civitatem David, quae vocatur Bethlehem, eo quod esset de domo et familia David, ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore praegnante⁵. Factum est autem, cum essent ibi, impleti sunt dies ut pareret⁶, et peperit filium suum primogeni-

dinationem quae, Caesaris iussu, orbem in motu ponit, ut Messias praecise in civitate David, iuxta promissa Patribus, nascatur.

³ Nomen *Cyrinus*, Κυρίνος, vel Κυρίνος, graeco more inflexum, est ipsummet *Quirinus* latine redditum. In pluribus codicibus legitur Κυρήνιος, *Quirinius*.

⁴ *Profiteri* idem est ac *inscribi*, ἀπογράφεσθαι, quod verbum interpres latinus supra vertit: *Ut describeretur*. — Quod autem hic dicitur, *omnes*, refertur ad Iudaeos in Palaestina tunc temporis habitantes, qui profitebantur singuli in illa civitate, in qua eorum familia duxerat originem. Videntur etiam mulieres hac lege fuisse obligatae; secus non fuisset ratio cur Maria, termino sui partus iam proxima, tale iter suscepisset.

⁵ Quod dicitur, *desponsata*, in graeco est μεμνηστευμένη, quod ex verbo μνηστεύεσθαι, interdum quidem significat mulierem sponsam, nondum nuptam, hic tamen sensum habet Mariam revera a Ioseph in uxorem, et sic in eius domum deductam fuisse, licet ab eo minime cognitam⁽¹⁾. — Bene autem dicuntur Ioseph et Ma-

ria ascendisse a Nazareth in Bethlehem, cum haec civitas in comparatione ad illam sita sit in altitudine duplo maiori. Iter prorsus non leve fuit, cum Nazareth distet Bethlehem centum circiter millia; unde non minus quatuor vel quinque diebus commode perfici poterat. — Bethlehem antea dicta fuerat Ephrata; vocatur vero civitas David, quia ibi et David et pater eius Isai ortum habuerunt⁽²⁾. Civitas David dictus quoque est mons Sion, quia sanctus rex specialem ibi sibi constituerat mansionem, licet Sion quandoque pro tota civitate Hierusalem accipiatur. — Tribus dividebantur in familias, et vicissim familiae in domus.

⁶ Vide hic suavissimam Providentiae dispositionem, omnia ordinantem, ut in Bethlehem, iuxta id quod ab aeterno fuerat decretum, Verbum nasceretur. Rite Bethlehem, quo nomine *domus panis* significatur, seligitur pro nativitate illius, qui electorum mentes interna satietate erat refecturus. — *Cum essent ibi*, hoc est aliquo tempore post eorum adventum. — Bene dicuntur *impleti dies* ut pareret

(1) Vide supra, Sect VI, n. I, p. 45. — (2) I Reg., XVII, 12.

tum ⁷, et pannis eum involvit ⁸, et reclinavit eum in praesepio, quia non erat eis locus in diversorio ⁹.

Maria, cum Christo tunc in mundum sit ortus, quando cuncta, quae ad eius adventum praeparandum fuerant ordinata, revera sunt completa, unde et dicitur in temporum plenitudine advenisse.

⁷ Diximus iam *primogenitum*, Scripturae more, illum esse, ante quem alii nati non sint, sive hunc alii sequantur, sive non. Mysticam rationem, cur dicatur hic Maria *primogenitum suum* peperisse, supra declaravimus (¹). Christum autem absque ullo dolore et sine integritatis suae iactura Maria peperit: non enim decebat ut qui omnia instauratum venerat, dilectae Matri iniuriam inferret; nec debebat Mater Dei subiacere maledicto in Evam prolato (²): *In dolore paries filios*.

⁸ Decentissimis ac mundissimis pannis, quos secum, imminuentis partus praescia, assumpserat, divinum infantem involvit Beata Mater, in cuius virginis ulnis illum Angeli recens natum reverenter adoraverunt. Ἐσπαργάνωσεν, id est, *fasciis involvit*, ut solet cum teneris et recens natis infantibus fieri.

⁹ Diversorium, sic dictum quod diversi illuc conveniunt, probabiliter fuit domus quaedam amplior, ad quam extranei venientes, praesertim egeni, diverti ad hospitandum consueverant, cui respondet hodiernum Khan, ubi

itinerantes cum iumentis deversantur. — Hac igitur domo hospitibus iam repleta, sacri coniuges coacti sunt ad locum se conferre, qui probabiliter fuit inferior pars huius domus, ubi praesepe, φάτνη, aderat, id Providentia disponente, ut Salvatoris paupertas et humilitas, inde a primo suo in mundum ingressu, elucescerent. In hoc ergo praesepio carissimam sobolem Deipara reverenter reposuit, quam prima omnium prona adoravit, iuxta id quod canit Ecclesia: *Ipsam quem genuit adoravit*. Nec vacat mysterio, quod Maria in praesepio, ubi cibis animalibus solet apponi, filium suum Iesum reclinaverit, qui se nobis in edulium daturus erat. Comes autem fuit in obsequio et aemulus in devotione S. Ioseph, qui motibus paterni affectus profundissimos reverentiae sensus coniunxit. Nec de hoc dubitari fas est, cum Iesu parentes sanctiores longe essent Magis, qui tamen statim ut invenerunt puerum, illum adoraverunt. — Haec autem spelunca, quae nascentis Salvatoris hospitio decorata est, religiosissime Bethlehem asservatur, tribus constans distinctis partibus: in quarum prima, Salvator natus est; in altera, praesepis locum referente, fuit depositus; in tertia, brevi spatio ab hac separata, adoratus a Magis. Speluncam

(¹) Sect. VI, n. 10, p. 48. — (²) Gen., III, 16.

circumdat insignis basilica, a S. Helena aedificata, ex multis basilicis, quas insignis illa Imperatrix in Palaestina extruxerat, sola adhuc superstes. Quod pertinet ad gratiam quam Maria tunc perceperit, vide quod diximus supra ⁽¹⁾.

QUAESTIONES.

I. — *Quisnam fuit Caesar Augustus, qui edictum tulit de describendo universo orbe?*

Resp. Hic fuit Octavianus vel Octavius Imperator, qui Iulio Caesari successit, cuius nomen retinuit, addito cognomine *Augustus*, ipsi a Senatu decreto, eo quod rempublicam notabiliter adauxisset. Hic princeps paucis annis ante Christi nativitatem praefatum constituit edictum, quod tamen non statim, sed solum post aliquod tempus, in Iudaea et signanter in Bethlehem, executioni demandatum est, cum descriptio illa plurimum temporis occuparet.

II. — *Quare dicitur haec descriptio prima?*

Resp. Haec descriptio dicitur prima, non relate ad Augustum, qui aliam antea, ut videtur, iam instituerat, sed aut relate ad Iudaeam, aut relate ad Cyrinum, qui secunda vice, post annos circiter decem, similem censum perfecit, de quo mentio est in Actibus Apostolorum ⁽²⁾. — Notandum, in graeco, non legi descriptionem factam a Cyrino Syriae praeside, sed praesidente, ἡγεμονεύοντος, Syriae Cyrino: quo intelligi potest, Cyrino, ob suam de rebus Orientis peritiam, hoc muneris ab Augusto commissum fuisse, licet praeses ordinarius tunc temporis alius esset, scilicet Sentius Saturninus, ut plures scriptores, innixi testimonio Tertulliani ⁽³⁾, tradunt.

III. — *Quonam tempore Christus venit in mundum?*

Resp. Imprimis nequit certo determinari mensis vel dies quo Christus natus sit, silente hac de re Scriptura, et historiae auctoribus inter se dissentientibus. Certum tamen esse debet, Christum Dominum noctis tempore natum fuisse, ut evidenter deducitur ex Angeli ad pastores allocutione, dum illi vigilias noctis super gregem suum custodirent, ut refert S. Lucas ⁽⁴⁾; quod quidem omnino congruit verbis prophetiae ⁽⁵⁾: *Cum quietum silentium contineret omnia, et nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus de caelo a regalibus sedibus.* — Quod vero attinet ad an-

⁽¹⁾ Sect. II, Quaest. IX, p. 20. — ⁽²⁾ v. 37. Cf. Ioseph., Antiquit., XVIII, 1; de Bello Iud., VII, 8. — ⁽³⁾ Adv. Marcion, I, IV, c. 19. — ⁽⁴⁾ II, 8. — ⁽⁵⁾ Sap., XVIII, 14, 15.

num nativitatis Domini, diu invaluit sententia Dionysii Exigui († 540), pro isto salvifico eventu assignantis annum 754 ab Urbe condita; at videtur hic auctor nonnullos annos in sua supputatione praetermisisse; unde probabiliter plures censent assignandum annum 749, licet aliis probabilior videatur annus 747 vel 748. Quidquid sit, ex epoca quae Christi nativitati assignatur, nequit cum certitudine deduci tempus exordii vitae illius publicae, cum historici eventus, quos ad hoc defigendum recenset Evangelista S. Lucas, non possint facile ad certam supputationem reduci. Quantum ad diem Christi natalem, communis et valde venerabilis traditio habet, hanc fuisse vigesimam quintam Decembris, novem scilicet mensibus post Annuntiationem, die vigesima quinta Martii celebrari solitam, a qua die, nempe, ut dicebatur, ab Incarnatione Domini, computatio fiebat pro actibus tum ecclesiasticis, tum civilibus.

IV. — *Utrum Beata Virgo Christum miraculose ediderit?*

Resp. Affirmative. Sicut enim miraculose Maria Christum conceperat, ita et miraculose illum edidit: unde per clausa Mariae viscera Redemptor intravit in mundum, sicut per clausa ostia intravit ad discipulos. Quapropter, *nulla ibi obstetrix*, ait S. Hieronymus ⁽¹⁾, *nulla muliercularum sedulitas intercessit; ipsa pannis involvit infantem, ipsa et mater, et obstetrix fuit*. In hoc autem consistit istud miraculum, quod duo corpora simul in eodem loco fuerunt: quod quidem possibile non est, nisi per Dei potentiam, in quantum videlicet in uno ex duobus corporibus suspenditur effectus proprius quantitatis dimensionis, qui est ut referat dimensiones illius determinati corporis ad dimensiones loci quem occupat, conservata tamen materia distincta utriusque corporis, et Deo suppleto effectum quantitatis dimensionis, qui est ut sit principium distinctionis unius corporis ab alio, et ipsomet miraculose causante hunc effectum, qui naturaliter causatur praecise per quantitatem dimensionis. Et hoc quidem miraculum est inter miracula primae classis computandum, quod etiam dicitur secundum substantiam facti ⁽²⁾.

V. — *Utrum bos et asinus in praeseptio adfuerint, cum Christus natus est?*

Resp. Affirmative. Haec quippe vetus opinio est, quam Prudentius in hymno de Christi natali ponit, et quae in Coemeterio S. Sebastiani ad Catacumbas picturâ expressa videtur, quaeque omnino cohaeret prophetiis, tum Isaiae, tum Habacuc. Ille quidem

⁽¹⁾ Lib. adv. Helvid., 8. — ⁽²⁾ Cf. S. Augustin., L. xxii de Civ. Dei, c. 8; S. Gregor. Magnus, Homil. xxii in Evangel.; S. Maxim. Taurin., Homil. II de Nativ.

ait ⁽¹⁾: *Cognovit bos possessorem suum, et asinus praesepe Domini sui*; hic autem, secundum Septuaginta ⁽²⁾: *In medio duorum animalium cognosceris*. Unde concludit Benedictus XIV ⁽³⁾: *Pia et constans traditio est, bovem et asinum in stabulo fuisse, cum natus est Iesus*. — Utrum autem ad Mariam et Ioseph haec animalia pertinuerint, ab ipsis itineris gratia secum adducta, omnino incertum manet.

(¹) I, 3. — (²) III, 2. — (³) L. de festis D. N. I. C., c. 17, n. 35.

SECTIO VIII.

(L. II, 8-20).

Argumentum. — *Pastores, audita ab Angelo Christi natiuitate, festini accurrunt, illum visuri; revertuntur autem Deum glorificantes.*

Ratio Sectionis. — Nullum dubium est, quin pastorum adoratio e vestigio secuta fuerit Domini Nostri natiuitatem, cum huic illam Scriptura coniunctiva particula connectat. Huiusmodi autem feustissimum eventum unus S. Lucas commemo-

rat, cui soli, pro iis cognoscendis quae ad Salvatoris infantiam pertinent, citra adorationem Magorum et fugam in Aegyptum, quas ex S. Matthaeo discimus, sumus debitores.

(α) **ET** pastores erant in regione eadem vigilantes, et custodientes vigilias noctis super gregem suum ¹. Et ecce Angelus Domini stetit iuxta illos, et claritas Dei circumfulsit illos ², et timuerunt timore ma-

(α) L. II, 8-20.

¹ Laetum de nato Puero nuntium primi accipere meruerunt simplices pastores, excubantes et nocturnas stationes, φύλακας, *excubias*, servantes super greges suos, qui ruri, ut in Palaestina mos est, noctis etiam tempore, custodiebantur. — Pro *vigilantes*, graece est ἀγρουλοῦντες, id est, in agris die ac nocte perdurantes, prout in locis calidis aut temperatis, hyemis quoque tempore, pastores facere solent; nox vero, ex disciplina militari, in quatuor partes dividebatur, quarum quaelibet vigilia dicebatur. Dato quod Christus die vigesima quinta Decembris natus

sit, mirandum non est, pastores in agris cum gregibus adhuc pernoctasse, cum saepe tunc in Palaestina mitis caeli temperies vigere pergat.

² Lux ista corporalis, noctis tenebras dissipans, prodroma fuit lucis spiritualis, qua pastorum mentes mox perfundendae erant ex adspectu Christi Domini Salvatoris, et qua totus mundus ex tenebris ignorantiae ad veritatem evangelicam erat adducendus. — *Stetit iuxta illis*, ἐπέστη αὐτοῖς, *illis superstitit*, Angelo de caelo superveniente. — Pro *claritas Dei*, graece legitur δόξα Κυρίου, *gloria Domini*, quibus vocibus

gno³. Et dixit illis Angelus: *Nolite timere, ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo*⁴: *quia natus est vobis hodie*⁵ *Salvator, qui est Christus Dominus in civitate David*⁶. *Et hoc vobis signum: Invenietis infantem pannis involutum, et positum in praesepio*⁷. Et subito facta est cum

ipsa divinitatis praesentia significatur, quasi Christi gloria, latens in spelunca, in vicinia eruperit.

³ Pastorum timori eadem causa fuit ex qua ortum habuerat Zachariae timor, de quo diximus supra (⁴), nempe insolitus et subitaneus Angeli conspectus.

⁴ Quod dicit Angelus, gaudium futurum esse omni populo, intelligendum est de hominibus cuiusvis status et nationis, ut sit distributio accommodata pro generibus singulorum, non pro singulis generum; nam ad omnes quidem nationes et ad homines cuiusvis conditionis pervenit bonum Christi nuntium, licet non singuli illud sincero corde receperint.

⁵ Hodie, id est, die hoc naturali, scilicet in hac nocte. — Non *nobis*, sed *vobis*, dicit Angelus Salvatorem natum; quia non propter Angelos, sed propter nos homines et propter nostram salutem descendit de caelo Filius Dei.

⁶ Graece Χριστὸς Κύριος. Nullo alio loco, in novo Testamento, inveniuntur simul duo ista nomina. Licet autem desit hic articulus ὁ, tamen, generaliter loquendo, Christus non nominatur,

nisi addito huiusmodi articulo, ad eius excellentiam designandam, quia illum unxit Deus *oleo exsultationis prae participibus* (suis) (²). — Pariter nomini *Dominus*, κύριος, solet articulus praeponi, ut ille unus significetur, cui κατ'ἐξουσίαν competit totius orbis imperium; in quo etiam nomine, cum ab Evangelista usurpatur, divinitas, ut etiam in veteri Testamento fieri solet, designata significatur. — Dixit autem Angelus, *in civitate David*, ut simul pastoribus in mentem reduceret dignitatem eorum civitatis, scilicet Bethlehem, et significaret adimpletam esse prophetiam, qua dicebatur Messias futurus esse ex domo et civitate David.

⁷ Non quasi essent increduli, sed ad auditorum confirmationem, signum ab Angelo pastores accipiunt. Signum autem quod ad Christum indicandum pastoribus datur, non est fastus et gloria mundi, sed paupertas et humilitas nascentis Salvatoris. Revera, nullus alius parvulus recens natus, in Bethlehem, tanta paupertate circumdabatur. — Ex quo non aliud signum dedit Angelus, nisi quod pastores invenirent infantem positum in praesepio, deducere licet hoc fuisse sat co-

(¹) Sect. I, Quaest. IV, p. II. — (²) Hebr., I, 9.

Angeio multitudo militiae caelestis ⁸, laudantium Deum, et dicentium: *Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis* ⁹. Et factum est, ut discesserunt ab eis Angeli in caelum, pastores loquebantur ad invicem: *Transeamus usque Bethlehem, et videamus hoc verbum, quod factum est, quod Dominus ostendit nobis* ¹⁰. Et venerunt festinantes, et invenerunt Mariam, et Ioseph, et infantem positum in praesepio ¹¹. Videntes autem cognoverunt

gnitum, secus ulterius debuisset designari. Forsitan nomine ipso praesepii designabatur spelunca omnibus patens, in qua, cum opus esset, iumenta solerent collocare ⁽¹⁾.

⁸ Nomine *militiae caelestis*, in Scripturis, aliquando designatur multitudo stellarum, aliquando vero, ut in praesentiarum, agmen angelicorum spirituum ⁽²⁾, qui pro Deo, tanquam fortissimi milites, contra diabolum pugnant. Quod dicitur *facta est*, sensum habet, *exhibita fuit*, seu *visibiliter apparuit* in aere. Fuisse autem cum his Angelis etiam Gabrielem Archangelum tuto teneri potest.

⁹ Gloria est *clara cum laude notitia*: unde priorum verborum sensus est: Clarificetur, in cordibus intellectualium creaturarum, maiestas Dei, qui in altissimis, id est, in caelis, habitat: nimirum, verba: *in altissimis* ἐν ὑψίστοις, ad Deum, non ad gloriam referenda sunt. Igitur, sensus est, Deo gloriam referri per Christum recens natum; etsi potest etiam alterum comma ad

primum referri, si scilicet reddatur *et per quia*, ut sensus sit: Ideo novam Deo gloriam dari, quia hominibus pax allata est. — Hic igitur est hymnus angelicus, quem sacerdotes in Missa recitant, cuius residuum a sancto Hilario, Pictaviensi Episcopo, legitur fuisse appositum. — Notetur relatio singularum partium prioris commatis ad singulas partes alterius: videlicet, nomini *gloria*, respondet *pax*; *in altissimis*, respondet *in terra*; *Deo*, respondet *hominibus*, et quidem, *bonae voluntatis* scilicet, divinae, seu in quos Deus bene afficitur. — At differentia est Vulgatae a textu graeco, in quo legitur ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία, *in hominibus bona voluntas*; quae differentia inferius explicabitur ⁽³⁾.

¹⁰ In graeco legitur τὸ ἔφημα τοῦτο, quod non pro verbo mentali aut vocali, sed pro re significata accipi debet, sicut cum dicitur ⁽⁴⁾: *Non fuit verbum, quod non ostenderet eis Ezechias in domo sua*.

¹¹ Festinatio pastorum signum est intensissimi eorum fervoris,

(1) Cf. Sect. praeced., n. 9, p. 55. — (2) Cf. 3 Reg., xxii, 19; Ps. cii, 21. —

(3) Infra, Quaest. iii, p. 63. — (4) Is., xxxix, 2.

de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc ¹². Et omnes qui audierunt mirati sunt, et de his quae dicta erant a pastoribus ad ipsos ¹³. Maria autem conservabat omnia verba haec, conferens in corde suo ¹⁴. Et reversi sunt pastores glorificantes et laudantes Deum in omnibus quae audierant et viderant, sicut dictum est ad illos ¹⁵.

quem ex gratia Dei conceperant, iuxta illud S. Ambrosii ⁽¹⁾: *Nescit tarda molimina Sancti Spiritus gratia.* — Notandum est, Iesum inveniri a pastoribus cum Maria et Ioseph: quo docemur ad sanctissimos Christi parentes nobis recurrendum esse, si quidem illum cito invenire voluerimus.

¹² Interioribus fidei oculis Christi divinitatem, sub corpusculi specie latentem, perspectam habentes, ac singularibus gratiae donis ditati, res gestas aliis quoque propalarunt: est enim haec vis verbi graeci διεγνώρισαν, et sensus iste videtur requiri a sequentibus verbis: *Et omnes qui audierunt.* Isti igitur beatissimi pastores primum quidem Mariae et Ioseph mirabilem habitam visionem narraverunt; tum, omnibus, quibus obviam fiebant, ea quae viderant descripserunt.

¹³ Particula *et* in graeco deest, legitur enim ἐθαύμασαν περὶ τῶν λαληθέντων: unde particula illa stare potest pro *id est*, ut sensus sit: omnes qui a pastoribus audierant, miratos esse, cernentes tantam simul maiestatem et

humilitatem, tantam rerum temporalium carentiam, et tamen tam amplam caelestium signorum copiam.

¹⁴ *Discamus*, scribit S. Ambrosius ⁽²⁾, *sanctae Virginis in omnibus castitatem, quae non minus ore pudica, quam corpore, argumenta fidei conferebat in corde.* — Cavendum tamen, ne dicatur Maria instructa fuisse a pastoribus de iis quae ad Incarnationis mysterium pertinebant: nil quippe ab homine de doctrina fidei didicit Virgo Beata, unde quod addit S. Ambrosius, *eam a pastoribus didicisse*, intelligendum est de mirabili facto eorum vocationis, non de documentis ab ipsis traditis. Conservabat autem Maria omnia verba haec, ea Apostolis, post glorificationem Iesu, relatura.

¹⁵ Argumentum glorificandi et laudandi Deum pastores sumserunt non solum ex iis quae audierant ab Angelis, aut quae in spelunca bethlehemitica viderant, sed maxime ex verbis et gestis beatissimae Matris Iesu et illius putativi Patris.

(1) Exp. Ev. sec. Luc., l. II, n. 19. — (2) Ibid., n. 54.

QUAESTIONES.

I. — *Quare pastoribus, potius quam aliis, datum fuit primum nuntium nativitatis Christi Domini?*

Resp. Propter triplicem rationem: *primo*, ob pastorum humilitatem et simplicitatem; *secundo*, quia pastoribus, quales fuerunt, ex patriarchis, Abraham et David, Christus fuerat promissus; *tertio*, quia qui nascebatur erat Christus Dominus, princeps pastorum. Praeclara sunt hac in re S. Ambrosii verba ⁽¹⁾: *Non mediocre fidei tibi hoc videatur exemplum; non vilis persona pastorum. Certe, quo vilior ad prudentiam, eo pretiosior ad fidem. Non gymnasia choris referta sapientum, sed plebem Dominus simplicem requisivit, quae phalerare audita et fucare nesciret: simplicitas enim quaeritur, non ambitio desideratur.*

II. — *Quisnam fuit Angelus qui pastoribus apparuit?*

Resp. Probabiliter fuit Angelus ille qui mysterium Incarnationis Daniel, Mariae ac Ioseph ⁽²⁾ annuntiaverat, Gabriel scilicet, qui assumpta humani corporis effigie, sese pastoribus visibiliter monstravit.

III. — *Quisnam est sensus horum verborum: IN TERRA PAX HOMINIBUS BONAE VOLUNTATIS?*

Resp. Duplex fingi potest sensus, secundum quod *ly bonae voluntatis*, seu, ut in graecis codicibus habetur, εὐδοκία, *bona voluntas*, refertur ad hominem, aut ad Deum. Et si quidem primum teneatur, sensus est, a Christo pacem afferri omnibus illis in quibus bona voluntas, seu boni animi dispositio adest, quem quidem sensum exhibent communiter versiones in linguis vernaculis: *Paix aux hommes de bonne volonté; peace to men of good will; Friede den Menschen guten Willens; pace agli uomini di buona volontà.* — At, cum nomen εὐδοκία, in Scriptura, de divino beneplacito, seu de gratuita erga nos Dei benevolentia proprie dicatur ⁽³⁾, igitur melior sensus est: *Super terram pax in hominibus divini beneplaciti*, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίας, seu in quibus est bona et propensa Dei voluntas: quae quidem bona voluntas est in Deo per Christum, qui hominem Patri suo reconciliavit: imo per illam hominibus tanta gratia est collata, ut per virtutes patientiae, humilitatis et mansuetudinis, pacem habeant secum, cum Deo et cum proximo.

⁽¹⁾ Expos. in Luc., L. II, n. 53. — ⁽²⁾ Cf. supra, Sect. VI, n. 5. p. 46. — ⁽³⁾ Cf. Matth., XI, 26; Luc., X, 21; Eph., I, 5; Phil., II, 13.

IV. — *Ubinam erant pastores, cum Angelus eis apparuit?*

Resp. Locus ubi erant pastores, Bethsaour dictus, mille circiter passus distat a civitate Bethlehem: locus quidem pascuis uberrimus, ubi greges Iacob olim pascere consuevit, ubi etiam fuit campus Booz et Ruth. Hoc autem loco, pastores, illi, quos traditio tres fuisse refert, post mortem sepulti dicuntur, ubi, saeculorum decursu, erectum est monasterium, quod ab hoc eventu *Pastorum* dictum est, ubi primum instituta fertur recitatio illius horae divini officii, quae *prima* dicitur.

SECTIO IX.

(L. II, 21).

Argumentum. — *Christus Dominus, octavo post nativitatem die, circumciditur, dulcissimumque Nomen Iesus impositum accipit.*

Ratio Sectionis. — Ab uno item S. Luca accipimus et circumcicum fuisse Christum, et ipsi impositum salvificum Nomen Iesus. Porro, cum per circumcisionem fieret

homo debitor universae legis faciendae *, hinc, ritum hunc suscipiendo, ostendit Christus se factum esse sub lege, *ut eos qui sub lege erant redimeret* **.

(a) T postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer ¹, vocatum est nomen eius IESUS ²,

(a) L. II, 21.

* Gal., v, 3. — ** Ibid., iv, 5.

¹ Sensus est, impleto iam tempore ex Lege praestituto, scilicet octavo adveniente die, iuxta id quod scriptum est (¹): *Infans octo dierum circumcidetur in vobis, omne masculinum in generationibus vestris* (²). Legitimo ergo tempore circumciscus est Iesus: nam, sicut cum dicitur (³): *Cum complerentur dies Pentecostes*, ipsa Pentecostes dies significatur; ita, quod hic habetur: *Postquam consummati sunt dies octo ut circumcideretur puer*, sensum habet, ipso octavo die circumciscum fuisse puerum. — Notandum vero quod, cum Christus Dominus tenerrimae fuerit complexionis, et a principio Incarnationis perfectam habuerit ima-

ginationem atque plenam intellectus operationem, hinc dolorem circumcisionis gravissime persensit, cuius velut repercussionem intimo cordis sensu expressa est affectuosissima et piissima illius Genitrix Maria.

² Gloriosissimum atque suavissimum nomen Iesu, de quo ait S. Bernardus, quod est *mel in ore, in aure melos, in corde iubilus* (⁴), Christo Domino impositum fuit, eo ipso momento, quo pretiosissimum Sanguinem pro nobis primum fudit, quasi ad indicandum, eum munus suum homines salvandi, quod quidem munus ipso Nomine Iesu significatur, effuso pro nobis Sanguine, adimpleturum fore. — No-

(¹) Gen., xvii, 12. — (²) Cf. Ibid., xxi, 4. — (³) Act., ii, 1. — (⁴) Super Cantic., serm. xv.

quod vocatum est ab Angelo, priusquam in utero conciperetur³.

tandum, in graeco haberi conjunctionem, καί, et, καὶ ἐκλήθη, et vocatum est, etc., quae reddi potest per *quando*, vel *tunc*, vel *etiam*. Attamen, additio haec posterior esse videtur, cum eadem in syriaca et arabica versionibus, quae ad graeci textus fidem exaratae sunt, desideretur.

³ Sacratissimum Nomen Iesum a Maria, tum a Ioseph im-

positum fuit: nam utrique in Evangelio munus huiusmodi Nomen imponendi mandatum fuerat⁽¹⁾, licet apud S. Matthaeum solus Ioseph hoc fecisse legatur⁽²⁾: *Et vocavit (Ioseph) nomen eius Iesum*. Sed hoc ideo ibi ponitur, quia ille Evangelista de solo sancto Ioseph, cuius videliceturbationem narrabat, verba tunc faciebat.

QUAESTIONES.

I. — Fuitne revera Iesus Christus circumcisis?

Resp. A nonnullis dubitatum est, fueritne Iesus revera circumcisis; cum phrasis qua utitur S. Lucas, prima facie, nullum circumcisionis ritum in eo peractum necessario designet: non enim asserit ille Christum circumcisis fuisse, sed solum ei nomen Iesu fuisse impositum, dum octo dierum tempus elapsum esset: *Postquam consummati sunt... vocatum est*. Quinimmo, si attendatur ad solam litterae superficiem, ita videretur circumcisionis tempus elapsum, ut debite non potuisset amplius administrari: haec enim octavo die fieri debebat; Iesu vero nomen impositum est *postquam* dies octo sunt consummati, id est transacto iam tempore utili pro circumcisione. — At, ut ad hoc alterum mentem primo convertamus, facile advertitur, in Textu Sacro, hebraismum contineri, quo verbum actus perfecti adhibetur ad significandum actum inchoatum: unde verborum S. Lucae sensus est: Postquam coeperunt consummari dies octo a Christi nativitate, seu transactis iam septem diebus, circumcisis est Christus. Quod autem revera ritus ille fuerit completus in Christo, satis evincitur ex indirecta eiusdem mentione: quorsum enim id adnotasset Evangelista, nisi ut innueret illud revera completum fuisse, quod in Lege praecipiebatur, et sine quo puero nomen imponi non consueverat? Quanquam, duorum eventuum, circumcisionis videlicet, et impositionis nominis, hoc alterum ex Evangelistae mente evidenter praeceminet, ideoque specialiter recensetur.

(¹) Matth., , 21; Luc., 1, 31. — (²) 1, 25.

II. — *Cur circumcidi voluit Dominus noster?*

Resp. Potissimae causae cur Christus circumcidi voluit sequentes sunt: *primo*, ut veritatem carnis assumptae signo corporali patefaceret; *secundo*, ut nobis humilitatis exemplum praeberet; *tertio*, ut onus Legis in se suscipiendo, nos ab hoc onere liberaret, quod quidem inchoative fecit in circumcisione, perfective autem in passione, cuius virtute a vetustate peccati liberamur; unde usque ad Christi passionem, parvuli circumcidi debuerunt. Enimvero, per circumcisionem, quae iudaismi veluti professio habeatur, homo quodammodo fiebat debitor universae Legis faciendae⁽¹⁾; unde ut ostenderet se decrevisse Legis onus sustinere, ut nos ab hoc onere liberaret, Dominus ritui illi ultro se subiecit. Addi potest, Christum hoc modo Iudaeorum scandalum impedire voluisse; nam si eum uti incircumcisum cognovissent, eius praedicationem, tanquam violatoris Legis, repulissent, nec permisissent ut in templo doceret et sacrorum secum fieret particeps.

III. — *Ubinam circumcisis est Christus Dominus?*

Resp. Probabilius in ipsa civitate Bethlehem circumcisis est Christus, et quidem in spelunca, ut ait S. Epiphanius⁽²⁾; cum hinc quidem circumcisio non in templo, sed domi, peragi soleret, illinc vero vix possibile fuerit sanctam familiam in civitatem suam Nazareth ante hunc diem reverti, attento eventu qui Christi natiuitatem immediate secutus est, nempe pastorum adoratione, et considerata etiam praesentatione pueri Iesu in templo Hierosolymitano quadragesimo post eius natiuitatem die⁽³⁾. Addi debet puerperis, post editam prolem, per septem dies, vetitum fuisse hominum consortium⁽⁴⁾, unde iter tale suscipere non potuisset beatissima Christi Mater.

IV. — *Quisnam fuit minister circumcisionis Christi?*

Resp. Probabiliter dicendus est fuisse sanctus Ioseph, cum ritus iste a patrefamilias perfici soleret, non autem a sacerdote, et nonnisi serius, ut videtur, ad hoc muneris specialis synagogae minister, Mohel dictus, deputatus fuerit; aliunde vero, nonnisi deficientibus viris et necessitate urgente, a mulieribus quoque interdum ritus iste complebatur⁽⁵⁾.

(1) Gal., v, 3. — (2) Haer. xx. — (3) Cf. supra, Sect. iv, n. 3, p. 29. — (4) Lev., xii, 2. — (5) Cf. Gen., xvii, 23, seq.; xxi, 4; Act., vii, 8.

SECTIO X.

(L. II, 22-35).

Argumentum. — *Transactis diebus purificationis Mariae, Puer Iesus in Hierusalem, Domino sistendus, deferitur. Simeon Deum benedicit, ac de futuro Matris Dei in Filii passione dolore prophetat.*

Ratio Sectionis. — Non facile est ordinem chronologicum absque ulla dubietate, inter tres eventus circumcisione Christi posteriores, statuere: nempe, purificationem, adorationem Magorum et fugam in Aegyptum, quorum prior a S. Luca, alteri duo a S. Matthaeo scripto consignata sunt. Probabilior tamen sententia ea videtur, quae purificationem praemitit adorationi, et adorationem fugae: sic enim melius salvatur ordo ab utroque Evangelista positus. Haec quippe, quae S. Leonis et multorum cum eo, est sententia, sequentibus suadet rationibus. Primo quidem, si, uti fert quorundam persuasio, Ecclesiae calendario innixa, Magi tredecim post Christi nativitatem dies, Bethlehem advenissent, debuissent ibi manere usque post praesentationem, cum nonnisi post eandem praesentationem, et statim post Magorum discessum iusserit Herodes occidi pueros*: porro verisimile non est, impium hunc principem, quem caeca ambitio animo crudelem fecerat, tanto tempore suspensum mansisse, et nihil egisse pro rei veritate epuranda; sed nec intelligen-

tur quomodo S. Ioseph et Beata Virgo, quadraginta diebus post Christi nativitatem, Hierusalem, quae, advenientibus illuc Magis, tota turbata fuerat**, se conferre ausi fuissent, ibique Christum in templo publice praesentare, si quidem Magi illuc iam advenissent. Aliunde, ex hoc quod Magorum adventus ad ulterius tempus differtur, satis consulitur temporis spatio necessario pro itineris praeparatione, pro ipso itinere, et pro inquisitione in civitate Hierusalem facienda. — Ceterum, recolendum, Ecclesiam, cum aliquod festum certa epoca celebrat, non semper intendere mysterium illud ea ipsa die accidisse, ut evidenter patet de Paschate Resurrectionis; sed et addendum, in ecclesiis orientalibus, olim die 6 Ianuarii celebrata simul fuisse nativitatem Christi, eius epiphaniam eiusque baptismum — Quaecumque sint, dicendum est S. Lucae narrationem de purificatione immediate sequi debere narrationem de circumcisione Salvatoris, illamque naturaliter suscipere S. Matthaei historiam de adoratione magorum et de fuga in Aegyptum.

(a) T postquam impleti sunt dies purgationis eius secundum legem Moysi¹, tulerunt illum in Hierusa-

(a) L. II, 22-35.

¹ Praecipiebat lex (¹) ut mulier, quae suscepto semine, masculum

peperisset, septem diebus immunda maneret, id est segregata

* Matth., II, 13. — ** Ibid., 3.

(¹) Lev., XII, 2, seq.

lem, ut sisterent eum Domino ², sicut scriptum est in lege Domini: quia omne masculinum adaperiens vulvam Sanctum Domino vocabitur ³; et ut darent hostiam, secundum quod dictum est in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum ⁴. Et ecce homo erat in Hierusalem,

ab humano consortio et ingressu templi: quo tempore transacto, aliis triginta tribus diebus manere debebat in sanguine purificationis suae, abstinens se ab ingressu templi, non tamen ab humano consortio, et quadragesimo die puerum in templo praesentare debebat, simul offerens munera pro se et pro illo: quod si feminam peperisset, duplicabantur dies, tum quoad consortium humanum, tum quoad ingressum templi. — Digna omnino est quae admirationi proponatur eximia agendi ratio Mariae, quae huic legi se humiliter subiecit, obedientiae perfectionem sic assecuta, quae, ait S. Bernardus, *legem nescit, terminis non arctatur, neque contenta angustiis professionis, largiori voluntate fertur in latitudinem caritatis* ⁽¹⁾. — Advertendum, graece legi, *purgationis eorum*, καθαρισμοῦ αὐτῶν, ut ad utrumque, Matrem scilicet et Filium referatur: ad illam, ut purificaretur, ad hunc, ut offerretur.

² Id est ut illum praesentarent, seu offerrent Domino, παραστήσαι τῷ κυρίῳ: quae quidem prima legalis oblatio Christi a Maria et Ioseph peracta, typus fuit et quaedam velut deliberatio futu-

rae oblationis, quam in ara Crucis pro peccatis nostris Christus perfecturus erat: unde et a Maria redemptus fuit quinque siclis, ut ab illa tanquam victima ad immolationem destinata, conservaretur et in diem sacrificii aleretur.

³ Ex eo quod S. Lucas legis verba puero Christo accommodat, non sequitur hunc Matris utero iniuriam tulisse; cum verba, *adaperiens vulvam* stent pro *primogenitus*; unde nihil inde erui fas est contra virgineum Mariae partum. — *Sanctum*, id est, Deo consecratum.

⁴ Haec erat oblatio pauperum. Porro, alternatio hic posita referenda est ad praeceptum legis, non ad oblationem parentum Iesu: inconueniens quippe fuisset incertus modus narrandi, maxime in scriptore inspirato. — Utram oblationem parentes Iesu fecerint, incertum est: notandum tamen, eos pauperum oblationi instituisse, cum divitibus praeciperetur oblatio agni et pulli columbae aut turturis; etsi dici potest, hanc quoque oblationem non defuisse, imo eminenter adfuisse, cum Maria Filium suum, agnum videlicet sine macula, quo pignore ditissima erat, Deo, ferventissimo caritatis sensu mota, obtulerit.

(1) Tract. de Praecepto et Dispensatione, c. vi.

cui nomen Simeon, et homo iste iustus et timoratus, exspectans consolationem Israel, et Spiritus Sanctus erat in eo ⁵. Et responsum acceperat a Spiritu Sancto, non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini ⁶. Et venit in Spiritu in templum ⁷; et cum inducerent puerum Iesum parentes eius, ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo, et ipse accepit eum in ulnas suas ⁸, et benedixit Deum ⁹, et dixit: *Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum, in pace* ¹⁰: *quia viderunt oculi mei salutare tuum* ¹¹, *quod parasti ante faciem omnium populorum,*

⁵ *Iustus*, non solum iustitia speciali, sed illa generali iustitia, quae continet omnes virtutes. — *Timoratus*, εὐλαβής, id est *religiosus*, seu timore casto ac filiali plenus, quo quis timet Dei offensam, et Deum ut Patrem amantissimum colit. — *Consolatio*, quam expectabat Simeon, aliud non erat, nisi Christi adventus. — Denique, dicitur Spiritus Sanctus fuisse in eo specialiter, per gratiam eminentem et per donum prophetiae, quo et cognoverat se Christum, ante mortem, oculis corporeis visurum, et mox praedicturus erat singularem effectum eius futurae passionis et mortis.

⁶ Graece: ἦν αὐτῷ κεκηρηματισμένον ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, id est, ei divinitus fuerat revelatum, aut ei promiserat Spiritus Sanctus, etc.

⁷ Hoc est, Spiritus Sancti instinctu peculiariter motus, in templum venit.

⁸ Plus accipit Simeon, quam ausus fuerat postulare et sibi fuerat promissum; nimirum, interius edoctus, parvulum, qui tunc

inducebatur, esse Messiam, illum non solum videt, sed brachiis quoque stringit, portat, contrectat, et suavissime exosculatur.

⁹ Triplex est benedictionis genus: aliud donationis, aliud laudis, aliud bonae precationis. Benedictione donationis, maior benedicit minori et Deus creaturae; benedictione laudis, tum maior benedicit minori, tum minor maiori, quomodo hic Simeon Deo benedixisse ponitur; benedictione demum bonae precationis, benedicimus et inferioribus et superioribus: ita Simeon Mariae et Ioseph superioribus sibi benedixit, quando dixit: *Ecce positus est hic*, etc.

¹⁰ Quod dicitur, *dimittis*, ellipsis est, pro *peto ut me dimittis ex hac vita sinas*; pax vero hic metaphorice sumitur, pro requie a laboribus huius vitae. — Pro *Domine*, non est solitum nomen κύριε, sed δέσποτα, quod est *herus*, in relatione scilicet ad *servum tuum*, τὸν δοῦλόν σου.

¹¹ Patriarchae Christum per fidem solis mentis oculis viderant; Simeon vero illum corporis cer-

*lumen ad revelationem gentium, et gloriam plebis tuae Israel*⁴². Et erat pater eius et mater mirantes super his quae dicebantur de illo⁴³. Et benedixit illis Simeon⁴⁴, et dixit ad Mariam Matrem eius⁴⁵: *Ecce positus est hic in ruinam, et in resurrectionem multorum in Israel*⁴⁶, et in signum cui

nit oculis. — *Salutare tuum*, τὸ σωτήριόν σου, hoc est Christum tuum, qui est Salvator mundi.

⁴² *Gloria*, δόξα, hic significat *claritatem*: et sensus est, Christum gentibus quidem lumen attulisse, unde a densissimis ignorantiae tenebris, in quibus versabantur, ad lucem venirent; Iudaeis vero plenior lucem contulisse, ut Deum melius adhuc cognoscerent. Unde nomen *gloriam*, hic positum, non regitur a praepositione praecedente *ad*, sed a verbo *viderunt*: scilicet, viderunt oculi mei tuum Salvatorem, de quo tria praedicantur: primo, quod fuit paratus, id est praedestinatus ut esset ante faciem omnium populorum; secundo, quod futurus erat lumen ad revelationem gentium; tertio, quod pariter futurus erat gloria Israel. — Notandum, aptissime canticum istud quotidie in Completorio recitari, quo incitamus ut cum pace interna ad stratum pergentes, in Deo obdormiscamus, Christum in pectore nostro gerentes.

⁴³ Admiratio haec non fuit dubitationis, sed reverentiae et congratulationis. — Codicum plures, non tamen magnae auctoritatis, loco *pater eius*, habent *Ioseph*: quae variatio, ut videtur, introducta est ad vitandum pusillo-

rum scandalum, relate ad virgineum Christi conceptum. — Notetur concordantia logica, non grammaticalis, in eo quod dicitur: *Erat... mirantes*; et in graeco: ἦν... θαυμάζοντες.

⁴⁴ Benedictio haec, sicut etiam praemissa admiratio, fuit congratulationis et bonae precationis, Simeone palam agnoscente, in Maria quidem, singularem Matris Dei dignitatem, in Ioseph vero, praerogativam Sponsi virgineae Matris et Custodis Filii Dei.

⁴⁵ Verba haec ad Mariam, potius quam ad Ioseph, direxit Simeon, cum probe sciret illam esse Christi veram Genitricem, hunc autem duntaxat nutricium et ministrum, et Mariam, non autem Ioseph, Christi passioni esse interventuram: quanquam ex sequentibus Simeonis prophetis verbis, sanctus quoque Ioseph ingentem expertus est dolorem, ob praevisam Christi passionem et Mariae compassionem.

⁴⁶ Christus positus est εἰς πῶσιν, *in casum*, quod est, in ruinam seu perditionem reproborum, et *in resurrectionem*, ἀνάστασιν, electorum; aliter tamen et aliter: quia in ruinam quidem occasionaliter et indirecte, in salutem vero causaliter et directe: salus enim electorum est per

contradicetur ¹⁷, et tuam ipsius animam pertransibit gladius, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes ¹⁸.

Christum, reprobatio autem damnatorum est ex eorum propriis demeritis, quia scilicet Christo obedire renuerunt. Quod Christus futurus foret in ruinam et resurrectionem multorum, iam ab Isaia prae-nuntiatus fuerat ⁽¹⁾: *Et erit vobis in sanctificationem, in lapidem autem offensionis et in petram scandali duabus domibus Israel.*

¹⁷ Εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον, idest, *contradictioni obnoxium*, vel *opponendum*, non quidem per se, sed hominum malitia. — *Signum* autem hic sumitur, vel pro indicio doctrinae significativo: ipse quippe Christus indicium est evangelicae veritatis, quam multi verbo aut factis abnegant; vel pro miraculo aut portento: nimirum, miraculum fuit tota Christi vita, cui et Iudaei et mali christiani renituntur; vel denique pro vexillo, quod est Crux Christi, cuius multos inimicos esse Paulus amare conquestus est ⁽²⁾.

¹⁸ Gladius vel telum, quo Christo contradicent adversarii eius, eius quoque Sanctissimae Matris animam pertransibit: uno quippe gladii ictu et Filius occidetur et

Mater vulnerabitur. His verbis, Virginis martyrium, quod tota Christi vita perduravit, viso iniquo bello ei ab hominibus gerendo, graphice describitur. Nimirum, ex altissima cognitione, quam de Filii sui sanctitate habuit Maria, infinitum pene dolorem, ob iniurias eidem illatas aut inferendas, animo concepit. — Porro ex praedicta contradictione futurum erat, ut ii, qui Christum corde sincero secuturi erant, ab iis qui illum, temporalium bonorum causa, relicturi erant, secernerentur: scilicet, particula *ut* non τελικῶς, causaliter, sed, ut aiunt, ἐκβατικῶς, seu occasionaliter, est accipienda, et quidem immediate referenda ad primam versiculi partem: *Ecce positus est... in signum cui contradicetur...*, ut *revelentur*, etc. — *Gladius*, in graeco ῥομφαία, id est gladius oblongus, in oppositione ad μάχαιρα, quod est *sica*, vel *culter*. — *Cogitationes*, διαλογισμοί, *disceptationes* hominis secum ratio-cinantis; quae vox in malam partem solet accipi ⁽³⁾, et hic refertur ad futuros inimicos Crucis Christi ⁽⁴⁾.

QUAESTIONES.

I. — *Ubinam commorata est sacra Familia, a Christi nati-vitate, usque ad praesentationem eius in templo?*

Resp. Certum est eam in Nazareth non esse reversam: prae-sentatio enim post quadraginta dies a nativitate, Hierosolymis lo-

⁽¹⁾ VIII, 14. — ⁽²⁾ Phil., III, 18. — ⁽³⁾ Cf. Luc., VI, 8; IX, 47. — ⁽⁴⁾ Phil., I. cit.

cum habere debebat: aliunde dictum est, Christum octavo die in Bethlehem circumcisu fuisse: unde haud facile potuissent Christi parentes, tam brevi temporis intervallo, iter in civitatem Nazareth deorsum sursum suscipere. Unde probabilius dicendum, sacram familiam Bethlehem fuisse commorata, forsitan in domo aliquius parentis, aut etiam in domo tunc sibi conductâ: improbable quippe non est Ioseph et Mariam, nascituro mox, aut certe natam Domino, animum habuisse domicilium in Bethlehem constituendi, et revera constituisse; maxime cum legamus, Iosephum, post commorationem in Aegypto, admonitum ut reverteretur in terram Israel, generaliter scilicet hac accepta, timuisse ire in Bethlehem, ubi regnabat Archelaus ⁽¹⁾, et secessisse in Nazareth, quae erat in Galilaea: quod indicio est, animum ipsi fuisse manere in Iudaea, scilicet in Bethlehem. Nimirum, ex Caesaris Augusti edicto, Maria et Ioseph induci primo potuerunt, ut arguerent hanc fuisse divinam voluntatem, ut in Bethlehem postea fixe commorarentur. — Non tamen hic praetereunda est antiqua quaedam traditio, iuxta quam sacra Familia, Hierosolymae etiam, paucos saltem dies, in templi vicinia fuisset commorata, videlicet prope Ecclesiam Beatae Virginis a Iustiniano postea aedificatam, ubi nunc exstat moschaea *el Aksa*, nec longe ab eo qui nunc quoque Virginis fons appellatur, *Ain Sitti Mariam*, ubi Deiparam ferunt aquam haurire consuevisse.

II. — *Quodnam praeceptum dederat Deus Iudaeis relate ad eorum filios recens genitos?*

Resp. Duplex erat huiusmodi praeceptum: unum generale, pro omnibus sive masculis sive foeminis; alterum speciale, pro primogenitis masculis. Quantum ad primum, offerri debebat vel agnus cum turture aut pullo columbae a divitibus, vel par turturum aut duo pulli columbarum a pauperibus. Et quidem, haec oblatio duo importabat: scilicet holocaustum, ad significandum quod infans Deo consecratur, et sacrificium propitiatorium, ad expiationem peccati in quo proles erat concepta et nata. — Alterum vero praeceptum latum fuerat in memoriam divini beneficii Iudaeis praestiti; cum Angelus percuciens primogenitos Aegyptiorum, Iudaeorum tamen primogenitis pepercerat: unde iusserat Deus ut sibi primogenita, tam in hominibus quam in iumentis, consecrarentur. Cum autem Deus, primogenitorum loco, totam tribum Levi sibi reservasset, hinc in aliis tribubus, parentes filios suos Deo oblatos pretio quinque siclorum redimere solebant ⁽²⁾. Utrumque praeceptum, ordine inverso hic positum, Maria et Ioseph diligentissime adimpleverunt.

⁽¹⁾ Matth., II, 22. — ⁽²⁾ Cf. Exod., XIII, 13; Levit., XII, 6, seq.; Num., III, 13; VIII, 16. Cf. S. Thom., 3, Quæst. XXXVII, art. 3.

III. — *Quodnam fuit templum illud, in quo Dominus noster oblatus est?*

Resp. Templum hoc, τὸ ἱερόν, non illud erat aedificium a Salomone erectum⁽¹⁾, cum a Nabuchodonosor illud fuerit destructum; sed nec ipsummet erat templum a Zorobabel restitutum; sed fuit aedificium illud, quod Herodes Idumaeus vel Ascalonita, ut populo se acceptabilem redderet, in ampliorem formam redegerat, quod quidem mirae pulchritudinis erat, et circa annum undecimum Domini Nostri dedicatum fuit, licet nonnisi anno sexagesimo quinto post Christum perfectum sit. Situm erat in Monte Moria, ubi creditur Abraham filium suum Isaac obtulisse; pluribus vëro ad invicem clare distinctis partibus constabat. Nimirum, extrema pars nomen habebat atrium gentium, quo omnes ingredi poterant, ubi et victimae sacrificiorum vendebantur. Interius, atque loco eminentiori, aliud patebat atrium, ad quod per quindecim gradus, unde quindecim psalmi graduales, ascende-batur, quod atrium Israel dicebatur, quo solis Iudaeis ingredi licebat, et quod in duas partes divisum erat, quarum una pro viris, altera pro mulieribus patebat. Hoc igitur loco creditur mysterium praesentationis Domini adimpletum fuisse. Interius, ac editiore adhuc loco, erat atrium sacerdotum, ad cuius parietes extrinsecus suspensa erant gazophylacia templi⁽²⁾: quo loco situm erat altare holocausti. Demum, altiori adhuc loco, templum proprie dictum surgebat, cultui divino dedicatum, quod ναός, a ναίω, *habito*, dicebatur, eo quod maiestas Dei ibi habitare censebatur⁽³⁾: *Ingressus in templum Domini*, εἰσελθὼν εἰς τὸν ναὸν τοῦ κυρίου⁽⁴⁾. Porro, in hoc augusto atque undequaque ditissimo aedificio, praeter vestibulum vel porticum, post velum, erat Sanctum, quod continebat altare incensi, mensas panum propositionis et candelabra aurea; et hoc quidem loco Zacharias Angeli visionem habuit⁽⁵⁾; demum, post aliud velum, erat Sanctum Sanctorum, in quo Summus Sacerdos semel tantum in anno ingrediebatur, et quod continere debuisset arcam Foederis, una cum tabulis legis, virga Aaron et urna manna continente, quae tamen post captivitatem amplius inventa non sunt. — Porro, notari hic opportune potest, ex quo S. Lucas a templi partibus describendis se abstinuerit, sat aperte erui, illum ante illius eversionem suum scripsisse Evangelium.

IV. — *Quid per turtures et pullos columbarum mystice significatur?*

Resp. Mysticam harum oblationum significationem ita egregie

(1) Cf. 3 Reg., vi, seq.; 2 Paralip., iii, seq. — (2) Luc., xxi, 1-4. Cf. infra, Sect. CLIX, n. 10; Sect. CCLIII, Quaest. I. — (3) De hoc superius actum est, cum de Zacharia ageretur, Luc., i, 9. — (4) Cf. Ibid., 21, 22. Supra, Sect. I, n. 9. — (5) Supra, ibidem, n. 11.

declarat S. Thomas ⁽¹⁾: *Turtur, quia est avis loquax, praedicationem et confessionem fidei significat; quia vero est animal castum, significat castitatem; quia vero est animal solitarium, significat contemplationem. Columba vero est animal mansuetum et simplex. mansuetudinem et simplicitatem significans; est etiam animal gregale: unde significat vitam activam, et ideo huiusmodi hostia figurabat perfectionem Christi et membrorum eius. Utrumque etiam animal, propter consuetudinem gemendi, praesentes Sanctorum luctus designat; sed turtur, quae est solitaria, significat secretas orationum lacrymas; columba vero, quae est gregalis, significat publicas orationes Ecclesiae; utrumque vero animal duplicatum offertur, ut sanctitas sit, non solum in anima, sed etiam in corpore.*

V. — *Utrum Beata Virgo eiusque Filius legibus purificationis et praesentationis, respective, obligarentur?*

Resp. Hoc negant multi, eo quod, aiunt, hinc praeceptum Levitici ⁽²⁾: *Mulier, si suscepto semine, pepererit masculum, etc.,* Mariam non afficiebat, cuius conceptus omnino virgineus erat ⁽³⁾; illinc vero verba Exodi ⁽⁴⁾: *Omne primogenitum quod aperit vulvam, etc.,* ad Christum extendi non debent, cuius in lucem editio nullam Matri suae laesionem adduxerat. — At, scite observant plures, priora verba, ex hebraeo, potius vertenda esse: *Mulier, si semen aut prolem genuerit masculinam, etc.,* unde exemptio ibi invocata non adesset; posteriora vero, ad primogenitum designandum simpliciter adhiberi; imo, per ea, Christum κατ' ἑξοχὴν designari, qui ineffabiliter conceptus et incomprehensibiliter editus, virginalem uterum, non antea reseratum aperuit, servans Matri suae inviolabile signaculum castitatis ⁽⁵⁾. — Quae cum ita sint, melius edicendum videtur, Mariam et Iesum de se a praedictis legibus non fuisse exclusos, sicut exempti non erant a praeceptis legis naturae aut positivae divinae; imo hanc Dei expressam fuisse voluntatem, ut eisdem subiicerentur, non quidem, quantum ad primam attinet, quatenus Deipara ab aliqua, vel levissima, immunditia foret liberanda, sed propter exercitium virtutis et mysteria in actibus illis contenta. Unde signanter in Textu sacro, semel iterumque dicitur: *Secundum legem Moysi, vel Domini.*

VI. — *Quisnam fuit iste Simeon?*

Resp. Incertum est utrum fuerit sacerdos. Dici probabilius potest illum doctum fuisse in Scripturis, ex quibus resciverat brevi completum iri Danielis hebdomadas; unde Deum deprecatus fuerat,

⁽¹⁾ 3, Quaest. xxxvii, art. 3, ad 4^m. — ⁽²⁾ xii, 2. — ⁽³⁾ S. Thom., l. cit., art. 4, ad 2^m. — ⁽⁴⁾ xiii, 2. — ⁽⁵⁾ S. Thom., l. c., art. 3, ad 1^m.

ut tandiu vitae servaretur, donec Christum propriis cerneret oculis: cui petitioni annuens benignissimus Deus, hoc ei interiori collustratione promiserat. — Porro, quod senex fuerit, non est dubitandum: unde Ecclesia canit ⁽¹⁾: *Senex puerum portabat.*

VII. — *Quare, in festo Purificationis, fit processio, et candelae accensae in manibus geruntur?*

Resp. Ista processio instituta est in memoriam processionis quam Beata Virgo et S. Ioseph ad templum hierosolymitanum tunc fecerunt; candelae autem accensae repraesentant fidem caritate ferventem atque bonis operibus instructam: quod quidem ab Ecclesia, in candelarum benedictione, quae hac die solemniter fit, pulcre exprimit, dum Deum ita exorat ⁽²⁾: *Concede propitius, ut sicut haec luminaria, igne visibili accensa, nocturnas depellunt tenebras, ita corda nostra invisibili igne, id est Sancti Spiritus splendore illustrata, omnium vitiorum caecitate careant, etc.*

⁽¹⁾ In off. Purif. B. M. V. — ⁽²⁾ Orat. III in bened. cand. in festo Purif. B. M. V. Cfr. GUL. DURAND., Rationale div. off. De Purif. S. Mariae, nn. 12, seq.

SECTIO XI.

(L. II, 36-39).

Argumentum. — *Anna prophetissa, filia Phanuel, superueniens, edit de Christo testimonium: tum, perfectis omnibus secundum legem Domini, sacra Familia Nazareth revertitur.*

Ratio sectionis. — Simeonis de Christo testimonio immediate coniungitur testimonium Annae prophetissae, quod, sicut praecedens, ab uno S. Luca refertur: quo loco iuvat recitare verba S. Ambrosii *: *Non solum ab Angelis et prophetis, a pastoribus et parentibus, sed etiam*

*a senioribus et iustis, generatio Domini accipit testimonium. Omnis aetas et uterque sexus, eventorumque miracula fidem adstruunt. Virgo generat, sterilis parit, mutus loquitur, Elisabeth prophetat, Magus adorat, utero clausus exultat, vidua confite-
tur, iustus exspectat.*

(a) T erat Anna prophetissa, filia Phanuel, de tribu Aser ¹; haec processerat in diebus multis, et vixerat cum viro suo annis septem a virginitate sua. Et haec vidua usque ad annos octoginta quatuor ²; quae non discedebat de templo ³, ieiuniis et obsecrationibus serviens, nocte

(a) L. II, 36-39.

¹ Accurate describitur haec mulier, propter insignis testimonii certificationem. Ipsa quippe nomina hic posita omnia plena sunt mysterio: Anna enim significat *gratiam*; Phanuel vero, pater eius, idem est ac *videns Deum*; Aser demum, quae tribus olim occupaverat partem Galilaeae, latine redditur per *beatitudinem*. — Erat Aser una decem tribuum Israel, ex quibus, post exilium babylonicum, nonnullae tantum familiae in patriam reversae sunt.

² Grandaeva erat, et morum probitate veneranda, cuius magna laus erat, quod non iteratis nuptiis vidua permanserat. Septem annos cum viro vixerat, ex quo illi nupserat. Haec accurate notantur, ut appareat Annae testimonium non iuvenili fervore inspiratum, sed maturum Christo perhibitum fuisse.

³ Sensus est, Annam quam frequentissimas in templo orationes fudisse, ita ut dici posset nunquam ab oratione cessasse. Simili

* Exp. in S. Luc., c. II, vers. 36, n. 58.

ac die ⁴. Et haec, ipsa hora superveniens ⁵, confitebatur Domino ⁶, et loquebatur de illo omnibus, qui exspectabant redemptionem Israel ⁷. Et ut perfecerunt omnia secundum legem Domini, reversi sunt in Galilaeam, in civitatem suam Nazareth ⁸.

loquendi modo, de primis Christi discipulis dicitur (¹), quod *erant semper in templo, laudantes et benedicentes Deum*.

⁴ *Serviens*, graece est λατρεύουσα, quo verbo significatur, Annam statis orationum et ieiuniorum exercitationibus instituisse, ad latrae cultum Deo exhibendum. Collige hinc, contra haereticos, ieiuniis, non secus ac orationibus et aliis piis operibus, Deum a nobis revera coli: nimirum, sicut precibus ad Deum fuis, gratum ei cultum Anna praestitisse dicitur; ita ieiuniis, quibus mens in Deum elevatur, divinam placabat Maiestatem. — Obsecratio est oratio, qua Deum invocamus per commemorationem alicuius sacri, ut cum dicimus: *Per passionem tuam, libera nos, Domine*; est autem ferventior ac magis impetrativa species orationis. Porro, per longa ieiunia, dispositive, per obsecrationes vero, directe et formaliter, mens Annae elevabatur in Deum: unde nil mirum, si ieiuniis et obsecrationibus assueta, ad gratiam prophetiae ascenderit. — Vigiliis quoque Anna observabat, quibus videmus priscos quoque fideles instituisse (²). — *Nocte ac die*:

primo ponitur nox, Hebraeorum more (³).

⁵ *Superveniens*, graece est ἐπιστάσα Anna nempe, ex loco ubi mulieres consistere solebant, ad locum venerat ubi puer Iesus offerebatur. Ob duplicem hic descriptum in templo occursum, Graeci Praesentationis festum *Ἡγῶσαντε* vocant, ex ὑπαπάντασις, occursio.

⁶ Pro *confitebatur*, graece legitur ἀνθωμολογεῖτο, quod est, vicissim vel alternatim confitebatur, aut Simeoni succinebat. — Confessio alia est laudis, seu gratiarum actionis, alia fidei, alia culpae: hic autem confessio est ceu proclamatio singularis misericordiae Dei in homines, quae iam ex Christo et per Christum elucescebat (⁴).

⁷ Omnibus loquebatur Anna, quorum mentes et corda in Mesiam erant intenta. — Notandum hic, loco *Israel*, graeca exemplaria habere Ἱερουσαλήμ, per quam Iudaeae metropolim, tota plebs israelitica, immo totus credentium populus, rite designatur.

⁸ Hoc expresse ponitur ad nostrum exemplum, ut videlicet nil eorum ad quae praestanda, secundum statum nostrum, tene-mur, praetermittamus.

(¹) Luc., xxiv, 53. — (²) Cf. Act., xx, 7. — (³) Cf. Act., xxvi, 7; 1 Tim., v, 5. — (⁴) Cf. infra, Sect. clxxiii, Quaest. 1.

QUAESTIONES.

I. — *Utrum Anna fuerit vere prophetissa?*

Resp. Censent nonnulli, Annam vocari prophetissam, quasi esset doctrix iuvenularum in templo commorantium, quas legem Dei et pietatem edocebat. — At melius dicitur, Annam hanc vere ac proprie prophetissam fuisse, cum legatur confessa Domino, quod sibi vult eam occulta et futura de Christo praedixisse. — Nec obstat Iudaeos tunc caruisse prophetis qui futura praedicarent: licet enim ante Christi adventum hoc verum sit, Christi tamen tempore prophetas rursum Deus excitavit, qui Christum annuntiarent, ut Ioannem, Zachariam, Elisabeth, Simeonem, et maxime Beatissimam Virginem Matrem Dei. Dici autem potest Anna donum huiusmodi, insigni sua castitate, orationibus atque ieiuniis, meruisse.

II. — *Utrum Anna in templo habitaret?*

Resp. Censent aliqui, cum Maldonato, id quod hic dicitur, Annam de templo non discessisse, per hyperbolem recitari, cum non in templo commoraretur, sed illud constanter frequentaret ad orationem inibi fundendam. At melius et sacro Textui cohaerentius dicitur, Annam revera in templo, aut potius iuxta templum, habitasse, cum inibi essent habitacula pro religiosis feminis ⁽¹⁾, qualiter olim in Ecclesia pro diaconissis fieri contigit et etiamnum fit pro monialibus. Ceterum traditio est, Beatam Virginem in templo praesentatam, inibi, usque ad suum cum S. Ioseph matrimonium, commorata fuisse. Non ex hoc tamen fas est deduci Annam e templo nunquam prorsus exiisse, puta ut suos interdum inviseret.

III. — *Cuiusnam aetatis fuit Anna prophetissa, quando Christo in templo obviam fuit?*

Resp. Quidam verba haec: *Usque ad annos octoginta quatuor*, intelligunt de solo viduitatis tempore; at rectius accipiuntur de tota Annae aetate, secus dicere oporteret illam praetergressam fuisse centesimum annum, quo vitae tempore impar fuisset iis praestandis, quae hic de ea narrantur. Igitur dicendum, eam a *virginitate sua*, ἀπὸ τῆς παρθενίας αὐτῆς, seu a prima pubertate, quae puellis est anno aetatis duodecimo, marito copulatam, et integro cum eo septennio vixisse; deinceps vero, hoc est ab anno decimo nono, usque ad octogesimum quartum, raro continentiae exemplo, viduam mansisse, et habitasse iuxta templum, ut dictum est, ad quod frequenter accedebat, orationis fundendae gratia.

(1) Cf. Exod., xxxviii, 8; 1 Reg., ii, 22.

IV. — *Utrum sacra Familia. post purificationem, Nazareth sit reversa.*

Resp. Probabilius affirmative; iuxta quod hic legitur: *Et ut perfecerunt omnia... reversi sunt in Galileam, in civitatem suam Nazareth*: quae scilicet S. Lucae verba non est cur retrahi debeant post reditum sanctae Familiae ab Aegypto. Nimirum, ex multis sententiis, quae circa ordinem rerum gestarum circumferuntur, ea nobis probabilior videtur, quae tenet Mariam et Ioseph, cum compertum haberent, se esse de domo et familia David, cuius erat civitas Bethlehem, peractis legalibus, propositum concepissem sedem ibidem figendi; reversos tamen Nazareth fuisse, rei familiaris disponendae gratia; tum, post non multos dies in Bethlehem iterum advenisse, ad quam urbem Magi Iesum adoraturi convenerunt, et ex qua proinde sacra Familia in Aegyptum fugit. Quo quidem facit ipse dicendi modus quo utitur Evangelista, cum de Magorum adventu loquitur ⁽¹⁾: *Et intrantes domum*, ex quo rite colligitur sacram Familiam, non amplius in stabulo, sed in certa aede iam habitare coepisse, et sic in urbe Bethlehem domicilium fixisse. Quod maxime ex hoc confirmari potest, quod transacto exilii tempore, cum Ioseph ab Angelo admonitus esset ut revertetur in terram Israel, ad Iudaeam, in qua est Bethlehem, pedes suos primum convertit, et nonnisi ob timorem Archelai, Angelo iterum monente, secessit in partes Galilaeae, et in civitate Nazareth domicilium constituit, ut dictum est ⁽²⁾. — Contra hanc sententiam, obiiciunt nonnulli verba S. Matthaei ⁽³⁾: *Cum natus esset Iesus...*, *ecce Magi*, etc., quasi particula *ecce*, ἰδοὺ, in relatione ad verba praecedentia, Ἰησοῦ γεννηθέντος, immediatam sequelam denotet. At contra, dicendum particulam *ecce*, non ad tempus designandum poni, sed ut admoneatur lector rem, quae sequitur, magni esse momenti, sicut in hoc ⁽⁴⁾: *Ecce virgo concipiet*, etc. — Quae cum ita sint, post citata S. Lucae verba: *Et ut perfecerunt* etc., convenienter addi potest: *Et non post multos dies, in Bethlehem redierunt*.

⁽¹⁾ Matth., II, II. — ⁽²⁾ Sect. x, Quaest. I. — ⁽³⁾ II, I. — ⁽⁴⁾ Ibid., I, 23; Is., VII, 14.

SECTIO XII.

(Mt. II, 1-12).

Argumentum. — *Peractis in templo legalibus, Christus miro modo Magis in Bethlehem manifestatur, qui prout illum adorant, pretiosa eidem munera offerentes.*

Ratio Sectionis. — Magorum adorationem fugamque in Aegyptum a S. Luca praetermissas, solus S. Matthaeus commemorat, quas probabilius post praesentationem Pueri Iesu in templo evenisse diximus. Quo loci placet praemittere verba Dionysii Cartusiani *: *Quidquid dicatur, verum est quod Evangelistae singuli*

aliqua hinc inde omittunt, quae ab aliis noverunt iam scripta, vel Spiritu Sancto revelante describenda viderunt: sic tamen, ut narrationis seu descriptionis suae serie continuata, quasi nulla praetermisisse videantur, quae alterius Evangelistae pensata descriptione, quo loco transiit sint. diligens lector inveniet.

(a) UM ergo natus esset Iesus in Bethlehem Iuda ¹, in diebus Herodis regis ², ecce Magi ab Oriente venerunt Hierosolymam, dicentes ³: *Ubi est qui natus est Rex*

(a) Mt. II, 1-12.

¹ In greco legitur τῆς Ἰουδαίας, *Iudaeae*: videtur autem Evangelista expresse nominasse Iudaeam, vel potius Iuda, ad differentiam alterius Bethlehem in Galilaea sitae, pertinentis ad tribum Zabulon (¹). Non semel autem commemorat Scriptura, Bethlehem fuisse locum nativitatis Christi: vult nimirum ut intelligatur, congrue Christum panem nostrum caelestem appellari: Bethlehem quippe domum panis, ut diximus (²), significat; Christus autem est panis vivus, qui de caelo descendit (³). Hic ergo

narratur quomodo humilis Filii sui cunas Pater caelestis clariores, Magorum adoratione, fieri voluerit.

² Ex expressa Herodis, hoc loco, designatione, clare sacer scriptor significare voluit, tempus iam completum esse, iuxta Iacob prophetiam, quo Messias erat venturus, cum Herodes hic fuerit primus rex Iuda, gentilis et alienigena; quocirca Salvatoris adventus Hebraeos latere minime poterat.

³ Particula *ecce*, ἰδοὺ, hic non significat immediatam rei suc-

* Enarr. in cap. II Luc., v. 39, art. VII.

(¹) Ios., XIX, 15. — (²) Sect. VII, n. 6, p. 54. — (³) Io., VI, 51.

*Iudaeorum?*⁴ *Vidimus enim stellam eius in Oriente*⁵, *et venimus adorare eum*⁶. Audiens autem Herodes rex turbatus est, et omnis Hierosolyma cum illo⁷. Et congregans omnes

cessionem, sed ponitur ad excitandam attentionem de mirabili subsequente eventu, uti iam dictum est⁽¹⁾. — *Ab Oriente*, graece, ἀπὸ ἀνατολῶν, id est a regionibus in Oriente positis. — Miram certe animi fortitudinem ostendunt Magi, dum, rege Herode vivente, regem alium profitentur, cum tamen sub mortis periculo romana lege vetitum esset, aliquem, sine regis consensu, regem vocitare. Hac sua interrogatione, Magi palam agnoscunt quod postea opere et muneribus erant professuri, Christum scilicet verum hominem, verum regem, verumque Deum: verum hominem, cum dicunt: *Ubi est qui natus est*; verum regem, cum addunt: *Rex Iudaeorum*; denique verum Deum, cum adiiciunt: *Venimus adorare eum*.

⁴ Dubitandum non est, quin Christus verus fuerit rex Iudaeorum: primo quidem generali hac ratione, quia eius humanitati tribuenda est potestas omnis iurisdictionis et dominii in omnes res; secundo, iure successionis hereditariae ex stirpe David, saltem quoad duas tribus, scilicet Iuda et Benjamin.

⁵ Ex quo Magi profitentur se vidisse stellam Regis Iudaeorum, rite concluditur illum iam natum fuisse, quando stella illa apparuit. Porro verba, *in Oriente*, non

debent referri ad caelum, quasi Magi orientem versus respicientes, stellam viderint, quae eos monere debebat de re quae in occidente evenerat; sed proprie referuntur ad locum ubi illi tunc consistebant. — Cum ergo illi rite existimare possent, novum regem Hierosolymae fuisse natum, illuc introierunt: quod maiori Iudaeorum confusione cedit, qui, dum gentes Christum confiterentur ac ardentem quaererent, ipsi tamen eum videre neglexerunt.

⁶ In simplicitate cordis sui Magi profitentur se venisse adoratum novum Iudaeorum regem, quem profecto sciebant bono omnium venisse. — Quod hic dicitur, *venimus adorare eum*, non pro qualicumque veneratione intelligendum est, sed pro adoratione patriae, qualis soli Deo debetur.

⁷ Ex his verbis clare eruitur, Magos Herodem protinus non adisse, cum tantummodo ex vulgumore eorum adventum, necnon finem eorum itineris cognoverit. Turbatur autem princeps impius ob novi regis, sui, ut putabat, aemuli, nativitatem; turbantur habitatores Hierusalem, alii quidem ex timore Romanorum, alii vero quod Herodi faverent; alii, huius crudelitatem perspectam habentes, saevam apprehendebant san-

(1) Sect. praec., Quaest. iv, p. 80.

principes sacerdotum et scribas populi ⁸, sciscitabatur ab eis, ubi Christus nasceretur ⁹. At illi dixerunt ei: *In Bethlehemi Iudae* ¹⁰. *Sic enim scriptum est per Prophetam: Et tu, Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda, ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israel* ¹¹. Tunc Herodes, clam vocatis Magis, diligenter didicit ab eis

guinis effusionem inde secuturam. Praeclara sunt verba S. Gregorii Magni ⁽¹⁾: *Caeli rege nato, rex terrae turbatus est; quia nimirum terrena altitudo confunditur, cum altitudo caelestis aperitur*. — Nonnulli tamen in spem erigebantur, fore ut promissus Messias tandem adveniret.

⁸ Familiae sacerdotales erant numero viginti quatuor; attamen pro uno eodemque tempore non erat nisi unus princeps sacerdotum, cum unus alteri ordinatim succedere soleret in pontificatu; at, quia pro principis arbitrio sacerdotum principes loco suo saepe movebantur, aliunde dignitas sacerdotii pecunia passim emi solebat, hinc plures simul, nomine saltem, numerabantur principes sacerdotum. — Ad scribas, ὑπομαρτυροῦντες, utpote in Scriptura doctos, pertinebat, si quid novi e prophetarum oraculis oriretur, responsa dare. — Ex principibus sacerdotum, scribis et senioribus, componebatur magnum concilium, seu synedrion aut sanhedrin: cum autem postremi hic non memorentur, ideo incertum manet utrum totum praedictum concilium coactum fuerit.

⁹ Ex his verbis clare eruitur Herodem, qui proselytus, id est ad iudaismum conversus erat, existimasse Messiam regem fore, non quemcumque, sed summum et verum regem Iudaeis promissum; etsi, non secus ac Iudaei excaecatus, illum putaverit in suo primo adventu temporaliter regnaturum.

¹⁰ Praeclara sunt hac in re verba S. Augustini ⁽²⁾, principes sacerdotum et scribas dicentis esse *tanquam lapides ad milliaria: viatoribus ambulantiibus aliquid ostenderunt; sed ipsi stolidi atque immobiles remanserunt:... aliis demonstrato vitae fonte, ipsi sunt mortui siccitate*.

¹¹ Verba haec ex Michaelae ad sensum desumpta sunt, quae ita in Vulgata legimus ⁽³⁾: *Et tu Bethlehem Ephrata, parvulus es in millibus Iuda: ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel*. Bethlehem quippe alio nomine Ephrata fuit appellata ⁽⁴⁾. Porro quamvis urbs haec et mole aedificiorum et incolarum numero parva fuerit, praeclara tamen extitit dignitate civium, quales fuere David et plures insignes viri in ea nati, et maxime Christus, excellentissimus dux populi Dei, de

(1) Homil. x in Evang. — (2) Serm. cxcix, 1 in Epiph. Dom., n. 2. — (3) v, 2. — (4) Gen., xxv, 19; Cf. 1 Paralip.. iv, 14.

tempus stellae, quae apparuit eis ¹². Et mittens illos in Bethlehem, dixit: *Ite, et interrogate diligenter de Puer; et cum inveneritis renuntiate mihi, ut et ego veniens adorem eum* ¹³. Qui cum audissent regem, abierunt ¹⁴. Et ecce stella, quam viderant in Oriente, antecedebat eos, usque dum veniens staret supra ubi erat Puer ¹⁵. Videntes autem stellam gavisi sunt gaudio magno valde ¹⁶; et intrantes domum ¹⁷, invene-

cuius ortu haec erat pervulgata apud Iudaeos opinio, ut patet ex hoc (1): *Nonne Scriptura dicit, Quia ex semine David et de Bethlehem castello, ubi erat David, venit Christus?* — Quod in hebraeo habetur, *in millibus Iuda*, refertur ad tribuum subdivisiones, quarum unicuique suum erat caput constitutum.

¹² Fictum suum propositum Christum recens natum adorandi noluit Herodes Iudaeis indicare, ne illi inde occasionem arriperent proprio regi, ex eorum semine prognato, se posthabito, adhaerendi. Attamen vera Herodes intentio erat, cognita nati regis aetate, illum morte ab hoc mundo securius auferre.

¹³ Quod dicitur, *mittens*, idem est ac *ire suadens*. Nullum Magis viae comitem assignavit callidus rex, sed eos tanquam exploratores misit, ut per ignotos viros postea edoctus, Christum facilius posset occidere. Christum non regem nominat Herodes, sed simpliciter puerum: illud enim nomen alteri tribuere invidus princeps exhorrebat. Quam stultum hic se perhibeat Herodes, advertet: aut enim prophetiae cre-

debat, et reputare debuisset omnem suum contrarium conatum inutilem fore; aut non credebat, et tunc illum timere non oportebat, nec debebat innocenti puero crudeliter insidiari.

¹⁴ Nulla interposita mora, Magi pergunt Bethlehem ardenti affectu nati Regis vehementer incitati.

¹⁵ Magis Hierosolyma egressis stella rursus coepit apparere, quae supra domum consistens, eisdem quasi dicere videbatur: *Ecce hic est quem quaeritis*.

¹⁶ Gaudium hoc correspondet desiderio quo tenebantur Magi de Pueri inventionem: nimirum, quo intensius desiderium, eo quoque maius esse solet gaudium.

¹⁷ Ex hoc quod dicuntur Magi domum ingressi, erui potest Sacram Familiam iam in commodiorem locum, apud honestam familiam, transiisse; aut, quod adhuc probabilius est, iuxta superius exposita, in Bethlehem iam sedem defixisse (2). Silendum non est, S. Augustinum, eosque qui putant Magos invenisse puerum Iesum in stabulo in quo natus erat, improprie hic accipere domum, scilicet pro quolibet loco in quo quis degit.

(1) Io., VII, 42. — (2) Vide supra, Sect. x, Quaest. I, p. 72.

runt Puerum cum Maria Matre eius ¹⁸, et procidentes adoraverunt eum ¹⁹. Et apertis thesauris suis, obtulerunt ei munera, aurum, thus et myrrham ²⁰. Et responso accepto in somnis ne redirent ad Herodem, per aliam viam reversi sunt in regionem suam ²¹.

¹⁸ Magi, sicut pastores, Iesum cum Maria inveniunt: ex quo admonemur, Deiparam esse excellentissimam ad Christum mediatricem. Utrum adfuerit huic adorationi Magorum etiam S. Ioseph, non plene constat: certum est illum adesse potuisse, quin eum inde Magi patrem Pueri necessario reputare debuerint, Spiritu Sancto suspicionem hanc ab eorum cordibus pellente, eosque divinitus de peracto mysterio illuminante. Decere sane videtur adfuisse sanctum Patriarcham; eius quippe insigni fidei hoc debebatur praemium, ut solemne Magorum in Christum obsequium propriis ipse cerneret oculis. Ceterum, in antiquis imaginibus, Magorum adorationem repraesentantibus, solet et persona S. Ioseph figurari. — *Loco invenerunt*, in pluribus graecis codicibus legitur εἶδον, *viderunt*.

¹⁹ Adoratione videlicet latriae, qualis vero Deo debetur. Ex hoc patet, congrue hoc festum appellari Epiphania, quod est manifestatio, cum Christus gentibus se manifestare dignatus sit, tanquam verum hominem et verum Deum.

²⁰ Non stipem ex loculis, sed

munera ex thesauris suis Magi Christo offerunt, Orientalium more, qui munera, regi quem invisabant, deferre solebant; per hoc autem illi testabantur, se suaeque omnia nato Messiae ultro consecrare. Incertum est utrum singuli tria haec munerum genera obtulerint, an unus unum, alter alterum. Porro, aurum regibus in tributum solvitur; thure Deus adoratur; myrrha, mortuorum corpora condiuntur, ne putrescant. Quocirca Magi, sicut antea verbis (¹), ita nunc opere Christum regem. Deum et hominem, profitentur; per quod insigne nobis monitum datur, ut Deus offeramus fidem caritate informatam, quae auro significatur, devotam orationem, quam thus designat, necnon carnis mortificationem, quae per myrrham figuratur. Quod poeta quidam sic egregie expressit:

*Dant tibi Chaldaei praenuntia
munera reges;*

*Myrrham homo, rex aurum,
suscipe thura Deus.*

²¹ Divinae providentiae ordinem admirari hic libet, quae non sivit ut Magis Herodes itineris duces assignaret quibus illi observari potuissent; unde huius principis insidias facile vitare potue-

(¹) Vide notas 3 et 6, p. 82.

runt. — Pro *responso accepto*, graece est *χρηματισθέντες*, quod est, *divino oraculo admoniti*. — Ex hac Magorum agendi ratione docemur, debere nos, postquam a peccato ad Christum per poenitentiam accesserimus, alia via pergere debere, via scilicet virtutis et sanctitatis; ut in nostram

regionem, quae caelum est, pervenire tandem possimus. Admirari quoque debemus ordinem in Magorum illuminatione servatum: scilicet, primo, stella indicante, pergunt Iudaeam; mox oraculis prophetarum instruuntur; denique Deum ipsum in visione habent doctorem.

QUAESTIONES.

I. — *Quisnam fuit iste Herodes?*

Resp. Herodes, hic dictus magnus, ascalonita fuit, natione idumaeus, filius Antipatris. Crudelissimus vir tres ex suis filiis occidit, scilicet Alexandrum, Aristobulum et Antipatrem, unde Augustus dixisse fertur: *Melius est esse porcum, ὄν, Herodis, quam filium, υἱόν* ⁽¹⁾. Ceteri quatuor eius filii in Scriptura recensentur, videlicet, Archelaus, qui patri in Iudaea successit, Philippus, qui fuit tetrarcha Ituraeae et Trachonitidis regionis, Herodes dictus Antipa, qui fuit tetrarcha Galilaeae, et decollavit Ioannem ⁽²⁾, Christum vero in passione illusit ⁽³⁾; denique alius Philippus, distinctus a tetrarcha, ex Mariamna genitus, cuius uxorem Herodiam Herodes Antipas abstulerat ⁽⁴⁾. — Fuit et alius Herodes, scilicet Agrippa, filius Aristobuli et nepos Herodis magni, qui Iacobum occidit et Petrum in carcerem coniecit ⁽⁵⁾, qui ab Angelo percussus consumptus est a vermibus ⁽⁶⁾.

II. — *Quinam fuerunt Magi?*

Resp. Fuerunt sapientes viri, sic dicti non ab arte magica, seu tanquam malefici, ut magi Pharaonis ⁽⁷⁾, sed a professione sapientiae et cultu divinitatis, unde idem sunt ac doctores apud Latinos, philosophi apud Graecos, et scribes apud Hebraeos. A S. Leone vocantur ⁽⁸⁾: *gens quae spectandorum siderum arte pollebant*. Eos principes fuisse vel regulos, aut saltem ex regionis primoribus, a multis Patribus latinis et graecis scriptum reperitur. Proprie autem reges non fuerunt, ut ex hoc Evangelistae eruitur: *Qui cum audissent regem*: si enim et illi reges fuissent, non dixis-

⁽¹⁾ Macrobius, L. II *Saturnal.*, c. 4. Cf. Sveton., in *August.*, xciv. — ⁽²⁾ Matth., xiv, 10. — ⁽³⁾ Luc., xxiii, 11. — ⁽⁴⁾ *Infra*, Sect. xvi, n. 4; Sect. xxxiii, n. 4. — ⁽⁵⁾ Act., xii, 1-4. — ⁽⁶⁾ *Ibid.*, 23. Cf. *supra*, Sect. I, Quaest. I, p. 10. — ⁽⁷⁾ Exod., vii, 11-22; viii, 7, 18, 19; Sap., xvii, 7. — ⁽⁸⁾ Sermo iv de Epiphania.

set: *Cum audissent regem*, sed Herodem. Eos tamen Scriptura Magos potius vocat quam principes, quia Christum ex stella agnoscere, sapientum erat, non principum. — Hos autem tres fuisse, etsi omnino non est compertum, tamen ex sat constanti traditione retineri potest, licet aliquando etiam plures quam quatuor numerentur. De eorum etiam nominibus res explorata non est, licet tria sint nomina sub quibus designari atque honorari solent, scilicet Melchior, Caspar et Balthassar. Eorum reliquiae Coloniae Agripinae, in thecis magni valoris, asservantur.

III. — *Undenam venerunt Magi?*

Resp. Incertum id omnino est, licet non improbabiler assignari possit regio circa Euphraten, scilicet Persia vel Arabia. Consent plures ex Patribus, signanter S. Hieronymus, ex quo Balaam propheta circa istas regiones commoratus fuerit, per eius de stella Iacob prophetiam, fidem apud illos populos ingeneratam fuisse de apparitione Messiae inter Iudaeos, per stellam in caelo manifestanda. — Aliunde certum est, notionem de venturo aliquo magno rege in Oriente valde diffusam fuisse. *Magi de Oriente venerunt*, ait S. Hieronymus, *Domini stellam se vidisse dicentes, vel ex artis scientia, vel ex vaticinio Balaam prophetae sui, qui in Numeris dixerat* ⁽¹⁾: ORIETUR STELLA EX IACOB ET HOMO DE ISRAEL ⁽²⁾.

IV. — *Utrum stella Magos duxerit Hierosolymam?*

Resp. Negative: primo enim de hoc Scriptura nihil dicit, quin potius contrarium innuit, cum Magi Hierosolymam venientes dixerint non se illuc stella duce perductos, sed stellam novi regis se vidisse in Oriente. At maxime advertendum ad id quod infra dicitur ⁽³⁾, eis scilicet Hierosolyma profecturis stellam, quam viderant in Oriente, denuo apparuisse, eosque in Bethlehem duxisse, in quo subintelligendum relinquitur, eos stellam non amplius vidisse, ex quo illam in Oriente viderant. Dicendum igitur Magos, visa stella quae ex praesentia sua Iudaeam indicabat, in urbem huius regionis principem se contulisse, ubi rite cogitare poterant se novum regem, quem quaerebant, adinventuros.

V. — *Quantum temporis intercessit inter apparitionem stellae et adventum Magorum in Iudaeam?*

Resp. De hac re nil certi statui potest: at, quidquid dicatur, certum est iter illud non tam cito peragi potuisse, cum primum agnoscere Magi debuerint stellae significationem; tum necessaria

⁽¹⁾ Num., xxiv, 17. — ⁽²⁾ Comment. in Is, l. xiii. cap. xlvii. — ⁽³⁾ Vers. 9, 10.

ad iter peragendum, et quidem honesta comitante pompa, ut eorum ferebat conditio, fuerunt paranda; addi potest Magos, si quidem ex diversis regionibus, ut plures supponunt, profecti sint, primum in unum locum convenire debuisse; tandem non parva fuit loci distantia, quae nonnisi per multos dies potuit pertransiri. Quidquid tandem dicatur, non abs re temporis spatium sat diuturnum assignari potest, quod certe collineat cum sententia quam supra posuimus, de reditu Sacrae Familiae in Nazareth, et postea rursus in Bethlehém, post peracta Hierosolymis legalia ⁽¹⁾.

VI. — *Quaenam fuit stella quae Magis apparuit?*

Resp. Probabilius dici potest, stellam hanc fuisse corpus quoddam subtile, valde lucidum, de novo formatum in loco terrae sat vicino, praecise ad divinam voluntatem manifestandam. *Tribus Magis*, ait S. Leo ⁽²⁾, *in regione Orientis stella novae claritatis apparuit, quae illustrior ceteris, pulchriorque sideribus, in se intuentium oculos animosque converteret; ut confestim adverteretur, non esse otiosum quod tam insolitum videbatur* ⁽³⁾. Hac autem stella Messiam presignari, resciverunt Magi, tum ex novo illius ortu, tum ex inusitato splendore, tum maxime ex interna collustratione Dei, eorum intellectum illuminantis. *Dedit* (Deus), ait iterum S. Leo ⁽⁴⁾, *aspicientibus intellectum, qui praestitit signum: et quod fecit intelligi, fecit inquiri, et se inveniendum obtulit requisitus*. — Denique splendidissima esse debuit stella haec, cum Magis iter diurno etiam tempore ostenderit; unde canit Ecclesia ⁽⁵⁾: *Stella quae solis rotam vincit decore ac lumine*.

VII. — *Quomodo componitur id quod legitur in Michaea* ⁽⁶⁾: *ET TU BETHLEHEM EPHRATA, PARVULUS ES, etc., cum eo quod recitat S. Matthaeus: ET TU BETHLEHEM, TERRA IUDA, NEQUA- QUAM MINIMA ES, etc.?*

Resp. Primo, notum est Christum, Apostolos et Evangelistas, dum allegant Scripturas Veteris Testamenti, sensum potius quam verba saepe commemorare: porro, Michaeae sensus revera est, Bethlehém, etsi mole parvam, maximam tamen esse ob gloriam Christi in ea nati: quem sensum reapse hic reddidisse dicendi sunt scribae et principes sacerdotum; quocirca S. Matthaeus verba Michaeae recitat eo modo, quo illi ea revera protulerunt; unde expresse legitur: *At illi dixerunt ei: In Bethlehém Iudae, etc.*

⁽¹⁾ Sect. praeced., Quaest. iv. p. 80. — ⁽²⁾ Sermo I de Epiphan. — ⁽³⁾ Cf. S. Thom., 3, Quaest. xxxvi, art. 7. — ⁽⁴⁾ Serm. iv de Epiphan. — ⁽⁵⁾ In Hymn. ad Laud. in festo Epiphan. — ⁽⁶⁾ L. cit.

✓ III. — *Quonam tempore Magi Iesum adoratum venerunt?*

Resp. Id quidem difficile est determinatu; et probabiliter, iuxta exposita, dici potest, id fuisse plures post menses ab illius ortu, adeo ut Iesus iam grandiusculus factus non simpliciter infans diceretur, sed puer, τὸ παιδίον, ut habet sacer Textus, dum de Magorum adoratione loquitur. Ceterum, id innuere videntur et antiquiores imagines mysterium hoc repraesentantes, in quibus Iesus non amplius tamquam pannis involutus Magorum adorationi proponitur.

IX. — *Utrum Magi indubitanter agnoverint Christum verum Deum esse?*

Resp. Magi indubitanter agnoverunt Christum verum Deum esse, Salvatorem mundi. Esto enim vox προσεχύνῃσαν, *adoraverunt*, non semper et necessario importet adorationem latriae, cum interdum accipiat ad significandam reverentiam, qualis regibus et principibus exhibetur; tamen, ex omnibus praesentis narrationis circumstantiis sat aperte eruitur, eis notam fuisse Messiae praerogativam, cum hoc tum ex Spiritus Sancti instinctu, tum ex instructionibus Mariae et Ioseph discere potuerint. Quinimmo, cum Iesum viderent omnibus temporalium regum praerogativis destitutum, facile intulerunt eius regnum spirituale, non terrenum esse, eiusque proprium esse cordibus hominum imperare: unde intellexerunt eum rite vocari, *Regem et centrum omnium cordium*.

X. — *Qualem usum fecit Sacra Familia donorum, quae a Magis accepit?*

Resp. Dici potest donariorum huiusmodi partem a Sacra Familia in eleemosynas erogatam fuisse, partem asservatam pro vitae necessitate: et fortasse huic Providentiae dispositioni debetur quod, in Aegyptum fugiens, necessariis destituta non fuerit. Quidquid tamen dicatur, certum est, per huiusmodi dona, Sacram Familiam a statu paupertatis ad divitum conditionem minime transiisse, cum Christus de se dicere potuerit ⁽¹⁾: *Pauper sum ego, et in laboribus a iuventute mea*.

(1) Ps. LXXXVII, 16.

SECTIO XIII.

(Mt. II, 13-18)

Argumentum. — *Furente in Christum Herode, Ioseph ab Angelo monitus in Aegyptum, cum puero et Matre eius, fugit: barbara bethlehemiticorum infantium caedes describitur.*

Ratio Sectionis. — Sicut Christi divinitas in Magorum adoratione clare apparuit, ita eius humanitas in Herodis persecutione et fuga in Aegyptum liquido manifestata est: quam quidem statim post Magorum adorationem evenisse compertum

est; unde particula *ecce*, qua Evangelista recessum Magorum mandato de fuga capienda coniungit, non solum ad lectorem attentum reddendum, sed etiam ad eventuum immediatam successionem signandam, hic ponitur.

(a) UI cum recessissent, ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens ¹: *Surge, et accipe Puerum et Matrem eius* ², *et fuge in Aegyptum; et esto ibi usque dum dicam tibi: futurum est enim ut Herodes quaerat Puerum ad perdendum eum* ³. Qui consurgens accepit Puerum et

(a) Mt. II, 13-18.

¹ Quamvis puer Iesus potuisset sanctum Ioseph de fuga arripienda intus docere, immo etiam exterius illum de hac re affari, ordinavit tamen Deus ut monitum huiusmodi per Angelum directe perficeretur, quatenus ordo servaretur, iuxta quem ecclesiastica hierarchia ab angelica gubernatur. Rursus, non Mariae, etsi dignitate praestantiori, sed Ioseph, Dei dispositio communicatur, eo quod ille Sacrae Familiae dux et rector in temporalibus fuerat constitutus.

² Id est, eos in itinere comitare, eisque de necessariis consule. — Cum dicat Angelus: *Puerum et Matrem eius*, clare indicat non fuisse sanctum Ioseph patrem Iesu secundum carnem.

³ Potuisset Iesus eo modo ab Herodis manibus evadere, quo postea Iudaeorum furorem, illum praecipitare et lapidare volentium, elusit (¹); per fugam tamen voluit ut sibi provideretur, quatenus nos edoceret, debere nos per patientiam et, ubi necesse sit, fugiendo, hostes nostros devin-

(¹) Io., VIII, 59; Luc., IV, 29, 30.

Matrem eius nocte ⁴, et secessit in Aegyptum ⁵. Et erat ibi usque ad obitum Herodis, ut adimpleretur quod dictum est a Domino per Prophetam, dicentem: *Ex Aegypto vocavi Filium meum* ⁶. Tunc Herodes, videns quoniam illusus es-

cere. Nihil poterat Herodes in Aegypto contra Iesum, et Iudaeorum multi ad eius vitandam tyrannidem eo se contulerant. — Ex his Evangelistae verbis inferri potest, Herodem caedem infantium nondum imperasse, non enim dicit Angelus: *Herodes quaerit puerum*, sed: *Futurum est ut Herodes quaerat*, etc., μέλλει γὰρ Ἡρώδης ζητεῖν, κ. τ. λ. — Non considerabat monstrum illud iniquitatis, quod si parvulus ille tam mirabili signo demonstratus fuerat, aequae poterat e suis manibus liberari.

⁴ Attende hic promptam Ioseph obedientiam qui, illico e lectulo surgens, non expectavit usquedum elucesceret, ut Angeli mandato obtemperaret. Haud despicienda traditio est, iuxta quam Maria, in brachiis sacrum pignus devote deferens, super iumentum ob itineris prolixitatem, baiulabatur.

⁵ Iuxta Isaiae prophetiam ⁽¹⁾: *Ecce Dominus ascendet super nubem levem, et ingreditur Aegyptum, et commovebuntur simulacra Aegypti a facie eius*. — *Fugit ergo*, ait S. Fulgentius ⁽²⁾, *non formidine humana, sed dispensatione divina; non necessitate, sed potestate*. Terrestre vero iter, iuxta maris littus, usque ad

Aegypti confinia, octo dierum spatio perfici potuit.

⁶ Verba ista leguntur apud Osee ⁽³⁾, iuxta fontem hebraeum; licet aliqui hunc locum dixerint sumptum ex Numerorum libro ⁽⁴⁾, ubi Septuaginta interpretes de Israele dicunt: Θεὸς ὁ ἔξαγαγὼν αὐτὸν ἐξ Αἰγύπτου, *Deus qui illum eduxit ex Aegypto*. Haec quidem de populo Haebraeorum litteraliter dicuntur; at, quia populus ille figura erat Christi, ideo principalius de Christo verba ista exponuntur: novimus enim Christum, non solum per determinatas personas, sed etiam per totum Synagogae populum, praefiguratum fuisse. Ad rem S. Augustinus ⁽⁵⁾: *Dico, illorum hominum non tantum linguam, verum etiam vitam fuisse propheticam, totumque illud regnum gentis Hebraeorum magnum quemdam, quia et magni cuiusdam, fuisse prophetam*. Et S. Hieronymus ⁽⁶⁾: *Vult autem Scriptura divina, non solum auribus doceri populum, sed et oculis. Magis enim ...mente retinetur quod visu, quam quod auditu ad animum pervenit*. — Quoniam sensu intelligendum sit id quod saepe a S. Matthaeo recitatur: *Ut adimpleretur*, etc., superius expositum est ⁽⁷⁾.

(¹) XIX, 1. — (²) Sermo v. — (³) XI, 1. — (⁴) XXIII, 22. — (⁵) L. XXII Contra Faustum, c. 24. — (⁶) In Ierem., L. IV, 19. — (⁷) Sect. VI, Quaest. VII, p. 50.

set a Magis, iratus est valde ⁷; et mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, et in omnibus finibus eius ⁸, a bimatu et infra, secundum tempus quod exquisierat a Magis ⁹. Tunc adimpletum est quod dictum est per Ieremiam prophetam, dicentem: *Vox in Rama audita est, ploratus et ululatus multus: Rachel plorans filios suos, et noluit consolari, quia non sunt* ¹⁰.

⁷ Advertendum est Herodem, utpote proselytum, Scripturis de Christi adventu tractantibus credidisse; at quoniam fidem non habuit caritate formatam, quin immo malitia et passione obtenebrata haberet intellectum et cor, ideo non advertit neminem posse resistere Deo, vel eius consilium immutare.

⁸ Missis crudelibus satellitibus in Bethlehem necnon in loca et in villas huic civitati proximas, eos omnes pueros occidi iussit, e quorum numero Christus esse potuisset.

⁹ Herodis suspicaci furori sat non fuit unius anni pueros in ipsa Bethlehem civitate interficere: sed locum et tempus dilatavit, ne qua evadere posset ille unus quem persequabatur.

¹⁰ *Rama*, quod hic ponitur, idem est ac *excelsus locus*, prout in Ieremia legitur (¹): *Vox in Rama audita est, lamentationis, luctus et fletus, Rachel plorantis filios suos et nolentis consolari super eis, quia non sunt*. — Nomina *ploratus et ululatus* accipienda sunt, tanquam posita in oppositione ad nomen *vox*.

QUAESTIONES.

I. — *Quo pacto innocentes ab Herode occisi, tamquam martyres in Ecclesia honorantur?*

Respondet S. Thomas (²), quosdam dixisse innocentibus illis miraculose acceleratum fuisse usum liberi arbitrii, ita quod etiam voluntarie martyrium fuerint passi; at cum hoc per auctoritatem Sacrae Scripturae minime comprobetur, melius dicendum videtur, parvulos illos per Dei gratiam assecutos esse martyrii gloriam, quam alii propria voluntate merentur. Revera, effusio sanguinis propter Christum vicem gerit baptismatis; unde, sicut in pueris baptizatis, meritum Christi ad gloriam obtinendam operatur per gratiam baptismalem, ita et in occisis propter Christum, meritum martyrii Christi operatur ad palmam martyrii consequendam; unde

(¹) xxxi, 15. — (²) 2 2^{ae}, Quaest. cxxiv, art. 1, ad 1m.

S. Augustinus quasi illos innocentes alloquens dicit ⁽¹⁾: *Ille de vestra corona dubitaverit in passione pro Christo, qui etiam baptismum parvulis prodesse non aestimat Christi. Non habebatis quidem aetatem, qua in Christum passurum crederetis; sed habebatis carnem, in qua pro Christo passuro passionem sustineretis.*

II. — *Quomodo computandus est bimatus in sacro Textu positus?*

Resp. Multi scriptores hoc, quod hic dicitur, a bimatu et infra, sic intelligendum exponunt, ut Herodes, cognito tempore nativitatis Christi, certiorari volens de eius occisione, omnes pueros ab aetate duorum annorum usque ad pueros unius diei inclusive occidi iusserit, ne videlicet puer requisitus evaderet. At cum expresse dicat sacer Textus: *Secundum tempus*, videlicet stellae, quod exquisierat a magis, aliunde necesse non esset proposito Herodis occidere pueros post apparitionem stellae natos, hinc probabilius dicendum, bimatum illum esse computandum ab apparitione stellae retrorsum, iuxta quod Herodes a Magis didicerat: natus enim iam erat puer, cum stella apparuit, at nec Herodes nec Magi sciebant quamdiu ante apparitionem stellae puer natus fuerat: ut igitur certior ille evaderet de aemuli sui morte, iussit omnes pueros tempore stellae bimulos, omnesque infra bimatum, occidi. Ex ac autem interpretatione confirmatur quod antea diximus, videlicet Magorum adorationem non tam cito post Christi nativitatem obtinuisse. adeo ut Sacra Familia, post purificationem, et Nazareth reverti, et inde Bethlehem se iterum conferre potuerit, animo inibi sedem defigendi ⁽²⁾.

III. — *Quotus fuit occisorum puerorum numerus?*

Resp. Silente Scriptura, id certo definiri nequit; licet tamen abiicere, tanquam omnino improbabilem, sententiam Graecorum, in suis Menologiis, numerum tunc occisorum infantium ad quatuordecim millia extendentium. Enimvero, hinc quidem Bethlehem viculus erat, imo, ut habetur apud S. Ioannem, castellum ⁽³⁾; illinc vero praeteriri non debet, multos quoque parvulos, biennio illo, naturali morte obiisse: unde numerus ille certe longe maior fingitur, quam rei veritate postuletur, maxime cum ab occisorum numero feminae excludantur: nimirum, vix in frequenti provincia totidem pueri biennio nasci potuissent. — Minus quoque ad veritatem accederet, qui ex eo quod Ecclesia, in festo sanctorum Innocentium, verba Apocalypseos recitat ⁽⁴⁾: *Agnus stabat supra montem*

⁽¹⁾ Serm. ccclxxiii de Epiph. Dom. I, al. lxvi de diversis, cap. 3. — ⁽²⁾ Sect. xi, Quaest. iv. — ⁽³⁾ VII, 42. — ⁽⁴⁾ XIV, I.

Sion, et cum eo centum quadraginta quatuor millia, etc., inferre praesumeret hunc fuisse occisorum infantium numerum: nam, imprimis agitur ibi de virginibus qui per Christum carnem vicerunt et cum eo gloriose triumphant: quae quidem victoria inconsciis istis martyribus excellenter attribuitur, qui de suo triumpho Christo unice debitores extiterunt, quin propterea debeat fieri vis in numero centum quadraginta quatuor millia, cum iste numerus symbolice ibi ponatur. Exiguus igitur debuit esse occisorum infantium numerus; quod quidem causae esse potest, cur res ista a scriptoribus coaevis, et signanter a Iosepho praeteritur ⁽¹⁾.

IV. — *Cur Christus, Herodem fugiens, Aegyptum, potius quam aliam regionem, petiit?*

Resp. Plures huius rei assignari possunt rationes. Primo, quia Aegyptii olim erga populum Israel benevolos sese exhibuerunt, cum Ioseph exceperint, et Iacob Patriarcham planxisse dicantur. Secundo, quia Deus ostendere voluit, sicut quondam Aegyptum propter populum Israel gravissime caeciderat, ita nunc misericordia motum, velle se reconciliationis arrham eidem praebere. Tertio, ad significandum quod, per Apostolorum praedicationem, Christus toti mundo invehendus foret, Aegypto quasi mundi figura existente.

V. — *Ubinam degit sacra Familia in Aegypto?*

Resp. Refert traditio, sacram Familiam circa Heliopolim degisse, quo multi ex Iudaeis convenerant, et ubi templum illi magnificentissimum habebant, templo videlicet Hierosolymitano aemulum. Nimirum, in horum coetu puerulus Iesus facilius occultari potuit. Ad hunc usque diem, in loco dicto Matarieh, arbor ostenditur vetustissima, quae Christum prona adorasse fertur ⁽²⁾; quae quidem traditiones, etsi non omnino exploratae, temerarie tamen abiiciendae non sunt.

VI. — *Utrum Christus, Aegyptum ingrediens, miracula patraverit?*

Resp. Censent plures, Christo puero Aegyptum ingrediente, falsorum numinum simulacra, quibus regio illa abundabat, de repente corruisse; quod quidem comprobari censent eo quod scripsit Isaias ⁽³⁾: *Ecce Dominus ascendet super nubem levem, et ingreditur Aegyptum, et commovebuntur simulacra Aegypti a facie eius, et cor Aegypti tabescet in medio eius.* — At, si quis verba ista in

⁽¹⁾ De S. Ioanne Baptista dictum est supra, Sect. iv, nota 23, p. 34. — ⁽²⁾ Sozom., l. v Hist. eccles. c. 20; Niceph. Call. l. x; c. 51; Evagrius, in [vitis Patrum, l. II, c. 7. — ⁽³⁾ XIX, I.

proprio seu nativo sensu pressius consideret, hoc eis significari intelliget, Deum verum, scelerum ultorem, exercitu Assyriorum celeri impetu concitato, ingressurum ac vastaturum Aegyptum, et idolis, quibus hic gloriabatur, spoliaturum: quod quidem a Sennacherib et Nabuchodonosor impletum legitur. Allegoricus autem sensus est, Deum, in utero Virginis, tanquam in nube levi, Aegyptum huius mundi aliquando ingressurum, et daemonis cultum eversurum, virtute scilicet evangelicae praedicationis. Equidem, loquendo de miraculis a Christo patenter factis, sanctum id esse debet quod, post S. Ioannem Chrysostomum, docet S. Thomas, qui insistens ipsis verbis S. Ioannis ⁽¹⁾: *Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galileae*, docet Iesum nullum in iuventute sua miraculum patrasse, cum nondum coepisset doctrinam tradere ut illam deberet miraculo confirmare, et aliunde praematura prodigiorum patratio veritati illius humanitatis detrahere quidquam potuisset: unde tanquam fabulae ea sunt portenta reiicienda, quae a puero Iesu in apocryphis scripturis passim narrantur ⁽²⁾.

VII. — *Quaenam fuit Rama, de qua hic propheta loquitur?*

Resp. Parva haec civitas erat in tribu Benjamin, prope fines eiusdem, vicina Iudaeae et consequenter proxima Bethlehem; post Babylonicam vero servitutem, tribus Benjamin incorporata est tribui Iuda: unde et parvuli illius loci ab Herodis satellitibus interfecti sunt. Quocirca opportune a Propheta introducitur Rachel, mater Benjamin, cuius sepulcrum prope Bethlehem adhuc invisitur, plangens innocentes pueros occisos in Bethlehem et Rama, hoc quidem sensu, ut per Rachel intelligantur omnes matres illius regionis, quae tyranni nequitia filiis suis orbatae manserunt. Mystice autem planctus Rachel significat dolorem sanctorum Prophetarum ob ruinam populi hebraici, quam ipse propter peccata sua merebatur ⁽³⁾.

⁽¹⁾ II, 11. — ⁽²⁾ S. Thom., 3, Quæst. XLIII, art. 3. — ⁽³⁾ Cf. Ierem., xxxi, 15.

SECTIO XIV.

(Mt. II, 19-23).

Argumentum. — *Herode defuncto, Ioseph divinitus in somnis admonetur ut vadat in terram Israel: qui tamen, ob Archelai timorem, cum Iesu et Maria, revertitur in civitatem suam Nazareth.*

Ratio Sectionis. — Pergit S. Matthaeus narrans reditum sanctae Familiae in Palaestinam, qui tunc obtinuit, cum Herodes Magnus vel Ascalonita vita cessit, quod fuit trigesimo septimo regni illius anno: ex quo deducitur sanctam illam Familiam duos vel ad summum tres annos in Aegypto commorata fuisse. Quidnam autem inibi sanctae illae per-

sonae perfecerint, silente Scriptura, vane quis determinare conaretur: id tuto dici potest, illas, pro conditione sua, in virtutum, maxime humilitatis, patientiae et abnegationis, atque in spiritu orationis, indesinenter se exercuisse, ut bona illa mundus mereretur consequi, quae Christus beneficio redemptionis erat allaturus.

(a) EFUNCTO autem Herode ¹, ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph in Aegypto, dicens: *Surge, et accipe Puerum et Matrem eius: et vade in terram Israel* ²: *defuncti sunt enim qui quaerebant animam Pueri* ³. Qui con-

(a) Mt. II, 19-23.

¹ Pro *defuncto*, habetur in graeco participium τελευτήσαντος, quod signum est temporis proxime praeteriti: ex quo deducitur, apparitionem hanc Ioseph factam fuisse statim ac Herodes mortuus est.

² Terra Israel appellatur terra olim Israelitis promissa, cum Aegypto sunt egressi. Determinatam urbem, ad quam Sacra Familia revertatur, Angelus expressè non designat; cum de hac re

postea, nova visione Iosephum esset instructurus. Notandum vero, non determinasse Angelum in quam partem terrae Israel ire deberent, dubitanti id postea patefacturum: unde Ioseph quidem intellexit Iudaeam, quae dignior est pars regni: putavit enim tali puero nonnisi Hierosolymis habitandum; Angelus vero Galilaeam intellexit (⁴).

³ Id est Herodes et fautores eius, quales fuerunt sacerdotes

(¹) Cf. S. AUGUSTIN., I. II de Consensu Evangelist., c. 9, n. 22.

surgens accepit Puerum et Matrem eius, et venit in terram Israel ⁴. Audiens autem quod Archelaus regnaret in Iudaea, pro Herode patre suo ⁵; timuit illo ire ⁶; et admonitus in somnis ⁷, secessit in partes Galilaeae ⁸. Et veniens habitavit in civitate quae vocatur Nazareth, ut adimpleretur quod dictum est per prophetas: *Quoniam Nazaraeus vocabitur* ⁹.

et scribae, et forsitan aliquis ex Herodis filiis: qui omnes impio Herodis studio consenserat, de vita pueri exstinguenda. Eodem modo mortui sunt plures ex Christi et Ecclesiae hostibus: puta, imperatores Romanorum, qui nomen Christi abolere olim conati sunt; haeresiarchae eorumque asseclae, qui eius doctrinam nisi sunt labefactare, et quotquot impietate sua Ecclesiam persecuti sunt, quin tamen Ecclesiae vita periclitetur: sicut enim ipsa vivit vita Christi, ita eadem tandiu vivet, quamdiu vivit Christus.

⁴ In fines Iudaeae: ipsi enim in mente erat, ut Bethlehem, sicut dictum est, perveniret, ibique commoraretur (¹).

⁵ Quod dicitur Archelaum regnasse in Iudaea, intelligendum est non ut regem, nec ut habentem regis titulum, sed ut tetrarcham, cum spe regiae dignitatis sibi conferendae, si bene se gessisset. Patris igitur machinationibus favens Archelaus, Christum occidere voluit: at postea in exilium ipsemet pulsus est. Sic Ecclesiae persecutores saepe, vel in hac vita, a Deo plectuntur.

⁶ Id est in Iudaeam: ex quo

rite deducitur Ioseph inibi iam domicilium vel fixisse vel figere voluisse, ut dictum est.

⁷ Ab Angelo a Deo misso ad divinam voluntatem Iosepho patefaciendam. Quarta iam vice legitur S. Ioseph admonitus fuisse in somnis.

⁸ In qua regnabat alius filius Herodis, scilicet Herodes minor, dictus etiam Antipas (²), qui vix mitioris fuit indolis ac pater eius et frater Archelaus: ipse enim serius Baptistam decollavit.

⁹ Considerandus est, in tota hac narratione, mirabilis divinae providentiae interventus: scilicet, primo, Bethlehemitae, quod sanctos coniuges recipere noluerint, infantium caede puniuntur; secundo, innocentes isti parvuli martyrii laurea donantur; deinde immani hac strage, in clariorem lucem ponitur Messiae nativitas, ipsomet divino Infantulo in tuto posito. — Nec minus suavem debemus Dei dispositionem admirari, qui voluit ut Filius suus, homo factus, tot annos in tam humili pago, qualis erat Nazareth, degeret, de quo dici solebat (³): *A Nazareth potest aliquid boni esse?*

(¹) Supra, Sect. x, Quaest. I. — (²) Vide Sect. xii, Quaest. I. — (³) Io., I, 46.

QUAESTIONES.

I. — *Quomodo Herodes vitam finivit?*

Resp. Crudelissimus hic princeps infelicem omnino ac suis dignam sceleribus mortem obiit: nimirum, dysenteria, podagra, phthiriasi, ac totius corporis incredibili dolore ac foetore absumptus, miseram efflavit animam. Tristem illius obitum vivide describit Iosephus ⁽¹⁾. Hoc modo, iusto Dei iudicio, Ecclesiae persecutores scelerum suorum poenas luere solent.

II. — *Quo pacto Archelaus Herodi successit?*

Resp. Mortuo Herode, anno trigesimo septimo regni sui, instante Paschatis festo, duo eius filii, Archelaus videlicet et Herodes Antipas, de illius successione acriter contenderunt; litem vero Caesar Augustus Caio Caesari dirimendam commisit, qui neutri quidem regiam potestatem adiudicavit, sed Herodis regnum in quatuor tetrarchias administrandum ita divisit, ut Iudaea, Samaria et Idumaea Archelao obtingerent; Galilaea et Peraea, Herodi Antipae; Philippo autem, horum fratri, Trachonitis et Ituraea; demum cuidam obscuro viro, Lysaniae nomine, cuius mentio fit apud S. Lucam ⁽²⁾, Abilina. At non diu stetit quin Archelaus, ob malum regimen, Caesaris favore excideret: nam post novem annos potestate privatus, et Viennam, in Gallia, relegatus est. Huic autem non alius tetrarcha successit, sed praesides Romani suffecti sunt; ex quibus serius fuit Pontius Pilatus, de quo mentionem facit idem S. Lucas ⁽³⁾, et sub quo Dominus noster crucifixus et mortuus est.

III. — *Cur dicit S. Matthaeus, a prophetis praenuntiatum Christum vocatum iri Nazaraeum, cum id in prophetis minime legatur?*

Respondet S. Hieronymus ⁽⁴⁾, Evangelistam prophetas pluraliter vocare, quatenus ad sensum, potius quam ad verba Scripturae attenderit. In Isaia, iuxta hebraeum, legitur ⁽⁵⁾: *Exiet virga de radice Iesse, et Nazaraeus de radice eius conscendet* ⁽⁶⁾. Nimirum Nazaraeus, a נָצַר per tsade, *surculum* significat; si autem per zain scribatur, scilicet נִזְר, a radice נָזַר, *sanctificatum* designat. Porro, licet sanctum futurum Dominum Nostrum, qui ex radice Iesse oriturus exhibetur, omnis Scriptura commemoret, non hunc tamen

⁽¹⁾ De bell., I, 33; Antiq. XVII, 18. — ⁽²⁾ III, 1. — ⁽³⁾ Loco cit. — ⁽⁴⁾ L. I Comment. in c. II Matth. — ⁽⁵⁾ XI, 1. — ⁽⁶⁾ Cf. Is., IV, 2; Jer., XXIII, 5; XXXIII, 15.

sensum hic habet nomen Nazaraeus, cum non constet Christum Dominum ad sectam Nazaraeorum, qui solemnī voto Deo consecrabantur, a vino abstinebant et certis se observantiis addicebant, pertinuisse ⁽¹⁾, sed potius ipse legatur cum discipulis suis edisse et bibisse; aliunde, hic evidenter allusio fit ad nomen civitatis Nazareth, quae etiam a priori radice derivatur, et a qua praecise testatur S. Matthaeus, Christum dictum fuisse Nazaraeum, seu Nazarenum. — Diserto igitur hoc testimonio, S. Matthaeus tollit scandalum Iudaeorum, Christo impropertantium, quod in tam humili pago ortum habuerit: eos quasi provocans ad illa Scripturarum loca perlegenda, in quibus Messias Nazaraeus, id est excellentissimum germen, praedicitur; simulque in apertam lucem ponit Evangelista mirabilem divinae Providentiae ordinem, cursum rerum ita disponentis, ut praecise in civitate, cuius nomen erat Nazareth, Christum commorari contingeret. — Notandum demum, duobus modis nomen hoc in novo Testamento legi: scilicet, *ναζωραῖος* et *ναζαρηνός*, *Nazaraeus* et *Nazarenus*: at priori quidem modo graece constanter legitur apud S. Matthaeum, S. Ioannem et in Actibus Apostolorum, necnon semel apud S. Lucam ⁽²⁾; altero autem modo in S. Marco et in duobus locis S. Lucae ⁽³⁾; latine vero, apud solum S. Matthaeum, hoc loco legitur *Nazaraeus*; in ceteris autem locis constanter legitur *Nazarenus*.

IV. — *Cur Iesus potius dictus est Nazarenus, quam Bethlehemita?*

Resp. Quia ignorabant Iudaei illum in Bethlehem natum fuisse, sed putabant natum in Nazareth, ubi educatus fuit; unde etiam vocari solebat Galilaeus; ex quo arguebant eius inimici, eum non esse Messiam, sed neque Prophetam ⁽⁴⁾: *Numquid a Galilaea venit Christus?* et rursus ⁽⁵⁾: *Scrutare Scripturas et vide, quia a Galilaea propheta non surgit.* Quapropter Iudaei, ut arguerent Iesum non esse Christum, negabant illum esse ex Bethlehem ⁽⁶⁾: *Nonne Scriptura dicit quia de Bethlehem castello, ubi erat David, venit Christus?* Non tamen omnino errabant; ibi enim non erat homo factus aut natus in utero materno, iuxta illud ⁽⁷⁾: *Quod enim in ea natum est, sed in Nazareth.* Ex quo concludi licet, Nazareth quodammodo digniorem esse Bethlehem, cum in illa civitate Verbum caro factum sit, atque nobis datum; propter quod Iesum potius Nazarenum, quam Bethlehemitam dicimus. Ceterum ipse Dominus Saulum e caelo allocutus, seipsum Nazarenum ap-

(1) Cf. Num., vi, 18, seq.; Iudic., xiii, 3, seq. — (2) xviii, 37. — (3) Luc., iv, 34; xxiv, 19. — (4) Io., vii, 41. — (5) Ibid., 52. — (6) Ibid., 42. — (7) Matth., i, 20.

pellare dignatus est ⁽¹⁾: *Ego sum Iesus Nazarenus, quem tu persequeris.*

V. — *Utrum in Herodis persecutione videre sit figuram persecutionum quae contra Ecclesiam movendae erant?*

Resp. Affirmative, cum ipsa Domini nostri vita haberi possit tamquam figura vitae Ecclesiae, quae in illa quodammodo delineatur: unde ait S. Augustinus ⁽²⁾: *Sustinet corpus quod praecessit in capite*; ideoque magna est, Ecclesiam inter eiusque Sponsum, Christum Dominum, analogia. Sic illa, sicut iste, in humilitate et paupertate nata, mox abscondere se et quasi solis lucem fugere cogitur, ne proprio suffocetur sanguine; et nonnisi crudelissimis defunctis persecutoribus, populorum admirationem splendore suae doctrinae excitat, mundum ad se convertens. At non propterea diracessat in eam persecutio: nam diabolus identidem atrociam in illam bella commovet, quibus certe obrui deberet, nisi a Sponso suo mirabiliter protegeretur. Et hoc quod de Ecclesia dicitur, dici etiam debet, debita servata proportionem, de singulis Sanctis, iuxta illud S. Pauli ⁽³⁾: *Quos praescivit*, etc.

(1) Act., xxii, 8. — (2) Enarr. in Ps. xxxvi, Serm. ii, n. 18. — (3) Rom., viii, 29.

SECTIO XV.

(L. II, 40-52).

Argumentum. — *Christus duodennis Hierosolymam ascendit cum parentibus suis, a quorum consortio se subtrahit: triduo vero ab illis quaesitus, die tertio in templo invenitur docens in medio Doctorum: post quod, cum Maria et Ioseph descendit Nazareth.*

Ratio Sectionis. — Nihil aliud, praeter hanc Hierosolymis commorationem, de abscondita vita Christi, ab eius reditu in Nazareth, usque dum aetatem triginta annorum attigit, Spiritus Sanctus ab hagiographis conscribendum voluit: quo quidem insinuatur, totum illud tempus

a Verbo incarnato in humilitate et in oratione pro nobis fundenda transactionem fuisse. Ubi etiam ex Evangelistarum silentio monemur, non debere nos narrationibus apocryphis de infantia Domini nostri, aut de miraculis quae supponuntur tunc ab eo patrata fuisse, fidem praestare.

(a) **Q**UER autem crescebat ¹, et confortabatur ², plenus sapientia ³; et gratia Dei erat in illo ⁴. Et ibant parentes eius per omnes annos in Hierusalem, in die solemni

(a) L. II, 40-52.

¹ Secundum quod homo, aetate et corporis mole, crescebat Dominus Iesus; qui, ut Deus, immutabilis est et immensus. Patiebatur Deus homo per aetatis incrementa, sicut nos, transire, licet, ob perfectionem iustitiae originalis, ab omni corporis infirmitate, sicut etiam a mortis debito esset exemptus.

² In graecis pluribus exemplaribus additur *spiritu*, πνεύματι: quod est, Christus, ut homo, a Spiritu Sancto movebatur, quantum ad virtutum et donorum, non quidem intrinsecum

augmentum, sed conservationem et externam ostensionem, prout crescentem eius condecebat aetatem.

³ Non solum increata, sed etiam creata sapientia repletus erat Iesus, et quidem multiplicis ordinis, scilicet beatorum, infusa et acquisita, iuxta illud Apostoli (¹): *In quo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi.*

⁴ Non ad mensuram sicut in aliis Sanctis, erat gratia Dei in puero Iesu, sed superabundanter, qualiter decebat Unigenitum

(¹) Col., II, 3. Cf. Is., XI, 2.

Paschae ⁵. Et cum factus esset annorum duodecim ⁶, ascendentibus illis Hierosolymam ⁷, secundum consuetudinem diei festi, consummatisque diebus ⁸, cum redirent ⁹, remansit puer Iesus in Hierusalem ¹⁰; et non cognoverunt parentes eius. Existimantes autem illum esse in comitatu ¹¹, venerunt

Dei hominem factum. Per omnes autem aetates voluit Christus transire, ut omnes sanctificaret. In hoc vero mirabilem se prodidit puer Iesus, quod nihil tunc mirabile operatus sit, cum nondum venisset hora eius: hoc modo nos docuit, quam pretiosa sit absconsa vita, si quidem haec sit Dei voluntas, ut sic ei serviamus.

⁵ Non est hoc sic intelligendum, quasi in ipso celebri festo iter arriperent, sed quod illo die, imo in pervigilio festi, quando Phase immolabatur, ibi esse curabant, sic ut et de agno paschali comederent. Admirari hic libet insigne religionis exemplum a sanctis coniugibus praestitum, maxime ex parte Mariae, quae huiusmodi lege, solos viros obligante, minime tenebatur.

⁶ Haec aetate inchoare voluit Christus Dominus exercitium divini ministerii, ad quod a Patre missus fuerat.

⁷ Hierusalem situ altior est quam Galilaea, ideo scite dicitur: *Ascendentibus illis*.

⁸ Septem scilicet diebus, quibus, iuxta praescriptum Deuteronomii (¹), durabat festum Paschae, vel octo, si computetur dies immediate praecedens, in

cuius vespere immolabatur Phase (²):

⁹ Idest, cum inciperent reverti.

¹⁰ Multiplici de causa in Hierusalem Christus remanere voluit: primo, ut sapientiam suam, ad gloriam Patris, monstrare inciperet; secundo, ut nobis exemplo esset persistendi in cultu et opere Dei; tertio, ut ostenderet carnales parentes interdum deserendos esse, amore sapientiae et virtutis. — *Puer*, hic, non est τὸ παιδίον, *puerulus*, sed ὁ παῖς, id est, puer iam grandiusculus.

¹¹ A nonnullis res ita explicatur, quod in Hebraeorum more erat, ut viri seorsim a mulieribus, continentiae ac maioris devotionis causa, processionibus ac solemnitatibus interessent, infantes vero cum utrolibet parente ire possent: unde Maria putare potuit Iesum esse cum Ioseph in comitatu virorum, et viceversa. Melius autem, et sacro Textui conformius dicitur, puerum Iesum, iam satis maturum, turbae permixtum fuisse, cum Hebraei turmatim solerent proficisci: unde illum existimare potuerunt, cum ceteris eiusdem aetatis pueris, turbam aliquantisper praecedere vel subsequi.

(¹) XVI, 3. — (²) Exod., XII, 18.

iter diei; et requirebant eum inter cognatos et notos ¹². Et non invenientes, regressi sunt in Hierusalem requirentes eum ¹³. Et factum est, post triduum ¹⁴ invenerunt illum in templo ¹⁵, sedentem, in medio doctorum, audientem illos, et interrogantem eos ¹⁶. Stupebant autem omnes qui eum

¹² Exemplum hic habetur diligentiae qua Iesus a nobis sit quaerendus; at simul monemur, carnalem propinquitatem et societatem humanam nos in inveniendo Christo minime iuvare, imo saepe plurimum impedire a fovendo eiusdem consortio. — *Venerunt iter diei*, ἦλθον ἡμέρας ὁδόν, quod est, *peregrerunt iter unius diei*. — *Requirebant*, ἀνεζήτησαν, id est, *cum cura et sollicitudine* illum quaerebant.

¹³ Requirebant Iesum, tum in itinere, tum in ipsa civitate Hierusalem. Sic, *vis amoris*, ait S. Gregorius (¹), *intentionem multiplicat inquisitionis*. — Rite haec ingens Mariae tristitia, tanquam tertius ex septem potioribus eius vitae doloribus, specialiter in Ordine Servorum illius, recolitur. — Videtur locus, ubi, sub fine primae diei, constitit turba, Galilaeam versus iter faciens, fuisse Beroth, nunc El-Bireh, sex circiter millia ab urbe Hierusalem distans, ubi Cruciatu ecclesiam aedificaverunt, Sacrae Familiae dedicatam, cuius ruinae adhuc exstant.

¹⁴ Idem est ac si dicat, tertio die (²). Primo quidem die, iter domum versus fecerunt; altero die, idem iter fuerunt remensi;

tertio demum, quaesitum Iesum invenerunt.

¹⁵ *In templo*, ἐν τῷ ἱερῷ, quod est, in uno ex templi atriis, ubi erant scamni pro legis doctoribus, qui in circulo sedebant, et in quorum medio plures stare poterant, quaestiones eisdem proposituri. Locus iste probabiliter fuit atrium Israelitarum, quod Iudaeis non immundis patebat, et in quo erant exedrae seu conclavia cum scamnis, in quibus doctores sedentes disputabant: discipuli autem humi sedere consueverant. — Notandum, ex hoc nos doceri, locum aptum ad inveniendum Iesum, esse Ecclesiam, seu aedem cultui Dei dedicatam; at, ad poesim, non rei veritatem, pertineret, repraesentare Iesu parentes, per domos notorum, hospitia aut diversoria urbis, huc illuc cursitantes, quasi solum tertio die illis menti succurrerit, in templum ingredi.

¹⁶ Non tanquam magistri partes agens sedebat Christus, sed potius tanquam humilis discipulus, licet etiam quoad humanam naturam, esset hominum lux vera. *Quasi exemplar humilitatis*, ait Ven. Beda (³), *videre potius et interrogare doctores, quam instruere*, (Iesus) *quaerit indoctos*.

(¹) Hom. xxv, n. 2. — (²) Cf. Matth., xxvii, 63; Marc., viii, 31. — (³) In h. l.

audiebant, super prudentia et responsis eius ¹⁷. Et videntes, admirati sunt ¹⁸. Et dixit Mater eius ad illum: *Fili, quid fecisti nobis sic? Ecce pater tuus et ego dolentes quaerebamus te* ¹⁹. Et ait ad illos: *Quid est, quod me quaerebatis? Nescie-*

— *In medio*, ἐν μέσῳ, id est, inter doctores. — Porro, non ut aliquid ipse adisceret, seu utcumque in scientia proficeret, interrogabat Iesus doctores, sed ut, iuxta prolata, eos congruenter interrogando, instrueret atque ad Dei laudes induceret. Licet autem Evangelista non dicat quanam fuerint Christi quaestiones, quanam responsa, coniectari tamen licet, illum de mysteriis ad se spectantibus doctores fuisse sciscitatum, ut occasionem agnoscendae veritatis, maxime circa tempus adventus Messiae, eis praeberet.

¹⁷ *Stupebant*, ἐξίσταντο, id est, vehementer mirabantur doctores tantam esse in duodenni puero sapientiam vel Scripturarum notitiam. Quod dicitur: *Super prudentia et responsis eius*, sibi vult: *Super prudentibus eius responsis*. Per haec autem responsa, interior Christi sapientia patefiebat: ex eodem quippe sapientiae fonte procedit, apte interrogare et convenienter respondere, *et eiusdem scientiae est, scire quid interrogas, quidve respondeas*, ait Origenes. Ex hoc autem colligi potest, Christum non tantum audisse et interrogasse doctores, verum etiam ad interrogata respondisse, et responsis suis, illosmet docuisse. Hi autem, si humiles fuissent et

recti corde, profecto debuissent pueri originem ulterius investigare, quo ad plenioram veritatis lucem pervenirent.

¹⁸ *Admirati sunt*, ἐξεπλάγησαν, scilicet, *obstupuerunt*, rei novitate perculsi: nimirum, parentes Iesu, licet certo scirent eum esse Deum, eius tamen aetatulam considerantes, non poterant re tam insolita vehementer non commoveri, maxime cum eousque Iesus nihil fecisset, ad divinitatem suam manifestandam.

¹⁹ Non est haec increpatio, sed amorosa conquestio vel avida inquisitio. Notandum, Beatam Virginem, hinc quidem, prae materni affectus magnitudine, priorem loqui, attamen, ob reverentiam et amorem erga dilectum sponsum suum, primo loco recensere dolorem S. Ioseph. — *Dolentes*, ὀδυνώμενοι, sibi vult magna affecti angustia. — Dolor autem iste non ex hoc proveniebat quod Maria et Ioseph putarent Iesum mortuum fuisse, cum ex Scriptura scirent illum in virili aetate pro mundi salute crucifigendum; nec dolebant, quasi se alicuius negligentiae, in custodiendo divino Puero, reos reputarent; sed ex hoc eorum procedebat afflictio, quod illum suspicarentur eo tempore doloribus ac poenis expositum, et quod illius dulci praesentia privati fuerint.

*batis quia in his quae Patris mei sunt, oportet me esse?*²⁰ Et ipsi non intellexerunt verbum quod locutus est ad eos²¹. Et descendit cum eis, et venit Nazareth, et erat subditus illis²². Et Mater eius conservabat omnia verba haec in corde suo²³.

²⁰ Hoc est primum Christi verbum in Evangelio relatum. Porro, non tanquam parentes suos reprehendens respondet Christus, cum nosset eos omni culpa vacasse, sed tanquam magister eos erudit, se debuisse occupari circa Patris sui negotia in templo, cum venisset ad eius honorem zelandum. Attamen illud pro tunc hoc non tenebantur scire aut considerare parentes Iesu: unde nec minimum peccatum commisisse dicendi sunt. Continetur etiam quidquam consolationis in verbis Christi: quasi protestetur se causam cruciatus non dedisse, et parentes suos anxios et sollicitos esse non debuisse. — Quod dicitur, *in his quae Patris mei sunt*, ἐν τοῖς τοῦ πατρὸς μου, sensu magis obvio accipitur pro, *in negotiis*; at potest etiam intelligi pro, *domo Patris mei*, ut sensus sit: si Ioseph esset pater meus, in eius domo fuisset adinveniendus; nunc autem Filius sum Patris caelestis, cuius domus est templum; unde inibi me quaerere debuissetis, ubi Patris mei negotia peragere debebam. — Notandum est, quam apte prima haec Christi verba ultimis eiusdem in Cruce verbis cohaereant: *Consummatum est*,

et: *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum* (4).

²¹ Maria et Ioseph, licet utique probe scirent Christi patrem esse Deum, non tamen plene intellexerunt qua ratione Christus ipse assereret se ita esse oportere in his quae Patris sui erant, ut propterea parentes suos deserere debuisset, in templo, tali et tanto tempore, ab eis separatus permanendo. Porro, non fuit haec in eis ignorantia, seu carentia scientiae debitae, sed simplex nescientia, cum nonnisi paulatim in ampliori cognitione divinorum mysteriorum proficere deberent.

²² Non de necessitate, sed dignatione ac pietate et ad nostram aedificationem, Christus parentibus suis exhibuit obedientiam, licet naturae officio obligaretur eosdem reverendi, quod pertinet ad virtutem pietatis.

²³ *Omnia quae de Domino vel a Domino dicta, sive acta cognoverat, Mater Virgo diligentius in corde retinebat, sollicitè cuncta memoriae commendabat, ut cum demum tempus praedicandae, sive scribendae Incarnationis eius adveniret, sufficienter universa, prout essent gesta, posset explicare quae- rentibus* (2). — Pro *verba*, graece est τὰ ῥήματα, id est, tum facta,

(1) Io., XIX, 30; Luc., XXIII, 46; cf. Ps. XXXIX, 8, 9. — (2) Ven. Beda. Homil. in Dominica I post Epiphaniam.

Et Iesus proficiebat sapientia, et aetate, et gratia, apud Deum, et homines ²⁴.

tum dicta Domini nostri (¹). In graeco autem deest particula *haec*.

²⁴ Non sapientia divina, nec sapientia quae est beatorum aut angelorum propria, proficiebat Christus, sed sapientia acquisita, iuxta id quod ait Apostolus (²): *Didicit ex iis quae passus est obedientiam*. — Pro aetate, graece est ἡλικία, quae vox significat aetatem et staturam (³): hic autem utrumque commode componi potest, ut sensus sit crevisse puerum Iesum, non solum corporis mole, sed etiam evolutione facultatum naturalium, quae in aliis parvulis temporis successu fieri solet, salva plenitu-

dine scientiae et gratiae in eo. — In gratia intrinsece nullo modo profecit; quae in ipso tanta fuit, quod mens creata maioris gratiae capax non sit. sed profecit quantum ad manifestationem operum. — Non eodem modo autem in his profecit puer Iesus coram Deo et hominibus: siquidem, coram hominibus profecit, in eorum notitia deveniendo, et thesauros sapientiae et gratiae ostendendo; coram Deo vero, meritum actuosae vitae ex radice sapientiae et gratiae vehementer multiplicando, et gratiae fontes in alios magis magisque, quantum ferebat eius conditio, derivando.

QUAESTIONES.

I. — *Cur dicit Evangelista, parentes Iesu per omnes annos, in die Paschae, Hierusalem perrexisse, cum lex praeciperet ut id tribus vicibus quotannis praestaretur?*

Resp. Lex utique iubebat ut omnis masculus Hebraeorum in tribus solemnitatibus, scilicet Paschae, Pentecostes et Tabernaculorum, coram Domino, quod est in loco praecipuo cultus divini, seu in Hierusalem, appareret (⁴); attamen, cum iis qui remote ab hac urbe habitabant, quoad duas solemnitates, scilicet Pentecostes et Tabernaculorum, dispensatum fuerat: Iudaei quoque dispersionis vix semel in Hierusalem poterant se conferre; similiter, senes, caeci et aegroti hac obligatione non adstringebantur. Porro, mulieres lege ista non tenebantur, sed ex devotione aut consuetudine viros suos interdum comitabantur, uti legitur de Anna, uxore Elcanae (⁵).

(¹) Cfr. supra, Sect. VIII, n. 14, p. 62. — (²) Hebr., v, 8. — (³) Cf. Luc., XII, 25. Infra, Sect. CLXXXI. — (⁴) Exod. XXIII, 17; Deut. xvi, 16. — (⁵) 1 Reg., i, 7.

II. — *Quomodo quolibet anno ire potuit Ioseph in Hierusalem, cum illum Archelai timor deterrere debuisset?*

Respondet S. Augustinus ⁽¹⁾, quod licet S. Ioseph timuerit in Iudaea morari, Archelao regnante, ne esset conspicuus inter turbam, tamen in gente, in qua facile quivit latere, secrete ascendere potuit, et quidem revera ascendit, ne esset irreligiosus; porro, dici potest hoc tempore S. Ioseph Archelaum non timuisse, cum iam crudelis hic princeps in exilium pulsus esset.

III. — *Utrum Iesus quolibet anno parentes suos fuerit comitatus?*

Resp. Probabilius dici potest, tunc primum Iesum Hierusalem se contulisse, cum duodecim aetatis suae annum attigerit. Cum enim non esset praescripta aetas qua incipiebat pro pueris obligatio se in templo sistendi, credi potest duodecimus annus, ex sapientum sententia, statutus fuisse: quo videlicet tempore filios suos Hebraei et ieiunio assuefaciebant, et artem aliquam edocebant. Ceterum, sat aperte innuit sacer ipse Textus, tunc primum Christum Hierosolymam ivisse, cum duodecim esset annorum; si enim secus fuisset, id Evangelista non omnino siluisset, dum narrat parentes Iesu in eadem urbem per omnes annos se conferre consuevisse.

IV. — *Utrum parentes Iesu decepti fuerint, existimantes illum esse in comitatu?*

Resp. Negative: non enim dicit sacer Textus sanctos coniuges certo tenuisse Iesum esse in comitatu; sed, citra fixum de re iudicium, eosdem existimasse, seu pro verosimili habuisse, quemadmodum suadebant praesentia rerum adiuncta, illum esse in comitatu. Nec quod parentes eius dicuntur illum requisivisse inter cognatos et notos, aliud importat, nisi quod id tunc praestiterint, quod circumstantiae fiendum suadebant, quin ad hoc aliqua falsa opinione inducerentur. Aliunde anxietas Mariae et Ioseph sat clare explicatur ex incerta sorte pueri Iesu. Equidem de Matre Dei retinendum est, illam nunquam errasse, cum omnis error tanquam malum intellectus merito habeatur ⁽²⁾, in ipsa vero nulla unquam deceptio esse potuerit.

V. — *Quomodo, per illud triduum, victus puero Iesu suppeditatus fuit?*

Resp. Vel ministrantibus Angelis, vel Christo illum mendicato quaeritante; licet dici etiam possit, illum triduo illo ieiunasse.

⁽¹⁾ De consensu Evangelistarum, L. II, c. x, n. 23. — ⁽²⁾ Cf. S. Thom., Quaest. xciv, art. 4.

VI. — *Quare duodecimo aetatis suae anno, Christus sapientiam suam hoc modo coepit declarare?*

Resp. Quia duodecimo anno solet discretionis ratio perfici; ex quo ostendere voluit Christus, debere tunc pueros egregia virtutum opera demonstrare. Expectavit autem hanc aetatem, ne videretur humanam naturam phantastice assumpsisse.

VII. — *Quare Iesus non indicavit parentibus suam in Hierusalem commorationem, cum sic Matris dolori pepercisset?*

Resp. Quia expediebat ut a parentibus, in Hierusalem, et signanter in templo, quaereretur; item, ut ipsimet de eius dignitate et sapientia magis instruerentur; denique, ut legis Doctores occasionem haberent veritatem de eo, ex eius parentibus, diligentius sciscitandi. Si enim Christus eis indicasset se Hierusalem remanere debere, illique eum expectassent reversi iam in Nazareth, non potuissent Doctores ab eis sciscitari quomodo, quando, et quo loco, secundum Scripturas, conceptus et natus fuerat. Ordinabatur etiam haec Christi absentia augendo illius parentum merito, quod illum summa sedulitate quaerendo, sibi compararunt. Addi potest, ostendere voluisse Messiam se, in operationibus sic dictis theandricis, seu divino-humanis, qualia sunt caelestia docere, miracula patrare, sacramenta instituere, et his similia, nullo modo hominum voluntati subditum exstitisse.

VIII. — *Utrum verba Mariae: FILI, QUID FECISTI, etc., et Christi responsio: QUID EST, etc., prolata fuerint, cum Iesus iam e templo exiisset?*

Resp. Probabiliter dicendum est, verba haec in ipso templo, et quidem coram doctoribus et turba, fuisse prolata: nam, affectus vehementia, in Maria, ei non sinebat ut sensus suos tamdiu absconsos teneret, donec extra templum fierent, sed simul ac Filium vidit, in ea verba credenda est Maria prorupisse; deinde, cum hisce verbis insigne documentum divinitatis Iesu contineretur, hinc merito retineri possunt a Domino, palam, ad omnium, maxime doctorum, instructionem, prolata fuisse.

IX. — *Utrum quod legitur: ET IPSI NON INTELLEXERUNT, etc., ad Mariam et Ioseph referri debeat?*

Resp. Nonnulli, timentes ne id in dedecus parentum Christi redundaret, dixerunt verba haec referri ad auditores, de quibus dictum est: *Stupebant qui eum audiebant*; alii autem, quos inter Caietanus, hoc intelligunt de solo Ioseph, per synechdochen, dictum. At potius dicendum est, verba illa revera ad Christi parentes referri, cum pronomen relativum *ipsi* proximas personas designet;

praeterea, cum utrumque, scilicet, Mariam et Iosaph, Christus absque synechdoche sit allocutus: *Quid est quod me quaerebatis*, etc., naturale est ut etiam consequentia verba: ET IPSI, ad utrumque facta intelligantur.

X. — *Quomodo crevit Beata Virgo in cognitione mysteriorum divinorum?*

Resp. Beata Virgo, sicut crevit iugiter in gratia et caritate, ita etiam constans accepit augmentum in fide, quantum ad dilationem obiecti fidei, quatenus multa, temporis successu, ei revelata sunt, quae prius non noverat: sed nec inconvenit ut dicatur crevisse etiam in fidei firmitate et certitudine; non quod ab initio constanter non crediderit, sed quia, crescente in ea gratia, crescebat etiam proportionaliter in anima eius virtus fidei, quantum ad dispositionem animi ad credendum veritatibus revelatis.

XI. — *Utrum Christus subiectionis lege erga parentes suos teneretur?*

Resp. Christus parentibus suis, sicut etiam principibus humanis, subiectus non fuit necessitate aliqua legis, sed tantum quantum ipsemet se sponte eis subiicere voluit, agendo videlicet de subiectione voluntatis. Sicut enim non necessitate, sed voluntate mortuus est; ita non necessitate, sed voluntate electionis suae, subiectus fuit parentibus suis; etsi quantum ad temporales de se ordinationes, ex Patris voluntate, eisdem revera subiectus fuerit ⁽¹⁾.

XII. — *Quotuplex distingui debet in Christo scientia?*

Resp. Quadruplex: scilicet, primo, divina, quae est ipsius ut Deus est; secundo, beata, quam habet ut comprehensor, et qua omnia videt in Verbo, quae Deus ipse videt scientia visionis; tertio, indita vel infusa, quae est propria angelorum, et qua, per species sibi divinitus inditas, vidit ab initio suae conceptionis ea quae respiciebant opus Incarnationis; quarto, acquisita, quam habuit secundum proportionem phantasmatum, et in qua profecit secundum temporis successionem.

(1) Cf. Supra, Sect. x, Quaest. v, p. 75.

PARS II.

Annuntiatio et introductio publici ministerii Iesu Christi Domini nostri.

SECTIO XVI.

(Mt. III, 1-6; Mc. I; 1-5; L. III, 1-6).

Argumentum. — *Ioannes, Zachariae filius, qui in utero matris sanctificatus fuerat, exit e deserto, baptismum poenitentiae praedicaturus: qui vitam summa austeritate traducit et homines ad se confluentes baptizat.*

Ratio Sectionis. — A praedicatione Ioannis Baptistae incipit publica Domini Nostri Iesu Christi vita: unde rite illam tres Synoptici concorditer referunt, cum felix tunc regni caelorum nuntium per ministerium maioris inter natos mulierum aperte manifestari coeperit. — Porro, S. Marcus, praetermissis omnibus

ad Christi infantiam pertinentibus, ab hac praedicatione suam absolute auspicatur narrationem, facto ipso declarans, illam a se haberi tanquam proprium Iesu Christi Evangelii initium; et merito quidem, cum Ioannis praedicatio ad susceptionem Messiae necnon illius Evangelii tota ordinata fuerit.

(a) NITIUM Evangelii Iesu Christi, Filii Dei ¹. (b) Anno autem quintodecimo imperii Tiberii Caesa-

(a) Mc. I, 1. — (b) L. III, 1-3.

¹ Id est evangelicae praedicationis, quae bona annuntiatio excellenter extitit. — Sicut S. Matthaeus et S. Lucas, carnalem Christi genealogiam, aut eius infantiam narrantes, illum tanquam verum hominem introducunt, ita S. Marcus, cuius haec sunt verba, illum statim pro vero Deo declarat, quod quidem est scopus praecipuus illius Evangelii. — Notandum, verba haec: *Initium*, etc., quibus S. Marcus suum exorditur

Evangelium, non esse habenda tanquam titulum illius Evangelii, cum sic ipsi Evangelio non responderent, sed proprie referri debere ad totam narrationem ab eodem Marco susceptam, quasi dicat, Iesu Christi Evangelium initium ducere a praedicatione Ioannis, conformiter iis quae dixit propheta Isaïas. Quadrat vero iste dicendi modus cum iis quae identidem S. Petrus, S. Marci magister, declarat fuisse initium

ris², procurante Pontio Pilato Iudaeam³, tetrarcha autem Galilaeae Herode⁴, Philippo autem fratre eius tetrarcha Ituraeae et Trachonitidis regionis⁵, et Lysania Abilinae tetrarcha⁶, sub principibus sacerdotum Anna et Caipha⁷, factum

vitae publicae Iesu Christi (¹). — Verba, *Filii Dei*, Υἱοῦ Θεοῦ, etsi in quibusdam codicibus omissa, omnino retinenda sunt.

² Hic accurate describit S. Lucas tempus quo Evangelium coepit promulgari, recensitis iis omnibus qui aliquam terrae Israelis partem regebant. — Princeps iste Octaviano Augusto imperatori, cuius filiam duxerat uxorem, in imperio immediate successerat. Dominus noster natus erat sub imperatore Augusto, a cuius morte, ad praesens tempus, Tiberius quindecim annos imperaverat. Non desunt tamen qui tempus huiusmodi, non a morte Augusti, sed ab assumptione Tiberii in partem regni, quae tres circiter annos antea evenerat, computandum ducunt.

³ Archelao a Romanorum imperatore, ob crudelitatem, a principatu deposito, successerat, in regimine Iudaeae, quae Syriae unita fuerat, quinto loco, Pontius Pilatus, qui sub titulo procuratoris, eandem per decennium gubernavit. — Pro *procurante*, graece est ἡγεμονεύοντος, quod reddi potest, *cum esset praeses*. Proprius eius titulus erat ἐπίτροπος, *procurator*, aut *vicarius*.

⁴ Vocabulum *tetrarcha*, graece τετράρχης, secundum vim nominis, idem est ac princeps quartae partis regni; at, temporis decursu, usurpatum erat nomen hoc ad designandum parvi status principem. — Herodes hic est Antipas secundus filius Herodis antiqui. Fuit quoque Perea tetrarcha (²).

⁵ Iste Philippus alius est a Philippo, cuius uxorem Herodiam abstulit frater eius Herodes modo nominatus, quam ob rem severe increpatus est a Baptista (³). — Praeter has provincias, trans Iordanem sitas, alia etiam minora loca Philippo subiecta erant (⁴).

⁶ Abilina sic denominabatur ab urbe princeps, Abila, in Antilibano sita. De isto Lysania mentionem saepius facit Iosephus (⁵). Alius autem est a Lysania, filio Ptolemaei, rege Chalcidis, ad montem Libanon, qui ab Antonio, Cleopatra instigante, sexaginta ante annos, interfectus fuerat.

⁷ Non simul isti duo pontificatum gesserunt; sed Annas pontifex ante Caipham fuerat, non tamen immediate: nunc autem solus Caiphas, eius gener, pontificatuungebatur. — Notanda

(¹) Act., I, 22; cf. ibid., x, 38. — (²) Cf. supra. Sect. XII, quaest. I. — (³) Marc., VI, 17, 18. Cf. infra Sect. XXXIII. -- (⁴) Ioseph., Antiq., L. XVIII, c. 4. — (⁵) Loco cit., c. VI, 10; I. XIX, c. V, 1; de Bello, I. II, c. XI, 5, etc.

est verbum Domini super Ioannem, Zachariae filium, in deserto ⁸. Et venit in omnem regionem Iordanis, (a) in deserto Iudaeae ⁹, (b) baptizans, et praedicans baptismum poenitentiae in remissionem peccatorum ¹⁰, (c) et dicens: *Poeniten-*

(a) Mt. III, 1. — (b) Mc. I, 4. — (c) Mt. III, 2-3.

est vis graeci textus: ἐπὶ ἀρχιερέως, *sub summo sacerdote Anna et Caïpha*, quasi scilicet isti identificarentur: unde dicendum est istos duos simul recenseri ob existimationem populi, et quia propius ad passionem Domini uterque pertinet. Prior autem nominatur Annas, propter auctoritatem qua in populo pollebat, et quia res ex eius arbitratu gerebantur. — Ceterum, tunc temporis, pontificatus, non ad vitam, iuxta praescriptum legis, sed ad tempus, atque venalis habebatur. — Notandum quoque Iudaeam, quamquam sub alieno principatu erat, suis tamen legibus, potissimum in iis quae ad religionem pertinebant, libere usam fuisse.

⁸ Id est motus est Ioannes interna Spiritus Sancti inspiratione, ut de eremi secreto, ubi a puero angelicam vitam solitarii duxerat, ad loca Iudaeae, circa fluentia Iordanis, se transferret: loca enim aquis propinqua petere debuit, ut baptizandi vacaret ministerio. — A S. Matthaeo, hoc loco, Ioannes primum vocatur *Baptista*, quae appellatio ipsi a populo data est, ob baptismum quem administravit (¹).

⁹ Messiae adventum primo denuntiavit Baptista incolis et accolis deserti Iudaeae: sic vocabatur ampla illa et vasta regio circa Iordanem, non procul a Iericho, incultior, a paucis habitata et gregibus pascendis apta, quae alibi dicta est *Campestris deserti* (²). Loco huic, ad ripam orientalem Iordanis sito (³), nomen erat Bethabara, seu etiam Bethanah, vel Bethania, cum Bethania, prope Hierusalem, castello Mariae et Marthae, minime confundenda. Attamen, non uno loco constitisse perhibetur Ioannes Baptista (⁴). — Apte ponitur initium Evangelii in deserto et circa Iordanem: nam, primo, in deserto praeparatus est populus Hebraeorum ad possidendam terram promissam, quae typus erat regni caelorum; praeterea, a regione Iordanis Hebraei inceperunt in suam hereditatem ingredi.

¹⁰ Tum baptismus Ioannis, tum baptismus Christi ordinabantur ad remissionem peccatorum, aliter tamen et aliter: scilicet, baptismus Ioannis ex opere operantis, tanquam dispositio ad poenitentiam; baptismus vero Christi ex opere operato, ut ex Concilio Tridentino clare erui-

(¹) Cf. Ioseph., *Antiq.*, L. XVIII, 2, 5. — (²) 2 Reg., XVII, 16, 22. Cf. supra, p. 34. — (³) Cf. Io., III, 26. *Infra*, Sect. XXXII, n. 3. — (⁴) Cf. Io., III, 23; x, 40.

tiam agite ¹¹: *appropinquavit enim regnum caelorum* ¹². Hic est enim qui dictus est per Isaiam prophetam, dicentem ¹³:
(a) *Ecce ego mitto angelum meum* ¹⁴ *ante faciem tuam, qui praeparabit viam tuam ante te* ¹⁵. *Vox clamantis in de-*

(a) Mc. I, 2-3.

tur (¹). — Ioannes igitur praedicationem suam a poenitentia exorditur; sic faciet Christus (²), sic facient Apostoli (³).

¹¹ *Poenitentiam agite*, graece μετανοείτε. Verbum hoc, licet secundum etymologiam, mentis transmutationem significet, tamen secundum usum ecclesiasticum, ad veram cordis contritionem designandam constanter adhibetur; unde falluntur haeretici, dum per poenitentiam solum vitae mutationem in melius, nullo respectu habito ad praeteritam culpam fletibus diluendam, intelligunt. Enimvero, qui ex Ioanne illud μετανοείτε audierunt, peccata sua confessi sunt, eisque dictum est (⁴): *Facite ergo fructum dignum poenitentiae*.

¹² Regnum caelorum, aut, ut habet S. Ioannes (⁵), regnum Dei, proprie significat regnum illud spirituale et caeleste, quod Christus fundavit, in oppositione ad regnum terrenum, quod Iudaei appetebant. Huiusmodi autem excellentissimum regnum accipitur aliquando pro regno Dei in anima; aliquando vero pro Ecclesia militante et etiam pro triumphante, seu pro patria caelesti. In veteri Testamento pro-

mittebantur bona terrena aperte, caelestia vero implicate; novum vero Testamentum inchoatur a publica et aperta caelestis praemii praedicatione.

¹³ Introducit hic Evangelista sequens propheticum eloquium ad Baptistae dignitatem magnopere commendandam, quod quidem eloquium partim ex Malachia (⁶), partim ex Isaia (⁷) depromitur. In pluribus graecis codicibus legitur pluraliter: ἐν τοῖς προφήταις, *in prophetis*, et S. Hieronymo aliquando visum est Isaiae nomen scriptorum vitio superadditum (⁸): at melior lectio videtur esse, qua singulariter ponitur *in propheta*, ut sic Isaías designetur, ad quem potior prophetiae pars pertinet, cum Malachiae verba non sint nisi illius verborum explicatio.

¹⁴ Praecursor dicitur angelus, id est, nuntius, non propter naturam, sed propter officii dignitatem, necnon vitae puritatem atque contemplationis altitudinem.

¹⁵ Id est, ante te, o Christe, ut te annuntiet et ostendat hominibus, et auditores suos disponat ad tuae doctrinae ac baptismi receptionem.

(¹) Sess. VII de Bapt., can. 1. — (²) Infra, Sect. XXXIX. — (³) Sect. CXI, Cf. Act., II, 38, etc. — (⁴) Matth., III, 8. — (⁵) III, 3, 5. — (⁶) III, 1 — (⁷) XL, 3, seq. — (⁸) Cf. In Matth., III, 3; in Malach., III, 1; Epist. L, VII, 9.

*serto*¹⁶: *Parate viam Domini, rectas facite semitas eius*¹⁷, (a) *omnis vallis implebitur, et omnis mons et collis humiliabitur*¹⁸; *et erunt prava in directa, et aspera in vias planas*¹⁹, *et videbit omnis caro Salutare Dei*²⁰. (b) Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, et zonam pelliceam

(a) L. III, 5-6. — (b) Mt. III, 4-5.

¹⁶ Pulcre hic significatur, Praecursorem ad Christum, tanquam vocem ad verbum, se habere: verbum enim, etsi in loquente prius sit voce, tamen in audiente vocem sequitur, ordine naturae; tempore vero simul sunt verbum et vox, etsi vox transeat, verbo manente; sic Christus, Verbum Patris, prior fuit Ioanne, licet in hominum corda per Ioannem venerit; Ioanne vero ad Patres iam per martyrium descendente, credentium corda Christus minime deseruit.

¹⁷ Praecepta, quibus itur ad Deum, irreprehensibiliter observate. Sicut rege urbem iamiam ingressuro mittuntur praecursores, qui vias complanent, sor-des amoveant, hospitium ornent; ita, Christo in hominum corda adventuro praemisit Deus Ioannem, qui eos per virtutis exercitium ad illum recipiendum praepararet. — Per *viam* hic intelligi potest complexus praeceptorum; per *semitas* autem, consilia evangelica.

¹⁸ Verba haec, quae a solo S. Luca, ex Isaia, iuxta Septuaginta, adducuntur, per metaphoram intelligenda sunt dicta, hinc quidem de humilibus, illinc vero de superbis corde: illos Spiritus Sanctus charismatibus replet,

et eo quidem uberius, quo plenius Deo subiiciuntur; isti vero a Deo iuste spernuntur.

¹⁹ Corda vitiosa convertentur et iusta fient; itemque rebellia et indurata per gratiam emollientur. — Vel intelligi potest, in hoc Isaiae loco, futurum positum pro imperativo, ut sit sensus: praeparentur hominum corda per humilitatem, mansuetudinem, rectitudinem, etc., ad digne recipiendum venturum Messiam, eo modo quo venturo regi solent viae complanari. — Notabitur opportune, quatuor difformitates viarum, per quas corporaliter transimus, corrigendas, hic indicari: unam, ex montibus et collibus provenientem; alteram, ex vallibus; tertiam ex obliquitate viarum; quartam ex earundem asperitate: porro, spiritualiter, per huiusmodi deformitates significantur quatuor obstacula quae nostrum ad Deum accessum impediunt: quae sunt: superbia, temeritas, insinceritas et durities cordis.

²⁰ *Omnis caro*, id est, omnis homo; *Salutare Dei*, graece, τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ, id est Christum, per quem, secundum quod homo est, Deus Pater, seu Trinitas, genus humanum salvavit.

circa lumbos suos ²¹; esca autem eius erant locustae et mel sylvestre ²². Tunc exhibat ad eum (a) omnis Iudaeae regio, et Hierosolymitae universi, (b) et omnis regio circa Iordanem ²³, (c) et baptizabantur ab illo in Iordanis flumine, confitentes peccata sua ²⁴.

(a) Mc. I, 5. — (b) Mt. III, 5. — (c) Mc. I, 5.

²¹ En quanta fuerit Ioannis paupertas: cilicina veste utebatur, quam zona pellicea substringebat, ne diffunderet, quemadmodum de Elia propheta legitur (¹). Sic ipsa vestium asperitate animum ad patientiae virtutem exercebat sanctus Domini praecursor.

²² *Locustae*, ἀκρίδες. Vocem hanc vertunt nonnulli, *surculos* aut *fruticis extremitates*; at communius interpretes intelligunt animal illud minutum, quod inter munda a Moyse numeratur (²). Locustas fumo, clibanove aut etiam sole siccatas et in fasciculos collectas variae gentes in cibum adhibere consuevisse, testatur S. Hieronymus (³). — *Mel sylvestre*, μέλι ἄγριον, illud est quod non in alveariis, sed in arborum cavis aut in foraminibus petrae vel in glarea invenitur (⁴). Talis quippe erat pauperum cibus.

²³ Tanta erat Ioannis fama, ut non modo qui Hierosolymis et in Iudaea habitabant, sed etiam Iudaei ex remotis provinciis, Hierosolymam, orationis causa, ad breve tempus venientes, ab eo baptizari postularent: tales fuerunt Apollo Alexandrinus (⁵) et duodecim illi Ephesii discipuli,

Ioannis baptisate tincti (⁶). Magnus hunc concursum fovebat apud multos vigens Messiae exspectatio, ex Danielis vaticinio de septuaginta hebdomadis excitata. Magnum hunc ad Ioannem concursum testatur etiam Iosephus (⁷). — Apud S. Matthaeum, habitantes Hierusalem recensentur ante incolas regionis Iudaeae. — *Regio circa Iordanem*, ἡ περικύκλος τοῦ Ἰορδάνου, scilicet magna illa planities, in utraque fluminis parte, de qua supra (⁸).

²⁴ Ex eo quod dicit Evangelista, non quod illi se generaliter peccatores profiterentur, sed quod specialiter sua peccata confiterentur, ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, quae res tanquam nova et singularis proponitur, rite deducitur eos se de quibusdam specialibus peccatis distincte accusasse. Igitur, non solum generaliter confitebantur se peccatores esse, sed etiam specialiter peccata sua confitebantur, cum agnitione culpaе, etsi non ad singula, secundum speciem et numerum, necessario descenderent, cum haec non esset sacramentalis confessio, sed tantum remota quaedam ad illam praeparatio.

(¹) 4 Reg., I, 8-2. — (²) Levit., XI, 21, 22. — (³) L. II Adv. Iovin., c. 7. — (⁴) Cf. I Reg., XIV, 25. — (⁵) Act., XVIII, 24, 25. — (⁶) Ibid., XIX, 3. — (⁷) L. XVIII Antiq., c. v, 2. — (⁸) N. 9, p. 112.

QUAESTIONES.

I. — *Utrum per verba: FILII DEI, intellexerit S. Marcus Deum proprie dictum?*

Resp. Affirmative: cum praecise totus in eo sit, in suo Evangelio, S. Marcus, ut ostendat Iesum revera esse Filium Dei naturalem, cui supremum omnium rerum dominium competit, ut aliunde ostendere non cessat ex Christi miraculis et signanter ex potestate quam habebat daemones eiiciendi; praeterea hoc ei praemittere conveniebat, qui comes fuerat Petri, qui tam solemnem de Iesu divinitate professionem edidit. — Ceterum, non erat cur S. Marcus Iesum Filium Dei nominare debuisset, si filiationem adoptivam intendisset: quandoquidem talis filiatio primo quidem Christo minime competit ⁽¹⁾; deinde, generaliter loquendo, adoptiva filiatio Iudaeis satis comperta erat, ut opus non fuisset illam, in casu Domini nostri, recensere; gentiles vero quid haec significet non intelligebant, cum honorem divinum in sensu proprio diis attribuerent.

II. — *Quid significatur per nomen EVANGELIUM, prout hic ponitur?*

Resp. Per hoc nomen, hic, proprie significatur faustum nuntium eorum omnium quae Christus egit et passus est, ad peccatum delendum, et iustitiam inducendam, atque hoc modo homines redimendos atque elevandos in adoptionem et hereditatem filiorum Dei, iuxta id quod de ipso Christo praenuntiavit Isaias, ubi, secundum Septuaginta, exhibetur missus ad evangelizandum pauperibus, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ⁽²⁾.

III. — *Cur tam solemmniter describit Evangelista tempus quo divina revelatio facta est Praecursori?*

Resp. Quia evangelica revelatio et praedicatio mundo universo erat nuntianda; ideoque imperium romanum, cui totus orbis parere videbatur, et signanter Palaestina, unde huiusmodi praedicatio erat inchoanda, accurate describuntur: quinimmo, quia Christus, quem Ioannes praedicaturus erat, Rex est et Sacerdos, ideo tempus praedicationis Ioannis, per regnum et pontifices opportune descriptum legitur.

IV. — *Cuiusnam aetatis erat Ioannes Baptista, quando venit praedicans in deserto Iudaeae?*

Resp. Fuit aetatis triginta circiter annorum: cum sex mensibus Christo maior natu esset, qui quasi triginta annorum erat,

. ⁽¹⁾ S. Thom., 3, Quaest. xxiii, art. 4. — ⁽²⁾ Luc., iii, 23.

quando baptizatus est ⁽¹⁾. Ceterum, infra hanc aetatem non licebat Hebraeis munia sacerdotis aut doctoris obire ⁽²⁾. Sic et Dominus noster Iesus Christus eadem circiter aetate mundo se manifestavit et publice docere coepit.

V. — *Quemnam baptismum praedicavit Ioannes, suumne, an Christi?*

Resp. Suum et Christi. Suum quidem, in quantum homines ad poenitentiam provocando, illos ad baptismum Christi suscipiendum disponebat; Christi vero, cum hic baptismus esset finis suae praedicationis. Dicitur autem et Christi baptismus, baptismus poenitentiae, quia adultis utique non prodest, nisi vere eos admissorum peccatorum poeniteat.

VI. — *Cum fides sit poenitentia prior, cur Ioannes praedicationem suam non a fide, sed a poenitentia exorsus est?*

Resp. Quia praedicabat Iudaeis, qui verum Deum colebant, etsi multis essent peccatis obnoxii. E contra, Apostoli, cum gentibus praedicarent, primum eos ab idololatria ad cultum veri Dei revocare debuerunt, et deinde poenitentiam et sanctam conversationem eisdem insinuare. Porro, cum Christus nondum esset manifestatus, ideo Iudaei nondum adstringebantur ad fidem in eius divinitatem, quae paulatim tantum declaranda erat, explicite habendam: et tamen Christi dignitatem non tacuit Ioannes, cum dixit: *Qui autem post me venturus est, fortior me est* ⁽³⁾.

VII. — *Quare Ecclesia regnum Dei aut caelorum vocatur?*

Resp. Dicitur regnum, *primo*, quia sicut temporalia regna, principem unum habet, id est Christum; *secundo*, quia ampla est ac per omnes gentes diffusa; *tertio*, quia manifesta est et celebris; *quarto*, quia certis institutis ac legibus regitur; *quinto*, quia variis constat ordinibus praefectorum, ministrorum, subditorum et officiorum. — Dicitur autem regnum *Dei*, quia a Deo est, spiritu et gratia Dei regitur atque ad Deum tendit; dicitur vero regnum *caelorum*, quia finis ac scopus eius est beatitudo aeterna.

VIII. — *Cur a S. Marco dicitur praedictum testimonium in Isaia contineri, cum prima eius pars sit in Malachia?*

Resp. Licet, quod ad tenorem verborum attinet, prima citatae auctoritatis pars in solo Malachia contineatur, tota tamen auctoritas in Isaia habetur quantum ad sensum. Quocirca S. Marcus Malachiae verba interserit, tanquam declarativa verborum Isaiae,

⁽¹⁾ Luc., III, 23. — ⁽²⁾ Cf. I Paral., XXIII, 3. — ⁽³⁾ Matth., III, 11.

quem solum commemorat. Alius enim non est Angelus Dei ante Christum missus, viam illius adventui praeparans, nisi Ioannes Baptista, vox clamantis in deserto: *Parate viam Domini*.

IX. — *Cur S. Marcus Prophetæ verba ita recitat: ECCE EGO MITTO ANGELUM MEUM ANTE FACIEM TUAM, etc., cum in Malachia scriptum legatur: ECCE EGO MITTO ANGELUM MEUM ET PRAEPARABIT VIAM ANTE FACIEM MEAM?*

Resp. Christus, Apostoli et Evangelistae frequenter citant Scripturas veteris Testamenti potius quoad sensum, quam quoad formam verborum: quod nunc praestat S. Marcus, cuius verba in idem redeunt, cum per faciem Dei Patris possit omnino intelligi Christus. Nimirum, sicut per faciem persona cognoscitur atque monstratur, sic per Filium cognoscitur et ostenditur Pater, maxime cum ad hoc sit incarnatus Christus, ut mundum reconciliaret Patri.

X. — *Utrum baptismus Ioannis gratiam contulerit?*

Resp. De se baptismus iste gratiam conferre non poterat, cum non esset sacramentum novae Legis; fuit tamen inchoatio quaedam sacramentorum gratiae, et sic proprie ponitur medium inter sacramenta veteris et novae Legis: convenit enim cum sacramentis veteris Legis, in hoc quod erat signum dumtaxat; et cum sacramentis novae Legis, in hoc quod de propinquo disponebat ad gratiam sacramenti baptismi: unde etiam in materia et forma convenit cum nostro baptismo: in materia, quae fuit aqua; in forma, ut colligitur ex hoc ⁽¹⁾: *Ioannes baptizavit baptismo poenitentiae populum, dicens, in eum qui venturus esset post ipsum ut crederent, hoc est, in Iesum*. Igitur baptismus Ioannis homines ad gratiam praeparabat, et quidem triplici modo: primo eos inducendo ad fidem Christi; secundo, assuefaciendo ad ritum baptismi Christi; tertio, per poenitentiam praeparando ad suscipiendum effectum baptismi Christi ⁽²⁾. — Attamen cavendum est, ne dicatur baptismus Ioannis peccatum de se remisisse, quia propinquior fuit baptismo Christi quam circumcisio, quae tamen de se peccatum originale remittebat: nam circumcisio id habuit ex vi suae institutionis, tamquam sacramentum veteris Legis, baptismus autem Ioannis non erat ad hoc institutus, sed erat tantummodo praeparatorius ad baptismum Christi.

XI. — *Utrum baptizati baptismo Ioannis debuerint postea baptismo Christi baptizari?*

Resp. Affirmative, cum baptismus Ioannis nec gratiam conferret, nec characterem imprimeret: erat enim solum in aqua, ut

⁽¹⁾ Act., xix, 4. — ⁽²⁾ Cf. S. Thom., 3, Quaest. xxxviii, art. 3.

ipsemet dicit; baptismus vero Christi erat in Spiritu Sancto et igni: hic vero effectus non poterat suppleri per fidem vel spem, quam baptizati baptismo Ioannis habebant in Christum, unde baptizari debuerunt baptismo Christi. Hinc, ait S. Augustinus ⁽¹⁾: *Post Ioannem ideo baptizatum est, quia non Christi baptismum dabat, sed suum:... quod dabatur a Paulo, et quod dabatur a Petro, Christi est: et si datum est a Iuda, Christi erat. Dedit Iudas et non baptizatum est post Iudam; dedit Ioannes, et baptizatum est post Ioannem, quia si datus est a Iuda baptismus, Christi erat, qui autem a Ioanne datus est, Ioannis erat. Et rursus ⁽²⁾: Ecce post Ioannem baptizatum est, post homicidam non baptizatum est: quia Ioannes dedit baptismum suum, homicida dedit baptismum Christi. Baptisma quippe tale est, qualis est ille in cuius potestate datur, non qualis ille est, cuius ministerio datur ⁽³⁾.*

(¹) Tract. v in Io., n. 18. — (²) Ibid., n. 19. — (³) Cf. S. Thom., 3, Quaest. cit., art. 6.

SECTIO XVII.

(Mt. III, 7-10; L. III, 8-14).

Argumentum. — *Praevalida Ioannis Baptistae praedicatio retextitur, qua pharisaeis et sadducaeis primum, dein turbis generaliter, ac demum publicanis atque militibus, mira salutis documenta subministrat.*

Ratio Sectionis. — Cum Praecursoris dicta et gesta praeambula sint ad Christi documenta et facta, hinc sicut Evangelista S. Matthaeus Baptistae annuntiationem, conceptionem, nativitatem, circumcisionem, nominationem, pueritiam, iisdem

eventibus Christum respicientibus praemiseraat; ita nunc idem S. Matthaeus, cum S. Marco* et S. Luca, Baptistae praedicationem, baptismum et austeram vitam similibus quae de Christo mox relaturi sunt praemittunt.

(a) IDENS autem multos pharisaeorum et sadducaeorum venientes ad baptismum suum¹. dixit eis: *Progenies viperarum*², quis demonstravit vobis fugere a ventura

(a) Mt., III, 7.

¹ Plures harum sectarum sodales ad Ioannem convolabant; non omnes tamen agebantur baptismi vel poenitentiae amore, sed nonnulli illum carpere cupiebant, aut speciem pietatis ostentare. Affirmat quidem generaliter S. Lucas⁽⁴⁾, pharisaeos et legis peritos non fuisse a Ioanne baptizatos: hoc tamen non tollit quin nonnullae esse potuerint exceptiones. — Censent plures, ministerium Ioannis coincidissem cum anno sabbatico⁽²⁾, quo Iudaei ab agrorum opere vaca-

bant, ideoque plurimi ad Praecursorem poterant accedere. Veniebant autem ex deserto Iudaeae prope Iericho⁽³⁾, ex Bethania trans Iordanem⁽⁴⁾, necnon ex Ennon, prope Salim, in confinio inter Samariam et Iudaeam⁽⁵⁾.

² Severa haec Ioannis obiurgatio dici potest ad eos tantum directa, qui non bona mente ad baptismum veniebant, sed id ea tantum intentione faciebant, ut se populo conformarent, ne huic infensi fierent. Aut dici potest

* In prox. Sect.

(¹) VII, 30. — (²) Levit., xxv, 3-5. — (³) Matth., III, 5. — (⁴) Io., I, 28. Cf. Sect. praeced., nn. 9, 23. — (⁵) Io., III, 22. Cf. infra, Sect. xxxii.

ira ³ (a) *Facile ergo fructus dignos poenitentiae* ⁴. (b) *Et ne velitis dicere intra vos: Patrem habemus Abraham* ⁵. *Dico enim vobis, quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahae* ⁶. *Iam enim securis ad radicem arborum posita est* ⁷. *Omnis ergo arbor, quae non facit fructum bonum,*

(a) L., III, 8. — (b) Mt., III, 9-10.

quod, cum ex iis quos Ioannes alloquebatur, aliqui boni, aliqui mali fuerint, non eodem sensu eodemque fine, ad omnes haec verba fuerint prolata: nimirum, malos quidem sic increpabat Baptista, qui converti nolebant; bonos vero ut illos humiliando ad meliora provocaret. Nec hoc inconvenit, cum in eodem Scripturae loco multiplex sensus literalis claudi possit et interdum revera claudatur. — Per *viperas*, significare voluit Baptista homines peccati veneno infectos atque aliis maxime perniciosos.

³ *Demonstravit*, graece ἐπιδείξεν, idest, *suggessit*, aut *persuasit*. — *Ventura ira* aliud non est, nisi divina vindicta peccatoribus imminens.

⁴ Id est opera, qualia dignum est ut a veris atque sinceris poenitentibus perficiantur, adimplete, peccata deflendo, confitendo, detestando, et condignam pro pro eisdem poenitentiam assumendo.

⁵ Vane iactabant Iudaei ingentiam prosapiae dignitatem; cum inter Abrahae filios censendi essent connumerari imitatores fidei et iustitiae illius, potiusquam ii qui solummodo secundum car-

nem erant ex eo procreati: unde dicit Apostolus (¹): *Qui ex fide sunt, hi sunt Abrahae*. Falso ergo illi existimabant, satis esse ut quis ex Abraham natus esset, ut salvus fieret.

⁶ Sensu literalis proprio, hoc sibi vult quod, sicut Deus cuncta ex nihilo creavit, ita de saxis potest homines iustos procreare, qui sint Abrahae filii, meliores quam illi Iudaei. Sensu item literalis, sed metaphorico, idem est ac si dicatur: Potest Dei misericordia ex gentibus, qui ob duritiam ac stoliditatem lapides rite nominantur, facere homines sanctos et spirituales, qui digni sint dici filii Abrahae. — *Abrahae*, in graeco non est genitivi, sed dativi casu, ut indicat praefixus articulus τῷ: ex quo allusio videri potest ad legem praecipientem ut frater demortui fratris viduam duceret, suscitaturus illi semen: nimirum, in locum Iudaeorum suffecturus erat Deus Abrahae gentiles, cautibus quidem similes, quos tamen faceret promissionum haeredes.

⁷ Metaphorica locutio: per arborem, homo, per radicem, firmitas vitae praesentis, per securim, ultio divinae iustitiae signi-

(¹) Gal., III, 7

excidetur, et in ignem mittetur ⁸. (a) Et interrogabant eum turbae. dicentes: *Quid ergo faciemus* ⁹? Respondens autem, dicebat illis: *Qui habet duas tunicas, det non habenti, et qui habet escas, similiter faciat* ¹⁰. Venerunt autem et publicani ut baptizarentur, et dixerunt ad illum: *Magister, quid faciemus* ¹¹? At ille dixit ad eos: *Nihil amplius quam quod constitutum est vobis, faciatis* ¹². Interrogabant autem eum et milites, dicentes: *Quid faciemus et nos* ¹³? Et ait illis:

(a) L., III, 10-14.

ficatur: unde sensus est, sicut arbori proxima instat ruina, quando securis radici applicatur ut arborem amputet, ita vobis instat interitus aeternae damnationis, nisi congruam egeritis poenitentiam.

⁸ Signanter dicit Ioannes, *fructum bonum*: cum enim triplicis sit generis arbor: infructuosa, faciens fructum malum, et faciens fructum bonum, duplici priori speciei damnatio imminet. — In graeco est tempus praesens: *exciditur, ἐκκόπτεται; mittitur, βάλλεται*.

⁹ Ex hoc patet quam fructuosa fuerit Praecursoris praedicatio: videlicet, compunctae turbae petierunt humiliter consilium vitae in melius commutandae (⁴).

¹⁰ Eleemosynae praeceptum inculcat S. Ioannes, quatenus ex caritate provenit eleemosynae elargitio, atque aliud eleemosynae genus, spirituale scilicet, subaudit. Duas hic tunicas habere dicitur, non qui pluribus se vestibus induit ad frigus arcendum, aut qui unam aestivam, aliam hibernam habet; sed qui

unam habet necessariam, aliam superfluum.

¹¹ *Publicani, τελῶναι*: sic dicebantur vectigalium aut minuti exactores aut etiam conductores, qui videlicet, soluta pecuniae summa, exclusivum ius habebant vectigalia colligendi. Latine autem dicti sunt publicani, eo quod de rebus ad rem publicam pertinentibus lucrum faciebant. Hi Iudaeis tamquam infames habebantur, eo quod soli Deo vectigalia deberi censerent, et ea Romano principi pendere omnino non licere assererent. Isti se, ob suas exactiones odiosos reddiderant: cum enim negotium huiusmodi certa conduxissent pecunia, ne damnum ipsi paterentur, a plebecula quantum poterant extorquere consueverant.

¹² *Faciatis, πράσσετε*, id est *exigite*. Cum tales plus soleant exigere quam legibus statutum sit, monet Praecursor, ne ultra exigant, quam a iure vel principum mandato statutum fuerit.

¹³ *Milites, graece non est στρατιῶται, sed στρατευόμενοι*, quasi *actu militiam exercentes*. Huius-

(⁴) Cf. Act., II, 37.

Neminem concutiatis ¹⁴, *neque calumniam faciatis* ¹⁵, *et contenti estote stipendiis vestris* ¹⁶.

modi non erant romani milites, sed hebraei, qui sub Romano imperio civium securitati invigilabant. — Notandum est Ioannem hos, sicut etiam publicanos, a suo officio non avocasse, modo a vitiis, quae haec officia comitari solent, sese absterne-
rent.

¹⁴ *Neminem concutiatis*, μηδένα διασείσητε, id est, nemini molestiam inferte, incusso terrore, aliquid ab eo extorquendo, illum opprimendo, corporaliter affligendo, aut iniuste terrendo.

¹⁵ Graece, συκοφαντήσητε; quo vetat Praecursor, ne illi in ius innocentes pertrahant vel mendaciter accusent, eosdem concutiendi causa. *Sycophantae*, συκοφάνται, olim ii dicebantur, quorum munus erat eos deferre, qui ultra fines atticae ditionis ficus contra fas exportabant; quod quidem, spe lucri, plures falso

faciebant: unde verbum συκοφαντέω significat *crimen commiscor, fraude alicuius bona rapio*. — Notandum S. Ioannem publicanos et milites, utpote qui maioribus solent vitiis implicari, primum a malis coercere, eisdemque minora proponere praecepta, iuxta illud Isaiae: ⁽¹⁾: *Calamum quassatum non conteret, et linum fumigans non exstinguet*. Huc congrue referri potest illud Horatii ⁽²⁾:

Virtus est vitium fugere, et sapientia prima

Stultitia caruisse.

¹⁶ Ex hac Ioannis doctrina colligitur, neminem a regno Dei excludi, cuiusvis existat conditionis. modo pie vivat et peccatum caute devitet. — Pro *stipendiis*, graece est ὀψωνίοις, id est cibariis et pecunia, quae pro stipendio, quasi ratio congrua, unicuique dabatur.

QUAESTIONES.

I. — *Quales erant praecipuae religiosae sectae inter Iudaeos?*

Resp. Tres praecipue numerabantur: prima antiquior, Essenorum, qui abstractam et rigorosam ducebant vitam, abstinentes se a carne et vino, corpus despectui habentes, nil sibi proprium retinentes, atque plurimum orationi et lectioni Legis insistentes. In multis tamen errabant, putantes sua se iustitia, absque divinae gratiae auxilio, salvari posse. Nonnisi post diuturnum tirocinium extranei homines in eorum societatem admittebantur, quorum etiam placita secreta manebant; unde contra eos directum videtur quod habet S. Paulus in Epistola ad Colossenses ⁽³⁾. Notandum, huius

⁽¹⁾ XLII, 3. — ⁽²⁾ Epist. ad Maecenat. — ⁽³⁾ I, 28; cf. II, 18-23.

sectae in Sacra Scriptura mentionem expressis verbis minime fieri; attamen de ea loquitur Iosephus ⁽¹⁾. — Altera secta fuit Pharisaeorum (אֲרִיסְטוֹטֶל, quod est *separare* vel *dividere*), qui propriae vitae instituto separabantur a plebe, quo religiosiores atque doctiores caeteris viderentur. In magna erat existimatione haec secta, cuius membra in se plurimum confidebant, ex quibus se Paulus olim fuisse testabatur ⁽²⁾: *Ego pharisaeus sum, filius pharisaeorum*. At multa inania illi observabant, superfluosque ritus atque superstitiosas traditiones custodiebant, ut apud vulgus religiosi κατ'ἔξοχὴν haberentur. Politice, institutis Legis ita strictim inhaerebant, ut fortiter abhorrerent tum ab Herodianis Romanorum ditioni aperte faventibus, tum a Sadducaeis extranei principis sceptro minime repugnantibus. — Tertia fuit secta Sadducaeorum, se de semine Sadoc Pontificis natos iactantium, qui libros Moysi recipientes, Prophetas tamen nolebant recipere, sed nec angelum, nec spiritum, nec resurrectionem admittebant, ut legimus in Actibus Apostolorum ⁽³⁾. Sadducaei, Pharisaeis valde infensi, assecclas inter divites potissimum quaerebant, nec dolebant de translato ad extraneum principem sceptro Iudae. Hi igitur nostri temporis rationalistis valde similes, aeterna bonorum praemia, et malorum supplicia minime admittebant; quibus multi ex optimatibus libertati carnis inhiantes consentiebant ⁽⁴⁾. — Omnes huiusmodi sectae licet inter se valde dissentientes, Christo Domino tamen simul infensae astiterunt; ex quo apparet errores vel oppositos uni veritati contrariari. Attamen, ex Evangelistis constat Pharisaeos, prae ceteris, Domino nostro adversatos fuisse, atque eidem maiores struxisse insidias. — Demum notandum, praeter has religiosas sectas, alias extitisse, politici characteris, videlicet Herodianos, Herodi et Romano Caesari aulice subditos; Zelotas, his adversos, cum Pharisaeis extraneae dominationi acriter repugnantes; Galilaeos Romanis aperte rebelles. — Notandum quoque, Herodianos et Pharisaeos a Domino nostro eadem condemnatione concludi ⁽⁵⁾: *Cavete a fermento Pharisaeorum, et fermento Herodis*; quia licet Pharisaei et seguaces Herodis, inter sese e diametro essent politice oppositi, Hebraeorum tamen fidei aequae insidiabantur: illi quidem ob superbas Iudaeorum traditiones, hi vero ob corruptelas ab duce suo inductas. Apud S. Matthaeum, in loco parallelo, pro nomine *Herodis*, legitur nomen *Sadducaeorum* ⁽⁶⁾: ex quo aperte eruitur Herodianos erroribus Sadducaeorum imbutos fuisse.

(1) De Bello, L. I, c. 3, 5; Antiq., L. XIII, c. II, 2. — (2) Act. XXIII, 6; cf. Phil., III, 5. — (3) Act., XXIII, 8. — (4) Cf. Matth., XIV, 26; Luc., XXIV, 37. — (5) Marc., VIII, 15. — (6) Matth., XVI, 6. Cf. infra, Sect. CXXXIII.

II. — *Utrum revera potuerit Deus de lapidibus suscitare filios Abrahæ?*

Resp. Affirmative, scilicet per transubstantiationem, convertendo scilicet lapides in filios Abrahæ iamdudum ex Abraham natos, quemadmodum panis transubstantiatur in corpus Christi natum ex Maria Virgine. — Aut dici potest, Deum posse ex lapidibus facere filios Abrahæ, non immediate, sed mediate, scilicet convertendo lapides in nutrimentum Iudæorum, unde procreentur filii Abrahæ. — Sed non ad hoc videtur Ioannes attendisse, cum potius dicere voluerit Deum posse vel lapides vel gentiles mutare in homines iustos et rectos ac sibi gratos, qui locum Iudæorum pervicacium et ingratorum tenerent.

III. — *Cur pueri gentilium non leguntur baptizati baptismo Ioannis?*

Resp. Baptismus Ioannis erat baptismus poenitentiae, quæ pueris non convenit; unde baptismo illo pueri baptizari non debuerunt; conferre autem gentibus viam salutis soli Christo reservabatur, qui est expectatio gentium; sed et ipsemet Christus Apostolis inhibuit ne gentilibus Evangelium ante suam passionem et resurrectionem prædicarent; unde multo minus conveniebat gentiles per Ioannem ad baptismum admitti ⁽¹⁾.

IV. — *Utrum licitum sit militiam agere?*

Resp. Affirmative, ut constat præsenti S. Ioannis ad milites monito: nimirum, *quibus proprium stipendium sufficere debere præcepit, militare utique non prohibuit*, ut ex his verbis Praecursoris ratiocinatur S. Augustinus ⁽²⁾. Ad hoc autem quod bellum licitum sit, requiritur primo, auctoritas principis: nam privato homini non licet bellum movere, cum possit ius suum in iudicio superioris prosequi; præterea ad eum non pertinet multitudinem convocare, quod in bello fieri oportet; unde S. Augustinus ait ⁽³⁾, *suscipiendi belli auctoritatem atque consilium penes principem esse, exsequendi autem iussa bellica ministerium milites debere paci salutique communi*: itaque, quia principibus commissa est cura reipublicæ, ideo ad istos pertinet intestinos atque extraneos hostes compescere. Secundo, exigitur causa iusta. Tertio, intentio bellantium recta: quia *nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, impacatus atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi,...* in bellis iure culpantur ⁽⁴⁾.

⁽¹⁾ S. Thom., 3, quaest. xxxviii, art. 4, ad 3um. — ⁽²⁾ Ep. cxxxviii ad Marcelinum, c. ii, n. 15. — ⁽³⁾ L. xxiii contra Faust. Manich., c. lxxv. — ⁽⁴⁾ S. August., loc. cit., c. lxxiv; cf. S. Thom., 2^{ae}, quaest. xl, art. 1.

V. — *Cur Baptista severius egit cum pharisaeis, quam cum publicanis et militibus?*

Resp. Quia licet illi, saltem specietenus, religiosi essent, revera tamen gravioribus criminibus, cum praetextu Deo serviendi, maculabantur, dum de proprio tantum honore proprioque emolumento anxii, in alios similtates exercere non desistebant, simul se aliis meliores existimantes: unde, ut legitur inferius apud S. Lucam ⁽¹⁾, baptismo Ioannis baptizati non sunt, saltem ut plurimum, sicut diximus supra ⁽²⁾.

(¹) VII, 30. — (²) Nota 1 huius Sect.

SECTIO XVIII.

(Mt. III, 11; Mc. I, 6-7; L. III, 15-18).

Argumentum. — *Ioannes insigne de Salvatore testimonium reddit, quo declarat se Christum non esse, ut existimabat populus; illum praedicat homines baptizaturum in Spiritu Sancto et igni, atque suam aream purgaturum.*

Ratio Sectionis. — Praeclarum omnino est primum quod, ex concordii trium priorum Evangelistarum relatione, ponitur Ioannis de Christi divinitate testimonium: quod ille, ut suo loco videbitur, iterum iterumque personabit. Porro, ex prioribus hic recensitis S. Lucae verbis, sicut etiam ex pluribus aliis Evangeliorum locis, necnon ex historicis monumentis, compertum habemus, Messiam tunc temporis communiter expecta-

tum fuisse, cum signa a prophetis praenuntiata iam propemodum adimpleta cernerentur: puta septuaginta hebdomadae a Daniele praedictae, aut ablatum a Iuda sceptrum; nimirum, huiusmodi prophetiae tanquam tutissima signa proximi adventus Salvatoris erant habendae, quibus, admotis velut calculis, optati Christi Domini ortus definita advenisse tempora liquido demonstrabatur.

(a) XISTIMANTE autem populo, et cogitantibus omnibus in cordibus suis de Ioanne, ne forte ipse esset Christus ¹, respondit Ioannes, (b) et praedicabat, (c) dicens omnibus: (d) *Ego quidem baptizo vos in aqua in poenitentiam* ²;

(a) L. III, 15-16. — (b) Mc. I, 6. — (c) L. III, 16. — (d) Mt. III, 11.

¹ Movebantur homines consideratione mirabilium quae circa Ioannem acciderant, sanctitate illius vitae, necnon suasiva praedicatione. -- Pro *existimante*, graece est προσδοκῶντος, quod est *expectante*; anxius scilicet exspectabat populus rei eventum, seu mirabatur quo tandem evasurus esset tam insignis vir Ioannes, quem multi credebant ipsum esse Christum⁽¹⁾. Hi autem mi-

nime considerabant Ioannem non fuisse de familia David, ipsumque nullum signum fecisse.

² Quod dicitur *respondit*, aequivalet huic: *loqui coepit*, secundum eorum cogitata quae probe noverat. — Ubi notetur, primo, universalitas praedicationis Ioannis: *omnibus*. Deinde idem est quod hic ex S. Matthaeo legitur: *Ego baptizo vos in aqua*, et quod S. Lucas habet ⁽²⁾: *Ego quidem*

(¹) Io., I, 19. — (²) Vers. 16.

*qui autem post me venturus est, fortior me est*³, *cuius non sum dignus calceamenta portare, (a) non sum dignus procumbens solvere corrigiam calceamentorum eius*⁴. *(b) Ipse vos baptizabit in Spiritu Sancto et igni*⁵: *cuius ventilabrum in manu eius, et purgabit aream suam, et congregabit triticum*

(a) Mc. I, 7. — (b) L. III, 16-18.

aqua baptizo vos; nisi quod prior locutio Hebraeorum idiotismum sapit, apud quos praepositio *beth*, quae respondet latino *in*, omne causarum genus deduxerit. Perperam ergo deduceret quis, ex S. Matthaei verbis, baptismum non esse validum, nisi baptizandi prorsus immergantur.

³ *Qui autem post me venturus est*, graece legitur, ὁ δὲ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, quod transferri etiam potest, *qui autem post me venit*: Christus quippe paulo post munus suum auspicaturus erat, qui quidem Ioanne fortior erat, non solum in divinitate, sed etiam in assumpta humanitate, in qua stupenda erat patraturus miracula.

⁴ Humilitate veritati innixa haec verba profert Baptista, habito respectu non solum ad Christi divinitatem, sed etiam ad eius humanitatem, qua se in gratiae possessione ab eo in infinitum superari probe cognoscebat; licet, ut amicus Sponsi, per gratiam, dignus erat illum sequi. Triplici hic servi officio alluditur: calceos vel crepidas domino detrahare, quod nonnisi procumbens vel cernuus ille facere poterat; eosdem pro domino por-

tare, dum hic in templum vel coenaculum ingrederetur; eos quoque corrigia, vel tereti habena, ad pedes vincire. Praeclara sunt hac in re S. Gregorii verba (¹): *Cum ergo non vult* (Ioannes) *appetere nomen Christi, factus est membrum Christi: quia dum infirmitatem suam studuit humiliter agnoscere, illius celsitudinem meruit veraciter obtinere.* — Pro *non sum dignus*, in graeco Synopticorum, legitur, οὐκ εἰμὶ ἱκανός, id est, *non sum idoneus*, aut *sufficiens*: qua voce profunda animi demissio Baptistae diserte significatur.

⁵ Christus non per se, sed per ministros suos, tanquam instrumenta suae divinitatis, discipulos erat baptizaturus: non enim ille per seipsum baptizavit, ut ait S. Ioannes (²), nisi tamen paucos excipiamus, ut infra dicetur (³). Effectus autem illius baptismi esse debebat infusio virtutis et gratiae Spiritus Sancti, qui in cordibus baptizatorum caritatis fervorem excitaret, quo et iusti ad maiorem sanctitatem, et martyres ad tormenta pro Christo perferenda exstimularentur. Igitur, ignis non materialiter hic sumendus est, quemad-

(¹) Homil. VII in Evangel., n. I. — (²) IV, 2. — (³) Quaest. III. Cf. Sect. XXXIV.

*in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili*⁶. Multa quidem et alia exhortans, evangelizabat populo⁷.

modum faciebant haeretici Se-leuciani, qui idcirco baptizandis stigma inurebant ferro candenti; sed metaphorice, secundum triplicem ignis virtutem, quae est purgare, illuminare et inflam-mare. Porro, ex eo quod exhibetur Christus daturus Spiritum Sanctum, eius divinitas aperte declaratur; quis enim propria auctoritate dare Spiritum San-ctum potest, nisi sit verus Deus?

⁶ Apta omnino allegoria. Per ventilabrum, iustum Dei iudi-cium; per manum, potestas; per aream, Ecclesia militans; per triticum, electi; per horreum, regnum caelorum; per paleas autem, infructuosi, leves et re-probi intelliguntur. Ultimis ver-bis, id est, *igni inextinguibili*,

clare damnatur error dicentium, poenas infernales tandem per longa temporum spatia termi-nandas. — Notandum, paleas, etsi de se inutiles, utiliter tamen tritico inservire: sic ergo ex malis iusti proficiunt in melius. *Omnis malus*, ait S. Augusti-nus (¹), *aut ideo vivit, ut cor-rigatur, aut ideo vivit ut per illum bonus exerceatur*. — *Ven-tilabrum* graece est πτυόν, pala lignea ad granum purgandum, ex qua pulvis et palea vento rapiuntur.

⁷ Sicut de Christo scriptum est, eum multa alia fecisse quae scripta non sunt (²); ita non omnes salutare Praecursoris praedicationes scriptis sunt con-signatae.

QUAESTIONES.

I. — *Utrum adventus Messiae in mundo tunc expectaretur?*

Resp. Affirmative: nimirum expectabatur a Iudaeis, qui probe sciebant patriarchae Iacob prophetiam modo perfecte adimpletam fuisse, cum ablato iam de Iuda sceptro, extraneorum principum dominationi illi subderentur; pariter noverant septuaginta hebdoma-das a Daniele praenuntiatas ad finem vertisse; expectabatur et a gentibus, qui id a Iudaeis, inter eosdem permixtis, probe didicerant, maxime cum illi prae manibus habere possent Scripturae versio-nem, quae a Septuaginta nomen habet. Id autem expresse testan-tur et profani scriptores. *Pluribus persuasio inerat*, ait Cornelius Tacitus (³), *antiquis sacerdotum litteris contineri, eo ipso tempore fore ut valesceret Oriens, profectique Iudaea rerum potirentur*. Svetonius quoque scribit (⁴): *Percrebuerat Oriente toto vetus et con-*

(¹) Tract. in Ps. LIV, v. 1, n. 4. — (²) Io., XXI, 25. — (³) Hist. v, 13. — (⁴) Vita Vespas., IV, 3.

stans opinio, esse in fatis, ut eo tempore Iudaea projecti rerum potirentur. Unde ad amussim illud Prophetæ iam completum erat ⁽¹⁾: *Et ipse erit exspectatio gentium.* — At hic tacendus non est Flavius Iosephus, Apostolis coævus, qui Hierosolymitano excidio affuit, et licet vero destitutus lumine, diserte tamen testatur Iudæos ad bellum movendum sacrorum Librorum vaticiniis potissime fuisse motos, quibus promittebatur futurum esse ut quidam e Iudaica gente ortus toti tunc imperaret orbi: sic quippe scribit ille ⁽²⁾: *Quod maxime eos ad bellum excitaverat, responsum erat ambiguum, itidem in sacris libris inventum, quod eo tempore quidam esset ex eorum finibus orbis terræ habiturus imperium.*

II. — *Quotuplici modo purgat Deus aream suam, id est Ecclesiam?*

Resp. Tripliciter: primo, impios de hac vita tollendo, ne simplices inficiant; secundo, electos multipliciter castigando, quo melius ad futuram beatitudinem disponantur; tertio, maxime in die novissimo, quando loco et præmio boni separabuntur a malis, et ex bonis ii saltem qui tunc vivi reperientur, quibus aliquid adhuc solvendum supererit, in igne ultimæ conflagrationis purgabuntur ⁽³⁾.

III. — *Utrum Christus aliquando baptizaverit Praecursorem suum?*

Resp. Probabilius affirmative, ut colligi potest ex sequentibus verbis: *Ego a te debeo baptizari*, et: *Sine modo* ⁽⁴⁾. Scilicet conveniebat ut Ioannes, baptizatus a Christo baptismo interiori, exteriorem quoque baptismum ab eodem reciperet, maioris gratiæ percipiendæ causa, et ut ei formaliter incorporaretur: quo probabiliter referri possunt hæc verba S. Gregorii Nazianzeni ⁽⁵⁾: *Sciebat namque (Iesus) paulo post futurum, ut ipse Baptistam baptizaret*; attamen, verba illa etiam de de baptismo spiritus possunt intelligi. Sic quoque retineri potest, Apostolos ac ipsam Sanctissimam Dei Matrem a Christo baptismum reapse recepisse ⁽⁶⁾.

IV. — *Utrum Christus Dominus vocari possit ignis?*

Resp. Affirmative: licet enim nomen hoc Spiritui Sancto magis conveniat, quia procedit ut amor, unde in hymno, *Veni, Creator Spiritus*, invocatur: *Fons vivus, ignis, caritas*, tamen in Sacra Scriptura ad Messiam ipsum interdum applicatur: sic ⁽⁷⁾: *Deus noster ignis consumens est*; et rursus exhibetur Messias scoriam

⁽¹⁾ Gen., XLIX, 10. — ⁽²⁾ L. VII de Bello Iudaico, c. 12. — ⁽³⁾ S. Thom., Supplem., Quaest. LXXIV, art. 8. — ⁽⁴⁾ Matth., III, 14, 15. — ⁽⁵⁾ Orat. XXXIX in Sancta Lumina, n. 15. — ⁽⁶⁾ S. Thom., 3, Quaest. XXXVIII, art. 6, ad 3m. — ⁽⁷⁾ Hebr., XII, 29.

Hierusalem excocturus *spiritu ardoris* ⁽¹⁾; quinimmo, ipsemet *ignis conflans* appellatur, qui *sedebit conflans et emundans* ⁽²⁾. — In praesenti autem loco, proprie significat caritatem quae, opera Christi, *diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis* ⁽³⁾.

V. — *Utrum S. Ioannes aliquod leve peccatum commiserit?*

Resp. Probabiliter affirmative, ut ex his verbis videtur colligendum: *Ego a te debeo baptizari*: quae quidem verba multipliciter exponi possunt: videlicet, primo, comparative, id est, potius me convenit a te baptizari, quam ut ego te baptizem; secundo, habito respectu ad divinam praedestinationem, scilicet, mox futurum est ut ego a te baptizer; et hoc quidem duplici sensu: primo, attento fine maiorem obtinendi cum Christo coniunctionem; nimirum, cum Christus baptismum quidem ante passionem instituerit, sed nonnisi post resurrectionem necessitatem illud recipiendi promulgaverit ⁽⁴⁾, hinc Ioannes non tenebatur obligatione baptismum recipiendi, voluit tamen illum a Christo recipere, ut perfectius ei coniungeretur; secundo, dici potest Ioannem baptismum Christi recipere voluisse, ut plenam venialium peccatorum remissionem acciperet, quo sensu illum S. Augustinus comprehendere vult inter eos iustos qui non sine aliquo peccato, saltem veniali indeliberato, vitam hanc mortalem traducunt. *Ille autem*, ait hic S. Pater, *quare diceret*: EGO A TE DEBEO BAPTIZARI, *mundus ab omni penitus noxa, si non in eo erat quod sanaretur, si non in eo erat quod mundaretur?* ⁽⁵⁾.

⁽¹⁾ Is., I, 25; IV, 4. — ⁽²⁾ Mal., III, 2, 3. — ⁽³⁾ Rom., V, 5. — ⁽⁴⁾ S. Thom., 3, Quaest. LXVI, art. 2, ad 2^m. — ⁽⁵⁾ Sermo CCXCIII in Natali. Io. Bapt., n. 12.

SECTIO XIX.

(Mt. III, 13-17; Mc. I, 9-11; L. III, 21-22).

Argumentum. — *A Ioanne, licet invito, Christus Dominus baptizatur, super quem Spiritus Sanctus corporali specie descendit, dum vox Patris e caelo auditur: TU ES FILIUS MEUS DILECTUS.*

Ratio Sectionis. — Historia de Christi baptismatione, a tribus Synopticis concorditer narrata, e vestigio sequitur egregium a Ioanne de ipso prolatum testimonium, quod sponte suscipit Patris de Filio suo solemnis testificatio: ut, desinente iam cantare terra, caelum mox accingere incipiat. S. Lucas tamen, oc-

casione sumpta verborum Baptistae, inter huius testimonium et baptismationem Iesu, historiam interserit de eisdem Ioannis incarceratione, quae tamen serius evenit *. — Notandum, Christi ablutionem, in Iordane, opera Ioannis Baptistae, non baptismum, sed baptismationem rite appellari **.

(a) R factum est, in diebus illis ¹, (b) cum baptizaretur omnis populus ², (c) venit Iesus a Nazareth Galilaeae (d') in Iordanem ³, ad Ioannem, ut baptizaretur ab

(a) Mc. I, 9. — (b) L. III, 21. — (c) Mc. I, 9. — (d) Mt. III, 13-15.

¹ Non certe eodem tempore quo factum est verbum Domini ad Ioannem, venit Iesus, ut ab ipso baptizaretur: cum prius necesse esset Praecursorem famam et auctoritatem apud discipulos sibi comparare: quod nonnisi certo temporis intervallo perfici potuit.

² Id est, aliqui de quolibet virilis sexus, cum non legantur feminae a Ioanne baptizatae.

³ Id est, ad loca iuxta Iordanis fluentia, seu in Bethaniam,

ut ex S. Ioanne accipimus (¹): *Haec facta sunt in Bethania trans Iordanem, ubi erat Ioannes baptizans.* Quae quidem non illa est Bethania, quae Marthae et Mariae castellum erat: quae quidem non trans, sed cis, Iordanem sita erat, stadiis fere quindecim Hierosolymis distans (²): at Bethania illa, dicta etiam Bethabara, locus fuit ubi solitus erat viatoribus trans flumen Iordanem traiectus (³).

* Luc., III, 19, 20. Infra, Sect. xxxiii. — ** Cf. S. Thom., 3, Quaest. xxxix.

(¹) Io., I, 28. — (²) Ibid., xi, 18. — (³) Cf. Io., x, 41. Infra, Sect. cxcvi.

eo ⁴. Ioannes autem prohibebat eum, dicens: *Ego a te debeo baptizari, et tu venis ad me* ⁵? Respondens autem Iesus, dixit ei: *Sine modo: sic enim decet nos implere omnem iustitiam* ⁶. Tunc dimisit eum; (a) et baptizatus est a Ioanne in Iordane ⁷. (b) Baptizatus autem Iesus confestim ascendit de

(a) Mc. I, 9. — (b) Mt. III, 16.

⁴ Stupendum humilitatis spectaculum! Agnus sine macula inter populares advenit, vestimenta deponit, et servo suo, ut eius manibus baptizetur, se subiicit. Magno Ioannes desiderio tenebatur Iesum videndi, quem utero materno clausus senserat latentem: illum autem facile agnovit, tum ex totius corporis sanctissimo habitu, tum ex interna Spiritus Sancti inspiratione, sicut olim, cum David ad Samuelem adduceretur, ait huic Dominus (¹): *Surge, unge eum, ipse est enim*.

⁵ Profundo humilitatis sensu ductus, considerans suam parvitatē et Christi insignem sanctitatem atque immensam maiestatem, Praecursor tantum munus detrectare contendebat. Notandum, Praecursorem, a cunis in deserto absconditum, Salvatorem facie usque ad hoc tempus cognoscere non potuisse: at, interna Spiritus Sancti revelatione quis ille foret qui ad se veniebat, edoctus est. — *Ego a te debeo baptizari, ἐγὼ χρεῖαν ἔχω, indigentiam habeo, indigeo*. Baptismus autem, quo profitetur Ioannes se indigere, alius non erat, nisi baptismus Christi, quem

proinde tanquam verum Messiam agnoscit.

⁶ Decuit Christum baptizari, primo, ut suo nos baptismo purgaret, et tactu suae sacratissimae carnis vim regenerativam aquis praestaret; secundo, ut baptismatione sua baptismum Ioannis comprobaret; tertio, ut perfectae nobis humilitatis formam ostenderet; quarto, ut id ipsum praestaret, quod docuit. — In eo quod dicit Christus: *Sine modo, ἄφεξ ἄρτι*, non denegat eminentiam potestatis suae, sed potius affirmat, explicans quomodo divina dispensatione postularetur, ut ad tempus gloria sua obtegeretur. — Quod autem addit, *decet nos, πρέπον ἐστὶν ἡμῖν*, non tollit quominus mandatum acceperit Christus se ritui baptismationis subiiciendi. — *Omnem iustitiam, πᾶσαν δικαιοσύνην*, idem est hic ac omne genus virtutis. — *Nos* autem dicit Christus, id est, se et Ioannem: se quidem, humilitatis, Ioannes, obedientiae exercitio.

⁷ *Tunc dimisit eum, τότε ἀφῆκεν αὐτόν*, id est, *tunc dimittit eum*; scilicet, ad baptismationem. Ioannes igitur, cognita tanti mysterii ratione, ultro accingit se

(¹) 1 Reg., xvi, 21.

aqua ⁸. Et ecce, (a) Iesu baptizato et orante ⁹, (b) aperti sunt ei caeli ¹⁰, et vidit ¹¹ Spiritum Dei ¹² descendentem (c) corporali specie (d) sicut columbam; et venientem super

(a) L. III, 21. — (b) Mt. III, 16. — (c) L. III, 22. — (d) Mt. III, 16.

ad baptizandum eum, quem Dominum universi esse sciebat. — *In Iordane*, graece, εἰς τὸν Ἰορδάνην, id est, *immersus est in Iordanem*.

⁸ Et stetit in ripa Iordanis: Christus enim in alveum fluminis descenderat, ut toto corpore ablueretur. — Notandum, illud *confestim* referri posse ad Christi desiderium de testimonio circa ipsum reddendo, quatenus nempe sua divinitas circumfuso populo aperte propalaretur, et sic ipsemet publice ad munus suum initiaretur: modo analogo postea dixit (¹): *Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum*, etc.

⁹ Oravit Christus pro nostra salute, et ut nobis orandi documenta praeberet. Oravit autem, accepto baptismate, primo, ut nos doceret preces nostras non esse Deo de condigno acceptas, atque meritorias, nisi a peccatis mortalibus simus immunes, et gratia atque caritate decorati; secundo, ut innueret, post sacramentorum acceptionem, esse mentem nostram elevandam in Deum, et debere nos perseverantiae gratiam humiliter postulare. Oravit etiam Christus pro seipso, in quantum fuit viator (²). — Notandum, columbam, de qua mox agetur, visam fuisse descendentem in Christum, non cum ille baptizaretur, sed cum oraret:

ideoque errant pictores dum omnia quae hic narrantur, perinde ac si eodem tempore accidissent, simul repraesentant. — Notandum ulterius, prodigia, quae hic recensentur, non eo tempore evenisse, quo Christus a Ioanne baptizatus est, sed quo post baptismum susceptum oravit: unde ea non Ioannis baptismationi, sed Christi orationi proprie sunt tribuenda.

¹⁰ Dici potest, in suprema aeris regione, quae Scripturae more caelorum nomine designatur, quasi hiatum quemdam perceptum fuisse, ex quo vox Patris velut de caelo erumpens audita est. Vel dici potest, nubes ita discissas fuisse, ut inopina lux e caeli profundo erumperet, in cuius splendore columba descenderet. — Pro *aperti*, S. Marcus habet (³) σχιζομένους, *vidit caelos scissos*.

¹¹ Licet subiectum huius verbi *vidit*, tum apud S. Matthaeum, tum apud S. Marcum, sit Christus, tamen Ioanni Baptistae quoque visio haec concessa est, ut colligere est ex S. Ioannis Evangelio (⁴); quinimmo, dici etiam potest, alios quoque, ex adstantibus, visione hac, ad eorum instructionem, dignatos fuisse.

¹² Id est Spiritum Sanctum, qui super Christum baptizatum descendit missione visibili: non

(¹) Luc., xxii, 15. — (²) S. Thom., 3, quaest. xxi, art. 3. — (³) I, 10. — (⁴) I, 34.

se, (a) et manentem in ipso ¹³. (b) Et vox de caelo facta est ¹⁴: *Tu es Filius meus dilectus* ¹⁵; *in te complacui mihi* ¹⁶.

(a) Mc. I, 10. — (b) L. III, 22.

quod tunc coeperit esse in eo, vel quod tunc eius gratiam adauerit, sed ad manifestandam eius innocentiam et sanctitatem, et ut Ioannes testis esset idoneus illius sanctitatis, cum paulatim proficere debuerit in notitiam divinorum mysteriorum (⁴).

¹³ Spiritus Sanctus se visibilem reddidit in columbae specie, quae est symbolum amoris; unde in Cantico Canticorum, animam quam sponsam elegit, ita compellat: *Veni, columba mea* (²).

¹⁴ Ab Angelo seu caelesti virtute formata fuit vox ista in persona Patris, qui dicitur apparuisse in voce, non quia visus, sed quia auditus est. Bene autem dicitur Pater in voce apparere, ad ostendendum quod, dicendo, genuit Filium suum, qui est Verbum aeternum, Patris ore aeternaliter et intellectualiter prolatum.

¹⁵ Pater Filium, ut Deus est, tamquam se diligit in Spiritu Sancto; tamquam hominem, illum diligit super universum creatum, ob personalem unionem eius humanae naturae cum Verbo, et gratiam eidem sine mensura colatam.

¹⁶ Tantam habet Pater in Filio, inspecta eius divinitate, complacentiam, quantam habet in semetipso; inspecta vero humanitate, maiorem habet in illo

complacentiam, quam in quacumque creatura, aut in omnibus simul creaturis. Clare hic revelatum cernitur mysterium Sanctissimae Trinitatis: nempe, primo, vox Patris auditur, alloquentis Filium; secundo, Filius, carne indutus, testimonium recipit a Patre; tertio, Spiritus Sanctus descendit et manet super Filium. — Notanda est vis graeci textus: ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, quasi dicat, *filius meus a me specialiter dilectus*. In epistolis, Iesus saepe vocatur *dilectus Patris* (³), et vox illa, ἀγαπητός, Scripturae more, aequivalere videtur ei quod dicatur, *unicus*, aut *unigenitus*. — *In te complacui mihi*, ἐν σοὶ εὐδόκησα, id est, adeo mihi gratus existis, ut, tui gratia, homini, quem olim me fecisse poenituit, iam reconciliatus sim. — Advertendum, differentiam, quae est inter S. Lucam, in quo legitur: *Tu es*, et Sanctos Matthaeum et Marcum, in quibus habetur: *Hic est*, esse differentiam non penes rem, sed penes referendi modum. *Quod dicitur*: TU ES, ait Angelicus (⁴), *hoc directe videbatur dici ad Christum; sed dicebat propter alios, quia Christus certus erat de dilectione Patris; et ideo Matthaeus expressit intentionem dicentis, et dicit*: HIC EST, etc.; unde demonstrat quasi aliis dictum esse.

(¹) Cf. Io., I, 37; Infra, Sect. xxv, quaest. II. — (²) II, 10. — (³) Eph., I, 6; Col., 12, 13; Petr., I, 17. — (⁴) Comment. in h. l. S. Matthaei.

QUAESTIONES.

I. — *Quonam vitae suae tempore Christus baptizatus est?*

Resp. Ex Evangelii verbis concludendum videretur, Iesum annum circiter trigesimum incoepisse, quando tinctus est ⁽¹⁾: *Ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta*: quae quidem verba si superficietenus accipiantur, innuunt Iesum vel tunc annum trigesimum inchoasse, vel ad illum inchoandum prope accessisse, seu ad finem anni vigesimi noni pervenisse. At, ob latam significationem adverbii huius, *quasi*, quod stat pro *circiter*, in varias Patres abiere sententias, aliis, cum Origene ⁽²⁾ et S. Hieronymo ⁽³⁾, existimantibus Christum tinctum fuisse, cum vigesimum nonum annum explevisset, et trigesimum paucos post dies iam attigisset; aliis finem anni trigesimi assignantibus, ut S. Irenaeo ⁽⁴⁾ et S. Epiphonio ⁽⁵⁾; aliis demum edicentibus Christum iam explesse trigesimum annum, quos inter recitare est S. Ignatium Martyrem ⁽⁶⁾, S. Ioannem Chrysostomum ⁽⁷⁾ et Ven. Bedam ⁽⁸⁾. Quocirca id tantum tuto decerni potest, Christum Dominum anno plus minus trigesimo vitae suae a Ioanne fuisse baptizatum. — At, si certo nequit statui quonam vitae suae anno Christus Dominus baptizatus est, multo minus fixa ratione decerni potest saeculi annus quo id contigerit. Equidem legitur Ioannes Baptista praedicationis officium suscepisse anno quintodecimo imperii Tiberii Caesaris; attamen nequit inde deduci Christum ad Ioannis baptismum suscipiendum eo ipso anno accessisse, cum primum Baptista plebem ei perfectam praeparare debuerit: in quo perficiendo, quantum ille temporis insumpserit, nescitur. Denique incertum manet de quonam, illo loco, Tiberii imperio sit sermo: utrum de imperio quod vocatur augustali, quod Augusti morte initium habuit, an proconsulari, quo, ex lege per consules lata, provincias cum Augusto administrare coepit, quod quidem nonnullis annis ante Augusti mortem obtigit ⁽⁹⁾: nequit ergo fixo calculo saeculi annus adsignari, quo Dominus noster baptismo Ioannis tinctus est.

II. — *Quomodo baptizatus est Dominus noster?*

Resp. Non per infusionem, cum hoc baptismationis genus Iudaeis inauditum fuerit; sed per immersionem in ipso fluminis alveo, quo etiam modo ceteri tincti sunt, quos Baptista lustravit. Errant ergo pictores, cum Ioannem repraesentant, testa vel concha aquam super caput et humeros Redemptoris effundentem ⁽¹⁰⁾.

⁽¹⁾ Luc., III, 23. — ⁽²⁾ Homil. XXI in Ezech. — ⁽³⁾ Ad cap. I Ezech. — ⁽⁴⁾ L. II adv. Haeres., c. 39. — ⁽⁵⁾ Haeresi 51. — ⁽⁶⁾ Ep. ad Trallianos. — ⁽⁷⁾ Hom. X in Matth. — ⁽⁸⁾ L. de Rat. temp., c. 45. — ⁽⁹⁾ Vide supra, Sect. XVI, n. 2. — ⁽¹⁰⁾ Vide tr. n. de Baptismo, Quaest. LXVI, art. 7, n. 5.

III. — *Cur Christus voluit in Iordane baptizari?*

Resp. Quia per Iordanis fluvium filii Israel in terram promissionis intraverunt: hoc quippe habet baptismus Christi prae omnibus baptismatibus speciale, quod homines in regnum Dei introducit, quod quidem per promissionis terram significatur; unde dicitur ⁽¹⁾: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.* — Ad hoc etiam pertinet quod Elias, cum eo esset ut in curru igneo raperetur in caelum, aquas Iordanis dividit ⁽²⁾: scilicet transeuntibus per aquam baptismi, per ignem Spiritus Sancti, patet aditus in caelum; unde ad hoc significandum, conveniens fuit Christum in Iordane baptizari ⁽³⁾.

IV. — *Quanam visionis specie vidit Christus caelos apertos?*

Resp. Dici potest Christus triplici visione vidisse caelos apertos: primo, visione corporali, in quantum scilicet tantum fulsit splendor in caelis, ut hi viderentur aperti: qui tamen splendor emanare potuit ab ipso Christi corpore; secundo, visione imaginaria, per quem modum Ezechiel vidit caelos apertos ⁽⁴⁾: formabatur enim ex virtute divina et voluntate rationis Christi talis visio in illius imaginatione, ad designandum, quod per baptismum aditus caeli hominibus aperitur: tertio, visione intellectuali, prout Christus vidit, iam baptismo sanctificato, apertum esse caelum hominibus, quod tamen etiam antea, scientia sua beata et indita, viderat aliquando complendum ⁽⁵⁾.

V. — *Utrum Christus instituit sacramentum baptismi cum ipse baptizatus est?*

Resp. Affirmative: tunc enim ex contactu aquae ad sacratissimum corpus Christi, illa accepit virtutem producendi supernaturalem suum effectum; licet necessitas utendi hoc sacramento indicta fuerit hominibus tantummodo post passionem et resurrectionem Domini nostri ⁽⁶⁾.

VI. — *Cur in specie columbae Spiritus Sanctus in Christum descendit?*

Resp. Quia per columbam, innocentia atque simplicitas designantur: quae quidem Spiritui Sancto appropriantur, et in Christo Domino singulariter emicuerunt, in nobis vero per baptismum ingenerantur; unde et super Christum iam baptizatum columba descendisse legitur. Praeterea, in columba, magna cernitur fecunditas, unde exuberans virtus sanctificativa Spiritus Sancti egregie significatur. Denique, cum post universale diluvium, columba a Noe

⁽¹⁾ Io., III, 5. — ⁽²⁾ 4 Reg., II, 8. — ⁽³⁾ Cf. S. Thom., 3, Quaest. xxxix, art. 4. —

⁽⁴⁾ Ezech., I, 1. — ⁽⁵⁾ S. Thom., Quaest. xxxix, art. 5, ad 2m. — ⁽⁶⁾ S. Thom., 3, Quaest. lxvi, art. 2.

emissa, olivae ramum, pacis nuntium, rostro tenens, ad arcam sit reversa, hinc columbae symbolo apte designatur pax illa caelestis quam Salvator, sua doctrina et sua passione, nobis attulit.

VII. — *Utrum columba quae apparuit, fuerit verum animal?*

Respondet affirmative S. Thomas: *Non enim, ait, decebat ut Filius Dei, qui est veritas Patris, aliqua fictione uteretur, et ideo non phantasticum, sed verum corpus assumpsit; similiter Spiritus Sanctus, qui dicitur Spiritus veritatis, veram columbam formavit, in qua appareret, licet non eam assumpserit in unitatem personae* ⁽¹⁾. Attamen cum hinc quidem a quatuor Evangelistis particula *sicut*, vel *quasi*, vel *tanquam*, adhibeatur; illinc vero vera columba minime necessaria esset, ad symbolicam significationem, quae hic intendebatur, habendam, ideo aliis probabilius dicendum videtur, columbam illam non verum propriumque, secundum naturam, animal fuisse, sed rem tanquam columbae speciem gerentem, ut plures ex Patribus insinuant: quae quidem res, in praeiacentem materiam redacta est. Prior tamen sententia verior est, utpote ipsi sacro Textui conformior: nam particulae *quasi* aut *sicut* non diminutivae sunt, sed explicativae.

VIII. — *Utrum vox illa caelestis audita fuerit ab adstantibus, praeter Ioannem?*

Resp. Ita censuit S. Augustinus, cum dixit ⁽²⁾: *Audiebant qui aderant, propter quos etiam ipsa vox facta est.* Et primo quidem certum est, Christum ipsum vocem illam audivisse, cum in S. Luca legatur: *Tu es filius*, etc.; licet S. Matthaeus habeat: *Hic est filius*, etc. Deinde, cum absolute dicatur: *Vox de caelo facta est*, non est cur ab eius auditione adstantes excludantur. — Nec obstat Ioannem postea testatum fuisse se vidisse Spiritum Sanctum descendentem in Christum ⁽³⁾: dici enim potest eos, quos tunc alloquebatur, alios fuisse ab iis qui antea praesentes fuerant, cum revera eos altera die sit allocutus.

IX. — *Quid portendit mysterium baptismationis Christi?*

Resp. Christi baptizatio proprie ordinata est ad demonstrandum officium Christi Evangelium annuntiandi atque mundum suis laboribus redimendi: sicut enim, per epiphaniam, veritas Incarnationis manifestata est, qua Filius Dei carne indutus cum hominibus conversatus est; ita per Christi baptismationem, tanquam per secundam epiphaniam, eius redemptiva missio in clariorem lucem posita est: unde tanquam exordium habetur mysteriorum ad vitam eius publicam pertinentium.

⁽¹⁾ 3, Quæst. xxxix, art. 7. — ⁽²⁾ L. II de Consensu Evangelistarum, n. 31.

— ⁽³⁾ Io., I, 34.

SECTIO XX.

(L. III, 23-38).

Argumentum. — *Texit S. Lucas Christi genealogiam, ex parte Nathan, a Ioseph ad Adam usque, sursum ascendendo.*

Ratio Sectionis. — Inter hanc S. Lucae genealogiam et genealogiam a S. Matthaeo descriptam *, nonnullae apparentes discrepantiae inveniuntur, quae etsi difficulter, sufficienter tamen solvi possunt, ut dici valeant incassum olim Porphyrius et Iulianus conati inde fuisse adversus Evangelistarum concordiam pugnare. Quod si quando apodictica et omnino cogens desideretur solutio, id documentorum carentiae potissime tribuendum venit. — Ubi sedulo recolendum est quod supra diximus **, tempore quo scribebant S. Matthaeus et S. Lucas,

tabulas omnibus patuisse, origines ordinesque tribuum et familiarum Hebraeorum accuratissime referentes, quae sollicitè in natione custodiebantur, ex quibus error omnis, si quis apud Evangelistas extitisset, facile deprehensus fuisset. Sed nec censendus est S. Lucas S. Matthaei Evangelium ignorasse: nec concipi quidem potest, huic palam, in re tanti momenti, contradicere voluisse: unde concludi debet, utrumque Evangelistam documenta, utique diversa, at certe authentica, prae oculis habuisse; sed nec eisdem divina defuit inspiratio.

(a) ipse Iesus erat incipiens ¹ quasi annorum triginta, ut putabatur filius Ioseph ²; qui fuit Heli, qui fuit

(a) L. III, 23-38.

¹ Particinium *incipiens* non ad Christi aetatem, seu ad verba *quasi annorum triginta*, ut aliqui putaverunt, referri debent, sed ad eius publicum ministerium: quasi dicat: Iesus, *cum inciperet*, ἀρχόμενος, aggredi munus sibi a Patre commissum. Sic quippe in Actibus Apostolorum ipsemet S. Lucas initium vitae publicae Christi ab eius baptizazione repetit (¹): *Incipiens a baptismo Ioannis*. — Particula autem *quasi*, graece ὥσεί, eadem est ac *circiter*, et vim habere potest tum diminuendi, tum augendi

assignatum tempus; unde sensus est, Christum fuisse triginta circiter annorum, quando praedicationis officium suscepit, quemadmodum trigesimo aetatis suae anno, Ioseph Aegypti princeps, constitutus est, David regnare coepit, et Ezechiel vaticinari. Aetas enim triginta annorum, quae quidem perfectissima est et ad quaevis opera viro digna apta, penes Iudaeos requirebatur pro adimplendis officiis ministerialibus (²).

² Graece legitur, ὃν υἱὸς, ὃς ἐνομιζέτο, Ἰωσήφ: id est, ipse-

* Cf. supra, Sect. v. — ** Ibid., Quaest. III.

(¹) I, 22; XI, 4. — (²) Cf. Num., IV; I Paralip., XXIII, 3; Cf. S. Thom., 3, Quaest. XXXIX, art. 3.

Mathat, qui fuit Levi, qui fuit Melchi, qui fuit Ianne, qui fuit Ioseph, qui fuit Mathathiae, qui fuit Amos, qui fuit Nahum, qui fuit Hesli, qui fuit Nagge, qui fuit Mahath, qui fuit Mathathiae, qui fuit Semei, qui fuit Ioseph, qui fuit Iuda, qui fuit Ioanna, qui fuit Resa, qui fuit Zorobabel, qui fuit Salathiel, qui fuit Neri, qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit Cosan, qui fuit Elmadan, qui fuit Her, qui fuit Iesu, qui fuit Eliezer, qui fuit Iorim, qui fuit Mathat, qui fuit Levi, qui fuit Simeon, qui fuit Iuda, qui fuit Ioseph, qui fuit Iona, qui fuit Eliakim, qui fuit Melea, qui fuit Menna, qui fuit Mathatha, qui fuit Nathan, qui fuit David, qui fuit Iesse, qui fuit Obed, qui fuit Booz, qui fuit Salmon, qui fuit Naasson, qui fuit Aminadab, qui fuit Aram, qui fuit Esron, qui fuit Phares, qui fuit Iudae, qui fuit Iacob, qui fuit Isaac, qui fuit Abrahae, qui fuit Thare, qui fuit Nachor, qui fuit Sarug, qui fuit Ragau ³, qui fuit Phaleg, qui fuit Heber, qui fuit Sale, qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxad, qui fuit Sem ⁴, qui fuit Noe, qui fuit Lamech, qui fuit Mathusale, qui fuit Henoch ⁵, qui fuit Iared, qui fuit Malaleel, qui fuit Cainan,

met qui paterna voce declaratus fuerat Filius Dei, vulgi opinione, cui mysterium virginei partus absconditum fuerat, habebatur filius Ioseph. — Notandum, in graeco, loco *qui fuit*, semper haberi articulum τοῦ, subaudito scilicet nomine υἱοῦ. — Huic vero, quod S. Lucas Christi genealogiam, ea aetate, qua ille publi cum munus aggredi coepit, insertam voluit, simile est quod de Moyse in Exodo ⁽¹⁾ legitur, cuius genealogia tunc recensetur, quando divini legati munere ad Pharaonem coepit fungi.

³ Hic in Vulgata dicitur Reu ⁽²⁾.

⁴ Hunc Sem, quem Scriptura dicit vixisse annis sexcentis ⁽³⁾, Hebraei putant fuisse Melchisedech regem Salem, qui dicitur absque patre et matre, non quia eos non habuerit, sed ob nimiam eius senectutem, et quia illius genealogiam sub nomine Melchisedech Scriptura non describit.

⁵ De hoc scribitur in Ecclesiastico ⁽⁴⁾: *Henoch translatus est in paradisum, ut det gentibus sapientiam*. Venturus autem est cum Elia, et praedicaturus contra fallacias Antichristi ⁽⁵⁾.

(¹) VI, 16. — (²) Gen., XI, 18. — (³) Gen., XI, 10, 11. — (⁴) XLIV, 16. — (⁵) Apoc., XI, 3, seq.

qui fuit Henos ⁶, qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei ⁷.

⁶ De hoc legitur ⁽¹⁾ quod *coepit invocare nomen Domini*, non quod eius patres Seth et Adam illud non invocaverint, sed quia maiori ipse devotione Deum coluerit.

⁷ Notandum, in linea genealogica Christi, finem convenire principio: nimirum, tum Adam, tum Christus a Deo immediate formati sunt: ille de virgine terra, hic de virgine Matre. — Notat

S. Augustinus ⁽²⁾, in ista enumeratione, comprehendendo Christum, a quo incipit, et Deum, ad quem pervenit, fieri numerum septuaginta septem, quo significatur omnium prorsus remissio et abolitio peccatorum, quam etiam ipse Dominus per huius numeri mysterium evidenter expressit, dicens remittendum esse peccanti, non solum *septies*, sed *usque septuagies septies* ⁽³⁾.

QUAESTIONES.

I. — *Utrum S. Ioseph adhuc in vivis fuerit, quando Christus baptizatus est?*

Resp. Probabiliter affirmative, ut inferre licet ex verbis: *Et ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta, ut putabatur filius Ioseph*: ubi S. Evangelista, ad vulgi existimationem appellans, nullam facit de obitu S. Ioseph allusionem, prout facere debuisset videretur, si ille iam revera mortuus fuisset. — Confirmari potest ex eo quod, paulo post, legitur Philippus dixisse Nathanael ⁽⁴⁾: *Invenimus Iesum, Filium Ioseph a Nazareth*: quo supponitur S. Ioseph adhuc tunc in vivis fuisse ⁽⁵⁾.

II. — *Cur S. Matthaeus ab Abraham, S. Lucas vero ab Adam, ordine quidem inverso, temporalem Christi generationem describunt?*

Resp. Huius diversitatis ratio in hoc sita est, quod ille quidem pro Iudaeis, hic autem pro Gentibus scriberet; sicut autem ab Abraham exordium habet promissio Messiae Iudaeis facta, ita ab Adam repetitur prima de futuro Redemptore promissio pro omnibus hominibus. Praeterea, cum S. Matthaeus loquatur de carnali generatione Messiae, secundum quod venit ad nos, hinc a superiori descendit usque ad Ioseph et Mariam; cum vero S. Lucas de eius generatione disserat, prout ad Deum reducimur et filii

⁽¹⁾ Gen., iv, 26. — ⁽²⁾ De Cons. Evang., l. II, c. iv, n. 12; Contra Faust., l. III, c. iv. — ⁽³⁾ Matth., xxiii, 22. — ⁽⁴⁾ Io., i, 45. — ⁽⁵⁾ Cf. infra, Sect. civ, Quaest. vi, ubi de tempore mortis S. Ioseph disseritur.

adoptivi Dei efficimur, hinc incipere debuit ascendendo a Ioseph usque ad Deum: qua etiam de causa, S. Lucas omnino praetermittit mulieres, quas tamen S. Matthaeus recenset.

III. — *Quaenam sunt discrepantiae capita inter utramque genealogiam?*

Resp. Primum, quod S. Matthaeus Christi genealogiam a David deducit per Salomonem, S. Lucas vero per alterum Davidis filium, nempe Nathan; secundum, quod S. Matthaeus a David ad Ioseph descendens, progenitores recenset distinctos ab iis qui a S. Luca sunt recensiti, exceptis Salathiel et Zorobabel, qui utroque perinde notantur, quibus tamen S. Matthaeus patrem assignat Iechoniam, S. Lucas vero Neri; tertium, quod S. Matthaeus viginti sex generationes inter David et Iesum assignat, S. Lucas autem unam super quadraginta; quartum, quod S. Matthaeus Iosepho patrem assignat Iacob, S. Lucas vero Heli.

IV. — *Quo pacto, in genealogiis Hebraeorum, legales filii recensebantur?*

Resp. Mortuo viro absque liberis, qui propinquior ei superstes erat, lege tenebatur viduam eius uxorem ducendi ⁽¹⁾; qui vero primus ex huiusmodi matrimonio nascebatur, censebatur filius illius demortui viri, in cuius proinde hereditatem succedebat, et in libris genealogiarum tanquam illius filius inserebatur. Et haec quidem lex *leviratus* dicta est, cum levir mariti fratrem sonet. — Dicendus igitur S. Lucas, ne genealogiam S. Matthaei repeteret, librum attulisse ex publicis tabulis, eandem genealogiam, alio tamen ordine, et quae praedictae legi leviratus magis insistit, referentem.

V. — *Utrum S. Ioseph dicatur filius Heli, eo quod eius gener fuerit?*

Resp. Ita quidem nonnulli, cum Cornelio Iansenio et Calmet, censuerunt, dicentes ideo Heli dici patrem S. Ioseph, quod illius verae Sponsae, Beatae Virginis, pater revera fuerit. At, primo quidem, nusquam legitur Beatae Virgini patrem fuisse nomine Heli; praeterea, cum in nulla aliarum generationum, hic positarum, pronomen indicatum τοῦ, pro quo Vulgata habet, *qui fuit*, in generi sensu accipiatur, sed semper in sensu patris, hinc ratio non est cur, in hoc casu, alia eidem significatio detur.

VI. — *Utrum pronomen indicativum, τοῦ, QUI FUIT, quoties in hac genealogia invenitur, referatur ad Iesum?*

Resp. Hoc quidem modo, pronomen illud dictum intelligit

(1) Deut., xxxv, xxv, 5, 6.

auctor Quaestionum veteris et novi Testamenti ⁽¹⁾, cui S. Epiphanius suffragari videtur ⁽²⁾, ita ut quod demum legitur: *Qui fuit Dei*, referri debeat ad Iesum. — Quod tamen facile excluditur, advertendo S. Evangelistae directam fuisse intentionem Christi progenitores describendi, per ordinatam genealogicam tabulam, usque ad Adam ascendendo: pro qua rite conficienda, non satis erat ut exhiberetur ultimus filius ad omnes intermediarios parentes pertinuisse, sed horum ad invicem relatio erat exhibenda.

VII. — *Cum S. Matthaeus asserat Ioseph esse filium Iacob, quomodo potuit S. Lucas illum dicere filium Heli?*

Resp. Ioseph fuit filius naturalis Iacob, filius vero legalis Heli. Nam Mathan et Mathat eandem uxorem successive habuerunt, de qua Mathan quidem genuit Iacob, Mathat vero genuit Heli, unde Iacob et Heli fuerunt fratres uterini. At vero Heli, accepta uxore, mortuus est sine semine; unde Iacob, frater eius, iuxta praeceptum Legis, accepit coniugem fratris sui, ut eidem suscicaret semen ⁽³⁾: qui ex ea genuit Ioseph, qui proinde fuit filius Iacob secundum carnem, sed filius Heli secundum legem. Quapropter, non inconsulto S. Lucas utitur vocibus *qui fuit*, cum S. Matthaeus constanter usus fuerit verbo *genuit*. — Ubi advertendum, S. Augustinum aliquando, ad hanc discrepantiam tollendam, dixisse Ioseph habuisse unum patrem a quo genitus, alium vero a quo esset adoptatus ⁽⁴⁾: qui tamen, re melius perpensa, hanc sententiam postea retractavit ⁽⁵⁾, cum Iudaeis ignota esset adoptio ⁽⁶⁾.

VIII. — *Quare Salathiel dicitur filius Neri, cum apud S. Matthaeum ponatur filius Iechoniae?*

Resp. Dici potest Salathiel fuisse filium naturalem Iechoniae, filium vero legalem Neri.

IX. — *Quisnam fuit Nathan qui ponitur filius David?*

Resp. Hunc Nathan aliqui dixerunt esse prophetam, hoc nomine in Scriptura designatum, quem propter eximiam sanctitatem David adoptaverat in filium. At melius et verius dicitur fuisse revera filius naturalis David, ex Bethsabée, sicut Salomon, genitus ⁽⁷⁾, cum Apostolus dicat Christum factum ex semine David secundum carnem ⁽⁸⁾. Quod autem Salomon de se ipse testatur ⁽⁹⁾:

⁽¹⁾ Quaest. LVI. Inter Opp. S. August. — ⁽²⁾ Haeres. LI, II. — ⁽³⁾ Cf. Deut., I. c. — ⁽⁴⁾ L. II de Cons. Evangel., c. III, n. 5. — ⁽⁵⁾ L. II Retract., c. 7. — ⁽⁶⁾ Quod hac de re legitur in Breviario Rom., lect. VII et VIII, festi patrocinii S. Ioseph, ex citato libro de Cons. Evangel. depromitur. — ⁽⁷⁾ I Paralip., III, 5. — ⁽⁸⁾ Rom., I, 3. — ⁽⁹⁾ Prov., IV, 3.

Fui... tenellus et unigenitus coram matre mea, referri potest ad eius infantiam, Nathan nondum nato, vel ad amorem specialem quo a matre sua, prae ceteris filiis, diligebatur.

X. — *Quare a S. Petro* ⁽¹⁾ *ponitur Noe octavus, cum hic Henoch ponatur septimus, et consequenter Noe poni debeat decimus?*

Resp. Noe ponitur octavus, per exclusionem utriusque termini extremi; Henoch vero hic, et in Epistola S. Iudae ⁽²⁾, ponitur septimus, per inclusionem utriusque extremi.

XI. — *Quare hic dicitur Cainam filius Arphaxad, cum in Genesi* ⁽³⁾ *legatur Arphaxad genuisse Sale, nulla de Cainan facta mentione?*

Resp. Dici potest unum e duobus, scilicet vel Arphaxad vel Cainan, fuisse patrem naturalem Sale, alterum autem patrem eiusdem legalem.

XII. — *Quo sensu dicitur Adam fuisse Dei?*

Resp. Dicitur Adam fuisse Dei, non ratione naturae, sed formationis, quia videlicet de limo terrae Deus eius corpus plasmavit, et ad sui similitudinem illum fecit secundum animam.

(1) 2 Ep., II, 5. — (2) Vers. 14. — (3) XI, 12.

SECTIO XXI.

(I. I, 1-14).

Argumentum. — *Aeternam Christi, ut Deus est, generationem a Patre S. Ioannes textit, simulque ineffabile Incarnationis mysterium concelebrat.*

Ratio Sectionis. — Post recensitam temporalem Christi generationem sursum versus usque ad Adam, *qui fuit Dei*, congrue nunc ponitur aeterna illius a Patre processio, quae propriissimo vocabulo generatio vocatur, qualis a praecellenti theologo S. Ioanne, initio eius Evangelii, textitur, quasi formale et authenticum testimonium divinitatis Messiae. — Iam supra monuimus *, minus recte, a nonnullis, aeternam Verbi generationem, qualem habet S. Ioannes, initio Concordiae poni: cum enim in ea Ioannis testimonium misceatur, ad hunc locum proprie pertinet.

Ceterum, non est haec quarti Evangelistae, hoc loco, intentio, eventum seriem per ordinem retexere; sed vult propriam rationem, secundum utramque Christi naturam, divinam scilicet et assumptam, reddere insignis testimonii Ioannis Baptistae, in gratiam illius singularis hominis, Christi Iesu, a cuius publico ministerio narrando suum auspiciatur Evangelium. — Sciendum autem priscos christianos sublimem hanc S. Ioannis Evangelii partem tanti fecisse, ut, cimeli instar, illam apud se, velut sacramentale quoddam, retinere consueverint.

(a) ^N principio ¹ erat ² Verbum, et Verbum erat apud Deum ³, et Deus erat Ver-

(a) I. I, 1-14.

¹ Tripliciter hoc nomen, *principium*, ἀρχή, hic positum intelligi potest: primo, pro Patre, qui est principium sine principio, et sensus est, Verbum sic procedere a Patre per generationem, ut tamen in ipso aeternaliter permaneat per substantiae identitatem. Secundo, pro initio temporis, quasi dicat Verbum ante omnia tempora iamdiu extitisse. Tertio, pro complexu omnium rerum creatarum, sic ut dicatur Verbum supra omnem creatam rem, altitudine suae infinitatis, extitisse ab aeterno. —

Et quidem triplex iste sensus dici debet in hoc Scripturae loco contineri, cum sedulo retinendum sit, sub una littera, multiplicem interdum sensum litteralem revelare claudi (¹). Sed et observandus est parallelismus analogicus cum primo Geneseos versiculo.

² Imperfectum hoc tempus nec initium, sicut praesens, nec finem, sicut praeteritum designat, sed solam indefinitam et indeterminatam in existendo durationem significat.

³ Sic destruit S. Ioannes errorem Sabellii, a Socinianis susce-

* Sect. I, Ratio Sect.

(¹) Cf. tr. n. DE DEO UNO, Quaest. I, art. 10. Regulam hanc semel pro semper recolimus, cuius applicatio saepius in operis decursu recurrit.

bum ⁴. Hoc erat in principio apud Deum ⁵. Omnia per ipsum facta sunt ⁶, et sine ipso factum est nihil, quod factum est ⁷.

ptum, iuxta quem Pater, Filius et Spiritus Sanctus una essent persona, tribus nominibus designata, propter diversas operationes, ita ut Deus esset Pater ratione creationis, idemque esset Filius ratione incarnationis, et idem pariter esset Spiritus Sanctus ratione sanctificationis, quae rationalem creaturam sanctificat. Sed ex hoc quod dicitur: *Verbum erat apud Deum*, sat aperte ostenditur, Verbum a Patre personaliter distingui, cum nihil proprie sit apud semetipsum. — Nota, *Deum*, hic, non essentialiter, sed notionaliter sumi, id est, pro prima persona Sanctissimae Trinitatis.

⁴ Hoc loco Verbum est subiectum propositionis; unde sensus est, Verbum ipsum erat Deus, et quidem proprio, non metaphorico sensu. Quocirca, in graeco, nomen Θεός sine articulo ponitur: καὶ Θεὸς ἦν ὁ λόγος: id est, Verbum erat habens divinam naturam.

⁵ Hoc, οὗτος, hic stat pro *Verbum*, quod in principio, id est a tota aeternitate, erat apud Deum, hoc est, apud Patrem, illius essentiam, vitam, atque perfectam beatitudinem participans.

⁶ Id est, per Verbum, non tanquam per instrumentum aut causam ministerialem, a Patre separatam eique extrinsecam, sed sicut per causam coniunctam,

parem et aequae principalem. Nimirum, productio rerum ad extra est opus totius Trinitatis, cuius est una virtus et una essentia; licet in Verbo, quod Pater dicit ab aeterno, importetur respectus ad creaturam, in quantum est expressivum non solum Patris, sed etiam creaturarum (¹).

⁷ *Nihil*, οὐδὲ ἓν, id est ne una quidem creatura absque Verbo facta est: ubi excludi debet manichaeorum perversitas, per τὸ *nihil* intelligentium corporalia, quae essentialiter mala dicebant, a malo principio condita; ita ut sensus esset: sine Verbo factae sunt res corporales. — Per *nihil*, aliqui cum S. Augustino intelligunt peccatum, cuius ratio formalis, consistens in privatione ordinis, numeri et mensurae, a Deo non est. — At praecipue hic notandum est, hanc nostrae Vulgatae interpunctionem non in omnibus codicibus haberi. Plures enim post *nihil*, novam faciunt periodum, ut legatur: *Quod factum est, ὃ γέγονεν, in ipso vita erat*, etc., et sit sensus: quidquid factum est, ab aeterno fuit vita in Verbo, cum ab aeterno sint in mente Dei ideae rerum creaturarum, quae reapse a Deo distinctae non sunt, ita ut unaquaeque res sit vita in Deo, licet in seipsa non vivat, ut lapis; et ita unaquaeque res habet praestantius esse in Deo

(¹) Cf. S. Thom., I, Quaest. xxxiv, art. 3.

In ipso vita erat, et vita erat lux hominum⁸; et lux in tenebris lucet, et tenebrae eam non comprehenderunt⁹. Fuit homo missus a Deo, cui nomen erat Ioannes. Hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum¹⁰. Non erat ille lux; sed ut testimonium perhiberet de lumine¹¹. Erat lux vera, quae illuminat omnem

quam in seipsa, cum res sit in alio secundum naturam et modum eius in quo est, et non secundum proprium esse ac modum⁽¹⁾. Porro, alter hic sensus longe probabilior videtur, cum verba ὃ γέγονεν, *quod factum est*, cum praecedente nihil, οὐδὲ ἔν, non tam bene coniungantur.

⁸ Id est, Verbum Dei vivens erat, imo erat vita ipsa et vitae omnis principium: unde dixit Christus de seipso⁽²⁾: *Ego sum resurrectio et vita*. — Dicitur quoque lux, scilicet, relate ad rationalem creaturam, quia ab eo, ut Deus est, derivatur omne cuiuscumque rationalis creaturae lumen intellectuale; signanter vero lux hominum dicitur, quia ad hoc praecise carnem nostram assumpsit, ut nos veritatis viam edoceret. — Ubi emphatice, in graeco lux nominatur, τὸ φῶς, quasi dicat, lux excellentissima, κατ'ἐξοχήν, id est, non solum lux naturalis, sed maxime lux supernaturalis gratiae et gloriae.

⁹ Omnis creatura intellectualis, comparatione lucis divinae, potius reputatur caligo quam lux. Homines vero, infidelitatis peccato excaecati et obstinati, lucem

fidei et gratiae sibi a Verbo oblatam superbe respuerunt. — *Non comprehenderunt*, οὐ κατέλαβεν, scilicet, ἡ σκοτία, verti potest, *non apprehenderunt*: nempe, quemadmodum corpus opacum lucem in se recipere non valet, ita homines carnales Verbum incarnatum suscipere renuerunt.

¹⁰ Ioannes Baptista, vel interna Spiritus Sancti inspiratione, vel angelica apparitione sibi facta, a latibulis eremi ad ripam Iordanis exivit, ut populum baptizaret. Introducebat hoc loco S. Evangelista mentionem de Ioanne Baptista, tum ut Christi supereminentiam vindicaret, tum ut evincat homines, mediante testificatione illius, potuisse et debuisse in Christum credere. — Notandum est, pro eodem nomine graeco, τὸ φῶς, interdum poni nomen latinum *lux*, interdum *lumen*.

¹¹ Ioannes Baptista non erat lux principaliter illuminans, aut per essentiam lucens; erat tamen lux instrumentalis, dispositive illuminans et ad gratiam praeparans, ita ut homines ad Christi susceptionem disponeret, docendo, baptizando, orando, exemplariterque vivendo. — Ap-

(¹) S. Thom., I, Quaest. XVIII, art. 4. — (²) Io., XI, 25.

hominem venientem in hunc mundum ¹². In mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit ¹³. In propria venit, et sui eum non receperunt ¹⁴. Quot-

posite, in graeco dicitur, cum articulo, τὸ φῶς: scilicet, Ioannes, quanquam *lucerna ardens et lucens* ⁽¹⁾, non tamen erat lux illa excellentissima, per quam mundus totus illuminatur, scilicet Christus.

¹² Hoc dicitur de Christo, in quo tenebrae non sunt ullae, Verbo siquidem appropriatur lux, sicut sapientia, veritas, ars, splendor et species. Porro, Verbum illuminat omnem hominem, non solum lumine rationis naturalis, quod totum in nobis derivatur a Verbo, ut Deus est, sed maxime lumine gratiae, quam Christus passione et morte sua nobis promeruit. — Advertendum autem, quod dicitur, Verbum illuminare omnem hominem, intelligendum esse, non quasi omnes homines actu illuminentur, multi enim hac luce privantur, sed quia nullus hominum sine eo illuminatur, et quotquot illuminantur, per eum illuminantur ⁽²⁾. Cum hoc tamen stat, nulli hominum deficere lucem hanc, cum velit Deus *omnes homines salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire* ⁽³⁾. — Denique notandum, participium *venientem*, ἐρχόμενον, iuxta graecum, referri posse ad nomen *lux*: φῶς... ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, ut sensus sit: Christus,

qui saepe se dicit lucem ⁽⁴⁾, veniens in mundum, illuminat omnem hominem, etc. Hoc modo excluditur error Origenistarum, ex hoc loco inferentium animas alibi extitisse atque peccasse, priusquam in terrena corpora mitterentur. — Ex hoc autem quod dicitur Verbum, veniens in mundum, illuminare omnes homines, non sequitur illud, ante Incarnationem, homines non illuminasse; sed eos tunc tanquam Deus illuminavit, post Incarnationem vero, etiam tanquam homo.

¹³ Christus, ut Deus est, ubique est per essentiam, praesentiam et potentiam; ut homo vero, per Incarnationem, *in terris visus est, et cum hominibus conversatus est* ⁽⁵⁾. Perversi autem ac caeci homines illum non cognoscunt, nisi forsitan per fidem informem, quae tamen sine operibus mortua manet. Attamen, hoc quod dicitur: *In mundo erat*, etc., hic potius intelligendum est de Verbo, ut Deus est: quo modo per ipsum mundus factus est, et per eius prophetas lumen veritatis in mundo resplenduit. — Notandus est, hic et duobus sequentibus versiculis, in Vulgata, hellenismus, quo pronomen *eum* concordat non cum *Verbum*, sed cum λόγος, masculini generis.

¹⁴ Convertit nunc Ioannes ser-

(1) Io., v, 35. — (2) S. Augustin. in Enchir., et l. i de pecc. meritis, c. 25. —

(3) 1 Tim., ii, 4. — (4) Io., iii, 19; viii, 12; ix, 5. — (5) Baruch, iii, 38.

quot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri ⁴⁵, his qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt ⁴⁶. Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis ⁴⁷; et vidimus gloriam eius ⁴⁸, glo-

monem ad Iudaeorum populum, in quem, tanquam proprium, εἰς τὰ ἴδια, venit Verbum, cum caro factum est. Nec obstat quod non nisi inferius S. Ioannes dicat Verbum carnem esse factum: non enim hic sequelam eventuum historici more proponit, sed res gestas, pro re nata, prophetico spiritu colorat (⁴). Porro, pauci relative Iudaei in Christum crediderunt, multique nunc sunt infideles et perversi, qui illum recipere renuunt.

⁴⁵ Qui Christum per fidem formatam receperint, hoc a Deo obtinent, ut filii Dei fiant, utique per adoptionem; nam solus Christus Dominus est Filius Dei per naturam. — *Potestatem*, ἐξουσίαν, id est *ius* simul et *facultatem*, cum in hominis potestate sit consentire et non consentire grātia Dei.

⁴⁶ Distinguit S. Ioannes generationem naturae a generatione gratiae: et recensens tria quae ad naturalem generationem concurrunt, illa ordinatim excludit: nimirum, primo, excludit naturalem originis processum; secundo, concupiscentiam sensualitatis; tertio, liberum hominis arbitrium; scilicet, nulla ex his tribus causis, quae locum habent

in generatione naturali, sufficit ut quis fiat filius Dei, sed requiritur adiutorium gratiae Dei.

— *Ex sanguinibus*, ἐξ αἱμάτων, hebraica phrasi, ponitur pro singulari, *ex sanguine*. — *Ex voluntate carnis*, ἐκ θελήματος σαρκός, *ex concupiscentia vel appetitu carnis*.

⁴⁷ *Verbum caro factum est*, assumendo simul, in eodem instanti, animam rationalem tunc primo creatam, et carnem humanam ex purissimis sanguinibus Beatae Virginis desumptam et a Spiritu Sancto formatam et organizatam, atque anima rationali informatam (²). — *Pro habitavit*, graece est ἐσκήνωσεν, id est, *fixit tentorium*: quo verbo fit allusio ad tabernaculum testimonii, in quo gloria Dei, in medio filiorum Israel, tanquam in mobili tentorio, in terra aliena, ad tempus commorata est, cuius manifestatio olim *Shechinah* appellabatur (³). — Verba *non nobis* non significant in animabus nostris, sed *inter nos*.

⁴⁸ Per *gloriam*, hic intelligi potest, primo, maiestas Christi in miraculis patrandis; secundo, clara cum laude notitia, qualem in transfiguratione Christus obtinuit; tertio, efficacia in praedi-

(¹) Cfr. Deut., xiv, 2. — (²) S. Thom., 3, Quaest. vi, art. 3. — (³) Cfr. supra, p. 16.

riam quasi Unigeniti a Patre ¹⁹, plenum gratiae, et veritatis ²⁰.

cando et persuadendo; quarto, excellentia, qualis in resurrectione apparuit; quinto, laetitia seu beatitudo spiritualis, qua Christi anima semper repleta fuit. Porro haec omnia, ait Evangelista, vel oculis corporis, vel oculis mentis, intuiti vel contemplati sumus, ἐθεασάμεθα.

¹⁹ Particula *quasi*, graece ὥς, non denotat similitudinem deficientem, sed explicat rationem gloriae, quae tanta in Christo fuit, quanta conveniebat dignitati Unigeniti Dei.

²⁰ Christus non solum habuit plenissimam gratiam sanctificantem, una cum virtutibus et donis Spiritus Sancti ac beatitudinibus, sed etiam omnes gratias gratis datas, licet genera linguarum non

legatur exercuisse. Praeterea, cum in Christo Domino omnes sint *thesauri sapientiae et scientiae absconditi* (¹), ideo fuit in ipso non solum scientia divina et beata, sed etiam indita et acquisita (²). — Tò *plenum* concordat cum nomine *Verbum*: graece est πλήρης, quod referatur ad λόγος, quasi videlicet verba: *Et vidimus*, usque ad a *Patre*, parenthesi claudantur: unde excludi omnino debet Erasmi et Caietani sententia, ex eo quod adiectivum πλήρης est in casu nominativo, referentium comma *plenum gratiae et veritatis* ad Ioannem qui immediate sequitur (³): quae interpretatio cum traditione et obiectiva veritate minime concordat.

QUAESTIONES.

I. — *Cur S. Ioannes, volens divinitatem Christi ostendere, potius utitur nomine λόγος, VERBI, quam nomine υἱοῦ, FILII?*

Resp. Primo, ut insinuet generationem in divinis non esse materialem, sed intellectualem ac simplicem omnino; secundo, quia filius, ὁ υἱός, dicit comparisonem dumtaxat ad patrem, verbum e contra, ὁ λόγος, importat respectum non solum ad proferentem, sed etiam ad id quod per verbum exprimitur, ad vocem quoque quam induit, et ad instructionem quae in verbo continetur. Agit igitur hic Evangelista de Filio Dei, non solum in ordine ad Patrem, sed etiam per comparisonem ad creaturas, praesertim vero ad homines ad vitam aeternam destinatos, ad carnem quoque quam assumpsit, et ad documenta quae dedit: hinc constat illum convenientissime nominari Verbum; quo nomine omnia haec mirabiliter comprehenduntur.

(¹) Col., II, 3. — (²) S. Thom., 3, Quaest. IX, seq. — (³) Vers. 15.

II. — *Utrum S. Ioannes nomen hoc, ὁ λόγος, ex profanis scriptoribus mutuatus fuerit?*

Resp. Licet nomen hoc iis christifidelibus, pro quibus S. Ioannes scribebat, ignotum non esset, cum apud philosophos graecos, et maxime Philonem, iamdiu esset in usu, nullo tamen modo dici potest illud S. Ioannes ab eis fuisse mutuatus, maxime cum in illorum mente, per nomen illud, non id quod est Filius Dei, sed vaga quaedam vis aut ratio divina, mundum permeans, hominemque lumine afficiens significaretur. At longe altiori ac profundiori notione tingitur nomen istud, quam quidem, sicut et sublimem doctrinam quam tradit, nonnisi ex revelatione Spiritus Sancti cognovit S. Ioannes, ex quo etiam motus est ut nomen illud exprimeret, tanquam efficacissimum simul ad catholicam de Filio Dei doctrinam exprimendam, et errores tunc serpentes, maxime gnosticorum, debellandos.

III. — *Cur, pro nomine λόγος, in Vulgata, potius ponitur VERBUM, quam RATIO vel SERMO?*

Resp. Aequè quidem nomen λόγος significat rationem et sermonem, unde et Erasmus illud vertit *sermo*, Tertullianus vero et Caietanus, *ratio*; at, cum *sermo* potius ad verbum oris referatur, *ratio* vero generaliter stet pro *sententia, idea, forma*, etc., quae nomina absoluta sunt, et minime important relationem dicentis ad notionem expressam, qualis est Patris ad Filium, ideo non tam bene adhibentur ad significandam aeternam Filii Dei generationem. — Ubi notabitur, adhuc imperfectius, pro nomine ὁ λόγος, in italica Ioannis Diodati versione, poni *la Parola*, quod nomen materialem nimis sensum praesefert.

IV. — *Utrum ex hoc quod, in aliis Evangeliiis et in epistolis canonicis, nomen λόγος non invenitur, inferre liceat Christum se tali nomine, nunquam vocitasse?*

Resp. Negative: potuit enim Christus se utique sublimi hoc nomine, coram Apostolis vocare, quin tamen inde sequatur omnes Evangelistas, aut etiam S. Paulum, nomen hoc recensere debuerint, cum non talis foret eorum intentio, ut aeternam Christi generationem explicarent.

V. — *Cum Pater et Filius sint unus Creator, quomodo dicitur Pater creasse per Verbum?*

Resp. Primo, quia Filius procedit a Patre, ideoque habet virtutem creativam ab ipso; unde, secundum ordinem originis, quodammodo mediat inter Patrem et creaturas, licet creaturae sint

factae immediate per Patrem et Filium. Secundo, quia Filio appropriatur ratio causae exemplaris, cum ei, vi suae processioneis, attribuantur ars et sapientia, licet et Pater, et quaelibet divinarum Personarum sit omnium rerum causa exemplaris, efficiens et finalis.

VI. — *Quotuplex lux distinguitur?*

Resp. Triplex: scilicet, lux illuminans et non illuminata, quae est lux prima; lux illuminans et illuminata, ut sunt illi qui de gratia sibi concessa alios possunt illuminare, quos inter certum est Praecursorem eminuisse; denique lux illuminata et non illuminans, ut illi qui modicam tantum gratiam habent.

VII. — *Cur dicit S. Ioannes, iis qui receperunt Christum, dari potestatem filios Dei fieri, et non potius illos fieri actu filios Dei?*

Resp. Dici quidem potest, adultos, qui Christum per fidem iam receperunt, debere adhuc ad baptismi sacramentum accedere, quo eorum filiatio per characterem consecratur; aut eorum filiationem, in hac vita per fidem et caritatem inchoatam, indigere adhuc perfici in patria per gloriae lumen. At propius notanda est vox graeca hic posita, scilicet, ἐξουσία, quae significat potestatem cum auctoritate et dignitate quadam; cum, e contra, vox δύναμις importet simplicem potestatem sine actu: porro, qui sic receperunt Christum per fidem caritate formatam, iam sunt filii Dei, et ex Deo nati, ut hic innuitur.

VIII. — *Cur Verbum, potius quam Pater et Spiritus Sanctus, est incarnatum?*

Resp. Quia Filius Dei est exemplar et ars atque conceptus mentis paternae, ideoque ad eius imitationem omnia facta sunt: unde decuit per eundem omnia reformari per personalem unionem, sicut omnia per ipsum creata consistunt: nam artifex, per formam artis conceptam, qua artificiatum condidit, ipsum, si collapsum fuerit, restaurat. Praeterea, Verbum, cum sit sapientia et veritas Patris, specialem habet cum humana natura, quae rationalis est, convenientiam. Denique finis Incarnationis est impletio praedestinationis, quatenus per eam homines ad adoptivam Dei filiationem perducuntur: ad quam maxime decet eos reduci per Filium verum et naturalem. Porro homo peccaverat, scientiam inordinate appetendo: convenientissime ergo ad veram scientiam reducitur per eum, de quo dicitur ⁽¹⁾: *Fons sapientiae Verbum Dei in excelsis* ⁽²⁾.

⁽¹⁾ Eccli., 1, 5. — ⁽²⁾ Cfr. S. Thom., 3, Quaest., III, art. 8.

IX. — *Cur dicit Evangelista: VERBUM CARO FACTUM EST, potius quam: VERBUM FACTUM EST HOMO?*

Resp. Hoc dicitur per synechdochen, sumpta scilicet parte pro toto, et hoc quidem quintuplici de causa: primo, ad declarandam infinitam Dei bonitatem, qui non dedignatus est rem tam vilem, qualis est caro, assumere; secundo, ad innuendum finem Incarnationis, qui fuit totum hominem, et secundum animam et secundum corpus, sanare et redimere; tertio, ad futurum manichaeorum errorem destruendum, dicentium, carnem a malo esse principio, ad malum quoque finem ordinari; quarto, ad Incarnationis veritatem apertius demonstrandam; quinto, ad dignitatem carnis humanae commendandam, cum gratia sacramentorum ad animam non perveniat, nisi mediante corpore,

SECTIO XXII.

(I. I, 15-18).

Argumentum. — *Praecursor, postquam Christum baptizavit, novum de eo insigne testimonium profert.*

Ratio sectionis. — Cum iam dixerit Evangelista Ioannes venisse Baptistam, ad testimonium perhibendum de Christo, cumque iam duplex huiusmodi testimonium, ex aliis Evangelistis, retulerimus *, primum est ut, ex eodem Evangelista Ioanne, recitetur insigne illud eiusdem Baptistae testimonium quod, imme-

diate post narratam Christi aeternam generationem, ille commemorat. E quidem facile credi potest Praecursor, abeunte iam Christo a Iordane, ut desertum peteret, non omisisse quin Messiam turbis indigiteret, quem tunc ipsemet prima vice carnis oculis conspexerat.

(a) OANNES testimonium perhibet de ipso ¹, et clamat, dicens ²: *Hic erat quem dixi* ³: *Qui post me venturus est, ante me factus est, quia prior me erat* ⁴. Et de ple-

(a) I. I, 15-18.

¹ Confirmat Evangelista, ipsius Praecursoris testimonio, quae dixerat de excellentia Verbi incarnati, iuxta illud quod antea de eodem Praecursore protulerat (¹): *Hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine.*

² Voce sublimi atque magno cordis affectu, velut omnino certus de veritate a se prolata, personat, et quidem instanter, Ioannes Baptista. Utitur vero Evangelista tempore praesenti, *perhibet, clamat*, quasi ad significandum illius testimonium indesinenter vivere in Ecclesia. — In graeco

tamen, pro *clamat*, est κέκραγεν, *clamavit*, at cum praesentis temporis significatione.

³ Id est, hic est quem futurum praenuntiavi, et de quo testificatus sum verbis sequentibus: *Qui post me venturus est*, etc.

⁴ Scilicet, qui post me venturus est in publicum: nam Incarnatio et nativitas Christi iamdiu res erant praeteritae. Prioritas vero, quae hic asseritur, quantum ad Christi divinitatem, non solum erat dignitatis et excellentiae, sed etiam temporis. *Prior Ioanne*, ait S. Augustinus (²), *prior Abra-*

* Cf. supra, Sect. XVIII; Sect. XIX.

(¹) Vers. 7. — (²) Serm. CCCLXXX, n. 5.

nitudine eius nos omnes accepimus ⁵, et gratiam pro gratia ⁶. Quia lex per Moysen data est, gratia et veritas per Iesum Christum facta est ⁷. Deum nemo vidit un-

ham, prior quam Adam, prior quam caelum et terra, prior quam Angeli, Sedes, Dominationes, Principatus et Potestates. Quantum vero ad humanitatem, erat prioritas et gratiae et excellentiae, cum Christus esset plenus gratiae et veritatis. — Notandum, perperam, ex hoc loco, letalis sui erroris Arium occasionem sumpsisse, cum diceret Verbum, ut Verbum est, fuisse factum: non enim hic *factus* sumitur ad significandam productionem rei quantum ad suum esse simpliciter, sed quantum ad perfectionem gratiae et virtutum, qua sanctissima Christi humanitas super omnes creaturas ab initio suae conceptionis, copiosissime donata fuit.

⁵ Hoc loco, Ioannes Evangelista suum adiungit testimonium testimonio Baptistae: cum testetur semetipsum, ceteros Apostolos atque fideles, ex isto fonte gratiam abunde percepisse, scilicet aliquam portionem, seu gratiam particularem, iuxta illud ⁽¹⁾: *Unicuique nostrum data est gratia, secundum mensuram donationis Christi.*

⁶ Id est, legem evangelicam pro lege mosaica. Ad rem S. Augustinus ⁽²⁾: *Per servum lex data est, reos fecit: per imperatorem indulgentia data est, reos liberavit. Lex per Moysen data est. Non*

sibi aliquid amplius servus assignet, quam quod per illum factum est. Electus ad magnum ministerium tanquam fidelis in domo, sed tamen servus agere secundum legem potest, solvere a reatu legis non potest. — Potest etiam dictum illud sic intelligi, quod gratia vitae aeternae, quae est gloria, data sit pro gratia huius vitae, quae est iustitia, iuxta illud ⁽³⁾: *Gratiam et gloriam dabit Dominus*: quasi dicat, praemium pro gratia, quae est causa mercedis: cum enim Deus remuneret nostra merita, remunerat ipse sua dona. — Potest demum accipi eo sensu, quo geminationes in Scriptura ad significandum usurpantur; ut sic *gratiam pro gratia* idem sit ac copiosam valde gratiam.

⁷ Lex Moysi data est a Deo principaliter, per Angelum vero ministerialiter; denique, per Moysen, tanquam per ministrum secundarium, toti populo fuit data. At Moyses legem dedit multa iubendo, sed gratiam qua impleantur quae iubebat, dare non potuit: Christus vero gratiam adimplendi mandata sua copiosissimam contulit. — Notanda antithesis, *data est, facta est*: nimirum, quia Moyses legem ab alio, id est a Deo, accepit, ideo illius tantummodo promulgator est; Christus vero, quia verus

(1) Eph., IV, 7. — (2) Tract. III in Io., n. 16. — (3) Ps. LXXXIII, 12.

quam⁸; unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit⁹.

Deus, auctor est gratiae, et quidem, ab initio mundi.

⁸ Graece οὐδείς, id est, *nullus*: quod etsi ad Angelos quoque extendi posse videretur, qui, sicut homines visionem Dei comprehensivam habere nequeunt, tamen ad homines proprie hic refertur, iuxta illud S. Pauli⁽¹⁾: *Quem nullus hominum vidit*. Intentio sancti Evangelistae hic videtur esse ut Christi gratiam extollat, qui id quod nulli hominum naturaliter compertum fuit, nobis, eo quod esset verus Filius Dei, ab unde revelavit.

⁹ Hoc dicitur ad ostendendam perfectissimam identitatem naturae in Filio et in Patre, ob quam ὁμοούσιος, seu *consubstantialis*, rectissime Filius appellatur. Quo-

circa nil mirum, si summa nobis mysteria revelare potuerit. Hominum more loquitur Evangelista, quatenus per existentiam Filii in sinu Patris, insinuat vehementem affectum Patris erga Filium, eo modo quo, apud nos, parentes filios suos ex magno affectu in sinu ponere atque gestare consueverunt. — Pro *unigenitus Filius*, μονογενής Υἱός, plures graeci codices habent μονογενής Θεός, *unigenitus Deus*: at sensus non mutatur. — *Ipse enarravit*, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο, id est, *ille idem* qui est unigenitus Filius, et non alius, *interpretatus est*, vel *explanavit*, nempe divinum nuntium, seu, ut ait Christus⁽²⁾: *Omnia quaecumque adivi a Patre meo, nota feci vobis*.

QUAESTIONES.

I. — *Utrum verba: ET DE PLENITUDINE EIUS, etc., sint Ioannis Baptistae?*

Resp. Licet verba ista cum praecedentibus Praecursoris verbis intime connectantur, unde Origenes illa habere voluit tanquam ab eodem prolata, probabilius tamen cum S. Augustino⁽³⁾ aliisque dicitur, ea esse S. Ioannis Evangelistae, exequentis et complentis, post introductum testimonium Ioannis Baptistae, id quod supra dixerat: *Et vidimus gloriam eius*, etc. Revera, videtur Praecursor solum annuntiassse Christum venturum et praesentem monstrasse, quin eum nomine proprio designaverit, illum appellando *Iesum Christum*, ut hic expresse habetur. Praeterea, verba haec commodius videntur ad ipsum Evangelistam, tanquam ad illorum auctorem, referri posse; quod enim dicit: *Et de plenitudine eius*

(¹) 1 Tim., vi, 16. — (²) Io., xv, 15. — (³) L. de gr. et lib. arbitrio, c. 1x, n. 21; tract. 1 in Io., n. 6.

omnes nos accepimus, correspondet ei quod dixerat: *Plenum gratiae et veritatis*: quod ille probare nunc contendit praecise ex hoc, quod de plenitudine illius, Apostoli et Evangelistae acceperint ea quae praedicabant et scribebant, prisci vero fideles gratiam fidem profitendi et legis evangelicae praescripta sequendi.

II. — *Cum solus Deus sit auctor gratiae, cur dicimur de plenitudine Christi accepisse?*

Resp. Non dicimur accepisse de plenitudine Christi, quasi particulam gratiae illius acceperimus, gratia enim indivisibilis est, et nequit eadem numero de uno in aliud subiectum migrare. Sensus ergo illorum verborum est, nos de plenitudine gratiae Christi accepisse, quia illius gratia est causa instrumentalis, dispositiva ac meritoria, per quam singulis electis Deus dat gratiam, secundum gradum in aeterna praedestinatione praestitutum. Porro de plenitudine gratiae Christi acceperunt omnes, praesertim Apostoli, sumpta gratia non solum pro habitu gratiae gratum facientis, quae ponitur in essentia animae, sed etiam pro quocumque dono vel supernaturali, vel supernaturaliter dato, quamvis in se naturale sit. Nimirum, de plenitudine sapientiae Christi, accepimus legem evangelicam; de plenitudine sanctae conversationis eius, accepimus boni exempli exhibitionem, etc.

III. — *Quotuplex distinguitur Dei visio?*

Resp. Multiplex potest Dei visio distingui. Primo habetur visio perfecte comprehensiva divinae essentiae, secundum quam Deum nemo, hoc est nulla creatura, non exclusa ipsa anima Christi, umquam vidit, sic enim Deus solus videt seipsum. Secundo, est visio Dei in sua essentia et per suam essentiam, quae dicitur visio beatifica, qua visione nullus homo pure viator, vivens scilicet vita humana ac sensitiva, vidit unquam Deum modo permanenti, secundum illud Dei ad Moysen ⁽¹⁾: *Non poteris videre faciem meam; non enim videbit me homo et vivet*. Tertio, est visio supernaturalis, seu visio per speciem quamdam in intellectu divinitus formatam, et hac quidem visione Deum in sua essentia nemo vidit unquam, sic ut illum intelligeret, cum omnis similitudo impar sit Deo repraesentando; adiumento tamen nobis sunt species istae, in praesenti vita, ad Deum altius cognoscendum. Quarto, est visio Dei per naturalem rationem, derivata secundum proportionem sensuum corporis, quibus, ex rebus creatis, attributa Dei mens aliquialiter percipit, qua equidem visione, nemo vidit aut videre potest Deum quantum ad divinam naturam, cum haec sit immaterialis omnino,

(1) Exod., xxxiii, 20.

licet homo in carne, ut aiebat S. Iob ⁽¹⁾, at non per carnem, Deum aliquando videre possit. Quinto, est cognitio Dei per fidem, quo lumine, abscondita Dei, licet sub velamine, videmus. Sexto, est cognitio Dei qualis ex sacra theologia comparatur, quae quidem a principiis revelatis procedit, abstrahit tamen ab hoc quod principia ista sint visa vel credita.

IV. — *Utrum aliquis in praesenti vita viderit essentiam Dei?*

Resp. Teneri potest cum S. Augustino ⁽²⁾, Moysen, Iudaeorum magistrum, et Paulum, gentium Doctorem, in hac vita, Deum per essentiam conspexisse: de primo enim dicitur ⁽³⁾: *Palam et non per aenigmata et figuras Dominum videt*; alter vero de seipso testatur ⁽⁴⁾, se fuisse raptum *usque ad tertium caelum*. Signanter vero privilegio hoc agnoscenda est gloriosa Deipara identidem in vita sua mortali donata ⁽⁵⁾. — Hoc tamen omnino miraculosum fuit, nec illi pro tunc aliqua vitali actione sensitiva vel corporali usi sunt. Haec scilicet cognitio completa est per raptum, quo anima a praeoccupatione sensuum, tum externorum, tum internorum, liberata, a Deo singulariter elevatur ad divina capessenda: qui raptus, ut hominem sublevet ad ipsam divinam Essentiam videndam, fieri debet nulla specie mediante ⁽⁶⁾.

V. — *Utrum ex verbis: UNIGENITUS FILIUS, etc., deduci possit animae Christi datam fuisse permanentem visionem divinae essentiae?*

Resp. Affirmative: nam, hinc quidem, cum S. Ioannes opponat Christum ceteris mortalibus, eique commissum asserat officium docendi homines, planum est hic de eo sermonem esse, prout est homo; illinc vero, si eius menti veritas praedicanda communicata fuisset tantummodo per scientiam inditam aut etiam beatam transeunter, non adeo distinguendus fuisset a Moyse et prophetis, quibus revelationes per tales scientias factae sunt ⁽⁷⁾.

⁽¹⁾ Iob., XIX, 26. — ⁽²⁾ L. XII Sup. Gen. ad litt., cc. 26-28; L. de videndo Deum, c. 13. — ⁽³⁾ Num., XII, 8. — ⁽⁴⁾ 2 Cor., XII, 2. — ⁽⁵⁾ Cf. tr. de Bñña Virgine Maria Matre Dei, P. II, C. I, art. 7, n. 3. — ⁽⁶⁾ Cf. 2ª Quæst. CLXXV, art. I. — ⁽⁷⁾ Cf. 3ª Quæst. IX, art. 2.

SECTIO XXIII.

(Mt. IV, 1-11; Mc. I, 12-13; L. IV, 1-13).

Argumentum. — *Christus Dominus a Spiritu Sancto in desertum agitur, ubi quadraginta dierum et quadraginta noctium ieiunio servato, trinam diaboli tentationem mirabiliter superat.*

Ratio Sectionis. — Ex S. Marco accipimus Dominum nostrum, statim post suam baptismationem, in desertum perrexisse; quapropter Praecursoris testimonium modo descriptum dicendum est prolatum dum Iesus a Iordane regrederetur. — Non eundem ordinem S. Matthaeus et S. Lucas, qui soli varias tentationes singillatim recitant, sequuntur: sed tentationem de lapidibus in panem convertendis uterque quidem primo loco ponunt: in duabus alteris vero ordinem inversum sequuntur. *Unde incertum est*, ait S. Augustinus *, *quid prius factum sit: utrum regna terrae prius demonstrata sint ei, et postea in pinnam templi levatus sit (Iesus), an hoc prius et illud postea.* Illam tamen extitisse ultimam tentationem, verisimilius colligitur ex Christi verbis: *Vade Satana*, quibus diabolus territus victusque discessisse perhibetur. — Ex hoc dedu-

citur, a vero longe aberrare, quibus placet S. Lucam suam narrationem ex libro S. Matthaei hausisse: quam quidem assertionem figmentum esse constat etiam ex peculiaribus S. Lucae narrationi, qui, nimirum, haec habet sibi propria: *in puncto temporis; quia mihi tradita sunt, et cui volo, do illa; usque ad tempus*: vicissim vero omittit, accessisse Angelos et Christo ministrasse: unde S. Lucae narratio evidenter apparet confecta independentem a narratione S. Matthaei. — Denique, notabitur, sustineri haudquaquam posse nonnullorum sententiam **, symbolicam, non realem, fuisse trinam tentationem hic recensitam: communiter quippe tenetur, tentationes huiusmodi obiectivas fuisse et reales, proindeque diabolum Christo se visibilem exhibuisse. Ceterum, quid esset, quo tenderet mere symbolica fames, proiectio e templi fastigio?

(a) ESUS autem plenus Spiritu Sancto, regressus est a Iordane; et (b) statim Spiritus expulit eum ⁴ in de-

.(a) L. IV, 1. — (b) Mc. I, 12.

⁴ Iesus ut homo ductus est a Spiritu Sancto, qui illum prompte movit: Christi siquidem anima, utpote plena donis Spiritus Sancti, perfecte mobilis erat sub

eiusdem influxu. Christus igitur agebatur in desertum, consilio ut diabolum se provocantem superaret: *nam nisi ille certasset, non mihi iste vicisset*, ait S. Am-

* De Cons. Evang. l. II, c. xvi, n. 33. — **. Sic auctor de Ieiun. et tent. Christi, inter Opp. S. Cypriani.

sertum ², (a) ut tentaretur a diabolo ³. (b) Et erat in deserto quadraginta diebus et quadraginta noctibus ⁴; et tentaba-

(a) Mt. iv, 1. — (b) Mc., i, 13.

brosius (¹). Sequebatur igitur Christus diabolum, sicut athleta illum sequitur qui se provocat ad bellum, sponte proficiscens et quodammodo eum alloquens: Duc me quo vis, invenies me in omnibus fortiolem.

² Id est in solitudine. Iuxta traditionem, locus quo Christus secessit, fuit mons horridus et cavernis obsitus, septentrionem versus ab urbe Iericho, penes Arabes dictus Djebel-Qarantal (Mont de la Quarantaine). Fertur Christus in una ex huius montis cavernis tunc commoratus fuisse. — *Expulit*, ἐκβάλλει, id est, *prompte ac fervide movet*. — In textu graeco S. Matthaei legitur: Ἰησοῦς ἀνιήθη, *Iesus sursum ductus est*, ad designandam elevationem loci tentationis supra profundam vallem Iordanis: praedictus enim mons est fere altitudinis quingentorum metrorum.

³ Quod dicitur, *ut tentaretur*, non habet sensum, Iesum hoc directo fine, ut scilicet a diabolo tentaretur, se in desertum contulisse; sed, cum sciret se inibi tentandum, se illo, Patri obsequens, revera contulit, ut insignem de diabolo victoriam reportaret. — Nomen hoc, *diabolus*, graece διάβολος, proprie significat *calumniantem*, vel *ini-*

micitias inter amicos iacentem, nimirum, ex radice διά, *inter*, et βάλλω, *iacio*: unde idem est ac *calumniator*. — Alias quoque ob causas, Christus in desertum perrexit: videlicet, primo, ut solitariam vitam exemplo suo commendaret; secundo, ut pro nostris peccatis poenitentiae opera perficeret; tertio, ut formam nobis praeberet, qua laudes hominum vitare debemus. — Sedulo autem menti retinendum est quod habet S. Gregorius Magnus (²): *Sciendum nobis est, quia tribus modis tentatio agitur, suggestione, delectatione et consensu. Et nos, cum tentamur, plerumque in delectationem, aut etiam in consensum labimur: ...Deus vero, ... in utero Virginis incarnatus, ... tentari per suggestionem potuit, sed eius mentem peccati delectatio non momordit. Atque ideo omnis diabolica illa tentatio foris, non intus fuit.*

⁴ Sumitur dies, hic, et etiam apud S. Matthaeum, pro die artificiali, contra quem dividitur nox. Apud S. Lucam vero, ubi quadraginta tacentur noctes, dies sumitur pro naturali, qui noctem includit. Hoc etiam sensu sumi debet in graeco S. Marci, ubi solum habetur *quadraginta dies*, τεσσαράκοντα ἡμέρας.

(¹) Expos. sup. Luc., c. iv, n. 14. — (²) Homil. xvi in Evangelia, n. 1.

tur a Satana; eratque cum bestiis ⁵, (a) et nihil manducavit in diebus illis. (b) Et cum ieiunasset quadraginta diebus et quadraginta noctibus, postea esuriit ⁶. (c) Et accedens tentator ⁷, dixit ei: *Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant* ⁸. Qui respondens, dixit: *Scriptum est: Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei* ⁹. Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam civitatem (d) Hie-

(a) L., IV, 2. — (b) Mt., IV, 2. — (c) Mt., IV, 2-5. — (d) L., IV, 9-12.

⁵ Tam invia fuit, quam Christus petiit, solitudo, ut solis feris obvia pateret, quae tamen ei minime nocuerunt.

⁶ Ieiunium Christi miraculosum fuit, fames vero naturalis: cum enim defectus nostros Verbum incarnatum assumpserit, naturale ipsi fuit, ut postquam ieiunaverit, esurierit, cum beneplacito divinae voluntatis permetteretur carni Christi agere et pati quae propria ⁽¹⁾. — Notandum id quod dicitur, *postea esuriit*, quod non legitur dictum de Moyse et Elia, quando per quadraginta dies isti ieiunaverunt: nimirum, haec verba de Christo specialiter recitantur, ad demonstrationem veritatis humanae naturae in eo.

⁷ *Tentator*, ὁ πειράζων. Hoc nomine proprie vocatur generis humani hostis, qui homines tentat, ut illos ducat in peccatum. Hunc, hoc loco, vocat S. Lucas *diabolum*.

⁸ Non dicit diabolus: Pete a Deo ut lapidem convertat in panem, sed: *Dic*, id est solo imperio hoc fac: sciebat enim rerum naturas hoc modo mutare

Deo proprium esse. Porro, in S. Luca legitur: *Dic lapidi huic ut panis fiat*; nimirum, in Scriptura, interdum singulare pro plurali, et vicissim, plurale pro singulari ponitur. Huiusmodi tentatio proprie fuit tentatio intemperantiae vel gulae, ad quam pertinet quod quis modo inordinato cibum sibi procuret.

⁹ Hoc legitur in Deuteronomio ⁽²⁾, et proprium sensum habet, quamcumque rem, qua Deus hominem ali voluerit, esse cibum illius, sicut olim eum non pane, sed manna, in deserto nutritiv. — Pro *verbo*, graece est ὅμηται, quod potius accipitur pro re a verbo significata. Ulterior autem sensus esse potest, scilicet per accommodationem, hominem, per Dei verbum, tum extrinsecus prolatum, tum intrinsecus inspiratum, nutriri: et utrumque esse animae cibum, quo videlicet amissa bona recuperantur, animae vires confortantur, mens ad debitam spiritualis profectus mensuram perducitur, atque in vita gratiae conservatur. Sic igitur sapientissima responsione eludit Christus tentatoris artes

(1) Cf. S. Th., 3, Quæst. XIV, art. 2. — (2) VIII, 3.

rusalem ¹⁰, et statuit eum super pinnam templi ¹¹, et dixit illi: *Si Filius Dei es, mitte te hinc deorsum* ¹². *Scriptum est enim, quod Angelis suis mandavit de te, ut conservent te, et quia in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum* ¹³. Et respondens Iesus, ait illi: (a) *Rursum scri-*

(a) Mt., iv, 7-8.

hinc quidem non negans se tali potestate, qualem invocabat Satanas, praeditum esse; illinc vero significans inepte huiusmodi a diabolo proponi. — Notandum, in pluribus graecis codicibus S. Lucae, deesse verba quae in nostra Vulgata, apud eundem leguntur ⁽¹⁾: *Sed in omni verbo Dei*: ubi autem leguntur, pro verbo est etiam ῥήματι. Censent vero commentatores, ea verba in hunc S. Lucae locum ex S. Matthaeo fuisse inserta.

¹⁰ Post tentationem de gula, sequitur tentatio de superbia, iactantia seu vana gloria. Diabolus Christum per aera portavit, eo modo quo corpora angelis obediunt ad nutum, quantum ad motum localem, hoc ipsum tamen permittente Deo. Hoc modo, Angelus transtulit prophetam Habacuc e Iudaea in civitatem Babylonem ⁽²⁾. — Demum notandum, Hierusalem dici sanctam civitatem, quia in ea Sanctus Sanctorum, Christus Iesus, sanguinem suum fusurus erat in remissionem peccatorum nostrorum ⁽³⁾. — Graece, hic et versiculo octavo S. Matthaei, praesens tempus ponitur, παραλαμβάνει, *secum sumit*.

¹¹ Graece, ἐπὶ τὸ πτερόγιον

τοῦ ἱεροῦ: quae verba ad litteram etiam in S. Matthaeo leguntur, ubi tamen Vulgatus interpretres, pro *pinna*, habet *pinnae*. Est autem pinna propugnaculum quoddam, loricae ad instar, in summitate murorum et turrium, ne quis inde facile decadat; ex hoc autem quod non ναός, sed ἱερόν nominatur, deducitur, non super ipsam aedem sacram, diabolum deduxisse Christum, sed super unum ex atriis, forsitan super porticum meridionalem, quae ob depressam ibi vallem, altissima eminebat, aut supra turrim vestibulo templi inaedificatam, e qua, si Christus desiliisset, in atrium sacerdotum delapsus fuisset.

¹² Duabus sagittis nititur diabolus percutere Christum, illum hinc ad inanem gloriam, illinc ad homicidium inducens: ubi suam infirmitatem fateri cogitur, ubi dicit: *Mitte te*, cum nullus nisi volens ab eo vincatur. Etenim, diabolus, ex appetitu unius peccati, in aliud peccatum Iesum conatus est inducere, sicut ex desiderio cibi conatus erat illum inducere in vanitatem sine causa miracula faciendi.

¹³ Cum Christus primum diabolo respondisset, allegando Scri-

(¹) Vers. 4. — (²) Dan., xiv. 35. — (³) Cf. 1 Paralip., ix, 17; Is., xlviii, 2.

ptum est: Non tentabis Dominum Deum tuum ¹⁴. Iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum valde, et ostendit illi omnia regna mundi et gloriam eorum, (a) in momento temporis, et ait illi ¹⁵: *Tibi dabo potestatem hanc universam, et gloriam illorum, quia mihi tradita sunt, et cui*

(a) L., IV, 5-7.

pturam, hinc ille nequam, vicissim, ad Christum convincendum, eandem Scripturam introducit, testimonio desumpto ex Psalmo XC ⁽⁴⁾: attamen fraudulenter citatur hoc loco versus ille, qui ad Christum minime refertur; nam nullo modo indiguit Dominus auxilio Angelorum; unde inductus textus potius refertur ad membra Christi, seu ad fideles, qui tamen non ab omnibus poenae malis per Angelos liberantur, sed a malis culpa praesertim; deinde plura in hoc versu dolose diabolus subticuit, quae contra se erant: scilicet dicitur: *Ut custodiant, vel conservent te, in omnibus viis tuis*; additur etiam: *Super aspidem et basiliscum ambulabis*: quod ille ideo siluit, quia sciebat se esse ipsummet basiliscum et aspidem ibi designatum. — In graeco est: ἐνταλείται περὶ σοῦ, *mandabit de te*.

¹⁴ Locus iste est ex Deuteronomio ⁽²⁾, ubi *tentare* valet, sine necessitate de Dei providentia vel potestate experimentum sumere, et divinae potentiae se indiscrete committere, omittendo facere quod in se est; ut si quis

fame laborans, media negligat ad cibum comparandum ordinata, indebite exspectans miraculose divinum auxilium. Sic iterum Dominus novas diaboli molitiones sapientissime destruxit.

¹⁵ Victus diabolus in prima tentatione, quae fuit de gula, et in secunda, quae fuit de inani gloria, Dominum nunc tentare aggreditur de ambitione et avaritia. Censent nonnulli, diabolum non actu omnia regna mundi Christo ostendisse, sed proxima quidem regna ad oculum, versus quatuor mundi plagas, cetera vero quoad situm: velut si quis in turri consistens, alteri dicat: Ecce ibi est Italia, ibi Gallia, ibi Germania, etc. At melius dicitur, diabolum, per quamdam velut phantasmagoriam, omnia huiusmodi regna Christo simul exhibuisse, prout deduci potest ex graeco S. Lucae ⁽³⁾: ἐν στιγμή χρόνου, *in puncto temporis*, necnon ex eo quod ei ostendit etiam *gloriam* regnorum mundi ⁽⁴⁾. Igitur regna haec terrena, una cum deliciis, pompis atque divitiis eorum, Christo simul ostendit diabolus, ut fortius eius appetitum moveret atque alliceret.

(⁴) Vers. II, 12. — (²) VI, 16. — (³) Vers. 5. — (⁴) Matth., hic, vers. 8.

volo, do illa ¹⁶. *Tu ergo, (a) si cadens adoraveris me, (b) erunt tua omnia* ¹⁷. (c) Tunc dicit ei Iesus: *Vade, Satana* ¹⁸, *scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies* ¹⁹. Tunc, (d) consummata omni tentatione, diabolus

(a) Mt., iv, 9. — (b) L., iv, 7. — (c) Mt., iv, 10-11. — (d) L., iv, 13.

¹⁶ Hoc sic absolute et simpliciter dictum, falsum est: veritatem tamen habet secundum quid: hoc videlicet sensu, quo diabolus dicitur princeps huius mundi ⁽¹⁾ et deus huius saeculi ⁽²⁾, et quia divina permissione frequenter hominibus cooperatur, ad obtinenda terrena et mundana dominia, sicut nunc fieri videmus, maxime ope illius tenebrosae sectae, quae a liberis muratoribus appellatur.

¹⁷ Haec est daemonis propria ambitio, Deo assimilari, non in natura, hoc enim impossibile cognoscit, sed in scientia et honore, atque ab hominibus, tanquam esset Deus, adorari. — Notandum, diabolus, semper in id, quod in initio concupivit, perseverare, nempe in appetenda similitudine ad Deum; unde ad idolatriam homines inducere non cessat.

¹⁸ Nomen hoc, ex radice *adversarium* significat, aut *insidiatorem*, scilicet veritatis; quo sensu Salomon dicebat ⁽³⁾: *Non est Satan, neque occursus malus;*

scilicet, nullus est adversarius, nullum hostilis incursionis periculum. Convenit autem hoc nomen malo Angelo, qui protoparentibus nostris, sub forma serpentis delitescens, insidiatus, humano generi ruinam procuravit.

¹⁹ Adoratione latriae, interiori scilicet et exteriori, solus Deus coli debet, cui etiam famulari debemus servitute latriae. Locus hic ad sensum sumptus est ex Deuteronomio ⁽⁴⁾. — Bene observat S. Thomas ⁽⁵⁾, quod, cum Christus passus est tentationis iniuriam, dicente sibi diabolo: *Si Filius Dei es, mitte te deorsum*, non est turbatus, nec diabolus increpavit. Quando vero diabolus sibi Dei honorem usurpavit, dicens: *Haec omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me*, exasperatus est, et repulit eum, dicens: *Vade, Satana*: ut nos illius discamus exemplo, nostras quidem iniurias aequanimiter sustinere, Dei autem iniurias nec usque ad auditum sufferre debere.

(1) Io., xiv, 30. — (2) 2 Cor., iv, 4. — (3) 3 Reg., v, 4. — (4) vi, 13, et x, 20. — (5) 3, Quaest. xli, art. 4, ad 6^m.

recessit ab illo, usque ad tempus ²⁰. (a) Et ecce Angeli accesserunt, et ministrabant ei ²¹.

(a) Mt., IV. 11.

²⁰ Dicit, *consummata omni tentatione*, ut innuat in illis tribus, scilicet, in carnis oblectatione, spe vanae gloriae, et aviditate potentiae, esse materiam omnium delictorum, iuxta illud S. Ioannis ⁽¹⁾: *Omne quod est in mundo concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitae*. — Recessit diabolus a Christo tanquam victus et fine optato frustratus, quia incertus permansit de Christi divinitate. Ad tempus autem recessit, quia postea Christum, per malos angelos, suos ministros, acrius adhuc postea tentavit, dum Iudaeos ad illum persequendum

induxit, maxime tempore illius passionis, secundum illud Domini nostri ⁽²⁾: *Haec est hora vestra et potestas tenebrarum*. — Sic diabolus ad tempus nos interdum intentatos relinquit, sperans fore ut vana tepescamus securitate; at subito rediens nos deicere satagit ⁽³⁾.

²¹ Non quasi inferiori aut indigenti Christo ministrabant Angeli, sed ut Domino, quem prius reverenter adoraverunt, et cui necessaria vitae magna cum devotione subministrarunt, qui etiam, ut rationabiliter coniectare possumus, Iesum ad ripam Iordanis devote retulerunt.

QUAESTIONES.

I. — *Cur Dominus praedicationi suae ieiunium quadraginta dierum praemittere voluit?*

Resp. Christus Dominus, antequam Legem suam promulgaret, per quadraginta dies ieiunare voluit, quod quidem Moyses ante promulgationem veteris Legis fecerat ⁽⁴⁾, ut nobis exemplo suo praeiret, quo discamus, debere hominem magnis muneribus obeundis sese, oratione et ieiunio, procul ab hominum turba, idoneum reddere. Numerus autem quadragenarius non vacat mysterio. Sic quippe Moyses bis pro Lege recipienda quadraginta dies absque cibo perseveravit; rursus Israel in deserto quadraginta annos peregrinatus est; item Elias quadraginta dies usque ad montem Dei Horeb ambulavit, et Ezechiel quadraginta pariter dies in visione super latus dextrum, assumpta iniquitate Iuda, dormivit; demum post quadraginta dies Ionas praedicavit Ninivem evertendam.

(¹) I Ep., II, 16. — (²) Luc., XXII, 53. — (³) Cf. S. Thom., I, Quaest. cxiv, art. 5. — (⁴) Exod., xxxiv, 26; Deut., ix, 18, seq.

II. — *Utrum ad miraculum reduci debeat Christi quadragesimale ieiunium?*

Resp. Affirmative: etenim, *hoc hominum natura non patitur*, ait S. Hieronymus ⁽¹⁾. Sed esto etiam, absolute loquendo, tali temporis spatio, sine assumpto cibo, homo possit in vita perdurare, eum tamen magnopere debilitari necesse est, quod in Christo non fuit, qui mox ad Iordanem se contulit ⁽²⁾. Ex hoc autem quod dicitur Iesus, transacto ieiunio, esuriisse, deducitur illum, hoc tempore, famis morsum minime persensisse, scilicet, ob miraculum divinae sustentationis: unde eius poenitentia in hoc proprie constitit, quod se cibi delectatione privare voluit.

III. — *Quid sibi velit aliquem tentare?*

Resp. Tentare est experimentum de aliqua re sumere: at potest quis talem experimentum sumere, aliquando ut scire faciat, quo modo Deus Abraham tentasse dicitur, non ut ipse Deus cognosceret fidem Abrahae, sed potius ut hic de sua fide experimentum sumeret; aliquando, ut sciat ipse qui tentat, quod dici de Deo nequit, qui omnia cognoscit, sed tantum de creatura, quae potest velle hoc scire, tum bono, tum malo fine: et quidem vel solum ad cognoscendum, quo sensu dicitur homo Deum tentare, vel ulterius ad pertrahendum ad peccatum, sicut hic de diabolo dicitur.

IV. — *Cur Dominum diabolus tentare aggressus est?*

Resp. Praecipua diaboli intentio fuit, ut deprehenderet utrum Christus revera esset Filius Dei. Enimvero, ex visis mirabilibus signis conicere potuit Christum revera esse verum Filium Dei; sed cum eum videret infirmitatibus subiectum, immo, ut nunc dicitur, famem patientem, haerebat hac de re anceps, ideoque illo suas intendebat artes, ut omne dubium deponeret. Enimvero, si patenter agnovisset Christum esse Dei Filium, eum quidem morti non tradidisset, ut ait S. Paulus ⁽³⁾; attamen omnem dedisset operam ad opus eius evertendum: interim vero, purum hominem illum reputans, omnem movebat lapidem ut eum in peccatum pertraheret. Ad rem S. Leo Magnus ⁽⁴⁾: *Viderat (diabolus) superbiam suam baptizati Domini Iesu humilitate calcatam; intellexerat quadragesima dierum ieiunio omnem cupiditatem carnis exclusam, et tamen non desperavit de artibus suae malitiae spiritualis improbitas, tantumque sibi de naturae nostrae mutabilitate promisit, ut quem verum experiebatur hominem, praesumeret posse fieri peccatorem.*

⁽¹⁾ L. contra Ioannem Ierosolymit., n. 34. — ⁽²⁾ Infra, Sect. xxv. — ⁽³⁾ I Cor., II, 8. — ⁽⁴⁾ Sermone de Quadr. III, cap. 2.

V. — *Cur se Christus Dominus tentari permisit?*

Resp. Pluribus de causis: primo, ut nobis contra tentationes auxilium ferret; secundo, propter nostram cautelam, ut scilicet nullus omnino, quantumvis sanctus, a tentatione se securum et immunem existimet, nam et post baptismum Christus tentatus est; tertio, propter exemplum, ut nos instrueret, qualiter diaboli tentationes vincamus; quarto, ut nobis fiduciam de divina misericordia largiretur: ex quo enim scimus Dominum nostrum tentationis malum expertum fuisse, certiores efficitur eum nostri misereri. — Attamen, sedulo notandum est, Christi tentationem totam fuisse secundum exteriorem suggestionem, et nullo modo per internam delectationem aut concupiscentiam, sicut cum nos ad malum, passione impellente, allicimur.

VI. — *Quemnam ordinem diabolus, Dominum tentans, secutus est?*

Resp. Primo, ipsum tentavit de eo quod appetunt quantumcumque spirituales viri, scilicet de sustentatione corporalis naturae per cibum. Secundo, processit ad id in quo spirituales viri quandoque deficiunt, ut scilicet aliqua ad ostentationem operentur, quod pertinet ad inanem gloriam. Tertio, perduxit tentationem ad id quod iam non est spiritualium virorum, sed carnalium; scilicet ut divitias, et gloriam mundi concupiscant, usque ad contemptum Dei. Et ideo in primis duabus tentationibus dixit: *Si filius Dei es*; non autem in tertia, quae non potest convenire spiritualibus viris, qui sunt per adoptionem filii Dei, sicut duae primae ⁽¹⁾.

VII. — *Utrum ad peccatum gulae pertinuerit, quod suggestit Christo diabolus, ut scilicet lapides in panes converteret?*

Resp. Licet uti necessariis ad sustentationem non sit peccatum gulae; tamen, quod ex desiderio huius sustentationis homo aliquid inordinatum faciat, ad vitium gulae pertinere potest. Est autem inordinatum quod homo, ubi potest recursus haberi ad ordinaria subsidia, pro solo corpore sustentando, miraculose sibi cibum quaerere velit. Unde et Dominus filiis Israel miraculose manna praebuit in deserto, ubi aliunde cibus haberi non poterat: et similiter Christus in deserto turbas pavit miraculose, ubi aliter cibi haberi non poterant. Sed Christus, ad subveniendum fami poterat aliter sibi providere, quam miracula faciendo, sicut et Ioannes Baptista fecit, vel etiam ad loca proxima properando: et ideo reputabat diabolus quod Christus peccaret, si ad subveniendum fami miracula facere attentaret, si esset purus homo ⁽²⁾.

(1) S. Thom., 3, Quæst. xli, art. 4, ad litt. — (2) S. Thom., loco cit., ad 1^m, ad litt.

VIII. — *Undenam confirmationem habet ieiunium quadragesimale quod in Ecclesia servatur?*

Resp. Huiusmodi ieiunium confirmationem habet ac testimonium a Lege, a Prophetis et ab Evangelio. A Lege quidem, quia Moyses, legem accepturus, per dies quadraginta neque comedit, neque bibit; a Prophetis, quia Elias propheta, priusquam videret Dominum in Horeb, totidem dies ieiunavit; ab Evangelio, quia Christus, totidem dies, omni prorsus alimento abstinuit, antequam ad publicam missionem procederet. — Notandum, Ecclesiam quadraginta diebus, non ex manifesto Christi praecepto, sed ad eius imitationem, ieiunare, ex praecepto tamen atque institutione apostolica, quam per traditionem universa Ecclesia observat. *Nos*, ait S. Hieronymus ⁽¹⁾, *unam quadragesimam, secundum traditionem Apostolorum, toto nobis orbe congruo ieiunamus*. Christi autem ieiunium non quidem adamussim, sed tamen pro modulo infirmitatis nostrae imitatur; unde quadragesimalis ieiunii debitum solvimus, parcius per quadragesimae dies cibum sumentes, et a carnibus abstinentes.

IX. — *Utrum diabolus tentaverit Christum post ieiunium, an etiam simul dum ieiunaret?*

Resp. Licet forte toto ieiunii tempore Christus tentationes a diabolo passus fuerit, ut inferri posse videtur ex participio πειρασζόμενος, *tentatus*, quo utuntur S. Marcus ⁽²⁾ et S. Lucas ⁽³⁾, dici tamen debet, tres a S. Matthaeo et S. Luca recensitas tentationes ieiunio successisse, cum S. Matthaeus expresse dicat: *Cum ieiunasset quadraginta diebus et quadraginta noctibus, postea esuriit*. Ex hoc nempe sumpsit tentator occasionem audacius accedendi ad Christum; unde, et quod subditur: *Et Angeli ministrabant ei*, consecutive intelligendum esse ostenditur, ex hoc quod dicitur ⁽⁴⁾: *Tunc reliquit eum diabolus*, scilicet post tentationem: *et ecce Angeli accesserunt et ministrabant ei*. Porro sciendum est, ad tria hic posita tentationum genera, ceteras diaboli ad Christum tentationes, si quae fuerint, posse reduci.

X. — *Quisnam fuit diabolus qui Christum tentavit?*

Resp. Communiter tenetur fuisse Luciferus, princeps daemoniorum, qui et protoparentes tentavit; apparuit vero Christo sub forma humana, et forte sub forma hominis religiosi, quo melius, simulata sanctitate, Christum fallere posset. Victus autem a Christo Luciferus in infernum fuit detrusus, nec, ut plures censent Doctores, inde exhibit, nisi in adventu Antichristi.

⁽¹⁾ Ep. xli ad Marcellam, al. liv, n. 3. — ⁽²⁾ i, 13. — ⁽³⁾ iv, 2. Cf. S. Thom., 3, Quæst. xli, art. 3, ad 2^m. — ⁽⁴⁾ Matth., iv, 11.

XI. — *Quomodo dubitavit diabolus de Christi divinitate, cum non solum sciverit Angelos bonos, qui mentiri non possunt, gloriam Deo in eius nativitate cecinisse, sed etiam Scripturas noverit, in quibus tempus illius adventus et circumstantiae vitae eius determinate assignantur; insuper, cum miracula circa eum facta cognoverit, quae siebat a solo Deo fieri posse?*

Responderi potest cum S. Augustino ⁽¹⁾, *quod Christus daemonibus tantum innotuit, quantum voluit; tantum autem voluit, quantum oportuit, hoc est, quantum eis terrendis innotescendum fuit... Innotuit (eis), non per id quod est vita aeterna et lumen incommutabile,... sed per quaedam temporalia suae virtutis effecta, et occultissimae signa praesentiae, quae angelicis sensibus etiam malignorum spirituum, potius quam infirmitati hominum, possent esse conspicua. Denique, quando ea (Christus) paululum suppressa iudicavit, et aliquanto altius latuit, dubitavit de illo daemonum princeps, eumque tentavit, an Christus esset explorans, quantum se tentari ipse permisit, ut hominem quem gerebat, ad nostrae imitationis temperaret exemplum. Ex his deducitur, ideo Christi divinitatem latuisse daemonem, quia tantum de illius signis ei innotuit, quantum Deus valuit, cuius moderamine factum est, ut saepius fluctuaret.*

XII. — *Utrum Christus, supra pinnam Templi constitutus, ab aliis visus fuerit?*

Resp. Probabilius negative: scilicet, Dominus noster se invisibilem reddidit, eo modo quo transiens ibat per medium eorum, qui se volebant occidere ⁽²⁾. Ad rem pius quidam auctor ⁽³⁾: *For- sitan diabolus, quantum ad se, sic Christum assumebat in pinnaculum templi, ut ab omnibus videretur; ipse autem, nesciente diabolo, sic agebat, ut a nemine videretur.*

⁽¹⁾ L. IX de Civ. Dei, c. 21. — ⁽²⁾ Luc., IV, 30. — ⁽³⁾ Auctor Op. imperf. inter Opp. S. Io. Chrys., Hom. v.

SECTIO XXIV.

(Io. I, 19-28).

Argumentum. — *Mittunt Iudaei sacerdotes et levitas ad Ioannem, qui aperte significat se Christum non esse, sed tantum eiusdem Praecursores.*

Ratio Sectionis. — Ter iam de Christo testimonium protulerat Ioannes: primo, cum illum nondum vidisset, populo scilicet existimante ne forte esset ipsemet Christus *; secundo, antequam Christum bapti-

zaret **; tertio, postquam Christum baptizavit, audita iam de illo Patris voce de caelo delapsa ***: nunc ergo, coram pharisaeis suisque discipulis, novum insigne de eodem Salvatore testimonium profert.

(a) T hoc est testimonium Ioannis ¹, quando miserunt Iudaei ab Hierosolymis sacerdotes et levitas ad eum, ut interrogarent eum: *Tu qui es* ²? Et confessus est, et non

(a) Io. I, 19-28.

¹ Praemiserat Evangelista Ioannes, Praecursores venisse in testimonium, testimoniumque perhibiturum ⁽¹⁾: nunc vero quale revera fuerit hoc testimonium, explicat, quod quidem, a ceteris Evangelistis omissum, ab eodem Apostolo Ioanne abunde declaratur.

² Nomen hoc, *Iudaei*, quo primitus peculiariter designabantur membra tribus Iuda, post captivitatem babylonicam, extensum est ad homines totius gentis Israel. At saepius, maxime apud S. Ioannem, adhibetur ad significandos principes Israel Christo infensos. — Porro, non de per-

sona Baptistae, quae notissima erat, sed de dignitate et auctoritate illius, sciscitantur sacerdotes et levitae, hac de causa missi, quia illius cognoverant mirabilem ortum atque austeram vitam; aliunde vero, ex pluribus eventibus, ut adoratione Magorum, infantium occisione, prophetia Simeonis et Annae, necnon ex suppuratione hebdomadarum Danielis, suspicabantur Messiam iam advenisse. Equidem, Machabaeorum tempore, cum multis premerentur calamitatibus, prophetam quidem venturum sperabant ⁽²⁾: nondum tamen leguntur de Messiae

* Sect. xviii. — ** Sect. xix. — *** Sect. xxii.

(¹) I, 7, 8. Cf. Supra, Sect. xii, n. 8. Cf. etiam infra, Sect. cxxxvi, n. 2. —

(²) I Mach., iv, 46; xiv, 41.

negavit; et confessus est: *Quia non sum ego Christus* ³. Et interrogaverunt eum: *Quid ergo? Elias es tu* ⁴? Et dixit: *Non sum* ⁵. — *Propheta es tu?* Et respondit: *Non* ⁶. Dixerunt ergo ei: *Quis es, ut responsum demus his qui miserunt nos?* *Quid dicis de te ipso* ⁷? Ait: *Ego vox clamantis in deserto* ⁸: *Dirigite viam Domini, sicut dixit Isaïas propheta* ⁹.

proximo adventu cogitasse. — Videntur sacerdotes isti et levitae missi fuisse a Sanhedrin, seu summo Concilio, ad quod ex officio pertinebat quaestiones ad religionem spectantes examinare et dirimere: unde supponi potest, populum iam Concilio proposuisse quaestionem, quisnam esset Ioannes ille Baptista.

³ Pulcra confessio atque digna Ioanne, qui fuit Veritatis praeco, amicus atque paranympus. Non una, sed trina hic innuitur facta a Baptista confessio, cum dicitur: *Confessus est, et non negavit, et confessus est*. Respondet scilicet internae cogitationi interrogantium, qui praecise existimabant illum esse Christum ⁽¹⁾.

⁴ Multis inducti sunt Iudaei ad opinandum Ioannem Baptistam fuisse Eliam, scilicet, solitaria eius vita, duritiae vestium et maxime zelo iustitiae. Aliunde Iudaei, duplicem Messiae adventum confundentes, cum scirent Eliam ante eum venturum esse, putabant hunc prophetam, brevi ante illius manifestationem, venturum ⁽²⁾.

⁵ In persona non erat Ioannes Elias, licet esset Elias parilitate officii, conformitate conversatio-

nis, sanctitatis et gratiae, quo modo Christus discipulis suis ait ⁽³⁾: *Elias iam venit, et si vultis scire, Ioannes ipse est Elias*.

⁶ Scilicet negavit Ioannes se esse prophetam eo sensu, quo alii prophetae fuerunt, cum ipse fuerit plus quam propheta, qui Christum non a longe, sed prope, vidit; vel negavit se esse aliquem determinatum prophetam redivivum; nam, in graeco, nomen propheta est cum articulo, ὁ προφήτης.

⁷ Iudaeorum legati, quasi impatientia acti, palam indicant se esse a legitima potestate missos: unde arroganter sciscitantur, ut ille plane declaret quis sit.

⁸ Sensus est, vel: *Ego vox CHRISTI clamantis*, etc.; vel melius: *Vox mea est quasi vox hominis clamantis*, etc., quod officium ipsi, tanquam Christi prodromo, apprimè compete-
⁹ *Dirigite, εὐθύνετε, complanate statim*, hoc est vitiorum asperitates et obliquitates fugite, atque ad Christi praedicationem, praeparate corda vestra. Sic quippe de eo prophetaverat Isaïas ⁽⁴⁾, cuius verba tum ad liberationem Iudaeorum per Cy-

(¹) Cf. Luc., III, 15. — (²) Mal., IV, 5-6; Matth., XI, 14. — (³) Matth., XVII, 12. — (⁴) XL, 3. Cf. Matth., III, 3; Marc., I, 3; Luc., III, 4.

Et qui missi fuerant, erant ex pharisaeis ¹⁰. Et interrogaverunt eum, et dixerunt ei: *Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque Propheta* ¹¹? Respondit eis Ioannes, dicens: *Ego baptizo in aqua; medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis* ¹², *ipse est, qui post me venturus est, qui ante me factus est; cuius ego non sum dignus, ut solvam eius corrigiam calceamenti* ¹³. Haec in Be-

rum, tum ad maiorem generis humani sublevationem, per Servum Domini, id est, per Christum, intelligenda sunt: imo, maxime hoc secundo sensu ea esse accipienda, patet ex proposito, eo loco (⁴), gloria Domini omnibus revelanda.

¹⁰ Celeberrima erat haec secta inter Iudaeos, de qua et Paulus se fuisse testatur (²), quae specialem iustitiae zelum ostentabat et religiose incedebat (³). Hoc autem ponitur ad validius reddendum testimonium Ioannis: pharisaei enim infensissimos se Christi inimicos praestiterunt. — Notandum vero, graecam phrasim, καὶ ἀπεσταλμένοι ἦσαν ἐκ τῶν φαρισαίων, verti posse, *illos qui fuerant missi, fuisse e medio, seu e societate pharisaeorum*.

¹¹ Videntur Iudaei haec verba animo Ioanni criminandi protulisse, quasi ille baptizandi munus sibi propria auctoritate arrogasset. Ex quo patet, quanti fecerint Iudaei ritum baptismalem, quem nonnisi a Christo vel ab aliquo excellentissimo propheta introduci posse arbitrabantur.

¹² Notanda est profunda Ba-

ptistae humilitas, qui se suumque ministerium deprimit, ut magis extollat personam Christi, qui inter homines apparere et conversari dignabatur, et qui paulo ante in illo ipso loco ad baptismationem constiterat, testimonio caelesti manifestatus. — Quod dicit, *in aqua*, subaudiendum relinquit esse alium baptismum, suo altiore: secus inutiliter hoc dixisset, cum baptismus omnis in aqua fiat. — Pro *stetit*, in graeco est στήκει, quod melius vertitur, *stat*, ut etiam contextus videtur exigere, aliunde vero, in graeco deest particula *autem*. — Nota, quam vera sit etiam hodie ista S. Ioannis animadversio! Quam pauci agnoscunt Christum, in medio nostri, per Sanctissimam Eucharistiam, vel per Summum Pontificem, aut Scripturam Sacram, iugiter praesentem!

¹³ Ioannes se Christo inferiorem ultro praedicat, non solum secundum divinitatem, sed etiam secundum humanitatem, scilicet, per comparisonem ad unionem hypostaticam animae eius cum Verbo, atque ad excellentia Spiritus Sancti charismata, quibus

(¹) Is. l. cit., 45. — (²) Act., xxiii, 6. — (³) Cf. Sect. xvii, quaest. i, p. 123.

thania facta sunt trans Iordanem, ubi erat Ioannes baptizans ¹⁴.

ille abunde fuerat ornatus. Porro, licet dignus non esset Ioannes ut Christo corrigiam calceamenti solveret, attenta scilicet sua conditione, aut etiam attentis paucis venialibus, quibus forsitan commaculatum se sciebat, attamen attenta Dei vocatione et consideratis insignibus gratiae donis, quibus fuit donatus, dignus revera fuit qui id ei praestaret ⁽¹⁾. Quale nobis humilitatis prostat exemplum, in praeclara hac S. Ioannis agendi ratione! — Notandum, verba, *qui ante me factus est*, ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν, in pluribus graecis codicibus o-mitti ⁽²⁾.

¹⁴ Locum, ubi haec contingere, Evangelista diligenter notat, ut

intelligi det quanti haec momenti fuerint: cum enim res magna apud nos fit, locum accurate describimus. Bethania haec, a quibusdam etiam Bethabara dicta, probabiliter fuisse dicenda est prope vadum, quo Iordanis fluvius transiri solebat, forsitan non longe distans ab illo loco, ubi Israelitas in terram Israel olim Iosue introduxerat. — Ex eo autem quod Iudaei suspicati sunt ibi consistere posse promissum Messiam, deduci potest traditionem inter eosdem viguisse, hunc specialem futurum esse illius missionis characterem, illud scilicet baptismum populo collaturum esse.

QUAESTIONES.

I. — *Quinam fuerunt illi Iudaei, qui legationem ad Ioannem miserunt?*

Resp. Illi fuerunt, penes quos summa erat religionis auctoritas, nempe viri Synedrii vel Concilii magni, quod Sanhedrin dicebatur, quodque ex principibus sacerdotum, senioribus populi et scribis constabat ⁽³⁾; inter quos plures erant ex pharisaeis et saducaeis ⁽⁴⁾. Ad illos igitur, maiores causae ad religionem pertinentes, referri solebant ⁽⁵⁾. Probabile est Synedrii viros de interpellando Ioanne cogitasse, postquam ille eos acerbis verbis insectatus est ⁽⁶⁾, idque eo fine fecisse, ut eius auctoritatem et missionem in dubium verterent.

II. — *Quare, maxime apud S. Ioannem, Iudaei appellantur qui Christo fidem detrectabant?*

Resp. Hunc dicendi modum adhibet S. Ioannes, ut iis pro qui-

(1) Cf. Marc., I, 7; Luc., III, 16. — (2) Cf. supra, Sect. XVIII, n. 4, p. 128. —

(3) Cf. supra, Sect. XII, n. 8, p. 83; Io., XI, 47; Matth., XXVII, 1, etc. — (4) Cf. Act., XXIII, 6. — (5) Cf. Deut., XVII, 8. — (6) Cf. supra, Sect. XVII, n. 1, p. 110.

bus scribebat, qui scilicet Iudaeae incolae non erant, Christi hostes clarius designaret: cum tempore quo suum exarabat Evangelium, maior populi iudaici pars fidem Christi iamdudum repudiasset.

III. — *Quomodo potuerunt Iudaei existimare Ioannem esse Eliam, cum illum probe nossent ex Zacharia et Elisabeth ortum?*

Resp. Multi Iudaeorum tunc temporis ponebant animas transcorporari, sicque credere potuerunt Ioannem esse ipsummet Eliam in alio corpore existentem, quemadmodum multi eorum dixerunt quod Elias esset Phinees, cum illi similis extiterit, ob zelum iustitiae contra iniquos ⁽¹⁾.

IV. — *Cur negavit Ioannes se esse prophetam, cum tamen Zacharias, pater eius, illum tali nomine vocet ⁽²⁾?*

Resp. Per prophetam, hic, non esse intelligendum Christum, patet, quia illum legati, etiam ex mente Ioannis, dividunt contra Christum: *Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque propheta?* Ergo dicendum, negasse Ioannem se esse prophetam, ex iis videlicet qui Christum a longe venturum praedixerunt, cum Messiam ille ita venturum annuntiaverit, ut etiam praesentem digito monstraverit: quo modo, a Christo plus quam propheta praedicatus est ⁽³⁾. Quapropter, negat se Ioannes esse prophetam, non quia nequaquam propheta fuerit, sed quia formale officium non habuerit Christum tanquam futurum praedicendi, sed tanquam iam praesentem denunciandi. Dici igitur potest, Ioannem negasse se esse unum ex antiquis prophetis, quemadmodum Iudaei illum esse putare potuerunt, qui Christum ipsum dicebant, alii, Ioannem Baptistam, alii Eliam, alii Ieremiam aut unum ex prophetis ⁽⁴⁾. Quod autem, in graeco praefigitur articulus nomini *propheta*, ὁ προφήτης, referri potest ad falsam pharisaeorum existimationem qui, cum Messiam tanquam terrenum regem venturum expectarent, ideo prophetam illum excellentem, quem Moyses et Machabaei praedixerunt ⁽⁵⁾, alium ab ipso Christo futurum esse existimabant. Quocirca sensus Baptistae est, non solum non sum propheta sicut ceteri prophetae qui Messiam a longe viderunt, sed nec sum excellens ille propheta a Moyse praenuntiatus, cum hic alius non sit, nisi Christus ipse.

V. — *Utrum pharisaei insidianter et malitiose interrogaverint Ioannem?*

Resp. Probabilius affirmative, ut constat ex modo quasi inso-

⁽¹⁾ Num. xxv, 7; Ps. cv, 30. — ⁽²⁾ Luc., i, 76. — ⁽³⁾ Matth., xi, 9. — ⁽⁴⁾ Ibid., xvi, 14. — ⁽⁵⁾ Deut., xviii, 15; i Mac., xiv, 41.

lenti quo Baptistam interrogant, et praecipue ex ultima interrogatione, cum, nihili facientes ultimam Ioannis responsionem: *Ego vox clamantis*, etc., impatienter in haec verba prorumpant: *Quid ergo baptizas*, etc. Nimirum, dum turbae tam magnifice sentiebant de Ioanne, ut illum suspicarentur esse Christum, scientes illius mirabilem nativitatem atque sanctissimam vitam; Pharisei e contra, nihil nisi terrenum cogitantes, nolebant in persuasionem venire, homini tam humilis conditionis altissimam missionem commissam fuisse, Mesiam praecedendi atque digito ostendendi.

SECTIO XXV.

(Io. I, 29-36).

Argumentum. — *Videns Iesum Ioannes, solemne de eo testimonium iterum profert, et quidem duplex.*

Ratio Sectionis. — Ex verbis quibus narrationem hanc exorditur S. Ioannes, conici potest, testimonium quod Baptista protulit de Iesu coram legatis Iudaeorum *, vel sub finem quadragesimalis eius ieiunii, vel saltem immediate post huiusmodi ieiunium, locum obtinuisse;

ita ut non improbabiler dici possit Iesus, statim post transactos illos ieiunii dies, ad Iordanem rursus se contulisse, primos ad se discipulos vocaturus. Igitur, quadruplici iam de Christo prolato testimonio, duplex nunc addit, eodem praesente, Ioannes Baptista.

(a) LTERA die ¹, vidit Ioannes Iesum venientem ad se ², et ait: *Ecce Agnus Dei* ³, *ecce qui tollit peccatum mundi* ⁴. *Hic est, de quo dixi: Post me venit vir, qui ante me*

(a) I. I. 29-36.

¹ *Altera die*, in graeco, τῇ ἐπαύριον, quod, est, die crastina, aut in crastinum, scilicet post diem, qua Ioannes responsionem legatis Iudaeorum dedit. Porro, eodem vocabulo bis utitur S. Ioannes infra (¹).

² In graeco βλέπει, *videt*, pariter λέγει, *dicit*: qua emphatica locutione, expressior sententia redditur. Igitur, Baptista nunc fidei et devotionis suae praemium accipit, videndo Iesum venientem ad se.

³ Non per naturam, ut patet, vocat S. Ioannes Christum *Agnum*

Dei; sed secundum proprietatem, et quidem quadruplicem, videlicet, primo, propter innocentiam; secundo, propter mansuetudinem; tertio, propter utilitatem, quoniam sicut ex ovium lana vestimur et lacte alimur, ita nos spiritualiter vestit et alit Christus; quarto, propter modum occisionis, cum benignissimus Iesus coram tondente se non obmutuerit (²).

⁴ Graece, τὴν ἁμαρτίαν, id est *peccatum illud*. Christus, scilicet, primo et per se venit ad tollendum peccatum originale, quo

* Sect. praeced.

(¹) Vers. 35 et 43 in fine huius et initio Sectionis xxvii. — (²) Cf. Is., lxxxvii, 7; 1 Petr., i, 18, 19; Apoc., v, 9; vii, 14; xii, 41.

factus est, quia prior me erat ⁵. *Et ego nesciebam eum, sed ut manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans* ⁶. *Et testimonium perhibuit Ioannes, dicens: Quia vidi Spiritum descendantem quasi columbam de caelo, et mansit super eum. Et ego nesciebam eum, sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendantem, et manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu Sancto* ⁷. *Et ego vidi, et testimonium perhibui, quia hic est Filius Dei* ⁸. Altera die, iterum stabat Ioan-

communiter totum genus humanum inficitur; secundario vero, peccata actualia. Igitur, singulari numero, designat Ioannes Baptista universalitatem peccatorum, seu totam peccati colluviem. Porro peccata nostra dicitur Christus *tollere*, quod sibi vult auferre, seu melius *portare*, ut graecum αἴρων significare videtur. Priori modo Christus tollit peccata ut Deus; secundo, vero ut homo. — Interiectione, *ecce*, quae semel tantum in graeco legitur, ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων, κ. τ. λ., ostendit Baptista iam illum adesse, qui tamdiu expectabatur.

⁵ Haec verba exposita sunt supra (¹). Haec dicens, credi potest Ioannes in Iesum digitum intendisse, ut sic adstantium oculi in eum converterentur, quatenus nemo posset decipi. — Notandum, his verbis, *qui ante me factus est*, ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν, Arianos abusos fuisse, quasi creatura esse debeat, qui factus legitur: at non dicit, *prior me factus est*, sed, *prior me erat*; ut sit sensus: post me venit vir,

qui dignitate me praecedit, qui ab aeterno, ante omnem creaturam, existebat. — Praepositio *ante*, ἔμπροσθεν, hic sensum non habet durationis, sed honoris. Prior autem fuit Ioanne Christus, quoad naturam divinam, duratione; quoad naturam humanam vero, dignitate.

⁶ Sensus est, propterea veni baptizans in aqua, ut Israeli manifestus fieret Christus, voce de caelo et Spiritu Sancto in eum descensis: quae quidem Ioannes se vidisse testatur. Negat autem se antea cognovisse Christum, ne cognationi, familiaritati, gratiae vel affectui concedere aliquid videatur. — *In Israel*, in graeco, τῷ Ἰσραήλ.

⁷ Interna hoc inspiratione cognovit Ioannes: Spiritu Sancto illius mentem collustrante atque differentiam exhibente inter utrumque baptismum, cum Christus baptizaturus esset, intus homines purgando a vitiis, atque gratiam Spiritus Sancti eis abundanter praebendo.

⁸ Christo iam baptizato atque in deserto manente, Ioannes illum

(¹) Sect. XXII, n. 4, et XXIV, n. 13.

nes ⁹, et ex discipulis eius duo ¹⁰, et respiciens Iesum ambulantem, dicit: *Ecce Agnus Dei* ¹¹.

turbis praedicavit, insigne de eius divinitate testimonium proferens. Scivit quippe Baptista Christum esse Filium Dei, non adoptione, sed natura. Tria igitur hic Ioannes de Christo protulit: scilicet, eum esse Agnum Dei, auferentem peccata; eum baptizaturum in Spiritu Sancto, gratiam elargiendo; eum esse verum Filium Dei.

⁹ Stabat Ioannes loco consueto, muneri suo intentus, scilicet baptizans atque docens. Mystice stabat in vertice perfectionis, in apice contemplationis, in stabilitate virtutum. — Altera die, τῇ ἐπαύριον, sicut supra ⁽¹⁾.

¹⁰ Scilicet Andreas, ut mox dicetur ⁽²⁾, necnon, ut communiter tenetur, Ioannes Evangelista.

¹¹ Graece, ἐμβλέψας τῷ Ἰησοῦ, quod est intuens in Iesum, aut oculos in eum attente defigens. En qua ratione primo nobis innotescere debeat Iesus, scilicet tanquam victima propitiationis pro peccatis nostris. — Particula *ecce*, hic, non solum est demonstrativa, sed admirativa virtutis Christi Domini: nihil quippe Baptista cupiebat, nisi ut in discipulorum cordibus magnam de Iesu existimationem excitaret.

QUAESTIONES.

I. — *Quare Messiam vocat Baptista Agnum Dei?*

Resp. Praecipua huius denominationis ratio desumitur ex modo quo Messias suum Redemptoris officium exequi debebat, scilicet per effusionem proprii sanguinis. Nimirum, implere debebat in seipso Christus id quod de eo in sacrificiis legalibus praefigurabatur, in quibus ad peccati, scilicet legalis, remissionem, sanguis effundebatur. Erat igitur Christus Agnus pro salute mundi ad victimam ducendus, qui etiam institutionem sacramenti Eucharistiae substituere debebat ritui mosaico esus agni paschalis.

II. — *Utrum ex Spiritus Sancti descensu in Christum, aliquis effectus in eius anima productus fuerit?*

Resp. Certe non hausit inde Christus augmentum gratiae, cum esset ab initio plenus gratiae et veritatis; sed dici potest eius anima, in hac manifestatione, speciali caritatis affectu in Deum et homines acta fuisse, quo singulari fervore munus sibi demanda-

⁽¹⁾ Vers. 29. — ⁽²⁾ Io., I, 40. Cf. Sect. seq., n. I, et Quaest. II, 184.

tum homines redimendi exequeretur: quod quidem in solemnioribus vitae suae momentis, sub influxu eiusdem Spiritus Sancti, ipsi contigisse comperimus.

III. — *Quomodo componi possunt verba S. Ioannis* ⁽¹⁾: *ET EGO NESCIEBAM EUM; SED QUI MISIT ME, etc., cum verbis S. Matthaei* ⁽²⁾: *EGO A TE DEBEO BAPTIZARI, etc.?*

Resp. Dubitandum non est quin, per haec ultima verba, subaudiri detur, Baptistam utique distincte cognovisse Christum, quem inter alios homines discrevit, tum ex illius exteriori dignitatis habitu, tum ex interno Spiritus Sancti motu: unde, quod dicitur: *Et ego nesciebam eum*, referri debet ad tempus antecedens adventum Christi ad eum: tunc enim Christum nondum viderat Ioannes, licet illum senserat adhuc in utero manentem: attamen illustratione interna, vel ante Christi baptismationem, instructus fuerat illummet super quem mox visurus erat Spiritum descendantem, esse revera promissum Messiam. — Hinc eorum refellitur opinio, qui putant Iesum et Ioannem in pueritia et reliquis aetatum gradibus familiariter convixisse, maxime cum Iesus fuerit educatus in Nazareth Galilaeae, Ioannes vero in montanis Iudaeae. Dici tamen potest, Ioannem antea non tam perfecte cognovisse Christum, sicut cum illum baptizavit: qua de causa, dicit se tunc illum nescivisse, sicut quae non tam perfecte cognoscimus, nescire aliquo modo dicimur.

IV. — *Cum dictum sit S. Ioannem interna revelatione cognovisse Christum* ⁽³⁾, *quomodo nunc dicitur signum ei datum fuisse ad illum agnoscendum, scilicet descensum Spiritus Sancti in columbae specie?*

Resp. Huiusmodi caeleste signum datum est Ioanni in solemnem et publicam confirmationem cognitionis quam de Messiam habebat: quo fretus signo, Baptista palam, formaliter et authentice testificari debebat Iesum esse vere Filium Dei et promissum Messiam, eumque populo publice digito monstrare ⁽⁴⁾. Quocirca, verba haec ⁽⁵⁾: *Sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendantem et manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu Sancto*, intelligenda sunt, non quasi Baptista, usque ad momentum descensus Spiritus Sancti in Christum, illum minime cognoverit, aut quasi, usque ad illud momentum, illum cognoverit quidem quantum ad naturam, non autem quantum ad baptizandi potentiam, ut aliqui posuerunt, cum expresse Baptista antea dixerit ad Christum ⁽⁶⁾: *Ego a te*

⁽¹⁾ Io., I, 33. — ⁽²⁾ Matt., III, 14. — ⁽³⁾ Supra, Sect. XIX. n. 5, p. 133. —

⁽⁴⁾ Cf. supra, Sect. XIX, n. 12, p. 134. — ⁽⁵⁾ Io., I, 33. — ⁽⁶⁾ Matth., III, 14.

debeo baptizari; sed hoc sensu quod Spiritus Sanctus, dum Baptistam interne illustrabat circa qualitatem Christi ante se consistentis, illi praeterea patefaciebat solemne signum, quo mox erat ipsum Christum decoraturus, scilicet descensum ipsius Spiritus Sancti in eundem. Quocirca, per paraphrasim, praedictus versus trigesimus tertius ita reddi potest: Ego quidem nesciebam Christum antequam ad me accederet; sed mox ac accessit, a Spiritu Sancto edoctus sum, tum illum esse verum Messiam, tum huius rei solemne testimonium mox fore publice reddendum, scilicet descensu Spiritus Sancti in ipsum.

SECTIO XXVI.

(I. I, 37-42).

Argumentum. — *Coepit Christus discipulos ad se attrahere, quorum priores sunt Andreas et, ut communiter creditur, Ioannes: mox Andreas fratrem suum Simonem adducit ad Iesum, qui eum iubet deinceps vocari Cephā.*

Ratio Sectionis. — In hac prima discipulorum vocatione, id omnino mirabile occurrit, quod illi Christum, cum nondum miracula patrasset, vocantem ultro sequuntur. Certe ful-

gor ipse et maiestas divinitatis occultae, ait S. Hieronymus *, quae etiam in humana facie relucebat, ex primo ad se videntes trahere poterat aspectu *.

(a) T audierunt eum duo discipuli loquentem, et sequuti sunt Iesum ¹. Conversus autem Iesus, et videns eos sequentes se, dicit eis: *Quid quaeritis* ²? Qui dixerunt ei: *Rabbi* (quod dicitur interpretatum Magister) ³, *ubi habitas* ⁴?

(a) Io., I, 37-42.

¹ Duo discipuli supra memorati, scilicet Andreas, ut infra dicitur (¹), et Ioannes Evangelista, audito Ioannis Baptistae testimonio, Christum verecunda quadam diligentia sequuntur, flagrantibus desiderio doctrinae Christi, eum tamen interpellare non audentes. Iesus autem, quod Ioannes inchoavit, benignus consummat.

² Non quasi ignorans interrogat eos Christus, sed ut, pro sua magna benevolentia, occasionem nanciscatur, ad illorum quaestionem convenienter respondendi, et ut illi vicissim, in pio

suo desiderio sequendi Christum amplius incalescant, et sic ad gratiam recipiendam paratiores redantur.

³ *Rabbi*, id est *magister meus*. Nomen hoc a radice רב, *multus, magnus, amplius*, significat *praefectum, principem, magistrum*. Hoc honoris titulo doctores suos Iudaei decorabant. — Ex hoc quod hic, et multis aliis locis, S. Ioannes hebraica nomina graece interpretatur, evidenter eruitur illum non pro Hebraeis scripsisse, sed pro Christianis Asiae Minoris, hebraicae linguae ignaris.

⁴ In graeco, τοῦ μένει, *ubi*

* L. I. Comment. in Matth., c. 9.

(¹) Vers. 40.

Dicit eis: *Venite, et videte* ⁵. Venerunt et viderunt ubi maneret, et apud eum manserunt die illo: hora autem erat quasi decima ⁶. Erat autem Andreas, frater Simonis Petri, unus ex duobus qui audierant a Ioanne ⁷, et secuti fuerant eum ⁸. Invenit hic primum fratrem suum Simonem ⁹, et dicit ei: *Invenimus Messiam* (quod est interpretatum

moraris, vel ubi hospitaris? Cum sero esset, locum tantummodo hospitii Christi nosse volebant, quo illum opportunius in crastinum adire possent, et altiora quaedam, quam quae omnibus tradebat, ab eo audire. Alius igitur sensus est huic verbo, *habitas*, ut hic usurpatur, ab eo quem habet supra, ubi de Verbo dicit S. Ioannes ⁽¹⁾: *Et habitavit in nobis*.

⁵ Blande Iesus duorum discipulorum desiderio facit satis, comiter eos ad domesticum colloquium invitans. Sic mystice docemur, interdum praemittendam esse ethicam theoricæ: nam in vita activa atque in via purgativa bene exercitati, ad vitam contemplativam merentur pervenire.

⁶ Id est, circa vesperam: horæ enim duodecim, ab ortu ad occasum solis, computabantur ⁽²⁾. Igitur ab illa hora diei, qua cum Iesu domum intraverunt, usque ad mane diei sequentis, manserunt cum Iesu. *Quam beatum diem duxerunt, quam beatam noctem!* exclamat S. Augustinus ⁽³⁾. *Quis est qui nobis dicat, quae audierint illi a Domino? Aedificemus et nosmetipsi in corde nostro, et faciamus domum, quo*

veniat ille et doceat nos, et colloquatur nobiscum.

⁷ Scilicet audierant illud: *Ecce Agnus Dei*. Hanc Ioannis vocem nequaquam oblivioni dedit Andreas, sed illam toto vitæ tempore, usque ad passionem fixam menti retinuit, quando coram iudice testatus est, populum fidelem manducare Agnum, qui tamen integer perseverat et vivus. — Simon, hic, per anticipationem vocatur Petrus.

⁸ Secuti fuerant Ioannem Baptistam recto et sincero corde, parati ad ea omnia praestanda quae ille docuisset. Alter discipulus Baptistæ, ut dictum est, communiter creditur fuisse Ioannes Evangelista, qui modestiæ causa nomen suum silentio premit, qui tamen vivam, ad summam usque senectutem, felicissimi huius eventus recordationem habuit. — Notandum, Andream et Ioannem primos, post Petrum, in Apostolorum albo enumerari ⁽⁴⁾.

⁹ Andreas invenit fratrem suum Simonem, non fortuito, sed post inquisitionem sollicitam: cum enim sensisset ipse fructum et gratiam Christi, voluit fratrem suum, quem non carnali tantum

(¹) Io., I, 14. — (²) Io., XI, 9, Cf. infra, Sect. cxii, n. 3. — (³) Tract. vii in Io., post init. — (⁴) Cf. Matth., x, 2; Marc., iii, 17; Luc., vi, 14; Act., I, 13.

Christus)¹⁰. Et adduxit eum ad Iesum¹¹. Intuitus autem eum Iesus¹², dixit: *Tu es Simon, filius Iona: tu vocaberis Cephias* (quod interpretatur Petrus)¹³.

amore, sed maxime spirituali dilectione prosequeretur, participem facere gratiae sibi concessae, ut essent fratres, non solum carnis propagine, sed fide quoque et religione. — *Primum*, πρῶτον, id est, primum omnium invenit fratrem suum. Attamen, in aliquibus codicibus graecis, pro *primum* legitur *primus*, πρῶτος, quod refertur ad Ioannem: scilicet, ut quidam interpretantur, prior Andreas invenit Petrum; postea Ioannes invenit Iacobum fratrem suum.

¹⁰ *ἁγῖος*, *unctus*, idem est quod graece Χριστός. Magno cordis gaudio nuntium hoc Andreas fratri suo communicat. Vera haec est pietas, quae statim ut invenit thesaurum, fratrem vocat, ut illum thesauri illius participem faciat. Sic, qui Christum probe agnoscunt, ac ei firma fide et caritate adhaerent, nil magis cupiunt, quam ut illum in cordibus aliorum generent.

¹¹ Andreas Simonem ad Iesum adduxit, non ita tamen ut ambo fratres cum eo deinceps continuo

permanerent, sed solum ut ad horam suavissimo Salvatoris colloquio ille etiam frueretur. Enimvero eorum formalis vocatio postea facta est, quemadmodum a reliquis tribus Evangelistis expresse describitur (¹).

¹² Non solum oculis carnis, sed profundo intellectus intuitu atque magno caritatis affectu, Simonem introspexit Christus; hoc enim significat graeca vox ἐμβλέψας: intus quippe legebat Salvator generositatem cordis Petri, atque praevidebat futuram eius sanctitatem atque sublimitatem.

¹³ Bina hic recensita Petri nomina mysterio plena sunt: Simon, *obedientem* significat: quod ei convenit, qui Deo se, primo per Andream, dein per Christum, vocanti, illico paruit. — Iona vel Ioannes, id est *gratiosus*: fuit enim Petrus filius gratiae Salvatoris. — Cephias, syriace, id est *rupes*, *petra*, vel *saxum*, super quod Ecclesia fundanda erat. Ubi recolendum, nomina iussu Dei imposita, rebus congruere, quas Deus operari voluerit.

QUAESTIONES.

I. — *Quomodo quaerere potuerunt discipuli ubi Christus habitaret, cum ipse de se testatus sit non habere ubi caput reclinet* (²)?

Resp. Non habuit Christus propriam domum, sed in alieno hospitio morabatur, iuxta illud Ieremiae (³): *Quare quasi colonus venturus es in terra, et quasi viator declinans ad manendum?*

(¹) Matth., IV, 19.; Marc., I, 17; Luc., v. — (²) Matth., VIII, 20. — (³) XIV, 8, 9.

II. — *Quisnam fuit alter discipulus, qui praeter Andream, cum Iesu noctem duxit?*

Resp. A multis, inter quos S. Ioannes Chrysostomus, creditur fuisse S. Ioannes Evangelista: qui tamen nomen suum subticuit, iuxta consuetudinem hagiographorum, proprium nomen, ut saepius, non exprimentium. Porro, credendus est Ioannes idipsum fecisse quod Andreas, scilicet fratrem suum Iacobum adduxisse ad Iesum, quod deduci potest, tum ex eo quod dicitur *primum* vel *primus*, tum ex eo quod Iacobus simul cum Ioanne inter primos Apostolos recensetur ⁽¹⁾.

III. — *Utrum S. Andreas fuerit Petro maior natu?*

Resp. S. Andream Petro maiorem natu fuisse refert S. Epiphanius ⁽²⁾; ex quo clarior apparet eiusdem Petri prae ceteris Apostolis praerogativa, quod in Apostolorum catalogo, quem recensent Evangelistae, suo etiam fratri praeponatur, licet posterior fuerit non solum aetate, sed etiam ad discipulatum accessu, cum ab eo sit ad Christum adductus.

IV. — *Quandonam coepit Simon filius Iona vocari Cephas aut Petrus?*

Resp. Quod hoc loco Dominus noster praefinivit futurum esse nomen Simonis, impositum actu legitur, ubi describitur electio duodecim Apostolorum ⁽³⁾: *Et imposuit Simoni nomen Petrus*; quo nomine Christus ipse illum appellavit, cum ei claves regni caelorum promisit ⁽⁴⁾: *Tu es Petrus*; et post ultimam coenam ei dixit ⁽⁵⁾: *Dico tibi, Petre: Non cantabit hodie gallus*, etc.; pariter, post resurrectionem, de eo ait ⁽⁶⁾: *Dicite discipulis eius, et Petro*. Attamen Christus, in Evangelio, eum passim vocat Simonem. A condiscipulis autem non videtur appellatus fuisse Petrus, nisi post acceptum Spiritum Sanctum, erat enim nomen illud dignitatis; cum videamus inter discipulos fuisse de primatu aemulationem, usque ad tempus passionis Domini, ut patet ex S. Luca ⁽⁷⁾. Evangelistae vero illum nunc Simonem, nunc Petrum, nunc utroque nomine coniuncto, Simonem Petrum appellant; quia videlicet post Christi passionem scribebant, quo tempore iam apud fideles mos invaluerat illum Petri nomine vocitandi.

⁽¹⁾ Matth., x, 3, etc. — ⁽²⁾ Haer. xxxi, c. xvii. — ⁽³⁾ Marc., iii, 16. — ⁽⁴⁾ Matth., xvi, 18. — ⁽⁵⁾ Luc., xxii, 34. — ⁽⁶⁾ Marc., xvi, 7. — ⁽⁷⁾ xxii, 24.

SECTIO XXVII.

(I. I, 43-51).

Argumentum. — *Dominus, cum in eo esset ut in Galilaeam pergeret, Philippum invenit, quem ad sui sequelam vocat; Philippus vicissim Nathanael ad Christum accersit.*

Ratio Sectionis. — De historiae sequela nullum potest esse dubium, cum Evangelista tempus expresse designet, diem scilicet immediate sequentem vocationem An-

dreae et Petri. Galilaeam reliquerat Iesus ut a Ioanne baptizaretur et quadragesimale ieiunium transigeret: nunc autem illuc reversurus antea primos sibi eligit discipulos.

(a) **I**N crastinum voluit exire in Galilaeam, et invenit Philippum ¹. Et dicit ei Iesus: *Sequere me* ². Erat autem Philippus a Bethsaida, civitate Andreae et Petri ³. Invenit Philippus Nathanael ⁴, et dicit ei: *Quem scripsit*

(a) I. I, 43-51.

¹ Pro *in crastinum*, in graeco est τῇ ἐπαύριον, sicut supra (¹). Quarta haec erat dies, ex qua legati Sanhedrin ad Baptistam venerant, et postridie illius diei, qua Andreas fratrem suum Simonem ad Christum adduxerat (²). — Verbum *invenit* est praesenti tempore, εὗρίσκει. Ubi-
nam autem Philippum Iesus inven-
erit, utrum in Iudaea, an in Galilaea, Scriptura non dicit. Igitur Christus Dominus iter suum ita direxerat, ut praedestinatam Apostolum S. Philip-
pum cito inveniret.

² Tantae virtutis fuit Domini

nostri vox, ut animas etiam po-
tenter attraheret: foris dulcissime
sonabat, intus vero fortissime
movebat. Ex eis quae sequuntur,
clare infertur Philippum vocem
Christi illum vocantis statim
fuisse secutum.

³ Tres ergo iam Apostolos, ex
hac civitate, in Galilaea ad oram
maris Tiberiadis posita, Dominus
vocavit. Ex nominibus autem
graecis Andreae et Philippi, col-
ligi potest, plures genere grae-
cos ibidem fuisse. — Bethsaida
idem est ac *domus piscatoris*.

⁴ Quemadmodum Andreas Pe-
trum et Ioannes Iacobum (³), ita

(¹) Initio et fine Sect. xxv, pp. 176, 178. — (²) Cf. vers. 19, 29, 35. —

(³) Sect. praec., Quaest. II, p. 184.

*Moyses in lege, et prophetae, invenimus Iesum, filium Ioseph a Nazareth*⁵. Et dixit ei Nathanael: *A Nazareth potest aliquid boni esse*⁶? Dixit ei Philippus: *Veni. et vide*⁷. Vidit Iesus Nathanael venientem ad se, et dicit de eo: *Ecce vere Israelita, in quo dolus non est*⁸. Dicit ei Nathanael: *Unde me nosti*⁹? Respondit Iesus, et dixit ei: *Priusquam te Philippus vocaret, cum esses sub ficu, vidi te*¹⁰. Respondit ei

Philippus adducit ad Christum amicum suum Nathanael, cuius hebraicum nomen significat *Deus dedit* (1). Hic, qui et Bartholomaeus dictus est, a Cana Galilaeae fuit (2).

⁵ Non casu aut propria industria invenerant primi discipuli Iesum, sed Ioanne monstrante et Christo se eisdem exhibente. Totum vetus Testamentum dividebant Iudaei in legem, quinque Moysi libris contentam, et prophetas: unde sibi vult Philippus, eum invenimus, qui in tota Sacra Scriptura praedicatur.

⁶ Hoc dubitative profert Nathanael, cupiens hac super re certiorari; vel cum quadam admiratione, quod de tam ignobili civitate oriri posset Christus rex Israel; maxime cum sciret, et apud omnes compertum esset, Christum in Bethlehem nascenturum, communem vero esse opinionem, nullum in Galilaea surgere prophetam (3).

⁷ Accede ad Iesum, et tunc experieris qualis et quantus ille sit. Philippo persuasum erat, fore ut Nathanael, utpote sinceri cordis, plane acquiesceret, simul ac Ie-

sum spectasset et loquentem audisset.

⁸ Singulare atque magnificum laudis testimonium! Filius Dei de Nathanael, eo praesente, id ipsum testatur, de quo ipsemet ab Isaia (4) et Petro (5) commendatur, cum dicunt non esse inventum dolum in ore eius. Agnoscit quoque Iesus, in Nathanael, Israelis seu Iacob patriarchae proprietatem, quae fuit ut Deum fideliter contempleretur, virtuosam ducendo conversationem: ex quo deducimus, dubium antea propositum, scilicet: *A Nazareth*, etc., ab animo veritatis percipido processisse.

⁹ Non solum secundum faciem, sed praecipue secundum interiores animi dispositiones, ex quibus iam deprehendo te esse prophetam. Non ablegat simplex Nathanael Christi de se encomium, sed nec in se superbe extollitur.

¹⁰ Oculis utique corporis, iam tunc prima vice viderat Iesus Nathanael; at scientia, tum beata, tum indita, illum iam a principio suae conceptionis perfecte noverat. — *Vidi te sub ficu*, ὕπὸ τῆς

(1) Cf. Num., I, 8, seq.; I Paralip., II, 14; xv, 24. — (2) Io., xxi, 2. — (3) Io., VII, 41, 42, 52. — (4) LIII, 9. — (5) I Ep., II, 22.

Nathanael, et ait: *Rabbi, tu es Filius Dei, tu es Rex Israel* ¹¹. Respondit Iesus, et dixit ei: *Quia dixi tibi: Vidi te sub ficu, credis: maius his videbis* ¹². Et dicit ei: *Amen, amen dico vobis* ¹³: *videbitis caelum apertum, et Angelos Dei ascendentis et descendentes supra Filium hominis* ¹⁴.

συνῆν, scilicet sub ficu determinata, quae quidem verba referri debent, non ad: *priusquam te Philippus vocaret*, sed ad: *vidite*; id est, non Philippus eum sub ficu sedentem vocavit, sed, cum antequam Philippus Nathanael occurreret, Christus illum sub ficu vidit. Forsitan tunc Nathanael motu cordis se ad Deum specialiter converterat, et prae-cise ex hac designatione argumentum deprehendit Christum esse vere Messiam, Filium Dei.

¹¹ Splendida fidei confessio similis confessioni Petri, etsi forsitan Petrus explicitoria, si non altiora, de Christo senserit, ob quod primatum in Ecclesia promeruit. — Notandum, quam rite Nathanael regiam Christi dignitatem proclamet, quem Ecclesia invocat: *Cor Iesu, Rex et centrum omnium cordium*.

¹² Scilicet, aliquid videbis maius quam sint duo praedicta signa, videlicet et quod ego te vocaverim vere Israelitam, etc., et quod dixerim me sub ficu te vidisse et cognovisse: nimirum, me videbis mortuos suscitare, etc. — *Maius, μείζω, maiora*: inter

quae, potissimum est, quod mox sequitur.

¹³ Id est, certissime vel verissime: solus Ioannes, inter Evangelistas, vocem *amen* geminat idque constanter in sermonibus Christi referendis, scilicet, quinque et viginti vicibus.

¹⁴ Ad omnes discipulos praesentes nunc dirigit Christus sermonem. Exhibet autem signum valde singulare, quo probabiliter ad suam futuram ascensionem alludit⁽¹⁾. — Nathanael Iesum vocaverat Filium Dei; Iesus vero se vocat Filium hominis⁽²⁾, tum ut suam demonstret humilitatem, tum ut significet se, utpote novissimum Adam, venisse ut damna a veteri Adam causata repararet. Pulcre S. Bernardus de Angelis loquens, ait⁽³⁾: *Beati illi spiritus ascendunt per contemplationem Dei, descendunt per compassionem tui* — Censent nonnulli Christum a Iordane in Galileam profectum, tunc quando haec verba protulit, constitisse prope Bethel, ubi Iacob patriarcha visionem habuit de Angelis ascendentibus et descendentibus⁽⁴⁾.

(1) Io., vi, 63. — (2) Dan., vii, 13. — (3) Serm. II super *Qui habitat*. — (4) Gen.,

QUAESTIONES.

I. — *Utrum Philippus crediderit Christum esse filium Ioseph?*

Resp. Philippus et alii discipuli tunc revera ignorare potuerunt Christum fuisse conceptum de Spiritu Sancto; cum etiam nonnisi post Christi resurrectionem cognoverint, Dominum nostrum a mortuis resurgere debuisse ⁽¹⁾.

II. — *Utrum Nathanael sit idem ac Bartholomaeus Apostolus?*

Resp. Probabilius affirmative, ut suaderi imprimis videtur ex eo quod, sicut hoc loco coniungitur cum Philippo, ita apud Evangelistas, cum illi recensent catalogum Apostolorum, constanter unitur Bartholomaeus cum eodem Philippo, quemadmodum cum Petro Andreas, cum Iacobo Ioannes. Ulterius, apud S. Ioannem ⁽²⁾, Nathanael numeratur inter discipulos Christi, quibus iam tertio ⁽³⁾ Dominus se manifestavit; antea vero non aliis apparuisse legitur apud eundem Ioannem, quam Apostolis: ex quo primum est concludi, Nathanael unum ex Apostolis fuisse. His adde quod Nathanael cum Philippo vocatus est initio praedicationis Christi, eodem tempore quo Petrus et Andreas, quinimmo inclitam tunc fidei professionem emisit. — Notari etiam potest, apud S. Ioannem numquam nomen *Bartholomaeus* reperiri, licet omnes Apostolos ille passim recenset. Sed et de omnibus Apostolis, quos Christus elegit, Scriptura aliquid peculiare commemorat: sic de Petro, Andrea, Ioanne et Iacobo fratre eius, Thoma, Philippo, de utroque Iuda, de Matthaeo plura referuntur dicta vel facta; alter quoque Iacobus celebris est in Actibus Apostolorum ⁽⁴⁾, qui et reliquit epistolam, sicut et Iudas frater eius; Simon etiam vocatur Cananaeus et cognominatur Zelotes, velut ab insigni aliqua proprietate. De Bartholomaeo autem, nisi illum eundem esse qui et Nathanael dixeris, nihil prorsus, praeter nomen, habemus. Denique, advertatur, septuaginta discipulos multo post Apostolos fuisse vocatos, iuxta illud ⁽⁵⁾: *Post haec designavit Dominus et alios septuaginta duos*, etc.; Nathanael vero cum Philippo vocatus est initio praedicationis Christi, eodem scilicet tempore quo Petrus et Andreas. Ergo non inter discipulos adnumerandus est; quod si non inter Apostolos adnumeratur, non videtur quemnam locum teneat inter Christi sequaces, siquidem et ipsi a Christo dictum est: *Videbitis caelum apertum et Angelos*, etc., unde erat cum Christo mansurus. — Hisce omni-

⁽¹⁾ Io., xx, 9. — ⁽²⁾ xxi, 2. — ⁽³⁾ Vers. 14. — ⁽⁴⁾ xv, 13; cf. I Cor., xv, 7; Gal., i, 19; ii, 9. — ⁽⁵⁾ Luc., x, 1.

bus perpensis, concludimus, probabilius, Bartholomaeum esse ipsummet Nathanael: in quo a S. Augustino, cum omni reverentia, discedimus, censente Nathanaelem inter Apostolos non fuisse electum, eo quod, ait, doctus esset in Lege, ne videlicet praedicatio evangelica, et per eam hominum conversio ad fidem humanae sapientiae adscriberetur. At, vix e verbis ab ipsomet Nathanael prolatis, scilicet: *A Nazareth potest aliquid boni esse?* deduci potest, illum fuisse legis peritum; nisi ad peritiam in lege habendam sufficere dixeris, quod quis generalem Scripturae sensum cognoverit, quo casu Philippus a fortiori dicendus erit legis peritus, cum expresse dixerit: *Quem scripsit Moyses in lege et prophetis, invenimus Iesum* ⁽¹⁾. Quod autem apud tres Synopticos, Bartholomaeus, non Nathanael vocatur, mirandum non est, cum usitatum fuisse videatur, apud Hebraeos, tempore Christi, homines nomine patronymico vocitari ⁽²⁾. — At, dices, alii Apostoli, uno Petro interdum excepto, apud Synopticos, nomine non patronymico, sed proprio, vocantur; quidni et Nathanael? — *Resp.* Fortasse quia, pro gentibus scribentes, illi hebraicis nominibus terminationem latinam vel graecam, quantum fieri poterat, dabant, ut cum Saul faciunt Saulum, qui et Paulus, Iacob Iacobum, etc.; Nathanael vero latinizari vel graecizari non poterat; unde potius illum Bartholomaeum vocitarunt, quemadmodum et Levi Matthaeum appellant.

III. — *Utrum Nathanael expresse crediderit Iesum esse verum Filium Dei, id est, secundam Sanctissimae Trinitatis personam?*

Resp. Affirmative, ut ex ipsis S. Evangelistae verbis clare indicatur, maxime vero ex graeco, ubi legitur οὐ ἐῖ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Hic videlicet utrumque ex Scripturis, in quibus ipsa sua quaestione: *A Nazareth*, etc., eruditum se prodit, didicerat, Christum Dei Filium, et regem Israel exiturum ⁽³⁾. Interno igitur gratiae lumine collustratus, utrumque nunc in Iesu verificatum et corde credit et ore confitetur. — Confirmatur vero ex eo quod probe scire debuit Nathanael. vocem de caelo factam fuisse in Christum baptizatum ⁽⁴⁾: *Hic est Filius meus dilectus*, et maxime testimonium Ioannis ipsum non latuit ⁽⁵⁾: *Quia hic est Filius Dei* ⁽⁶⁾. — Porro, ei quod, ex S. Ioanne Chrysostomo, cui Angelicus Doctor, necnon plures recentiores exegetae consentiunt, in contrarium opponitur, scilicet Petrum singulariter dilaudatum fuisse ob eximiam

⁽¹⁾ De hac re agit S. August. in Ps. lxxv, t. 4, col. 643, et in Tract. vii in Ioann., t. 3, p. II, col. 349. Contra, vide S. Hieronym., Super Isai., lxxv. — ⁽²⁾ Cf. Marc., x, 46, Bartimaeus; Act., I, 23, Barsabas, qui et Ioseph; Act., xiii, 6, Bariesus, etc. — ⁽³⁾ Cf. Is., ix, 6. — ⁽⁴⁾ Matth., iii, 17. — ⁽⁵⁾ Io., I, 34. — ⁽⁶⁾ Cf. S. Thom., Comment. in h. l.

de Christi divinitate professionem, Nathanaelem vero minime, responderi potest, Petro laudi Christum vertisse, non quod primus talem fidei professionem emiseric, sed quod eam maiori affectu ediderit: ceterum, credendum non est Apostolos usque ad illud tempus, explicita fide de Christi divinitate caruisse, cum etiam legantur exclamasse ⁽¹⁾: *Vere filius Dei es.*

IV. — *Quisnam est sensus horum verborum: VIDEBITIS.... ANGELOS DEI ASCENDENTES ET DESCENDENTES, etc.*

Respondent nonnulli, per hoc significari quod Iesus usurus esset consuetudine atque ministerio Angelorum, qui modo de caelo ad eum, obsequii ergo, accessuri erant, modo vero, completo officio, de eius corporali praesentia ad sedem suam caelestem reversuri, quod in praecipuis vitae Christi mysteriis occurrit. At, cum non legatur huiusmodi res Apostolis visibilis fuisse, ideo melius dicitur, hic alludere Christus mysterio suae Ascensionis, cum, completo iam suo opere, Paradisi ianuam aperuit, *pandens iter ante homines* ⁽²⁾, Angelis de eius secundo adventu clarum testimonium reddentibus ⁽³⁾. Ceterum, modus iste dicendi, *ascendens* et *descendens*, in relatione ad Angelos, respondet huic alteri, quod de hominibus interdum usurpatur, *ingrediens* et *egrediens*.

(1) Matth., xiv, 33. — (2) Mich., ii, 13. — (3) Act., i, 11.

SECTIO XXVIII.

(I. II, 1-11).

Argumentum. — *Nuptiae in Cana Galilaeae celebrantur, ubi Iesus primum miraculum patrat, aquam in vinum convertens.*

Ratio Sectionis. — Acturum de primo solemnī Christi miraculo, recollere oportet, id quod docet S. Thomas *, miracula ab eo fuisse patrata in confirmationem eius doctrinae, et ad ostendendam virtutem divinam quae erat in ipso, ideoque, quantum ad primum, non debuisset Dominum nostrum miracula facere antequam inciperet doctrinam tradere, quod non fuit, nisi quando iam

perfectam attigit aetatem; quantum ad secundum vero, sic debuisset Christum per miracula divinitatem suam ostendere, ut simul crederetur veritas eius humanitatis; quapropter ait S. Chrysostomus **: *Iesus decenter non incipit signa facere in prima aetate; existimassent enim phantasma esse incarnationem; et ante opportunum tempus cruci illum tradissent.*

(a) T die tertia ¹, nuptiae factae sunt in Cana Galilaeae ²; et erat Mater Iesu ibi. Vocatus est autem et Ie-

(a) I. II, 1-11.

¹ Diem hanc tertiam nonnulli intelligunt in relatione ad τὸ *crastinum* Sectionis praecedentis, ita ut tres dies continui ab Evangelista nominentur distinctis locutionibus: nempe, *altera die* (¹), *in crastinum* (²), *die tertia*, scilicet, a vocatione Andreae et Petri. — Non desunt tamen qui diem tertiam numerant vel a profectioe Iesu in Galilaeam (³), scilicet, tertia die post τὸ *crastinum*, licet aliis magis placeat hic significari ipsam diem tertiam nuptiarum, quae in pago

Cana fiebant, ad quas Iesus vocatus erat; at, cum de Cana nondum sermo fuisset, hinc non videtur haec sententia probabilitate fulciri. Igitur, verisimilior, videtur secunda sententia, eo vel magis quod iam auctus exhibetur numerus discipulorum Iesu, et quia Iesus ipse ad has nuptias vocatus legitur: quae omnia non nisi certo temporis intervallo fieri poterant.

² Cana haec vicina erat Nazareth, non longe a mare Tiberiadis, quae nunc Kefr Kenna

* 3, Quaest. XLIII, art. 2. — ** Sup. Ioan. Hom. xx.

(¹) Io., I, 35. Sect. xxv. — (²) Ibid., xvi, 43. Sect. xxvii. Cf. infra, Sect. civ, Quaest. vi. — (³) Io., I, 43.

sus et discipuli eius ad nuptias ³. Et deficiente vino, dicit Mater Iesu ad eum: *Vinum non habent* ⁴. Et dicit ei Iesus: *Quid mihi et tibi est, Mulier* ⁵? *Nondum venit hora mea* ⁶. Dicit Mater eius ministris: *Quodcumque dixerit vobis, fa-*

dicitur. Alia erat Cana Phoeniciae, quae Cana maior dicebatur, nec procul aberat Sidone.

³ Attendendus est hic diversus loquendi modus ab Evangelista usitatus: nimirum Mater Iesu erat ibi quasi quodam iure proprio; Iesus vero et discipuli eius, quasi in amicitiae signum, vocati perhibentur: ex quo deduci potest, utrumque sponsum vel alterutrum Mariae coniunctissimum fuisse. — Quinam fuerint isti discipuli, non dicitur; sed inter eos probabile est adfuisse superius nominatos, scilicet, Andream, Simonem, Philippum, Nathanaelem, necnon ipsummet Ioannem, qui seipsum non nominat. — Adnotant plures, adventui istorum convivarum, in ultima hora, adscribendum esse vini defectum.

⁴ Magnum fidei argumentum in Maria, quae cum nondum vidisset Filium miracula palam patrantem, non dubitavit quin omnia posset facere. — Notanda modestia Virginis, dicentis tantummodo: *Vinum non habent*, sicut Lazari sorores dixerunt: *Ecce quem amas infirmatur* ⁽⁴⁾. Sciebat enim oratrix, Christum diligere petentem, eique omnia

concessurum. Non certe falsus est qui Beatam Virginem dixerit, in hac petitione, non secus ac Christum ipsum in miraculo patrando, respectum habuisse ad futuram Eucharistiae institutionem; unde rite colligimus, nos pro institutione sanctissimi Altaris sacramenti, precibus Deiparae debitores esse.

⁵ Nomen *Mulier*, appellativum est honoris apud Graecos et Hebraeos, quo etiam appellativo Christus in Cruce usus est, dum suum condebat testamentum ⁽²⁾, qui etiam Mariam Magdalenam post resurrectionem hoc nomine vocavit ⁽³⁾. Igitur Matrem suam Christus hic minime reprehendit aut despectui habuit, ut contendunt protestantium nonnulli, maxime cum illam sciret ex caritate et pietate postulasse ut scilicet egentium inopiae succurreret. Ceterum, phrasis qua utitur Christus, hebraea est, cuius generalis sensus, utique ex contextu determinandus, est, actionem, quae fit aut postulatur fieri, esse, pro illo tempore, minime opportunam ⁽⁴⁾.

⁶ Sensus obviu est, nondum advenisse tempus a Deo praefinitum, quo Christus miracula, et

(1) Io., xi, 3. — (2) Io., xix, 26. — (3) Ibid., xx, 15. — (4) Cf. Iudic., xi, 12; 2 Reg., xvi, 10; 3 Reg., xvii, 18; 4 Reg., iii, 13; Ibid. ix, 19; 2 Paralip., xxxv, 21; Matth., viii, 29; Luc., viii, 28.

cite ⁷. Erant autem ibi lapidariae hydriae sex, positae secundum purificationem Iudaeorum ⁸, capientes singulae metretas binas vel ternas ⁹. Dicit eis Iesus: *Implete hydrias aqua*. Et impleverunt eas usque ad summum. Et dicit eis Iesus: *Haurite nunc, et ferto architriclino* ¹⁰. Et tulerunt. Ut

signanter miraculum illud quod nunc postulabatur, ederet: quod tamen revera dici potest precibus Beatae Virginis acceleratum fuisse. — Mystice, per horam, intelligi solet passio Christi, qui pluries illud tempus suam horam vocitat ⁽¹⁾: at nomen *hora*, hoc loco, hunc sensum non habet.

⁷ Sciebat gloriosa Virgo, nihil sibi a dilecto Filio denegari posse, unde fidens ministros alloquitur. In his omnibus admirari libet excellentissimam Deiparae pietatem in egenos amicos, coniunctam cum eximia mansuetudine, fide, constantia et animi magnitudine. Et sane, hoc ad commendationem fidei Mariae pertinet quod, etsi Filium suum nil tale facientem adhuc vidisset, nihilominus firmiter credidit eum posse aquam in vinum commutare. Hic etiam eloquenter admonemur, nullo modo debere nos conari ut divinae subtrahamur voluntati.

⁸ Nomen *hydria* ab ὕδωρ desumptum est; unde non ad alium usum, quam ad aquam capiendam, vasa illa ordinabantur. Erant autem hydriae lapideae, et quidem κείμεναι, quod est, fixae, non mobiles: ex quo deducitur,

nullam potuisse fraudem subesse. Ex quo Christus Dominus iubet hydrias illas aqua repleri, rite infertur frequentem fuisse Hebraeis inter epulandum, lotionum usum: illi nimirum, ex recepto more, dum ad cibum capiendum accumberent, manus, calices, mensam, utensilia, lavare consueverant ⁽²⁾.

⁹ Μετρητής atticus quadraginta circiter litra continebat: hinc singulae hydriae octoginta, vel centum viginti litra circiter capiebant. Magnam igitur vini copiam Christus praebuit, ut manifestum esset omnibus miraculum. Sufficiens fuit vinum istud omnibus convivis, pro omnibus diebus quibus nuptiae adhuc perdurare debebant, imo forsitan aliquid superfuit, pauperibus distribuendum.

¹⁰ Hoc habetur in praesenti miraculo singulare, quod Christus solo voluntatis imperio illud patraverit, absque externa benedictione, oratione aut verbo quocumque indicante transmutationem aquae in vinum. — Architriclinus erat dispensator vel ordinator convivii, nomine desumpto ex triclinio, quod nomen idem est ac tres lecti, cum antiqui pransuri vel coenaturi, τρεῖς κλῖνας, hoc est tres lectos ster-

(¹) Io., vii, 30; xii, 23; xiii, 1; Matth., xxvi, 45; Marc., xiv, 35, etc. — (²) Cf. Matth., xv, 2; Marc., vii, 4; Luc., xii, 39.

autem gustavit architriclinus aquam vinum factam, et non sciebat unde esset, ministri autem sciebant qui hauserant aquam, vocat sponsum architriclinus, et dicit ei: *Omnis homo primum bonum vinum ponit, et cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius est* ⁴¹; *tu autem servasti bonum vinum usque adhuc* ⁴². Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galilaeae; et manifestavit gloriam suam ⁴³, et crediderunt in eum discipuli eius ⁴⁴.

nerent, quibus incubantes cibos sumebant. Signanter iubet Iesus vinum ferri architriclino, quia hic, utpote sobrius, magisque peritus saporum, poterat optime de hoc vino iudicare, et miraculum apud alios celebrare.

⁴¹ Quod dicitur *omnis homo*, distributio est, non simpliciter pro universis hominibus intelligenda, sed est accommodanda secundum consuetudinem tunc temporis receptam, qua primo quidem bonum proferebatur vinum, postea vero vinum inferioris qualitatis propinabatur. Ex quo deducitur, optimum fuisse vinum Christi virtute subministratum, cum eius immediata opera ad perfectissimum terminentur.

⁴² Alludit hic Evangelista illis conviviis, in quibus convivae inebriari solebant. Ex quo tamen minime colligere fas est, convivas illos iam inebriatos fuisse: pro talibus enim Dei Mater non

orasset ut miraculose vinum multiplicaretur, nec tale convivium sua Christus praesentia cohonestasset, sed nec convivis iam ebriis vinum per miraculum subministrasset. Aliunde illos adhuc sobrios tunc fuisse, sat clare indicant verba Evangelii: *Deficiente vino*, etc.

⁴³ Id est, notificavit hominibus Christus Dominus excellentiam divinitatis suae in carne latentis. Igitur, excludi debent mira illa, quae in apocryphis scriptoribus narrantur.

⁴⁴ Discipuli qui cum Christo ad nuptias fuerant vocati. Utique in eum et antea crediderant, attamen non tam perfecte: nunc autem firmiter credunt illum missum fuisse a Deo, veramque proposuisse doctrinam, atque divina virtute operatum fuisse; imo, nec dubitandum eos aliquo modo, confuse licet et imperfecte, in eius credidisse divinitatem.

QUAESTIONES.

I. — *Utrum nuptiarum sponsus, in Cana Galilaeae, fuerit S. Ioannes Apostolus?*

Resp. Id quidem censuere ex veteribus nonnulli, autumantes Ioannem, statim a nuptiis inconsummatis, ad apostolatam fuisse accersitum; at minimum habet haec opinio probabilitatis. Enimvero, cum Christus ad nuptias Canae venerit ut illas benediceret, certe non eas inconsummatas dissolvere, sed potius sua benedictione confirmare debuit, maxime cum venturi essent manichaei, docentes nuptias, et quidem in eo quod ad carnalem copulam pertinet, illicitas esse. Ex parte quoque S. Ioannis, videtur hac sententia eius insigni virtuti nonnihil detrahi, si videlicet dicatur uxorem habuisse, et quidem illam cogniturus, nisi inde a Christo fuisset, praeter priorem opinionem, distractus. Denique, haud immerito creditur Ioannes, ut supra dictum est ⁽¹⁾ alter fuisse duorum qui Christum, Baptista monstrante, secuti sunt: ex quo certe sanctae virginitatis servandae propositum concepisse credendus est.

II. — *Utrum S. Ioseph, coniux Beatae Virginis, nuptiis huiusmodi interfuerit?*

Resp. Valde probabiliter dicendus est S. Ioseph nuptiis Canae, una cum castissima Sponsa sua, interfuisse, cum hinc quidem teneri possit, illum non ante secundum Pascha vitae publicae Christi obiisse ⁽²⁾, illinc vero vix deceat mulieres, absque viris suis, nuptiis interesse. Nec obstat quod de eo mentio non fiat: nam, utique singulariter memorantur Mater Iesu et discipuli eius, eo quod miraculum et ad illius petitionem fieri debebat, et ad horum fidem firmandam ordinabatur: S. Ioseph autem, cum passive hic se habuerit, nec tali portento indiguerit ad fidem suam roborandam, ideo non debuit singillatim recenseri. — Quod si S. Ioseph, ut modo inuimus, adhuc superstes fuerit, tunc dicendum est eius cum Deipara matrimonium evasisse verum novae Legis sacramentum.

III. — *Quare voluit Christus nuptiis interesse?*

Resp. Ut contra futuros haereticos ostenderet nuptias esse rem bonam et honorabilem atque a Deo institutam, necnon ut illas nova atque spirituali benedictione sanctificaret, easdem ad

⁽¹⁾ Sect. xxv, n. 10, p. 178. — ⁽²⁾ Cf. tract. n. de S. Ioseph, P. II, art. 7, 2^a Ed.

sacramenti novae Legis dignitatem elevando. Attamen, dici non potest matrimonium illud fuisse primum novae Legis sacramentum, cum sponsi tunc baptismo Christi non essent baptizati, ideoque sacramenti recipiendi incapaces existerent. — *Discat hinc Christi sacerdos*, ait Estius ⁽¹⁾, *exemplo Domini sui, non accedere ad nuptias carnales, nisi valeat ex aqua facere vinum, id est, praesentia sua nuptiis carnalibus spiritualem ac Deo gratum addere saporem: ut, nimirum, eius sermone et morum gravitate moderentur atque cohibeantur convivarum excessus. Alioqui certe metuendum, ne dum nuptiali convivio se admiscet, et convivis se accommodat, vinum eius convertatur in aquam, id est, omnis eius sapientia vertatur in insipientiam. Quod utinam Christi sacerdotibus et parochis animarum non contingat!*

IV. — *Quid sibi vult Christi ad suam Matrem responsio: QUID MIHI ET TIBI EST, MULIER?*

Resp. Primo loco, omnino excludendus est, tanquam sanctitati Beatae Virginis derogans, sensus quem assignat S. Chrysostomus, videlicet, Mariam a Filio suo reprehensam fuisse, eo quod iure materno abutens, voluerit Christum adigere ad patrandum miraculum, cuius gloria in se redundaret. — Sed nec, secundo, sustinetur eorum interpretatio qui phrasim tanquam interrogativo modo propositam intelligunt: quasi dixisset Christus: Cur sollicita es, Mulier? Nonne scire debuisses iam adventasse tempus, quo miracula palam patrare debeo? Nimirum, talis sensus contortus est, et contextui repugnat. — Tertio, admitti etiam nequit multorum explicatio, verba illa his aequivalere dicentium: *Quid mihi tecum commune est, Mulier?* quasi videlicet protestaretur Christus, potestatem miracula faciendi, ad divinitatem, quacum Maria non participabat, minime pertinere: hoc quippe probe sciebat Dei Mater; sed nec phrasi illi unquam talis sensus in Scriptura inest. — Igitur dicendum, verba haec: *Quid mihi et tibi, Mulier*, debere, hoc loco, sicut quoties in Scriptura recurrunt, accipi in luce contextus: scilicet, idipsum hic sibi vult quod sequentibus verbis significatur: *Nondum venit hora mea*. Quasi dixerit Christus: Petitio tua, o Mulier, nondum impleri deberet, cum nondum hora mea advenerit: licet petitione tua, nunc fiat ut iam revera adveniat hora haec, cum tibi Deus resistere minime valeat.

V. — *Cuius coloris fuit vinum quod ex aqua Christus produxit?*

Respondent aliqui, aquam vinum factam non mutasse colorem, secus ex colore agnovisset architriclinus vini praesentiam, nec ei

(1) In h. l.

necesse fuisset vinum gustare, quod tamen dicitur: *Ut autem gustavit*, etc. — At verius dicitur aquam, cum natura, colorem quoque mutasse, et conversam fuisse in vinum rubrum, iuxta illud quod canitur: *Aquae rubescunt hydriae* ⁽¹⁾. Nec de architriclino simpliciter dicitur quod vinum gustavit, sed: *Ut gustavit...*, *dicit*, etc.: nempe ex gustu cognovit non simpliciter illud esse vinum, sed vinum optimum, cuius originem ille nesciebat, sciebant vero ministri, qui tamen non gustaverunt, cum ministrorum non esset vinum inter ministrandum bibere.

VI. — *Cur dicatur mutatio aquae in vinum fuisse primum Christi miraculum?*

Resp. Imprimis, illa miracula quae in apocryphis libris, *Infantia Salvatoris* et *Evangelio Nazaraeorum* narrantur, merito tanquam fabulae a Doctoribus unanimiter reiciuntur. Nimirum, manifestum est, ait S. Ioannes Chrysostomus ⁽²⁾, *illa signa quae quidam dicunt in pueritia a Christo facta, mendacia et fictiones esse: si enim a prima aetate miracula fecisset Christus, neque Ioannes eum ignorasset, neque reliqua multitudo indignisset magistro ad manifestandum eum.* Deinde, plura utique mirabilia circa Christum facta sunt, ut partus virgineus, stella magorum, etc.; quae tamen non apparent ab ipso patrata. Denique, mira Christus in cognitionis ordine, ante hoc miraculum protulit, sicut cum duodennis in templo doctoribus responsiones dedit sapientia refertas, aut cum secreta cordis Nathanael pandit: at huiusmodi mira non erant in oculis hominum, seu talia, quibus eius potentia omnibus manifesta fieret, et quibus, ordine, non logico, sed ontologico, homines efficaciter inducerentur ad credendum in eum: et hoc quidem sensu praesens miraculum dicitur initium signorum Iesu.

⁽¹⁾ Hymno ad Vesp. in Epiphania Domini. — ⁽²⁾ Hom. xvi, circa med. super illud: *Ut manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans.*

SECTIO XXIX.

(I. II, 12-22).

Argumentum. — *Adventante Paschatis festo, Iesus Hierosolymam se confert, ubi vendentes eiicit e templo, praedicens futuram corporis sui resurrectionem.*

Ratio Sectionis. — Completis nuptiis in Cana, Iesus probabiliter civitatem suam Nazareth repetiit, ex qua cum contemptui a concivibus, ob ingloriam generis conditionem, haberetur, Capharnaum, ubi destina-verat domicilium suum aliquando se fixurum, petiit. Descensus hic vel iter Christi in Capharnaum aliis est ab eo de quo agit S. Matthaeus capite quarto *, qui nonnisi post incarcerationem Ioannis contigit; unde colligitur nunc Dominum Capharnaum venisse tantummodo velut in transitu, ut inde scilicet Hierosoly-

mam pergeret, ad imminens Pascha ibi celebrandum. — Porro, prima haec vendentium e templo eiectio, quam solus S. Ioannes commemorat, perperam a quibusdam cum altera confunditur, quam in die palmarum evenisse Synoptici concorditer tradunt, et in qua non solum vendentes, ut hic, sed etiam ementes eiecit Dominus **. *Manifestum est*, ait S. Augustinus ***, *non semel, sed iterum, hoc esse a Domino factum: sed illud primum commemoratum a Ioanne, hoc ultimum a ceteris tribus.*

(a) OST hoc descendit Capharnaum ipse ¹, et Mater eius, et fratres eius ², et discipuli eius ³, et ibi manserunt

(a) I., II, 12-22.

¹ Civitas haec, Galilaeae metropolis erat in finibus Zabulon et Nephtali, quam postea Iesus sibi domicilium elegit (¹), et ad quam in suis praedicationibus solebat diverti: nunc autem tantum ibi commoratur, quantum necesse erat ad se manifestandum, antequam in Iudaeae urbe principe, Hierosolymis, suam propalaret missionem.

Rite dicitur Iesus Capharnaum descendisse, cum urbs haec, ad littus maris Galilaeae sita, decliviori loco esset relate ad Nazareth.

² Fratres hic dicuntur lato sensu, scilicet pro consobrinis, prout pluries in Evangelio notatur (²).

³ Superius recensiti, scilicet Andreas, Petrus, Philippus, Na-

* Vers. 13. Vide Sect. xxxix. — ** Matth., xxi, 12, seq.; Marc., xi, 15, seq.; Luc., xix, 45, seq. Cf. infra, Sect. cxxxi. — *** L. II de Consensu Evangelist., c. 67.

(¹) Cf. Matth., ix, 1. — (²) Vide infra, Quaest. I, p. 201.

non multis diebus. Et prope erat Pascha Iudaeorum ⁴: et ascendit Iesus Hierosolymam ⁵, et invenit in templo vendentes boves, et oves, et columbas ⁶, et numularios sedentes ⁷. Et cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes eiecit de templo, oves quoque, et boves, et numulariorum effudit aes, et mensas subvertit ⁸. Et iis, qui columbas ven-

thanael, et probabiliter etiam plures alii, inter quos Ioannes, filius Zebedaei (¹).

⁴ Consulto dicit Ioannes *Pascha Iudaeorum*, ad distinctionem Paschatis Christianorum, quod dum scriberet, generaliter in omnibus ecclesiis apostolicis celebrabatur, quod cum Paschate Iudaeorum minime coincidebat. Ex hoc autem loco evidenter colligitur, non die 6 Ianuarii, ut aliqui ex liturgia deducere contendunt, nuptias in Cana, celebratas fuisse.

⁵ Proculdubio cum Matre sua Sanctissima, fratribus ac discipulis; necnon, ut censemus, cum S. Ioseph, qui per singulos annos Hierosolymam se conferre consueverat.

⁶ Ἐν τῷ ἱερῷ, scilicet non in aede sacra, quae proprie vocatur ναός (²), nec in atrio sacerdotum continente altare holocaustorum, verum in quodam anteriori atrio templi, scilicet in atrio gentium, ubi tamen huiusmodi mercatura exerceri vetabatur. Ibi videlicet sacerdotes, avaritia ducti, ministros suos posuerant, qui animalia immolantia venderent. — Columbae erant consueta oblatio

pauperum, puerperarum egenarum atque profluvio laborantium.

⁷ Invenit quoque Iesus ibi numularios ad mensas sedentes, καὶ τοὺς κερματιστὰς καθημένους: tales isti erant qui, loco monetae maioris valoris, aera minuta subministrabant, quibus peregrini necessaria ad sacrificia facile possent comparare, aut etiam tributum templo solvere, quod siclum sanctuarii dicebatur. — Graecum nomen, κέρμα, proprie designat *pecuniam minutam*, ex κείρειν, quod significat, *in frustra concidere*.

⁸ Mira res est, Dominum nostrum, cum nondum pluribus coruscasset miraculis, et eius fama nondum innotuisset, facto de funiculis quasi flagello, bestias omnes e templo, nullo contradicente, eiecisse: quod aperto est indicio, occultam in eo divinitatis vim reluxisse. — Notandum tamen, ex textu graeco, non resultare Dominum eiecisse flagello ipsosmet vendentes, sed solum animalia, scilicet oves et boves: nam, quod legitur: πάντας ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ τὰ τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας, verti debet: *Omnes eiecit e templo*,

(¹) Cf. supra, Sect. xxvi, Quaest. ii, p. 184. — (²) Cf. supra, Sect. x, Quaest. iii,

debant⁹, dixit: *Auferte ista hinc, et nolite facere domum Patris mei domum negotiationis*¹⁰. Recordati sunt vero discipuli eius, quia scriptum est: *Zelus domus tuae comedit me*¹¹. Responderunt ergo Iudaei, et dixerunt ei: *Quod signum ostendis nobis, quia haec facis*¹²? Respondit Iesus, et dixit eis: *Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud*¹³. Dixerunt ergo Iudaei: *Quadraginta et sex annis aedificatum est templum hoc, et tu in tribus diebus excitabis*

scilicet, tum oves, tum boves: nimirum, sola quadrupeda huiusmodi Iesus funiculo eiecit: consequenter, eorum domini e templo discedere coacti sunt. — Notandum ulterius, particulam *quasi* in graeco deesse.

⁹ Columbae, eodem modo quo caetera animalia expelli a templo non poterant; ideoque iussit Christus ut auferrentur caveae ligneae in quibus erant inclusae.

¹⁰ Templum vocat Dominus quasi paternam domum, cui cohaerenter antea dixerat (⁴): *Nesciebatis quia in iis quae Patris mei sunt, oportet me esse* (²).

¹¹ Id est magna affectio honorandi templum tuum spiritualiter me absorbit. Locus iste recitatur in persona Christi ex psalmo LXVIII (³), qui psalmus ad Messiam refertur (⁴). Huc etiam pertinet locus Malachiae (⁵): *Et statim veniet ad templum suum Dominator... Ipse enim quasi ignis conflans, et quasi herba fullorum.*

¹² Responderunt, id est, ansam ceperunt ulterius Christum in-

terloquendi. Ideo superbi Iudaei, Christi auctoritatem admittere recusantes, signum ab eo praesumptuose exigunt, quo ille cogatur probare ius sibi datum mercatores exturbandi, quos tamen sacerdotes et praefecti templi admiserant. Certe intelligebant eum, qui talem sibi auctoritatem vindicabat, debuisse se prophetam aut legatum divinum existimare; unde eum de signo suae legationis arcessunt.

¹³ Vox est non imperantis, sed praedicentis simul et promittentis. Signum hic dat Christus futurum, rememorativum praeteriti, quemadmodum regi Achaz datum fuerat signum, futura scilicet Incarnatio Verbi ex Virgine (⁶). Dum autem haec verba proferret Dominus, forsitan manum pectori admovebat, seipsum designans, ut significaret signum, quod quaerebant, se tunc revera daturum, quando, dissoluto per manus impiorum hominum sacratissimo templo corporis sui, illud resurgendo reaedificaret: ex quo sat aperte constare de-

(¹) Luc., II, 49. — (²) Cf. supra, Sect. xv. nota 21, p. 105. — (³) Vers. 10. —

(⁴) Cf. Act., I, 20; Rom., xv, 3. — (⁵) Mal., III, I, 2. — (⁶) Is., VII, 14.

illud? ¹⁴ Ille autem dicebat de templo corporis sui ¹⁵. Cum ergo resurrexisset a mortuis, recordati sunt discipuli eius quia hoc dicebat; et crediderunt Scripturae et sermoni quem dixit Iesus ¹⁶.

bebat, illum esse Dominum totius universi, cum nullum opus quis maius facere possit, quam seipsum a mortuis suscitare. Non semel autem Dominus noster ad tale signum futurae suae a morte resurrectionis provocavit (¹). — *In tribus diebus*, id est, intra tres dies naturales, seu die tertia.

¹⁴ Quam alte infixā fuerit Iudaeorum mentibus haec Domini nostri propositio, apparet ex eo quod illam ei iterum haud semel per calumniam obiciunt (²).

¹⁵ Id est de templo quod erat corpus suum. Pro *templo*, hic, graece habetur, non τὸ ἱερόν, sed proprie ὁ ναός, quo nomine designabatur aedes sacra, seu Sanctum Sanctorum, ubi videlicet Dei maiestas habitabat (³). —

Advertendum est, primam hanc Christi cum primoribus Iudaeorum congressionem triste omnino praebere praesagium; ex hinc enim odium implacabile contra eum concipiunt, quod serius erumpere debebit et in acerbam Redemptoris mortem desinere. Sic iam verificatur prophetia Simeonis (⁴): *Ecce positus est hic*, etc.

¹⁶ Quando videlicet Dominus apparuit discipulis, et aperuit eis sensum ut intelligerent Scripturas, tunc plane intellexerunt verba olim ab eo prolata: *Solvite templum hoc*, ad eius mortem et resurrectionem referri. — *Comedit me*, καταφάγεται με, id est, me quasi ignis urens devorabit atque consumet.

QUAESTIONES.

I. — *Quinam fuerunt illi quos Evangelista fratres Domini hic appellat?*

Resp. Illi fuerunt consanguinei et affines Domini nostri ex parte Matris eius. Ubi respuenda omnino est, tanquam haereticalis, eorum positio, qui dicunt hos Domini fratres Mariae fuisse filios; pariter tamquam haeresi proxima habenda est opinio eorum qui volunt Ioseph, ex alia coniuge, liberos habuisse, qui hic fratres Christi vocitantur. Novimus enim consuetudinem esse Scripturae, ut homines unius genealogiae nominentur fratres, quandoquidem, ut ait S. Hieronymus (⁵): *Fratres consobrinos dici, omnis Scriptura demonstrat*. Sic in Genesi Lot dicitur frater Abrahae (⁶), et

(¹) Matth., xii, 39. — (²) Matth., xxvi, 41; xxvii, 40. — (³) Vide supra, n. 6, p. 199. — (⁴) Luc., ii, 34. — (⁵) Comment. in Matth., xii. — (⁶) Gen., xiii, 8, 11; xiv, 14.

Iacob frater Laban ⁽¹⁾. Ultimo notandum est, etsi pluries in Novo Testamento de fratribus Domini sermo sit, hos tamen nunquam vel Mariae vel Ioseph filios dici; dum e contra Maria saepe Mater Iesu vocatur, qui vicissim, in civitate Nazareth, tanquam unus eius filius exhibetur, ὁ υἱὸς Μαρίας ⁽²⁾. Sed maxime haec veritas in Calvario relucet, quando Iesus moriens Mariam Ioanni commendavit, quod certe non fecisset, si haec alios praeter illum filios habuisset; et cum vicissim eidem Ioannem, tanquam in unicum filium, commendavit. — Quinam autem sunt isti qui dicuntur fratres Domini? Quatuor recensentur, videlicet, Iacob dictus minor, Ioseph, Simon et Iudas ⁽³⁾. Porro, de duobus prioribus, nempe Iacobo minori et Ioseph, certo certius definiri potest, illos Mariae filios minime fuisse: nam eorum mater, scilicet Maria Cleophae, dicitur cum Maria Matre Iesu prope Crucem constitisse ⁽⁴⁾. Sed ulterius advertendum, Iudam hunc fratrem extitisse Iacobi minoris ⁽⁵⁾; denique, iuxta testimonium ab Eusebio adductum ⁽⁶⁾, Simon hic recensitus, in sede Hierosolymitana, Iacobo minori ideo successit, quod, sicut iste, filius esset Cleophae: unde comperitum est quatuor istos fratres fuisse ⁽⁷⁾.

II. — *Quare missionem suam Christus auspicari voluit ab eiectione vendentium in templo?*

Resp. Ut ostenderet se ad hoc venisse ut, veteribus ritibus sepositis, novum Deo cultum, omni imperfectione purgatum, instauraret: iuxta illud prophetae Ieremiae ⁽⁸⁾: *Ecce constitui te..., ut evellas..., et aedifices et plantes*; prius quippe debet expurgari vetus fermentum, ut fiat nova conspersio ⁽⁹⁾. Sic etiam adimpleta est prophetia Malachiae ⁽¹⁰⁾: *Sedebit conflans et emundans argentum, et purgabit filios Levi, et colabit eos quasi aurum et quasi argentum.*

III. — *Quid est zelus?*

Resp. Zelus proprie sumptus est intensa affectio, seu fervor quidam ex amore vehementi procedens, per quem homo conatur ea excludere, quae consecutionem boni optati impediunt: quoniam vero bonum duplex est, scilicet corporale et spirituale, ideo alius est zelus carnalis, et alius zelus spiritualis vel divinus, quo zelo specialiter laudantur Elias ⁽¹¹⁾ et Phinees ⁽¹²⁾. Hoc zelo accensus

⁽¹⁾ Ibid. xix, 15. — ⁽²⁾ Marc., vi, 3. — ⁽³⁾ Matth., xiii, 55. Cf. tr. de S. Ioseph, P. II, art. 8, n. 6. — ⁽⁴⁾ Cf. Matth., xxvii, 56; Marc., xv, 40, 47; Luc., xxiv, 10; Io., xix, 25. — ⁽⁵⁾ Luc., vi, 16; Act., i, 13; Iud., 1. — ⁽⁶⁾ Hist. Eccles., iii, 11. — ⁽⁷⁾ Cf. Infra, Sect. xcv, nota 3. Sect. civ, nota 21. — ⁽⁸⁾ I, 10. — ⁽⁹⁾ I Cor., v, 7. — ⁽¹⁰⁾ iii, 3. — ⁽¹¹⁾ 3 Reg., xix, 10, 14. — ⁽¹²⁾ Num., xxv, 7 seqq.

verus Christi discipulus, Dei honorem, proximi correctionem, veritatis defensionem ac iustitiae observationem toto nisu affectat, impedimenta eorum pro viribus removens: quod si nequeat, tolerat et gemit. Pulcre admonet S. Augustinus ⁽¹⁾ quomodo unusquisque habere debeat zelum salutis proximi, nec ipsi sit dicendum: *Sufficit mihi anima mea: ipsam integram servem Deo.*

IV. — *Quare Christus vocat corpus suum templum?*

Resp. Per metaphoram valde appropriatam hoc dixit Dominus, cum in eo *plenitudo divinitatis*, seu plena divinitas, *inhabitaret corporaliter* ⁽²⁾, scilicet, per hypostaticam unionem, ideoque longe potiori iure quam anima nostra habitat in corpore nostro, aut quo ipsa corpora nostra templa sunt Spiritus Sancti ⁽³⁾.

V. — *De quonam templo dixit Christus, illud quadraginta et sex annis aedificatum fuisse?*

Resp. Hoc dixit non de templo a Salomone aedificato, nec, probabiliter, de templo a Zorobabele restituto, sed, ut videtur, de templo quod ante sex et quadraginta annos coeperat aedificare aut restituere Herodes Ascalonita, eo fine ut ipsemet ab Hebraeis tanquam Messias haberetur, cum hunc prophetae praedixissent templum Dei instauraturum; unde sensus verborum Iudaeorum hic est: Quadraginta et sex anni iam sunt, ex quo templum hoc coeptum est restitui, licet nondum structura eius omnino sit absoluta, et tu solus brevi tridui spatio praetendis illud reaedificare? Narrat Iosephus structuram hanc usque ad Neronis tempora perdurasse, cum plura artificum et operariorum millia in eo ornando iugiter occuparentur.

(¹) Tract. x in Io., c. 11, n. 9. — (²) Col., 11, 9. — (³) 1 Cor., 111, 16.

PARS III.

A primo Paschate vitae publicae Iesu Christi Domini nostri ad secundum Pascha.

SECTIO XXX.

(I. II, 23-25).

Argumentum. — *Cum esset Iesus Hierosolymis in die festo Paschae, multi crediderunt in Nomine eius: ipse tamen eis semetipsum non credebatur.*

Ratio Sectionis. — Quantum intercesserit temporis inter initium praedicationis Ioannis Baptistae et primum Pascha vitae publicae Domini nostri, nequit cum omnimoda certitudine determinari. Haud improbabilius tamen potest unius anni spatium assignari: sex videlicet circiter menses pro Ioannis praedicatione, antequam Iesus baptizaretur;

et pariter alii sex ab hoc eventu usquedum Hierosolymam Christus ascenderit, Pascha ibidem celebraturus. Porro, ex verbis quibus initium huic Sectioni datur, nullum manet dubium, praesentem tractum evangelicae narrationis praecise ad primum vitae publicae Domini nostri Iesu Christi Pascha proprie pertinere.

(a) UM autem esset Hierosolymis, in Pascha, in die festo ¹, multi crediderunt in Nomine eius ², videntes

(a) I. II, 23-25.

¹ Tenebantur Iudaei, Paschatis festo, coram Domino Hierosolymis apparere: Christus igitur, tum religionis causa, tum ut aliis bono cederet exemplo, tum etiam ut praescripto Legis se conformaret, in urbem Iudaeae principem se contulerat, ut diximus, cum discipulis suis, et probabiliter etiam cum Matre sua et putativo Patre Ioseph. — *In die festo*, ἐν τῇ

ἑορτῇ, id est, non solum in ipso solemnī die, sed per totam hebdomadam festi, per quam Iudaei azyimi panes comedere debebant.

² Non omnes crediderunt expresse Iesum esse Filium Dei ac verum Deum, sed crediderunt illum esse virum sanctum atque prophetam a Deo missum. — In graeco, pro *in Nomine eius*, habetur εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, in

signa eius, quae faciebat ³. Ipse autem Iesus non credebatur semetipsum eis ⁴, eo quod ipse nosset omnes, et quia opus ei non erat ut quis testimonium perhiberet de homine ⁵: ipse enim sciebat quid esset in homine ⁶.

Nomen eius, quasi per ipsum illi sperarent posse se salutem consequi. Hic apparet diversitas animi, in primoribus et in popularibus, erga Iesum: illis se ei hostiles exhibentibus, his vero bene affectos.

³ Quoniam fuerint in speciali ista signa quae faciebat Iesus, non dicitur; certum autem est Christum Dominum magna tunc fecisse miracula ⁽¹⁾; intellexerunt quippe testes horum prodigiorum, impossibile esse Deum fieri falsitatis vadem, cooperatorem vel assertorem, ideoque vere Filium Dei illum esse debere, qui talia patrabat prodigia.

⁴ Loquitur Evangelista secundum communem hominum modum, quo quis incertus de amicitia alicuius, eidem se non plene committit. His igitur Christus, tamquam fidis et constantibus amicis, non se committebat: sciebat enim eorum plures sibi constanter minime adhaesuros, sed levi de causa mox mutandos atque ab eo finaliter discessuros, eo quod non spirituale regnum, quale Christus condere debebat, sed temporale, in divitiarum abundantia et honorum pompa, exspectarent. Ergo Iesus cum his non tam fiducialiter versabatur, sicut cum discipulis suis, cum eorum fides, non tam puritati do-

ctrinae quam praedicabat, quam splendori miraculorum innixa, defectura esset, adveniente ignominia passionis et Crucis ⁽²⁾.

⁵ Nimirum, Christus Dominus omnia vel secretissimas hominis cogitationes cognoscebat: hoc modo diserte testatur Evangelista Ioannes, quod quidem constans Evangelii sui scopus est, Christum revera Deum esse, cum solius Dei sit abscondita cordium scrutari et futura contingentia cognoscere. Probe sciebat Iesus, quinam ex iis qui iam in illum credere se profitebantur, caritate essent privati, quinam etiam non essent perseveraturi.

⁶ Dominus noster, ut Deus, cognoscebat uniuscuiusque hominis interiora, divina illa scientia quae ipsi communis est cum Patre et Spiritu Sancto; ut homo est autem, eadem cognoscebat et scientia beata, illa scilicet quam in caelo sancti possident; et praeterea, scientia indita, quae propria est Angelorum, et quam perfecte possedit Christus in ordine ad opus nostrae redemptionis perfecte exequendum. Pulcre S. Augustinus ⁽³⁾: *Plus noverat artifex quid esset in opere suo, quam ipsum opus, quid esset in semetipso*. Quocirca Christo proprie competit appellatio καρδιογνώστης, *cognitor*, vel *scrutator* cordium ⁽⁴⁾.

(1) Io., III, 2. — (2) Io., xx, 29. — (3) Tract. xi in Io., c. III, n. 2. — (4) Cf. Act., I, 24.

QUAESTIONES.

I. — *Quaenam erat principalis solemnitas Iudaeorum?*

Resp. Principalis Iudaeorum solemnitas fuit solemnitas Paschatis, in memoriam exitus ab Aegypto, seu liberationis populi hebraei, instituta. Initium habebat die decimaquarta mensis Nisan, sub vespere, in plenilunio post vernal aequinoctium, quo tempore agnus paschalis comedebatur, iuxta ritum a Moyse praescriptum ⁽¹⁾. Tunc incipiebat solemnitas azymorum, quae per octo dies celebrabatur, quo tempore innumerae hostiae pacificae immolabantur.

II. — *Utrum sit idem, credere Deum, credere Deo, et credere in Deum?*

Resp. Negative; nam credere Deum est credere Deum esse; credere Deo est assensum intellectus ei praebere, quia est prima et infallibilis veritas; credere in Deum est tendere in eum, ut in ultimum finem. — Ad quod intelligendum, sciendum est quod actus quilibet recte distinguitur secundum habitudinem ad obiectum illius; porro actus fidei triplicem habet habitudinem ad obiectum fidei: vel enim respicit Deum sicut obiectum materiale quod creditur, et sic est *credere Deum*; vel respicit Deum sicut obiectum formale, cui fides innitur, et cuius ratione credimus ea quae credenda sunt, et sic habetur *credere Deo*; vel denique respicit Deum secundum quod intellectus a voluntate motus tendit in ipsum, ut in ultimum finem, et sic habetur *credere in Deum*. Sic igitur credere Deum est credere Deum esse: credere Deo est credere ei aliquid revelanti; credere in Deum est credendo tendere in eum, sicut in ultimum finem. Quocirca quod hic dicitur, secundum textum graecum, multos credidisse in *Nomen Christi*, proprie significat eos tetendisse in eum, quasi in illo ultimus eorum finis esset collocandus; et quia solus Deus potest esse finis noster, hinc implicite saltem, illi Christum ut Deum habebant ⁽²⁾.

III. — *Utrum possit homo, caritate destitutus, dici tendere in Deum?*

Resp. Affirmative, licet imperfecte. Nam homo, etiam caritate destitutus, potest veram fidem habere, ut docet Concilium Tridentinum ⁽³⁾; nemo enim credit nisi volens: hinc, homo etiam cari-

⁽¹⁾ Exod., xii, 19, 26, 27, 42; Levit., xxiii, 6; Num., xxviii, 17-25. Cf. infra, Sect. ccxxvii, Quaest. 1; — ⁽²⁾ Cf. S. Thom., 2^a 2^{ae}, Quaest. ii, art. 2. — ⁽³⁾ Sess. vi, can. 8.

tate destitutus, voluntatem aliquo modo propensam habet in id quod credit, et ideo actus fidei sic ab eius voluntate imperatur, ut credendo incipiat tendere in Deum, sicut in ultimum finem. Praeterea, legimus de peccatoribus affectum peccati retinentibus, quod crediderunt in Christum, licet illum non confiterentur, quia *dilexerunt gloriam hominum, magis quam gloriam Dei* ⁽¹⁾. Quocirca, quilibet fideles, etiam impii, vere recitantes symbolum fidei, ubi expresse dicunt *Credo in Deum*, in ipsum, licet imperfecte, tendere dicendi sunt.

(1) Io., XII, 42.

SECTIO XXXI.

(I. III, 1-21).

Argumentum. — *Nicodemum nocte edocet Christus de renascendo ex aqua et Spiritu Sancto, de sui, instar aenei serpentis, exaltatione, necnon de Dei bonitate, qui Filium suum unigenitum misit ad salvandum mundum.*

Ratio Sectionis. — Cum superiori Sectione dixerit Evangelista, multos, durante festo Paschatis, quod Dominus noster Hierosolymis transegit, in eum credidisse, eandem nunc prosequitur historiam, introducto scilicet uno ex illis qui ei adhaeserunt, Nicodemo nempe, qui Salvatoris doctrinam, initio eius praedicationis,

dociliter suscepit, licet occultus manderet propter metum Iudaeorum *. In hac sui ad Nicodemum allocutione, quae est prima Salvatoris instructio, per modum sermonis impertita, Christus Dominus veritatis magister, fundamentalia christianae religionis dogmata compendio recenset.

(a) RAT autem homo ex pharisaeis, Nicodemus nomine, princeps Iudaeorum ¹. Hic venit ad Iesum nocte ², et dixit ei: *Rabbi, scimus quia a Deo venisti magister: nemo enim potest haec signa facere, quae tu facis, nisi fuerit Deus cum eo* ³.

(a) I., III, 1-21.

¹ Unus scilicet fuit ex primoribus inter Iudaeos, et, ut videtur, ad Sanhedrin pertinens (¹), quae res illi impedimento fuit, ne ad Christum aperte ac meridiana luce accederet. Nepotem ferunt Gamalielis, quem Paulus se doctorem audivisse tradit (²): post Christi vero resurrectionem, baptismate tinctus, a Iudaeis tandem in exilium eiectus est. Eius memoria in Martyrologio Romano die 3 Augusti recolitur.

² Scilicet Hierosolymis, ubi Nicodemus habitabat. Ex quo Iesum ille nocte adiit, intelligitur pharisaeos odio iam in Dominum fervere coepisse, ut supra animadvertum est (³).

³ Signanter dicit *haec signa*: hoc ipso ostendens, rite se discernere Christi miracula a falsis quorundam portentis, puta a miris quae olim magi Pharaonis ope daemonis patraverant: ubi etiam eloquenter testatur, opera-

* Io., XIX, 39.

(¹) Io., VII, 50. Cf. Io., XII, 42; XIX, 39. — (²) Act., XXII, 3. — (³) Sect. XXIX, n. 15.

Respondit Iesus, et dixit ei ⁴: *Amen, amen, dico tibi: nisi quis renatus fuerit denuo* ⁵, *non potest videre regnum Dei* ⁶. Dixit ad eum Nicodemus: *Quomodo potest homo nasci, cum sit senex?* *Numquid potest in ventrem matris suae iterato introire, et renasci* ⁷? Respondit Iesus: *Amen, amen, dico tibi: nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto,*

tione miraculi, testimonium verae doctrinae perhiberi. Solus enim Deus omnipotens, tanquam principalis auctor, facit miracula proprie dicta; sancti autem ea faciunt ministerialiter: ulterius, iure protestatur Nicodemus, vera miracula solummodo in veritatis confirmationem compleri. — Cum vero pluraliter dicat, *scimus*, intelligi dat, alios quoque, ex pharisaeis, eiusdem fuisse sententiae, qui tamen metu pariter detinebantur, ne Iesu palam adhaerent.

⁴ *Respondit*, non directe quaestioni, sed intimae cogitationi interlocutoris: hunc quippe sensum saepe in Scriptura habet verbum istud ⁽¹⁾. Nimirum, pharisaeis insita erat opinio, se hereditario iure potituros regni Dei: quam falsam opinionem nunc vult Dominus convellere. Igitur, cum Nicodemus bona teneretur intentione, dignus fuit qui a Christo instrueretur, et primo quidem de sacramento novae Legis maxime necessario, scilicet de Baptismo, qui est spiritualis regeneratio et ianua Ecclesiae.

⁵ In graeco legitur: ἐὰν μὴ

τις γεννηθῇ ἄνωθεν, id est, *nisi quisnatus fuerit denuo*, vel *desuper*: nam adverbium ἄνωθεν non solum significat *iterum*, sed etiam *desursum*, quo modo legitur ⁽²⁾: *Qui desursum, ἄνωθέν, venit, super omnes est*. Sensus ergo est, nisi homo adeptus fuerit esse supernaturale ac deiforme, per gratiam et virtutes fidei, spei, et caritatis, non potest videre regnum Dei. — *Sicut homines non nascerentur iniusti, nisi ex semine Adae propagarentur, ita nisi in Christo renascerentur, iusti non efficerentur*, ait Concilium Tridentinum ⁽³⁾.

⁶ *Regnum Dei*, id est, patriam beatorum ⁽⁴⁾. Signanter dicit *videre*, cum felicitas ultima consistat in Dei visione, non per figuram aut in aenigmate, sed per ipsam rem visam, Deo existente simul termino et medio huius ineffabilis visionis.

⁷ *Iterato introire*, δέυτερον εἰσελθεῖν. Hac interrogatione aperte evincit se Nicodemus Christi verba materialiter, scilicet de secunda nativitate secundum carnem, intellexisse. — Pro *renasci*, hic iterum in graeco est γεννηθῆναι, *nasci*.

(¹) Cf. supra Sect. xxix, 12. — (²) Io., III, 31. — (³) Sess. vi, 3. — (⁴) Cf. supra, Sect. xvi, n. 12 et quaest. vii. pp. 113; 117.

*non potest introire in regnum Dei*⁸. *Quod natum est ex carne, caro est; et quod natum est ex spiritu, spiritus est*⁹. *Non mireris quia dixi tibi: Oportet vos nasci denuo*¹⁰. *Spiritus, ubi vult, spirat; et vocem eius audis, sed nescis unde veniat, aut quo vadat: sic est omnis, qui natus est ex spiritu*¹¹. Respon-

⁸ Sensus est, nullum hominem, etiam parvulum et rationis nondum capacem (particula enim *nisi* distribuit universaliter), qui reipsa vel, si sit adultus, voto saltem aut desiderio, ex aqua, tanquam matre, et Spiritu Sancto, tanquam patre, renatus non fuerit, vitam posse consequi sempiternam. — Nota hic duplex praeceptum: unum, renascentiae ex Spiritu; alterum, baptismi in aqua: duo igitur sunt necessaria ad spiritualem hominis renascentiam: unum, actio principalis agentis, qui est Spiritus Sanctus; alterum, actio instrumenti, id est, aquae, in qua, caput nobis immergentibus, vetus homo, tanquam in sepulcro sepelitur et ex qua, nobis emergentibus, novus homo consurgit. — Notandum, in graeco, iterum legi, *natus fuerit*, γεννηθῆναι; praeterea, ibi omnino deest appellativum, *Sancto*.

⁹ Quod natum est a carnali parente, non habet nisi esse naturale, unde salvari in vitam aeternam nequit; quod autem spiritualiter regeneratum est ex aqua et Spiritu Sancto in baptismatis lavacro, efficitur res spiritualis, id est homo invisibilis. Cohæret huic loco illud S. Ioannis (¹):

Qui non ex sanguibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt; et rursus illud S. Pauli (²): *Caro concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem*.

¹⁰ Incipit Christus, magna sapientia et longanimitate, exponere novae generationis ordinem, pro quo primo locum auditorem attentum facit. — Pro *denuo*, hic iterum est ἀνωθεν, *desuper*.

¹¹ Expositio est per simile ex vento, cui Spiritus Sanctus, ob vehementiam affectus, comparatur. Sibi vult ergo Christus, Spiritum Sanctum, ubi voluerit, doctrinam suam manifestam facere, sive per praedicatores, sive per internam inspirationem; latere vero hominem tum rationem divinae voluntatis talia decernentis, tum finem eiusdem, cum non cognoscat homo consilium Dei. — Sciendum vero, secundum S. Augustinum, per priorem vocem *Spiritus*, intelligi Spiritum Sanctum; secundum S. Chrysostomum vero, intelligi ventum: porro, utique dici potest, nomen *Spiritus*, hic, utrumque significare, scilicet ventum et Spiritum Sanctum, cum idem nomen hebraice, רוּחַ, et graece πνεῦμα,

(¹) 1, 13. — (²) Gal., v, 17.

dit Nicodemus, et dixit ei: *Quomodo possunt haec fieri* ¹²? Respondit Iesus, et dixit ei: *Tu es magister in Israel, et haec ignoras* ¹³? Amen, amen dico tibi, quia quod scimus, loquimur, et quod vidimus, testamur, et testimonium nostrum non accipitis ¹⁴. Si terrena dixi vobis, et non creditis, quomodo, si dixero vobis caelestia, credetis ¹⁵? Et nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo, Filius hominis, qui est

utrumque significet. Nomen autem *Spiritus*, secunda vice positum, manifeste denotat Spiritum Sanctum, ut etiam ex graeco eruitur, in quo cum π parvo scribitur.

¹² Ingenua hac quaestione, prodit se Nicodemus sincerum veritatis inquisitorem, ideoque meretur a Domino uberius instrui.

¹³ Volens Christus Nicodemum ulterius instruere, eum prius ad humilitatem reducit: nam, *ubi... humilitas, ibi et sapientia* ⁽¹⁾. Merito autem illum redarguit Dominus, cum mysterium hoc scire debuisset, quod pluries in prophetis, non solum figuraliter, sed etiam litteraliter describitur, puta, ubi dicitur ⁽²⁾: *In die illa, erit fons patens domui David*, etc. ⁽³⁾. — In graeco, *magister* est cum articulo, ὁ διδάσκαλος, id est, magister ille prae-cellens, seu ab omnibus haberis tamquam doctor egregius.

¹⁴ Secundum Vulgatam, videre est gradationem quamdam in verbis Domini nostri: plus enim est *videre*, quam *scire* simpliciter, cum ad sensum visus, pro veritate confirmanda, provocare solemus; plus quoque est testari, quam simpliciter loqui. — At-

tamen, in graeco, pro *scimus*, est οἶδαμεν, et pro *vidimus*, ἐωράκαμεν: quae duo verba, ex eadem radice ὁράω, *video*, derivata, idem significant, nisi quod prius, quod tempus perfectum indicat, sensum habet simpliciter *vidimus*; alterum vero, quod est perfectum cum significatione praesentis, sensum habet: *vidimus et adhuc videmus*. Sensus ergo est: Ea quae vidimus et quae in conspectu nostro iugiter sunt posita, loquimur et testamur vobis, qui tamen verbis nostris increduli estis.

¹⁵ Terrena quae Christus hic caelestibus opponit, sunt faciliora mysteria, quale praecise est mysterium de baptismi necessitate; unde arguit a minori ad maius: nempe, si de baptismo mihi disserenti fidem detrectatis, quomodo mihi credetis, quando de Incarnatione et Trinitate vobis eloquar? Hac tamen incredulitate non obstante, pergit Christus Nicodemum de redemptionis mysterio benignus erudire. — *Terrena*, τὰ ἐπίγεια, ea scilicet quae in terra complentur; *caelestia*, τὰ ἐπουράνια, quae in caelis exsistunt.

(1) Prov., xi, 2. — (2) Zach., xiii, i. — (3) Cf. Ezech., xi, 19; xxxvi, 25, 26.

in caelo ¹⁶. *Et sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam aeternam* ¹⁷. *Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam aeternam* ¹⁸. *Non enim misit Deus Filium suum in mundum,*

¹⁶ Cum dixisset Christus testari se quod viderat, idem nunc argumentum resumit, ostendens se rite caelestia mysteria patefacere posse, eo quod ex caelo originem habeat. Nimirum, nemo ascendit in caelum, id est, nemo caelestia scrutatus est, et nemo penetravit in intima et secreta Dei, qui in caelis habitat, ea quoque hominibus manifestare potuit, nisi qui de caelo descendit, id est, ex Deo habet originem, scilicet Filius Dei, qui est in sinu Patris, ipse enarravit (¹). — *Ascendit*, graece in praeterito est, ἀναβέβηκεν: nimirum, ita ascendit, ut ibi semper fuerit, et semper fuerit divinam essentiam per perfectam comprehensionem contemplatus. — In pluribus graecis codicibus desunt verba, *qui est in caelo*, ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ. — Nota hic clare expressam unionem hypostaticam: videlicet, descendit de caelo Verbum solummodo secundum divinam naturam; at, quia Verbum homo factum una tantum persona est, ideo rite dicitur Christus, vel Filius hominis descendisse de caelo.

¹⁷ His verbis Christus Dominus futurae mortis suae genus praedicit, ducta figura ex aeneo serpente, quem cum fide aspi-

cientes ab anguium morsibus sabantur (²). Sic igitur, qui Filium hominis intuiti fuerint pendentem in Cruce, modo in eum crediderint, fide caritate formata, vitam consequentur aeternam. — Notandum, Christum passionem suam vocare exaltationem, primo, quia in aere sublevatus est in Cruce; secundo, quia per passionem Deum maxime honoravit; tertio, quia per illam humanum genus exaltavit; quarto, quia patiundo meruit ipsemet exaltationem, scilicet praelationem omnis creaturae et corporis sui glorificationem (³). — Notandum ulterius, quod dicitur, *oportet*, δεῖ, accipi debere, non absolute, sed subaudito divino decreto in prophetarum vaticiniis iam manifestato. Praeterea, in graeco legitur: ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων ἐν αὐτῷ ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον, quod, omissis verbis *non pereat*, verti potest: *Ut omnis credens in ipso habeat vitam aeternam*, sic ut verba *in ipso* pertineant ad subsequens, *habeat*, et sensus sit: omnis credens, habeat vitam aeternam in Filio hominis, seu in coniunctione cum Filio hominis. In graeco, desunt verba *non pereat*, μὴ ἀπόληται.

¹⁸ Magnitudinem et gratuitatem divinae dilectionis erga nos

(¹) Io., I, 18. — (²) Num. xxxi, 9. — (³) Cf. infra, Sect. ccxxxvi, Q. iv.

ut iudicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum ¹⁹. *Qui credit in eum, non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei* ²⁰. *Hoc est autem iudicium, quia lux venit in mundum, et dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem: erant enim eorum mala opera* ²¹. *Omnis enim, qui male agit, odit lucem, et non venit ad lucem, ut non arguantur opera eius* ²². *Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta* ²³.

hic eloquenter exponit Dominus: nimirum, eousque nos amavit Deus, ut cum adhuc inimici illius essemus, Filium suum unigenitum, quo nil pretiosius penes ipsum est, nobis dederit: cuius donationis finis denuo inculcatur, scilicet ut credens in ipsum vitam consequatur aeternam. Ex hoc loco theologicum axioma confirmatur, Verbum in gratiam hominis a peccato salvandi ita in mundum venisse, ut si homo non peccasset, ipsummet incarnatum minime fuisset.

¹⁹ *Iudicet* hic stat pro *condemnet*, ut patet ex opposito, *salvetur*. — Vide hic nemini, saltem adulto, sufficientia denegari salutis auxilia. De primo suo adventu hic loquitur Dominus noster: in secundo enim, ita iudicabit, ut etiam condemnaturus sit.

²⁰ Non dicit: *Qui non credit iudicabitur*, sed *iam iudicatus est*, ἤδη κέκριται, quod est, iam iudicatus manet, scilicet in Dei praescientia et reprobationis decreto, quia eius damnatio iam certa est ac evidens, cum reiecerit salutis fundamentum, quod est fides. — *In nomine*, εἰς τὸ ὄνομα,

in nomen, scilicet, quia non credit Christi nomen esse salvificum.

²¹ Quicumque concupiscentiam praefert rationi, aut bonum creatum bono divino, ipse revera diligit tenebras magis quam lucem. — Ex ultimis verbis: *Erant enim eorum mala opera*, sponte deducitur, cordis corruptionem impedimento esse quominus quis fidem amplectatur (¹).

²² De hoc eloquens suppetit exemplum in prima hominis transgressione: statim namque post peccatum, quaesivit homo latibulum, volens se a facie Domini abscondere. Sic ergo, qui rei indecorae operam dat, lucem refugit et tenebras quaerit.

²³ Alia est veritas doctrinae, alia veritas vitae, alia veritas iustitiae: dicit ergo *facit*, ut omnia veritatis genera complectatur. Igitur, qui veritatem omni modo facit, ad lucem secure pervenit. — Verba: *In Deo sunt facta*, hic sensum non habent, *facta sunt* virtute Dei: licet enim hoc verum sit, tamen proprius huius loci sensus est, huiusmodi opera luci divinae conformia esse, ab eaque collustrari.

(¹) Cf. Io., v, 44.

QUAESTIONES.

I. — *Quam ob causam Dominus statim in odium pharisaeorum incurrit?*

Resp. Primo, quia sentiebant illi doctrinam eius ac totam vitae rationem eis contrariam esse; secundo, quia cum eos non sectaretur, putabant illum sibi adversari: ideoque qui illos verebantur, Iesum fugiebant, ne viderentur in contrarias transiisse partes.

II. — *Utrum Nicodemus incredulus fuerit verbis Domini nostri?*

Resp. Ita quidem inferendum videtur ex ipsius Domini nostri testimonio, illum arguentis incredulitatis: *Si terrena dixi vobis, et non creditis*, etc.; licet haec verba non ad ipsum solum, sed generaliter ad Iudaeos referantur. Et revera, hic est perniciosus sapientum eruditorumque hominum morbus, omnia ad rationis trutinam revocare praesumentium, nihil vero fidei deferentium, cum tamen deberet mens humana sese eidem humiliter subiicere. Attamen fidem paulatim, loquente Domino, in Nicodemi animum insedissee, ex iis quae postea leguntur, inferri potest ⁽¹⁾.

III. — *Utrum nomen aqua, hic, proprie accipi debeat?*

Resp. Affirmative, ut eruitur ex definitione Ecclesiae ⁽²⁾ et tota traditione ⁽³⁾. Licet enim nomen *aqua* interdum ad significandam tribulationem metaphorice accipiatur ⁽⁴⁾, hic tamen esse proprie accipiendum suadet ipsum nomen Spiritus Sancti, cui immediate copulatur, et quod sensu proprio accipitur. — *Obiicienti* analogum dicendi modum, scilicet ⁽⁵⁾: *Ipse vos baptizabit in Spiritu Sancto et igni*, ubi ignis metaphorice accipitur, — *respondetur*, ipsamet rei evidentia requiri, ut nomen ignis, hic, metaphorice sumatur, cum elementum hoc ad abluendum non sit ordinatum. — Cum hoc tamen stat, pro adultis, qui aqua baptizari nequeunt, valere baptismum sanguinis, vel etiam desiderii seu flaminis.

IV. — *Utrum parvuli sine baptismo decedentes possint consequi vitam aeternam?*

Resp. Negative: legitur enim in Concilio Florentino ⁽⁶⁾, *illorum animas, qui in... solo originali (peccato) decedunt, mox in*

⁽¹⁾ Cf. Io., vii, 50; xix, 39. Infra, Sect. clvii; cccxliv. — ⁽²⁾ Conc. Trid., Sess. vii, Can. ii. — ⁽³⁾ Cf. Act., viii, 36-38. — ⁽⁴⁾ Cf. Thren., iii, 54; Ps. lxxviii, 2, 15; etc. — ⁽⁵⁾ Matth., iii, ii. — ⁽⁶⁾ Decret. pro Graecis.

infernum descendere. Quocirca, sustineri nequit opinio Ioannis Gerson, Gabrielis Biel et Card. Caietani, qua tenetur huiusmodi infantibus aeternam posse salutem obtineri in voto et oblatione parentum.

V. — *Cur pluraliter dicit Dominus noster: SCIMUS, VIDIMUS?*

Respondent aliqui, hoc ideo esse, quia testimonium quod Christus reddebat, ad opera theandrica pertinebat, in quibus tres personae communicant, cum agatur de operibus ad extra. At, cum Dominus noster hic de se loquatur, ut formaliter explente missionem suam homines instruendi, et sic ut homo erat, hinc melius dicitur, pluralem numerum hic pro singulari, maiestatis, vel emphásis gratia, poni ⁽¹⁾; et sic verba haec aequivalent ei quod idem Christus de seipso dixit ⁽²⁾: *Scio eum.*

VI. — *Quomodo dici potest Filius Dei descendisse de caelo, cum Deus locum mutare non valeat?*

Resp. Filius Dei dicitur descendisse de caelo, non locum mutando, aut seipsum movendo, sed nostram naturam, quae inferior est respectu divinae naturae, induendo, atque in ea visibiliter apparendo. Mansit ergo unde descendit, sed novo modo coepit existere ubi prius iam erat.

VII. — *Qua ratione serpens aeneus figura extitit Christi?*

Resp. Primo, quia quemadmodum serpens ille aeneus habuit quidem figuram et similitudinem serpentis venenati, non autem realitatem, sic Christus habuit similitudinem carnis peccati, et inter peccatores reputatus est, quin tamen haberet culpam, aut qualemcumque peccati umbram. Secundo, quia erectio illius serpentis figuravit suspensionem Christi in ligno. Tertio, quia sicut Iudaei corporaliter vulnerati, intuitu illius serpentis a morsu ignitorum serpentium sanabantur, ita homines, intuendo oculis fidei Christi passionem seu Christum in Cruce expansum, ab omni ardore incentivi peccati et tentatione diaboli non solum sanantur, sed etiam ad fortiter praeliandum animantur, necnon vestigia Christi sequentes, ad mala praesentis vitae patienter toleranda.

VIII. — *Utrum verba: SIC ENIM DEUS DILEXIT MUNDUM, et caetera usque ad finem praesentis Sectionis. sint a Christo prolata, an a S. Ioanne addita?*

Resp. Quibusdam, quidem, cum Toletio, visum est, verba haec et sequentia, non Iesu, sed Evangelistae esse, exponentis singulare

(1) Cf. Io., xxi, 24. — (2) Ibid., viii, 55.

Incarnationis beneficium: at verisimilius dicenda sunt ab Evangelista, tanquam ab ipsomet Salvatore prolata, referri: cum omnino cohaereant cum praecedentibus eius verbis, nec ratio sit cur Iesu sermo hic abrumpi dicatur, qui totus est ut Nicodemo pandat mysterium dilectionis Dei erga nos.

IX. — *Cum nihil appetatur nisi bonum, quomodo potest quis plus diligere tenebras quam lucem?*

Resp. Nemo utique aliquid appetere potest, nisi bonum, seu, ut fert scholae adagium, nemo operatur respiciens ad malum, quod est, nemo perpetrat vel appetit malum, nisi sub ratione alicuius boni saltem apparentis, utpote delectabilis, vel utilis; unde dicitur: *Via stulti recta in oculis eius* ⁽¹⁾. Quapropter, eatenus dicendi sunt homines tenebras magis quam lucem diligere, quatenus illas sibi sub specie lucis confingunt.

(1) Prov., xii, 15.

SECTIO XXXII.

(I. III, 22-36).

Argumentum. — *Iesus cum discipulis ministrando baptismati occupatur; Ioannis vero discipuli id aegre ferentes, rem ad magistrum suum deferunt, qui eis salutis documenta subministrat et novum de Christo insigne testimonium profert.*

Ratio Sectionis. — Hic in conspectu ponuntur baptismus Christi et baptismus Ioannis, Christo baptismum suum exercente ubi prius Ioannes baptizaverat, quasi ad illius operam perficiendam et complendam. Ubi ultimum de Christo te-

stimonium Baptista ponit, discipulorum suorum invidia id provocante: in quo pretiosa dantur documenta de Christi divinitate eiusque a Patre processione, necnon de fide in ipsum, ad salutem omnino necessaria.

(a) OST haec venit Iesus et discipuli eius in terram Iudaeam, et illic demorabatur cum eis ¹, et baptizabat ². Erat autem et Ioannes baptizans in Aenon, iuxta Salim, quia aquae multae erant illic ³; et veniebant, et baptizabantur: nondum enim missus fuerat Ioannes in carce-

(a) I. III, 22-36.

¹ Egressus Iesus Hierosolymis, in Iudaea commorabatur, infra quam provinciam Hierusalem continebatur; unde sensus est, Iesum, e metropoli, in aliam provinciae partem discessisse. Incertum est autem quonam perrexerit; tuto dici potest, ad Iordanis ripam, non longe ab urbe Iericho. — *In terram Iudaeam*, graece est, εἰς τὴν Ἰουδαίαν γῆν, quasi in agrum tribus Iudae.

² Non suis ipse, quemadmodum Baptista, sed discipulorum

manibus, ut mox dicetur (¹), ut plurimum, baptizabat Dominus. Hoc ipso clare ostendit Christus, accessum ad ipsum primo habendum esse per baptismum.

³ Ubinam situm fuerit oppidum Salim, non plane constat: certum tamen esse debet, Ioannem discessisse a ripa trans Iordanis, ubi prius baptizaverat (²), ad regionem cis Iordanem, cum eius discipuli inferius testentur: *Qui erat tecum trans Iordanem*; ulterius, probabiliter locus ille fuit

(¹) Io., IV, 2. Sect. XXXIV, n. 4, p. 227. — (²) Sect. XVI, n. 9, p. 112.

rem ⁴. Facta est autem quaestio ex discipulis Ioannis cum Iudaeis de purificatione ⁵. Et venerunt ad Ioannem, et dixerunt ei: *Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, et omnes veniunt ad eum* ⁶. Respondit Ioannes, et dixit: *Non potest homo accipere quidquam, nisi fuerit ei datum de caelo* ⁷. *Ipsi vos mihi testimonium perhibetis, quod dixerim: Non sum ego Christus, sed*

non longe a ditione Herodis, cum hic legatur mox Baptistam in carcerem coniecisse, utique, ut censere possumus, opera pharisaeorum ⁽⁴⁾. Aennon, Ἀνών, ex radice *נן* fontes significat ⁽²⁾.

⁴ Per hoc innuit Evangelista Ioannes, omnia a se hucusque de actibus Christi descripta, a ceteris Evangelistis praetermissa fuisse, cum hi de Christo ita loquantur, ac si praedicare et signa peragere non coepisset, nisi post Ioannis incarcerationem, de qua re sermo inferius recurrit ⁽³⁾.

⁵ Disceptabant aliqui ex discipulis Ioannis cum Iudaeis a Christo baptizatis, uter baptismus efficacior esset: illis siquidem, spreto Christi baptismo, extollere volentibus virtutem sui magistri; his, e contra, qui videlicet memores erant verborum Ioannis, huius baptismum minoris facientibus prae baptismo Christi. — Loco *cum Iudaeis*, plures graeci codices habent μετὰ Ἰουδαίου, *cum Iudaeo*: unde videtur disceptatio, ξήτησις, fuisse inter discipulos Ioannis et Iudaeum quemdam, laudantem et extollem ritum observatum a disci-

pulis Iesu, prae ritu Ioanneo. Haud semel cernuntur discipuli pro suo magistro inflari ⁽⁴⁾.

⁶ Invidiae plena animadversio: unde nil mirum, si isti Ioannis discipuli se postea, contra Christum, pharisaeis, quos illius aemulos noverant, coniunxerint. — *Omnes*, hic, pro ingenti multitudinem usurpatur: emphaticus est dicendi modus, ex malo zelo ortus, ex quo etiam habetur quod a nominando Iesu se abstinere: *Qui erat tecum*. — Attende quomodo isti ad commovendum Ioannem, callide procedant: primo, commemorant humilitatem pristini status Christi; secundo, exaggerant quod hic ab ipso Ioanne acceperat; tertio, recitant officium quod ipse Christus, ut putabant, in detrimentum Baptistae, gratis assumpsisse videbatur.

⁷ Discipulos suos benigne erudit Ioannes, nec eos acrius arguit, ne magis irriteret et a Christo penitus arceat. Dicit ergo Baptista, opus esse Dei, quod omnes ad Christum adirent; tacite significat, se a caelo non accepisse eandem potestatem, quae Chri-

(¹) Sect. seq., Quaest. II, p. 225. — (²) Cf. Num., I, 15; II, 29; VII, 78. — (³) Sect. seq., p. 223. — (⁴) Cf. I Cor., IV, 6.

quia missus sum ante illum ⁸. *Qui habet sponsam, sponsus est* ⁹; *amicus autem sponsi, qui stat et audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi: hoc ergo gaudium meum impletum est* ¹⁰. *Illum oportet crescere, me autem minui* ¹¹. *Qui desursum venit, super omnes est* ¹². *Qui est de terra, de terra est, et de terra loquitur* ¹³. *Qui de caelo venit, super omnes est.*

sto competebat, et quam ille ei ultro agnoscebat.

⁸ Insignis Baptistae humilitas, qua immensam inter Christum et se differentiam aperte atque sincere agnoscit, clare iterum designans Iesum tanquam verum Messiam.

⁹ Explicat Ioannes quare omnes veniunt ad Christum: quia ipse est excellentissimus sponsus iam in Psalmo celebratus (¹). Triplici autem ratione Christus dicitur sponsus: primo, generaliter, relate ad Ecclesiam; secundo, particulariter, per respectum ad quamlibet animam Deo caram et Deum timentem; tertio, singulariter, relate ad Beatissimam Virginem, Matrem suam, quam pretiosissimis gratiarum monilibus exornavit. Titulum ergo ac dignitatem sponsi Ioannes Christo vindicat, se humiliter agnoscens non amplius esse quam sponsi amicum. — Symbolum hoc desponsationis saepius in Scriptura tum veteris, tum novi Testamenti recurrit (²).

¹⁰ Proprium Baptistae officium fuit paranympbi, seu pronubi, eius videlicet qui nuptiis praeerat celebrandis. Paravit ergo Baptista nuptias Christi cum Ec-

clesia, homines ad poenitentiam provocando, sponsi vero vocem spiritualiter audivit, in cuius verbis valde delectabatur.

¹¹ Christum crescere oportebat, Ioannem vero minui in hominum aestimatione. Christus enim nec in sanctitate animae, nec in divinitate intrinsecus crescere poterat, extrinsecus tamen auge-scere debebat; Ioannes vero utique in gratia accepta diminui non debebat: attamen aestimatio quam de illo habebant discipuli temperanda erat, hoc pacto, ut illum non plus quam Praecursorem existimarent. Sic sidus matutinum, orto iam sole, absconditur ac deficere dicitur.

¹² *Super omnes*, ἐπάνω πάντων, quod verti potest: *Super omnia*: quo significatur supremum Christi super omnes res et personas dominium. — Notandum, gratuito omnino, a recentioribus quibusdam auctoribus, verba haec et sequentia, Ioanni Evangelistae, non Baptistae, attribui.

¹³ Qui originem et naturam habet terrenam, altius terra se erigere nequit, unde et terram sapit, et eius doctrina humana est, non excedens principia rationis naturalis.

(¹) XLIV. — (²) Cf. Is., LIV, 5; LXII, 5; Os., II, 19, 20; Matth., IX, 15; Eph., V, 25; etc.

Et quod vidit et audivit, hoc testatur, et testimonium eius nemo accipit ¹⁴. *Qui accepit eius testimonium, signavit quia Deus verax est* ¹⁵. *Quem enim misit Deus, verba Dei loquitur; non enim ad mensuram dat Deus spiritum* ¹⁶. *Pater diligit Filium, et omnia dedit in manu eius* ¹⁷. *Qui credit in Filium, habet vitam aeternam. Qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum* ¹⁸.

¹⁴ Qui naturae caelestis est ac divinae, uti Christus, supra terrena facile extollitur; unde eius doctrina longe sublimior est, conformis scilicet iis quae vidit et audivit a Patre caelesti: et haec quidem ille ultro testatur. Sic etiam, qui, per gratiam, naturae divinae consors effectus est, oculum mentis defixum tenet ad caelestia, testimonium reddens veritati revelationis. — Quod dicit Ioannes, testimonium Iesu neminem accipere, referendum est non ad omnes homines, cum Christi discipuli in eum crederent, sed potissime ad discipulos ipsius Ioannis, inter quos tamen aliqui forsitan Christi testimonium accipiebant: unde propositio hyperbolica est.

¹⁵ Id est, qui accepit Christi testimonium, eius verbis credendo, consideravit et actu suo monstravit ac indicavit quia Deus Pater, seu Trinitas, verax est in seipso, in verbis atque in operibus suis.

¹⁶ Prophetis et ipsi Ioanni Baptistae datus est ad mensuram

Spiritus Sanctus: Iesu Christo vero absque mensura, ex cuius opibus omnes ditescimus, cum ipsemet prophetis gratiam largiatur, eorum mentes collustret, labia aperiatur. — Pro *spiritum*, in graeco est τὸ Πνεῦμα, id est Spiritus excellentissimus, qui est Spiritus Sanctus qui venit in corda fidelium cum donis suis. — Notandum, propositionem Ioannis: *Non ad mensuram dat Deus spiritum*, generalem esse, et significare, non posse assignari mensuram aliquam donis Dei: quod quidem Christo potissime applicatur, qui fuit plenus gratiae et veritatis.

¹⁷ Intelligendum hoc est, non solum secundum divinam naturam, quam accipit generatione aeterna a Patre, sed etiam secundum humanam, in qua omnibus gratiae donis ditatus est, atque constitutus Dominus universi.

¹⁸ Ex his constat, quam necessaria sit fides in Iesum Christum, fides utique formata, qua qui caret, damnatio illum et aeterna manent supplicia.

QUAESTIONES.

I. — *Utrum baptismus, qui hic refertur a Christo vel eius discipulis collatus, fuerit ipsum sacramentum novae Legis?*

Resp. Affirmative, ut communiter docent scriptores sacri, cum non conveniret ut alio baptismo quam suo, baptizarent Christus aut eius discipuli; quinimmo retineri potest, Apostolos ipsos a Christo tinctos esse baptismo, antequam ipsi ceteros abluerent. Quocirca scribit S. Augustinus ⁽¹⁾: *Dedit Iudas baptismum, et non baptizatum est post Iudam; dedit Ioannes, et baptizatum est post Ioannem, quia si datus est a Iuda, baptismus Christi est.* — Obiicienti, discipulos nondum in mysterio Trinitatis fuisse edoctos, invalidum vero esse baptismum aliter collatum, — *responderi* potest, discipulos iam a Christo sat in Trinitatis mysterio edoctos fuisse, ut personas divinas potuerint invocare. Ceterum, Christus, ob potestatem excellentiae quam, ut auctor sacramentorum, in ipsa sacramenta habebat, utique facere potuisset ut validus esset baptismus, etiam sine illa forma prolatus, cum expressa personarum divinarum prolatio sit res de positiva Christi institutione. — Nec dicendum est homines tunc nondum cognovisse mysterium Trinitatis: potuerunt enim discipuli Christi illos antea edocere, maxime cum Trinitas adeo se manifestasset in ipso baptismo Domini nostri ⁽²⁾.

II. — *Quare Ioannes non desiit baptizare, quando iam Christus baptizare coepit?*

Resp. Quia vetus Testamentum, quod ille, Christum indigendo, repraesentabat, non statim post Christi apparitionem finem habuit; sed gradatim tantum novum ei substitui debebat Testamentum: idcirco, per aliquod tempus Ioannes baptizare perrexit, postquam Christus iam baptizare coeperat, maxime cum obligationem sui baptismi percipiendi Christus nonnisi post suam resurrectionem intulerit.

III. — *Cum amor amantes ad corporalem praesentiam provocet, cur Ioannes Christum secutus non est, sicut eius discipuli?*

Resp. Amor Ioannis tam altus fuit, ut veraciter spiritualis esset, ideoque in spirituali coniunctione quievit et contentus fuit, cum voluntas Dei esset ut ipse longe a Christo ministerium suum compleret: ex quo docemur, non debere nos de amicorum corporali praesentia curare, nisi quantum id iuverit ad spirituales pro-

⁽¹⁾ Tract. v in Io., n. 18. — ⁽²⁾ Cf. tr. DE BAPTISMO, Quaest. LXVI, art. 2, n. 10.

fectum, iuxta suavis Providentiae dispositionem; unde Christus Apostolis, in corporali sui praesentia minus ordinate insistentibus, aperte professus est ⁽¹⁾: *Expedit vobis ut ego vadam: si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos; si autem abiero, mittam eum ad vos.*

IV. — *Quomodo simul dicere potuit Ioannes: TESTIMONIUM (Christi) NEMO ACCIPIT, et: QUI ACCEPIT EIUS TESTIMONIUM?*

Resp. Hoc dixit Ioannes ad insinuandam paucitatem Iudaeorum in Christum credentium. Tunc enim Christus nonnullos discipulos iam habebat, inter quos eminebat ipsemet Ioannes; at multi iam surdos se praebebant dictis Christi, et non omnes qui tunc ei inhaerebant, perseveraturi erant: multi enim acribus sacerdotum et pharisaeorum calumniis adversus eum moti, ab eo erant finaliter discessuri.

V. — *Quid sibi volunt verba haec: QUI INCREDULUS EST FILIO, NON VIDEBIT VITAM?*

Resp. Per *vitam* intelligi potest vel beatitudo formalis, vel beatitudo obiectiva. Et quidem, priori sensu, beatitudo est ipsa Dei visio facialis: et quia intellectus reflectitur super proprium actum, ideo Sancti in patria suam beatificam visionem videbunt. Altero sensu vero, idem est ac ipse Deus, quem soli fideles videbunt, in cuius visione ineffabiliter gaudebunt.

(1) Io., xvi, 7.

SECTIO XXXIII.

(Mt. XIV, 3-5; Mc. VI, 17-20; L. III, 19-20).

Argumentum. — *Herodes tetrarcha Ioannem alligat ac in carcerem trudit, illumque occidere vult, ut placeat Herodiadi, ob cuius causam Baptista illum libere increpaverat.*

Ratio Sectionis. — Congrue hic inseritur narratio de Ioannis Baptistae incarceratione, quam tres quidem Evangelistae Synoptici descripserunt, licet nullus suo loco. Nam S. Lucas illam praeoccupat, post-

quam narravit exhortationem Ioannis ad populum^{*}; sancti vero Matthaeus^{**} et Marcus^{***} illam per recapitulationem recitant, quando videlicet cruentam Praecursoris mortem suscipiunt describendam^{****}.

(a) ERODES autem tetrarcha¹ (b) misit, ac tenuit Ioannem (c) et alligavit eum², (d) cum corripere³ ab illo de Herodiade, uxore (e) Philippi fratris sui, quia duxerat eam⁴, (f) et de omnibus malis quae fecit Hero-

(a) L. III, 19. — (b) Mc. VI, 17. — (c) Mt. XIV, 3. — (d) L. III, 19. — (e) Mc. VI, 17. — (f) L. III, 19-20.

¹ Hic est Herodes Antipas, filius Herodis magni et Cleopatrae, cui, ex patris testamento, contigerat tetrarchia Galilaeae et Perea⁽¹⁾. — Quod apud S. Marcum⁽²⁾, Herodes hic rex appellatur, hoc est sensu latiori et secundum vulgi existimationem.

² Haec est consueta hostium fidei agendi ratio: putant nimirum ora Christi discipulorum se clausuros, cum illos in vinculis strinxerint: at *verbum Dei non est alligatum*⁽³⁾.

³ Laudandus est Ioannes pro zelo iustitiae, quo informabatur, atque pro libertate, qua in reprehendis Herodis vitiis utebatur, quantumvis probe sciret se ab impio illo principe multa passurum.

⁴ Haec fuit filia Aristobuli, ab Herode Ascalonita, huius patre, iam pridem occisi, soror regis Agrippae senioris. Herodias ergo neptis erat Antipae, simulque illius glos, iuxta verba S. Matthaei⁽⁴⁾: *Uxorem fratris sui.*

^{*} III, 19-20. — ^{**} XIV, 3-5. — ^{***} VI, 17-20. — ^{****} Infra, Sect. CXII.

(¹) Cf. supra, Sect. XII, Quaest. I, p. 86; Sect. XVI, n. 4, p. III. — (²) VI, 14 — (³) 2 Tim., II, 9. — (⁴) XIV, 3.

des⁵; adiecit et hoc super omnia, et inclusit Ioannem in carcere⁶. (a) Dicebat enim Ioannes Herodi: *Non licet tibi habere uxorem fratris tui*⁷. Herodias autem insidiabatur illi, et volebat occidere eum, nec poterat⁸. Herodes enim metuebat Ioannem, sciens eum virum iustum et sanctum; et custodiebat eum⁹; et audito eo multa faciebat, et liben-

(a) Mc. vi, 18-20.

Patruo suo Philippo nupserat, quem, quia petulantiae suae non satis respondentem invenerat, reliquerat, et ad illius fratrem, Herodem, scilicet Antipam, transiit. — Philippus autem iste alius est ab huius nominis tetrarcha⁽⁴⁾; nimirum, erat et ipse filius Herodis antiqui ex Mariamne, Simonis pontificis filia, et tunc Hierosolymis vitam privatam ducebat. Olim Romae vivebat, ubi Herodes Antipas seductam Herodiadem nupserat.

⁵ Non simpliciter et absolute hoc est intelligendum de omnibus malis quae fecerat Herodes; sed de omnibus illis malis, seu criminibus, quae talem correctionem promerebantur.

⁶ Scilicet in arce Machaerontis, ubi mansit usquedum capite multatus est. Arx Machaerontis vel Machaeri, in Peraea, non longe a Mari Mortuo sita, olim ab Alexandro Iannaëo aedificata, ad Herodem Antipam, ab Areta, suae legitimae uxoris patre, possessione transierat. — Ex Iosepho deducimus⁽²⁾ Herodem cohonestasse Ioannis incarcerationem hac ratione, quod nimium

apud plebem favorem obtinisset. — Nota, particulam *et*, ante inclusit, in graeco merito deesse.

⁷ *Fratris tui*, intellige, adhuc viventis: nondum enim mortuus erat Philippus. At, etsi mortuus fuisset, adhuc tamen Herodes ille superstitem eius uxorem ducere minime potuisset: vetabat enim ne vir uxori fratris nuberet, nisi ubi hic absque liberis decessisset⁽³⁾; Philippo autem semen erat filia, filia saltatrix, Salome dicta, quae postea patruo suo Philippo tetrarchae nupsit. Ubi recolendum, Herodem hunc, utpote proselytum, legem iudaicam observare debuisse.

⁸ *Insidiabatur illi*, graece est ἐνεῖχεν αὐτῷ, quod est *imminabat ei*, simultatem animi servans, usquedum occasio praeberetur odium prodendi; et revera furens atque vesanum erat impudicae huius mulieris odium. De huiusmodi legitur⁽⁴⁾: *Brevis omnis malitia super malitiam mulieris*. Quanam autem foret causa impotentiae Herodiadis, statim declaratur: *Herodes enim metuebat Ioannem*.

⁹ *Metuebat*, id est, verebatur;

(⁴) Luc., III, 1; Sect. XVI, n. 5, p. III. — (²) Antiquit., l. XVIII, v, 2. — (³) Levit., XVIII, 16. — (⁴) Eccli., XXV, 26.

ter eum audiebat ¹⁰. (a) Et volens illum occidere, timuit populum ¹¹, quia sicut prophetam eum habebant ¹².

(a) Mt. XIV, 5.

quod autem habetur, *custodiebat eum*, graece est, συντηρεῖ αὐτόν, quod significat *conservabat*, vel *observabat*; conservabat, ne ab Herodiade interficeretur; observabat, habens eum in reverentia eumque libenter audiens.

¹⁰ Fluctuabat revera animo Herodes et nunc odio in Ioannem succensebat, nunc initiali

quodam resipiscentiae motu agebatur: at mala eius cordis dispositione impediabatur, ne ad veram reatus sui poenitentiam perveniret.

¹¹ Timebat Herodes populum, ne contra se insurgeret, si Ioannem ipse occidisset.

¹² Particula ista ὥς, *sicut*, hic non tantum similitudinem, sed ipsammet veritatem rei exprimit.

QUAESTIONES.

I. — *Utrum adhuc vivus esset Philippus, cum frater eius Herodiadi nupsit?*

Resp. Affirmative; siquidem, Ioannis incarceration et decollatio, ob improbatas Herodis nuptias cum Herodiade, Philippi uxore, anno decimo sexto Tiberii contigit; Philippus autem, ut creditur, nonnisi serius vita excessit. — Nec dicendum Philippum, si adhuc inter vivos fuisset, hanc debuisse iniuriam vindicare: cum enim ignavus ille vir otii et quietis esset amator, offensam maluit dissimulare, quam ut bellum in fratrem gereret.

II. — *Quid iuris fuit Herodi in Iudaeam, cuius procurator erat Pontius Pilatus, ut Ioannem ibi baptizantem posset alligare?*

Resp. Dici potest, scribas et pharisaeos, Ioanni invidentes, hunc e Iudaea raptum, Herodi, tamquam in eum, ob reprehensas eius cum Herodiade nuptias, iniurium, tradidisse. Colligi hoc potest ex S. Matthaeo (¹), ubi de eisdem dicitur quod *fecerunt in (Ioanne) quaecumque voluerunt: sic et Filius hominis passurus est ab eis* (²).

III. — *Utrum Ioannes Herodem publice increpaverit?*

Resp. Affirmative, cum illius peccatum publicum esset et scandalosum, ideoque publica dignum reprehensione. Sic Christus Dominus palam arguit scribarum et Pharisaeorum peccata, et Apo-

(¹) XVII, 12. — (²) Cf. Sect. praeced., n. 3, p. 217.

stolus aperte praecipit ⁽¹⁾: *Peccantes coram omnibus argue.* — Obiicienti, nullam fuisse Ioanni potestatem super Herodem, cum non esset summus Pontifex, *respondetur* illum eo modo egisse, quo prophetas in reges, quos saepenumero, ob publica delicta, illi increpare consueverunt. His adde, magnam existimationem, qua apud populum Ioannes gaudebat, ius illi contulisse ad hominem, etiam in sublimitate positum, cum auctoritate redarguendum.

IV. — *Utrum vera fuerit, an simulata, Herodis in Ioannem reverentia?*

Resp. Dici potest, cum S. Hieronymo et Ven. Beda, reverentiam hanc fuisse simulatam, ut colligitur ex eo quod mox additur: *Volens illum occidere*, necnon ex eo quod dixit Christus discipulis ⁽²⁾: *Cavete a fermento Herodis, quod est hypocrisis.* Nec in hoc quod dicit Evangelista mendacium est: est enim vera historiae lex, vulgi opinionem exprimere. — Hoc tamen non tollit, quin Herodes conscientiae remorsu interdum angeretur, et Ioannis Baptistae motus sanctitate, illum reapse quasi cogeretur revereri: qui tamen animi sensus, in pessimi illius hominis corde, mutabiles erant, et mox in efferum odium convertebantur.

(¹) 1 Tim., v, 20. — (²) Luc., xiii, 32.

SECTIO XXXIV.

(Mt. iv, 12; Mc. i, 14; L. iv, 14; I. iv, 1-4).

Argumentum. — *Relinquit Iesus Iudaeam et abit iterum in Galilaeam, transiens per Samariam.*

Ratio Sectionis. — Narratur hic novum Iesu Christi iter a Iudaea in Galilaeam, ubi suum ministerium erat explicaturus. Itineris autem occasionem arripuit Dominus ex pro-palatis phariseorum adversum se consiliis, quibus in promptu erat Pilato persuadere, ut, sicut Herodes

Ioannem, ita ille Iesum in vincula coniiceret, licet certe non timor, sed divinum consilium Iesum impulerit ad relinquendam Iudaeam. Ex ipsis sacri Textus verbis, facile deducitur praesentem narrationem cum praecedenti intime collegari.

(a) **T** ergo cognovit Iesus ¹, quia audierunt pharisaei quod Iesus plures discipulos facit ², et baptizat, quam Ioannes ³, (quamquam Iesus non baptizaret, sed discipuli eius) ⁴; (b) postquam autem traditus est Ioannes, (c) cum autem audisset Iesus quod Ioannes traditus esset ⁵, (d) reli-

(a) I. iv, 1-2. — (b) Mc. i, 14. — (c) Mt. iv, 12. — (d) I. iv, 3.

¹ Id perfecte sciebat Iesus scientia divina, beata et indita: unde, secundum hoc, *cognovit* idem valet ac, *ostendit se cognoscere*; licet scientia experimentalis vel acquisita per auditum, potuerit etiam idipsum de novo cognoscere.

² Iam apparet veritas eius quod praedixerat Ioannes (¹): *Illum oportet crescere, me autem minui.*

³ Scilicet baptismo a se instituto, qui est sacramentum novae Legis, ut dictum est (²).

⁴ Id est, nonnisi perpauca baptizaret Iesus: unde dicunt aliqui, Iesum non baptizasse nisi Petrum, Petrum vero alios discipulos vicissim baptizasse; S. Augustinus vero videtur innuere discipulos ab ipsomet Domino baptizatos fuisse (³); nec dubitandum quin et alios quosdam baptizaverit ipse Salvator.

⁵ Non est hic sermo de traditione ad mortem, ut aliqui opinati sunt, sed de traditione carceri, τῇ φυλακῇ, seu in carce-

(¹) Io., iii, 30. — (²) Supra, Sect. xxxii, Quaest. i, p. 221. — (³) Epist. cclxv ad Seleuc.; et l. iii de Anima et eius orig., c. 9.

quit Iudaeam ⁶, et abiit iterum (a) et regressus est Iesus in virtute Spiritus in Galilaeam ⁷. (b) Oportebat autem eum transire per Samariam ⁸.

(a) L. IV, 14. — (b) I. IV, 4.

rem; nam, cum agitur de traditione ad mortem, εἰς θάνατον, id expresse ponitur (¹): alias, verbo huic notio inest prodendi, seu in potestatem alicuius tradendi (²); unde et Iudas *proditor* vel *traditor*, ὁ παραδούς, appellatur (³).

⁶ More humano loquitur Evangelista de Iesu, qui, furori cedit Herodis, ne occidatur ab illo: non quod timeat mortem, sed ut opportuniore tempore patiat. Sciebat enim Salvator noster quanta foret Iudaeorum in se invidia et nocendi animus. Sic nobis exemplum dat, ut per mansuetudinem malis cedamus ad tempus, et peccato non esse adscribendum, si quando persecutores fugiamus.

⁷ Eodem Spiritu, quo ductus prius fuerat Iesus in solitudinem, dies ibi quadragenos commoraturus, agitur nunc ut in Galilaeam revertatur, ubi minus ipsi

timendum erat a nequitia Iudaeorum, quam in Iudaea, et ubi missionem suam amplissime erat explicaturus. Reditum hunc mense circiter Decembri evenisse, ex infra dicendis, compertum est (⁴).

⁸ Samaria appellata est tum provincia, tum urbs huius provinciae princeps, quae post destructionem reparata, dicta est Sebaste. Hic non urbs, sed provincia designatur, inter Iudaeam et Galilaeam sita. Non autem ex absoluta necessitate, oportebat Christum in Galilaeam se transferentem transire per Samariam, imo, itinerantes a Iudaea in Galilaeam per Peraeam transire solebant, ut Samariam vitarent. Igitur Christus Dominus per Samariam transire voluit, ex convenientia divinae praedestinationis, ut scilicet occasionem haberet homines illius regionis praedicatione aedificandi et gratia caelesti irrorandi.

QUAESTIONES.

I. — *Quomodo dicitur, audisse pharisaeos quod Iesus plures discipulos faceret, et baptizaret quam Ioannes, cum apud S. Matthaeum* (⁵) *dicantur Iudaei Ioanni non credidisse?*

Resp. Primo, dici potest, pharisaeos illos fuisse ex discipulis Ioannis, vel Iudaeos pharisaeis confoederatos; unde legimus pha-

(¹) Cf. Matth., x, 21; Marc., xiii, 12; Luc., xxiv, 20. — (²) Cf. Matth., xvii, 22, etc.; Act., iii, 13. — (³) Matth., x, 4; Marc., iii, 19. — (⁴) Io., iv, 35, Sect. xxxvi, Ratio Sect., et n. 12 — (⁵) xxi, 26.

risaeos, simul cum discipulis Ioannis, proposuisse quaestiones contra discipulos Christi ⁽¹⁾; secundo, quod pharisei infensos se Christi discipulis exhibuerint, non ideo fuit quia Ioannis honorem zelabant, sed potius quia invidia movebantur in ipsum Dominum, eo quod cum virtute praedicabat: sicut enim illi suaserunt Herodi ut caperet Ioannem, ut ex S. Matthaeo erui potest ⁽²⁾, ita multo magis in Christum Dominum odio et livore movebantur.

II. — *Utrum Christus Dominus Iudaeam reliquerit phariseorum timore ductus?*

Resp. Negative, cum illos solo nutu potuisset debellare; sed tum ex compassione illorum malorum hominum, ne videlicet illi, eum persequendo, gravius peccarent; tum ut nobis daret exemplum fugiendi persecutores, pro loco, causa et tempore, quando potius expedit fugere quam manere; tum, denique, ad insinuandum, ingratis, ob illorum indignitatem, saepe subtrahi verbum Dei.

III. — *Quare Iesus non per se, sed per discipulos baptizabat?*

Resp. Primo, ut declararet se esse Ioanne maiorem, cum hic tantummodo per se ipse baptizaret, Iesus autem, tamquam baptismi auctor et Dominus, per suos ministros. Secundo, ut hoc exemplo suo, Ecclesiae praelatos doceret ea quae maiora sunt, per se, minora vero, per ministros complere; unde et Apostoli dixerunt ⁽³⁾: *Non est aequum nos derelinquere verbum Dei et ministrare mensis*; et S. Paulus de se ipso testatur ⁽⁴⁾: *Gratias ago Deo, quod neminem vestrum baptizavi, nisi Crispum et Caium: ne quis dicat quod in nomine meo baptizati estis. Baptizavi autem et Stephani domum, ceterum nescio si quem alium baptizaverim: non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare.*

IV. — *Utrum suam Matrem Christus Dominus baptizaverit?*

Resp. Dubitandum non est quin Beatissima Virgo Maria fuerit baptizata: quod quidem fuit non ex necessitate culpae ablutionis, sed ut se capiti Christo, tanquam illius membrum, perfecte coniungeret, et ut postea Eucharistiae sacramentum posset suscipere, cum baptismus sit sacramentorum ianua. — Nec obstat quod peccatum originale Maria non contraxerit; nam ad hoc baptismus proprie institutus est, ut baptizati incorporarentur Christo tamquam membra eius ⁽⁵⁾: accidit autem incorporando, sitne a Christo extraneus privative, id est per peccatum, an tantum negative, id est tali incorporatione simpliciter carendo; quocirca adultus, qui

(1) Matth., IX, 14. — (2) XVII, 12. — (3) Act., VI, 2. — (4) I Cor., I, 14, seq. —

(5) S. Thom., 3, Quaest. LXIX, art. 4.

fidem et caritatem in Christum iam habet, eique mentaliter incorporatus est, adhuc tamen debet ei per visibile sacramentum incorporari corporaliter ⁽¹⁾; unde ait S. Thomas ⁽²⁾, *quod illi qui sunt sanctificati in utero, consequuntur quidem gratiam emundantem a peccato originali; non tamen ex hoc ipso consequuntur characterem quo Christo configurentur: et propter hoc si aliqui nunc sanctificentur in utero, necesse esset eos baptizari, ut per susceptionem characteris, aliis membris Christi conformarentur*; quod proportionaliter dicendum est de ritu circumcisionis sub lege mosaica; unde et legitur S. Ioannes Baptista circumcisis fuisse, licet in utero fuerat sanctificatus ⁽³⁾. — Porro, valde convenienter dicitur Mater Domini ab ipsomet suo Filio baptismi sacramentum suscepisse, ut quae illi vitam temporalem dederat, ab eodem vicissim acciperet signum illud novae Legis, quo homo Christo formaliter incorporatur. — Ulterius, probabiliter retinendum ducimus, et ipsum S. Ioseph fuisse sic a Christo Domino baptizatum ⁽⁴⁾.

(¹) Ibid., art. 5, ad 1m. — (²) Ibid., art. 1, ad 3^m. — (³) Supra, Sect. iv, p. 29. — (⁴) Sect. xviii, Quaest. ii, p. 195.

SECTIO XXXV.

(I. IV, 5-26).

Argumentum. — *Veniens Iesus in civitatem Sichar, con-
scendit ad Iacobi puteum, ubi mulierem, quae eo ad hauriendam aquam
convenerat, mira suavitate erudit, eius animi secreta detegens.*

Ratio Sectionis. — In sermone Iesu ad mulierem Samaritanam, quem solus refert S. Ioannes, et in quo fulgida luce resplendet infinitus Domini nostri amor erga homines, primo sanctus Evangelista diligen-ter commemorat locum ubi contigit occursum huius mulieris cum Salva-tore, ut appareat, omnia, quae circa

Patriarchas contigerunt, fuisse du-
centia ad Christum, qui ab eis se-
cundum carnem descendit, et per
eosdem signatus est. Hic autem di-
serte declarat Dominus se venisse, ad
evertendum parietem quo populi di-
videbantur, ut omnes conveniant in
unitate cultus divini, qui in spiritu
et veritate Deo praestandus est.

(a) ENIT ergo in civitatem Samariae, quae dicitur Si-
char ¹, iuxta praedium, quod dedit Iacob Ioseph
filio suo. Erat autem ibi fons Iacob ². Iesus ergo fatigatus
ex itinere sedebat sic supra fontem ³. Hora erat quasi se-

(a) I. IV, 5-26.

¹ Dicit hoc Evangelista per
anticipationem, Iesus enim non-
dum introiverat in civitatem, sed
foris manebat. Sichar, graece
scribitur Συχάρ. Civitas haec,
nunc Askar dicta, confundi non
debet cum urbe alia, ab hac
parum distanti, nomine Sichem,
quae penitus a Romanis excisa
est, et iuxta quam alia est de
novo exaedificata, inde Flavia
Neapolis, vulgo Naplouse, dicta.

² Ioseph filio suo dederat Iac-
ob moriens partem unam extra

fratres suos (¹). Fons autem ille
erat puteus, quem effodit Iacob,
quando, regressus a Mesopota-
mia, iuxta hunc locum habita-
vit (²).

³ Cum naturae humanae defe-
ctus assumpsisset Salvator no-
ster, defectus, inquam, indetre-
ctabiles, id est, cum perfecta
illius sanctitate compatibles, nil
mirum si hic dicatur ex itinere
defatigatus; unde et Ecclesia can-
it (³): *Quaerens me sedisti las-
sus*, quo nos docemur, nonnisi

(¹) Gen., XLVIII, 22. — (²) Ibid., XXXIII, 18-20; Ios., XXIV, 32. — (³) In se-
quentia *Dies irae*.

xta ⁴. Venit mulier de Samaria haurire aquam ⁵. Dicit ei Iesus: *Da mihi bibere* ⁶. (Discipuli autem eius abierant in civitatem, ut cibos emerent) ⁷. Dicit ergo ei mulier illa Samaritana: *Quomodo tu, Iudaeus cum sis, bibere a me petis, quae sum mulier Samaritana?* Non enim coutuntur Iudaei Samaritanis ⁸. Respondit Iesus, et dixit ei: *Si scires donum Dei, et quis est qui dicit tibi: Da mihi bibere, tu forsitan petisses ab eo, et dedisset tibi aquam vivam* ⁹. Dicit ei mulier:

in divino servitio corporaliter fatigatis, corde tamen infatigabilibus, caelestem provenire beatitudinem. Quod dicitur *sic*, οὕτως, refertur ad *fatigatus*, quasi dicat: ideo sedebat, quia fatigatus. In sessione etiam, docendi auctoritas significatur.

⁴ Id est, circa meridiem, quando scilicet sol altissimus in orbe est, et aestus ingentior.

⁵ Quod dicitur, mulierem hanc venisse de Samaria, non sibi vult eam ex oppido Samaria fuisse, sed Samaritanam, genere ac religione. Mulier haec significat Ecclesiam gentium nondum iustificatam, sed per Christum mox iustificandam.

⁶ Aperte hic significatur ardens Cordis Iesu desiderium, ut nos eius de hominum salute sitim assidua cooperatione explendam curemus.

⁷ Perpaucos fuisse tunc Domino nostro discipulos, ex hoc argui potest, quod solus ad puteum remansit: si enim decem aut duodecim illi fuissent, unus saltem vel alter cum illo remansisset. Ex hoc autem quod discipulos suos mittit Dominus ad

emendos cibos, evincitur illum eos humilitatem, quae aliarum virtutum fundamentum est, docere voluisse.

⁸ Ex habitu et sermone agnovit mulier Samaritana, Dominum, non ex sua, sed ex Iudaeorum stirpe et regione fuisse. Adeo invisi ad invicem erant Iudaei et Samaritani, ut illi interdum Salvatorem, tanquam summo contemptus titulo, Samaritanum vocarent (¹). — *Coutuntur*, συνχρῶνται, id est, non est Iudaeis commercium seu consuetudo cum Samaritanis. Videntur haec ultima verba non mulieris esse, sed evangelistae.

⁹ *Donum Dei*, in graeco est, τὴν δωρεάν τοῦ Θεοῦ, id est, donum illud singulare et omnino gratuitum Dei, quod est, vel ipsum Incarnationis beneficium, vel id quod per Incarnationem Verbum Dei nobis procuravit, quod est salus aeterna, per documenta sanctitatis et per gratiam sanctificantem. Ex his Domini nostri verbis clare eruitur, primo quidem, ad habendam gratiam, prius necesse esse ut homo illam desideret; secundo, Deum ser-

(¹) Io., viii, 48. Vide infra, Quaest. iii.

Domine, neque in quo haurias habes, et puteus altus est: unde ergo habes aquam vivam ¹⁰ ? Numquid tu maior es patre nostro Iacob, qui dedit nobis puteum, et ipse ex eo bibit, et filii eius, et pecora eius ¹¹ ? Respondit Iesus, et dixit ei: *Omnis, qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum; qui autem bibit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in aeternum: sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquae salientis in vitam aeternam* ¹². Dicit ad eum mulier: *Domine, da mihi hanc aquam, ut non sitiam, neque veniam huc haurire* ¹³. Dicit ei Iesus: *Vade,*

vorum suorum preces prompte et fideliter exaudire. — *Tu forsitan petisses*, τὸ ἄν ἤτησας, graeca forma est, et libertatem arbitrii in homine significat. — *Aqua viva*, hoc dicitur, per oppositionem ad aquam mortuam: scilicet, viva est, et vitam afferens.

¹⁰ Iam mulier Dominum cum reverentia alloquitur: videbat enim in eius vultu et toto corporis habitu maiestatem quamdam splendere cum summa benignitate coniunctam. — *In quo haurias* ἄντημα, id est, hauristrum, seu situlam cum fune ad aquam hauriendam. — *Puteus altus est*, τὸ φρέαρ ἔστιν βαθύ, id est profundus. — Verba Domini nostri materialiter accipiebat mulier, nondum gratia Spiritus Sancti regenerata.

¹¹ Num peritior es Iacob, ut aliam invenias scaturiginem, aut alium modum aquam ex eadem percipiendi? Commendat mulier puteum hunc, tum ex illius auctore, tum ex aquae dulcedine et abundantia: in quo quidem prae-cellens habetur Sacrae Scriptu-

rae figura. — Non legitur Iacob puteum fodisse, sicut refertur de Abraham et Isaac (¹), sed id sponte deducitur, videlicet, ex necessitate aquam pro agro procurandi. — *Pecora*, θρέμματα, id est, ea quae aluntur, oves et caprae.

¹² Differentiam ponit Dominus inter bona temporalia, appetitum quietare non valentia, et bona spiritualia, quibus omne desiderium sedatur. Fons aquae salientis, idem est ac salire facientis in vitam aeternam, ubi non est amplius sitis. Hoc autem fit per gratiam; nam, quemadmodum natura est in nobis principium omnium naturalium operationum, ita gratia est fons omnium actionum meritoriarum, faciens animae essentiam Deo acceptam atque per virtutes infusas ad promerendum idoneam.

¹³ Non recte intellexerat mulier verba Christi: *In aeternum, in vitam aeternam*, putans hic agi de spatio vitae indefinito: unde aliud non cogitat, nisi aquam materialem. Duabus autem de causis petit mulier huiusmodi aquam, de qua existimat

(¹) Gen., xxi, 30; xxvi, 15, etc.

voca virum tuum, et veni huc ¹⁴. Respondit mulier, et dixit: *Non habeo virum*. Dicit ei Iesus: *Bene dixisti, quia non habeo virum; quinque enim viros habuisti, et nunc, quem habes, non est tuus vir: hoc vere dixisti* ¹⁵. Dicit ei mulier: *Domine, video quia propheta es tu* ¹⁶. *Patres nostri in monte hoc adoraverunt; et vos dicitis, quia Hierosolymis est locus, ubi adorare oportet* ¹⁷. Dicit ei Iesus: *Mulier, crede mihi, quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem* ¹⁸. *Vos adoratis quod nescitis; nos adoramus*

Christum loqui: primo, ne sitis ardorem amplius persentiat; secundo, ut sibi tollatur hauriendi labor. Sic nos decet spirituales aquam petere, primo, ut in Deo tota sit delectatio nostra; secundo, ut curis saeculi expediti, ab amore Dei nunquam praepe- diamur.

¹⁴ Hucusque mulier corporaliter intellexit quae spiritualiter ei dicebat Christus; qui ergo ut illam plenius instruat, iubet eam simul cum viro ad se venire, prophetae partes mox solemniter acturus.

¹⁵ Videtur ex oppositione inferendum, quinque hos praevios viros legitimos fuisse: *Et nunc quem habes, non est tuus vir*. — Detegit igitur peritus et misericors medicus morbum quò mulier tunc laborabat, morbum scilicet incontinentiae.

¹⁶ Licet prophetia, propriissime sumpta, respiciat futurum contingens, tamen est etiam de praeteritis et praesentibus per divinam revelationem patefactis; quae licet Christo Domino ut comprehensori non forent distan-

tia, ab eodem tamen secundum statum viae, in quo passibilitatem nobiscum communem habebat, longe erant posita. — Mulier, igitur, iam a Spiritu Sancto edocta, ad veritatem propius accedit, agnoscens Iesum esse prophetam.

¹⁷ Hic est mons Garizim, civitate Sichar propinquus. Hic adoraverunt filii Israel, quando Iacob habitavit apud Sichem. Praeterea in Deuteronomio legitur, sex tribus Israel stetisse in monte Garizim ad benedicendum, et alias sex in monte Hebal ad maledicendum (¹). — Utrum Hierosolymis, an in monte Garizim adorari oporteret Deum, summa erat quaestionis, qua Samaritani a Iudaeis discrepabant. Reliquiae templi quod Samaritani, tempore Nehemiae, in cacumine montis Garizim, aedificaverant (²), et a Ioanne Hircano iamdudum destructum fuerat, tamquam res sacrae a Samaritanis adhuc habebantur, et in illo loco, ad orationem fundendam frequenter conveniebant.

¹⁸ Scilicet, non necessaria prae-

(¹) Deut., xxvii, 12, 13. — (²) Cf. 2 Mach., vi, 2.

quod scimus, quia salus ex Iudaeis est ¹⁹. *Sed venit hora, et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate* ²⁰. *Nam et Pater tales quaerit, qui adorent eum. Spiritus est Deus; et eos, qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare* ²¹. Dicit ei mulier: *Scio quia Messias venit* (qui dicitur Christus). *Cum ergo venerit ille, nobis annuntiabit omnia* ²². Dicit ei Iesus: *Ego sum, qui loquor tecum* ²³.

scriptione, Patrem in uno, potius quam in alio loco, adorabitis; sed ubique ille se vobis adorandum praebebit. Praedicit Christus, mox abolitum iri Legis ritus, atque faustum illius rei tempus iam adventasse testatur. — *Venit* est in praesenti, ἔρχεται.

¹⁹ Samaritanorum cultui multis permixto erroribus opponit Christus genuinum cultum, quem observabant Iudaei, ex quibus Salvator mundi ortus iam erat (¹).

²⁰ Conditiones statuit Dominus, quibus verus sit cultus quem Deo praestamus; debet scilicet adesse fervor caritatis, et veritas fidei. — *Venit*, hic, iterum est in praesenti.

²¹ Rationem hic reddit Christus, quare Deum nos in spiritu et veritate debeamus adorare, quia videlicet ipsemet Deus Spi-

ritus est: actio nempe rationalis creaturae per hoc Deo complacet, quod per eam assimilatur atque suo unitur Creatori: per adorationem autem in spiritu et veritate factam, assimilamur et coniungimur Deo, qui purissimus et veracissimus Spiritus est.

²² Graeca vox ἔρχεται non tantum significat tempus praesens, sed etiam tempus mox futurum, cuius iam aliqua praece-dit praeparatio: unde Messias appellari consuevit ὁ ἐρχόμενος. — Verba, *qui dicitur Christus*, non sunt mulieris Samaritanae, sed Evangelistae.

²³ Apertissima haec est Iesu revelatio, quam promeretur praesens mulieris sinceritas atque simplicitas; qua, e contra, indigna prorsus fuit Iudaeorum superbia.

QUAESTIONES.

I. — *Quomodo dicitur Dominus sedisse ad fontem Iacob, cum inferius dicatur: PUTEUS ALTUS EST?*

Resp. Fons ille, uti rite observat S. Augustinus (²), erat et puteus: omnis quippe puteus fons est, sed non viceversa: nam, ubi aqua de terra scaturit, fons est; et si quidem aqua in super-

(¹) Cf. Gen., xii, 3; xviii, 18; xxvi, 4; Is., ii, 1, etc. — (²) Tract. xv in Io., n. 5

ficie terrae scaturit, fons tantum dicitur; si vero in alto, seu in profundo scaturit, ita puteus vocatur, ut tamen nomen fontis retineat.

II. — *Quae fuit Christo necessitas, ut discipulos ad humilitatem assuefaceret, cum illi nihil nisi pauperes piscatores essent?*

Resp. Christus Dominus pauperes suos discipulos repente facturum erat reverendos et honorandos prae cunctis regibus, philosophis perspicacioribus, facundioribus rhetoribus, atque familiares Domini orbis terrarum. Porro humilis conditionis homines, cum inopinato promoventur ad sublimem statum, consueverunt superbire, utpote ad tanti honoris inexpertes: ideoque eos voluit mansuetus Dominus specialiter in humilitatis exercitio occupari.

III. — *Undenam originem habuerunt Samaritani?*

Resp. Quarto Ezechiae regis Iuda anno, et septimo Osee regis Israelis, decem tribus, ob idololatriae peccatum, quo se foedaverant, ab Assyriorum rege, Salmanasar, Deo permittente, in captivitatem ductae sunt; ne autem Samaria absque habitatoribus relinqueretur, anno 721 ante Christum natum, misit illuc Assarhaddon, ad terram hanc incolendam, gentes ex diversis locis ductas, quae tamen terram illam cultu idolorum adeo profanarunt, ut Deus contra eas iratus, leones et saevas bestias, quae eas laederent miserit. Quapropter, gentes illae Assarhaddon rescripserunt, se ibidem amplius habitare nolle: hic vero, ut Deum Israelis placaret, sacerdotem quemdam hebraeum ad eos misit, qui eis cultum Dei secundum legem Moysi traderet. Hunc quidem cultum illi, licet ex populo Iudaico non essent, servaverunt; imo, annuente Persarum rege, Dario Notho, templum in Garizim vero Deo erexerunt, ubi tamen cultui Dei cultum idolorum permiscuerunt, unde legitur ⁽¹⁾: *Cum Dominum colerent, diis quoque suis serviebant, iuxta consuetudinem gentium, de quibus translati fuerunt Samariam.* Cum autem Iudaei, qui et ipsi postea in captivitatem abducti fuerant, Hierusalem reversi sunt, hisce Samariae gentibus, licet cultum veterum numinum Assyriorum gradatim reliquissent, haudquaquam permiserunt ut in templo Hierosolymitano reaedicando secum cooperarentur: quamobrem Samaritani magnum in Iudaeos odium conceperunt, adeo ut eos impedirent ne templi et urbis aedificium prosequerentur, Iudaeis vicissim sese Samaritanis valde infensos exhibentibus; unde hic dicitur: *Non enim contumuntur Iudaei Samaritanis;* ex quibus inferendum videtur, Samaritanos a Iudaeis magis repulso fuisse, quam hos ab illis. Ex his facile intelligitur,

⁽¹⁾ 4 Reg., xvii, 33. Cf. 2 Paralip., xxxiv, 6, 9; Ier., xli, 5.

quare Iesum Samaritani noluerint recipere, cum scirent faciem eius esse euntis in Hierusalem ⁽¹⁾, et quare Dominus ipse discipulis vetuerit, ne in civitatem Samaritanorum intrarent ⁽²⁾, ne videlicet in oculis Iudaeorum, illorum ministerium vilifieret. Samaritanorum adhuc exstat parva quaedam communitas, quadraginta circiter famulias numerans, quae in Monte Garizim altare et sacrificium retinet et religiose suum asservat Pentateuchi exemplar, antiquis samaritanis characteribus conscriptum.

IV. — *Quomodo dicere Samaritana potuit, non esse Iudaeos inter et Samaritanos consuetudinem, cum Christi discipuli in urbem Sichar, causa comparandi cibos, legantur profecti?*

Resp. Poterant Iudaei a Samaritanis necessaria ad vitam emere, necnon apud illos divertere, quinimmo cum eis cibum et potum sumere: at persuasum eis erat vasa, quibus utebantur Samaritani, esse impura; unde miratur mulier, Iesum, etsi Iudaeum, non recusare bibere ex vase quod ipsi impurum videri debebat. At Christus, qui Dominus legis erat, caeremonialem hanc consuetudinem servare noluit, ut mulierem illam, et per eam homines civitatis illius, lucrificeret.

V. — *Qua ratione Christi gratia vocatur aqua viva?*

Resp. *Primo*, quia purgat animam a maculis culpae illamque mundam reddit et exornat; *secundo*, quia illam refrigerat ab aestu tentationis; *tertio*, quia exstinguit ignem libidinis, *quarto*, quia fecundat animam, ut sit velut lignum plantatum secus decursus aquarum. — Dicitur vero *aqua viva*, quia sicut aqua fluens principio suae emanationis continuatur, ita gratia per virtutes operatur, et principio suo, id est, Spiritui Sancto, rivus eius coniungitur. Igitur, ita gratia Spiritus Sancti homini datur, ut etiam gratiae fons, ipse Spiritus Sanctus, eidem conferatur ⁽³⁾. — Interdum vero gratia dicitur ignis, quia elevat cor per fervorem et calorem. Dicitur etiam oleum, propter dulcedinem et pinguedinem. Ex hoc vero quod pluribus nominibus sic appellatur, patet haec nomina dici de gratia, non secundum proprietatem, sed secundum similitudinem.

VI. — *Cur vocat mulier patriarcham Iacob patrem Samaritanorum?*

Resp. Quamquam Samaritani a patriarchis originem non ducerent, utpote gens e variis locis collecta, iudaicam tamen religionem aliqua ex parte tenebant, quatenus videlicet id sibi utile ac honorificum reputabant. Praeterea, multi ex Iudaeis, qui alienige-

(1) Luc., ix, 53. — (2) Matth., x, 5. — (3) Cf. Is., xii, 3; xlv, 3; Zach., xiii, 1.

nas duxerant uxores, quique in Iudaea permanere non potuerant, ad eos transierant, atque inter eos miscebantur. Teste Iosepho, cum res Iudaeis prospere cederent, usurpatam hanc ex patriarchis originem obtrudebant; miseris vero Iudaeorum rebus, sese non Iudaeos, sed Phœnices iactitabant ⁽¹⁾.

VII. — *Quomodo haec Salvatoris verba: QUI BIBERIT EX AQUA QUAM EGO DABO EI, NON SITIET IN AETERNUM, concordant cum hac Ecclesiastici sententia* ⁽²⁾: QUI BIBUNT ME, ADHUC SITIENT?

Resp. Tripliciter sumitur sitis in Scriptura. *Primo*, pro desiderio rei non adeptae: sic, acquisitio bonorum temporalium generat sitim divitiarum, augendo cupiditatem. *Secundo*, pro desiderio rei adeptae, ut habeatur magis perfecte: sic homo, gratia viae ornatus, desiderat adipisci gratiam patriae. *Tertio*, pro amore rei praesentis cum exclusione fastidii: sic Sancti in caelo sitiunt Deum. — Igitur, in priori loco, per sitim intelligitur defectus rei nobis necessariae; in altero vero desiderium quo cupimus illud quod imperfecte habetur, perfectius habere; illud vero quod perfecte possidemus, amamus et sine fastidio retinemus. Sic ergo ex duobus locis unus cumulatur sensus, qui est: Qui semel gratiam Spiritus Sancti gustaverit et usquedum illam possederit, defectum non sentiet, sed illa gratia, nisi eidem resistat, in vitam aeternam provehetur; cupiet quoque illam semper perfectius possidere; perfecte tandem habitam numquam timebit amittere.

VIII. — *Qua intentione iussit Christus Samaritanae ut virum vocaret, cum probe sciret virum ei legitimum non esse?*

Resp. Hoc dixit Christus tentando, scilicet, non ut ipse de hoc edoceret, sed ut ab illa muliere veritatem eliceret, quemadmodum Deus tentando Abrahae dixit ⁽³⁾: *Tolle unigenitum filium tuum Isaac, et offer mihi illum in holocaustum*; hoc, inquam, non dixit Deus quia id vellet fieri, sed ut experimento de fide Abrahae palam constaret.

IX. — *Utrum Samaritana verum protulerit, dicens: NON HABEO VIRUM?*

Resp. Sophistice vel ambigue illa locuta est: non enim per virum intelligere potuit quemlibet masculini sexus, cum notorium esset illam cum tali convivere; sed nec virum legitimum, secus proprium crimen evulgasset. Quocirca Iesum fallere satagit, quem putavit secreta latere. Igitur dicendum est, Christum hisce verbis:

⁽¹⁾ Antiq., l. ix ad fin.; l. xii. c. 7. — ⁽²⁾ xxiv, 29. — ⁽³⁾ Gen., xxii, 2.

Bene dixisti, etc., minime laudasse ambiguum mulieris loquelam, sed solum probasse veritatem illius dicti, ex qua parte significabatur illam legitimo marito carere, ut ex consequentibus abunde patet.

X. — *Utrum per haec verba: IN SPIRITU ET VERITATE OPOR-
TET ADORARE, excludatur cultus externus?*

Resp. Negative, sed solum asseritur externum cultum ab interna mentis adoratione seiungi non debere. Enimvero, quia Deus spiritualis est, ideo spiritualis cultus necessarius est; quia vero nos non animo tantum, sed corpore constamus, hinc cultus etiam corporalis vel externus esse debet. At, per illa verba, voluit Christus grossiorem mulieris Samaritanae mentem de cultu Deo praestando illuminare, docens parum hominibus proficere cultum externum, si interna animi devotione illi caruerint.

XI. — *Utrum Samaritani expectarent Messiam?*

Resp. Affirmative, cum et ipsi Pentateuchum reciperent, et signanter prophetiam illam cognoscerent ⁽¹⁾: *Non auferetur scriptum de Iuda*, etc.

(1) Ibid., XLIX, 10.

SECTIO XXXVI.

(I. IV, 27-38).

Argumentum. — *Veniunt ad Iesum discipuli; mulier autem in urbem regressa totius rei historiam proclamat; tum rogantibus discipulis ut Iesus cibum capiat, ille eos edocet, cibum sibi in promptu esse, facere scilicet Patris sui voluntatem.*

Ratio Sectionis. — Praecipuum Christi documentum, quod in hoc cum discipulis colloquio continetur, spirituales respicit animarum messem: quam quidem rem Dominus introducit, occasione deprompta ex messe tritici post quatuor menses

colligenda: cum vero messis iniretur uno circiter mense post Pascha, quod illo anno sub finem mensis nostri martii celebrabatur, hinc concludere fas est, circa finem mensis Decembris, vel certe initium mensis ianuarii praesentem accidissee historiam.

(a) T continuo venerunt discipuli eius ¹, et mirabantur quia cum muliere loquebatur ². Nemo tamen dixit: *Quid quaeris, aut quid loqueris cum ea* ³? Reliquit ergo hydriam mulier, et abiit in civitatem ⁴, et dicit illis hominibus: *Venite, et videte hominem, qui dixit mihi omnia quaecumque*

(a) I. IV, 27-38.

¹ Redeuntes scilicet de urbe Sichar, in qua escas emerant. — *Continuo*, ἐπὶ τοῦτο, id est, *interea*, dum haec agebantur.

² Summam Magistri sui dignationem admirantur discipuli, illum videntes cum muliere palam colloquentem, cum id nefas esse reputarent Iudaeorum doctores; causa quoque admirationis erat, quod cum femina pene infideli et alienigena tam benigne ac familiariter colloqueretur Iesus,

cum nescirent illam typum gerere ecclesiae gentium.

³ Ob tanti Magistri reverentiam, omnes ab illo interrogando se abstinere (⁴).

⁴ Prae admiratione eorum quae audierat et reverentia quam de Christo conceperat, necnon prae desiderio salutis populi sui, mulier hydriam aquae relinquit, et pergit in civitatem. Hoc modo discipuli potuerunt aquam haurire, ad sitim explendam.

(¹) Cf. Io., XXI, 12, Sect. CCCLX.

feci ⁵: *numquid ipse est Christus* ⁶? Exierunt ergo de civitate, et veniebant ad eum ⁷. Interea rogabant eum discipuli, dicentes: *Rabbi, manduca* ⁸. Ille autem dicit eis: *Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis* ⁹. Dicebant ergo discipuli ad invicem: *Numquid aliquis attulit ei manducare* ¹⁰? Dicit eis Iesus: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem eius, qui misit me, ut perficiam opus eius* ¹¹. *Nonne vos dicitis,*

⁵ Hoc per quamdam hyperbolem dicit mulier, ad innuendum plura sibi a Christo de suo statu occulta revelata fuisse. Nec mentita est his verbis utendo, sed more hominum locuta est, sic tacite argumentando: Qui mihi tanti momenti secretum patefecit, hic cetera mea, vel occultiora, certe cognoscit et aequè faciliter pandere potest.

⁶ Modo quasi dubitativo loquitur Samaritana, non quod ipsamet anceps haereat, sed ut in concives suos erga Christum, utpote Iudaeum, male dispositos, se dulciter insinuet, et ut illos efficaciter inducat ad eum invisendum atque cognoscendum.

⁷ En quam prompte salutaribus mulieris adhortationibus homines illi acquiescunt. — Quod dicit Evangelium *exierunt*, ἐξῆλθον, actum transeuntem, imperfectum vero *veniebant*, ἤρχοντο, motum continuatum significat.

⁸ Emptum cibum discipuli Christo apponunt; quamvis autem et ipsi esurirent, prius tamen cibum nolunt accipere, quam dilectum Magistrum ad manducandum invitaverint, et escam ille benedixit.

⁹ Qualis sit cibus iste, Christus Dominus postea ipsemet explicat, dicens illum in eo consistere, ut faciat voluntatem Patris sui, in exercitio operis virtuosì, qualis est hominum conversio: cuius quidem rei desiderio, tamquam fame quadam, generis humani salutem, tanquam cibum suum, ardentè appetebat. Discipuli vero nihil, nisi de cibo corporali cogitabant.

¹⁰ Illorum Christi verborum sensus discipulos evidenter effugit, quemadmodum mulierem latuerat significatio eiusdem Domini nostri verborum de aqua. Adhuc scilicet discipuli erant sine intellectu (¹).

¹¹ Hic docet nos suo exemplo benignus Dominus, spiritualem aliorum refectionem propriae corporali refectioni praeferre: igitur, antequam cibum capiat, eos docet quisnam sit cibus spiritualis quo esurit; quod quidem facit, non velato sermone, ut fecerat cum mulieri loqueretur, sed plane et aperte, tamquam familiares alloquens. Eos igitur edocet quod, sicut cibus corporalis sustentat et delectat hominem, ita ipsemet confortabatur et iucundabatur

(¹) Matth., xv, 16.

quod adhuc quatuor menses sunt, et messis venit? Ecce dico vobis: Levate oculos vestros, et videte regiones, quia albae sunt iam ad messem ¹². *Et qui metit, mercedem accipit, et congregat fructum in vitam aeternam* ¹³, *ut, et qui seminat, simul gaudeat, et qui metit* ¹⁴. *In hoc enim est verbum verum, quia alius est qui seminat, et alius est qui metit* ¹⁵. *Ego misi vos metere, quod vos non laborastis. Alii laboraverunt, et vos in labores eorum introistis* ¹⁶.

in perfecte adimplenda voluntate Patris sui, et perficiendo opere eius. Haec iam puer duodennis significaverat Christus (¹): *In his quae Patris mei sunt, oportet me esse.* — Notandum, in graeco, loco, *ut perficiam*, legi: *et perficiam* (futurum), καὶ τελειώσω.

¹² Cum adhuc quatuor menses restarent ad messem, evidens est verba ista non posse intelligi de messe corporali, sed de messe spirituali, id est de electorum congregatione intra Ecclesiam. Quia autem alia est Ecclesia militans, alia Ecclesia triumphans, ideo alia est messis qua homines spiritualiter congregantur per fidem et gratiam intra Ecclesiam militantem; alia, qua electi colliguntur in beata patria. Et illa quidem ita habet rationem messis, ut simul sit semen respectu alterius messis, scilicet messis aeternae, quae per bona huius vitae opera praeparatur. Porro, sicut messes dealbantur propter praesentiam solis aestivo tempore magis ferventis, ita homines per adventum solis iustitiae, id est Christi Domini, praeparabantur ad salutem.

¹³ Plurima sibi comparat merita, in ordine ad essentialem gloriam, necnon in ordine ad accidentalitatem in caelo praemia, qualia sunt, verbi gratia, aureolae, necnon specialis hominum reverentia.

¹⁴ Sensus est, ut chorus patriarcharum et prophetarum, qui primo coeperunt verbum Dei in cordibus hominum seminare, una cum Apostolorum choro, in caelis exultet.

¹⁵ Hoc per modum proverbii dicitur: scilicet, in hoc casu, de quo tunc erat sermo, verum est effatum, quo dicitur alius esse seminans alius metens. — Notandum, proverbium hoc alibi in Scriptura non reperiri, nec semper locum habere, cum ipsemet saepe seminator metat: in casu praesente tamen verificatur, cum priores Sancti seminauerint, Apostoli vero messuerint. Ceterum suavius est metere, quam seminare.

¹⁶ Quamvis Apostolorum praedicatio fuerit messis respectu praedicationis praecedentium Patrum, fuit tamen seminatio per comparisonem tum ad fidem et opera meritoria audientium, tum ad remunerationem in patria.

(¹) Luc., II, 49.

QUAESTIONES.

I. — *Quo pacto dicere potuit Christus se habere cibum, scilicet spiritualem, manducare, cum ille secundum animam plenus esset gratia, ideoque non nutriretur, sicut nos, exercitio pietatis?*

Resp. In manducatione duo possunt considerari, scilicet nutritio et oblectatio: porro, hic ad secundum solummodo respicit Salvator; unde sensus est, Christo suavissimum oblectamentum esse voluntatem Patris sui facere in hominum conversione, quemadmodum dicimur nos oculos pascere, quando rem aliquam oculis cum voluptate inspectamus.

II. — *Quotuplici sensu accipitur cibus in Scripturis?*

Resp. Quintuplici sensu: *primo*, pro gaudio comprehensorum, quod consistit in visione divinae essentiae, iuxta illud ⁽¹⁾: *Beatus qui manducabit panem in regno Dei.* — *Secundo*, pro cibo sacramentali, iuxta illud ⁽²⁾: *Caro meo vere est cibus.* — *Tertio*, pro cibo internae compunctionis ⁽³⁾: *Cibabis nos pane lacrymarum.* — *Quarto*, pro cibo bonae operationis ⁽⁴⁾: *Nos est apud inferos invenire cibos.* — *Quinto*, pro cibo corporalis refectionis.

III. — *Cum Dei sint perfecta opera, qua ratione dicere potuit Christus, se perficere opus eius?*

Resp. Homo certe inter ceteras creaturas visibiles, est speciale Dei opus, cum sit factus ad imaginem et similitudinem eius. Porro hoc opus, in principio quidem, perfectum fuit, quia Deus fecit hominem rectum: postea vero, per peccatum, perfectionem hanc ille amisit, et a rectitudinis via recessit. Et ideo, ut hoc opus Dei perfectum esset, reparari indigebat: quod quidem completum est per Christum; unde quod dicit Dominus: *Ut perficiam opus eius*, sensum habet, ut hominem ad perfectionem perducam ⁽⁵⁾.

⁽¹⁾ Luc., xiv, 15. — ⁽²⁾ Io., vi, 56. — ⁽³⁾ Ps., lxxvi, 6. — ⁽⁴⁾ Eccli., xiv, 17. — ⁽⁵⁾ S. Thom., Comment. in h. l. Io.

SECTIO XXXVII.

(I. IV, 39-42).

Argumentum. — *Ex Samaritanis multi credunt in Christum, qui, ad eorum petitionem, biduo ibi manet, pluribus in eum credentibus propter sermonem eius.*

Ratio Sectionis. — Accurate hic notat Evangelista Ioannes tum fructum ex praedicatione mulieris pro-

venientem, tum augmentum huius fructus per ipsummet Christum Dominum.

(a) x civitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum ¹, propter verbum mulieris testimonium perhibentis: *Quia dixit mihi omnia quaecumque feci* ². Cum venissent ergo ad illum Samaritani, rogaverunt eum, ut ibi maneret; et mansit ibi duos dies ³. Et multo plures

(a) I. IV, 39-42.

¹ En primitiae Samaritanorum, quos mulier ardenti sua praedicatione lucrificavit Christo Domino; ex quo aperte docemur, fidem esse ex auditu (¹): siquidem Samaritani illi crediderunt verbis mulieris testantis Iesum sibi occultiora pandisse. Res ista eo mirabilior evadit, quod Hierosolymis et in Iudaea, nonobstantibus multis Christi miraculis, pauci tantum homines Salvatori hucusque adhaeserant.

² Ideo mulieris testimonium tam efficaciter homines illos Samaritanos induxit ad credendum in Christum, quia ipsamet iam commota fuerat ad credendum in

eum: eo quoque efficacius fuit illius testimonium, quod res quas dicebat sibi a Christo manifestas, non ad eius gloriam, sed potius ad eius humiliationem redundabant.

³ En fructus fidei Samaritanorum: ex fide enim sequitur desiderium rei creditae; ideoque postquam crediderunt, accesserunt ad Christum, ut perficerentur per ipsum. Quinimmo desideraverunt Christum secum habere permanentem, in quo eorum caritas manifestatur: Christus enim, qui non manet nobiscum nisi per caritatem, dignatus est cum eisdem diutius conversari.

(¹) Rom., x, 17.

crediderunt in eum propter sermonem eius ⁴. Et mulieri dicebant: *Quia iam non propter tuam loquelam credimus* ⁵. *Ipsi enim audivimus, et scimus* ⁶, *quia hic est vere Salvator mundi* ⁷.

⁴ *Eius*, αὐτοῦ, id est Christi ipsius. Hic habetur quomodo fructus proveniens ex praedicatione mulieris auctus est ex praesentia Christi, illos suaviter et fortiter edocentis: *erat enim docens sicut potestatem habens* (¹). Auctus est autem fructus ille, tum quantum ad multitudinem credentium, nam dicitur: *multo plures crediderunt*, tum quantum ad rationem et fructum fidei, ut ex consequentibus patet.

⁵ Licet Samaritani adducti fuerint ad Christum praedicatione illius mulieris, longe tamen altius fuit motivum quo Christi verbis fidem praebuerunt: hoc scilicet motivum fuit formale fidei motivum, scilicet auctoritas Dei, qui est prima et infallibilis veritas, qui nec falli nec fallere potest. — Notanda hic est differentia vocabulorum, tum in latino, tum in graeco, quibus utitur Evangelista ad significandum sermonem Christi et sermonem mulieris: ille proprie dicitur *ser-*

mo, ὁ λόγος; hic vero *loquela*, ἡ λαλία.

⁶ Id est, certo cognoscimus. Certitudo huiusmodi est certitudo fidei, quae maior est certitudine scientiae naturalis; quamvis maior sit in scientia naturali evidentia, quam in fide.

⁷ Non modo Iudaeos, sed etiam Samaritanos, imo omnes homines redempturus venit Dominus noster. Notari hic potest, Samaritanorum animos magis dociles paratosque fuisse ad suscipiendum adventum Christi Domini, quam Iudaeos, qui intelligere noluerunt illum fore etiam gentium Salvatorem; licet illi ex eis qui in Christum crediderunt, ultro eum agnoverunt tanquam totius mundi Redemptorem. — Notanda sunt verba: *Hic est vere*; quibus significatur, primo, in nullo alio esse nobis spem salutis; secundo, ab illo nos a veris malis, quae sunt peccata, liberari, et in veris bonis, quae sunt spiritualia et aeterna, tuto constitui.

QUAESTIONES.

I. — *Cur Christus Dominus inter Samaritanos tamdiu manserit, quum ipsemet dixerit* (²): IN CIVITATES SAMARITANORUM NE INTRAVERITIS?

Resp. Christus Dominus, cum esset legislator, sub hac generali lege non comprehendebatur: quod autem dicitur coepisse

(¹) Matth., vii, 29. — (²) Ibid., x, 5.

facere et docere⁽¹⁾, non est ita intelligendum, quasi omnia indiscriminatim fecerit quae docuit, sed quia ea fecit quae formaliter spectabant ad praecepta moralia. Ceterum, modicum pro nihilo reputatur: Christus autem cum Samaritanis non multum temporis conversatus est; unde verificatum mansit quod dixit⁽²⁾: *Non sum missus nisi ad oves, quae perierunt domus Israel.*

II. — *Quaenam sunt necessaria ad perfectionem fidei?*

Resp. Fides, ut sit perfecta, primo debet esse recta; secundo, prompta; tertio, certa. — *Recta* est fides, cum veritati, non propter aliquod aliud, sed propter seipsam, obeditur; scilicet, potest quidem homo ad fidem manuduci, remote, per rationem naturalem, proxime, per praedicationem apostolicam: attamen, non propter ista, sed propter veritatem primam, quae Deus est, debet homo credere: unde Samaritani isti dicebant: *quia non propter tuam loquelam credimus.* — *Prompta* est fides, si quis cito credit: unde hoc quoque in laude Samaritanorum dicitur, eos videlicet sine mora credidisse, quin opus eis esset miracula vidisse, sicut Iudaei viderant: nimirum, de se ipsi dicunt Samaritani: *Ipsi enim audivimus et scimus*, etc. — Denique *certa* est fides, quae omnem elicit dubitationem: ad quod significandum, illi dixerunt: *Et scimus*; non quod scientiam proprie dictam haberent, fides enim dividitur contra scientiam, sed propter certitudinem intellectus: sicut enim certitudo scientiae habetur per prima principia naturaliter cognita, ita certitudo fidei habetur ex lumine divinitus infuso.

III. — *Utrum mulier haec, necnon homines illi Samaritani, crediderint in Christi divinitatem?*

Resp. Affirmative, ut ex horum verbis patet: *Hic est vere Salvator mundi*, quae verba de puro homine verificari non possunt: nisi enim Christus fuisset Deus et homo, humanum genus salvare minime potuisset. Ceterum, fides ista fuit eis ab ipsomet Spiritu Sancto infusa.

IV. — *Quaenam fuit mulier ista Samaritana?*

Resp. Fertur mulier ista nomen habuisse Photina; eiusque memoria fit in Martyrologio Romano die vigesima martii, una cum filiis eius Ioseph et Victore, qui omnes Christum confessi, martyrium sunt assecuti⁽³⁾.

⁽¹⁾ Act., I, 1. — ⁽²⁾ Matth., xv, 24. — ⁽³⁾ Petra, ex puteo Iacob, asservatur Romae, in puteo ecclesiae S. Mariae in Via, ibi, opera Petri Card. Capocci, reposita. Annal. Ord. Serv. B. M. V. Cent. III, ad an. 1515.

SECTIO XXXVIII.

(I. IV, 43-54).

Argumentum. — *Praefectus quidam regius, ex sua civitate Capharnaum, ad Iesum in Cana se confert, eum pro aegroti filii valetudine rogaturus, cui nulla interposita mora, laetum de impetrata filii incolumitate nuntium Iesus remittit.*

Ratio Sectionis. — Cum tres priores Evangelistae plura de commoratione Iesu in Galilaea retulerint, ut videre est ex sequentibus Sectionibus, unum tantum factum narrat S. Ioannes, sanationem scilicet filii reguli. Porro, clare omnino ab eo assignatur tempus quo factum hic narratum evenit: hoc videlicet fuit

postquam in civitate Samariae Sichar biduo commoratus fuerat. Nec dubium quin civitas ubi praefati reguli filius sanatus narratur, eadem fuerit quae Cana, ubi primum de conversione aquae in vinum miraculum patraverat Dominus, uti hic expresse dicitur.

(a) OST duos autem dies exiit inde, et abiit in Galilaeam ¹. Ipse enim Iesus testimonium perhibuit, quia propheta in sua patria honorem non habet ². Cum

(a) I. VI, 43-54.

¹ Dictum est supra (¹), Christum biduum mansisse apud Samaritanos. Hoc igitur intervallo transacto, iter proseguitur Iesus in Galilaeam (²), laetior ob Samaritanorum, quos modo relinquebat, quam ob Iudaeorum, a quibus discesserat, animi dispositionem.

² Faciles sunt familiares ad contemnendas eminentes personas, inter eos notas et conversantes: et hoc quidem oritur ex quadam superbia et invidia, hominibus aegre ferentibus easdem

sibi praeferri, atque earum excellentiam tamquam propriae dignitatis minorativam concipientibus; unde ad detrahendum eis, quos aemulos considerant, proclives sunt. Ulterius, eorum imperfectiones, cum quibus convixerunt melius cognoscunt, atque oculum mentis facilius convertunt ad considerandum quid illi anteacto tempore fuerint, quando scilicet nondum excelebant. At, contra, vera iubet caritas, ut de domesticorum et vicinorum provectione et gratia amplius gau-

(¹) Io., IV, 40. Sect. praeced., n. 3. — (²) Cf. supra, Sect. XXXIV, n. 6.

ergo venisset in Galilaeam, exceperunt eum Galilaei, cum omnia vidissent quae fecerat Hierosolymis in die festo; et ipsi enim venerant ad diem festum³. Venit ergo iterum in Cana Galileae, ubi fecit aquam vinum⁴. Et erat quidam regulus, cuius filius infirmabatur Capharnaum⁵. Hic cum audisset, quia Iesus adveniret a Iudaea in Galilaeam, abiit ad eum⁶, et rogabat eum ut descenderet, et sanaret filium eius; incipiebat enim mori⁷. Dixit ergo Iesus ad eum: *Nisi*

deamus, illosque, imo Deum in eis, impensius veneremur. — Notandum vero id cum Deo minime contingere, quod inter homines accidit: nam, quanto magis Deo quis per amorem et contemplationem familiaris efficitur, tanto eum excellentiorem reputat ac profundius reveretur, atque tanto seipsum minorem considerat; et hoc quidem, quia Deus est infinite perfectus. — Videtur testimonium huiusmodi ab Evangelista Ioanne hic referri non tanquam tunc a Christo prolatum, sed in alia circumstantia, ut narrant Synoptici⁽¹⁾.

³ Cum Galilaei, praecipue in solemnitate paschali, oblationem in templo facerent, testes extiterant signorum a Iesu patratum, inter quae eminebat eiectio ementium et vendentium de templo⁽²⁾.

⁴ Ex mentione de duplici adventu Christi in Cana, hominum huius civitatis duritia clarior ostenditur: nam, in priore miraculo, soli eius discipuli crediderunt in eum; in secundo vero,

solus regulus et domus eius tota. Venit igitur Iesus iterum in Cana, ut fidei semina, iam per miraculum inibi patratum, iacta, confirmaret. Sic Paulus, postea, Ecclesias Orientis, quas fundaverat, denuo peragravit⁽³⁾.

⁵ Regulus idem est ac regius minister: regulus enim latine sonat id quod graece βασιλικός. Testatur S. Hieronymus, hunc apte dici posse *palatinum*, quod est, regiarum aedium ministrum⁽⁴⁾. Aliqui eum dicunt fuisse Chusam, procuratorem Herodis, coniugem Ioannae⁽⁵⁾; at res incerta est. — Hic miraculum factum in nuptiis audierat, ideoque fiduciam conceperat Iesum deprecandi pro salute filii sui. — *Capharnaum* referri debet ad *regulum*, sic: *Erat quidam regulus Capharnaum, cuius, etc.*

⁶ Consuetum domicilium huius reguli erat Capharnaum; qui cum intellexisset Iesum Canae esse, illuc venit, ut filio incolumitatem postularet.

⁷ Hoc sedulo notat sanctus

(¹) Matth., XIII, 57; Marc., VI, 4; Luc., IV, 24. Infra, Sect. CV. — (²) Cf. Io., II, 23; III, 2. — (³) Act., XV, 11. — (⁴) In Is., LXV, init. — (⁵) Luc., VIII, 3. Infra, Sect. LXXXI, Quaest. III.

signa et prodigia videritis, non creditis ⁸. Dicit ad eum regulus: *Domine, descende priusquam moriatur filius meus* ⁹. Dicit ei Iesus: *Vade; filius tuus vivit* ¹⁰. Credidit homo sermoni quem dixit ei Iesus, et ibat ¹¹. Iam autem eo descendente, servi occurrunt ei, et nuntiaverunt, dicentes, quia filius eius viveret ¹². Interrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerit ¹³. Et dixerunt ei: *Quia heri hora septima reliquit eum febris* ¹⁴. Cognovit ergo pater quia illa hora

Evangelista, ut magnitudinem futuri miraculi exaltet: eiusdem quippe est potentiae mortuum suscitare et letali infirmitate laborantem sanum facere. — *Incipiebat mori, ἤμελλεν, in eo erat ut moreretur.*

⁸ Aliquid utique credidit regulus, secus filio non petisset sospitatem; credidit scilicet Iesum posse aegrum sanare, non credidit tamen illum id posse praestare absentem. Praeterea a Domino redarguitur, quia iudaeus cum esset, debuisse ad auctoritatem Sacrae Scripturae attendere, quin opus ei esset ad miracula recurrere: signa enim data sunt infidelibus, Scriptura fidelibus ⁽¹⁾.

⁹ Hic elucescit imperfectio fidei illius reguli, qui ad verba Christi attendere non videtur; cum etiam putaverit non posse Iesum filium suum mortuum, vel descendendo ad eum, suscitare: ideo illum enixe rogat: *Descende, priusquam moriatur filius meus, τὸ παιδίον μου*. Graeco hoc nomine, forma diminutiva, paternus amor pulcre designatur,

cum alias filius, in graeco dicatur ὁ υἱός, vel ὁ παῖς.

¹⁰ *Vivit* hic valet, bene se habet, sanitas ei restituta est. — Notandum, Christum non solum miraculum edidisse in restituenda iuvenis illius sanitate, sed etiam prophetiam protulisse, in manifestanda re ab hominum conspectibus longe posita. Miraculum vero secundi ordinis erat, cum idem sit sanare incipientem mori, et mortuum suscitare.

¹¹ Scilicet ad filium suum gaudens revertebatur. Sic oratio perseverans impetrat quod petit.

¹² Bonum nuntium servi domino deferunt, ut eum ab animi anxietate atque itineris labore relevent.

¹³ Censent nonnulli regulum servos interrogasse, quatenus ipsemet certior fieri vellet, utrum filius suus naturali causa fuisset sanatus: at hoc non videtur convenisse cum fide, quam in Christum ille ostenderat; unde melius dicitur sic voluisse domesticos suos ad fidem praeparare, uti patet ex consequentibus.

¹⁴ Id est, hora prima post me-

(1) 1 Cor., XIV, 22.

erat in qua dixit ei Iesus: *Filius tuus vivit*. Et credidit ipse et domus eius tota ¹⁵. Hoc iterum secundum signum fecit Iesus, cum venisset a Iudaea in Galilaeam ¹⁶.

ridiem. Ex illo igitur tempore, febris aegrum ita reliquerat, ut nullum postea pristinae infirmitatis vestigium in eo amplius remaneret, quod in sanatis a natura contingere nequit.

¹⁵ Id est, non solum cognovit ipse regulus, sed etiam pro suae familiae aedificatione cognoscere fecit quid egerat Iesus: unde ad Christum mox omnes eius domestici conversi sunt.

¹⁶ Non haec duo tantum miracula fecerat hucusque Iesus,

cum multa alia patrasset in Hierusalem: sed hoc fuit secundum eius in Galilaea miraculum. Per hoc ostenditur Galilaeos peiores fuisse Samaritanis, quorum multi, nullo praevio signo, crediderunt Domino: at, ad istud novum miraculum, solus regulus et domus eius ad Christum conversi sunt. — Per haec autem S. Ioannis verba, datur intelligi miraculum hoc a Christo patratum fuisse ante ea quae ab aliis Evangelistis leguntur facta in Galilaea.

QUAESTIONES.

I. — *Quomodo cohaeret haec sententia: IPSE ENIM IESUS TESTIMONIUM PERHIBUIT etc., cum praecedentibus verbis: ET ABIIT IN GALILAEAM?*

Resp. Nexus ita potest intelligi: abiit Iesus in Galilaeae partem, a patria sua Nazareth diversam; ideo autem non ivit in Nazareth, quia sciebat prophetam in sua patria, etc. — Aut coniunctio enim, γὰρ, potest intelligi posita tantum expletive, ut sensus sit: abiit in Galilaeam, in qua, tametsi patria sua, non est in honore habitus, sicut ipse Iesus testimonium perhibuit. — Aliis placet ut, per patriam Iesu, intelligatur Iudaea, cum ipsi Iudaei scirent Christum venturum esse de Bethlehem castello ⁽¹⁾: quae tamen explicatio probabilis non est. — Igitur, melius est ut dicatur Iesum, ratione supra allata, Nazareth pertransiisse, ut aliunde apparet ex eo quod mox additur: *Exceperunt eum Galilaei*, necnon ex prioribus verbis Sectionis sequentis: quod quidem clarius constabit infra ⁽²⁾.

II. — *Utrum regulus ille iudaeus fuerit, an gentilis?*

Resp. Videtur fuisse iudaeus natione, cum nulla fiat contrarii mentio, ut fere semper fieri solet, ubi gentiles Christum pro beneficio interpellasse leguntur, sicut patet de Samaritana, de Chananaea, de centurione et de gentilibus qui Christum videre cupiebant ⁽³⁾.

(¹) Io., VII, 42. — (²) Sect. CIV et CLI. — (³) Io., XII, 21, Sect. CCXXXIV.

Praeterea, verba: *Nisi signa et prodigia videritis, non creditis*, potius ad hominem iudaeum fuisse directa credenda sunt, iuxta illud Apostoli ⁽¹⁾: *Iudaei signa petunt*.

III. — *Utrum regulus iste fuerit illemet centurio, cuius puerum Christus in Capharnaüm curasse describitur?*

Resp. Negative. *Primo*, puer centurionis paralyti laborabat, hic autem febris; *secundo*, ille fuit servus, secundum S. Lucam, hic vero filius, secundum S. Ioannem; *tertio*, centurio, secundum S. Matthaeum, rogavit Iesum in Capharnaüm existentem, regulus vero rogavit eum in Cana; *quarto*, regulo, tanquam in fide deficienti, dicitur: *Nisi signa videritis, non creditis*, centurionis autem fides commendatur, Christo dicente: *Non inveni tantam fidem in Israel*; *quinto*, centurio Christi maiestatem intelligens, dixit: *Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum*; regulus vero ait: *Domine, descende priusquam moriatur filius meus*; *sexto*, ad servum centurionis ire paratus fuit Salvator, dicens: *Ego veniam et curabo eum*, ad filium vero reguli ire non acquievit: quod utique fecit, non ex contemptu personae, sed ut doceat nos alia esse iudicia Dei, alia iudicia hominum; et ut ostendat personarum acceptionem nos habere non debere, ut abiectiores personas, si id fieri deceat, libentius visitemus, quam divites et nobiles: siquidem civilis reguli conditio superior erat conditione centurionis ⁽²⁾.

IV. — *Utrum regulus crediderit filii sui febrem per Christum fuisse depulsam?*

Resp. Affirmative, et quidem solo illius verbo depulsam intellexit, cum sanitatem credere non posset ex causis naturalibus secutam: incipiebat enim filius eius emori, ut ait Evangelista.

V. — *Utrum regulus crediderit Iesum esse Filium Dei naturalem?*

Resp. Censent plures, regulum hunc non explicite credidisse Christi divinitatem, sed credidisse Iesum esse sanctum hominem, magnum prophetam, Salvatorem mundi, Filium utique Dei, at indeterminatum relinquendo utrum esset Filius Dei adoptivus, an naturalis. Attamen notatu dignum est, quomodo fides huius reguli semper profecerit: nimirum, a principio, quando interpellavit pro filio infirmo, debilis erat; postea, plus firmitatis habere coepit, quando vocavit Iesum Dominum; deinde, quando credidit homo sermoni, et ibat, magis adhuc perfecta fuit; non tamen integre credidit, cum adhuc dubitaverit: demum, cognita manifeste Dei virtute in Christo, videtur eius fides perfecta fuisse.

(1) I Cor., I, 22. — (2) Matth., VIII, 5-13; Luc., VII, 1-10. Cf. infra, Sect. LXXV.

SECTIO XXXIX.

(Mt. IV, 13-17; Mc. I, 14-15; L. IV, 14-15).

Argumentum. — *Iesus, relicta civitate Nazareth, se confert in civitatem Capharnaum, ubi initium dat officio praedicationis, fama crescente de illo in universam regionem.*

Ratio Sectionis. — Cur Iesus, post suum baptismum, in civitate sua Nazareth non sit commoratus, sed eam tantummodo pertransierit, Capharnaum se collaturus, dictum est supra *: videlicet hoc fuit quia propheta in propria patria honorem non habet; venit tamen utique in Nazareth, ibique praedicavit, sed serius, videlicet postquam iam in Capharnaum per aliquod tempus

vixerat et multa ibi miracula patra-
verat, uti colligitur ex S. Luca **. Quocirca non est cur hic referri de-
beat adventus iste in Nazareth, quan-
do nempe in conterraneorum suo-
rum Synagoga praedicavit, licet a
S. Luca hoc loco narretur ***: nam
adventus iste probabiliter idem est
ac ille quem serius referunt S. Mat-
thaeus **** et S. Marcus *****
ut infra suo loco ostendetur *****.

(a) T relicta civitate Nazareth ¹, venit, et habitavit in
Capharnaum maritima ², in finibus Zabulon et

(a) Mt. iv, 13-17.

¹ Quatuor civitates magis pro-
prie dicuntur fuisse Christi: sci-
licet, Nazareth, ob conceptionem
et diurnam commorationem:
Bethlehem, ob nativitatem, Ca-
pharnaum ob praedicationem (¹),
Hierusalem ob mortem. Nazareth
primo iam relinquerat anno prae-
cedente, ut a Ioanne baptiza-
retur (²); illuc redierat, completis
nuptiis in Cana; nunc autem do-
milium suum transfert in Ca-
pharnaum, ubi habitat.

² Dictum est supra (³), civita-

tem hanc sitam fuisse in ora Se-
ptentrio-occidentali lacus vel ma-
ris Tiberiadis; et ob populi fre-
quentiam, mercaturae gratia eo
confluentis, opportuniorem fuisse
locum praedicationi evangelicae.
Pars haec provinciae Galilaeae,
ubi sita erat urbs Capharnaum,
dicebatur Galilaea Gentium, ob
multitudinem gentilium ibi com-
morantium. Quod hic dicitur Ie-
sus in Capharnaum habitasse, in-
telligi potest dictum per anticipa-
tionem, cum ea quae in praesente

* Sect. xxix, Rat. Sect. — ** IV, 23. — *** IV, 16-30. — **** XIII, 54-58. —

***** VI, 1-6. — ***** Sectio civ.

(¹) Matth., ix, 1; Marc., ii, 1. — (²) Sect. xix. — (³) Sect. xxix, n. i.

Nephthalim³: ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam⁴: *Terra Zabulon et terra Nephthalim via maris trans Iordanem, Galilaea Gentium*⁵, *populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam; et sedentibus in regione umbrae mortis, lux orta est eis*⁶. Exinde coepit Iesus (a) praedicans Evangelium regni Dei⁷, et dicens: *Quoniam impletum est tempus, et appropinquavit regnum Dei*⁸: *poenitemini, et credite Evangelio*⁹. (b) Et fama exiit per universam regio-

(a) Mc. I, 14-15. — (b) L. IV, 14-15.

et duabus sequentibus Sectionibus narrantur, dici possint accidisse in itinere quod fecit Iesus a Cana usque Capharnaum.

³ In littore eiusdem maris Tiberiadis vel Genesareth, sitae erant, praeter Capharnaum, Tiberias, Bethsaida et Corozain, civitates scilicet pertinentes ad fines seu terminos duarum tribuum, scilicet Zabulon et Nephthalim.

⁴ Integer locus Isaiae est (4): *Primo tempore alleviata est terra Zabulon et terra Nephthali, et novissimo aggravata est via maris trans Iordanem Galilaeae Gentium. Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione umbrae mortis, lux orta est eis*. Igitur sensum, potius quam verba Isaiae, refert S. Evangelista.

⁵ Quod dicitur, *via maris*, graece est ὁδὸν θαλάσσης, quod explicari potest, regio versus mare aut in via ad mare. Per hoc autem quod dicitur, *trans Iordanem*, designatur regio in ripa

orientali Iordanis, ubi Salvator saepius conversatus est.

⁶ Duplici malo subiacebant miserae illae gentes: erroris et imminis damnationis; et ab utroque malo redemptae sunt per Christum, qui de se ait (2): *Ego sum lux mundi*, et rursus (3): *Ego sum via, et veritas, et vita*.

⁷ Silente iam Ioanne Baptista, coepit Iesus loqui: lex et prophetiae in Ioanne desinunt; nova gratiae lex in Iesu Christo incipit mundum renovare. Quid vero sibi velit hic, dictio *regnum Dei*, diximus supra (4).

⁸ A Iacob patriarcha (5), et a Daniele propheta (6), accurate praedictum fuerat tempus adventus Messiae: quod quidem tempus, ab aeterno praedefinitum, iam completum erat. — Nimirum, aderat iam sollemnis illa instauratio, quam vates sacri verbis adeo magnificis annuntiaverant.

⁹ Mira convenientia initii praedicationis Christi cum initio praedicationis Ioannis Baptistae (7):

(1) IX, 1, 2. — (2) Io., VIII, 12. — (3) Ibid., XIV, 6. — (4) Sect. XVI, Quaest. VII. — (5) Gen., XLIX, 10. — (6) Dan., IX, 24. — (7) Cfr. supra, Sect. XVI, n. 11, 12, p. 113. Cf. Ier., III, 21, 25; Mich., VII, 9.

nem de illo ⁴⁰. Et ipse docebat in synagogis eorum ⁴¹; et magnificabatur ab omnibus ⁴².

cum enim omnes peccaverint, omnes pariter poenitentia indigent: ex altera autem parte, nemo ad Deum venire potest, nisi per fidem, quae est fundamentum et radix nostrae iustificationis. En igitur duo quae ad consequendam salutem a Christo allatam necessaria sunt: primum, sincera mentis et cordis ad Deum conversio; alterum, fides, fides inquam formata, qua quis veritates in Evangelio contentas, corde in Deo defixo credat. — Quid sibi velit verbum *poenitemini*, μετανοείτε, explicuimus supra ⁽¹⁾. Ex his autem verbis, iam patescit instaurationem regni Dei spiritaliter esse intelligendam.

⁴⁰ Propter sapientiam, eloquentiam, sanctitatem Iesu, necnon miracula, quae tunc coepit per-

ficere, fama de illo per totam regionem cito invaluit.

⁴¹ Synagoga vocabatur vel ipsa Iudaeorum collectio, vel domus in qua ad orandum vel audiendum lectionem Legis et prophetarum conveniebant: hic autem hoc secundum significat. Non necesse est intelligere id quod hic dicitur, de ipsa synagoga Capharnaum, cum illuc Christus nondum probabiliter esset ingressus, ut diximus ⁽²⁾; sed intelligi potest generaliter dictum, cum unaquaeque civitas suam haberet synagogam.

⁴² Magnae sapientiae ac virtutis reputabatur Iesus ab omnibus eum audientibus, licet non omnes ei corde sincero adhaerent; attamen, ex huiusmodi plausu, pravorum hominum in eum invidia iam coeperat excitari.

QUAESTIONES.

I. — *Quisnam est sensus loci Isaiae hic allegati?*

Resp. Sensus historicus est: terra Zabulon et Nephthali primum quidem levius afflicta per Benadad, regem Syriae, mox graviores iniurias, opera Theglathphalasar ⁽³⁾, ita persentiet, ut ingens procella in regiones trans mare Tiberiadis et Galilaeam Gentium sitas ruere videatur, nihilque conspiciat, nisi tenebras, formidinem aerumnasque minime fugiendas. At vero terra haec densissimis hactenus velut tenebris circumducta, lucem tandem finemque malorum sperare incipiet. — Translatus vero sensus est, eadem terra Zabulon et Nephthali, Galilaea Gentium et regio trans Iordanem, hactenus in tenebris ignorantiae et mortis, longe ab urbe Hierusalem et Dei templo sedentes, mox nitidum Evangelii iubar, in adventu Iesu Christi, Regis et Salvatoris omnium, laetanter aspicient.

(1) Loco prox. cit. — (2) Supra, n. 2, p. 252. — (3) Cf. 4 Reg., xv, xvi.

II. — *Utrum cuivis ex praesentibus in synagoga ceteros erudire liceret?*

Resp. Si quis in synagoga ingenio virtuteque praestans adfuisset, huic angelus synagogae, seu praeses, facultatem facere poterat certas preces concipiendi, legis volumen explicandi atque adstantes erudiendi. In media enim synagogae area suggestus erat, super quem legis volumen, quod habitualiter in armario, pretioso linteo involutum, asservabatur, collocari solebat. Legebatur vero tecto capite, obsequii causa; aperto enim capite stare, apud Hebraeos, libertatis indicium est atque audaciae. Ex hoc ergo quod Christus, in synagogis Galilaeae, ad publice legendum universaliter admittebatur, rite infertur eum quidem maxima apud omnes existimatione fuisse gavisum; at, perperam inde deducunt nonnulli, Christum Dominum fuisse ex genere sacerdotali, quod est manifeste contra S. Pauli doctrinam ⁽¹⁾. Ceterum de eodem Apostolo, quem e tribu Benjamin fuisse constat, passim legitur eum in synagogas per sabbata ingressum, Christi evangelium Iudaeis praedicasse.

III. — *Utrum cuique pago sua esset synagoga?*

Resp. Post Machabaeorum tempora, vix pagus erat, qui suam non haberet synagogam, quae interdum *proseucha*, seu locus orationis, *didascaleion*, seu schola, *phrontisterion*, seu sapientiae schola, aut demum *ecclesia*, seu congregatio dicebatur; immo, in magnis urbibus, plures erant huiusmodi synagogae, pro hominibus diversarum artium vel regionum. Ubi autem nulla esset synagoga, singuli domi orabant, et legis partem aliquam legebant; ad quod perficiendum, potissime tectum vel sublimem domus aream petebant: interdum tamen sub dio congregabantur in campo vel ripa fluvii ⁽²⁾. In omni autem casu, feminae a viris, honestatis causa, distinctae manebant. A templo hierosolymitano differebant, in eo quod in eis non liceret offerre sacrificia.

IV. — *Quinam erant officiales synagogae?*

Resp. Praeter praesidem, erat minister, seu *Chazzan*, qui curam habebat librorum Scripturae; interpres, seu *meturgeman*, qui textum hebraicum in vernaculum idioma transferebat; orator, seu *Sheliach*, cuius erat certas orationes, ex locis Deuteronomii et Numerorum confectas, recitare; *eleemosynarii*, qui eleemosynas colligebant; demum, seniores, seu *Ballinim*, qui congregationi interesse debebant, et quibus ius erat excommunicandi, flagellandi et reos ad Sanhedrin Hierosolymam mittendi.

⁽¹⁾ Hebr., VII, 14. — ⁽²⁾ Cf. Act., XVI, 13. Cf. Comm. in Act. Apost., Sect.

SECTIO XL.

(L. V, 1-11).

Argumentum. — *Simon, iussu Domini, laxato rete, copiosam piscium multitudinem concludit: eidem vero praedicat Dominus, illum fore homines capturum.*

Ratio Sectionis. — Quod hic narratur, intelligi potest evenisse prope Capharnaum, cum videlicet Dominus in eo esset ut in illam urbem ingrederetur; secundum probabilior sententiam, quam sequuntur S. Augustinus, S. Thomas, Caietanus, Maldonatus, alique, miraculosa haec piscatio, quam solus S. Lucas commemorat, distingui chronologice debet a formali vocatione quatuor priorum Apostolorum, scilicet, Simonis, Andreae, Iacobi et Ioannis, qualem S. Matthaeus * et S. Marcus ** referunt, de qua re sermo erit in subsequenti Sectione. — *Intelligentum est*, ait S. Augustinus ***, *hoc*

primo esse factum, quod Lucas insinuat, nec tunc eos a Domino vocatos, sed tantum Petro fuisse praedictum, quod homines esset capturus;... unde datur locus intelligere, eos ad capturam piscium ex more remeasse; ut postea fieret, quod Matthaeus et Marcus narrant, quando eos binos vocavit, et ipse iussit ut eum sequerentur: .. tunc enim non subductis ad terram navibus, tanquam cura redeundi, sed ita eum secuti sunt, tanquam vocantem et iubentem ut eum sequerentur. — Porro, miraculosa haec piscatio ab illa sedulo distingui debet, quae post resurrectionem recensetur ****.

(a) ACTUM est autem, cum turbae irruerent in eum, ut audirent verbum Dei ¹, et ipse stabat secus stagnum Genesareth ². Et vidit suas naves stantes secus sta-

(a) L. v, 1-11.

¹ Magno animi fervore permulti ad Iesum accedebant, ut eiusdem praedicatione fruerentur: quandoquidem praeclara eius in dicendo vis necnon divinus eiusdem aspectus turbas fortiter ad eum alliciebant: in eo quippe omnis divinitatis plenitudo cor-

poraliter inhabitabat (⁴). Tanta igitur erat populi aviditas et assiduitas Iesum audiendi, ut eum pene urgerent: hoc quippe sibi vult graecum verbum ἐπικεῖσθαι.

² Aliis nominibus dictum est mare Galilaeae, a provincia in qua situm erat, et mare Tiberiadis, a

* IV, 18, seq. — ** I, 16, seq. — *** L. II de Consensu Evang., c. XVII, n. 41.
— **** Io., XXI, 1, seq. Sect. CCCLX.

(¹) Col., II, 9.

gnum; piscatores autem descenderant, et lavabant retia ³. Ascendens autem in unam navim, quae erat Simonis, rogavit eum a terra reducere pusillum. Et sedens docebat de navicula turbas ⁴. Ut cessavit autem loqui, dixit ad Simonem: *Duc in altum, et laxate retia vestra in capturam* ⁵. Et respondens Simon, dixit illi: *Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus; in verbo autem tuo laxabo rete* ⁶. Et

civitate eidem vicina, quae ab Herode, nomine Tiberii imperatoris, aedificata, Tiberias dicta est. Longum est huiusmodi mare quindecim circiter millia, latum septem. — Solus S. Lucas adhibet vocem λίμνη, *stagnum*, ad mare hoc designandum. Hebraei omnem aquae expansionem, *mare* vocabant. Simile quid in germanica lingua, mutato genere: *die see*, mare; *der see*, lacus.

³ Prope littus, ut moris est, alligatae erant duae istae naves: *stare* enim, στήναι, dicitur de navibus portum tenentibus: sic ait Virgilius (¹): *Anchora de prora iacitur: stant littore puppes*. Piscatores autem erant Simon Petrus, Ioannes et Iacobus, ut infra habetur, et si qui his forte associati fuerint, maxime Andreas, frater Petri. Hi omnes erant ex Bethsaida; at Petro domus erat in Capharnaum, ubi eius socrum Dominus sanavit (²). Quod autem retia lavarent, signum est eos iam decrevisse a piscatione, quasi desperando, pro nunc cessare. — *Descenderant*, ἀποβάντες, quod est, *e navibus egressi*. — *Naves*, πλοῖα, *navigia*.

⁴ Attende hic Christi humilitatem, qui rogat Petrum, servum suum. Porro; non certe sine causa navem Simonis, ad docendum turbas eligit Dominus; nam, ut commentatur S. Maximus (³), *hanc solam Ecclesiae navem ascendit Dominus, in qua Petrus magister est constitutus*. Rogavit autem Christus Dominus, a terra pusillum reducere, ut ab omnibus congruenter aspici et audiri posset, maxime eum inibi plures sint acuti sinus, unde populus ex utraque parte Iesum facile poterant audire. Quid vero tunc docuerit divinus Magister, Evangelista non dicit, sicut nec etiam omnia eius prodigia aliquis sacrorum scriptorum in particulari prosecutus est.

⁵ Altum, hic, idem est ac *profundum*, τὸ βάθος; unde sensus est, navem amove a littore ad profundiore aquam; retia vero explicare ad pisces capiendos. Priora verba ad solum Petrum, navis dominum; posteriora vero, ad omnes directa sunt.

⁶ Cum optimum piscationis tempus sit nox, non dies, hinc evincitur Petrus magnum obedientiae argumentum exhibuisse,

(¹) Aen., l. iv, v. 902. — (²) Luc., iv, 38; Sect. XLIII, n. 3. — (³) Sermo LXXXIX de Mirabil.

cum hoc fecissent, concluderunt piscium multitudinem copiosam⁷: rumpebatur autem rete eorum⁸. Et annuerunt sociis, qui erant in alia navi, ut venirent, et adiuverent eos⁹. Et venerunt, et impleverunt ambas naviculas, ita ut pene mergerentur¹⁰. Quod cum videret Simon Petrus, procidit ad genua Iesu, dicens: *Exi a me, quia homo peccator sum, Domine*¹¹. Stupor enim circumdederat eum, et omnes qui cum illo erant, in captura piscium, quam ceperant; similiter au-

cum Christo iubenti ut de die retia laxaret, sine mora paruit. Quo diserte instruimur, absque Domini nostri auspiciis, quidquam boni nos gerere haudquam valere. — *Praeceptor*, in graeco est ἐπιστάτα, quod est *praefectus* vel *antistes*, cui correspondet hebraica vox, *rabbi*: quam graecam vocem solus S. Lucas usurpat⁽¹⁾. — *In verbo tuo*, ἐπὶ τῷ ῥήματί σου, id est, *tuo verbo confisus*.

⁷ Ex hoc docemur quantus sit obedientiae fructus. Opportune introducitur miraculosa piscatio tanquam emblema propagationis Ecclesiae, cum piscis sit maxime fecundum animal, in immensum sobolescent.

⁸ Id est, in eo erat ut rumpebatur, διαρρήγνυτο, et iam partim rumpi incipiebat. Porro, quod rumpi rete revera inciperet, argui potest a contrario secundae miraculosae piscationis, ubi dicitur⁽²⁾: *Non est scissum rete*. — In graeco, plurale habetur, τὰ δίκτυα, *retia*.

⁹ Navis haec ad littus remanserat, et remotior erat quam ut ii, qui in ea erant, vocem

Simonis et sociorum eius audire possent: ideoque nutu vel signo insinuaverunt eis ut cito sibi subvenirent.

¹⁰ Id est, ut in submersionem premerentur: nam naves mersae non sunt, sed tantum periclitatae. — Vide quam uberem Dominus, pro usu navis, naulum Petro solvat, et quidem, in ea re quam ille quaeritabat.

¹¹ Notandum, in Evangelio S. Lucae, prima vice, hic occurrere nomen *Petrus*, et quidem absque praevia explicatione: quo clare deducitur, nomen hoc ab Evangelista, tanquam vulgo cognitum habitum fuisse, cum speciali ratione, hoc loco, ob rei mysterium, recenseri deberet. Nomen hoc autem *Petrus*, aliud non est, nisi translatio nominis *Cephas*, quod Simoni Iesus dederat, cum prima vice ille sibi obviam fuit⁽³⁾. — Quod vero hic ait Petrus: *Exi a me, Domine*, non hoc sensu dicitur, quod Domini praesentiam minime appeteret; sed eo humilitatis spiritu motus, quo et Centurio eidem dixit⁽⁴⁾: *Non sum dignus ut intres sub tectum meum*⁽⁵⁾.

(1) Luc., VIII, 24, 45; IX, 33, 49; XVII, 13; XXI, 7. — (2) Io., XXI, II. — (3) Io., I, 42 Sect. XXVI, n. 13, p. 183. — (4) Matth., VIII, 8. — (5) Iob., XLII, 5-6; 3 Reg., XVII 18

tem Iacobum et Ioannem, filios Zebedaei, qui erant socii Simonis ¹². Et ait ad Simonem Iesus: *Noli timere* ¹³; *ex hoc iam homines eris capiens* ¹⁴. Et subductis ad terram navibus, relictis omnibus, secuti sunt eum ¹⁵.

¹² *Stupor*, θάμβος, est vehemens admiratio, quae oritur ex consideratione magni prodigii, omni ex parte atque totaliter cor hominis occupantis. Igitur Simonem, et qui cum eo erant, stupor circumdedit, quos omnes credere possumus ad pedes Iesu proruisse. Speciatim vero notatur, hos inter fuisse Iacobum et Ioannem, Zebedaei filios.

¹³ Magna Christi dignatio, qui Petrum humiliatum non despicit, sed confortat et divina exhilarat promissione.

¹⁴ Ex hoc, ἀπὸ τοῦ νῦν, idem est ac post tempus praesens. Tu, igitur, o Simon, praedicator et Apostolus efficeris, ut sermone, exemplis, orationibus, miraculis, multos ad fidem convertas. — Advertendum hic, non dicere Christum: *Eris homines venatu aut piscatu capiens*, sed simpliciter, *eris capiens*: quo innuitur, non eo modo illum esse homines capturum, quo ferae aut pisces capiuntur, ut occidantur; sed potius eo modo quo capiuntur homines bello, ut scilicet vivi servantur: unde Petrus hominum piscator futurus erat, quatenus illos e tenebris et morte eruturus atque ad vitam servaturus foret. Enimvero vocabulum ζῳγγῶν, *capiens*, quo hic utitur sanctus Evangelista, significat vi-

vum capere, quomodo animalia capiuntur, ut vivariis asservantur.

¹⁵ Postrema haec S. Lucae verba non sunt necessario atque immediato nexu referenda ad praecedentem narrationem, sed intelligi possunt plene verificata post subsequentis Sectionis narrationem, post formalem scilicet quatuor Apostolorum vocationem, de qua agunt S. Matthaeus S. Marcus, et quam silentio praeterit S. Lucas: ita ut verba haec, hoc loco, per anticipationem posita dici valeant; nisi utique referri velint ad generatorem quamdam, non vero ad ultimam et perfectam Christi sequelam, ut innuit S. Augustinus ⁽¹⁾. — In hoc facto sapientissimam Dei providentiam admirari libet, qui magos quidem, utpote astronomiae deditos, per stellam; simplices autem pisces, per piscium captionem, ad se adducit. — Considerare hic quoque iuvat, quanta gloria cumulaverit Dominus horum Apostolorum obedientiam, quorum iam nomina ubique celebrantur, et qui ad summum gloriae fastigium a Christo evecti sunt. Utique, non multa reliquerunt, qui de piscatione vivebant: multum tamen revera reliquerunt, qui sibi nihil retinuerunt, ut Iesum sequerentur.

(1) Vide supra, Ratio Sect., p. 256.

QUAESTIONES.

I. — *Quid significatur per hoc quod singulariter dictum est: DUC IN ALTUM; pluraliter vero: LAXATE RETIA VESTRA?*

Resp. Per hoc significatur, ad supremum quidem pastorem pertinere Ecclesiae navem dirigere; ad inferiores vero praelatos, ea sub illius ductu exequi, quibus animarum salus procuratur.

II. — *Utrum, ruptis retibus, laberentur pisces?*

Resp. Negat S. Ambrosius, dicens ⁽¹⁾: *Rumpuntur retia, nec labitur piscis*; S. Augustinus vero talem videtur intelligere rupturam, qua multi exeunt de Ecclesia ⁽²⁾: quae quidem explicatio magis cohaeret analogiae fidei.

III. — *Quomodo dicere potuit Petrus: EXI A ME, DOMINE, cum amans amati praesentiam desideret?*

Resp. Duplex est praesentia: spiritualis et corporalis. Et quidem, amor Christi compellit amantem ut eius spirituali praesentia fruatur, et illum ardentem et enixe rogat, ut non patiatur se ab illo unquam divelli. Potest autem amans, humilitate ductus, desiderare ad tempus privari praesentia corporali amati, quo dignior hac praesentia reddatur. Attamen, hanc quoque praesentiam potest, ex alio motivo, concupiscere, amore videlicet humilitatem non evacuante, sed superante, sicut videmus Magdalenam aegre a Christo mortali, mortuo et redivivo discessisse. Similiter, quod attinet ad perceptionem corporis Christi in Eucharistia, sunt qui hoc cibo se frustrari non patientes, illum cum fructu quotidie percipiunt; alios vero sancta movet humilitas, ut interdum eo sese abstineant, quo postea ad illum percipiendum paratiores accedant.

IV. — *Quomodo tot pisces simul adunari potuerunt?*

Resp. Christo iubente, angelorum ministerio, pisces ex variis locis citissime adducti, sine mora, ad navis latus adunati sunt. — Potest etiam dici, iussisse Dominum ut navis eo duceretur, ubi sciebat magnam tunc adesse piscium copiam. Utroque autem modo miraculum fuit: scilicet, vel omnipotentiae, vel omniscientiae.

V. — *Quidnam miraculosa hac piscatione figuratur?*

Resp. Miraculosa hac piscatione apte figuratur Ecclesiae conditio: scilicet, in ipsa Petri navi adumbratur Ecclesia, quae a Petri successore gubernatur; rursus, in ea, docet turbas Christus Dominus;

⁽¹⁾ Exp. sec. S. Luc., l. iv, n. 77. — ⁽²⁾ Cf. S. Aug., tr. cxxii, sup. Io., n. 7.

praeterea, sicut Petro plures sunt adiutores, ita plures inferiores ministri Romano Pontifici cooperantur; demum, his omnibus nunc, sicut olim, ampla conceditur animarum captura, laxatis doctrinae retibus. Hinc mirum non est, si antiquitas christiana factum hoc multipliciter in picturis aut sculpturis expressum reliquerit. Signanter vero invenitur nomen *Piscis* frequenter adhibitum ad designandum Dominum nostrum, eo quod, secundum graecam formam, Ἰχθύς, constat primis litteris horum quinque nominum, Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ Υἱὸς Σωτὴρ, *Iesus Christus Dei Filius Salvator*. Sed et fideles ipsi sub figura piscium saepius designantur, unde celebre illud Tertulliani ⁽¹⁾: *Nos pisciculi, secundum Ἰχθύν nostrum, Iesum Christum, in aqua nascimur, nec aliter quam in aqua permanendo, salvi sumus.*

VI. — *Quomodo hic innuitur primatus Petri?*

Resp. Primo, ex eo quod Christus illius navim, prae ceteris, eligit ut inde doceat turbas; secundo, quia solum Petrum, tanquam navis gubernatorem, iubet ducere in altum; tertio, quia Petrus, sociorum nomine, Dominum bis alloquitur; quarto, quia ei formaliter praedicat Iesus, illum exhinc homines fore capturum.

VII. — *Quotuplex sit miraculosa piscatio distinguenda?*

Resp. Duplex: scilicet, piscatio in praesenti loco posita, et piscatio post resurrectionem narrata ⁽²⁾: in quarum altera expresse recensetur numerus, scilicet centum quinquaginta tres magni pisces; et additur, ad distinctionem praesentis miraculi, nullam fuisse retium scissuram; ut per primam piscationem significetur collectio credentium intra Ecclesiam militantem, in qua boni malis miscentur, atque diversa occurrunt pericula, haereses et schismata: per secundam vero, collectio electorum intra triumphantem Ecclesiam, in qua nulla est scissura, nullum instat periculum: unde signanter, in secunda miraculosa piscatione, mentio fit de dextera navigii ⁽³⁾, cum per dexteram, electi designari consueverint ⁽⁴⁾.

⁽¹⁾ De Baptismo, c. 1. — ⁽²⁾ Io., XXI, 1, seq. Cf. infra, Sect. CCCLX. — ⁽³⁾ Ibid., 6.

— ⁽⁴⁾ Vide S. Augustin., loco prox. cit., qui etiam mysticam dat rationem numeri 153.

SECTIO XLI.

(Mt. IV, 18-22; Mc. I, 16-20).

Argumentum. — *Formalis hic narratur quatuor Apostolorum vocatio, videlicet Petri et Andreae, Iacobi et Ioannis, qui voce Domini, omnibus illico dimissis, dilectum Magistrum alacres secuti sunt.*

Ratio Sectionis. — Cum iam inchoasset Iesus praedicationis officium, aliquos voluit apostolatus sui habere socios: et quidem duo primum ministrorum paria advocat, qui videlicet post miraculosam piscationem, Christum iam sponte coepe-

rant sequi, licet proprio labori adhuc insisterent; at vero, statim ac audierunt Christi illos vocantis imperativam vocem, omnibus relictis, ei pressius inhaeserunt, numquam postea ab eius latere, nisi ut illius mandata exequerentur, divellendi.

(a) MBULANS autem Iesus iuxta mare Galilaeae ¹, vidit duos fratres, Simonem qui vocatur Petrus ² et Andream fratrem eius ³, mittentes rete in mare (erant enim piscatores) ⁴: et ait illis: *Venite post*

(a) Mt. iv, 18-20.

¹ Opportunus eligitur locus pro vocatione horum Apostolorum, scilicet maris littus: Christus nempe, piscatores vocaturus, iuxta mare ambulat; praeterea, mare apta figura est turbulentissimi huius mundi, in quo Apostoli suam missionem explere debebant.

² Advertendum hic est Simonem Petrum hic iterum primo loco recenseri, et quidem tum a S. Matthaeo, tum a S. Marco.

³ Non certe casu, sed divina providentia factum est, ut his iterum germanis fratribus occur-

reret Dominus, qui primi trans Iordanem obviam ei fuerant (¹).

⁴ Nil mirum, si postquam hi Christum iam secuti fuerant, ad propriam professionem redierant, quae nil mali secum ferebat: at post expressam Christi vocationem, praeviam artem omnino deseruerunt. — Notandum hic, in primos fidei praedicatores Christum fratres elegisse, sicut olim Moyses et Aaron ad populum liberandum missi fuerant: ut inde doceamur, praedicationi pro fundamento caritatem esse debere. Ulterius, nomina hic po-

(¹) Io., I, 40; supra, Sect. xxvi.

*me*⁵, *et faciam vos fieri piscatores hominum*⁶. At illi, continuo, relictis retibus, secuti sunt eum⁷. (a) Et progressus inde pusillum, vidit Iacobum Zebedaei⁸, et Ioannem fratrem eius⁹, (b) in navi cum Zebedaeo patre eorum reficientes retia sua, (c) et ipsos componentes retia in navi¹⁰; et

(a) Mc. I, 19. — (b) Mt. IV, 21. — (c) Mc. I, 19-20.

sita mysterio non vacant: Simōn enim interpretatur *obediens*; Andreas, *fortis*: quibus docemur praedicatorem et fidei obediētem, et in illa exponenda ac defendenda debere se fortem praebere. — Simples vero homines eliguntur, ne credentium fides hominum eloquentiae, et non Dei virtuti, adscriberetur.

⁵ Gressibus non corporis tantam, sed maxime animae, quatenus propria deserendo, evangelicae perfectionis apicem apprehendatis.

⁶ Non otiose hic alluditur priori futurorum Apostolorum professioni: videlicet, tum ad commendationem Dei omnipotentiae, qui ex rudibus hominibus Ecclesiae columnas fecit, tum ut innuatur futurum eorum officium colligendi rationabiles pisces, per rete verborum caelestium. — In verbo isto Domini nostri, tria congrue distinguuntur: scilicet, primo, gratuita vocatio, in eo quod dicitur: *Venite*; secundo, Christi ducatus ad adiutorium, per haec verba: *Post me*; tertio, praemium vel fructus: *Faciam vos*, etc.

⁷ Tria hic praestat conside-

rare: primo quidem, promptitudinem obedientiae istorum Apostolorum; secundo, totalem rerum suarum derelictionem: nam, cum retibus, cetera quae habebant deseruere, ut perfectum Christum holocaustum facerent; tertio, Christi Domini sequelam, et quidem tripliciter consummatam: scilicet, mente per fidem, corde per amorem, et corpore per societatem: sic totos se ex tunc Christo mancipaverunt.

⁸ Hic est Iacobus maior, vel senior, alter a Iacobo Alphaei filio, cognomento minori et fratre Iudae Thaddaei⁽¹⁾.

⁹ Isti duo fratres erant filii Mariae Salome, quae postea Iesum Christum adiit, petitura primatum pro filiis⁽²⁾, quae etiam Dominum ad Calvarium comitata est. Quod autem ab aliquibus dicitur, ipsam fuisse Deiparae sanguine propinquam, solido destituitur fundamento. — Saepius videmus Petrum, Ioannem, eiusque fratrem, Iacobum minorem, Domini familiaritate specialiter usi fuisse⁽³⁾.

¹⁰ Pro *componentes*, quod habet S. Marcus, et *reficientes*, quod est apud S. Matthaeum,

(1) Matth., x, 3; Marc., xv, 40. — (2) Matth., xx, 20; infra, Sect. ccxvii. —

(3) Matth., xvii, 1; xxvi, 37, Marc., v, 37; xiii, 3; Luc., viii, 51, etc.

statim vocavit illos. (a) Illi autem, statim relictis retibus ¹¹. et (b) patre suo Zebedaeo in navi, cum mercenariis, secuti sunt eum ¹².

(a) Mt. iv, 22. — (b) Mc. i, 20.

eadem vox in graeco utrobique legitur, καταρτίζοντας, quod est *resarciētes*, vel *redintegrantes* rupta seu vitiata retia.

¹¹ Commendanda est horum etiam beatorum discipulorum devotio; cum statim, vocante Domino, ei crediderint et auctoritati eius se totaliter submiserint.

¹² In graeco S. Matthaei legitur: *Relictis navigio et patre, ἀφέντες τὸ πλοῖον καὶ τὸν πατέρα αὐτῶν*. — Utrum Zebedaeus ipse in Dominum nostrum crediderit, incertum est; at certe a Christo ad apostolatam vocatus non fuit. — Mercenarii isti sunt qui Zebedaeum, in opere piscationis, pro mercede, adiuvabant.

QUAESTIONES.

I. — *Qua ratione ad apostolatam referuntur ea quae de piscatione dicuntur?*

Resp. Opportunissima est figura, quatenus navis significat Ecclesiam; rete, verbum praedicationis; mare, mundum; piscator, doctorem vel praedicatorem; piscatio, instructionem, qua diversi in eadem fide, spe et caritate spiritualiter colliguntur. Iuxta hanc similitudinem, Dominus ait (¹): *Ecce ego mittam pisces multos, et piscabuntur eos.*

II. — *Quotuplex distinguenda est praedictorum Apostolorum, scilicet Petri, Andreae, Iacobi et Ioannis, vocatio?*

Resp. Triplex commodè distingui potest praedictorum Apostolorum vocatio: prima, ad solam Christi notitiam, quae per Ioannem describitur (²); secunda, ad Christi familiaritatem, quae a S. Luca refertur (³), et sub fine praecedentis Sectionis fuit relata; tertia, ad apostolatam, quae per S. Matthaeum (⁴) et Marcum (⁵) recensetur, et de qua hoc loco sermo existit. Quod haec ultima vocatio formalis fuerit, ambigendum non est, cum Petro primum et Andreae dixerit Dominus: *Venite post me*, et deinde Iacobum et Ioannem formaliter vocaverit; unde secunda vocatio dici potest

(¹) Ier., xvi, 16. — (²) Io., i, 37, seq., Sect. xxvi. — (³) v, 11. — (⁴) iv, 18-21. — (⁵) i, 16-20.

fuisse ad praeparationem quamdam, quod etiam deduci ex hoc valet, quod illi naves reducerunt ad oram, quasi ad eas intendere reverti.

II'. — *Utrum laudi Apostolorum aliquid detrahatur, ex hoc quod pauca tantum reliquerint?*

Respondet S. Gregorius Magnus ⁽¹⁾: *Hac in re... affectum debemus potius pensare, quam censum. Multum reliquit, qui sibi nihil retinuit; multum reliquit qui, quantumlibet parum, totum deseruit... Multum ego Petrus et Andreas dimisit, quando uterque etiam desideria habendi dereliquit; multum dimisit, qui cum re possessa etiam concupiscentiis renuntiavit.*

IV. — *Utrum ex hoc quod Christus ad apostolatam rudes homines elegerit, deduci debeat sacerdoti non esse in studia incumbendum?*

Resp. Multi quidem suae socordiae excusationem praetexunt, dicentes Deum non sapientes vocasse, sed quae stulta sunt mundi elegisse: qui tamen non advertunt, aliud esse quod rudes Christus vocaverit, aliud quod vocatos in sua rusticitate reliquerit: cum, e contra, multiplici cura, et verbo et exemplo, et maxime interna intellectuali collustratione, eos ad omnem veritatem capessendam instruxerit.

V. — *Utrum Christum liceat sequi, patre paupere relicto?*

Resp. Affirmative, nisi tanta sit eius paupertas, ut de necessariis ille sibi providere nequeat, tunc enim faceret quis contra Dei praeceptum de honorandis parentibus; at non tenetur homo Christi sequelam deserere, ut patri tenuiter viventi lautioram vitam procuret. Hinc non debet religiosus e monasterio egredi, solum ut patris modestam conditionem faciliorem atque commodiorem faciat ⁽²⁾.

VI. — *Utrum Apostoli, Christum ad apostolatam sequentes, perfectionis vota emiserint?*

Resp. Docet S. Thomas, Apostolos revera intelligi vovisse continentia ad perfectionis statum, quando Christum, relictis omnibus, sunt secuti ⁽³⁾. — Nec obstat Christum tale quid ipsummet non vovisse: nam cum esset comprehensor, voluntatem habebat omnino in bono firmatam, et ideo ei non competebat aliquid vovere, cum voti utilitas sit, ut voluntas immobiliter firmetur in eo quod expedit facere.

⁽¹⁾ Homil. v in Evangel. n. 2. — ⁽²⁾ Cf. S. Thom., 2^{ae}, Quaest. CLXXXIX. art. 6. — ⁽³⁾ Cf. S. Thom., Ibid., Quaest. LXXXIII, art. 4, ad 3^m.

SECTIO XLII.

(Mc. I, 21-28; L. IV, 31-37).

Argumentum. — *Christus in synagoga Capharnaum docet, ibique obsessum a daemone liberat: qua de re, magnam de eo populus existimationem concipit.*

Ratio Sectionis. — Mira circumstantiarum consensione, S. Marcus et S. Lucas hanc daemoniaci sanationem describunt, ita ut dubitare minime liceat, idem factum utrobique referri: quod quidem ex S. Marco colligimus, illico post vocationem quatuor priorum Aposto-

lorum accidissee, ut etiam inferri debet ex adverbio *statim*, quo ille utitur. — Notavimus iam supra *, a nobis praetermitti S. Lucae narrationem de iis quae ille refert in Nazareth accidissee **, cum ex S. Matthaeo colligatur, ea serius evenisse ***.

(a) T ingrediuntur Capharnaum¹: et statim sabbatis ingressus in synagogam, docebat eos². Et stupebant super doctrina eius: erat enim docens eos, quasi potestatem habens, et non sicut scribae³. Et erat in syna-

(a) Mc. I, 21-23.

¹ Christus nunc Capharnaum ingreditur, comitantibus dilectis discipulis, atque certas ibi defigit sedes.

² Die sabbati confluere solebant Iudaei ad synagogas, legis et prophetarum lectionem audituri. Sic quippe legimus (¹): *Moses enim a temporibus antiquis habet in singulis civitatibus qui eum praedicant in synagogis, ubi per omne sabbatum legitur* (²). — Plurale, *sabbatis*, hic ponitur pro singulari (³).

³ Christus Dominus quasi ignea proferens verba, audientium corda ad bonum potenter inflammabat, suam firmans miraculis praedicationem. — Scribarum e contra et legisperitarum scientia nonnisi hominum opinionibus nitebatur, ac nihil aliud erat, nisi mera humanarum traditionum ostentatio. Iesus autem doctrinam tradebat plane caelestem, quae sua erat, non aliunde mutuata, cuius dotes praecipuae erant, perspicuitas, simplicitas

* Sect. xxxix, Ratio Sect. — ** Luc., iv, 16-30. — *** Matth. xiii, 54. Vide infra Sect. civ, Ratio Sect.

(¹) Act., xv, 21. — (²) Ib., xiii, 27. — (³) Cf. Matth., xii, 1, secundum graecum; Luc., iv, 31, etc.

goga eorum homo (a) habens daemonium immundum ⁴; et exclamavit voce magna, dicens: *Sine, quid nobis et tibi, Iesu Nazarene? Venisti perdere nos* ⁵? *Scio te quis sis, Sanctus Dei* ⁶. (b) Et comminatus est ei Iesus, dicens: *Obmutesce, et*

(a) L. IV, 33-34. — (b) Mc. I, 25-26.

simul et gravitas, atque efficacia: unde cordibus hominum profunde imprimebatur (⁴). — *Stupebant*, ἐξέπλησσοντο, quasi *extra se fiebant*.

⁴ Id est homo possessus a daemone, qui in se quidem immundus est, cum sit reprobus et omnia ad finem malum ordinet; sed et hominem, quem possidet, conatur immundum facere, illum pertrahendo ad peccatum, maxime luxuriae. S. Marcus habet, *in spiritu immundo*, ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ, quod quidem idem est, cum praepositio *in* usurpetur in loco regiminis; unde sensus est, hominem illum obnoxium fuisse immundo spiritui. Cum homo iste dicatur in synagogam admissus, et quidem die sabbati, rite infertur eius possessionem occultam habitualiter mansisse, et nonnisi praesente Domino in molestam vexationem erupisse.

⁵ Id est, cessa nos torquere: dolebat enim daemonium de Christi praesentia, quem sibi maxime contrarium apprehendebat: ideo dicit: *Perdere nos*, id est potestate nostra homines vexandi nos privare. Timuit enim ne expelleretur ab homine, et ab hominum infestatione arcere-

tur ac in loca poenalia relegatur. — Pro, *sine*, in graeco habetur εἰα, quod interpret latinus facit imperativum verbi εἰάω, *sinere*, licet videatur ea vox animi motum significare, et respondere latino *ah!* — Porro sentiebat diabolus, ex visis Christi operibus, nil sibi cum eo esse commune: licet ad eum accederet Christus, ut pugil ad adversarium, ut liberator ad raptorem. Timebat igitur diabolus ne, adveniente Christo, imperium in homines perderet. — Mirandum non est, diabolum per huiusmodi hominem in voces erupisse: utitur enim lingua et organis hominis obsessi ad clamores edendos et verba intelligibilia proferenda, necnon ad alios mirabiles effectus producendos. Demum, notetur, unum daemonem, hic, pro omnibus loqui, quasi omnium causam ageret.

⁶ Ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ, id est, ille praecellens ac singularis inter Sanctos Dei, Christi insignem sanctitatem se quodammodo cognovisse testatur diabolus: at certe nesciebat illum esse Filium Dei naturalem, ideoque, quod ait: *Scio te, quis sis, Sanctus Dei*, non de certitudinali sed potius de coniecturali notitia intelli-

(¹) Matth., vi, 29.

exi de homine ⁷. Et discerpens eum, (a) cum proiecisset illum daemonium in medium, (b) exclamans voce magna, exiit ab eo, (c) nihilque illum nocuit ⁸. Et factus est pavor in omnibus ⁹; (d) et mirati sunt omnes, ita ut conquirerent inter se, dicentes: *Quidnam est hoc? Quatenam doctrina haec nova* ¹⁰? (e) *Quod est hoc verbum, quia in potestate et vir-*

(a) L. iv, 35. — (b) Mc. i, 26. — (c) L. iv, 35-36. — (d) Mc. i, 27. — (e) L. iv, 36.

gendum est, quasi dicat: *Veheementer opinor*. Christus autem vere est Sanctus Dei, et secundum divinitatem, et secundum humanitatem: secundum divinitatem, quia est ipsa essentialis sanctitas; secundum humanitatem, quia conceptus de Spiritu Sancto, plenus fuit gratia ab exordio.

⁷ Diaboli, tamquam mendacis et mendacii patris, testimonium respuit Dominus noster: nec enim decet Sanctum Sanctorum ab iniquitatis patre commendari. Sic iubet nos Dominus noster, omne cum daemonio commercium vitare, eo quod acerrimus est Dei hostis et ad nos perdendos penitus intentus, etsi vere interdum proferre videatur. Sic etiam Ecclesia sapientissime vetat quominus cum diabolo, in spiritismi fraudibus, ullo modo communicemus. — *Obmutesce*, φημώθητι, id est, *os tuum velut capistro obturatur*.

⁸ *Discerpens*, non illum lacerando aut mutilando, sed membra eius dire contorquendo, παραρᾶξαν. Per hoc autem quod daemon infelicem illum tam atrocibus convulsionibus agitabat,

sat clare ostendebat, se invitum ab obsesso illius corpore exire, quod quidem non fecit, nisi victus et violentiam passus. Illum tamen ita finaliter deseruit, ut ei nocere amplius non potuerit, Domino id prohibente. — Graecizando, latinus interpres verbum *nocuit* cum accusativo iungit, μηδὲν βλάβαν αὐτόν, quae quidem constructio et in Plauto invenitur.

⁹ Naturale est hominibus, visis magnis et insolitis effectibus, timere, licet alius quidem sit bonorum, alius malorum timor: illi nempe, divinae maiestatis altitudinem perpendentes, magis ad amorem et reverentiam accenduntur; hos vero suppliciorum apprehensio unice movet.

¹⁰ Nunquam aliquid simile Iudaei fieri a suis exorcistis viderant. Nova autem dicitur haec doctrina, non quidem quoad substantiam, sed quoad modum eam tradendi; licet nova etiam dici posset relate ad corruptam doctrinam, quam homines, tamquam Dei esset, tradere praesumebant. — Notandum, in graeco S. Marci, legi, non per interrogationem, sed per exclamatio-

tute, (a) etiam spiritibus immundis imperat, et obediunt ei, (b) et exeunt ¹¹. (c) Et processit rumor eius statim, (d) et divulgabatur fama de illo in omnem locum regionis (e) Galilaeae ¹².

(a) Mc. I, 27. — (b) L. IV, 36. — (c) Mc. I, 28. — (d) L. IV, 37. — (e) Mc. I, 28.

nem: *Doctrina nova secundum potestatem*, διδακὴ καινὴ κατ'ἐξουσίαν, licet id quod dicitur κατ'ἐξουσίαν, *secundum potestatem*, magis referendum videatur ad id quod sequitur, scilicet ad imperium in daemones, quo modo etiam in S. Luca habetur. — Bene autem mirabantur turbae, cum non preces fundens, aut potestate aliunde invocata, Iesus tam mira patraret.

¹¹ Scilicet, non aliena virtute, ut ceteri prophetae et sancti, sed propria potestate, mirabilia haec opera complebat Dominus noster; ex quo clare apparet, quantum rebellibus angelis excelleret Christus, qui eis virtute

propria imperabat, eosque ab hominum corporibus, prout volebat, expellebat.

¹² Cum miracula miraculis adderentur, nil mirum, si et Christus *magnificabatur ab hominibus* (¹), et eius nomen illustrius ubique reddebatur. — In S. Marco legitur: καὶ ἐξῆλθεν ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ εὐθὺς παντάχου, *et egressus est auditus, vel fama eius statim ubique*; in S. Luca vero est: καὶ ἐξεπορεύετο ἡχος περὶ αὐτοῦ, *processit foras sonus vel strepitus de illo*: scilicet, quasi magno sono edito, ubique celebrabatur fama Domini, quae quidem res eius inimicorum invidiam magnopere excitabat.

QUAESTIONES.

I. — *Utrum daemones cognoverint Iesum esse Messiam, Filium Dei naturalem?*

Resp. Non omnes auctores, hac super re, inveniuntur consentientes: attamen, melius respondetur negative, cum cognoscere Christi divinitatem formaliter ad veram fidem pertineat, quae daemonibus deerat. Utique cognoscere mera naturali inductione potuerunt, Christo ea convenire quae de futuro Messia erant a prophetis praedicta, et quodammodo etiam, visis mirabilibus eius operibus, quae solus Deus patrare potest, inferre valuerunt illum debere esse Filium Dei naturalem, maxime cum ante lapsum cognitionem certam habuerint per fidem de mysterio Trinitatis: at cum fide

(¹) Luc., IV, 14, 15.

iam amissa, voluntatem haberent a Deo totaliter aversam, hinc in hac cognitione continuo fluctuabant: cuius fluctuationis duplex causa erat: prima quidem mala illa dispositio, altera vero voluntas Dei, qui se daemone quantum volebat manifestabat ⁽¹⁾. Dici tamen potest, daemones postea cognovisse Christi divinitatem, nempe in visis mirabilibus quae sciebant a Deo solo patrari posse: quae tamen cognitio non spontanea, sed coacta erat ⁽²⁾.

II. — *Utrum haec verba: VENISTI PERDERE NOS? dicta sint dubitative, an assertive?*

Resp. Licet dubitative in Vulgata legantur, probabilior tamen videtur graeci textus assertiva lectio: ἤλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς. Nam, cum daemon ex Christi praesentia, quem utique tanquam Sanctum Dei agnoscebat, torturam persentiret, hinc vox eius potius tanquam doloris et torturae exclamatio, quam interrogatio de incerto eventu, accipienda est.

III. — *Utrum confessio a daemone elicita, fuerit coacta, an spontanea?*

Resp. Censent nonnulli, confessionem hanc non voluntatis fuisse, sed necessitatis extorsionem. quasi Christus ipse daemonem coegerit vel invitum sic confiteri. At melius dicitur, eam revera fuisse voluntariam, non quidem simpliciter, sed tum ex metu poenarum, tum ex desiderio ampliora cognoscendi de Christo, ut sibi daemon posset consulere, profectam. Nil enim magis timet diabolus, quam ut in infernum relegatur, ubi amplius homini nocere nequit.

IV. — *Quare testimonium de sua divinitate a diabolo prolatum respuit Dominus?*

Resp. Ideo diaboli testimonium suscipere noluit Christus, etsi ad suum pertineret praeconium, quia ille mendax fuit ab initio, et verba superinducta de Christo adulationis gratia ille dicebat, conatus Iesum inani gloriae cupidum efficere, aut etiam quia timebat, ne ab hominum corporibus occupandis a Christo ipsemet arceretur. Praeterea, nondum statuta advenerant tempora et momenta, quibus Christi divinitas palam divulgari deberet, hominum animis nondum sat paratis ad sublimem hanc veritatem suscipiendam.

V. — *Quare diabolus, obsessum hominem, quem dum possidebat, quietum reliquerat, deserens discerpit?*

Respondet S. Gregorius Magnus ⁽³⁾: *Plerumque, dum de corde*

(1) Cf. supra, Sect. xxiii, Quaest. xi, p. 169. Cf. etiam tr. n. DE INCARN. VERBI, Prooem., n. 5. — (2) Cf. S. Thom., 2^ae, Quaest. v, art. 2. — (3) Homil. in Ezech., l. i hom. xii, 24.

expellitur (daemon), acriores in eo tentationes generat, quam prius excitaverat, quando hoc quietus possidebat... Mox ut animus amare caelestia coeperit, mox ut ad visionem pacis intimae tota se intentione collegerit, antiquus ille adversarius, qui de caelo lapsus est, invidet, et insidiari amplius incipit, et acriores quam consueverat tentationes admovet, ita ut plerumque sic resistantem animam tentet, sicut ante nunquam tentaverat, quando possidebat (¹).

VI. — *Cur pluraliter dixerunt turbae, Christum imperasse spiritibus immundis, cum unum tantum obsessum ille hucusque liberasset?*

Resp. Tam evidens fuit, in hoc miraculo, excellentia virtutis Christi, ut turbae recte intulerint, eadem virtute Dominum potuisse alios quoque tali infirmitate detentos sic curare, si voluisset.

(¹) Similia habet hic S. Pater, l. xxiv Moral., nn. 27, 29; l. xxix, n. 44; l. xxxiii, n. 13.

SECTIO XLIII.

(Mt. VIII, 14-17; Mc. I, 29-34; L. IV, 38-41).

Argumentum. — *Relicta synagoga, Iesus protinus ingreditur domum Simonis, ubi huius socrum, discipulis rogantibus, sanat a febris; vespere autem facto, infirmos, manu illis imposita, curat, obsessosque liberat verbo.*

Ratio Sectionis. — Nulli dubium esse potest, quin curatio socrus Petri, necnon infirmorum sanatio atque obsessorum liberatio, hoc capite posita, eadem acciderint die, qua daemonicum Dominus curavit, licet hos omnes eventus S. Matthaeus nonnisi capite octavo, scilicet post

relatum sermonem Domini in Monte, et post narratam leprosi servique Centurionis sanationem, ponat; illa autem ad hunc locum ideo differt S. Matthaeus, quia in secunda parte illius capitis octavi et toto capite nono, ea quae omiserat, quasi recapitulando, simul refert.

(a) URGENS autem Iesus de synagoga ¹, (b) protinus ² (c) introivit in domum Simonis (d) et Andreae ³, cum Iacobo et Ioanne ⁴. (e) Socrus autem Simonis (f) de-

(a) L. IV, 38. — (b) Mc. I, 29. — (c) L. IV, 38. — (d) Mc. I, 29. — (e) L. IV, 38. — (f) Mc. I, 30.

¹ Quod hic dicitur *surgens Iesus*, non necessario subintelligendum dat, eum in synagoga docuisse sedentem: cum enim statim addatur *de synagoga*, nec de docendi munere immediate antea facta sit mentio, ideo magis obviis sensus est, Iesum de synagoga simpliciter discessisse.

² Vide quam promptus sit Dominus ad exercitium caritatis: probe enim sciebat se ibi infirmam inventurum mulierem, cui caritativum subsidium erat ferendum.

³ Capharnaum posuerant domicilium Simon et Andreas frater eius, quamquam orti Bethsaidae. — Notanda hic humilitas Domini nostri, qui domum pauperis piscatoris ingreditur, dum postea in domum potentis Centurionis intrare renuet (⁴). Praeterea, magnam ostendit ad Petrum reverentiam, cum non rogatus ad illum divertere non dedignatur.

⁴ Pluries invenimus hos duos apostolos, Dominum cum Petro comitatos: puta in transfiguratione (²) et in horto Gethsemani (³).

(¹) Matth., VIII, 13. — (²) Matth., XVII, 2. — (³) Matth., XXV, 37. Cf. supra Sect. XLI, n. 9, p. 263.

cumbebat; (a) tenebatur magnis febribus ⁵. (b) Et cum venisset Iesus in domum Petri, vidit socrum eius iacentem et febricitantem; (c) et statim dicunt ei de illa, (d) et rogaverunt illum pro ea ⁶. Et (e) accedens, (f) et stans super illam, imperavit febrī, et (g) elevavit eam, apprehensa manu eius ⁷. Et continuo dimisit eam febris; (h) et surgens ministrabat eis ⁸. (i) Vespere autem facto, cum occidisset sol, afferebant ad eum omnes male habentes, (k) infirmos variis languoribus, (l) et daemonia habentes ⁹. Et erat

(a) L. IV, 38. — (b) Mt. VIII, 14. — (c) Mc. I, 30. — (d) L. IV, 38. — (e) Mc. I, 31. — (f) L. IV, 39. — (g) Mc. I, 31. — (h) L. IV, 39. — (i) Mc. I, 32. — (k) L. IV, 40. — (l) Mc. I, 32-33.

⁵ Mater uxoris Petri graviter febricitans erat et, ut sub inferendum videtur, iam a multo tempore. Per huiusmodi mulierem, sancti Patres passim intelligunt synagogam, febrī, maxime invidia, laborantem; passim animam igne concupiscentiae aestuantem. Quod plerique Apostolorum uxorem habuerint, testatur S. Paulus ⁽¹⁾.

⁶ Vide hic quam viva sit discipulorum fides in Domini nostri sanitativam virtutem. Medicum se habere gaudebant, ideoque nihil eis antiquius fuit, quam ut illum pro infirma muliere rogarent. Ubi pulcrum cernere licet exemplum de intercessione Sanctorum. Voluit hic Dominus rogari, qui non rogatus daemonem expulerat.

⁷ Christus, pro illo dominio quod habuit super omnem creaturam, iussit febrim discedere. — Per hoc autem quod Dominus mulierem elevavit et manum eius apprehendit, docemur sanctissi-

mam Christi carnem magnae fuisse virtutis sanativae, et praeterea nullum nos posse supernaturale bonum, nisi Deo nos elevante et adiuvante, perficere. — *Stans super illam*, id est, super eius lectum parumper inclinatus, ut illius manum apprehenderet.

⁸ Quamvis quis naturaliter febribus sanari queat, non tamen hoc fit in instanti; unde in eo quod dicitur *continuo*, verum significatur miraculum. — In hoc vero quod dicitur Petri socrus illico ministrasse Christo et discipulis, argumentum habetur sanitatis in illa perfecte statim restitutae, cum febris, medicinae arte depulsa, multo tempore languorem ac fastidium in patiente post se relinquere soleat. — Pulcre notatur Petri socrum gratam se pro beneficio miraculose sibi collato exhibuisse, cum benefactori suo aliisque in mensa libens ministraverit.

⁹ Post particularem duorum

(1) I Cor., IX, 5.

omnis civitas congregata ad ianuam ¹⁰. (a) At ille singulis manus imponens, curabat eos ¹¹; (b) ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam, dicentem: *Ipse infirmitates nostras accepit, et aegrotationes nostras portavit* ¹². (c) Et daemonia multa eiiciebat (d) verbo. (e) Exhibant autem daemonia a multis clamantia, et dicentia: *Quia tu es Filius*

(a) L. IV, 40. — (b) Mt. VIII, 17. — (c) Mc. I, 34. — (d) Mt. VIII, 16. — (e) L. IV, 41.

signorum narrationem, scilicet, eiectionem daemonis, de qua in Sectione praecedenti, et sanationem socrus Petri a febribus, plura nunc mira a Christo patrata generatim referuntur. Sabbatica quies finem habebat post solis occasum, quo tempore iam dies sequens incipiebat; unde nihil contra sabbati observantiam faciebant qui aegros tunc ad Iesum portabant, quod quidem in sabbato facere haudquaquam licuisset. Itaque, fide in Christi potentiam atque caritate in proximos moti, homines illi cognatos domesticosque, variis tabefactos infirmitatibus, ad Christum Dominum, salutis fontem, perducent. Morbi hic recensentur, qui homini, cum ex natura, tum opera diaboli, obvenire solent.

¹⁰ Ad ianuam domus, in qua Iesus socrum Simonis curaverat, infirmos adducunt: tantam enim multitudinem domus ipsa capere non poterat. Simul cum aegrotis eorumque ministris, multi accurrerant, rei novitate adlecti.

¹¹ Christus, medius inter tot humanae miseriae documenta,

omnibus medetur, pulsus morbis et eiectis daemonibus. Nullum vero sua expectatione frustrat benignissimus Dominus, qui etiam magnam suam patefacit misericordiam in eo quod non turmatim, sed singillatim infirmos curat, ob abundantissimam suam caritatem, totus singulis intentus. — Manus impositio symbolum est transmissionis vel beneficii, ut in hoc casu⁽¹⁾, vel etiam interdum maledictionis⁽²⁾. — Quod habet S. Marcus, *curavit multos, daemonia multa eiiciebat*, non contrariatur textui S. Lucae aut S. Matthaei, ubi *omnes* exhibentur sanati, cum omnes illi multi revera fuerint.

¹² Locus Isaiae, secundum Vulgatam, est sequens⁽³⁾: *Vere linguas nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit*: quibus verbis, tum spirituales, tum corporales infirmitates significantur; et quidem illas assumpsit quoad poenam, has vero in radice, assumendo videlicet nostram passibilitatem. — Verba Isaiae S. Matthaeus recitat secundum textum hebraicum.

(1) Cf. Gen.. XLVIII, 14; Levit. IX, 22, 23. — (2) Levit., I, 4; III, 2. — (3) LIII, 4.

*Dei*¹³. Et increpans non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum¹⁴.

¹³ En quantae virtutis sit verbum Christi. Impera, Domine, et fac tranquillitatem in anima mea! Daemonia vero non sponte, sed coacte, illa proferebant.

¹⁴ Coniunctio haec, *quia*, ὅτι, quae aequae invenitur in S. Marco et in S. Luca, non valet pro *quod*: scilicet, sensus non est, non sinebat Iesus daemonia dicere quod cognoscebant illum esse Christum; sed sensus est: non sinebat eos dicere id quod illi sciebant, nempe Iesum esse Filium Dei: equidem, pro *loqui*, utrobique habetur, non λέγειν; *dicere*, sed λαλεῖν, quasi *loquaciter effari*. — Scilicet, hoc non

permittibat Christus Dominus, ob causas superius allatas, quibus et haec addi potest, ne videlicet, divina maiestate praedicata, passionis dispensatio differretur⁽¹⁾; aut etiam talis evulgatio, daemoniorum ore facta, populum facile induxisset ad credendum Iesum esse illum temporalem Messiam, quem materiales Iudaei expectabant. Voluntas Dei erat ut homines, non daemonum suggestu, sed ipsius Salvatoris praedicatione et miraculis, ad fidem paulatim adducerentur. — Quomodo autem scirent daemones Iesum esse Christum, diximus supra⁽²⁾.

QUAESTIONES.

I. — *Quomodo componi potest quod huc dicitur, de domo Simonis, cum eo quod supra dictum est*⁽³⁾, *illum omnia reliquisse?*

Resp. Dicunt nonnulli, ideo domum hanc dici Simonis, quia vel sua, vel eius patris olim fuerat; at rectius dicitur, verba subinducta, *relictis omnibus*, esse intelligenda in praeparatione animi, ita ut paulatim omnia reliquerint Apostoli; unde et vidimus⁽⁴⁾ eos primo quidem reliquisse retia, et paulatim ita cetera reliquerunt, ut postea, omnium nomine, dicere posset Petrus⁽⁵⁾: *Ecce nos reliquimus omnia*.

II. — *Utrum S. Petrus liberos habuerit?*

Resp. Filiam Petro, nomine Petronillam, tribuit Martyrologium Romanum⁽⁶⁾, quam tradit martyrem obiisse; de qua re tamen aliqui dubitant⁽⁷⁾. Petri vero uxorem, quam nonnulli Mariam, alii Concordiam, alii vero Perpetuam vocant, pariter martyrio absumptam fuisse, nonnulli tradunt⁽⁸⁾: res tamen incerta manet.

(1) Cf. Sect. praeced., Quaest. iv, p. 270. — (2) Ibid., Quaest. i, p. 269. — (3) Sect. XL, n. 15, p. 259. — (4) Sect. XLI, n. II, p. 264. — (5) Matth., XIX, 27. — (6) Ad diem 31 Maii. — (7) Cf. Tillemont, H. E., t. I, S. Pierre, art. 40. — (8) Euseb., H. E., l. III, c. 30.

III. — *Cuiusnam generis miraculum fuit sanatio socrus Petri?*

Resp. Fuit miraculum tertii ordinis, tale videlicet factum, quod etiam a natura produci potest, licet non eo ordine, quo illud natura producit. Ad infinitam enim Dei potentiam, quae in miraculis operatur, pertinet, effectum quem natura, adhibitis remediis atque gradatim, operatur, in instanti et sine ullo remedio, producere. Igitur, cum febrem nonnisi adhibitis remediis natura depellat, et post febrem corpora lassescere soleant, in praesenti tamen casu, simul fuit restitui sanitatem et pristinum redintegrari vigorem.

IV. — *Quid per febrem socrus Petri significatur?*

Respondet S. Ambrosius ⁽¹⁾: *Nec minorem febrem amoris esse dixerim, quam caloris: itaque illa animum febris, haec corpus inflammatur; febris enim nostra avaritia est; febris nostra libido est, eo quod ignitae sint cupiditates; febris nostra luxuria est; febris nostra ambitio est; febris nostra iracundia est.*

V. — *Cur infirmis manus Dominus imposuit?*

Resp. Cum Christus solo verbo potuisset infirmos sanare, voluit tamen singulis manus imponere, ut suam patefaceret in egenos et languidos caritatem et compassionem, et ad ostendendum quod corpus suum instrumentum erat et organum, per quod Deus homines in anima et corpore reformare decreverat.

VI. — *Utrum omnes nostras infirmitates assumpserit Christus Dominus?*

Resp. Omnes illas infirmitates Christus Dominus assumpsit, quae consequuntur communiter ex peccato priorum parentum, et quae sanctitati et perfectioni eius naturae non repugnant. Assumpsit igitur mortalitatem, famem, sitim, lassitudinem, dolorem corporis et animi, ceterosque indetrectabiles defectus; non autem assumpsit morbum ex complexionis indispositione proveniente; multo minus ignorantiam aut peccatum, sive peccati fomitem, assumpsit ⁽²⁾.

⁽¹⁾ Exp. in h. l. S. Lucae. — ⁽²⁾ S. Thom., 3, Quaest. xiv, art. 4.

SECTIO XLIV.

(Mt. IV, 23-25; Mc. I, 35-39; L. IV, 42-44).

Argumentum. — *Prosequitur Iesus opus suum, praedicans Evangelium regni in synagogis Galilaeae, et variis morbis affectos ad sanitatem revocans: cuius fama longe lateque diffunditur.*

Ratio Sectionis. — Christi ministerium galilaicum, ut solet vocari, tres Synoptici ita pergunt revolvere, ut unus alium suppleat: quod au-

tem praesentis Sectionis narratio narrationem praecedentis Sectionis e vestigio suscipiat, ipsa evincunt priora verba hic posita: *Facta autem die.*

(a) ACTA autem die, (b) diluculo valde surgens, egressus abiit in desertum locum, ibique orabat ¹. Et prosecutus est eum Simon, et qui cum illo erant ². Et cum

(a) L. IV, 42. — (b) Mc. I, 35-38.

¹ Postquam plurimam noctis partem Dominus impendissent sanandis illis aegrotis qui ad se adducti fuerant, valde mane, πρωτὴ ἔνυχθα λίαν, quod sibi vult, *multa adhuc nocte*, surrexit, ut multitudini se surripiens, ad orationem fundendam convolaret. Sic facto ipso comprobatur dilectus Magister, quomodo *iustus cor suum* (tradit) *ad vigilandum diluculo ad Dominum* ⁽¹⁾. Per hoc autem quod solitarium locum petit Christus, docet nos, post vitae publicae labores, hominum laudes aspectumque fugere. Quo autem perrexerit, ignoratur: probabiliter non longe ab urbe Capharnaum. Igitur non solum praedicabat Christus et miracula pa-

trabat, sed ut mediator Dei et hominum, ad orationem confugiebat, pro qua aptissimus locus est ipsa solitudo. Adsunt, circa lacum Genesareth, sive in planitiibus collium, sive in convallibus, haud pauca solitaria loca, ubi quis ab hominum conspectibus remotus consistere potest.

² Simon et alii discipuli dilectum Magistrum minime deserunt; sed quocumque ille pergit, et ipsi eum prosequuntur, id est, ardentem eum sequuntur, ut fert vox graeca κατεδίωξεν: noverant enim quo se ad orandum reciperet. — *Qui cum eo erant*, οἱ μετ' αὐτοῦ, scilicet, Andreas, Iacobus et Ioannes ⁽²⁾. Adverte, Simonem singillatim nominari, reve-

(¹) Eccli., xxix, 6. — (²) Sect. praeced., n. 4, p. 272.

invenissent eum, dixerunt ei: *Quia omnes quaerunt te*³. Et ait illis: *Eamus in proximos vicos et civitates, ut et ibi praedicem; ad hoc enim veni*⁴. (a) Et turbae requirebant eum, et venerunt usque ad ipsum, et detinebant illum ne discederet ab eis⁵. Quibus ille ait: *Quia et aliis civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei, quia ideo missus sum*⁶. (b) Et circuibat Iesus totam Galilaeam, docens in synagogis eorum⁷, et praedicans Evangelium re-

(a) L. iv, 42-43. — (b) Mt. iv, 23-25.

rentiae causa: si enim dicitur Simonem nominari, quia Iesus in eius domo commoratus erat, Andreas quoque tunc fuisset nominandus, quia utriusque fratris erat domus.

³ Tamquam animarum et corporum incomparabilem medicum, plerique quaeritabant Iesum: quod ad vivum exprimitur, in eo quod dicitur *omnes*, cui correspondet gallica dictio, *tout le monde*.

⁴ En Incarnationis scopus, videlicet ut ovibus perditis domus Israel, sine personarum acceptione, salutis verbum Christus proponeret. Indistincte autem nominat Dominus vicos et civitates, ut ostendat ad omnes prorsus, divites et pauperes, magnos et parvos, bonum se nuntium offerre. — In graeco S. Marci legitur, ἀγωμεν ἀλλαχοῦ, *proficiscamur alio*, etc. — Pro *vicos et civitates*, graece est κομποπόλεις, quod est oppida rusticana, quae tanquam vici, vel oppida possunt haberi.

⁵ Cum intelligerent Caphar-

natae, Iesu mentem esse ut peregrinaretur ab eis, turmatim ad illum confluere coeperunt, rogantes ut secum maneret. Ex hoc apparet, magis Christo adhaesisse turbas, quam primates Iudaeorum, aut scribas et pharisaeos. Scilicet, plurimum delectabantur in sapientia, virtutibus ac miraculis caelestis Magistri.

⁶ Ex hoc docemur, ad praelatos potissime pertinere praedicationis et doctionis officium, quo Christus tam explicite testabatur se fungi debere.

⁷ Quamvis Iudaei unum tantum templum haberent, in quo secundum legem sacrificia immolabant, unicuique tamen urbi sua erat synagoga, in quam statutis horis ad Deum laudandum, ad legendum in lege et prophetis, ad orandum et audiendum salutaria monita conveniebant, ut supra dictum est (¹). Hoc modo in promptu habebat Iesus loca, ubi verbum Dei, nemine contradicente, praedicare posset. — Pro eo quod S. Matthaeus habet, *in synagogis eorum*, S. Mar-

(¹) Sect. xxxix. Quaest. iii, p. 255.

gni⁸, et sanans omnem languorem et omnem infirmitatem in populo⁹. Et abiit opinio eius in totam Syriam⁴⁰; et obtulerunt ei omnes male habentes, variis languoribus et tormentis comprehensos, et qui daemonia habebant, et lunaticos, et paralyticos; et curavit eos⁴¹. Et secutae sunt eum turbae multae de Galilaea, et Decapoli, et de Hierosolymis, et de Iudaea, et de trans Iordanem⁴².

cus et S. Lucas accusativum ponunt, εἰς τὰς συναγωγὰς, *in synagogas*, quasi praedicatio Christi ad synagogas fieret, ad eas scilicet convertendas.

⁸ Per *regnum*, hic intelligitur regnum caelorum, quo nomine Ecclesia significatur, scilicet militans pro vita praesenti, et triumphans pro vita futura; intelliguntur etiam media divinitus ordinata ad huiusmodi regnum possidendum.

⁹ Per *languorem*, πᾶσαν νόσον, intelligi potest omnis naturaliter incurabilis morbus; per *infirmitatem* vero, πᾶσαν μαλακίαν, morbus per artem aut vim naturae curabilis. Porro, curationes huiusmodi omnes ordinabantur ad confirmationem veritatis supernaturalis revelatae.

⁴⁰ *Opinio*, ἡ ἀκοή, idem est ac fama et rumor, seu vulgi estimatio, de Christi virtute et sanctitate: qui rumor usque in regionem Galilaeae propinquam, qualis erat Syria, divulgatus est.

⁴¹ Cum ea quae sunt ad finem, debeant esse fini proportionata, Christus Dominus autem in mundum venerit ut homines salvos faceret, hinc conveniens fuit ut, particulariter homines ab omni morborum genere miraculose curando, ostenderet se esse universalem et spiritualem hominum Salvatorem⁽¹⁾.

⁴² *Iudaea* hic usurpatur pro meridionali Palaestinae plaga, a Samaritide usque ad Idumaeam. Per *trans Iordanem* vero, significatur regio a Decapoli usque ad Mare Mortuum porrecta.

QUAESTIONES.

I. — *Utrum conveniret Christo orare?*

Resp. Affirmative: licet enim Christus, ut Deus, posset per se omnia facere, ut homo tamen voluntatem habebat non per se efficacem ad implendum omnia quae volebat, ideoque ei conveniebat explicare propriam voluntatem apud Deum, in quo quidem orationis virtus consistit. Licet autem, ob praesentiam divinitatis in

(1) S. Thom., 3, Quaest. XLIV, art. 3.

Christo, necesse non esset ut eius oratio exterius ullo modo appareret, videri tamen voluit ut orans, quatenus nobis exemplum daret rogandi Patrem nostrum qui in caelis est ⁽¹⁾.

II. — *Cur Christus tot miracula fecit?*

Resp. Ut simul ostenderet a Deo derivari doctrinam quam praedicabat, et seipsum omnium hominum esse Redemptorem. Cum enim miracula sint argumenta divinae virtutis, naturale est ut id credatur esse a Deo, quod a praedicatore praesentatur, velut signo divinae potestatis, id est miraculo, munitum; praeterea, ex quo Deus Christum hominem seligebat tanquam suae virtutis ordinarium instrumentum, rite concludi poterat, illum esse Messiam a Deo promissum, qualem ipsemet se revera annuntiabat.

III. — *Utrum quos Dominus sanavit in corpore, curaverit etiam in anima?*

Resp. Affirmative, cum Dei perfecta sint opera, licet multi eorum fuerint recidivi. Revera, finis exterioris curationis per Christum factae, est curatio animae; ideoque non conveniebat Christo ut alicuius corpus curaret, nisi eius curaret animam ⁽²⁾.

IV. — *Utrum per eos qui daemonia habebant, intelligi debeant ii qui morbis insolitis ac vehementioribus laborabant?*

Resp. Ita quidem protestantium plures vocem δαιμονιζομένων, hic positam, interpretantur, eo quod, ut aiunt, nec ante Christum, nec post Christum, huiusmodi obsessio certo innotuerit; at perperam: cum sexcentis locis talis infirmitas in Evangelio recenseatur, expresse distincta a ceteris morborum formis: pro qua medenda, specialem exhibetur Christus discipulis suis dedisse potestatem ⁽³⁾. qui etiam expresse testatur, hoc genus infirmitatis non eiici, nisi per orationem et ieiunium ⁽⁴⁾. Sed nec verum est, ante vel post Dominum Nostrum, huiusmodi infirmitatem defuisse, nam et Saul obsessus legitur ⁽⁵⁾, et in Actibus Apostolorum ⁽⁶⁾ similes casus aperte recensentur.

V. — *Quinam per lunaticos hic intelliguntur?*

Resp. Hoc nomine, graece σεληνιαζόμενοι, intelligebant antiqui furore certis intervallis laborantes, quasi eorum melancholia pro ratione lunae succresceret vel decresceret. De huiusmodi scribit

⁽¹⁾ Cf. S. Thom., 3, Quaest. xxi, art. 1.4. — ⁽²⁾ S. Thom., 3, Quaest. xlii, art. 3, ad 3^m. — ⁽³⁾ Cf. Matth., viii, 28; x, 8; Marc., iii, 15; vi, 13; Luc., viii, 29, etc. — ⁽⁴⁾ Matth., xvii, 20; Marc., ix, 28. — ⁽⁵⁾ 1 Reg., xviii, 10. — ⁽⁶⁾ xvi, 18; xix, 15.

S. Hieronymus ⁽¹⁾ : *Non vere (lunatici), sed qui putabantur lunatici, ob daemonum fallaciam, qui observantes lunaria tempora, creaturam infamare cupiebant, ut in Creatorem blasphemiae redundarent.* — At probabilius hic intelliguntur comitali morbo, graece ἐπιληψία, laborantes, quo morbo homo subito concidit, et spumas ore evomit, unde et morbus caducus dicitur; divinus quoque interdum appellatur, quod partem hominis divinam, id est, mentem labefactet; comitalis vero ideo dictus est, quod si quis eo correptus repente in comitiis concidisset, comitia eo die dissolverentur.

VI. — Quenam fuerunt urbes Decapoleos?

Resp. Has recenset Plinius ⁽²⁾: Damascus, Philadelphia, Raphana, Scythopolis, Gadara, Hippon, Dion, Pella, Gelasa, Canatha. At incerta res est, utrum singulae istae civitates hoc Evangelii loco comprehendantur; sed nec videntur civitates Decapoleos semper decem numero extitisse. In istis urbibus gentiles habitabant, quibus et Iudaeorum, necnon proselytorum plures miscebantur.

⁽¹⁾ Comm. in Matth., IV, 24. — ⁽²⁾ L. V, c. 16.

SECTIO XLV.

(Mt. V, 1-12).

Argumentum. — *Incipit hic mirabilis Domini Nostri sermo in Monte, quo legis evangelicae summa continetur: et primo quidem per ordinem recensentur beatitudines.*

Ratio Sectionis. — Non facile dictu est quemnam ordinem, in Evangelii concordia, debeat tenere praesens Domini sermo in Monte: cum huius dubii solutio ab hoc pendeat, sitne sermo iste idem cum eo quem, compendio redactum, tradit S. Lucas. Et si quidem idem revera sit, tunc poni utique debet post narrationem eorum factorum quorum relationem necessario supponit S. Lucae textus: secus praesens locus ei iure meritoque decernitur. Porro, etsi longiori sermoni in Monte, qualem recenset S. Matthaeus *, correspondet, secundum substantiam, brevior sermo quem serius refert S. Lucas **, unde plures censere potuerunt hunc aliud non esse, nisi illius compendium, postulare tamen videtur methodi ratio, ut separatim pertractentur et explicentur, ne ex unius in alio intersertione, vis quaedam te-

xtui inferri videatur, et praeiudicium claritati fiat: quod eo vel libentius notamus, quod tanquam probabilior habemus sententiam, quae tenet duobus revera distinctis temporibus, sermones a S. Matthaeo et a S. Luca relatos, a Domino fuisse prolatos. Quocirca, hic quidem S. Matthaei textus exponetur, textu S. Lucae ad ulteriorem locum, scilicet post duodecim Apostolorum electionem, amandato ***. Eo autem vel magis videtur non debere differri praesens sermo, quia summam Legis novae continere videtur, quam convenienter Dominus protulit statim ac discipulos collegit et miraculis obtinuit ut sibi crederetur. — Advertendum autem est, praesentem sermonem, ob materiae abundantiam, in duodecim distinctas Sectiones congrue, ut infra patebit, dividi posse.

(a) IDENS autem Iesus turbas, ascendit in montem ¹; et cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius ².

(a) Mt. v, 1-12.

¹ Cernens Iesus oculis corporis turbas, quas oculis mentis semper penes se praesentes habebat, in montem conscendit, ut significaret sublimem esse doctrinam quam traditurus erat, et ut demonstraret verbi Dei praedica-

tores, virtutum sublimitate, aliis excellere debere. — Mons de quo hic est sermo, in graeco determinate indicatur, τὸ ὄρος. — In textu graeco, deest subiectum *Iesus*.

² Sessio Christi auctoritatem

* v, vi, vii. — ** vi, 17-49. — *** Infra, Sect. lxxi, seq.

Et aperiens os suum, docebat eos, dicens ³: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum* ⁴. *Beati mites,*

eius demonstrat. Porro, non soli discipuli hanc Domini doctrinam audierunt, cum sub fine sermonis legatur (⁴): *Et factum est, cum consummasset Iesus verba haec, admirabantur turbae super doctrina eius.* Igitur discipuli propius quidem accesserunt, turbis tamen circumstantibus. — Notanda hic est differentia, inter modum quo Christus Dominus legem suam promulgat, et modum quo Deus olim in Sinai decalogum tradidit: nimirum, tunc solus Moyses ad Deum appropinquare permissus est, cum populus, sub mortis poena, a longe manere deberet (²); hic vero omnes discipulos ad se peramanter Christus invitat, et sinit se turba circumdari, omnibusque, vel humillimis homunculis, exhortationes suas, monita, promissiones, aequaliter dirigit.

³ Ponitur circumlocutio haec, ad denotandam dicendorum magnitudinem. Porro advertendum est, ipsummet S. Matthaeum huic sermoni Domini, quem narrat, non interfuisse, cum postmodum tantummodo sit ad apostolatam vocatus.

⁴ Iure exorditur Dominus sermonem a proponendo obiecto beatitudinis, in quo ultimus hominis finis consistit. Igitur, prima et fundamentalis beatitudo hic ponitur, paupertas spiritus, per quam divitiarum contemptus si-

gnificatur. Iamvero, aliqui rebus quidem pauperes sunt, at non spiritu, cupientes habere opes quibus carent; alii vero spiritu pauperes sunt, non rebus, cum opes habeant, quibus tamen cor minime apponunt; alii, rebus et spiritu, ut sunt boni religiosi; alii demum, nec rebus nec spiritu, ut sunt divites in suis opibus gloriantes. — Hic igitur beati dicuntur omnes pauperes spiritu, ii videlicet qui divitiis vel libere renuntiaverunt, vel nullo modo inhaerent. Congrue etiam pauperes spiritu dicuntur qui de se humiliter sentiunt, nulla re tument, superba non sapiunt, et quodammodo ad puerorum simplicitatem redeunt. De his asseritur, non quod *beati* erunt, sed iam *sunt*; ut intelligi detur, eis iam competere beatitatem, in possessione regni caelorum consistentem; meritum enim sponte ordinatur ad mercedem suo tempore accipiendam. Sancta haec paupertas, omnia pro Deo exteriora contemnit, scilicet, non solum divitias, sed etiam honores, quantum possibile est, quatenus mens Deo, in quo omnia desiderabilia continentur, totaliter ac libere adhaereat, ne transitoriis implicetur et per diversa distrahatur. Quod paupertas spiritus fundamentum sit omnis beatitudinis, patet: quia abiectio divitiarum efficit hominem ad

(¹) VII, 28. — (²) Exod., XIX, 12, 21; Hebr XXII, 18-24.

quoniam ipsi possidebunt terram ⁵. *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur* ⁶. *Beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur* ⁷. *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur* ⁸. *Beati mundo corde, quo-*

omnia spiritualia expeditum et omnium gratiarum caelestium capacem; item, humilitas fundamentum est omnium virtutum.

⁵ Sumptus est hic locus ex Psalmo XXXVI ⁽⁴⁾: *Mansueti autem hereditabunt terram*: quae tamen verba, in hoc ultimo loco, de mortalium terra dicto, apud S. Matthaeum, ad caelestem patriam referenda sunt, ea regula, qua novi Testamenti promissiones sub velamine promissionum veteris Testamenti continentur. Porro, congrue haec ponitur beatitudo post paupertatem spiritus, quia humiles facile contemnuntur atque ob inopiam incommoda multa ex aliis patiuntur; ideo mititate indigent, ne ad iram concitentur; quinimmo, paupertas spiritus de se disponit hominem ad mititatem. Est enim haec virtus moralis, quae passionem irae refraenat et moderatur: mites quippe sunt patientes, amaritudinis felle, indignatione atque appetitu vindictae carentes. Hi ergo terram possidebunt, terram scilicet promissionis: quo intelligitur, primum quidem, eos cor proprium rationis imperio subditum habituros esse; secundo, proximorum corda etiam possessuros, cum mitibus homines libenter subii-

ciantur; tertio, firmam ac stabilem Paradisi mansionem eisdem in hereditatem cessuram.

⁶ Luctus hic consideratur, qui ob peccata, vel propria, vel aliena, Dei causa, suscipitur, vel quo quis Christo et Mariae pro nobis passis compatitur, vel etiam quem vitae infortunia eliciunt; taliter quippe lugentes, dummodo Dei voluntati conformiter vivant, consolatione, inchoative quidem in hac vita, perfecte vero in altera, perfruuntur.

⁷ Esurire et sitire iustitiam, per quam omnes virtutes generatim intelliguntur, est vehementer optare ut Deus in hominibus honoretur, quemadmodum famelicus cibum et potum corporalem appetit. Qui autem sic iustitiam esurit et sitit, in praesenti quidem vita saturabitur per iuge gratiae augmentum, in futura vero, per Dei visionem facialem.

⁸ Qui aliorum miseriam, quasi propriam, aestimant, ac relevare student, divinae pietatis succursum in omnibus invenient. Hac virtute Deo assimilamur, cui proprium est misereri et parcere. Mille autem modis possumus misericordiam proximo exhibere, scilicet pecunia, verbis, cordis commiseratione, ferventi oratione, et maxime iniuriarum remissione.

(⁴) Vers. II.

niam ipsi Deum videbunt ⁹. *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur* ¹⁰. *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum caelorum* ¹¹. *Beati estis, cum maledixerint vobis, et persecuti vos fuerint, et dixerint omne malum adversum vos, mentientes, propter me* ¹²: gau-

⁹ Iudaeis sat erat legali sorde carere; Christus vero suos discipulos vult omni prorsus spiritus labe purgari. Per cordis munditiam intelligi potest, primo, animus ab omni luxuriae desiderio liber, cum eiusmodi sit hoc peccatum, ut hominis obruat animum; secundo, animi aversio ab omni peccati genere; tertio, pura in operando intentio. Huiusmodi igitur mundis corde promittitur Dei visio: primo, in hoc mundo, in illius effectibus maxime spiritualibus, absque occurso passionum animam obtenebrantium; secundo, specialis animi quies et delectatio, in Dei, facie ad faciem, in caelo contemplatione.

¹⁰ Pacifici sunt, primo, qui in seipsis pacem habent, appetitum inferiorem superiori subiicientes et totum hominem Deo; secundo, qui pacem in aliis satagunt conservare, ac eos discordes reconciliare contendunt. Hi filiorum Dei appellatione nobilitantur, cum Deus sit pacis et concordiae amator. — *Pacifici* hic, in graeco, dicuntur οἱ εἰρηνοποιοί, et non tantum εἰρηνοκοί⁽¹⁾: scilicet non solum pacem in seipsis possident, sed eam student inter proximos servari.

¹¹ Propter iustitiam patiuntur, qui patiuntur ex amore Dei et

ad eius honorem et gloriam. Beatitudo haec potissime ad martyres spectat; attamen, dici etiam potest propter iustitiam pati, etsi minus proprie, qui poenas sibi, a Deo vel ab hominibus, inflictas, patienter ac mansuete sustinet. Regnum vero caelorum ponitur praemium huius beatitudinis, sicut et paupertatis, alio tamen respectu: nimirum, relate ad paupertatem, regnum caelorum ponitur praemium, in quantum in eo habetur plenitudo bonorum; relate vero ad malorum perpersionem, in quantum in regno caelorum, gaudiorum omnium plenitudo continetur.

¹² Specialem modo beatitudinem Dominus assignat, et sermonem ad discipulos convertens, eisdem significat hanc esse debere beatitudinem sibi propriam: et quidem, consistentem tum in contumeliis et conviciis, necnon in persecutionibus, quae mala homini in eius praesentia inferuntur, tum in detractationibus, quae in absentia fiunt. Id autem sibi proprium vindicant huiusmodi persecutiones, nempe, primo, ut inducantur propter Christum; scilicet, propter eius doctrinam aut propter eius praecepta; secundo, ut illas mendacium comitetur.

(1) Cf. Iac., III, 17.

dete, et exultate, quoniam merces vestra copiosa est in caelis ¹³:
sic enim persecuti sunt prophetas qui fuerunt ante vos ¹⁴.

¹³ Magnum certe est beneficium pro Deo aliquid pati, dicente S. Paulo (¹): *Vobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini*. Hinc, ad persuadendum discipulis hanc esse veram beatitudinem, expresse ait Dominus: *Gaudete et exultate*.

¹⁴ Huc referri possunt illa S. Iacobi (²): *Exemplum accipite, fratres, exitus mali et longanimitatis, laboris et patientiae, prophetas qui locuti sunt in nomine Domini*. — Certum, in his om-

nibus, exemplum habemus Dominum Nostrum, quem mundus et diabolus ita persecuti sunt, ut in signum fieret cui contradictum est. Exemplum quoque insigne est sanctus Iob, qui adamas perduravit, cum opes amisit, filiis orbatus mansit et corpus suum vermibus scaterere vidit; turbatus est autem, cum uxorem et amicos sibi exprobantes insultantesque audivit. Haec persecutionum perpessio diligenter notatur a Christo, ne quis suspicetur messianicum regnum, in terra, omni voluptate repletum iri.

QUAESTIONES.

I. — *Utrum sermo Christi, a S. Matthaeo in tribus capitibus, scilicet V, VI, VII, relatus, idem sit ac sermo quem refert S. Lucas, a versiculo 20, usque ad finem capituli VI?*

Resp. Probabiliter negative, ob sequentes rationes, quibus realis quaedam distinctio inter hos sermones videtur evinci. *Primo*, relate ad priorem sermonem, scribitur (³) quod Iesus *ascendit in montem, et cum sedisset*, etc.; de altero vero dicitur (⁴): *Et descendens cum illis, stetit in loco campestri*. *Secundo*, octo S. Matthaeus beatitudines refert, quatuor vero tantum S. Lucas. *Tertio*, duodecim Apostolorum electio apud S. Matthaeum posponitur sermoni, apud S. Lucam vero praemittitur. — Porro licet hae rationes non omnino cogant ut inferatur differentia realis inter duos hos sermones, sufficientes tamen videntur, ut cum S. Augustino dicatur (⁵), fieri potuisse, ut priorem sermonem Christus Dominus postea abbreviando repeteret: aliunde haud rara sunt exempla eiusdem doctrinae a Christo bis expositae, ut videre est in parabola de talentis a S. Matthaeo relata, quae similis quidem est parabolae de mna, a S. Luca posita, at ab ea certo differt, nec-

(¹) Phil., I, 29. — (²) v, 10. — (³) Matth., v, 1. — (⁴) Luc., vi, 17. — (⁵) L. II de Cons. Evang., c. 19.

non in oratione dominica qualis a S. Matthaeo ponitur et quae a S. Luca, alia circumstantia, videlicet rogante uno ex Iesu discipulis, tradita est ⁽¹⁾, et in qua aliqua deest petitio quae in priori invenitur. — *Obiicienti*, post utrumque sermonem, referri ingressum in Capharnaum et sanationem pueri Centurionis ⁽²⁾, — facile *respondetur*, primo quidem, apud S. Matthaeum, non ingressum in Capharnaum, sed curationem leprosi immediate poni; deinde, cum S. Matthaeus eodem loco ponat sanationem socrus Petri, quam constat antea evenisse, iam concludere licet, eum in recensendis variis hisce sanationibus, ordinem chronologicum haudquaquam observasse. — Concludendum igitur, considerari posse breviorum sermonem, a S. Luca relatum, tanquam alio tempore a Domino nostro recitatum, quo videlicet alias turbas compendiose doceret id quod antea iam tradiderat: adeo ut convenientia utriusque sermonis repetitionem non excludat, discrepantia vero evincat Dominum nostrum bis, eodem tenore, diversis temporibus, fuisse locutum.

II. — *Quisnam fuit mons ille in quo Dominus noster beatitudines praedicavit?*

Resp. Aliqui censuerunt hunc fuisse montem Oliveti, at perperam omnino, cum hic in Iudaea, prope Hierusalem, situs sit. Alii vero posuerunt illum fuisse montem Thabor; at probabilior et traditioni magis consentanea sententia tenet, montem hunc unum esse ex collibus inter convallem septem fontium Heptapegon ⁽³⁾, et mare Genesareth. Ex antiqua traditione accipimus montem hunc illum esse, cui hodie nomen est Kurum Hattin.

III. — *Quid sunt beatitudines evangelicae?*

Resp. Beatitudines evangelicae sunt actus excellentes virtutum, vel melius donorum Spiritus Sancti, qui actus, perinde ac flores verno tempore erumpentes, indices sunt et nuntii beatitudinis perpetuo mansurae ⁽⁴⁾. Distinguuntur autem beatitudines a fructibus, in eo quod fructus dicuntur, in quantum actus virtutum adnexam habent delectationem spiritualem, qua velut anima refrigeratur. In quonam autem singulae beatitudines consistant, singillatim heic exponit Dominus noster.

IV. — *Quot sunt beatitudines?*

Resp. Licet, specie tenus, octo enumerentur beatitudines, tamen, magis proprie dicendae sunt septem; nam octava, quae tan-

⁽¹⁾ Luc., XI, 2, seq. — ⁽²⁾ Matth., VIII, 5, seq.; Luc., VII, 1, seq. — ⁽³⁾ *Heptapegon*, ἑπτὰ, πηγαί, nunc vero prima suppressa syllaba, *Tabigah* dicitur. — ⁽⁴⁾ Leo XIII, Encycl. *Divinum illud*, 4 Maii, 1897.

quam firmitas quaedam est omnium beatitudinum, ad caput redit, cui etiam omnium beatitudinum praemia debentur: quandoquidem, persecutionum passio est veluti sigillum formale omnis divini operis ⁽¹⁾.

V. — *Qua ratione ordinantur beatitudines?*

Resp. Primo quidem, potest ordo logicus, in beatitudinibus, assignari per comparisonem ad ea in quibus ultima beatitudo ab aliquibus solet reponi: quae sunt aut bona sensibilia, aut bona vitae activae, aut bona vitae contemplativae. Porro, falso reponitur beatitudo in bonis sensibilibus, et quidem triplicis ordinis: primo, in divitiis et honoribus, contra quod ponitur prima beatitudo: *Beati pauperes*; secundo, in acquisitione terrae aut bonorum per vim et rapinam, cui opponitur: *Beati mites*; tertio, in voluptatibus sensibilibus, cui rei contradicitur per id quod dicitur: *Beati qui lugent*. — Beatitudo vitae activae consistit praecipue in iis quae proximo exhibemus, vel sub ratione debiti, vel sub ratione spontanei beneficii; et quoad primum, dicitur: *Beati qui esuriunt*; quoad alterum vero, *Beati misericordes*: quatenus, in utroque casu, ferventiori desiderio et abundantiori affectu praestatur aliquid proximo. — Demum, ad vitae contemplativae beatitudinem, in qua quidem ultima finis nostri ratio consistit, pertinent Dei visio, et appellatio *filiis Dei*: pro quibus ponitur, hinc quidem: *Beati mundo corde*; illinc vero: *Beati pacifici* ⁽²⁾. — Ad has autem beatitudines revocari commode possunt virtutes et dona Spiritus Sancti, licet ipsaemet potius sint actus donorum, quam virtutum, ut dictum est.

⁽¹⁾ S. Thom., I 2^{ae}, Quaest. LXIX, art. 4, ad 2^m. — ⁽²⁾ Ibid., art. 3.

SECTIO XLVI.

(Mt. V, 13-20).

Argumentum. — *Continuatur sermo Domini nostri in Monte. Docet Christus discipulos suos, illos esse debere sal terrae, lucem mundi, urbem in monte, lucernam in candelabro; semet vero non ad solvendam, sed ad perficiendam legem venisse declarat.*

Ratio Sectionis. — Duo hic salutis documenta tradit Dominus noster; quorum primum ad praelatos ordinatur, quo illi monentur se aliis in exemplum boni constitui: secun-

dum vero omnes afficit, quo docentur debere se integram Christi doctrinam tenere, eiusque iustitiam facere, ne scribis et pharisaeis aequiparentur.

(a) OS estis sal terrae¹. Quod si sal evanuerit, in quo salietur? Ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras, et conculcetur ab hominibus². Vos estis lux mun-

(a) Mt. v, 13-20.

¹ Sicut sal cibos a putrefactione praeservat, eisque saporem confert ac sitim excitat, ita praelatorum bona conversatio subditorum animos in bono conservare debet, eos ad virtutem promovere sitimque rerum caelestium in eisdem accendere. Habet etiam sal virtutem sanativam; unde legimus Eliseum, sale, ex vase novo, in aquas Iericho misso, eas sanasse⁽¹⁾; sic, infuso sale sapientiae caelestis in corde Apostolorum, sanatae sunt aquae; id est, populi. Praeterea, iuebatur in Lege, ut omnis victimae saliretur⁽²⁾: sic sacrificia nostra debent toto cordis

affectu Deo fieri, ut ipsi acceptabilia sint. Denique et conversatio nostra sapientiae sale condi debet, iuxta illud⁽³⁾: *Sermo vester semper in gratia sale sit conditus.*

² Sicut per calorem et siccitatem cogitur sal, per humiditatem vero dissolvitur, ita Dei amore sal sapientiae conservatur, luxuriae vero vitio evanescit. Cum autem evanuerit, tamquam res prorsus inutilis, foras proiicitur, a praetereuntibus conculcandum. — Quod legitur in Vulgata, *et conculcetur ab hominibus*, in graeco expressius effertur, καταπατεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων,

(¹) 4 Reg., II, 21. — (²) Levit., II, 13. — (³) Col., IV, 6.

di ³. *Non potest civitas abscondi supra montem posita* ⁴. *Neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt* ⁵. *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in caelis est* ⁶. *Nolite putare, quoniam veni solvere legem, aut prophetas; non veni solvere, sed adimplere* ⁷. *Amen quippe dico vobis: donec transeat caelum et terra, iota unum aut unus apex non praeteribit a lege,*

id est *ut conculcetur, seu ad conculcandum ab hominibus.*

³ Debet praelatus gregem sibi commissum purgare, illuminare ac perficere: debet nempe sapientiam sibi communicatam aliis publice patefacere, eosque virtutum splendore laetificare, et ad bonum omne dirigere. — *Lux mundi*, τὸ φῶς τοῦ κόσμου, id est lux illa praecellens mundi.

⁴ Id est, in loco sublimi constructa: sic sunt animarum pastores, qui dignitate sua ceteros transcendunt. — Videtur hic Dominus noster symbolum civitatis supra montem positae, quasi ex abrupto huc introduxisse, quatenus Ecclesia, ad instar civitatis aedificata, pastorum luce collustrari iugiter debeat, quemadmodum sol, qui est lux mundi materialis, nequit civitatem, in alto positam, tenebris obvolutam relinquere.

⁵ Similes namque esse debent animarum pastores, lucernae lucenti in isto mundo caliginoso. Hanc iterum similitudinem perfert Christus, ubi exponit parabolam de seminante (⁴). — Notari hic potest quod, adveniente luce diei, aegritudines

alleviantur, homines a somno excitantur, aves garriunt, bestiae ad latibula sua fugiunt; sic, ad lucem Apostolorum, mundus est aedificatus exemplis, inflammatus doctrinis, fecundatus bonis operibus, alleviatus peccatis, excitatus a negligentibus, animatus ad contemplationem caelestium, ereptus de potestate daemonum (²). — *Ut luceat omnibus*, in graeco, καὶ λάμπει πᾶσιν, κ. τ. λ., *et lucet omnibus*, etc.

⁶ Doctores sanctae Ecclesiae Deus multiformi gratiae et veritatis lumine non hoc fine exornavit, ut donā huiusmodi occultent, sed magis ut per ea totum mundum veritatis et caritatis luce aedificent.

⁷ Adimplevit Christus Dominus legem: sic enim est circumcissus ac in templo oblatus; imo legem perfecit, evangelica consilia eidem adiiciens. Prophetas quoque adimplevit, quia quod illi de eius vita, passione, morte et resurrectione praedixerunt, actu ipse complexit. Adimplevit etiam legem, copiosam nobis gratiam conferendo, qua illam fructuose facere possimus.

(¹) Vide infra, Sect. cxix. — (²) Cf. S. Thom., Comment. in h. l. S. Matth.

donec omnia fiant ⁸. *Qui ergo solverit unum de mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno caelorum* ⁹: *qui autem fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in regno caelorum* ¹⁰. *Dico enim vobis: quia nisi abundaverit iustitia vestra plus quam scribarum, et pharisaeorum, non intrabitis in regnum caelorum* ¹¹.

⁸ Caelum et terra, in fine temporum mutabuntur, utique non secundum substantiam, sed secundum praesentes corruptibiles conditiones. Igitur, usque ad illud tempus, minimum verbum, seu minima littera aut particula non praeteribit; nec ullum est praeceptum, quod non ab aliquo vel aliquibus aliquando sit adimplendum. — Notandum, *iota*, vel *iod*, apud Hebraeos, omnium litterarum minimam esse; unde dimidiatam litteram eam vocat S. Irenaeus. Pro *apice* vero, graece habetur *κεφαλα*, quod est cornu exiguum, quo una littera ab alia secernitur, puta *daleth* a *resch*. Sensus ergo Domini est, nihil prorsus legis interituum, donec compleantur omnia. — *Amen*, hebraica vox, significat in veritate: eam triginta circiter vicibus adhibet S. Matthaeus, cum additamento: *Dico vobis*, quod etiam apud S. Marcum et S. Lucam reperitur, at rarius. Invenitur quoque apud S. Ioannem, scilicet viginti quinque vicibus, at semper reduplicata: *Amen, amen, dico vobis*.

⁹ Mandata minima vocantur, non in se, cum nihil sit parvum in lege Dei, sed relate ad maiora praecepta. — Igitur, qui ea vio-

laverit, atque eadem flocci esse facienda docuerit, hic minimus, id est, postremus ac vilissimus, et quasi contemptibilis, habebitur iudicio Dei et Sanctorum, etsi a mundo forsitan magnificat.

¹⁰ Coepit Christus facere et docere: qui ergo ad eius imitationem omnia Dei mandata opere ac doctrina adimpleverit, in honore habebitur apud Deum. Videtur hic Dominus nomini Doctoris, prout hebraice *Rabbi* dicitur, alluisse: quod quidem nomen, a radice *רב*, *multum* vel *magnum* significat⁽¹⁾. Doctor igitur veritatis, si potens sit verbo et opere, dignus suo nomine evadet; secus nomine tenus erit Doctor vel Rabbi, reapse tamen minimus et despectui habendus.

¹¹ Gravis sane comminatio, qua admonemur, Christum Dominum non solum eos e sua eiecturum societate, ac regno privaturum, qui vel legem violaverint, vel ceteros ad eam violandam induxerint, sed etiam qui legem tantummodo superficie tenus observaverint, scilicet ad hominum laudes captandas; nimirum, non minus a nobis postulat Dominus sacrificium, quam cordis nostri, relate ad eius legem, completam et perfectam subiectionem.

(1) Cf. supra, Sect. xxvi, n. 3, p. 181.

QUAESTIONES.

I. — *Quaenam opera debent homines coram aliis perficere?*

Resp. Homines coram aliis perficere debent ea omnia opera quibus communiter obligantur, atque singularis sanctitatis speciem non prae se ferunt. Opera vero specialis devotionis et gratiae eminentis potius occultanda videntur, ne qui haec facit, singularis appareat, aut videatur ab aliis ultra modum velle reputari. Hinc non debet quis in manifesto pectus tundere, suspiria emittere, manus in caelum protendere; sed, dum gratiam devotionis intus fovere conatur, talem debet adspectum tenere, qualis gravem ac religiosam condecet personam.

II. — *Quomodo dicit Christus se venisse adimplere legem, cum per ipsum lex vetus fuerit abolita?*

Resp. Non bene dicitur Christus abolevisse legem veterem, cum eam potius perfecit, praecepta moralia sua auctoritate firmando, praecepta vero caeremonialia et iudicialia, per res quarum illa figura erant, complendo: unde sicut pictor primas tabulae lineas a se ductas, novo superinducto colore, non tollit, aut sicut rex suae imagini succedens, illam non cassat, ita Christus legem veterem non destruxit, sed potius ad perfectionem eo adduxit modo, quo imbellis puer, succrescentibus annis, fit vir.

III. — *Quomodo Christus ipse legem adimplevit, cum interdum illam violaverit, puta, sabbatum non custodiendo, ut quando iussit homini sanato tollere grabatum suum in sabbato⁽¹⁾?*

Resp. Quod aliquando praetermiserit Christus Dominus materialem sabbati observationem, hoc fuit, ad declarationem alicuius facti miraculosi, in quo, scilicet, divina virtus ita resplendebat, ut evidenter appareret Christum, ut Deus est, nulla lege obligari, ut in allato casu patescit. Similiter quod Dominus lutum fecerit sabbato ad curationem caeci nati⁽²⁾, non debebat Iudaeis scandalo cedere, cum ipso miraculo quod tunc patrabatur, satis appareret divinam in Christo omnipotentiam residere. Ceterum, male intelligebant Iudaei praeceptum de honoratione sabbati: cum opera illa quae ad Dei honorem ordinantur, sicut ornare templum, offerre sacrificium, sabbato fieri minime prohiberentur.

(¹) Io., v, 10. — (²) Io., ix, 6, 14.

IV. — *Utrum Christus per haec verba: AMEN DICO VOBIS, iuraverit?*

Resp. Negative: haec quippe verba aliud non significant, nisi *Vere dico vobis*, quod quidem iuramentum non est, sed tantum vehemens affirmatio: nec sane decebat Christum, qui vetuit omnino iurare, sententias suas iureiurando passim confirmare ⁽¹⁾.

V. — *In quibusnam debet nostra iustitia, iustitiam scribarum et pharisaeorum superare?*

Resp. Praecipue in tribus: primo, in hoc quod omnia divinae legis praecepta sine exceptione observemus: scribarum enim et pharisaeorum mos erat quaedam praecepta, quasi inutilia vel nimis ardua, aut in desuetudinem reducta, omnino praeterire; secundo, in hoc quod licentiis illis, quas lex vetus permiserat, qualis erat libellus repudii, amplius uti non debeamus; tertio, in hoc quod legem non iuxta externum litterae sonum, sed in spiritu et veritate, atque ob Dei amorem, adimpleamus.

VI. — *In quonam pharisaeorum doctrina a veritate discrepabat?*

Resp. Pharisei ad exteriorem operis speciem unice attendentes, minime curabant qua illud intentione facerent: sic, verbi gratia, prava desideria tamquam peccata non habebant. Praeterea, falsa veris miscentes, consuetudines invexerant, non solum praeter legem, sed etiam legi aperte contrarias; praecepta vero ad mores pertinentia, naturae ac concupiscentiae servientes, proprio interpretabantur arbitrio, ut, puta, praecepta de non fovenda ira aut vindicta, de inimicis odio non habendis, de parentibus, praetextu muneris templo devoti, non derelinquendis, et plura huiusmodi.

(1) Sect. XLVIII, Quaest. IV et V, p. 304.

SECTIO XLVII.

(Mt. V, 21-26).

Argumentum. — *Prosequitur Dominus sermonem in Monte, docens christianum hominem fratri suo irasci haudquaquam debere, et offensori conandum esse, ut cito cum offenso reconcilietur.*

Ratio Sectionis. — Cum iam proposuisset Dominus ea quae decet doctorem evangelicae veritatis observare, accedit modo ad ostendendum qua ratione mosaicam legem in christianam ipsemet transferat. Dixerat enim * non sufficere ad salutem iustitiam scribarum et pharisaeorum: unde nunc, per singula

puncta discurrens, nos diserte edocet quatenus vitanda, quae sint praestanda, si quidem ad similitudinem cum Patre nostro, qui in caelis est, pertingere velimus. Et quia primum quod nobis occurrit impedimentum, invenitur in ira, quae caritati adversatur, hinc a mansuetudinis praecepto inculcando hic exordium ducit.

(a) **A**UDISTIS quia dictum est antiquis ¹: *Non occides; qui autem occiderit, reus erit iudicio* ². *Ego autem dico vobis* ³, *quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio* ⁴.

(a) Mt. v, 21-26.

¹ Quoties in hoc sermone ponitur verbum *audistis*, sensus est: Audistis ex scribis et pharisaeis vos docentibus, dictum esse maioribus vestris, in lege, per Moysen, etc.; plura autem illi male intellecta, quasi essent legis praecepta, falso allegabant, et ita simplicium animas turpiter decipiebant.

² Praeceptum in Exodo est (¹): *Non occides*, quo vetatur destructio humanae naturae proveniens ex furore irae. — Verba vero: *Qui autem*, etc., non inveniun-

tur expressis terminis in Pentateuco; sed aequivalentia verba in pluribus locis leguntur (²).

³ Suam Christus Dominus auctoritatem non ipsi legi mosaicae, sed malo pharisaeorum sensui opponit, qui nonnisi externi homicidii prohibitionem, in quinto praecepto, contineri falso aestimabant, cum ibi revera vetetur etiam omne, vel internum, desiderium vitae proximi nocendi.

⁴ Criterio legis caelestis, non solum qui occidit, sed etiam qui irascitur, reus est iudicio, id est,

* Sect. praeced., in fine.

(¹) xx, 13. — (²) V. gr. Exod., xxi, 12; Levit., xxiv, 17; Num., xxxv, 12.

*Qui autem dixerit fratri suo, raca, reus erit concilio*⁵. *Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennae ignis*⁶. *Si ergo offers munus tuum ad altare*⁷, *et ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te*⁸, *relinque ibi munus tuum ante altare, et vade prius reconciliari fratri tuo, et tunc veniens offeres munus tuum*⁹. *Esto consentiens adversa-*

dignus est qui accusetur, certam subiturus poenam. — Nomen *frater*, hic, proximum designat. — *Reus*, ἔνοχος, id est, *obstrictus*, vel *obnoxius*.

⁵ Contumeliosum hoc nomen *raca*, plerique ducunt ex aramaico רַקָּא, quod est *tenuis*, *vacuus*, *iners*, *inops*, *bardus*, *homo nihili* aut *absque cerebro*. Igitur, hanc proferens iniuriam, dignus erit ut sententia in eum feratur.

⁶ *Fatuus*, μωρός, hic idem est ac *homo scelestus* ac *impius* (¹). — Porro ex his Domini nostri verbis colligitur, idem esse specificè odii peccatum, sive quis huiusmodi peccatum opere compleat, sive corde illud concipiat, et verbis, perfecte vel imperfecte, pandat: peccatum enim corde completur, etsi exterior illius completio reatum aggravet: unde ait S. Ioannes (²): *Omnis qui odit fratrem suum, homicida est*. Attamen diversificantur, secundum diversos gradus, peccata cogitationis, oris et operis (³). — Advertendum quod, in graeco, adiectivum *reus*, ἔνοχος, cum duobus prioribus vicibus cum dativo construatur, hoc loco regitur accusativum, cum praeposi-

tione εἰς, quasi dicat: *reus erit, qui eat in gehennam ignis*.

⁷ Per munus, hic intelligitur non solum donum materiale, puta, eleemosyna vel sacrificium, sed etiam spirituale, verbi gratia, psalmi, hymni vel orationes: per altare vero, τὸ θυσιαστήριον, secundum litteram, intelligitur altare holocaustorum, in intimo templi atrio situm; per extensionem vero, intelligitur vel quodcumque materiale altare nostrorum templorum, vel etiam altare cordis nostri.

⁸ Dupliciter intelligi potest fratrem nostrum habere aliquid adversum nos: vel quia nos illum laesimus, factis, verbis vel operibus, et tunc offensam proportionaliter resarcire debemus; vel quia nos ipsemet laesit: tunc iniuriam ex corde dimittere debemus, antequam munus offeramus.

⁹ Ratio huius praescriptionis est, quia instauratio laesae caritatis, per sinceram reconciliationem, res est praecepti naturalis; sacrificium vero, praecepti tantum positivi. Porro, hoc Dominus contra pharisaeos dicit, qui solo sacrificio dictitabant

(¹) Cf. Ps. XIII, 1. — (²) I Ep., III, 15. — (³) Cf. S. Thom., I 2^{ae}, Quaest. LXXII, art. 7.

rio tuo cito, dum es in via cum eo: ne forte tradat te adversarius iudici, et iudex tradat te ministro, et in carcerem mittaris ¹⁰. *Amen dico tibi: non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem* ¹¹.

scelus in proximum commissum expiari; Christus vero, vel ante sacrificii oblationem, vult caritatis servandae sedulam curam teneri. — Opportune hic notabitur, quatuor ad oblationem requiri: primo, mentis hilaritatem, *si offers*; secundo, rei proprietatem: *munus tuum*; tertio, loci opportunitatem: *ad altare*; quarto, proximorum caritatem: *et recordatus fueris*.

¹⁰ Per adversarium, intelligi potest proximus, nobis, vel nostra, vel illius culpa, inimicus, quocum interest ut cito pacem componamus, ne incertis fori periculis exponamur. Intelligi quoque potest nostra conscientia, quae de erratis nos redarguit, et cuius testimonio condemna-

bimur, nisi ei per sinceram poenitentiam acquieverimus. Denique, intelligi potest ipse Deus, quem in via, quae est vita praesens, offendimus, a quo expedit ut veniam per sinceram poenitentiam exposcamus, pacemque expetamus, antequam rationis dies adveniat, quo fiet severissimum iudicium, per Christum, tamquam iudicem, atque per angelos, tamquam Dei ministros, executioni mandandum.

¹¹ *Novissimum quadrantem*, τὸν ἔσχατον κοδράντην, id est *ultimum*. Quadrans est minimum nummi genus, quarta scilicet assis pars, et respondet minutis duobus (¹), cum minutum, λεπτόν, sit octava pars assis.

QUAESTIONES.

I. — *Quotuplex gradus culpae in ira fraterna hic distinguitur a Domino?*

Resp. Triplex distinguitur culpae gradus, cui triplex reatus seu poenae gradus correspondet. Nimirum, primo, ponitur ira latens in anima: quae notatur, dum dicitur: *Qui irascitur*; porro, huius poena est mereri iudicium. Secundo, habetur ira prorumpens in vocem indignationis et vituperationis in generali, quod gravius est, et huic respondet, tamquam poena, prolatio sententiae contra reum: quae quidem poena gravior est priori. Denique, est ira procedens in verbum contumeliosum: quod genus irae primis duobus adhuc gravius est, et huic poena decernitur, deputatio ad ignem gehennae, quae poena est gravissima. Agit ergo Dominus noster

(¹) Cf. Marc, xii, 42. Sect. ccliii, n 3.

de ira prout est peccatum mortale, scilicet ut est ex consensu, cum affectu nocendi iniuste. Dicere autem, *raca*, ex tali ira, est gravius; dicere vero, *fatue*, exstat gravissimum.

II. — *Quid est gehennae ignis?*

Resp. Gehenna vallis erat filiorum Hinnon ⁽¹⁾, unde hebraicum nomen Ge²-Ben-Hinnôm: angusta haec erat, ad meridiem Hierusalem sita. Ibi olim sacra Moloch humanis victimis facta fuerant ⁽²⁾, ibique perpetuus ignis alitus fuerat. *Nomen Gehennae*, ait S. Hieronymus ⁽³⁾, *in veteribus libris non invenitur, sed primum a Salvatore ponitur*, et quidem ad significandum saevissimum omnium suppliciorum, scilicet damnatorum ad ignem aeternum ⁽⁴⁾.

III. — *Utrum liceat irasci?*

Resp. Affirmative; cum et ipse Dominus Noster aliquando legatur iratus ⁽⁵⁾: *Circumspiciens eos cum ira*. Duo tamen requiruntur, ut ira iusta evadat: primo, ut animo recto suscipiatur, scilicet, vel corrigendi delinquentem, vel iustitiam conservandi; secundo, ne ultra debitum modum se prodatur: secus, in primo casu, fieret iniusta; in secundo, vitiosa. His autem observatis, licebit aliquem vocare stultum aut fatuum: quando, videlicet, huiusmodi verba assumuntur non animo calumniandi seu contemnendi, sed instruendi aut ex caritate corripiendi. Hoc modo Dominus noster dixit ⁽⁶⁾: *O stulti et tardi corde ad credendum*; et S. Paulus ⁽⁷⁾: *O insensati Galatae*, etc.

IV. — *Quaenam distinctio assignari potest inter poenas iudicii, concilii et gehennae ignis?*

Resp. Distinctionem huiusmodi sapienter assignat S. Augustinus. *Vide nunc*, ait ⁽⁸⁾, *etiam tres reatus, iudicii, concilii et gehennae ignis. Nam in iudicio adhuc defensionem datur locus. In concilio autem, quamquam et iudicium esse soleat, tamen, quia interesse aliquid hoc loco fateri cogit ipsa distinctio, videtur ad concilium pertinere sententiae prolatio; quando non iam cum ipso reo agitur, utrum damnandus sit, sed inter se, qui iudicant, conferunt, quo supplicio damnari oporteat quem constat esse damnandum. Gehennae vero ignis nec damnationem habet dubiam, sicut iudicium; nec damnati poenam, sicut concilium; in gehenna quippe ignis, certa est damnatio et poena damnati.*

⁽¹⁾ Cf. Ier., vii, 31. — ⁽²⁾ 4 Reg., xvi, 3; xxiii, 10. — ⁽³⁾ Comm. in Matth., x. — ⁽⁴⁾ Cf. infra, Sect. CLXXIX, Quaest. iii. — ⁽⁵⁾ Marc., iii, 5. — ⁽⁶⁾ Luc., xxiv, 25. — ⁽⁷⁾ Gal., iii, 1. — ⁽⁸⁾ L. de Sermone Domini in Monte, L. I, c. ix, n. 24.

V. — *Quaenam erant apud Hebraeos tribunalia?*

Resp. Difficile est hac super re aliquid certi decretu: probabiliter tamen dici potest, tria illa fuisse: scilicet, primo, trium virorum tribunal, quod in quavis civitate vel pago praesto erat, ad res levioris momenti definiendas; secundo, tribunal viginti trium virorum, in amplioribus civitatibus existens, pro maioris momenti litibus dirimendis; denique, plenum vel supremum tribunal, quod Hierosolymae solummodo sedem habebat. Huiusmodi summum tribunal constabat, primo, viginti quatuor summis sacerdotibus qui per ordinem in templo ministerio fungebantur ⁽¹⁾; tum viginti quatuor senioribus, qui laicos repraesentabant; denique, viginti duobus scribis ⁽²⁾: hi, scilicet, de causis maioris momenti cognoscere debebant, maxime ad fidem et interpretationem Scripturae pertinentibus. Hisce tribus curiis nomen Sanhedrin, ex graeco συνέδριον derivatum, commune erat; nisi quod haec ultima supremum, vel summum Synedrium, aliae duae vero minora Synedria dicebantur: at non improbabile est tria nomina hic a Domino nostro adhibita, scilicet *iudicium*, *concilium* et *gehennae ignis*, ad tria haec tribunalia referri: ius enim erat magno Synedrio poenas temporales, inclusa capitali sententia, decernere: licet hoc ultimum ius sub Romanorum potestate Iudaeis fuisset ablatum ⁽³⁾. Aliquando plenum Synedrium designatur sub hac appellatione: *Summi Sacerdotes et seniores populi* ⁽⁴⁾; licet S. Ioannes nomine pharisaeorum interdum utatur ad illud tribunal significandum ⁽⁵⁾.

VI. — *Utrum ex verbis: NON EXIES INDE, etc., deducere liceat, aut poenas in inferno ita solvi, ut aliquando finem sint habiturae, aut saltem purgatorii poenas non esse desituras, donec totum animae patientis debitum persolutum fuerit?*

Resp. Negative, cum hic minime agatur sive de inferno, sive de purgatorio; sed verba: *Non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem*, pertinent ad ornamentum parabolae, in eo formaliter consistentis, ut moneamur, primo, lites cum proximo devitare; secundo, procurare cum Deo reconciliationem, antequam ille ad nos iudicandos veniat, qualiscumque demum debeat esse huius iudicii exitus, ex singulis casibus determinandus.

(1) Cf. supra, Sectio I, n. 3, p. 5. — (2) Luc., xx, 1. — (3) Io., xviii, 31. —

(4) Matth., xxvii, 1. — (5) Io., ix, 13; xi, 46.

SECTIO XLVIII.

(Mt. V, 27-37).

Argumentum. — *Docet nos Dominus mulierem non esse concupiscendam, scandalum sedulo vitandum; uxorem extra adulterii casum non dimittendam; non iurandum sine causa.*

Ratio Sectionis. — Cum Dominus noster, in praesente eximio sermone, totus sit in reducendo hominem ad novae Legis perfectionem, nil mirum si, ad hunc finem obtinendum, singulas eius potentias recenseat, ostendens quomodo relate ad suum obiectum illae se habere debeant. Igitur, cum in praecedente Sectione ostendisset, quomodo ad rationis normam compesci debeat vis illa quae dicitur appetitus irascibilis; nunc transit ad ostendendum quatenam esse debeat norma

directiva appetitus concupiscibilis: ubi occasionem sumit Dominus, matrimonii vinculum ad primaevam suam sanctitatem revocandi; simul quoque hominem docet quomodo debeat ordinare rationem respectu veritatis proferendae. — Notandum hic, etiam in lege per Moysen lata, peccata interna desiderii vel complacentiae vetita fuisse; at, ob imperfectionem illius status, maiora tantum tunc recensebantur delicta, quibus societas in sua constitutione pessumdat.

(a) **A**UDISTIS quia dictum est antiquis: Non moechaberis ¹. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est eam in corde suo ². Quod si oculus tuus dexter scandalizat te, erue

(a) Mt. v, 27-37.

¹ Praeceptum huiusmodi continetur in Decalogo (¹). Equidem per moechiam proprie intelligitur quaelibet illicita commixtio maris et feminae; at Hebraei praeceptum illud intelligebant de solo concubitu cum femina nupta, de quo scelere agitur in Deuteronomio (²), ubi adulter et adultera morte puniuntur. Porro, licet simplex fornicatio in Deca-

logo disertis verbis non vetetur, quod tamen vel tunc reprobata fuerit, ex hoc patet, quod puellis, apud Hebraeos, meretriciam vitam agere non licebat; et qui innuptam stupraverat, illam aut ducere, aut si parentes nollent, dotare cogebatur. — In plerisque graecis codicibus, deest complementum, *antiquis*.

² En quam clare vel omnem

eum, et proiice abs te ³: *expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum mittatur in gehennam* ⁴. *Et si dextra manus tua scandalizat te, abscide eam, et proiice abs te: expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam* ⁵. *Dictum est autem: Quicumque dimiserit uxorem suam, det ei libellum repudii* ⁶. *Ego autem dico vobis, quia omnis qui*

luxuriosum animi motum prohibet Dominus noster. Nimirum, Deus totius sanctitatis, qui intima cordis inspicit, non solum exteriorem actum malum, sed etiam internam delectationem in rem malam severe prohibet: ex quo etiam docemur, refraenandos esse sensus exteriores, maxime visus, tactus et auditus, ne per eos mors intret in animam. Hac in re, opportunissimum consilium est, debere hominem, cum tentatio adoritur, fugere: nihil enim praesumptione periculosius est. *Nam qui praesumit*, ait Tertullianus ⁽¹⁾, *minus iam veretur; qui minus veretur, minus praecavet; qui minus praecavet, plus periclitatur. Timor fundamentum salutis est.*

³ Metaphora ex chirurgia desumpta, docet Dominus noster, ubi de animae salute agatur, rem quamlibet, etsi carissimam, esse abiiciendam: coercenda prava animi desideria, atque relinquendos optimos amicos, semel ac eos spirituali nostro profectui obesse intellexerimus. Signanter nominat Dominus, hic et inferius, membra dextera, quia et utiliora sunt, et pluris fieri solent.

⁴ Melius est detrimentum experiri in minori, quam salutis aeternae, in qua ultima beatitudo consistit, iacturam pati. — De Gehenna, vide dicta in Sectione praecedente ⁽²⁾. Igitur, gehennae timor nobis esse debet tanquam gladius acutus, ad occasiones peccati amputandas.

⁵ Supra de oculo locutus est Dominus; nunc vero sermonem introducit de manu, quae scandalii occasio esse possit. Porro, sicut per oculum intelligi potest quidquid, sive in nobis, sive extra nos, sub specie cognitionis, peccandi occasionem praebet, ut, puta, adspectus, cogitationes, lectiones, auditiones ad malum pertrahentes; ita, per manus, commode accipiuntur quaecumque res, quae actionum vel operationum instrumenta sunt, ut, verbi gratia, bona huius saeculi, divitiae, amici, imo sanitas ipsa corporalis: quarum rerum iactura praeferenda est vel minimo spiritualis vitae detrimento.

⁶ Sic in Deuteronomio legitur ⁽³⁾: *Si acceperit homo uxorem et habuerit eam, et non invenerit gratiam ante oculos eius, propter aliquem foeditatem, scribet libel-*

(1) L. II de cultu femin. — (2) Quaest. II. — (3) xxiv, I, p. 297.

*dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam moechari, et qui dimissam duxerit, adulterat*⁷. *Iterum audistis, quia dictum est antiquis: Non periurabis; reddes autem Domino iuramenta tua*⁸. *Ego autem dico vobis, non iurare*

lum repudii, et dabit in manu illius, et dimittet eam de domo sua. Concessionem hanc, Hebraeis ad cordis duritiam factam⁽¹⁾, ne videlicet aestu furoris ferventes foedas uxores occiderent, Dominus noster hic formaliter revocat, matrimonii legem ad primaevam reducens sanctitudinem. — Libellus repudii, hoc loco, appellatur ἀποστάσιον, et dicebatur etiam ἀποστασίον βιβλίον. — Advertendum autem, utrumque recte dici potuisse, et libellum repudii permissum fuisse, et praeceptum: permissum, quia Hebraeis licentia fiebat uxores, certa ex causa, dimittendi; praeceptum, scilicet sub conditione, quia si eas dimittere decrevissent, libellum eisdem dare debebant: quocirca hoc loco imperative dicitur: *Det ei libellum repudii*: quatenus scilicet, huiusmodi scriptione impediabantur Iudaei, ne statim primo furoris aestui cederent.

⁷ Divortium perfectum, in Legge toleratum, Dominus noster hic suppressit, quacumque de causa fieri praesumatur: solam concedens separationem quoad torum et cohabitationem, in causa fornicationis seu adulterii, scilicet vel corporalis, et quidem certis

circumstantiis vestitae, vel spiritalis, quae est idololatria aut vita vitiis dedita. De hac re inferius ex professo agetur⁽²⁾. Solum hic notandum est, eum qui uxorem sic dimittit, facere eam moechari, sive quia eam iugo iam solutam suae libidini permittit, sive quia dum haec alteri nubere tentat, fit etiam adultera; praeterea, quicumque mulierem, quacumque de causa, a proprio viro dimissam, in matrimonio ducere tentaverit, reus est adulterii. — Notandum sedulo, verba: *Excepta fornicationis causa*, seu, ut est in graeco παρεκτὸς λόγου πορνείας, *excepto sermone de fornicatione*, ad primum propositionis membrum, non ad secundum, pertinere: secus melior longe fieret conditio mulieris adulterae prae muliere innocente, cum illi, non huic, ad novas nuptias convolandi daretur facultas.

⁸ Praeceptum hoc eruitur ex pluribus locis⁽³⁾. Porro, Iudaei, ex male intellecto veteris legis praecepto, putabant iuramenta quoque iniusta et incauta esse servanda, sola vero mendosa non obligare; at, contra, omne iuramentum non solum debet esse verum, sed etiam iustum et cautum.

(1) Matth., XIX, 7; Marc., X, 4. — (2) Sect. CCII. — (3) Cf. Exod., XX, 7, 16; Levit., XIX, 12; Deut., XXII, 21.

*omnino*⁹, neque per caelum, quia thronus Dei est; neque per terram, quia scabellum est pedum eius; neque per Hierosolymam, quia civitas est magni regis; neque per caput tuum iuraveris, quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum¹⁰. Sit autem sermo vester, Est, est, Non, non. Quod autem his abundantius est, a malo est¹¹.

⁹ Christi verba intelligi possunt, vel de consilio, vel de praecepto. In priore casu, ly *omnino* relative accipitur, et sensus est, quammaxime decere christianum hominem, vel numquam vel rarissime iurare, cum sufficere deberet homini Christi veritate informato, verum asserere aut negare: *est, est; non, non*. — Si vero de praecepto verba haec sunt intelligenda, tunc aliquid subauditur, ut sensus sit: nullum fieri iuramentum debere, nisi in veritate, iustitia et iudicio, quae sunt tres iuramenti comites, secundum illud (⁴): *Et iurabis: Vivit Dominus in veritate, et in iudicio, et in iustitia* (²). Nam si desit veritas, quae est materia, iuramentum erit mendax; si iustitia, quae est forma debita, erit iniquum; si iudicium, in quo attenditur finis rectus, erit temerarium. Quapropter, dicendum, eo modo prohiberi iuramentum, quo prohibetur occisio, quae scilicet non sit vestita circumstantiis iustitiae.

¹⁰ Probat Christus Dominus iuramentum omne debere praedictis conditionibus vestiri, etiam si fiat per creaturas, quas enumerando ostendit Dei esse, tam-

quam summi Dominatoris, qui in eisdem existit per essentiam, praesentiam atque potentiam. Expresse hic reprobat Dominus consuetudinem quae apud Hebraeos invaluerat, iurandi per caelum, per terram, per Hierusalem, quae dicta est civitas sancta (³), per caput proprium, et cetera huiusmodi, quasi hisce creaturis in testimonium adductis, nulla divino Nomini iniuria fieret. Vanum, ait Christus, effugium, cum in his omnibus iurandi modis, Deus, ad quem res istae pertinent, tacite contineatur. — Notandum, pro praepositione *ber*, in graeco constanter esse ἐν, *in*, cum dativo, nisi ubi Hierusalem nominatur, quo loco, habetur εἰς cum accusativo, scilicet, εἰς Ἱεροσόλυμα. — Per caput iurare, esset caput proprium, nisi quis verum dixerit, devovere. Hoc fieri prohibetur, quia potestate nostrae minime subest.

¹¹ Non solum superfluitas iurisiurandi peccato non vacat, sed ipsa etiam iurandi necessitas oritur ex originali peccato, cuius instigator fuit diabolus; quocirca non dicit Dominus: Quod his abundantius est, *malum est*, quasi iuramentum semper per se esset

(¹) Ier., iv, 2. — (²) Cf. S. Thom., 2^{ae}, Quaest. LXXXIX, art. 3. — (³) Matth., iv, 5.

malum, sed est *a malo*, scilicet non tuo, verum ex infirmitate proximi compellentis te iurare, aut ex eius incredulitate ⁽¹⁾. *Si iurare cogeris*, ait S. Augustinus ⁽²⁾, *scias de necessitate venire infirmitatis eorum quibus aliquid suades, quae utique infirmitas malum est. — Est, est;*

non, non: sic redditur graecum adverbium affirmandi et negandi, *ναὶ ναί, οὐ οὐ*. — *A malo*, ἐκ τοῦ πονηροῦ, generaliter, potius quam personaliter, seu pro daemonio, hoc accipiendum est, scilicet provenit ex defectu veritatis in humana natura a peccato corrupta.

QUAESTIONES.

I. — *Quare non dicit Dominus noster: OMNIS QUI CONCUPIERIT AD MOECHANDUM, sed: OMNIS QUI VIDERIT AD CONCUPISCENDUM?*

Resp. Primo, dixit quidem Dominus: *Omnis qui viderit*, et non: *Omnis qui concupierit*, quia concupiscere aliquando est subito et non deliberate, et ideo veniale non excedit; videre autem ad concupiscendum est cum deliberatione, et ideo mortale est. — Secundo, dicit *ad concupiscendum*, et non: *Ad moechandum*, ut significet quod non solum operatio vel consensus ad operandum est damnabilis, sed etiam intentio vel consensus ad delectandum ⁽³⁾.

II. — *Utrum monitum de oculo eruendo et de manu abscindenda, sit sensu litterali proprio accipiendum?*

Resp. Negative, ut patet ex prohibitionem quinto decalogi praecepto facta, seipsum occidendi aut mutilandi utcumque: ideoque ne dicamus contradictionem in verbis Domini contineri, monitum illud metaphorice accipi debet. Praeterea, eruto oculo, aut amputata manu, non curatur morbus vel concupiscentiae, vel perversae voluntatis; unde verba illa certe non sunt materialiter accipienda; secus etiam sinister oculus, vel sinistra manus simul, cum dextero oculo vel dextera manu, auferri deberent, cum in mali perpetratione haec membra illis non contradicant. — Sed nec dicendum, oculum vel manum rescindendos esse, si aliter peccatum nequeat vitari: adest enim semper in promptu divina gratia, qua carnis tentationes superare possumus.

⁽¹⁾ S. Thom., in h. l. S. Matth. — ⁽²⁾ L. de Mendacio, c. 17. — ⁽³⁾ S. Thom., in h. l. S. Matth.

III. — *Utrum id quod viris prohibet Dominus relate ad uxores, valeat etiam pro feminis relate ad viros?*

Respondet S. Hieronymus ⁽¹⁾: *Quicquid viris iubetur, hoc consequenter redundat in feminas; neque enim adultera uxor dimittenda est, et vir moechus retinendus... Aliae sunt leges Caesarum, aliae Christi: aliud Papianus, aliud Paulus noster praecipit. Apud illos viris impudicitiae frena laxantur;... apud nos, quod non licet feminis, aequè non licet viris: et eadem servitus pari conditione censetur.*

IV. — *Utrum quodvis iuramentum sit christianis vetitum?*

Resp. Ita censuerunt Pelagiani, Waldenses, Wicleffitae et Anabaptistae, ex hoc S. Matthaei loco deducentes, nullum unquam licere Christianis iuramentum proferre. At, contra, id aliquando licere, quando videlicet adsint veritas, iustitia et iudicium ⁽²⁾, patet exemplo Apostolorum et Sanctorum ⁽³⁾, necnon perpetuo Ecclesiae usu; imo non semel Deus ipse iurasse introducit ⁽⁴⁾. Ratio etiam id evincit: hoc ipso enim quod Deum in testem alicuius rei invocamus, illum agnoscimus esse infallibilem veritatem, supremumque iustitiae ultorem ⁽⁵⁾. Ad rem S. Augustinus ⁽⁶⁾: *Apostolus, in epistolis suis, iurans, ostendit quomodo accipiendum esset quod dictum est: DICO VOBIS, NON IURARE OMNINO: ne scilicet iurando ad facilitatem iurandi perveniatur, et ex facilitate iurandi ad consuetudinem, et a consuetudine in periurium decidatur: et ideo non invenitur iurasse nisi scribens, ubi consideratio cautior non habet linguam praecipitem.*

V. — *Utrum liceat per creaturas iurare?*

Resp. Affirmative: cum enim creaturae sint a Deo conditae, ideoque in ipsis sit ratio quaedam veritatis, in quantum videlicet sunt ad archetypas ideas conditae, ideo honor ille quem eis, medio iuramento, deferimus, sponte ad Deum refertur, qui habet in toto universo dominium. Iuramentum autem quod fit per creaturas, potest esse vel per contestationem, earum scilicet veritate in medium adducta ad rem confirmandam, vel per execrationem, quatenus hae perditioni devoveantur, si falsum sit id quod asseritur ⁽⁷⁾.

⁽¹⁾ Epist. LXXVII ad Ocean., n. 3. — ⁽²⁾ Ierem., IV, 2. — ⁽³⁾ Rom., IX, 1; I Cor. XV, 31; Gen., XXV, 33. — ⁽⁴⁾ Gen., XXII, 16; Ps. CIV, 9. — ⁽⁵⁾ Qua ratione iuramentum possit esse licitum, exponitur in Catech. Romano, P. III, c. III, n. 18. — ⁽⁶⁾ L. de Mendacio, c. 15. — ⁽⁷⁾ Cf. S. Thom., 2^{ae}, Quaest. LXXXIX, art. 6.

SECTIO XLIX.

(Mt. V, 38-48).

Argumentum. — *Pergit Dominus, docens malo non esse resistendum, petenti dandum, inimicos diligendos, odientibus benefaciendum et pro persequentibus orandum: discipulos simul adhortans, ut sint perfecti, sicut et Pater caelestis perfectus est.*

Ratio Sectionis. — Volens Dominus hominem viam perfectionis docere, cum ea tradidisset quibus appetitus inferior refraenatur et ratio in veritate asserenda duci debeat, dilectos erudit discipulos de proces-

sibus iudicialibus, de operibus beneficentiae necnon de excellentissimo caritatis praecepto: demum ostendit qualis debeat esse hominis christiani constans studium, scilicet imitatio perfectionis divinae.

(a) UDISTIS quia dictum est: *Oculum pro oculo, et dentem pro dente*¹. Ego autem dico vobis, *non resistere malo*²; sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, praebe

(a) Mt, v, 38-48.

¹ Sic legitur in Levitico (4): *Qui irrogaverit maculam cuitibet civium suorum, sicut fecit, sic fiet ei: fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente restituet: qualem inflixerit maculam, talem sustinere cogetur.* Haec ultio licita erat, non quatenus singuli par pari referrent, sed ut iudicibus norma legalis praesto esset; ut sic offensor, timore eadem patiendi, ab iniuriatione retraheretur, et ne laesus in ulciscendo modum excederet. Concessio huiusmodi, quae talionis lex dicebatur, erat furoris limes, non fomes, ut ob-

servat S. Augustinus (2); nec propterea licebat malum animo vindicativo inferre. Ex quo duplicis erroris occasionem arripiebant pharisaei: scilicet, vindictam propter se licere, et nullam debere in hoc mundo inultam manere iniuriam.

² Μη ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ, id est, non reddere malum pro malo, non litigare, nec vindictam privatim sumere, cum Dominus dixerit (3): *Mihi vindicta*: unde solus ille qui ad id ex officio tenetur id facere potest, ne videlicet pereat ordo iustitiae, ac disciplinae robur inde dissolvatur.

(1) xxiv, 19, 20. — (2) L. xix contra Faustum, c. xxv. — (3) Hebr., x, 30. —

illi et alteram ³: *et ei qui vult tecum iudicio contendere, et tunicam tuam tollere, dimitte ei et pallium* ⁴: *et quicumque te angariaverit mille passus, vade cum illo et alia duo* ⁵. *Qui petit a te, da ei: et volenti mutuari a te, ne avertaris* ⁶. *Audistis quia dictum est: Diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum* ⁷. *Ego autem dico vobis: Diligite inimi-*

³ Hoc christianus homo facere debet, si non semper secundum rem, saltem in praeparatione animi; nam et Christus ipse, in maxilla percussus, non alteram percutienti obvertit; attamen paratus fuit, non solum in altera maxilla caedi, sed etiam in toto corpore pro salute mundi. — Pro *praebe*, graece legitur στρέψων, id est, *verte vel obverte* alteram maxillam.

⁴ Hoc quoque secundum promptitudinem animi intelligendum est, ita quod homo, pacis studio, paratior sit pati fraudem atque iniuriam, quam iudicio agere, nisi id aliunde expediat. — *Tunicam*, χιτῶνα, id est vestem interiorem, in oppositione ad ἱμάτιον, exteriorem vestem, togam vel pallium. Pallium pauperibus pro tegumento erat; unde cautum erat, ut si pignori fuisset datum, ante solis occasum redderetur (⁴).

⁵ *Angari*, ἄγγαροι, apud Persas, nuntii regii erant; cum autem ius eis esset homines, bestias ac res, quacumque transirent, exigendi, ideo nomen hoc postea usurpatum est, ad cuiusvis impendii impositionem, vel oneris coactam baiulationem. Si

quis igitur, indebitam a te, licitam tamen, exegerit servitutem, animo paratus esto vel plus facere, quam illemet angariando requisierit. — Notari potest, triplex iniuriae genus hic a Christo recenseri: primum, ad corpus attinens: *si quis alapa te percusserit*, etc.; alterum, ad bona exteriora: *si quis tunicam abstulerit*; tertium, ad libertatem: *si quis te angariaverit*: in quibus omnibus prae mente habendum est illud S. Pauli (²): *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum*.

⁶ Si rationabiliter quaerit, et tibi facultas adsit, votis eius annue. In his omnibus non tam ad verba, quam ad mentem Domini nostri attendere debemus.

⁷ Per, *proximum tuum*, τὸν πλησίον σου, intelligitur, in lege, socius nationis, vel contribulis; per *inimicum tuum*, τὸν ἐχθρόν σου, alienigena, quocum Iudaeis vetabatur ne societatem inirent, quin tamen eum odio cordis persequerentur; at a perversis magistris dictum erat, alienigenas necnon privatos inimicos esse odio cordis habendos: quod quidem illi perperam inferebant ex hoc quod illis imperatum fuerat

(¹) Exod., xx, 26. — (²) Rom., xii, 21.

cos vestros, benefacite his qui oderunt vos ⁸: *et orate pro persequentibus et calumniantibus vos; ut sitis filii Patris vestri qui in caelis est, qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super iustos et iniustos* ⁹. *Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne et publicani hoc faciunt? Et si salutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? nonne et ethnici hoc faciunt* ¹⁰? *Estote ergo vos perfecti, sicut et Pater vester caelestis perfectus est* ¹¹.

certas gentes, quibus perverti potuissent, excindere, et quod non tam expressa extabat in lege mentio de amore erga inimicos.

⁸ Adversariis nostris spiritualia bona velle debemus, imo et bona corporalia, quantum eorum expedit saluti; praeterea, interiorum amoris affectum extendendo ad opus, eis quoque benefacere debemus quantum possumus.

⁹ Christus nos ad inimicorum dilectionem ipso Dei exemplo peramanter invitat, qui sua nemini, vel infensissimo hosti, munia ac beneficia denegat aut subtrahit: per hoc quippe similitudinem cum eo geremus, in qua similitudine ratio adoptivae nostrae filiationis fundatur. En, quanta cura Dominus dilectos instruit Apostolos, qui cum odia, convitia et vexationes passuri essent, specialiter erant praemonendi, ut inimicos, ipso Dei exemplo moti, sincera cordis et operis dilectione prosequerentur. *Amicos diligere, omnium est*, ait Tertullianus ⁽¹⁾: *inimicos, solum*

christianorum. — Signanter dicit solem suum, scilicet, quem Pater solus fecit, ut doceamur nos munera, quae ipsi non fecimus, inimicis nostris non negare.

¹⁰ Docet Dominus noster caritatem nostram non naturalem tantum, sed maxime supernaturalem esse debere: sic quippe Dei legi minime obtemperamus per mera carnalis amicitiae vel reverentiae signa. — Publicanos expresse nominat Dominus, quia cum lucrum ex vectigalibus quammaximum facere studerent, ideo vexationibus non parcebant; ideo Iudaeis exosi erant, qui aegre alienigenis vectigalia solvebant.

¹¹ Compendio Christus Dominus, dicta sua reducit: nimirum, eatenus vult nos tot et tam excelsa virtutum opera exercere, quatenus ad quamdam cum Patre nostro, qui in caelis est, similitudinem pertingere possimus: similitudinem, inquam, non aequalitatis, sed proportionis. Rite autem huius perfectionis culmen videmus hic repositum in dilectione inimicorum.

(1) L. ad Scapulam.

QUAESTIONES.

I. — *Utrum his verbis: NON RESISTERE MALO, Christus venterit vim vi repellere?*

Resp. Negative, cum hoc sit iuris, et naturae et gentium; aliunde, magis accenderetur iniquorum malitia, si impune quodcumque malum inferre possent, unde in verbis Domini nostri, spiritui potius quam litterae est attendendum, quatenus nos acceptam iniuriam in corde semper patienter feramus, et nisi vera suadeat ratio necessitatis aut certae utilitatis, illam violenter non propellamus: et hoc est quod explicat Christus tribus exemplis, maxillae, pallii et mille passuum.

II. — *Cum sinistra maxilla magis percutiatur, cur Christus de dextera potius mentionem fecit?*

Resp. Utique, qui percutit, dextera id facere solet, et ictus fertur in sinistram maxillam; at Dominus noster, cum per hoc exemplum nos intenderet erudire quo modo iniurias ferre debeamus, non usum caedendi, sed loquendi secutus est: scilicet debemus ita patienter ferre iniurias, ut ei qui nos in superioribus percusserit, et inferiora praebeamus: quod tamen tamquam parabolice dictum est accipiendum.

III. — *Utrum contradictio sit inter S. Matthaeum et S. Lucam, in hoc quod ille prius nominat tunicam, et deinde pallium, hic vero viceversa (¹)?*

Resp. Negative, cum id quod praecipuum est, utrobique observetur, scilicet, ut magnam animi promptitudinem ostendamus in subeunda vexatione: quod fit, sive quis prius tunica, deinde pallio privetur; sive, viceversa, iuxta ordinem quo vestes auferuntur, vexatus prius pallio extimo, dein intimo vestimento, seu tunica, exuatur. Attamen, dici potest S. Matthaeus, pro Iudaeis scribens, legem de pallio reddendo ob oculos habuisse.

IV. — *Utrum licitum sit, ob iniuriam sibi illatam, vindictam sumere?*

Resp. Si iniuria redundet in Deum et in Ecclesiam, tunc debet quis propriam iniuriam ulcisci, sicut patet de Elia, qui ignem de caelo descendere fecit super eos qui venerant ad ipsum capiendum (²), necnon de Eliseo, qui pueris sibi irridentibus maledixit (³).

(¹) VI, 29. — (²) 4 Reg., I, 10. — (³) Ibid., II, 24.

At, si agatur de iniuria ad personam pertinente, tunc debet quis eam patienter tolerare ⁽¹⁾; unde et privata vindicta pluries prohibetur, quatenus videlicet publicus ordo facile perrumperetur, si unicuique liceret, pro lubitu suo, illatas iniurias vindicare, cum facile quis ob amorem proprium, a iusti rectique mensura exorbitaret; unde signanter ait S. Paulus ⁽²⁾: *Non vosmetipsos defendentes* (ἐκδικοῦντες, *ulciscentes*), *carissimi, sed date locum irae: scriptum est enim: Mihi vindicta, ego retribuam, dicit Dominus* ⁽³⁾.

V. — *Utrum inimicorum dilectio, in veteri lege, sub praecepto fuerit?*

Resp. Affirmative, ut videre est ex hoc ⁽⁴⁾: *Non quaeras ultionem, nec memor eris iniuriae civium tuorum.* Quinimmo in Exodo legitur ⁽⁵⁾: *Si occurreris bovi inimici tui, aut asino erranti, reduc ad eum; si videris asinum odientis te iacere sub onere, non pertransibis, sed sublevabis cum eo.* Expressius adhuc ⁽⁶⁾: *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitierit, da ei aquam bibere.* Christus ergo malam interpretationem, quam de praecepto dilectionis proximi tradebant pharisaei, corrigit: qui cum utique passim legissemus ⁽⁷⁾: *Diliges amicum tuum sicut teipsum*, inde falso inferebant inimicum, utpote non proximum, esse odio habendum.

VI. — *Quo sensu intelligenda sunt quae passim in Scriptura veteris Testamenti, verbi gratia, in Psalmo CVIII, de odio inimicorum, leguntur?*

Resp. Haec intelligenda sunt vel dicta de inimicis formaliter secundum vitium inimicitiae, abstractione facta ab eorum persona; vel dicta zelo iustitiae secundum iustam Dei ordinationem, seu iuxta prophetiam comminationis, non autem affectu privatae vindictae. At cavendum sedulo est, ne quis in hoc de malo proximi, ut huius malum est, gaudeat.

VII. — *Utrum magis meritorium sit diligere amicum, quam inimicum?*

Resp. Si referatur dilectio ad ipsum diligentem, sic dilectio amici eminet dilectioni inimici: quia amicus melior est atque propinquior, ideoque materia aptior dilectioni quam inimicus, unde etiam ex hoc capite, odium amici peius est quam odium inimici. Si vero referatur ad id quod est ratio diligendi proximum, quod est Deus, tunc dilectio inimici praeeminet: primo, quia solus Deus

⁽¹⁾ S. Thom., 2^a 2^{ae}, Quaest. cviii, art. 1, ad 4^m. — ⁽²⁾ Rom., xii, 19. — ⁽³⁾ Cf. Deut., xxxii, 35; Eccli., xxviii, 1-3; Hebr., x, 30. — ⁽⁴⁾ Levit., xix, 18. — ⁽⁵⁾ xxiii, 4, 5. — ⁽⁶⁾ Prov., xxv, 21. — ⁽⁷⁾ Levit., xix, 18.

est causa huius dilectionis; secundo, quia ex dilectione inimici apertius ostenditur vis amoris Dei in diligente, quam ex dilectione amici. Nihilominus dilectio amici secundum se melior est, ferventior, magisque meritoria: quia ad rationem virtutis ac meriti, plus facit bonum quam difficile. Quamvis ergo dilectio inimici sit difficilior, non tamen est per se melior vel magis meritoria, nisi praemii accidentalis, ratione scilicet laboris annexi. Praemium vero essentiale correspondet fervori dilectionis ⁽¹⁾.

VIII. — *Utrum sit aliquis ordo in benefaciendo observandus?*

Resp. Affirmative: talis quippe est ordo naturae, ait S. Thomas ⁽²⁾, ut unumquodque agens naturale per prius et magis diffundat suam actionem ad ea quae sunt sibi magis propinqua; sicut ignis magis calefacit rem sibi magis propinquam. Et similiter Deus in substantias sibi propinquiores per prius et copiosius dona suae bonitatis diffundit... Exhibitio autem beneficiorum est quaedam actio caritatis in alios. Et ideo oportet quod ad magis propinquos simus magis benefeci. Sed propinquitas unius hominis ad alium potest attendi secundum diversa, in quibus sibi ad invicem homines communicant; ut consanguinei in naturali communicatione, concives in civili, fideles in spiritali, et sic de aliis. Et secundum diversas coniunctiones, sunt diversimode diversa beneficia dispensanda; nam unicuique est magis exhibendum beneficium pertinens ad illam rem, secundum quam est magis nobis coniunctus, simpliciter loquendo. Tamen hoc potest variari secundum diversitatem locorum et temporum et negotiorum. Nam in aliquo casu est magis subveniendum extraneo, puta, si sit in extrema necessitate, quam etiam patri non tantam necessitatem patienti.

⁽¹⁾ Cf. S. Thom., 2^{ae}, Quaest. xxvii, art. 7. — ⁽²⁾ Ibid., Quaest. xxxi, art. 3.

SECTIO L.

(Mt. VI, 1-8).

Argumentum. — *Docet Christus discipulos rectam in operando habere intentionem, eosque sedulo admonet, ne aut eleemosynas faciant, aut orationes fundant hac mente, ut videantur ab hominibus.*

Ratio Sectionis. — Censent nonnulli, quibus praeit Maldonatus, primam sermonis in Monte partem, quam hucusque retulimus, ad solos Apostolos, et quidem in ipso monte, fuisse prolatam, reliquam vero ad vulgus in valle consistens. At huic positioni sacer ipse textus contradicit, descensum de monte nonnisi

post completum sermonem referens*; praeterea, populo, non minus quam Apostolis, ea fere omnia conveniunt, quae hucusque Salvator disseruit. — Nunc igitur de tribus operum generibus, quibus Deus placatur, sermonem Christus iniicit, scilicet de eleemosyna, de devotione et de ieiunio.

(a) TTENDITE ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis; alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum, qui in caelis est¹. Cum ergo facis eleemosynam², noli tuba canere ante te, sicut hypocritae

(a) Mt. vi, 1-8.

¹ Cum nos docuisset Salvator perfectionis documenta, nunc admonet quid sit vitandum, ne incassum in via perfectionis laboremus. Et primo quidem, incipit a fine, qui est, ut propter Deum, non vanae gloriae causa, opere- mur: finis enim est qui dat speciem actui. — Iustitia hic generaliter omne opus bonum completur. — In eo quod dicit Dominus, *attendite*, iam praemonet nos, quam subtile sit venenum a quo nos praecavere vult.

² Tria sunt operum bonorum genera, scilicet eleemosyna, quae ordinat hominem contra concupiscentiam oculorum, et illum erga proximum benevolum facit; oratio, quae illum ordinat contra superbiam vitae et Deo debite subdit; ieiunium, quod eum ordinat contra concupiscentiam carnis, atque temperantem reddit. Tria haec genera ita in Scriptura recensentur (¹): *Bona est oratio cum ieiunio, et eleemosyna magis quam thesauros auri re-*

* Matth., viii, 1.

(¹) Tob., xii, 8.

faciunt in synagogis et in vicis, ut honorificentur ab hominibus ³. *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam* ⁴. *Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua* ⁵; *ut sit eleemosyna tua in abscondito, et Pater tuus, qui videt, in abscondito, reddet tibi* ⁶. *Et cum oratis, non eritis sicut hypocritae, qui amant in synagogis et in angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus* ⁷. *Amen dico*

condere. — Hic igitur ab eleemosyna incipit Dominus, cui addit de oratione considerationem; postea vero agat de ieiunio (¹). Merito autem eleemosynam primo loco recenset, cuius exhibitione homines maxime insuperbire consueverunt, et in qua omne opus bonum, in proximi gratiam patratum, comprehenditur.

³ *Tuba canere*, hic non materialiter accipiendum est, sed pro eo quod est rem perficere cum apparatu et pompa, ad hominum admirationem excitandam. In synagogis, omnibus praesentibus, colligebantur eleemosynae in sabbatis, et sub vespere pauperibus distribuebantur.

⁴ Magna sane vanitas ac miseria est, propter fallacem et momentaneam hominum laudem, aeterno praemio frustrari. — *Mercedem suam*, ait Christus, receperunt, id est, quae talibus operibus congruit: quae est poena culpae proportionata.

⁵ Per modum proverbii hoc dicitur: debet ita beneficentia fieri, ut vel ipsum beneficientem, si fieri possit, lateat. *Magna et rara virtus profecto est*, ait S. Ber-

nardus (²), *ut magna licet operantem, magnum te nescias; et manifestam omnibus tuam, te solum latere sanctitatem. Mirabilem te apparere, et contemptibilem reputare: hoc ego ipsis virtutibus mirabilius iudico.*

⁶ Quamvis ad proximi aedificationem possit eleemosyna in aperto fieri, debet tamen homo a nemine velle videri, quantum ad gloriam capiendam attinet: talis videlicet copiosum in caelis eleemosynae praemium percipiet.

⁷ Loca quaerunt pharisaei et hypocritae ad orandum, ubi frequens sit populus, ut puta, flexus platearum, bivia, trivia, quadrvia, quo scilicet ex duabus, tribus, vel quatuor plateis convenit multitudo. — Dicit autem, *qui amant orare*, non *qui orant*, quia revera huiusmodi minime orant, sed famae captandae unice sunt intenti. — Tempus ad orationem constitutum erat vespere, et mane, et meridie (³). — Consulto etiam ait, *stantes*; nam Iudaei stantes orabant, facie ad Hierusalem conversa; unde usurpatum nomen *stationis*, quod etiam catholica Ecclesia adoptavit. Attamen Hebraei, in supplicatione,

(¹) Sect. LII, p. 323. — (²) Serm. XIII in Cantic., n. 3. — (³) Ps. LIV, 18.

vobis, receperunt mercedem suam ⁸. *Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum tuum, et clauso ostio, ora Patrem tuum in abscondito* ⁹: *et Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi* ¹⁰. *Orantes autem nolite multum loqui, sicut ethnici* ¹¹: *putant enim, quod in multiloquio suo exaudiantur* ¹². *Nolite ergo assimilari eis: scit enim Pater vester, quid opus sit vobis, antequam petatis eum* ¹³.

genua etiam interdum flectebant et sese prosternebant (¹).

⁸ Congruam vanitati mercedem receperunt, transitorias scilicet et vanas hominum laudes. — Notandum, nefas non esse, videri ab hominibus, sed nefas esse ita agere, ut quis ab hominibus laudem capiat.

⁹ Secretus et quietus locus plurimum confert orationis puritati atque fervori: tunc enim homo expeditior redditur a praeoccupatione sensibilibus, et voluntas eius ferventius fertur in Deum stabilisque in eo fixa permanet.

¹⁰ Non absolute iubet Christus orationem in abscondito fundere, sed relative: quasi dicat, vitium gloriolae fugere cupiens, fuge testes, turbam devita, quaere secessum. Hic admirari libet immensam Dei misericordiam, qui se velut nobis debitorem osten-

dit, eo ipso quod a nobis rogatur.

¹¹ *Multum loqui*, βαττολογεῖν, est inaniter eadem repetere: quae vox, secundum aliquos, derivatur a Batto, principe Cyrenensium, balbo et exili voce praedito. Sic prophetae Baal invocabant nomen dei sui, de mane usque ad meridiem: *Baal, exaudi nos* (²).

¹² In duobus errabant ethnici: primo, quod censerent verborum lenociniis Deum moveri posse; secundo, quod suas Deo miseras, quasi ei essent ignotae, patefacere praesumerent.

¹³ Cum divina scientia sit aeterna, perfectissima atque immutabilis omnino, necessitates nostras Deus a tota aeternitate cognoscit: unde illum non rogamus ut eum doceamus, sed ut tene-rum Patrem ad misericordiam inflectamus.

QUAESTIONES.

I. — *Quas ob causas dicitur gloria vana?*

Resp. Primo, ex parte rei de qua quis gloriam quaerit, sicut si quis gloriam quaerat de eo quod non est gloria dignum, sicut de re fragili et caduca; secundo, ex parte eius a quo quis gloriam quaerit, puta, hominis, cuius iudicium non est certum; tertio, ex

(¹) 3 Reg., VIII, 54; XIX, 18, etc. — (²) 3 Reg., XVIII, 26.

parte ipsius qui gloriam appetit, qui videlicet appetitum gloriae suae non refert in debitum finem, puta, ad honorem Dei, vel proximi salutem ⁽⁴⁾.

II. — *Utrum inanis gloria omne meritum evacuet?*

Resp. Si inanis gloria totaliter excludat honorem divinum, aut si sit de re quae contrariatur divinae reverentiae, tunc utique omne meritum supernaturale evacuat; secus autem si quis, servato ordine honoris divini, propriam tamen gloriam, de re bona a se patrata, quaeritet: tunc eius meritum in parte tantum evacuatur.

III. — *Quaenam sunt filiae inanis gloriae?*

Resp. S. Gregorius Magnus septem filias inani gloriae assignat ⁽²⁾: scilicet, inobedientiam, iactantiam, hypocrisin, contentionem, pertinaciam, discordiam, et novitatum praesumptionem ⁽³⁾.

IV. — *Utrum eleemosynae largitio sit in praecepto?*

Resp. Dare eleemosynam de superfluo et necessitatem patienti, est in praecepto; alias autem eleemosynas dare, est in consilio, sicut et de quolibet meliori bono dantur consilia ⁽⁴⁾.

V. — *Utrum Christus vetuerit preces in publica ecclesia fieri?*

Resp. Negative, cum legatur ⁽⁵⁾: *Volo viros orare in omni loco, levantes puras manus*; et rursus ⁽⁶⁾: *Vota mea Domino reddam, coram omni populo eius*; ex quibus deducitur, nullum orationi fundendae locum excludi. At, maxime decet specialia templa in hunc finem erigi et adhiberi, quemadmodum id Deo iubente solemniter factum videmus. Adest autem singularis ratio, cur in nostris ecclesiis deceat nos orare, quia videlicet ibi asservatur sanctissimum Corpus Domini nostri; unde, ad litteram, tamquam de materiali templo dictum, allegabat Dominus noster illud Isaiae ⁽⁷⁾: *Domus mea, domus orationis vocabitur cunctis gentibus* ⁽⁸⁾. Ceterum, cultus publicus, sicut in veteri Testamento celebrabatur, ita et in exordiis christiani religionis exercitus legitur ⁽⁹⁾; quinimmo, ipsi naturae instituto omnino conformis est, utpote qui ad fervorem excitandum plurimum confert.

VI. — *Utrum conveniat orationis tempus protrahi?*

Resp. Affirmative: proluxae enim orationis exemplum nobis dedit ipse Dominus noster, qui etiam nos docuit perpetuo oran-

⁽¹⁾ S. Thom., 2^a 2^ae, Quaest. cxxxii, art. 1. — ⁽²⁾ L. xxxi Moral., c. 17. —

⁽³⁾ Cf. S. Thom., 2^a 2^ae, Quaest. cxxxii, art. 5. — ⁽⁴⁾ Ibid., Quaest. xxxii, art. 5. —

⁽⁵⁾ 1 Tim., ii, 8. — ⁽⁶⁾ Ps. cxv, 14. — ⁽⁷⁾ Lvi, 7. — ⁽⁸⁾ Marc., xi, 17. — ⁽⁹⁾ Act., i, 14, 24; ii, 42, etc.

dum: proluxa enim oratione magis nos Deo humiliamus, eumque omnium bonorum fontem ac largitorem agnoscimus, augeturque precandi meritum. Ceterum, etsi multiloga, non tamen est multiloga christianorum oratio, ethnicorum vitio carens, qui censebant se aliquid deos suos docere, et clamoribus flectere posse. *Nos non narratores* (sumus) ait S. Hieronymus ⁽¹⁾, *sed rogatores. Aliud est enim narrare ignorantibus, aliud scientibus petere. In illo indicium est, hic obsequium. Ibi fideliter indicamus, hic miserabiliter obsecramus.*

VII. — *Utrum reprehendenda sit repetitio eiusdem orationis?*

Resp. Per se quidem non est reprehendenda, cum et huiusmodi repetitionum exempla in psalmis reperiuntur, puta in psalmo CXXXV, in quo verba: *Quoniam in saeculum misericordia eius*, vices sexties ingeminantur; quinimmo, de Domino Nostro legitur ⁽²⁾, quod *oravit tertio, eundem sermonem dicens*. Igitur, quod reprehendendum est, est verborum prolatio et iteratio, fide et affectu vacua.

VIII. — *Utrum aliquid sit determinate a Deo petendum?*

Resp. Licet nonnulli, moti Christi verbis: *Scit enim Pater vester quid opus sit vobis*, negaverint, debere aliquid in particulari a Deo peti, dicendum tamen, expedire ut non solum in communi, sed etiam in particulari, petitiones ad Deum dirigamus, ut orando ferventius desideremus, et copiosius mereamur, sicque capaciores reddamur, qui concupita beneficia obtineamus, necnon in spe divina roboremur, acquirendo quod petimus, et Deo magis familiares quodammodo efficiamur, cum omni fiducia ad thronum gratiae accedentes ⁽³⁾.

IX. — *Cur Deus orandus est, cum omnia cognoscat, quibus indigemus?*

Respondet S. Thomas ⁽⁴⁾, quod ex divina providentia non solum disponitur qui effectus fiant, sed etiam ex quibus causis et quo ordine proveniant. Inter alias autem causas, sunt etiam actus humani: unde oportet homines agere aliqua, non ut per suos actus divinam dispositionem immutent, sed ut per actus suos impleant quosdam effectus secundum ordinem a Deo dispositum: et idem etiam est de oratione: non enim propter hoc oramus, ut divinam dispositionem immutemus, sed ut id impetremus, quod Deus disposuit per orationes esse implendum; ut scilicet homines, postulando, mereantur accipere quod eis Deus omnipotens ante saecula disposuit donare.

⁽¹⁾ Comment. in h. l. S. Matth. — ⁽²⁾ Matth., xxvi, 44. — ⁽³⁾ Hebr., iv, 16. —

⁽⁴⁾ 2^a 2^a, Quaest. LXXXIII, art. 2 ad litt.

SECTIO LI.

(Mt. VI, 9-15).

Argumentum. — *Excellentissimam tradit Dominus Noster orandi formam, septem petitionibus constantem, in hoc praecipue insistens, ut offensas aliis condonemus, si nostras a Deo nos condonari velimus.*

Ratio Sectionis. — In hac Sectione docemur sacratissimam illam orationem, quam Evangelii brevium rite vocat Tertullianus, cum ex ipso divinae sapientiae fonte immediate promanaverit; ideoque rite etiam oratio dominica appellatur. Hanc igitur orationem quanto nos frequentius, tanto devotius proferre debemus; quandoquidem, ut dici

solet, recte novit vivere, qui recte novit orare: bona quippe vita donum est Dei, quod impetrando consequimur. — Notandum vero, Dominicam orationem, quam Christus, compendiori sermone, apud S. Lucam *, rogatu unius ex discipulis, docuisse legitur, alio probabiliter tempore fuisse traditam, ideoque suus eidem postea erit locus **.

(a) *SIC ergo vos orabitur* ¹: *Pater noster* ², *qui es in cae-*

(a) Mt. vi, 9-15.

¹ Tres sunt potissimae huius orationis dotes: primo, est brevis, ut omnes eam possint capere, tam docti quam indocti, et ut cuncti concipere possint fiduciam de facile impetrando; secundo, est perfecta, utpote immediate tradita a Deo, cuius sunt perfecta opera; tertio, est efficax, unde et Ecclesia illam frequentius usurpat. Porro, licet aliis quoque verbis, christianus homo inter orandum uti possit, quidquid tamen recte a Deo petitur, hac una Christi oratione continetur. — Notandum quod ait Christus: *Sic ergo vos*: sci-

licet, vos, qui a ritibus gentilium, quos modo nominaverat (¹), longe abesse debetis.

² Sumitur, hic, nomen *Pater* essentialiter, seu pro tota Trinitate, ad cuius imaginem conditi sumus, cuius providentia gubernamur, cuius gratia adoptati sumus, cuius pietate sumus redempti. — Dicendo autem *noster*, intelligimus nos omnes fratres esse, atque bonum illud quod nobis ipsi poscimus, aliis quoque exoptare debere: Deus autem libenter precem exaudit, dum oramus non solum pro nobis, sed

* XI, 2-4. — ** Sect. CLXXVI.

(¹) Sect. praeced., n. II, p. 313.

lis ³: *sanctificetur nomen tuum* ⁴. *Adveniat regnum tuum* ⁵. *Fiat voluntas tua sicut in caelo, et in terra* ⁶. *Panem nostrum* ⁷

etiam pro aliis. Nomen hoc, *Pa-ter*, etiam in vetere Testamento, indicatum legitur ⁽¹⁾; at plenior dulcissimi huius nominis usus ad novum foedus reservabatur, opera Spiritus Sancti effusi in filios adoptionis, *in quo clamamus: Abba, Pater* ⁽²⁾.

³ Tripliciter intelligi potest Deus esse in caelis: primo, in caelis materialibus, seu in caelo empyreo: licet enim Deus sit ubique, in caelo tamen empyreo excellentius operatur, seipsum ibi beatis manifestando; secundo, in mentibus Angelorum et Beatorum, qui eius beatifica visione fruuntur; tertio, in sanctis ac virtuosis hominibus, quorum conversatio in caelis est.

⁴ Per nos sciatur sanctum esse nomen Patris nostri, et cum omni reverentia laudetur et glorificetur. Hoc ad bonos pertinet filios, ut ante omnia patris sui honorem et gloriam quaerant. Ita Christus ipse oravit ⁽³⁾: *Pater, clarifica nomen tuum*. Dei nomen non sanctificant qui vitiis implicantur ⁽⁴⁾: *Nomen Dei per vos blasphematur inter gentes*.

⁵ Ad tuam beatitudinem perducamur, ut aedificentur muri caelestis Hierusalem, et ruina angelorum suppleatur, numerus Beatorum in patria compleatur,

sicque regnum triumphantis Ecclesiae consummetur.

⁶ Da gratiam, per quam nos, in hac valle degentes, tam prompte ac devote tibi obediamus, sicut Beati in caelo regnantes tibi obediunt: aut, sicut ait quidam auctor, *da quod iubes, et iube quod vis*. Vel, si agatur de malis, da nobis gratiam illa patienter ferendi, iuxta ordinem divinae tuae permissionis.

⁷ Non ferculorum varietatem, sed simplicem panem iubet Dominus noster nos petere, ut doceat nos simplici victu contentos esse debere. Sub hoc nomine, *panis*, nonnulli, cum Caietano, intelligunt solummodo panem spiritualem; at communiter sancti Doctores panem corporalem intelligunt, simul cum spirituali; ideoque, primo quidem intelligitur ipse panis usualis, et cetera quae ad victum corporis necessaria sunt; tum metaphorice, divina gratia, et maxime Eucharistiae sacramentum. Ad rem S. Thomas ⁽⁵⁾: *Sive hoc intelligatur de pane sacramentali, cuius quotidianus usus proficit homini, in quo etiam intelliguntur omnia alia sacramenta, sive etiam intelligatur de pane corporali*. — Mirum autem esse non debet, inter petitiones quae ad nos referuntur,

(¹) V. gr. Deut., xxxii, 6; Tob., xiii, 4; Eccli., xxiii, 1; Is., lxiii, 16, etc. —

(²) Rom., viii, 15; Gal., iv, 6. — (³) Io., xii, 28. — (⁴) Rom., ii, 24. — (⁵) 2^aae, Quaest. lxxxiii, art. 9.

supersubstantialiam da nobis hodie ⁸. *Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris* ⁹. *Et ne nos inducas in tentationem* ¹⁰: *sed libera nos a malo* ¹¹.

primo loco poni petitionem de pane quotidiano, cum natura prius debeat vivere, quam bene vivere.

⁸ In graeco, τὸν ἐπιούσιον, quae vox habetur etiam apud S. Lucam (⁴), pro qua tamen ibi latinus interpres habet *quotidianum*. De hac voce magna est inter eruditos litium seges. Probabilior sententia est quae tenet sensum esse: Da nobis hodie panem ad nostram substantiam necessarium aut sufficientem. Syrus habet, *panem necessitatis nostrae*, aut, iuxta aliquos, *sufficientiae nostrae*. Hoc sensu, *supersubstantialis* idem est ac *super*, vel *ad*, *substantiam* aut *subsistentiam nostram*, ἐπὶ οὐσίαν, et idem fere significat ac *quotidianus*. Per hoc autem quod dicit Dominus *hodie*, non excludit quin homo cogitet de futuro; secus, ut observat, S. Thomas (²), periret populus Dei: quia sic non esset congregandum in aestate quod comedendum est in hieme: sed vult vanam de futuro sollicitudinem esse removendam (³). — Quod aliqui nomen hoc, ἐπιούσιον, a verbo ἐπιέναι, ad significandum *advenientem*, *imminentem*, *appropinquantem*, derivant, non vacat probabilitate; ad non ita probabile dixeris, ἐπιούσιον esse idem ac ἐφήμερον, quod est *quotidianum*, secus enim ratio

non esset, cur addi debuisset hodie, σήμερον.

⁹ Culpae remissionem a Deo postulamus, quam tuto ab illo expectare possumus, dummodo idipsum debitoribus nostris prae-stiterimus: si enim iubet nos aliis dimittere, signum est illum nobis revera dimittere velle; et quidem, culpam semper, poenam vero, nisi obstet ratio iustitiae, debemus dimittere. — Notandum, in graeco legi, *dimisimus*, ἀφήκαμεν: scilicet, dimisisse iam debemus, si volumus ut nobis dimittatur. Ceterum, multo plura et maiora, multo liberalius Deus nobis remittit, quam nos unquam debitoribus nostris remittere debeamus.

¹⁰ Ne sinas tentationem nobis obvenire: sed, si id in tua praefinitione fieri decrevisti, ne permittas nos illa opprimi, sed fortitudinem confer resistendi, et fac etiam cum tentatione proventum. Cum nihil sine Dei permissione fiat, hoc Deus ipse facere videtur, quod fieri permittit: unde directe dicitur: *Ne nos inducas*. Hac igitur petitione proprie postulamus a Deo liberari ab illis tentationibus, quas Deus ipse noverit fore nobis noxias.

¹¹ Ab omni peccati ruina, necnon a poenalitibus ob originale peccatum inflictis et ab omni pe-

(⁴) XI, 3. — (²) Comment. in h. l. — (³) Cf. infra, Sect. LIII, n. 15.

Amen ¹². *Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet et vobis Pater vester caelestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra* ¹³.

riculo damnationis. — Dictio, *a malo*, ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, a quibusdam, ut Origene et S. Chrysostomo, accipitur ad significandum ipsum diabolum qui malus est, et homines ad malum pertrahit, quem sensum sequitur versio anglicana, edita anno 1881: *Deliver us from the evil one*; at melius dicitur nomen illud sumi debere neutro genere, scilicet pro omnibus malis, praesentibus, praeteritis et futuris, prout habetur in Missali Romano ⁽¹⁾.

¹² Dictio est hebraica, et valet,

fiat. Est veluti orationis dominicae signaculum.

¹³ Pactum, hic, Deus nobiscum solemne ferit: pollicitatus nobis se eatenus debita nostra dimisurum, quatenus id nosipsi debitoribus nostris praestiterimus: unde, e contrario, legitur ⁽²⁾: *Qui vindicari vult, a Domino inveniet vindictam*. — Quam cordi Deo sit, ut nos acceptas remittamus iniurias, patet ex hoc monito quod iam antea inculcaverat ⁽³⁾, et iterum inculcabit Dominus Noster ⁽⁴⁾.

QUAESTIONES.

I. — *Quare huic orationi praemittit Dominus noster haec verba: PATER NOSTER, QUI ES IN CAELIS?*

Resp. Haec verba praemittit Dominus noster, ad captandam Dei benevolentiam. At, alio modo hominis, alio modo Dei captamus benevolentiam: siquidem, hominis benevolentiam captamus, eum ad nos flectendo; Dei vero captamus benevolentiam, nosipsos ad illum elevando: et ideo praemittit Christus verba *Pater noster*, quibus monemur Deum posse nos adjuvare; subdit vero: *Qui es in caelis*, ut intelligamus posse Deum facere quodcumque voluerit. Sic ergo per hoc quod dicimus *Pater noster*, excitatur in nobis affectus caritatis; ex eo vero quod subdimus: *Qui es in caelis*, excitatur in cordibus nostris impetrandi fiducia.

II. — *Utrum convenienter septem petitiones orationis dominicae assignentur?*

Resp. Affirmative. Enimvero, oratio dominica non solum con-

(1) Orat. *Libera nos*. Sic etiam bene hoc reddit anglicana versio, qua utuntur Catholici: *Deliver us from evil*. — (2) Eccli., xxviii, 1. — (3) Matth., v, 24, Sect. XLVII. — (4) Matth., xviii, 35, Sect. CL; Luc., vi, 37, LXXII.

tinet quidquid orandum est, sed etiam eo ordine quo petenda sunt: ita quod ipsa est informativa totius nostri affectus. Primo enim cadit in desiderio animae ipse finis, deinde media ad finem. Finis autem noster est Deus, ad quem dupliciter tendimus: primo, desiderando gloriam Dei, quantum ad ipsum, videlicet ut ipse honorificetur in omnibus, quod procedit ex caritate, qua diligimus Deum in se ipso, ad quod pertinet prima petitio qua dicitur: *Sanctificetur nomen tuum*. Secundo, prout desideramus perfrui gloria Dei: quod oritur ex caritate, qua nos ipsos in Deo diligimus; ad quod spectat secunda petitio: *Adveniat regnum tuum*. Ad hunc autem finem ordinat seu adducit nos aliquid dupliciter, scilicet: principaliter et directe, ut sunt opera virtuosa quibus meremur, ad quod respicit petitio tertia: *Fiat voluntas tua*; secundo, instrumentaliter, utpote cooperando seu adiuvando ad opera bona, quod facit alimentum, et hoc quaerit quarta petitio: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*. — Secundo, ordinat nos aliquid ad finem praedictum, per accidens, scilicet removendo prohibens, seu impedimentum salutis consequendae, quae est noster finis. Sunt autem tria quae nos a salute impediunt: primum est peccatum, quod directe a salute excludit; ideo quinta petitio est: *Et dimitte nobis debita nostra*, etc. Secundum est tentatio, a Deo nos retrahens: propter quod sexta petitione oramus: *Et ne nos inducas in tentationem*. Tertium est praesens poenalitas, quae vitae sufficientiam impedit: ideo septimo petimus, *Sed libera nos a malo* ⁽¹⁾.

III. — *Cur Dominus noster in hac oratione non expressit ut in nomine suo petamus a Patre, addendo: PER CHRISTUM DOMINUM NOSTRUM?*

Resp. Christus Dominus, quando discipulos hanc orationem docuit, nondum vulgo manifestaverat se esse Dei Filium naturalem, ut patet ex hoc S. Matthaei ⁽²⁾: *Vos autem quem me esse dicitis?* ubi etiam legitur eisdem praecepisse, ne cui dicerent ipsum esse Christum. Solum in ultima coena discipulos monuit ut in nomine suo peterent ⁽³⁾. Ceterum dici possumus implicite petere in Christi nomine, dum eadem precandi formula, quam ille nos expresse docuit, utimur; unde sacerdos, in Missa, antequam orationem hanc recitet, Deum contestatur: *Praeceptis salutaribus moniti*, etc.

IV. — *Cur non dicitur: SANCTIFICA, vel SANCTIFICEMUS nomen tuum, sed generaliter, SANCTIFICETUR, etc.?*

Resp. Ad innuendum quod in isto opere, sicut etiam in opere regni Dei procurandi, aut Dei voluntatem faciendi, homo Deo ita

(1) Cf. S. Thom., 2^{ae}. Quaest. LXXXIII, art. 9. — (2) xvi, 15. — (3) Io., xvi, 24.

debet cooperari, ut nec Deus solus, nec homo solus haec praestent, sed *gratia Dei mecum*, ut ait S. Paulus ⁽⁴⁾.

V. — *Cum dicitur: FIAT VOLUNTAS TUA, agiturne de voluntate beneplaciti, an de voluntate signi?*

Resp. Cum voluntas beneplaciti sit ipsa divina voluntas proprie accepta, per nos autem non stet quin semper adimpleatur, hinc in supradictis verbis orationis dominicae, nequaquam agi potest de huiusmodi voluntate; sed sermo est de voluntate signi, quae est voluntas metaphorice sumpta, seu est id quod solet esse in nobis signum voluntatis: et quidem quinque huiusmodi signa ponuntur: scilicet, praeceptum, prohibitio, permissio, consilium et operatio ⁽²⁾.

VI. — *Quomodo potest homo offensus offensori suo peccata dimittere, cum hoc ad solum Deum pertineat* ⁽³⁾.

Resp. Solus Deus peccata dimittit per gratiam, tollendo maculam culpae et relaxando poenam peccato debitam; homo vero id proportionaliter facit, dimittendo iniuriam sibi illatam, et relaxando satisfactionem sibi debitam.

VII. — *Quomodo iubet nos Deus peccata in nos commissa dimittere vel antequam offensor veniam postulet, cum Deus ipse peccata in se commissa nonnisi poenitenti dimittat?*

Resp. Cum Deus sit totius iustitiae fons et origo, impossibile est hominem ad illum converti, seu poenitere, nisi Deo ipso illum movente: gratiam suam autem Deus semper in promptu habet dandam homini peccatori ut ad se convertatur, dummodo hic illam accipiat: unde dici potest Deus inimicis suis benefacere eosque diligere, licet isti interdum gratiam respuant, qua usque ad perfectam conversionem possent pertingere. Debet ergo homo conari ut Deum, quantum in se est, imitetur: quod facit offensam offensori ita remittendo, ut per se non stet, quin illum tanquam amicum habeat.

VIII. — *Utrum sextae petitioni obstat quod scribit S. Iacobus* ⁽⁴⁾: OMNE GAUDIUM EXISTIMATE, FRATRES MEI, CUM IN TENTATIONES VARIAS INCIDERITIS?

Resp. Negative: quod enim petimus Deum nos non inducere in tentationem, id facimus memores infirmitatis nostrae, timentes ne periculis obruamur; at, cum necesse sit, ex Dei prae finitione, tentationes adesse, hinc, hisce iam ingruentibus, spe victoriae Dei

⁽¹⁾ I Cor., xv, 10. — ⁽²⁾ S. Thom., I, Quaest. xix, art. 11, 12. — ⁽³⁾ Marc., II, 7. — ⁽⁴⁾ I, 2.

gratia reportandae erecti, gaudere debemus, sic nobis medium sup-
peditari augendi nostra merita.

IX. — *Utrum verba: QUONIAM TUUM EST REGNUM, FORTI-
TUDO ET GLORIA IN SAECULA, quae in nonnullis codicibus graecis
ponuntur, ad orationem dominicalem pertineant?*

Resp. Negative; sed probabile est verba ista, doxologiae in-
star, addita fuisse, atque e libris liturgicis Graecorum atque ex
aliquorum Patrum scriptis in textum S. Matthaei irrepsisse: haec
enim verba nullus veterum codicum Evangeliorum apud Latinos
habet, sed nec inveniuntur in vetustis Graecorum codicibus, nec
in versionibus copticis atque arabicis.

X. — *Utrum vox ista, AMEN, sit a Domino nostro prolata?*

Resp. Censent plures vocem hanc, ex more Ecclesiae, preces
sic concludentis, hic fuisse introductam: cuius vetusti moris exem-
plum suppetit in illo S. Pauli ⁽¹⁾: *Ceterum, si benedixeris spiritu,
qui supplet locum idiotae, quomodo dicet: Amen, etc.*

XI. — *Utrum Christus praeceperit, ut his verbis semper
utamur?*

Resp. Negative, ut patet ex ipsius Christi et Apostolorum
exemplis ⁽²⁾, necnon ex orationibus in libris veteris Testamenti,
maxime in psalmis contentis. Ad rem S. Augustinus ⁽³⁾: *Quaelibet
alia verba dicamus, quae affectus orantis, vel praecedendo format,
ut clareat, vel consequendo attendit, ut crescat, nihil aliud dicimus,
quam quod in ista dominica oratione positum est, si recte et con-
gruenter oramus. Et rursus ⁽⁴⁾: Si per omnia precationum sancta-
rum verba discurras, quantum existimo, nihil invenies, quod in
ista dominica non contineatur et concludatur oratione.*

⁽¹⁾ 1 Cor., xiv, 16. — ⁽²⁾ Cf. Matth., xxvi, 39; Io., xvii, 1; Act., iv, 24. —

⁽³⁾ Epist. cxxx, c. 22. — ⁽⁴⁾ Ibid.

SECTIO LII.

(M. IV, 16-23).

Argumentum. — *Tradit hic Dominus noster quomodo sit ieiunandum, monens simul qualiter sit in caelo thesaurizandum, et quantum sit homini adlaborandum, ut mentis intentionem puram servet.*

Ratio Sectionis. — Cum egisset Dominus de eleemosyna et de oratione*, agit nunc de tertio genere operis boni, quod est ieiunium, a quo sedulo excludendum vult inordinatum humani favoris appetitum.

Ut autem omnia ista opera non defraudentur mercede, docet Dominus quo demum tendere debeant labores nostri, et qua cordis intentione eos informari et elevari contingat.

(a) UM autem ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritae, tristes¹; exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus ieiunantes². Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam³. Tu autem, cum ieiunas, unge caput tuum, et faciem tuam lava, ne videaris hominibus ieiunans, sed Patri tuo qui est in abscondito⁴; et Pater tuus, qui videt in abscon-

(a) Mt. vi, 16-23.

¹ Animi simplicitatem et rectitudinem in poenitentiae operibus hic inculcat Dominus, cuius divinum monitum huc tendit, ut pro solius Dei amore illa suscipiamus. Vult igitur falsam nos tristitiam devitare, humanum negligentes favorem, atque a Deo solo mercedem expectantes. — Pro *tristes*, graecus habet σκυθρωποί, quod est, *vultu obscuro, tetrico, truci*; cui opponitur ἡλαροί, id est, *hilaris, alacres et laeti*. — Ieiuniis, tamquam specialis devo-

tionis exercitiis, Iudaei facile indulgebant (¹).

² Pro *exterminant*, in graeco habetur ἀφανίζουσιν, quod est *fere invisibilem faciunt*; S. Hieronymus vero vertit *demoliuntur*. — *Demolitur autem hypocrita*, ait ille (²), *faciem suam, ut tristitiam simulet, et animo forte laetante, luctum gestet in vultu*.

³ Inepta atque ridicula ambitione luctum simulantes, aeterno frustrantur praemio.

⁴ Iubet Dominus noster ieiu-

* Sect. I et LI.

(¹) Matth., ix, 14; Luc., ii, 37; v, 33; xviii, 12. — (²) Comment. in S. Matth., l. I, c. vii.

*dito, reddet tibi*⁵. *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra*⁶, *ubi aerugo, et tinea demolitur, et ubi fures effodiunt et furantur*⁷. *Thesaurizate autem vobis thesauros in caelo*⁸; *ubi neque aerugo, neque tinea demolitur; et ubi fures non effodiunt nec furantur*⁹. *Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum*¹⁰. *Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit; si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosus erit*¹¹.

nantibus unctionem et lotionem spirituales: scilicet, signa laetitiae ac serenitatis in vultu eos vult gerere, sumpta metaphora ex moribus Iudaeorum qui, festis diebus, nitoris causa, caput ungere ac faciem lavare solebant.

⁵ Omnem mercedis spem in Dominó collocare debemus, qui nos promisso non frustrabit praemio: quidquid vero homines pollicentur aut reddunt, impar est et caducum.

⁶ Hucusque iussit Christus fugiendam inanem gloriam, nunc vero nos ab avaritia vult sedulo cavere. Enimvero, peregrini sumus in terra; ideoque divitias, sive naturales, sive artificiales, congregare non debemus. Praestat tamen temporalia quaerere; sed tantummodo quatenus ad spiritualia capessenda vel augenda ordinantur.

⁷ Aerugine metalla, vermibus fruges et vestes, furibus opes auferuntur.

⁸ Cumulum operum meritoriorum reponite ad salutem vestram. Hic eleemosyna iterum specialiter commendatur, quae

congrue comitatur orationem et ieiunium.

⁹ In solis opibus gloriae caelestis sunt cor et mens figenda, cum illae solae incorruptibiles sint, stabiles et aeternum duraturae.

¹⁰ Si christianus homo mentis oculum ad caelum, tanquam ad patriam, erectum habuerit, ibique cor fixum tenuerit, facile spirituales divitias, caelo inserendas, accumulabit.

¹¹ Oculus est sicut lucerna, qua praeunte et praemonstrante, omnes corporis actiones et motus diriguntur. Ita, si oculus mentis, qui est intentio, rectus sit, tota hominis vita ad bonum dirigetur, etsi fors homo interdum venialiter peccet; secus, totum actionum corpus deforme evadet, licet iniusti quoque aliquas bonas actiones interdum perficiant. — Notandum est, hic Dominum oculo simplici opponere oculum nequam: nimirum, oculus *simplex*, ἀπλοῦς, est oculus purus, immaculatus, integer; *nequam* vero, πονηρός, est oculus vitiosus. Eandem doctrinam, alia occasione, exponit Dominus noster (¹).

(¹) Luc., xi, 34-36. Infra, Sect. xciv.

Si ergo lumen quod in te est, tenebrae sunt; ipsae tenebrae quantae erunt ¹²?

¹² Si intentio, qua opera nostra reguntur, mala fuerit seu peccato offuscata, ipsamet peccata, seu affectiones carnales et iniustae operationes, quam impiae erunt? Nimirum, non solum in se malae sunt, sed etiam, quia a malo fonte procedentes, inquinatae et vitio-

sae. Per *oculum*, intelligi quoque potest praelatus, qui est velut oculus subditorum: qui, si fuerit bonus, causa erit cur tota plebs virtutibus relucent; si vero malus, totum ecclesiasticum corpus sibi subditum, perverso suo exemplo, inficiet.

QUAESTIONES.

I. — *Quānam frequentia Hebraei ieiunium faciebant?*

Resp. Secundum mosaicam legem, unus tantum, in toto anno, ieiunii dies omnibus praescribebatur, scilicet dies decimus mensis septimi, qui dies expiationis dicebatur ⁽¹⁾; at solebant plures, pro sua devotione, ieiunium ex voto suscipere, seu animam affligere ⁽²⁾. Apud prophetas frequens fit mentio de ieiunio ⁽³⁾, quod suscipiebatur ad Deum placandum ac eius opem implorandam ⁽⁴⁾. Tempore Domini Nostri, solebant pharisaei qualibet feria quinta et secunda ieiunare, in memoriam ascensus Moysis in Sinai et descensus ab hoc monte, quos eventus respective quinta et secunda feria evenisse existimabant.

II. — *Cuinam alludit Dominus, cum ait: CUM IEIUNAS, UNGE CAPUT TUUM?*

Resp. Alludit consuetudini, apud Orientales vigenti, faciem saepius, ob clima calidum et aestuosum, unguentis obliniendi: quod quidem faciunt, tum sanitatis et refrigerii causa, tum etiam ad nitorem atque decorem vultui conciliandum ⁽⁵⁾.

III. — *Utrum omnibus prohibeatur thesaurizare?*

Resp. Negative: non enim eadem est omnium conditio relate ad bona temporalia, cum id quod uni est superabundans, alteri necessarium rite existimetur. Unde principes, quibus munus incumbit regnum defendendi et subditis de necessariis vitae providendi, non peccant divitias in hunc finem accumulando; imo, officio suo deessent, si temporali eorundem felicitati per providam bonorum collectionem, prospicere negligenter.

⁽¹⁾ Levit., xvi, 29; xxiii, 27; Num., xxix, 7. — ⁽²⁾ Num., xxx, 14. — ⁽³⁾ Is., lviii, 3; Ier., xiv, 12; etc. — ⁽⁴⁾ Cf. 1 Reg., vii, 6; xxxi, 13; 2 Reg., i, 12; 3 Reg., xxi, 27, etc. — ⁽⁵⁾ Cf. Ruth., iii, 3; 2 Reg., xii, 20; Iudith., x, 3; Luc., vii, 46; etc.

SECTIO LIII.

(Mt. VI, 24-34).

Argumentum. — *Pergit Dominus discipulis suis salutis documenta tradens, docetque duobus dominis serviendum non esse, atque in divina Providentia confidendum; ideoque vetat sollicitudinem de victu atque vestitu, nec vult hominem christianum sollicitum esse in crastinum.*

Ratio Sectionis. — Totus est Christus, in hac praecellentis sui sermonis parte, in exponenda cura, quam de nobis habet Dei Providentia, quae quidem est ipsa divina ratio in summo omnium principe

constituta, quae cuncta gubernat; vultque suos discipulos se illi totaliter committere, si quidem vanis ac nocivis animi anxietatibus liberari cupiant.

(a) *EMO potest duobus dominis servire¹: aut enim unum odio habebit et alterum diligit: aut unum sustinebit, et alterum contemnet². Non potestis Deo servire, et mammonae³. Ideo dico vobis, ne solliciti sitis animae vestrae quid*

(a) Mt. VI, 24-34.

¹ Scilicet duobus dominis contrariis, quales sunt Deus et diabolus. Idem documentum denuo tradit Dominus apud S. Lucam (¹).

² Non respondet perfecte secunda pars huius sententiae prioris: nimirum, in prior parte sensus est, hominem, qui diabolum odio habeat, diligere Deum; at, viceversa, non sequitur hominem malum diligere diabolum, Deum vero odio prosequi: diabolum enim proprie non diligit peccator, sed illum tanquam durum

dominum sustinet; Deum vero non proprie odio habet, cum non possint creaturae Deum naturaliter non amare, sed contemnet, volens scilicet beatus esse sine illo.

³ *Mammon*, hebraice, divitias, punice vero, lucrum significat. Porro, non prohibemur quidem lucro comparando studere; at eisdem, tanquam hero seu domino, servire, criminosum est: talis quippe servitus soli Deo debetur. Nam, potest quis divitias habere, vel ut dominus, vel ut servus: divitias habet ut dominus, qui

(¹) xvi, 13; Infra, Sect. cci.

manducetis, neque corpori vestro quid induamini ⁴. *Nonne anima plus est quam esca, et corpus plus quam vestimentum* ⁵? *Respicite volatilia caeli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, et Pater vester caelestis pascit illa* ⁶. *Nonne vos magis pluris estis illis* ⁷? *Quis autem vestrum cogitans potest adiicere ad staturam suam cubitum unum* ⁸? *Et de vestimento quid solliciti estis? Considerate*

illis bene utitur, et inde fructum facit; ut servus vero, qui finem suum in illis collocans, nihil ex eis, nisi proprium commodum requirit.

⁴ Sollicitudo est animi anxietas, cum quadam cogitatione timida et diffidente, qualem Christus pluribus validis argumentis abigendam esse demonstrat. Reprobat hic Dominus noster superfluum de cibo et vestitu curam, talem nempe, quae hominem a spiritualibus praepediat. — Evidens est, *animam*, hic, pro tota persona sumi.

⁵ Argumentum est a maiori: nimirum, qui vobis, sine vestra sollicitudine, sed ex mera sua liberalitate, animam et corpus largitus est, victu et vestitu necessariis vos certe minime defraudabit.

⁶ Alterum insigne argumentum de fiducia quam habere debemus in divinam Providentiam: brutis siquidem animalibus infinitis modis providet Deus, qui tamen non *eorum*, sed *noster* Pater dulciter appellatur: quanto magis nobis, qui filii Dei nominamur et sumus ⁽¹⁾, benignus providebit.

⁷ Nonne maioris vos dignitatis

prae illis existitis, non solum tanquam homines, sed maxime tanquam filii adoptivi Patris caelestis?

⁸ Tertium argumentum: si nihil possumus relate ad res quae in nobis ipsis sunt, ut est augmentum molis, cur solliciti sumus circa res quae sunt extra nos, circa quas nulla nobis inest potestas? — *Cogitans*, μεριμνῶν, *sollicitus existens*: equidem in ipsa Vulgata idem verbum, μή μεριμνᾶτε, paulo superius translatum est, *solliciti sitis* ⁽²⁾. — Sciendum, hic, graece vocem ἡλικία, quam interpres latinus vertit *staturam*, convenientius hic significare *aetatem*, et hoc quidem ex mente Domini: nam addere ad staturam cubitum, πῆχυν, seu ulnam, non est res parva, uti hoc loco ex intentione Christi postulari videtur: e contra, cubitum addere ad longitudinem humanae vitae, res minima est. Nec est absolum loqui de cubitu relate ad humanam vitam, cum tempus sub figura cuiusdam lineae concipiamus, et propterea, in plurium gentium lingua sermo sit de temporis spatio, vel longitudine: etenim, nunc fluens facit tempus.

(¹) 1 Io., III, 1. — (²) Vers. 25.

lilia agri quomodo crescunt: non laborant, neque nent ⁹. *Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis* ¹⁰. *Si autem fenum agri, quod hodie est, et cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, quanto magis vos, modicae fidei* ¹¹? *Nolite ergo solliciti esse, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Haec enim omnia gentes inquirunt. Scit enim Pater vester, quia his omnibus indigetis* ¹². *Quaerite ergo primum regnum Dei et iustitiam eius* ¹³, *et haec omnia adiicientur vobis* ¹⁴.

⁹ A floribus, non quidem hor-
torum, qui aliquid debent indu-
striae hominum, sed agrorum,
qui sola natura coluntur, aliud
validum deducit Christus argu-
mentum perfectae fiduciae in di-
vina Providentia.

¹⁰ Signanter exemplum sumit
de Salomone, qui ceteros reges
non solum sapientia, sed etiam
divitiis et magnificentia supera-
vit: adeo ut regina Saba, videns
vestes servorum eius, non ha-
buerit ultra spiritum (¹).

¹¹ Si nulla regum purpura,
nulla artificum tinctura aequari
potest florum pulcritudine, qui
suam a Deo nanciscuntur ele-
gantiam, quomodo poterit vos
Deus negligere, qui vel specio-
sissimis floribus estis nobiliores?
De Deo ergo eiusque paterna
providentia melius sentite, fidem
habetote vivaciorem, et sollici-
tudo diffidentiae vos neutiquam
gravabit.

¹² Gentiles, divinam Providen-
tiam vel non attendentes, vel
negantes, magna animi sollicitu-
dine quaerunt cibum, potum at-

que vestimentum: vos autem, qui
ineffabilem Patris vestri pieta-
tem probe nostis, omnem ve-
stram satagite in eum sollici-
tudinem prolicere. — In graeco
habetur, *Pater vester caelestis*,
ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος, quasi
dicat: *Pater ille vester excellen-
tissimus, ille qui in caelis habitat.*

¹³ Duo hic ponit Dominus a
nobis ordinatim requirenda: sci-
licet, regnum Dei, id est, pa-
triam nostram caelestem, in qua
finis noster consistit, necnon bo-
norum operum abundantiam,
quae significatur nomine iusti-
tiae, qua vitam aeternam mere-
mur. Per hoc autem quod iubet
nos Dominus *primum* quaerere
regnum Dei et iustitiam eius,
sat aperte insinuat, secundo,
et cum subordinatione ad hoc
primum, debere nos etiam cu-
ram habere de necessariis ad vi-
tam traducendam.

¹⁴ Omnia de quibus Christus
locutus est, scilicet bona corpo-
ris, a Deo nobis superaddentur,
quatenus conducere possunt ad
bonum principale animae. Quod

(¹) 3 Reg., x, 4, 5.

Nolite ergo solliciti esse in crastinum ¹⁵. *Crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipsi. Sufficit diei malitia sua* ¹⁶.

si abiiciendam vult Christus nimiam curam de rebus ad vitam necessariis, multo magis id iubet de rebus superfluis, quales sunt divitiae, honores aut dignitates: in quarum rerum contemptu stat magna pars christianae vitae perfectionis.

¹⁵ Crastinum hic sumitur, non solum pro die proximo subsequente, sed pro tempore futuro:

iubetque Dominus fugiendam inordinatam sollicitudinem pro temporalibus, quae nobis futuro tempore necessaria sunt.

¹⁶ Sufficit homini qualibet die malitia culpa et omnes poenae; sufficiunt multiplices miseriae quotidie occurrentes, quin opus sit incertum futurae diei malum superaddere: haec quippe est occupatio pessima (¹).

QUAESTIONES.

I. — *Utrum omnia subsint ordini divinae Providentiae?*

Resp. Ad Providentiam pertinent duo, videlicet dispositio seu ratio ordinis rerum in suos fines, et executio huius ordinationis. Quantum ergo ad primum, Deus immediatam habet de omnibus rebus providentiam: nam omnia distincte cognoscit, et quidquid res habent a causis secundis, non est nisi secundum dispositionem primae causae: unde legimus (²): *Quem constituit alium super terram? aut quem posuit alium super orbem quem fabricatus est?* — Quantum vero ad executionem huius ordinationis, quibusdam quidem rebus Deus providet per se, scilicet superioribus; quasdam autem per alias regit, ut inferiores per superiores, quatenus causis secundis hanc etiam communicat perfectionem, quod divinae causalitatis et ordinationis consortes fiunt atque participes: quod quidem praestat Deus, non quasi alicuius rei ope indigeat, cum sit infinitus et omnipotens, sed propter bonitatis suae abundantiam, ad quam pertinet ut sic se aliis communicet (³).

II. — *Utrum in eo quod ait Dominus: RESPICITE VOLATILIA CAELI, etc., significare voluerit labores esse tollendos?*

Resp. Negative, cum expresse iubeamur in sudore vultus nostri panem nobis praeparare (⁴); quin et aves ipsae pascuntur a Deo faciendo quod est in se, scilicet ad locum pergendo ubi cibum inveniant: unde sensus est quod, sicut volucres excedentia

(¹) Eccli., I, 13. — (²) Job., xxxiv, 13. — (³) S. Thom., I, Quaest. xxii, art. 3.

— (⁴) Gen., iii, 19.

vires suas, ut sunt serere, metere et huiusmodi, praetermittunt, ita irrationalem sollicitudinem, puta de futuris contingentibus, debet homo praeterire.

III. — *Utrum omnem de futuro sollicitudinem a nobis excludendam iubeat Christus?*

Resp. Illam a nobis excludi vult Christus de futuro sollicitudinem, quae cum animi anxietate ac perturbatione coniuncta sit, quae videlicet ex defectu fiducia in Deum procedat, et quae nos a regni caelorum consecutione quadamtenus retrahat: nam providentia de futuro pars est prudentiae, quae prima est inter quatuor virtutes cardinales. Ceterum, ipse Dominus loculos habuisse legitur; similiter, Ioseph in Aegypto frumenta servavit pro tempore famis, et Spiritus Sanctus nos amandat ad formicam, ut pro futuro laborare discamus ⁽¹⁾.

IV. — *Utrum teneatur homo officio vitam suam per cibum sustentandi?*

Resp. Affirmative: cum enim nequeat vita naturaliter absque alimentis sustentari, in lege Dei autem prohibeatur homo sibi vitam eripere, hinc tenetur unusquisque, quantum potest, officio cibum, in ea quantitate quae mortem arceat, assumendi; unde qui de proposito omne nutrimentum renuit, suicidii, indirecte reus existit.

(1) Prov., vi, 6; xxx, 25.

SECTIO LIV.

(Mt. VII, 1-12).

Argumentum. — *In hac sermonis dominici parte, docemur non temere iudicandum, sancta canibus non danda, magnam in precibus reponendam esse fiduciam, atque praestandum aliis id quod nobis ipsi fieri cupimus.*

Ratio Sectionis. — Documentum hoc loco a Salvatore traditum respicit modum agendi hominis christiani relate ad proximum, quantum ad iudicia: ubi opportune docet, iudicium de internis solius Dei esse, qui nobis non commisit iudicare nisi de exterioribus: in quo

certainae etiam normae servandae sunt, inter quas haec statuitur, ut iudicium sit discretum. Cum tamen difficilis haec res sit, opportune addit Dominus considerationem de orationis efficacia, ad tam sublimia capeSSenda, necnon ad vitandum malipatrationem in proximum.

(a) *OLITE iudicare, ut non iudicemini. In quo enim iudicio iudicaveritis, iudicabimini; et in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis ¹. Quid autem vides festucam in oculo fratris tui; et trabem in oculo tuo non vides ²? Aut*

(a) Mt. VII, 1-12.

¹ Vetat hic Dominus non iudicium quod publica auctoritate et recto ordine instituitur, sed iudicium usurpatorium, temerarium, suspiciosum et falsum, quod secumfert de necessitate ipsius iudicantis reprobationem: quam qui evitare cupit, talem se erga proximum hac in re debet exhibere, qualem cupit secum Deum ipsum acturum. Igitur, sensus non est, eum qui iniuste et temere iudicavit, temere et iniuste a Deo vicissim iudicandum, sed secundum modum iustitiae divinae,

eum talionem recepturum, secundum illud (¹): *Cum perverso, perverteris*; unde dicitur (²): *Iudicium sine misericordia illi qui non fecit misericordiam*. Ad rem S. Augustinus (³): *Vae etiam laudabili vitae hominum, si remota misericordia, discutias eam*. Heu quot sunt, qui iudicum et censorum partes ambitioso suscipiunt affectu, cum tamen magis forsitan sint ipsimet reprehendendi!

² Festuca hic ponitur pro minore peccato, trabs vero pro

(¹) Ps. XVII, 26. — (²) Iac., II, 13. — (³) L. IX Confess., c. 13, n. 34.

*quomodo dicis fratri tuo: Sine, eiiciam festucam de oculo tuo; et ecce trabs est in oculo tuo? Hypocrita, eiice primum trabem de oculo tuo; et tunc videbis eiicere festucam de oculo fratris tui*³. *Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis, et conversi dirumpant vos*⁴. *Petite, et dabitur vobis; quaerite, et invenietis; pulsate, et aperietur vobis*⁵. *Omnis enim qui petit, accipit; et qui quaerit, invenit; et pulsanti aperietur*⁶.

maiore. Huc redit illud Apostoli⁽¹⁾: *Qui alium doces;... qui in lege gloriaris, per praevaricationem legis Deum inhonoras*. Pulcre S. Bernardus⁽²⁾: *Cave alienae conversationis esse, aut curiosus explorator, aut temerarius iudex*.

³ Ut sit efficax correptio fraterna, debet ipse correptor prius ostendere se vere esse liberum a tali peccato, et ita poterit fortiter et suaviter fratrem suum ad poenitentiam provocare: secus, praesumitur homo magis ex fastu et hypocrisi fratrem corripere, quam ex caritate, et sic evacuatur fructus correptionis, et correptor ipse contemnitur. His tamen verbis non prohibetur superior peccans subditum de peccato admonere, si id ex officio et bono motivo praestet.

⁴ Sensus ultimorum verborum est: Ne vos canes conversi dirumpant, id est, lacerent, seu dilanient, et ne proiectas margaritas sues pedibus terant. Canis et sus immunda erant animalia, quibus si quid sacrum proiiceretur, puta carnes ex oblationibus victimarum, id sacrilegii loco ha-

bebatur. — Per canes, significantur mali christiani, qui contra sanctissima dogmata impudentissime blaterant; per sues, ethnici, qui christianas contemnunt institutiones. — Huic rei consonat sententia Sapientis⁽³⁾: *Ubi auditus non est, non effundas sermonem*.

⁵ Quoniam viribus nostris nequimus divinum de dilectione proximi mandatum adimplere, ideo Dominus noster orationis necessitatem nunc inculcat, qua gratiam illud exequendi possumus consequi. Non otiose autem tria haec posuit Dominus, quibus, quasi gradibus, ad certam desideratae rei obtentionem pervenimus: nam, oratione petitur; quaeritur vitae probitate; perseverantia pulsatur; — aut iterum, petit fides, spes quaerit, pulsat caritas. Uno verbo, hisce tribus necessitas et assiduitas humilis ac pia petitionis aperte demonstratur.

⁶ Non semper idipsum quod petimus accipimus, sed vel illud vel aliud bonum: dat enim Dominus ad utilitatem, non ad voluntatem; unde non dicit: Omnis qui petit, accipit id quod pe-

(¹) Rom., II, 21, 23. — (²) Sermo XL in Cantica. — (³) Eccli., xxxii, 6.

Aut quis est ex vobis homo, quem si petierit filius suus panem, numquid lapidem porriget ei? aut si piscem petierit, numquid serpentem porriget ei? Si ergo vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quanto magis Pater vester, qui in caelis est, dabit bona petentibus se? Omnia ergo quaecumque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis: haec est enim lex et prophetarum.

tit; sed, ut infra habetur (1): *Quanto magis Pater vester... dabit bona petentibus se.* Sed et petitio pro aliis facta suo non fraudatur praemio, siquidem, *multum valet deprecatio iusti assidue* (2). Ceterum, oratio potest esse meritoria, etiamsi non sit eius, quod petitur, impetratoria.

⁷ Pulcrum et valde convincens argumentum fiduciae in Deum: si a patribus carnalibus, nonobstante quod peccatores sint et ad peccatum proclives, petitis pro sustentatione vitae non fraudamur, multo magis a Deo, qui infinite misericors est et nos amore sincero ac purissimo diligit, exspectare debemus bonorum, quae poscimus, consecutionem. — Dupliciter nos dicimur mali: primo, quia ex mala orti propagine, sumus ad malum proclives; secundo, per comparisonem ad Deum; quo sensu legitur (3): *In angelis suis reperit*

pravitatem. — *Aut quis est*, in graeco, ἢ τίς ἐστίν, *estne aliquis?* — *Bona data*, δόματα ἀγαθά, id est, bona dona, aut donas dationes.

⁸ En totius sermonis summa et conclusio: nimirum, his verbis, ad caput reducit Dominus noster omnia quae de mutuis hominum officiis hactenus disse-ruit, cui simile est quod olim monuit filium suum Tobias (4), scilicet, ut alteri ne faceret, quae sibi ipse fieri nollet. Haec quippe summa legis est, non quidem universae, sed legis secundae tabulae; hoc etiam saepius inculcant prophetae. — *Pro, et vos facite*, in graeco est, οὕτως καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε, *sic*, aut *similiter vos quoque facite.* — Notandum, id quod dicitur, *omnia quaecumque vultis ut faciant vobis homines*, intelligendum esse de ordinata voluntate, non de irrationabili aut peccaminosa.

QUAESTIONES.

I. — *Quaenam iudicia prohibentur?*

Resp. Iudicium in tantum est licitum, in quantum ex iustitia et ratione procedit. Porro tria requiruntur ad hoc quod iudicium de alio per modum sententiam proferentis sit licitum: *primo*, ut

(1) Vers. II. — (2) Iac., v, 16. — (3) Iob, iv, 18. — (4) iv, 16.

procedat ex habitu iustitiae, non ex impetu passionis; unde qui in magnis peccatis sunt, iudicare non debent eos qui in iisdem vel minoribus sunt peccatis; *secundo*, ut procedat ex auctoritate praesidentis, quia homo non debet iudicare nisi sibi subiectum; *tertio*, ut proferatur secundum rectam prudentiae rationem. Deficiente primo, vocatur iudicium iniustum et perversum; deficiente secundo, erit iudicium usurpatum; deficiente tertio, erit iudicium suspiciosum ac temerarium; praedicta ergo tria inordinata iudicia prohibentur.

II. — *Utrum, ex verbis Domini: IN QUA MENSURA MENSI FUERITIS, REMETIETUR VOBIS, inferre liceat eum, qui fecit iniuriam, iniuriam passurum?*

Resp. Negative: sed sensus est, unumquemque pro ratione meritorum suorum, mercedem recepturum: igitur, qui vult Deum sibi misericordem habere, is a rigide iudicando et condemnando proximum se debet abstinere.

III. — *Utrum in verbis Domini nostri: NOLITE DARE SANCTUM CANIBUS, aliquis respectus habeatur ad arcani disciplinam?*

Resp. Affirmative, ut ipsiusmet Christi exemplo comprobari potest, qui arcano loquendi genere cum Iudaeis utebatur, neque omnibus mysteriorum secreta pandebat. Hanc quoque Paulus regulam servavit erga Iudaeos Pisidiae, dum convicia in fidei nostrae dogmata illi congererent ⁽¹⁾. Ceterum, et philosophi antiquitus sua interdum placita tenebris vel ambiguo sermone involuta habuerunt. — *Obiicienti*, Dominum, praesentibus infensis Iudaeis, sublimem doctrinam saepe tradidisse, *respondetur* noluisse Christum discipulos et bene affectatam multitudinem, ob illorum nequitiam, cognitione veritatis privare; unde hoc fecit propter bonos, qui licet malis permixti, ex Christi tamen doctrina proficiebant: quomodo etiam Dominus discipulis suis iussit ⁽²⁾: *Euntes, docete omnes gentes*, etsi multi sunt qui praedicatione apostolica abutuntur.

IV. — *Utrum in dilectione proximi consistat legis adimpletio?*

Resp. Affirmative: sic enim scribit S. Paulus ⁽³⁾: *Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis: qui enim diligit proximum, legem implevit. Nam, non adulterabis, non occides, non furaberis, non falsum testimonium dices, non concupisces, et si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio.*

(1) Act., xiii. 45, 46. — (2) Matth., xxviii, 19. — (3) Rom., xiii, 8-10.

SECTIO LV.

(Mt. VII, 13-20).

Argumentum. — *Docet hic Dominus, debere nos contendere intrare per angustam portam quae ducit ad vitam, et sedulo nobis cavendum esse a falsis prophetis, quos ex fructibus possumus discernere.*

Ratio Sectionis. — Cum dixerit Dominus, *Petite, et dabitur vobis*, ne forte quis credat, debere totum a Deo sine operibus expectari, sedulo nos hic admonet, necessa-

riam esse nostram cooperationem; et quidem, tum ut per portam, quae angusta est, intrare conemur in regnum Dei, tum ut ab occultis laqueis sedulo caveamus.

(a) **I**INTRATE per angustam portam: quia lata porta, et spatiosa via est, quae ducit ad perditionem; et multi sunt qui intrant per eam ¹. Quam angusta porta, et arcta via est, quae ducit ad vitam ²; et pauci sunt qui inveniunt eam ³! Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces ⁴: a fru-

(a) Mt. VII, 13-20.

¹ Angusta porta est lex evangelica, quae vitia prohibet, iubetque supernaturalia credi et fieri: similiter, angusta via est poenitentia, humilitas, custodia cordis, non sinens animum aut ad dexteram, aut ad sinistram deflectere. Lata porta et spatiosa via est, in desideriis carnis ambulare, mundi vanitatibus inhaerere, peccato habenas laxare.

² Lata via est via delectationum carnis, quas omnes facile inveniunt et prosequuntur; arcta via est via spiritus, quae est in occulto, et pauci illam inveniunt: et eorum qui semel illam invenerint, multi retrocedunt. — Notandum, in graeco, pro *quam*, legi ὅτι, *quoniam*, ut sic detur ratio cur contendendum sit in-

trare per angustam portam, licet in aliquibus codicibus habeatur τί, quod hic aequivalet exclamativo adverbio, ὡς, *quam*.

³ Paucis stricta vivendi ratio placet, multis vero dissoluta et libera; et illa quidem porta, cum parva sit, nonnisi ab eam sedulo requirentibus invenitur, haec vero omnibus ultro patescit. Ideo volens ad vitam aeternam pervenire, in animo habere debet latam viam, quae multorum est, ingredi.

⁴ Vult Christus Dominus nos malorum hominum societatem devitare, ne eis similes efficiamur: illi siquidem externam interdum pietatis speciem praeserunt, at sub ovina pelle cor pravam deferunt, animas fide-

ctibus eorum cognoscetis eos ⁵. *Numquid colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus* ⁶? *Sic omnis arbor bona, fructus bonos facit; mala autem arbor malos fructus facit* ⁷. *Non potest arbor bona malos fructus facere; neque arbor mala bonos fructus facere* ⁸: *omnis arbor, quae non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur* ⁹. *Igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos* ¹⁰.

lium perdere conantes. Sic et apud Hebraeos, falsi extiterunt prophetae ⁽¹⁾. Huiusmodi falsos prophetas S. Paulus ⁽²⁾, accurate describit: signanter vero eosdem notat ⁽³⁾: *Habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Et hos devita.*

⁵ Falsi isti prophetae, etsi subinde magnam simulant sanctitatem, fictam tamen personam diu ferre nequeunt: enimvero perversa eorum voluntas, quae per arborem malam significatur, cito in opera vitiosa deflectit.

⁶ Per uvas, ex quibus vinum exprimitur, intelligi potest spiritualis laetitia; per ficus vero, dulcedo ecclesiasticae pacis, quae est caritas: quae quidem res in peccatorum cordibus enasci nequeunt.

⁷ Per metaphoram hoc dicitur: nimirum, bona arbor est anima fidelis, caritate instructa; arbor vero mala est anima infidelis, a Dei caritate aliena: et illa quidem bonos fructus fert in vitam aeternam; haec vero aeternam sibi damnationem comparat. — *Mala autem arbor, τὸ δὲ σαπρὸν δένδρον, arbor illa putris, seu marcida.*

⁸ Intelligenda sunt haec in sensu composito, non in sensu diviso: scilicet bona voluntas, quamdiu talis perseverat, mala opera producere nequit, nec vicissim mala voluntas opera bona: at potest iustus perverti et peccare; peccator vero, usquead mortali hac vita fruitur, ad Deum sincere converti valet, et sic desinere esse tribulus aut spina, et incipere esse ficus vel vitis, si Dei vocem auscultare et gratiae Dei cooperari voluerit.

⁹ En clare indicata poena sensus in eos ferenda, qui rebelles fuerint veritati ⁽⁴⁾. In graeco, ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται, *exciditur et mittitur*, seu solet excidi et in ignem mitti. — Notandum vero, arborem non posse mutare naturam suam, ideoque physica necessitate aut bonos aut malos fructus constanter edere; at homo, adiutus divina gratia, indolem suam ita potest corrigere, ut postquam perversa produxerit germina, fructus edat virtutis et sanctitatis.

¹⁰ Conclusio naturalis totius huius discursus, quo contra falsos doctores muniri iubemur.

⁽¹⁾ Ier., vi, 13; xxvi, 7, etc. — ⁽²⁾ 2 Tim., iii. — ⁽³⁾ Vers. 5. — ⁽⁴⁾ Cf. supra, Matth., iii, 10. Sect. xvii, p. 122.

QUAESTIONES.

I. — *Quomodo dicitur via vitae aeternae arcta, cum haec sit via caritatis, quae ut lata solet describi?*

Resp. Via caritatis lata dicitur per respectum ad spiritum, in quantum in ea multiplex datur occasio bonum virtutis operandi, iuxta illud ⁽¹⁾: *Ducam te per semitas aequitatis, quam cum ingressus fueris, non arctabuntur gressus tui.* Per respectum vero ad carnem, caritatis via arcta est, quae illam, contra spiritum concupiscentem, imperio rationis et legis divinae subiicit, eo modo quo peramans paedagogus, quanto plus diligit puerum, tanto attentius illum corripit.

II. — *Quo pacto pauci sunt qui arctam viam, ad vitam ducentem, inveniunt?*

Resp. Domini nostri tempore, ex gentibus quidem, pauci erant in mundo homines, qui legem naturalem, in suis cordibus inscriptam, diligenter observarent, a vitiis se immunes custodientes. Sed et ex Iudaeis plures, pharisaeorum superbia turgescabant, aut sadducaeorum voluptatibus foedabantur. Nunc etiam latam voluptatum viam plurimi appetunt, angustam et arctam mortificationis et divini cultus semitam deserentes.

III. — *Qualiter possunt hypocritae dignosci?*

Resp. Hypocritarum malitia nequit ita diu abscondi, quin aliquando appareat, vel verbo, vel facto: nam, *quomodo in aquis resplendent vultus prospicientium, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus* ⁽²⁾. Manifestatur autem malitia, primo, in his quae subito agenda occurrunt, quia in his quae cum deliberatione fiunt, cavet quis sibi; secundo, tribulationis tempore: sic falsus amicus, miseria superveniente, discedit; tertio, quando quis id quod cupit, consequi non potest, aut iam consecutus est: in utroque enim casu, deficiente iam motivo quod hominem ad taliter operandum inducebat, propriam perversam indolem amplius manifestare non veretur.

IV. — *Utrum per falsos prophetas intelligi possint haeretici?*

Resp. Affirmative: ex quo enim novas illi in Ecclesia doctrinas introducere, aut antiqua pervertere dogmata moliuntur, falsis homines promissis decipiunt, aeternam eis damnationem, loco felicitatis perpetuae, parantes. Id quoque ex haeticorum opera con-

⁽¹⁾ Prov., IV, II. — ⁽²⁾ Prov., XXVII, 19.

sequitur, quod olim ex pseudoprophetarum mendaciis sequebatur, scilicet seditiones in populo, rebellio et conspiratio in legitimam auctoritatem, schisma et exitiale bellum. Ergo ex fructibus, quos doctrina parit, potest ipsamet doctrina dignosci: sicut enim per veram doctrinam animarum salus promovetur, ita falsa doctrina mores corrumpuntur.

V. — *Utrum, ex verbis Domini nostri: NON POTEST ARBOR MALA BONOS FRUCTUS FACERE, deducere liceat, omne opus hominis, extra fidem aut gratiam factum, esse peccatum?*

Resp. Ita quidem posuerunt Manichaei, aientes homines, natura sua, alios bonos, alios malos esse; Ioviniani, contententes bonos peccare non posse; Calviniani, efficaciam liberi arbitrii ad bonum et ad malum destruentes. — At, sicut homo, etsi moraliter ac spiritualiter bonus, interdum tamen in peccatum prolabitur et fit malus; sic, qui malus est, non quidem ex qua parte malus est, sed ex qua parte aliquid habet boni luminis ac rectae rationis, bonum potest perficere.

VI. — *Utrum, ex verbis Christi: EX FRUCTIBUS EORUM, etc., deduci possit, vitae bonitatem, in praedicatore. pignus esse rectitudinis doctrinae ab eo annuntiatae?*

Resp. Negative: cum possit etiam homo corrupti moris veritatem praedicare, et vicissim, homo laudem pietatis et virtutis praeferens, errorem divulgare; unde non aliud vult Dominus noster his verbis, nisi cautos nos reddere contra malam inimicorum veritatis operationem.

SECTIO LVI.
(Mt. VII, 21-29).

Argumentum. — *In fine divini sui sermonis, docet Dominus viam ingrediendi in regnum caelorum, quae est facere voluntatem Patris, addens, nihil homini prodesse, si vel miracula in eius nomine patnaverit: ex quo deducit similitudinem domus super petram et domus super arenam fundatae.*

Ratio Sectionis. — Cum iam ad finem sermonis in Monte pervenimus, primo notabimus, non semper, sermonis decursu, strictum rerum nexum observatum fuisse, Evangelista fortasse id sibi non proponente, ut Christi verba eo referret ordine, quo ea illemet protulerit. Nunc igitur, sub fine sermonis, S. Matthaeus totam divinorum docu-

mentorū seriem una quasi sententia compendio redactorum recitat, quae quidem sententia christiano homini velut tessera esse debet suae divinae praedestinationis: scilicet, admonet nos Dominus noster ut conemur in omnibus divinam adimplere voluntatem, anima hominis christiani domo apte comparata.

(a) ON omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum caelorum; sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in caelis est, ipse intrabit in regnum caelorum¹. Multi dicent mihi in illa die²: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo daemonia cieci-

(a) Mt. VII, 21-29.

¹ Quidquid boni homo peregerit, nisi animum moresque cum divina voluntate conformes gesserit, ianuam sibi regni caelorum occlusam experietur. Fides enim sine operibus informis est ac mortua, ideoque mera illius confessio ad salutem minime sufficit⁽¹⁾. Per voluntatem Patris caelestis, hic intelliguntur prae-

cepta seu mandata divina, ea potissime quae in hoc Sermone continentur. — Notandum, haud raro, vel ab ipsis seductoribus et falsis prophetis, Dei nomen cum apparenti fervore usurpari et invocari, quo facilius incautos illi decipiant.

² Dies illa est dies iudicii, quae antonomastice dies Domini

(1) Cf. Luc., VI, 46.

mus. et in nomine tuo virtutes multas fecimus ³. *Et tunc confitebor illis: Quia numquam novi vos* ⁴: *discedite a me, qui operamini iniquitatem* ⁵. *Omnis ergo, qui audit verba mea haec, et facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui aedificavit domum suam supra petram* ⁶: *et descendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt venti, et irruerunt in domum illam, et non cecidit: fundata enim erat super petram* ⁷. *Et omnis, qui audit verba mea haec, et non facit ea, similis erit viro stulto, qui aedificavit domum suam super arenam: et descendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt venti, et irruerunt in domum illam, et cecidit: et fuit ruina illius ma-*

vocatur, quando singulorum opera loquentur, et ora tacebunt, nec alter pro altero interveniet, ait S. Ioannes Chrysostomus ⁽⁴⁾.

³ Haec ponuntur, ne fideles sibi ad vanam ostentationem peroptent gratias gratis datas, quales sunt prophetia, eiectio daemoniorum, operatio miraculorum, cum haec operari possint et mali homines; sed ut potius humiliter petant, sibi a Deo conferri gratiam sanctificantem et virtutes infusas, iuxta illud S. Pauli ⁽²⁾: *Aemulamini charismata meliora*.

⁴ *Nunquam novi vos*, scilicet scientia approbationis vel praedestinationis, secundum quam idem est nesciri, quod reprobari ⁽³⁾. Quocirca dicit S. Paulus ⁽⁴⁾: *Cognovit Dominus qui sunt eius*.

⁵ Non dicit, qui operati estis, sed *qui operamini*, quia homo aeternaliter illum affectum retinebit, quem decedens habuerit;

ideoque, sicut praedestinati, morientes in Dei gratia, semper erunt caritate radicati, ita reprobi, decedentes in affectu peccati, illum affectum iugiter retinebunt.

⁶ Hortatur nunc Dominus discipulos suos, ut firmo animo doctrinae suae placitis inhaereant, nec ulla vi ab ea se divelli sinant. — *Assimilabitur*, in pluribus codicibus graecis, est ὁμοιωσω αὐτόν, *similabo eum*: quo emphatico dicendi modo, auxilium innuitur homini per Christum subministratum ⁽⁵⁾.

⁷ Sicut domus firmo subnixa fundamento, nec flumine nec ventis, ob suae structurae stabilitatem, potest deiici, ita anima super Christum fundata et gratiae illius adiutorio subnixa, pluviae, id est malis suggestionibus, fluminibus, hoc est hostium persecutionibus, necnon ventis, id est vanitatis elationibus, fortiter resistit. Similis legitur parabola

(¹) In h. l. — (²) 1 Cor., xii, 3. — (³) Cf. S. Augustin., in Ps., I, vers. ult.; S. Gregor. Mag., Homil. xii in Evangel. — (⁴) 2 Tim., ii, 19. — (⁵) Cf. Versic. ad Vesp., in offic. Conf. non Pontif.

gna ⁸. Et factum est, cum consummasset Iesus verba haec, admirabantur turbae super doctrina eius ⁹. Erat enim docens eos sicut potestatem habens, et non sicut scribae eorum, et pharisaei ¹⁰.

apud Isaiam ⁽¹⁾ et Ezechielem ⁽²⁾. Ex hoc deducimus, nullius hominis vitam esse a tentationibus et periculis immunem.

⁸ Stultus aedificator est homo sciens vel audiens verbum Dei, nec tamen obediens: aedificat enim animam suam super laudem humanam ac vanam gloriam, ideoque a tentationum ventis mox deiicitur.

⁹ De turbis, seu hominibus simplicis fidei et recti cordis, minime vero de superbis pharisaeis, dicitur quod admirabantur super doctrina Christi: solum enim humile et iustum cor pulcritudinem illius doctrinae apprehendere potest. Doctrinae vero Domini adiciebant robur et

gratiam ipsius vultus mansuetudo et maiestas, atque totus corporis habitus, quibus gratiae thesauri, in anima contenti, exterius prodibant. — *Admirabantur*, ἐξεπλήσσοντο, id est, *obstupescabant*.

¹⁰ Pro *potestatem*, habetur in graeco ἐξουσίαν, id est, *auctoritatem*. Sensus ergo est, Christum non docuisse, quasi alienae auctoritati niteretur, sicut scribae et pharisaei, qui Moysis et prophetarum auctoritatem allegabant, ut sibi obedientiam conciliarent; sed propria utentem potestate, qua valebat legem novam condere et veterem abrogare: unde dicebat: *Ego autem dico vobis*, videlicet, *tanquam legislator*.

QUAESTIONES.

I. — *Quomodo componuntur haec verba*: NON OMNIS QUI DICIT, etc., cum his ⁽³⁾: NEMO POTEST DICERE, DOMINUS IESUS, NISI IN SPIRITU SANCTO?

Resp. Dupliciter potest quis dicere Dominum Iesum: uno modo, communiter, id est, ore qualitercumque nuntiare; alio modo, stricte et proprie, id est, cum affectu caritatis, et voluntate illi serviendi. Priore igitur modo, sanctissimum Dei et Domini nostri Nomen multi vane pronuntiant; secundo autem modo, hoc non fit, nisi ex inspiratione Spiritus Sancti et cum bono cordis affectu.

II. — *Utrum, per haec verba*: QUI FACIT VOLUNTATEM PATRIS MEI, etc., *Christus suam divinitatem manifestaverit?*

Resp. Affirmative, ut ex ipsis verbis aperte eruitur; et confirmatur, tum appellatione, qua innuit se absolute in iudicio vocandum

(1) XXVIII, 17. — (2) XIII, 11. — (3) I Cor., XII, 3.

Dominum; tum sententia finali, quam se ut iudicem prolaturum asserit.

III. — *Utrum impii homines vera possint edere miracula?*

Resp. Affirmative: miracula enim interdum fiunt, non merito operantis, sed beneficio recipientis, ad declarationem potentiae Christi. Unde legimus Caipham, tametsi impium, de Christo tamen vere prophetasse ⁽¹⁾; Balaam quoque vatem fuisse, Scriptura commemorat ⁽²⁾. Sed et Iudas, una cum ceteris Apostolis, ad Iesum accessit, sibi gratulans, quod mali etiam spiritus suis imperiis obtemperarent ⁽³⁾. Quinimo de quibusdam, Christum non sequentibus, legimus eos virtutes fecisse in nomine eius ⁽⁴⁾; et in Actibus, quidam de circumeuntibus exorcistis Iudaeorum leguntur daemonia eiecisse, dicendo: *Adiuro vos per Iesum, quem Paulus praedicat* ⁽⁵⁾. Attamen, nunquam huiusmodi mali homines miracula possunt edere in gratiam erroris, sed tantummodo in gratiam veritatis.

IV. — *Quid per pluviam, flumina et ventos mystice designatur?*

Resp. Generaliter intelligitur coniuratio in omnem domus partem: nam pluvia desuper obruit in tectum; flumina subtus eradicant, venti domus latera percutiunt. Specialiter autem, per pluviam, caro; per flumina, mundus; per ventum, diabolus potest intelligi.

V. — *Utrum per virum sapientem, mystice intelligi possit Christus, Ecclesiae institutor?*

Resp. Affirmative: Christus enim Ecclesiam suam, tanquam domum, in qua sunt fideles, supra petram, id est, supra fidei firmitatem, aedificavit; in quam quidem irruunt pluviae, id est adversitates; flumina, id est hominum persequentium agmina; venti, id est invisibiles hostes: nec tamen cadit unquam aut vincitur, quia super solidum fundamentum exstructa, quod est Christus Dominus, manet in aeternum.

VI. — *Quare Christus Dominus asserendo, magis quam argumentando, sermonem suum protulit?*

Resp. Quia docebat *sicut potestatem habens*, ideoque tanquam rerum omnium maximus iudex, *cuius non est argumentari, sed bronunciare*, ait Lactantius ⁽⁶⁾.

⁽¹⁾ Io., xi, 51. — ⁽²⁾ Num., xxiv, 17. — ⁽³⁾ Matth., x, 1; Luc., x, 17. —

⁽⁴⁾ Marc., ix, 37. — ⁽⁵⁾ Act., xix, 13. — ⁽⁶⁾ L. iii de falsa sapientia, cap. i.

SECTIO LVII.

(Mt. VIII, 1-4; Mc. I, 40-45; L. V, 12-16).

Argumentum. — *Vir plenus lepra accedit ad Iesum, qui eum iussu suo mundat. Illo autem praedicante et diffamante sermonem, turbae multae ad Christum undique conveniunt, ipse autem secedit in desertum et orat.*

Ratio Sectionis. — Quod miraculum hic relatum, illudmet sit, quod a tribus Evangelistis locis citatis narratur, ambigendum non est, unoquoque eandem Christi iussionem iisdem verbis referente: *Volo: mundare*. Quod autem attinet ad ordinem chronologicum, hic apud unum S. Matthaeum servari, ex ipsis eius verbis, comprobatur: *Cum autem descendisset...*, et ecce: qua dicendi forma, naturalis eventuum sequela solet designari; ideoque dicendum est, factum praesens prolationem sermonis in Monte immediate subsequutum. Congruus quippe ordo erat,

ut Christus prolatam sublimem doctrinam miraculis mox confirmaret. — Non desunt tamen qui miraculum hoc sermoni montano praemittunt, maxime ob verba Christi ad leprosum sanatum: *Vide nemini dixeris*, quod Christus non dixisset, si hoc miraculum inter turbas fecisset, quae eum descendentem de monte secutae sunt. — At dici potest leprosus ad Christum venisse et ab eo curatus fuisse, cum ille se a turba paulisper subduxisset et forsitan in aliqua domo consisteret; porro alterutrum inferri posse videtur ex sequentibus verbis S. Marci: *At ille egressus*, etc.

(a) UM autem descendisset de monte, secutae sunt eum turbae multae ¹: et ecce (b) factum est, cum esset in una civitatum ², et ecce vir plenus lepra ³ (c) veniens (d)

(a) Mt. VIII, 1. — (b) L. v, 12. — (c) Mt. VIII, 1. — (d) L. v, 12.

¹ Christi sanctitate atque gratia allectae, turbae multae illum sequuntur, ut audiant verba vitae ab eius ore prodeuntia.

² Censent aliqui hoc evenisse in Capharnaum, quo, ut putant, post Sermonem in monte secessit Dominus, et ubi sedem suam fixit. Hoc autem, silente Scriptura, tuto statui requit; imo huic adversari videtur, quod statim post hanc narrationem habet S. Marcus (¹): *Et iterum intravit Ca-*

pharnaum post dies. Quod autem hic refertur, non quidem in ipsa civitate, sed prope eandem eventum, cum leprosis non permitteretur in urbibus consistere. Poterant tamen in synagogas ingredi, loco separato eis assignato. Porro, dici potest Iesus tunc, aut solus, aut paucis tantum discipulis circumdatus fuisse, ut ex sequentibus eruitur (²).

³ Lepra per totum illius miseri hominis corpus diffusa erat et

(¹) II, I. — (²) Cf. supra, Rat. Sect.

et videns Iesum ⁴, (a) genu flexo, (b) adorabat eum; (c) et procidens in faciem ⁵, rogavit eum, dicens: *Domine, si vis, potes me mundare* ⁶. (d) Iesus autem misertus eius, extendit manum suam; et tangens eum ⁷, ait illi: *Volo: mundare* ⁸. Et cum dixisset, statim discessit ab eo lepra; et mundatus est ⁹.

(a) Mc. I, 40. — (b) Mt. VIII, 2. — (c) L. v, 12. — (d) Mc. I, 41-44.

omnibus patens, ut sic miraculi magnitudo clarius appareret. Genus hoc morbi, in se valde molestum, quo infirmus ab hominum societate excluderetur, tanquam plaga ab ipso Deo inflictā haberi solebat ⁽¹⁾.

⁴ Non solum exterioribus, sed maxime internis animi oculis, cernebat ille miser Iesum, caelestem animarum corporumque medicum.

⁵ Plurium virtutum actus leprosus ille, dum Christum adoratur, simul elicit: scilicet fidei et spei in Christi potentiam, necnon profundissimae humilitatis atque devotae reverentiae.

⁶ Pulchra fidei confessio! Certissimus fuit iste leprosus, divino lumine illi affulgente, hominem illum amantissimum, cuius doctrina tam excellens erat, tanquam Deum, posse efficere, et tanquam hominem, posse imperare sui corporis sanitatem; ideoque mirum non est, si statim exaudiri meruerit. Apud tres Evangelistas, eisdem verbis recitatur oratio leprosi, nisi quod apud S. Marcum deest nomen *Domine*, κύριε.

⁷ *Misertus*, graece est *σπλαγχνισθεὶς*, quasi intimis visceribus

commotus ⁽²⁾. Per contactum manus, tanquam instrumenti divinitatis, quae in ipso per hypostaticam unionem habitabat, sanavit Christus leprosum illum. En quanta fuit Domini nostri benignitas, qui miserum leprosum tangere non dedignatus est.

⁸ Per haec verba ostendit se Christus illummet esse, de quo dicitur ⁽³⁾: *Ipse dixit, et facta sunt*. — Porro, cum tres fuerint praecipui de Christo errores, scilicet, Photini, negantis veram Christi animam, Arii, eius divinitati invidentis, et Manichaei, carnem respicientis, — *VOLO dicit*, ait S. Ambrosius ⁽⁴⁾, *propter Photinum*; *IMPERAT*, propter Arium; *TANGIT, propter Manichaeum*. — Notandum, a quibusdam *ly mundare* accipi, quasi esset infiniti modi, cum revera sit imperativi passivi, ut ex graeco patet: θέλω, καθάρσθαι. — Habemus hic, sicut in sacramentis, signum externum verbis sensibilibus coniunctum.

⁹ Idem fuit Christo tangere leprosum et sanare. Agens enim infinitae virtutis effectum in instanti producere potest, si non sit contradictio, et ita rem fieri velit.

(1) Num., XII, 10; 2 Reg., III, 29; 4 Reg., V, 27; Is., LIII, 4. — (2) Cf. Marc., VIII, 2. Sect. cxxxI, n. 3. — (3) Ps. CXLVIII, 5. — (4) In Luc., I, v, n. 4.

Et comminatus est ei, statimque eiecit illum ¹⁰. (a) Et ipse praecepit illi: (b) *Vide, nemini dixeris* ¹¹: *sed vade, ostende te principi sacerdotum* ¹². *et offer pro emundatione tua, (c) munus quod praecepit Moyses in testimonium illis* ¹³. (d) At ille egressus coepit praedicare, et diffamare sermonem ¹⁴. (e) Perambulabat autem magis sermo de

(a) L. v, 14. — (b) Mc. I, 44. — (c) Mt. VIII, 4. — (d) Mc. I, 45. — (e) L. v, 15.

¹⁰ *Comminatus est ei, statimque eiecit eum*, in graeco, ἐμβρι-
μῳάμενος αὐτῷ εὐθὺς ἐξέβαλεν
αὐτόν⁽¹⁾, id est, severe iussit eum
Christus Dominus a se discedere,
cum tamen ille, ut patet, cum
Christo manere voluisset ⁽²⁾.

¹¹ Non absolute prohibet Chri-
stus leproso beneficium sibi im-
pensum manifestare, cum statim
subdatur: *Sed vade, ostende te*
sacerdoti. Voluit ergo ut primum
sacerdotibus sese praesentaret,
ne si hanc sanationem aliis prius
manifestasset, illi ex invidia re-
cusassent eum, tanquam curatum,
admittere. Deinde voluit Salvator
nos docere vanam fugere glo-
riolam, et solum Dei honorem in
omnibus prosequi.

¹² Sacerdotibus, propter ho-
norem ordinis, deferendum do-
cet Dominus; eisque occasionem
praebet, ut vel credendo salven-
tur, vel non credendo inexcusa-
biles fiant. — Ubi interpres
S. Marci habet, *principi sacer-*
dotum, in graeco trium evange-
listarum, legitur, τῷ ἱερεῖ, *sacer-*
doti. Porro, licet quilibet sacerdos

iudicare posset de lepra, num esse
curata, videtur tamen huiusmodi
iudicium, ob rei gravitatem, ex
pontificum interpretatione, prin-
cipi sacerdotum, id est uni ex vi-
ginti quatuor primoribus sacer-
dotum, qui vicissim per singulas
hebdomadas sacrificiis praeerant,
reservatum fuisse ⁽³⁾.

¹³ In Levitico legitur Moyses
iussisse, ut leprosus mundatus of-
ferret tortam panis duosque tur-
tures, atque sextarium olei ⁽⁴⁾,
Porro, cum caeremonialia legis
usque ad Christi passionem per-
durarent, voluit Dominus ut le-
galem hostiam leprosus immo-
laret, per hoc ostendens, mosai-
cam legem bonam et sanctam
fuisse. — *In testimonium illis*,
εἰς μαρτύριον αὐτοῖς, id est in
probationem, vel recognitionem
de sanata lepra, ab ipsismet sa-
cerdotibus faciendam: qui pro-
inde, ex hoc mirabili eventu po-
tuissent, si voluissent, Christi
divinam missionem, imo et di-
vinitatem, agnoscere.

¹⁴ Duplici praecepto urgente
leprosum: altero iuris positivi,

(1) Cf. Matth., ix, 30. — (2) Cf. Matth., ix, 25; Marc., v, 40; Act., ix, 40. —

(3) Cf. supra, Sect. I, n. 3, p. 5. — (4) Levit., xiv, 2-32.

illo ¹⁵; (a) ita ut iam non posset manifeste introire in civitatem ¹⁶, sed foris in desertis locis esset ¹⁷, et conveniebant ad eum undique (b) turbæ multæ ut audirent. et curarentur ad infirmitatibus suis ¹⁸. Ipse autem secedebat, in desertum, et orabat ¹⁹.

(a) Mc. I, 45. — (b) L. v, 15-16.

de non propalando miraculo, altero iuris naturalis, de gratiis benefactori congrue exhibendis, et quidem per impensi beneficii divulgationem, huic secundo, ut par erat, obedit vir ille, prætermisso priori, cuius proprius finis erat manifestare profundam Domini nostri humilitatem. — Dicit etiam potest, verba illa: *Nemini dixeris*, non fuisse vere prohibentis, sed solum humilitatis significantis, iuxta id quod alibi dicit Christus (¹): *Non quaero gloriam meam*. — *Sermonem*, τὸν λόγον, id est salutem a Christo acceptam: ubi λόγος ponitur pro ἔημα.

¹⁵ Fama virtutum ac sapientiae Christi quotidie latius diffundebatur, hominibus sibi invicem referentibus quid viderant et audierant, et nova Christo prodigia operante.

¹⁶ Christus in civitatem introire non poterat manifeste, quin statim turbæ ad eum undique confluerent.

¹⁷ Deserta petit loca Dominus

noster, non quod hominum frequentia a Dei contemplatione impediretur, sed ad nostram instructionem: ut scilicet discamus, post exteriora exercitia, ad secretiores confugere recessus, ibique conscientiae discussione et fervida oratione, ampliora charismatum dona a divina pietate postulare.

¹⁸ Percrebrescente fama miraculorum Christi, turbæ eum undique adeunt, etsi ille latere conaretur; et quidem, non solum corporis, sed animae quoque salutem ab eo obtinere sperabant.

¹⁹ Notandum, quam saepe Christus ad orationem confugerit: eloquens sane exemplum, quod si sequemur, omnia bona ultro ad salutem necessaria comparabimus. — Pro, *secedebat in desertum*, in graeco legitur: ἦν ὑποχωρῶν ἐν ταῖς ἐρήμοις, *erat secedens in desertis*, quod cum verbis S. Marci convenit, et sensum habet, Christum non uno loco, sed modo hic, modo illic constitisse.

(¹) Io., viii, 50.

QUAESTIONES.

I. — *Utrum leprosus adoraverit Christum cultu latriæ?*

Resp. Affirmative, ut inferri potest ex eius verbis: *Si vis, potes me mundare*, quibus omnipotentiam Christi et proinde eius divinitatem aperte professus est. Quapropter, dicendus est luce superna illustratus, ad agnoscendam divinam Christi naturam, sub humanitate latentem.

II. — *Utrum liceat sanitatem corporalem petere a Deo?*

Resp. Affirmative, uti patet exemplo huius leprosi; at, quia corporalis infirmitas animæ saluti non repugnat, sicut culpa, imo quandoque salubris est, ideo absolute petenda non est sanitas corporalis, sed beneplacito divinæ dispositionis totum est humiliter committendum, ita ut eatenus curari quaeramus, quatenus hoc Dei honori et nostræ æternæ saluti cedat.

III. — *Quanam fide petivit leprosus sanitatem?*

Resp. Primo, ea fide qua credidit in Christi omnipotentiam; secundo, fide quæ significat fiduciam sive confidentiam impetrandi quod quis petit. Longe autem differt hæc fides ab ea quam hæretici prætendunt, qua videlicet quis certo ac firmiter credat se consecuturum esse id quod petit: fides enim quæ orationes nostras comitari debet, ea est per quam animus in spem erigitur, non autem qua quis de effectu certus ac securus redditur.

IV. — *Utrum Christus, leprosum tangendo, contra legem egerit?*

Resp. Negative; primo, quia Christus ipse suo tactu leprosum mundavit, ideoque non leprosum, sed mundum tetigit. Secundo, quia quod lege vetabatur leprosi tactus, hoc erat ne tangens contraheret lepram; unde hac prohibitione non tenebatur qui tangebatur ad curandum. Sic olim Eliseus mortui cadaver tangendo, contra legem non egit, nec immunditiam contraxit ⁽¹⁾.

V. — *Quid relate ad Ecclesiam docet Christus, per hoc quod leprosum mundatum ad sacerdotes remisit?*

Resp. Per hoc Christus nos edocet, hominem christianum, quantumvis sit per contritionem et gratiæ infusionem a peccati lepra mundatus, teneri tamen congruo tempore, si adsit facultas, novæ Legis sacerdoti se ostendere, cor suum ei per veram con-

⁽¹⁾ 4 Reg., IV, 34.

fessionem aperiendo, cum Deus peccatum non nisi hac conditione dimittat, videlicet ut poenitens proponat confiteri, secundum praeceptum Christi.

VI. — *Quare leprosum a se sanatum a suo consortio Christus reiecit?*

Resp. Id quidem ad arcanam divinae Providentiae rationem pertinet, quod unum ad sui immediatam sequelam seligat, alium vero minime: dici forsitan potest, melius huic homini fuisse turbas, Iesum iugiter circumdantes, fugere, ne ex hominum admiratione damnum spirituale reportaret.

VII. — *Quare vetuit Iesus ne leprosus miraculum suae sanationis propalaret?*

Resp. Dicunt aliqui hoc Iesum fecisse, ne leprosus, aut eius divinitatem, nondum pro tantae rei manifestatione maturo tempore, praedicaret, aut Iudaeis occasionem daret regnum temporale, quasi cito restituendum foret, voto et re ipsa prosequendi. Neutrum tamen sustinetur, cum Christi comminatio de miraculo illo silentio premendo, effectum non sit sortita: repugnat autem Christum aliquid efficaciter voluisse, quod ipso eventu non sit adimpletum. Quocirca, non aliud dicendum videtur, nisi quod id divinus Praeceptor iusserit, affectu humilitatis, non tamen efficaci, sed conditionata voluntate, id est, si ita Deo placitum fuisset; potissime vero id praestitit, ut nobis exemplum daret vanam hominum laudem pro viribus fugiendi, et solius Dei gloriam persequendi.

SECTIO LVIII.

(Mt. VIII, 18-22; L. IX, 57-62).

Argumentum. — *Turbas ad se confluentes edocet Iesus de conditionibus ad se sequendum necessariis; et primo quidem, de contemptu bonorum huius mundi; secundo, de deserendis, Dei causa. parentibus; tertio, de constanter perseverando in Dei servitio.*

Ratio Sectionis. — Declinaturus turbas Dominus lacum traicere proponit, citra quem montes erant et desertum: quae autem hic narrantur evenerunt in itinere ad littus. Tanta vero est S. Matthaei cum S. Luca in re praesenti consensio, ut dubitandum non sit, eandem esse historiam, etsi non eodem temporis ordine, apud utrumque, narratam;

sed nec eadem amplitudine, cum duos S. Matthaeus, tres vero S. Lucas interlocutores inducat. — Notandum, quas habet S. Matthaeus, inter leprosi sanationem et praesens argumentum, historias, scilicet de instantanea sanatione servi Centurionis et socrus Petri, ad alia loca chronologice pertinere *.

(a) IDENS autem Iesus turbas multas circum se, iussit ire trans fretum ¹. (b) Factum est autem ambulanti-
bus illis in via, (c) accedens unus scriba ², ait illi: *Magi-*

(a) Mt. VIII, 18. — (b) L. IX, 57. — (c) Mt. VIII, 19-20.

¹ Hoc est trans mare Galilaeae, ad orientem, ad declinandum turbarum favorem. Per hoc autem quod Iesus trans fretum ire constituit, exemplum dat sacris praedicatoribus ac praelatis Ecclesiae, saepius recedendi a strepitu populi ad locum secretiorem, ad vacandum orationi, ut sic repleantur gratia illustrationis divinae, et quae divinitus perceperunt, aliis affectuose eructent. Volebat

ergo Dominus ostendere se, populo regem temporalem expectanti, minime favere velle; quo modo, alia vice in montem fugit, ne rex constitueretur (¹). — Dici etiam potest Dominus discessisse, ad declinandam Iudaeorum invidiam.

² *Unus*, εἷς, id est, unus aliquis, scilicet praecellens. Porro, honorum culmina, divitias ac vitae commoda inhiabant scri-

* De sanatione servi Centurionis agetur infra, Sect. LXXV; sanatio vero socrus Petri relata est supra, Sect. XLIII.

(¹) Io., VI, 15. Infra, Sect. CXVII.

ster, sequar te, quocumque ieris ³. Et dicit ei Iesus: *Vulpes foveas habent, et volucres caeli nidos: Filius autem hominis* ⁴ *non habet ubi caput reclinet* ⁵. (a) Ait autem ad alterum (b) de discipulis eius ⁶: (c) *Sequere me* ⁷. Ille autem dixit: *Domine, permitte mihi primum ire, et sepelire patrem meum* ⁸. (d)

(a) L. IX, 59. — (b) Mt. VIII, 21. — (c) L. IX, 59. — (d) Mt. VIII, 22.

bae: unde, volens Iesus huiusmodi terrenas affectiones in hoc scriba praeoccupare, illum compendiose edocet, qualis sit pauperimus vitae suae tenor. — Haec autem, quae hic marrantur, evenisse in via ad naviculam dicenda sunt ⁽¹⁾.

³ Ex visis stupendis Christi miraculis, res magna et emolumentum plena unicuique videri potuit, inter eius discipulos connumerari; at sequentibus verbis, protestatur Dominus, vehementer illum decipi, qui in sui sequela honores et divitias ambit, dum nec tectum sibi, nec pulvinar sit, cui fessum caput reclinet.

⁴ Solus Christus hoc nomine, scilicet *Filius hominis*, seipsum, et quidem quinquaginta circiter vicibus, appellat: quo officium suum messianicum designat, simulque affectum humilitatis et magnae in nos caritatis: quasi velit testari se communi nobiscum miseriae conditione, ad eam sublevandam, natum. Si autem quaeratur cuius hominis filius, respondetur, filius Mariae ⁽²⁾. — Nec obstat quod graece legitur τοῦ ἀνθρώπου: nam, ar-

ticulus τοῦ, sicut ipsum nomen ἀνθρώπος, indeterminatum est, et aequè stare potest pro feminino, ac pro masculino casu. — *Nidos*, κατασκηνώσεις, quod nomen generaliter *habitationem* significat.

⁵ En quomodo Dominus scribam istum, a suo errore, de ambiendis, in Christi sequela, honoribus atque divitiis, propriae abiectiois atque paupertatis ostensione retrahit. Ei igitur, per quem omnia facta sunt, ne parvum quidem erat spatium, quod suum, cum aliorum exclusionem, posset appellare. — Admiranda Christi responsio, qui scribam non aperte reprendit, sed suam vivendi rationem dulciter aperit.

⁶ Clemens Alexandrinus (†217), ex maiorum, ut videtur, traditione, discipulum hunc, cuius nomen Evangelista silet, ait fuisse Apostolum Philippum ⁽³⁾.

⁷ *Sequere me*, mentis affectu, operis imitatione et corporis gressu.

⁸ Similem dilationem Eliseus iam olim postulaverat ⁽⁴⁾. Ceterum valde sancta erat, pènes Hebraeos, cura mortuos, maxime parentes, sepeliendi.

(1) Cf. Matth., VIII, 23. — (2) Cf. supra, Sect. XXVII, n. 14. — (3) L. III Stro-mat., n. IV. — (4) 3 Reg., XIX, 20.

Iesus autem ait illi : *Sequere me*⁹, *et dimitte mortuos sepelire mortuos suos*¹⁰; (a) *tu autem vade, et annuntia regnum Dei*¹¹. Et ait alter : *Sequar te, Domine; sed permitte mihi primum renuntiare his quae domi sunt*¹². Ait ad illum Iesus : *Nemo mittens manum suam ad aratrum et respiciens retro, aptus est regno Dei*¹³.

(a) L. IX, 60-22.

⁹ Vult Deus nos, se vocante, prompte sequi; rationesque dilationis, etsi interdum videantur plausibiles, suae voluntati esse postponendas edocet.

¹⁰ Id licet bonum esset, negavit tamen Christus, ne, ob morae periculum, maius bonum, perfecta scilicet sui sequela, impediretur. In eo enim erat Christus ut navigium conscenderet: petita autem induciae obstitissent, ne magistrum in itinere maritimo sequeretur ille discipulus. Ceterum, lex tum pontifici maximo, tum nazaraeo praescripta erat, ne exequiis defunctorum, quantumvis proximorum, interessent⁽¹⁾. Attamen, officio mortuum illum sepeliendi Christus non obstat, cum id per alios, quam per hominem hunc, impleri posset.

¹¹ Non obstant haec verba ei quod supra dixerat: *Sequere me*; nam annuntiare regnum Dei, est Christum sequi doctrinae susceptione et operis imitatione. Hoc exemplo, docet nos Christus, se postulare animum promptum atque generosum.

¹² Cupiebat ille personis et rebus domesticis valedicere. Bo-

num sane id erat quo significabat suam voluntatem ab his omnibus discedendi: hoc tamen ei periculo cedere potuisset, ne a necessariis et familiaribus plus aequo domi detineretur, atque a perfecte et prompte Christum sequendo demum praepediretur. — Pro latino Vulgatae: *His quae domi sunt*, graecus habet, ἀποτάσσασθαι τοῖς εἰς τὸν οἶκόν μου, *valedicendi iis* (qui sunt) *in domum meam*: quae verba proprie ad domesticos et familiares referenda sunt.

¹³ Quid sit manum mittere ad aratrum et respicere retro, exemplo in Scriptura posito, patescit: nimirum, sicut sulcus recta linea formari nequit, nisi aratrum ducens oculum ante se directum habeat; ita, qui se rebus caelestibus dicare velit, caveat oportet, ne mundanis rursus desideriis obligetur. Huc facit quod scribit Plinius⁽²⁾: *Arator, nisi incurvus, praevaricabitur*; hinc quoque est verbum *delirare*, quod est a sulco evagari: *lira* enim est sulcus, sive fossa recta in agro. — Porro, videmus Petrum quidem ad piscationem, post vocationem, red-

(1) Levit., xx; Num., vi. — (2) Hist. Nat., xviii, 29.

iisse; Matthaeum autem ad telonium minime fuisse reversum, cum illud absque peccato, id vero vix sine peccato, praestari valeret. Sibivult ergo phrasis ista, hominem a peccato revocatum et ad Christi sequelam adscitum, si quidem peccandi consuetudinem non exspoliet, nec firmiter

divino Magistro inhaerere proponat, neutiquam aptum esse regno Dei. Ex hoc habemus, Dominum nostrum altius quid docuisse, quam vel Eliseus praestiterit, cui Elias facultatem fecit ut patrem et matrem oscularetur, antequam illum sequeretur (4).

QUAESTIONES.

I. — *Utrum scriba ille, vanae gloriae et lucri temporalis appetitu, Christum sequi voluerit?*

Resp. Ita quidem plures censent; imo aiunt nonnulli, hominem illum, cum vidisset Iesum miracula patrantem, hanc et ipsum potestatem, ut postea fecit Simon Magus, lucri gratia, inhiasse. — At id ex Christi responsione non colligitur, qui illum tantum edocuit difficultates sui discipulatus. Dicit ergo potest scriba hic, animo sincero accessisse, etsi lateret in eo ulcus avaritiae.

II. — *Quare Christus se Filium hominis appellare voluit?*

Resp. Videtur Dominus noster, in hac appellatione, quam sibi propriam facit, respexisse ad vaticinium Danielis (2): *Ecce cum nubi- bus caeli quasi filius hominis veniebat, et usque ad antiquum dierum pervenit, et dedit ei potestatem, et honorem, et regnum*: ubi ambigendum non est, quin venturus Messias designetur, cui iudicium super universum humanum genus Deus pollicetur. Porro, Christus non solum tanquam filius hominis in mundo apparuit, sed etiam cum hac sui manifestatione aperte coniunxit iudicativam potestatem, quam a Patre accepit: puta, ubi dicit (3): *Potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est*, et rursus (4): *Videbitis filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, et venientem in nubi- bus caeli*. Igitur, cum haec ad officium Messiae formaliter pertineant, hinc appellatio haec: *Filius hominis*, proprie aequivalet huic, quod dicatur Messias.

III. — *Utrum per haec verba: FILIUS HOMINIS NON HABET, etc., Christus scribae illi proponere voluerit vitae instabilis rationem, potius quam paupertatem?*

Resp. Ita quidem censuere nonnulli protestantium, at perpe-

(1) 3 Reg., xix, 19. — (2) viii, 13, 14. — (3) Io., v, 27. — (4) Matth., xxvi, 64.

ram; cum homo ille iam paratum se exhibuerit sequi Christum quocumque ivisset: unde animo iam promptus erat illo pergendi, quo Christus ipse perrexisset.

IV. — *Cur Christus pauperem vitam elegit?*

Resp. Ob multiplices rationes. Primo, ut Scripturam impleret: sic enim primus eius adventus in paupertate describitur ⁽¹⁾: *Exulta satis, filia Sion: ecce rex tuus veniet tibi iustus et salvator, ipse pauper*. Secundo, ut facto ipso comprobaret id quod verbis ultro docebat, videlicet, omnia temporalia contemnenda esse propter spem futuri saeculi. Tertio, ne putaretur divitiarum collatione vel promissione, discipulos sibi attraxisse. Quarto, ut merito suae paupertatis, veras nobis divitias compararet, iuxta illud ⁽²⁾: *Propter nos egenus factus est, cum dives esset, ut illius inopia divites efficeremur*.

V. — *Utrum Christus domum propriam habuerit?*

Resp. Negant nonnulli, aientes Mariam et Ioseph bonis, quae ex paterna hereditate possederant, ultro abrenuntiasse, huic Christi mandato perfecte se conformantes ⁽³⁾: *Omnia quaecumque habes vende, et da pauperibus*. — At videtur rectius dicendum, huic Christi praecepto parentes eius satis paruisse, omnia superflua abiiciendo; necessaria tamen vitae, inter quae computantur victus et tectum, statui convenientia, ita retinuisse, ut tamen eisdem cor nullo modo apponerent. Ceterum, etsi domum Christus habuerit, tamen ob apostolicae vitae labores, ab eadem saepius abesse debuit; unde Ieremias vehementer admirans, eum ita alloquitur ⁽⁴⁾: *Quare quasi colonus venturus es in terra, et quasi viator declinans ad manen dum? Quare venturus es quasi vir vagus?*

VI. — *Utrum pater eius discipuli, qui licentiam postulavit a Christo illum sepeliendi, revera tunc fuerit mortuus?*

Resp. Volunt nonnulli, his verbis: *Permitte me primum ire et sepelire patrem meum*, sensum esse: Permitte, ut tantisper maneam apud patrem, usquedum ille moriatur, eumque ego sepeliam: quod ideo confingunt, quia si pater eius iam fuisset mortuus et nondum sepultus, filius ab eo insepulto non recessisset; praeterea, Christus officium humanitatis erga patrem, quod tam compendiose absolvi poterat, minime censendus esset prohibere voluisse. — Probabilius tamen dicitur, patrem tunc revera mortuum esse, eiusque mortem filio, in comitatu Christi iam existenti, ac promptum habenti animum illum sequendi, repente nuntiatam fuisse: Dominum vero illi prohibuisse quominus extremum ei impenderet humanitatis

⁽¹⁾ Zach., IX, 9. — ⁽²⁾ 2 Cor., VIII, 9. — ⁽³⁾ Luc., XVIII, 22. — ⁽⁴⁾ Ier., XIV, 8, 9.

officium, quatenus sciebat hoc illi impedimento fore, quin se sequeretur: cum enim homo ille se iam ei, tanquam discipulum, tradidisset, facile a sancto proposito, tum blandimentis propinquorum, tum cupiditate hereditatis paternae, potuisse, avocari. Ceterum, cum statim postea exhibeatur Christus navim conscendisse, ille Dominum sequi non potuisset, si moras, in patris sepultura, nexuisset.

VII. — *Quid sibi vult mortuos sepelire mortuos suos?*

Resp. Per mortuos, qui suos mortuos sepeliunt, hic intelliguntur homines saeculares, quibus unice cordi est cura rerum temporalium. Christianus homo autem, etsi rebus huius mundi totaliter se expedire non valet, semper tamen in suis occupationibus oculum ad caelestia defixum tenere debet, ne saecularibus negotiis obrutus maneat.

VIII. — *Utrum discipulus ille Christum revera sit secutus?*

Resp. Probabiliter affirmative, ut inferri potest ex verbis Christi: *Sequere me, dimitte*, etc.; ex quibus inferri potest, discipulum illum bono animo a Iesu licentiam hanc petiisse: non enim probabile est, quod Dominus eum sic vocasset, si simulatione ille usus fuisset; unde homo ille discipulatum non respuit, sed tantum pietatis animum erga patrem suum manifestavit, cum propositum haberet Christum quidquid eveniret, sequendi.

SECTIO LIX.

(Mt. VIII, 23-27; Mc. IV, 35-40; L. VIII, 22-25).

Argumentum. — *Exorta tempestate, navis in qua dormiebat Dominus, periclitari coepit; quare discipuli illum suscitant, qui, eorum incredulitate increpata, ventis ac mari imperans, mirantibus hominibus, perfectam restituit tranquillitatem.*

Ratio Sectionis. — Sedatam mirabiliter tempestatem, tres simul Evangelistae, eisdem fere verbis, etsi non eodem loco, referunt: solo videlicet S. Matthaeo seriem chronologicam, ut apparet, observante. Enimvero, S. Marcus et S. Lucas praesens miraculum nonnisi post narrationem diversarum parabolarum ponunt, quas S. Matthaeus ad caput XIII differt: post quod ait hic Evangelista quod Christus *dimissis turbis, venit in*

domum *. Planum igitur est, parabolas alio tempore recitatas fuisse; aliunde S. Lucas et S. Marcus, ipsis quibus utuntur verbis, sat aperte convincuntur, suae narrationis tempus noluisse determinare, cum ille quidem indefinite dicat **: *In una dierum*; hic vero ***: *In illa die*, quod vel referri potest ad aliquem diem antea factum, vel rationabiliter potest intelligi positum pro: *In illo tempore*.

(a) ACTUM est autem in una dierum (b), ascendente eo in naviculam ¹, secuti sunt eum discipuli eius ². (c) Et ait illis in illa die, cum sero esset factum: *Transeamus contra*; (d) *transfretemus trans stagnum* ³. (e) Et dimittentes turbam, assumunt eum ita ut erat in navi, (f) et ascende-

(a) L. VIII, 22. — (b) Mt. VIII, 23. — (c) Mc. IV, 35. — (d) L. VIII, 22. — (e) Mc. IV, 36. — (f) L. VIII, 22.

¹ Iesum vidimus, superiori Sectione, versus mare, cum discipulis ambulasse: cum ergo littus, unum alterumve eorum alloquens, attigisset, illico navim ingressus est: navim, inquam, non cortinatam negotiatorum, sed simplicem et pauperem piscatorum, eximiam sic nobis humilitatem patefaciens.

² Vult Dominus dilectos discipulos secum in naviculam ingredi, ut testes fiant insignis miraculi quod, ut maris gubernator, mox patraturus erat.

³ Dici potest Christus mandatum transfretandi, quod dederat antequam scriba sibi occurreret, iterasse, postquam videlicet cum

* Matth., XIII, 36. Infra, Sect. CII. — ** Luc., VIII, 22. — *** Marc., IV, 35.

runt ⁴. (a) Et aliae naves erant cum illo ⁵. (b) Et navigantibus illis, obdormivit ⁶. (c) Et facta est procella magna venti; (d) et ecce motus magnus factus est mari ⁷; (e) et fluctus mittebat in navim, ita ut impleretur navis. (f) Et complebantur et periclitabantur ⁸. (g) Et erat ipse in puppi super cervical dormiens ⁹. (h) Et accesserunt ad eum discipuli eius, et suscitaverunt eum, dicentes: (i) *Magister, non ad te pertinet, quia perimus?* (k) *Domine, salva nos, perimus;* (l)

(a) Mc. iv, 36. — (b) L. viii, 23. — (c) Mc. iv, 37. — (d) Mt. viii, 24. — (e) Mc. iv, 37. — (f) L. viii, 23. — (g) Mc. iv, 38. — (h) Mt. viii, 25. — (i) Mc. iv, 38. — (k) Mt. viii, 25. — (l) L. viii, 24.

hoc scriba et cum aliis duobus, de quibus capite sequenti, in via locutus fuerat.

⁴ Ex hoc apparet quam prompte discipuli mandatum Christi sint executi. Turbae vero nonnisi invitae a Domino recedunt, aegre se a dilecto praeceptore separari sinentes.

⁵ Sic plures parabantur insignis miraculi testes.

⁶ Iesus naturae defectibus, quos sponte susceperat, cedit; ex quo abunde constat, illum nobis in natura simillimum, absque tamen peccati labe, extitisse. Somnus huiusmodi non impediabat, in parte superiori animae, contemplationem divinae Essentiae, iuxta illud⁽¹⁾: *Ego dormio et cor meum vigilat.*

⁷ Haud infrequens est etiamnum, in mari Genesareth, subita maris convulsio, cui originem dant venti qui in eo, turbinis instar, vehementer perflant. — Pro, *facta est*, S. Lucas habet *descendit*, κατέβη, vento procel-

loso et turbine a montibus altioribus in depressum locum irruentibus.

⁸ Quod habet S. Marcus: *Et fluctus mittebat in navim*, in graeco est: καὶ τὰ κύματα ἐπέβαλλεν. quod transferri potest: *Et fluctus irruebant.* — Non solum autem navis, in qua Christus dormiebat, sed aliae quoque naves aqua complebantur et periclitabantur, ut ex S. Luca colligimus, licet verba haec ad personas possint referri. — In graeco S. Marci additur, ἤδη, iam: ita ut navicula iam repleretur undis.

⁹ Τὸ προσκεφάλαιον. Hoc nomine significari videtur lignum ad puppim positum, super quod posset caput ad dormiendum reclinari. Licet dici possit, Christo defesso et quiescere volenti, discipulos, officii causa, subdidisse capiti eius pulvillum, quo commodius quiesceret: quod officiosum ministerium mansuetus et humilis Dominus minime recusavit, ut verum se hominem

(1) Cantic., v, 2.

praeceptor, perimus ¹⁰. (a) Et dicit eis Iesus: *Quid timidi estis, modicae fidei?* ¹¹ Tunc surgens, imperavit. (b) increpavit ventum et tempestatem aquae; (c) comminatus est vento, et dixit mari: *Tace, obmutesce* ¹². Et cessavit ventus; et facta est tranquillitas magna ¹³. Et ait illis: *Quid timidi estis? necdum habetis fidem?* (d) *Ubi est fides vestra?* ¹⁴ (e) Porro homines mirati sunt, (f) et timuerunt timore magno.

(a) Mt. VIII, 26. — (b) L. VIII, 24. — (c) Mc. IV, 39-40. — (d) L. VIII, 25. — (e) Mt. VIII, 27. — (f) Mc. IV, 40.

ostenderet, et discipulorum bonae actioni bene precaretur.

¹⁰ Haud certe perfecta fuit discipulorum fides in Christum, cum debuissent confidere se esse in peculiari eius tutela, quos ille ad suum regnum spirituale fundandum vocaverat, nec posset navis, quae Christum portabat, obrui fluctibus, ita ut mundi Salvator periret: unde ab eodem mox dulciter increpantur. — *Non ad te pertinet, οὐ μέλει σοι, non est tibi curae?* Id est, non tibi cordi est, quod perimus. — *Praeceptor, ἐπιστάτα*, quo nomine, non tam doctor, quam quiauctoritate praeest, significatur.

¹¹ Non quilibet timor a Christo condemnatur, sed timor ille qui fidem opprimit, animum deiicit eiusque pacem perturbat, atque fiduciam consequendae salutis obruit.

¹² Graece, apud Synopticos, habetur, ἐπεσταμήσεν, *increpavit* vel *imperavit*: qua dicendi formula, Dominus noster se tanquam auctorem et dominum naturae prodidit, rebus materiali-

bus, non secus ac rebus ratione utentibus, imperans, quae eius voci illico parere coguntur. Prius igitur Dominus ventum increpat, qui ferox reddiderat mare; tum silentium sonanti mari imponit, iubens ut velut camo os obduratum habeat: hoc enim significat graeca vox, πεφίμωσο.

¹³ In hoc opere, divinitatis suae omnipotentiam Christus aperte monstravit: imperare enim caecis naturae elementis, eaque ad nutum subiecta habere, solius Dei est. In quo quidem fundatur id, quod a theologis vocatur potentia obedientialis, qua omnes res creata obedit suo Creatori ad nutum. — *Tranquillitas, γαλήνη, serenitas* vel *tranquillitas maris*, statim effecta, comprobatur evidentiam miraculi: nonnisi enim paulatim post tempestatem naturaliter induci solet perfecta maris sedatio.

¹⁴ Hoc iterum inculcat Christus, ut ostendat quanti sit facienda fides, secundum id quod ipsemet alibi protulit ⁽¹⁾: *Si habueritis fidem sicut granum*

(1) Matth., XVII, 19

et dicebant ad alterutrum: *Quis, putas, est iste?*¹⁵ (a) *Quia et ventis et mari imperat;* (b) *venti et mare obediunt ei*¹⁶.

(a) L. VIII, 25. — (b) Mt. VIII, 27.

sinapis, dicetis monti huic: Transi hinc illuc, et transibit; et nihil impossibile erit vobis.

¹⁵ Hominum admiratio procedebat ex magnitudine rei, cuius causam deprehendere non poterant; timor vero, ex eminenti dignitate Christi, quem talia patrantem videbant. At non eodem modo his motibus afficiebantur omnes: plures enim in Christi divinitatem credebant, quem iam viderant mira plura patrantem; alii vero prima vice testes erant tanti operis; rursum,

ex hominibus illis, alii erant aliis melius circa Christum affecti, et sic propius ad fidem acquirendam accedebant.

¹⁶ Inanimatis rebus solus Deus imperat per auctoritatem, iuxta illud (¹): *Tu dominaris potestati maris; motum autem fluctuum eius tu mitigas.* Quapropter homines illi, viso hoc mirabili eventu, in opinionem induci potuerunt, Christum fuisse plus quam simplicem hominem, cum nullus unquam propheta solo suo imperio tale quid patrasset.

QUAESTIONES.

I. — *In quonam defuit discipulorum fides, ut isti a Christo meruerint increpari.*

Resp. Discipulorum fides in eo defuit, quod Christum dormientem putaverint se minime posse protegere, quasi dormienti res minus ei innotescerent, quam vigilantem, et somnus actum rationis, in eo, sicut in ceteris hominibus, impediret. Nam, quod dixerunt: *Domine, salva nos*, ex fide manavit, qua crediderunt Iesum esse ad salvandum potentem; quod vero addiderunt: *Perimus*, ex timore processit; quod autem eum suscitaverunt, ex ignorantia et fidei imperfectione ortum habuit; cum opus non esset Iesum dormientem et quiescentem excitare, sed potius credere debuissent Dominum, non minus dormientem, quam vigilantem, eos posse exaudire. Sicut ergo fuit fidei infirmitas in regulo (²) et archisynagogo (³), putantibus Christum absentem id non posse, quod praesens poterat, ita fuit in discipulis, putantibus necesse sibi esse Christum a somno excitare, ut ab ipso adiuventur.

(¹) Ps. LXXXVIII, 10. — (²) Io., IV, 49. Supra, Sect. XXXVIII, n. 9, p. 249. —

(³) Matth., IX, 18; Marc. V, 22; Luc. VIII, 41. Infra, Sect. LXV, n. 3.

II. — *Utrum infirmam discipulorum fidem Christus bis increpaverit.*

Resp. Probabiliter affirmative, ut colligere est ex ipsorum Evangelistarum narratione, S. Matthaeo dictam obiurgationem referente cum Magistrum discipuli e somno excitarunt, S. Marco vero ac S. Luca illam recitantibus post iam sedatam tempestatem: nisi dici velit ab his ultimis Evangelistis chronologicum ordinem non omnino servatum fuisse. — Quidquid tamen dicatur, ex praedicta obiurgatione, quam nullus sacrorum scriptorum praetermisit, sat aperte edocemur, quanti faciat Dominus magnam in divino adiutorio fiduciam; atque debere nos maiorem de statu nostro securitatem concipere in magnis procellis, Domino nobiscum praesente, quam in magna tranquillitate et quiete sine illo, quod esset si, verbi gratia, contra eius voluntatem, publicis curis aut officiis nos abdicare vellemus, ne a quiete turbaremur.

III. — *Quid significat tempestas a Christo Domino sedata?*

Resp. In hoc eventu pulcrum cernunt Patres figuram, tum tentationum, quibus anima christiana agitur, tum persecutionum, quas mali contra ipsum Christum, necnon contra Ecclesiam suscitant. Navis ergo signat animam vel Ecclesiam, mare vero vitam praesentem, omnis generis periculis obnoxiam; dormiens denique Iesus repraesentat vel tepidam vel pene sopitam animae fidem, vel Dei providentiam sese interdum celantem, quasi Ecclesiam aut amicos suos opportuna destituat adistentia. Excitatur Iesus a somno, quando Deum anima fiducialiter invocat, vel quando ipsemet mirabili aliquo facto, se in Ecclesia manifestat: semper vero pie invocatus suis succurrit misericors, liberationem a tentationibus, periculis et persecutionibus praebens, ad tempus tamen, usquedum videlicet nova exurgant certamina, novis, eius gratia et adiutorio, victoriis coronanda. Egregia sunt quae habet Tertullianus ⁽¹⁾: *Navicula illa figuram Ecclesiae praeferibat, quod in mari, id est saeculo, fluctibus, id est persecutionibus et tentationibus, inquietatur, Domino per patientiam velut dormiente, donec orationibus Sanctorum in ultimis suscitatus, compescat saeculum et tranquillitatem suis reddat.*

IV. — *Quinam fuerunt homines illi qui, sedatam tempestatem, admirati sunt et timuerunt?*

Resp. Hi potuerunt esse tum discipuli, tum nautae, vel extranei, qui in navi erant cum Christo, aut etiam in aliis navibus: ita tamen ut diversus esset, in his et illis, admirationis et timoris affectus. Et quidem, discipulis, Christi divinitatem iam aliquo modo

⁽¹⁾ De Bapt., c. 12.

cognoscentibus, fuerunt admiratio et timor ex fide provenientes; scilicet infinitam Dei in Christo operantis potentiam admirati, sensu eius immensae dignitatis percellebantur; aliis vero vagus quidam inerat stupor, non valentibus intelligere quomodo homo abiectus et humilis, qualis erat Christus, rem tam miram patrare valeret. *Non discipuli, sed nautae, et ceteri, qui in navi erant, mirabantur, ait S. Hieronymus* ⁽¹⁾. *Sin autem quis contentiose voluerit, eos, qui mirabantur, fuisse discipulos, respondebimus, recte homines appellatos, qui necdum noverant potentiam Salvatoris.*

V. — *Qua ratione dici possunt creaturae sentire potentiam Creatoris?*

Respondet idem S. Hieronymus ⁽²⁾: *Ex hoc loco intelligimus, quod omnes creaturae sentiant Creatorem. Quas enim increpatur, et quibus imperatur, sentiunt imperantem: non errore haereticorum, qui omnia putant animantia, sed maiestate Conditoris, quae apud nos insensibilia, illi sensibilia sunt.*

(1) L. I. Comment. in c. viii S. Matth. — (2) L. cit.

SECTIO LX.

(Mt. VIII, 28-32; Mc. V, 1-13; L. VIII, 26-33).

Argumentum. — *Iesu in regione Gerasenorum existenti duo occurrunt homines, a spiritibus immundis dire vexati, saevi nimis, quorum alter a daemoniorum legione acriter agitabatur: utrumque vero Dominus mirabiliter sanat, daemonibus in porcos introeuntibus.*

Ratio Sectionis. — Mirabile hoc factum, a tribus Evangelistis, Matthaeo, Marco et Luca, statim post sedatam in Mari Galilaeae tempestatem, narratur: nisi quod S. Matthaeus, duos a daemones obsessos recitat, S. Marcus vero et S. Lucas unum tantum, hac, ut videtur, de

causa, quia hic a daemoniorum legione acrius vexaretur: ex quo plures ex Patribus censuerunt, alterum demoniacum ab uno tantum daemone fuisse possessum: ambos tamen piissimus Dominus aequae misericorditer ac perfecte sanasse perhibetur.

(a) T navigaverunt. (b) Et cum venisset trans fretum (c) maris in regionem Gerasenorum, (d) quae est contra Galilaeam ¹, et cum egressus esset ad terram, (e) statim (f) occurrerunt ei duo ² habentes daemonia, de monumentis exeuntes ³, saevi nimis. ita ut nemo posset transire per viam illam ⁴. (g) Vir quidam, qui habebat daemonium iam temporibus multis, et vestimento non induebatur, neque in

(a) L. VIII, 26 — (b) Mt. VIII, 28. — (c) Mc. v, 1. — (d) L. VIII, 26-27. — (e) Mc. v, 2. — (f) Mt. VIII, 28. — (g) L. VIII, 27.

¹ In alio maris littore, ex adverso scilicet Galilaeae, erat regio Gerasenorum, a Gerasa, vel Genezar, principali illius terrae civitate, sic appellata. Dicta etiam est regio Gadarenorum, ab alia urbe eiusdem littoris, nomine Gadara.

² Unus ex his a multis daemonebus erat obsessus, ut mox dicetur: unde de hoc, quem so-

lum recensent S. Marcus et S. Lucas, principaliter sermo recurret.

³ Ibi non in domibus habitabant; sed, adigente eos daemone, in sepulcris satis spatiosis, quae vel in rupe excavata, vel arte constructa erant, commorabantur.

⁴ Daemonibus istis data fuerat potestas homines, per hos miseros energumenos crudeliter tractandi, adeo ut illaesus atque

domo manebat; (a) homo in spiritu immundo, qui domicilium habebat in monumentis; et neque catenis iam quisquam poterat eum ligare: quoniam saepe compedibus et catenis vinctus, dirupisset catenas, et compedes comminuisset; et nemo poterat eum domare. Et semper die ac nocte in monumentis et in montibus erat, clamans, et concidens se lapidibus⁵. (b) Is, ut vidit Iesum (c) a longe, cucurrit, (d) procidit ante illum. (e) et adoravit eum⁶: et clamans voce magna, dixit: *Quid mihi, et tibi, Iesu, Fili Dei altissimi?* (f) Et ecce clamaverunt, dicentes: *Quid nobis et tibi, Iesu, Fili Dei?*⁷

(a) Mc. v, 2-5. — (b) L. VIII, 28. — (c) Mc. v, 6. — (d) L. VIII, 28. — (e) Mc. v, 6-7. — (f) Mt. VIII, 29.

securus per viam illam nemo posset transire.

⁵ Minutam hic habemus descriptionem tristium effectuum, quos daemon in corporibus obsessis exercet: hominem videlicet feraliter agitat, et tanquam indomitam belluam huc illuc discurrere facit, eumque magna vi, tum propriae voluntatis regimini, tum aliorum ductui subtrahit, illum cogens ad violentas sibi manus iniiciendas: quae omnia perpetrat diabolus, vi illius potestatis, quam super motum localem corporum possidet. — Non abs re notat S. Marcus daemoniacum hunc actum fuisse ab immundo spiritu: ut ostendat quanam et animae et corpori vulnera per luxuriam infligantur. — Porro, decet nos gratias ex corde Domino nostro reddere quod, sub nova Lege, ordo aliquis est specialiter deputatus, scilicet exorcistatus, ad repellendas daemonum obsessiones. Quod si corporales obsessio-

nes non sunt hodie tam frequentes, non cessat tamen daemon tyrannicam suam in homines exercere potestatem, et maxime per tentationes luxuriae, necnon per hodiernas spiritismi praxes, illos in ruinam praecipitare. — Notandum, sepulcra, apud Iudaeos, tanta altitudine et latitudine extructa fuisse, ut quis in eis erectus stare potuerit; unde eiectis a sociali vita habitaculum perbere poterant.

⁶ Impulit diabolus daemoniacum, ut Iesum adoraret, quo illum efficacius ad suam concedendam petitionem flecteret.

⁷ Quae conventio vel similitudo inter nos, insanos et obsessos, et te, sapientem et sanctum? Hoc daemones dicunt, quia naturali quadam sagacitate, visis miraculis et cognitis vaticiniis aliisque effectibus, quodammodo suspicabantur Christum esse Dei Filium. Haec autem confessio, potius ex necessitate, quam ex voluntate, processit: velut si ser-

*Venisti huc ante tempus torquere nos?*⁸ (a) *Obsecro te*, (b) *adiuro te per Deum, ne me torqueas*⁹. (c) *Praecipiebat enim spiritui immundo*: (d) *Exi, spiritus immunde, ab homine*¹⁰. (e) *Interrogavit autem illum Iesus, dicens: Quod tibi nomen est?*¹¹ (f) *Et dicit ei: Legio mihi nomen est, quia multi sumus*¹²; (g) *quia intraverant daemonia multa in eum*¹³. (h) *Et deprecabatur eum multum, ne se expelleret extra regionem*¹⁴. (i) *Et rogabant illum, ne imperaret illis, ut in abyssum irent*¹⁵. (k) *Erat autem non longe ab illis*

(a) L. VIII, 28. — (b) Mc. v, 7. — (c) L. VIII, 29. — (d) Mc. v, 8. — (e) L. VIII, 30. — (f) Mc. v, 9. — (g) L. VIII, 30. — (h) Mc. v, 10. — (i) L. VIII, 31. — (k) Mt. VIII, 30.

vus fugitivus, verbera metuens, domino submisso et humiliter loquatur, ut sibi parcat. — Quod S. Marcus et S. Lucas ab uno tantum daemoniaco prolatum referunt, S. Matthaeus utrique attribuit.

⁸ Id est, ante diem iudicii, quando plena et finalis erit reproborum damnatio, nec poterit amplius daemon hominibus nocere.

⁹ Id est, ne prohibeas, quominus noceam: poena enim daemonibus est a nocendo impedi. Quocirca legimus (¹): *Descendit diabolus ad vos, habens iram magnam, sciens quod modicum tempus habet*.

¹⁰ Praecipienti Christo daemon omnino obedire cogitur.

¹¹ Interrogavit Iesus, non ut ipse sciret, sed ut congruum responsum eliceret, ut videlicet praesentibus notum faceret, a quanta daemonum potestate hunc hominem esset liberaturus.

¹² Per legionem hic non determinatus numerus, sed magna quaedam multitudo intelligitur, videlicet, ut minimum, tot numero erant daemones, quot porci, in quos postea missi sunt.

¹³ His verbis comprobatur daemonis testimonium veridicum fuisse. Ille quidem mendax est, et cum de suo loquitur, mendacium profert (²); at, compellente eum divina virtute, veritatem utique elicit.

¹⁴ Gerasenorum regio partim a gentilibus incolebatur, partim ab Hebraeis, qui tamen ob diuturnam cum ethnicis conversationem, a vero Deo discesserant et daemonibus serviebant. Hi ergo daemones Christum enixe rogabant, ne extra regionem, ubi solium tenebant, expellerentur; ex quo sat evidenter confitebantur, nihil se contra Dei voluntatem et absque eius licentia exequi posse.

¹⁵ In idem redit haec altera

(¹) Apoc., XII, 11. — (²) Io. VIII, 44.

(a) circa montem grex porcorum magnus, pascens. (b) Daemones autem rogabant eum, (c) ut permitteret eis in illos ingredi, (d) dicentes: *Si eiicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum*, (e) *ut in eos introeamus* ¹⁶. Et concessit eis statim Iesus; (f) et ait illis: *Ite* ¹⁷. (g) Et exeuntes spiritus immundi introierunt in porcos. (h) Et ecce impetu abiit totus grex per praeceps in mare (i) ad duo millia, et suffocati sunt in mari, (k) et mortui sunt in aquis ¹⁸.

(a) Mc. v, 11. — (b) Mt. viii, 31. — (c) L. viii, 32. — (d) Mt. viii, 31. — (e) Mc. v, 12. — (f) Mt. viii, 32. — (g) Mc. v, 13. — (h) Mt. viii, 32. — (i) Mc. v, 13. — (k) Mt. viii, 32.

daemonum petitio, qui hoc ipso fatebantur, locum sibi congruum esse abyssum, seu infernum, ad quem ultimo detrudi debebunt. Nam quod extra infernum ad tempus commorantur ad homines tentandos, hoc ex Dei sapientia procedit, qui ordinavit ut daemones quoque ad hominum sanctificationem, modo suo, concurrant, scilicet, iuxta ordinem a divina Providentia aeternaliter praestitutum.

¹⁶ Petitionem hanc fecerunt daemones, tum ut hominibus illius regionis, quantum possent, in substantiis nocerent, tum ut odibilem eis redderent praesentiam Christi inter eos, quasi perditio illius gregis eidem adscribi deberet, sicque eum Geraseni e finibus suis, ut postea fecerunt, eiicerent. — Notandum, ex his verbis deduci, daemones quidquam voluptatis derivare ex eo quod non solum hominibus, sed etiam animalibus nocumentum inferunt. — Advertendum ulterius, in graeco S. Matthaei, legi *μαχράν*, *longe*, sine particula *non*:

sed adverbium hoc *μαχράν* usurpatur etiam ad significandam rem simpliciter ab alia remotam. Ceterum, intervalla magna sunt, vel modica, secundum quod aliis intervallis minoribus et maioribus comparantur.

¹⁷ Multiplici de causa concessit Iesus daemonibus ut in porcos ingrederentur: primo, ut nos edoceret, immundis animalibus hominem peccatorem similem esse, et fere aequo iure a daemone possideri; secundo, ut errorem Sadducaeorum corrigeret, spirituum existentiam negantium; tertio, ut simul punirentur tum Hebraei carnem suinam contra legis vetitum libere manducantes, tum negotiatores illam carnem libere vendentes. Utcumque res se habet, per hoc ostendit Christus se dominum esse totius universi.

¹⁸ Porci, daemonibus illos motu celerrimo ac rabido cursu agentibus, praecipitanter, id est per locum praecipitem et tortuosum, in mare exsilierunt, ubi submersi atque suffocati sunt: in mare, inquam, Genesareth, cum alius

ibi lacus non esset. Eusebio Caesariensi, teste S. Hieronymo ⁽¹⁾, ad eam regionem pertinere videtur, ubi sunt hodie ruinae Gersa.

QUAESTIONES.

I. — *Quid intellexit daemon, cum dixit: VENISTI HUC ANTE TEMPUS TORQUERE NOS?*

Resp. Per haec verba: *Ante tempus*, daemon intellexit *ante diem iudicii*: sat enim clare sciebat, usque in hanc diem, homines esse a daemonibus tentandos; at daemon iste et qui cum eo erant, conquerebantur se, ante hanc diem, potestate hominibus nocendi privatum iri. Etsi enim daemones poenas inferni semper secum gerant, eis tamen solatio esse videtur, quod per mundum vagentur et hominibus noceant: unde Christum deprecabantur, ne in abyssum irent ibique detruderentur. Attamen, in hisce daemonis verbis, prophetia quaedam, quam ille non intendebat, continebatur, scilicet adveniente Christi regno, magnam partem potestatis hominibus nocumentum afferendi, qua hucusque gavisus fuerat, mox eidem auferendam.

II. — *Quo pacto dicenda est potestas diaboli in mundo, post Christi adventum, diminuta?*

Resp. Potestas diaboli in mundo, post Christi adventum, non est per se et absolute diminuta; sed in tantum eius exercitium coarctatum mansit, quatenus per fidem et sacramenta, necnon per sacramentalia Ecclesiae, eiicitur a cordibus hominum, atque praepeditur quominus noceat. Igitur, mirandum non est, daemonem in infideles magnam adhuc, exercere potestatem; similiter, in apostatas a fide aut in malos christianos qui, puta, spiritismi superstitionibus indulgent, suam malignam potestatem explicare multipliciterprehenditur.

III. — *Utrum de fide sit, diabolus interdum homines vel animalia obsidere?*

Resp. Affirmative, ut ex multis utriusque, et signanter novi Testamenti, locis, eruitur: unde et prostant rituales exorcismi, ad daemones ab hominibus, necnon ab animalibus et rebus ipsis expellendos.

(1) De situ et nom. hebr., *Gergesa*.

IV. — *Utrum nobis liceat exquirere a diabolo alicuius secreti notitiam?*

Resp. Negative, quia diabolum compellere nequimus ad verum proferendum, ideoque semper adest periculum ne mendacio eius decipiamur. — Nec obstat quod Christus Dominus id fecisse videatur: ipse enim decipi aut seduci nequibat, et diabolum adigere poterat ad verum proferendum: sic etiam ivit cum diabolo tentatore suo in civitatem sanctam et in montem excelsum, cum probe sciret se ab illo vinci non posse. Pariter sanctos viros, gratiam miraculorum habentes, supradicta prohibitio non tenet, si quidem obtinuerint potestatem, sive cogendi diabolum ad promendam veritatem, sive illum a corporibus obsessorum eiiciendi: quae omnia etiam ministerio exorcistatus rite complentur.

V. — *Utrum nomen LEGIO sit proprio aliquorum angelorum?*

Resp. Negative, sed tantum hic ponitur hoc nomen ad ingentem numerum malorum spirituum designandum. Ubi imprimis advertendum est, angelis cum ipsi sint incorporei et vocali locutione non utantur, propria non esse nomina, quibus, tanquam vocabulis, inter se distinguantur, sed uniuscuiusque proprietas illi loco nominis est, quae interdum, nostri causa, vocabulo exprimitur: sicut nomen Raphael, significat *medicina Dei*, Gabriel, *fortitudo Dei*, etc.

VI. — *Quid opus fuit daemonibus petere ut in porcos irent, cum mox inde essent discessuri, porcis suffocatis?*

Resp. Alia fuit in hoc facto intentio daemonum, alia intentio Dei. Daemones quidem hac sua voluntate intenderunt hominibus ulterius nocere; Deus autem id eis ad momentum permisit, ut manifestum fieret ἀνόμους, seu inobedientes, Iudaeos illius regionis, contra legem porcos alendo, graviter peccasse. Attamen, mox ac in porcos ingressi sunt, daemones ipsi quasi sic existentes ministri divinae iustitiae, misera haec animalia in aquas submerserunt; at simul ipsi damnum sibi intulerunt: nam, suffocatis porcis, continuo in abyssum descendere coacti sunt. Hinc ad rem notat S. Augustinus ⁽¹⁾: *Non habeatis pro magno exaudiri ad voluntatem: habete pro magno exaudiri ad utilitatem; ad voluntatem etiam daemones exauditi sunt... Aliquando Deus iratus dat quod petis, et Deus propitius negat quod petis.*

(1) Sermo CCCLIV ad contin., c. VII, n. 7.

SECTIO LXI.

(Mt. VIII, 33-34; Mc. V, 14-20; L. VIII, 34-39).

Argumentum. — *Nuntiantibus pastoribus id quod evenerat, tota civitas exit obviam Iesu, quem rogant ut transeat a finibus eorum: porro, Iesus non permittit eum, qui a daemone vexatus fuerat, se sequi: hic vero coepit praedicare in Decapoli.*

Ratio Sectionis. — Sequelam historiae liberationis obsessorum regionis Gerasenorum Synoptici e vestigio concorditer subdunt, nisi quod unus S. Matthaeus praetermittit petitionem ab uno illorum factam

Christum sequendi. Quod autem brevi tantum temporis intervallo inibi Dominus sit commoratus, ex toto historiae contextu deducitur; ita ut probabiliter dici possit Dominus ibi ultra biduum moram non traxisse.

(a) UOD ut viderunt factum (b) pastores (c) qui pascebant (d) eos, fugerunt ¹, et nuntiaverunt in civitatem, et in agros, (e) et in villas (f) omnia, et de eis qui daemonia habuerant ². Et ecce tota civitas exiit obviam Iesu, (g) videre quid esset factum. Et veniunt ad Iesum, et vident illum, qui a daemonio vexabatur, sedentem, vestitum, et sanae mentis, (h) ad pedes eius; et timuerunt ³.

(a) L. VIII, 34. — (b) Mt. VIII, 33. — (c) L. VIII, 34. — (d) Mc. v, 14. — (e) L. VIII, 34. — (f) Mt. VIII, 33. — (g) Mc. v, 14-15. — (h) L. VIII, 35-36.

¹ Tam insolito horrendoque facto perculsi timebant pastores, ne et ipsi a daemonibus invaderentur, aut etiam verebantur ne damnum submersi gregis suae culpa imputaretur.

² Ex hoc facto, Deo ita disponente, nova sumi potuit occasio ut Christi virtus et potestas hominibus illius regionis amplius manifestaretur.

³ Admirari hic libet effectus liberationis a daemonis vexatione

in homine isto: invenitur enim iam sedens, quem antea nemo domare poterat; vestitus, qui huc illuc nudus vagabatur, saeve se concidens; deinde sanae mentis perhibetur, qui in monumentis et montibus vesanos edebat clamores. Maxime vero gratia Christi commendatur in eo, quod ad eius pedes tam humilis ille consistat: ex quo inferre licet, a Domino nostro diabolus, non solum a corpore, sed etiam ab anima

Nuntiaverunt autem illis et qui viderant quomodo sanus factus esset a Legione, (a) et de porcis ⁴. Et rogare coeperunt eum (b) omnis multitudo regionis Gerasenorum, (c) ut transiret a finibus eorum, (d) quia magno timore tenebantur ⁵. Ipse autem ascendens navim, reversus est ⁶. (e) Cumque ascenderet navim, coepit illum deprecari qui a daemonio vexatus fuerat, ut esset cum illo ⁷, et non admisit eum ⁸; sed ait illi: (f) *Redi in domum tuam* (g) *ad tuos, et annuntia illis quanta tibi Dominus fecerit, et misertus sit*

(a) Mc. v, 16. — (b) L. VIII, 37. — (c) Mt. VIII, 34. — (d) L. VIII, 37. — (e) Mc. v, 18-19. — (f) L. VIII, 39. — (g) Mc. v, 19-20.

huius hominis eiectionem fuisse: nam et mox dicitur rogasse Dominum, ut ad eius sequelam admitteretur.

⁴ Utraque res rudium illorum hominum mentes stupore affecerat: scilicet, quod daemones Christus eiecisset, et quod porcorum grex in mare praeceps ruisset.

⁵ Geraseni rogant Dominum ut transeat a finibus suis, non quidem ex humilitate, quemadmodum illum de eadem re rogaverant Petrus (¹) et Centurio (²), qui indignos se reputantes qui in eius praesentia consisterent, verebantur ne in illum se irreverentes proderent, et divinam inde vindictam concitarent. Sed Geraseni isti, hinc suorum peccatorum conscii, illinc vero vitam emendare nolentes, timebant ne, cum porcorum amissione, alia quoque sibi damna obvenirent ex Christi praesentia; ideoque illum rogaverunt ut a finibus suis

discederet, quasi essent de conservandis agris ac possessionibus unice solliciti. Christus vero malam eorum animi dispositionem cernens, eos revera deseruit, licet non totaliter, cum eis fidei praecone miserit, ut dicitur.

⁶ Protinus Iesus navim ascendit, transmeaturus in Capharnaum.

⁷ Ex hoc quod dicitur *coepit*, innuitur hominem illum repetito a Christo efflagitasse, ut se ad illius sequelam admitteret. Nec postulavit tantum ut turbis adiungeretur quae Christum generatim sequebantur, quod sine tali petitione consequi potuisset, sed signanter ut ad eius discipulatum propius pertineret.

⁸ Non ex despectu Dominus noster hunc hominem ad suos remisit, sed ut Gerasenis continenter ille testimonio esset mirabilium Christi operum, et ut eosdem efficacibus verbis ad poenitentiam adduceret.

(¹) Luc., v, 8. — (²) Ibid., vii, 6.

*tui*⁹. Et abiit, et coepit praedicare in Decapoli, quanti sibi fecisset Iesus. Et omnes mirabantur¹⁰.

⁹ Notanda eximia Salvatoris humilitas, qui praedictae sanationis meritum soli Deo vult adscribi, licet utique dicere potuisset: *Annuntia quanta tibi ego fecerim*, scilicet, et ut Deus, principaliter, et ut homo, instrumentaliter.

¹⁰ Ex hoc deducere licet, Gerasenos, ex sanati daemoniaci praedicatione, bonos fructus retulisse, cum admiratio operum Dei initium esse soleat conversionis mentis et cordis.

QUAESTIONES.

I. — *A quo, vel a quibus vestitus fuit daemoniacus ille?*

Resp. Dici potest vestitus fuisse benigna opera Apostolorum, ut infertur ex hoc quod ad hunc hominem alii necdum accesserant.

II. — *Cur sanatum daemoniacum ad sui sequelam Christus Dominus admittere noluit?*

Resp. Dicunt aliqui hoc fuisse, quia ille ex solo timoris motivo ad hoc petendum ducebatur, ne videlicet daemon illum iterum obsideret; cui tamen contradicit illud sacri Textus: *Abiit et coepit praedicare*; ex quo infertur illum certe in animo habuisse glorificare Deum. Alii censent, Dominum in sui sequela habere noluisse hominem, cuius praesentia vanae ostentationi inservire potuisset, cum potius vellet veritatem suae missionis ex humilitate clarescere. — At, melius ac verius dicitur Christus voluisse ut Gerasenis, qui suam non ferebant praesentiam, homo ille relinqueretur, ut esset testis simul et praeco mirabilium operum quae patraverat. Ex quo docemur, non semper faciendum esse opus quod sua natura perfectius sit, sed potius quod, pro tempore et loco, ex cognita Dei voluntate, faciendum suadetur. Ex hoc etiam deducitur, non currentis neque volentis esse, specialem assequi in regno Christi dignitatem.

III. — *Utrum daemoniacus ille a quo legio eiecta fuerat, animo sanatus manserit?*

Resp. Affirmative, ut patet ex hoc quod et Christum rite cognoverit, et eius discipulus et comes perpetuus fieri cupierit.

IV. — *Quaenam religio in Decapoli tempore Domini nostri vigebat?*

Resp. Urbes illae Decapoleos, ab Alexandro Macedone, dum Asiam invasit, Graecorum imperio subiugatae, ideoque dictae graecanae, Graecorum idololatriam, ut plurimum, sequebantur ⁽¹⁾.

V. — *Cur iussit Iesus daemoniacum a se sanatum miraculum propalare, cum alias, ne tale quid fieret, vetuerit?*

Resp. Id quidem Iesus ne in Iudaea fieret, prohibuit, eo quod volebat ibi potissime humilitatis exempla demonstrare ⁽²⁾; at in regione decapolitana, inter homines magna ex parte gentiles, Dei mirabilia praedicari debebant, ut sic via sterneretur eorum pleniori conversioni.

(1) Cf. Sect. LXIV, Quaest. VI, p. 281. — (2) Cf. Sect. LVII, Quaest. VI, p. 348.

SECTIO LXII.

(Mt. IX, 1-8; Mc. V, 21; II, 1-12; L. VIII, 40; V, 17-26).

Argumentum. — *Ad Iesum, Capharnaum reversum ac domi sedentem, accedunt viri paralyticum in lecto portantes; quem prae turba per ianuam inferre non valentes, per tegulas submittunt ante Iesum. Hic primum ei peccata dimittit; tum, murmurantibus pharisaeis, perfectam corporis sanitatem, in signum redditae sanitatis animae, restituit.*

Ratio Sectionis. — Paralytici sanationem Synoptici, mira rerum consensione, diversis tamen locis, referunt. S. Matthaeus quippe illam immediate post daemoniaci liberationem ponit; S. Marcus vero et S. Lucas illam praemittunt vocationi Levi Alphaei, seu Matthaei: dum praecedenti narrationi de daemoniacorum liberatione e vestigio subinferunt accessum Iairi, principis Synagogae, ad Iesum, ad impetrandam filiae sanitatem, praesenti narratione post sanationem leprosi relata. — Porro notandum est, apud Synopticos tria haec concorditer secundum ordinem referri: primo, paralytici sanationem; secundo, vo-

cationem S. Matthaei; tertio, quaestionem de ieiunio. Atqui, referente S. Matthaeo *, princeps illae Synagogae, Iairus, se ad Christum praesentavit, dum ille cum discipulis Ioannis de ieiunio disputaret. Ergo concludere licet, praecedentis capitis narrationem sponte suscipere, non Iairi accessum ad Christum, sed paralytici sanationem, uti revera habet S. Matthaeus. — Praemitti tamen huic narrationi debent paralleli loci S. Marci ** et S. Lucae ***, qui quidem cum S. Matthaei introductorio sermone conveniunt ****, et quibus praecedens historia praesenti narrationi colligatur.

(a) T cum transcendisset Iesus in navi rursum trans fretum, convenit turba multa ad eum: (b) erant enim omnes exspectantes eum ¹. (c) Et iterum intravit Capharnaum, (d) civitatem suam, (e) post dies ². (f) Et factum

(a) Mc. v, 21. — (b) L. VIII, 40. — (c) Mc. II, 1. — (d) Mt. IX, 1. — (e) Mc. II, 1. — (f) L. v, 17.

¹ Divulgata iam fama de miraculis Iesu, homines galilaei, cum illius adventum avidè exspectassent, ad eum invisendum turmatim nunc confluent.

² Iam diximus, Capharnaum appellari civitatem Iesu, hac potissimum de causa, quia ibi specialiter tribus ultimis vitae suae annis, commoratus est, ac plu-

* Matth., IX, 18. — ** Marc., v, 21. — *** Luc., VIII, 40. — **** Matth., IX, 1.

est in una dierum ³; (*a*) et auditum est quod in domo esset ⁴, et convenerunt multi, ita ut non caperet neque ad ianuam ⁵. (*b*) Et ipse sedebat docens ⁶, et erant pharisaei sedentes et legis doctores ⁷. qui venerant ex omni castello Galilaeae, et Iudaeae, et Hierusalem ⁸. Et virtus Domini erat ad sanandum eos ⁹. Et ecce viri (*c*) venerunt ad eum, ferentes (*d*) in lecto hominem qui erat paralyticus, (*e*) qui a quatuor portabatur ¹⁰; (*f*) et quaerebant eum inferre, et

(*a*) Mc. II, 2. — (*b*) L. v, 17-18. — (*c*) Mc. II, 3. — (*d*) L. v, 18. — (*e*) Mc. II, 3. — (*f*) L. v, 18-19.

ribus signis illam illustrem reddidit (¹). — Quod dicitur *iterum intravit*, referendum est ad id quod supra ex S. Luca retulimus (²).

³ Scilicet conversationis et praedicationis Christi in hoc saeculo: quo tempore fuit vere spiritualis dies in cordibus credentium, qui tunc a Christo, sole sapientiae et iustitiae, illuminabantur atque inflammabantur.

⁴ In quibusdam graecis codicibus legitur εἰς οἶκον, *in domum*, subintellecto videlicet participio εἰσελθεῖς, *ingressus*, vel simili. Ceterum plures sunt in novo Testamento loci, ubi εἰς pro ἐν promiscue ponitur.

⁵ Plures videlicet foris stabant; unde haec populi frequentia ad maiorem miraculi divulgationem ordinabatur. — Pro, *neque ad ianuam*, in graeco est, τὰ πρὸς τὴν θύραν, *ea quae ad portam*: scilicet, non solum domus ipsa, sed loca etiam ianae propiora, ut vestibulum, multitudinem continere non poterant.

⁶ Sedere doctoribus congruit atque iudicibus; Christus autem omnium doctorum doctor est, et omnium iudicum iudex, ideoque congruenter describitur sedens.

⁷ Nonnulli studio legis divinae Christum invisuri accesserant; alii vero invidiae spiritu permoti, quia iam totus populus, Iudaeorum doctoribus relictis, ad Iesum confluebat.

⁸ Hoc dicitur per accommodam distributionem, ut sensus sit, homines ex valde multis castellis advenisse.

⁹ Id quod dicitur, *eos*, non ad pharisaeos aut legis doctores referendum est, sed ad turbas, de quibus principaliter agitur, quae graece, ὄχλοι, genere masculino, dicuntur. Ceterum dici potest, concordantiam hic non grammaticalem, sed logicam observari.

¹⁰ Paralysis privat hominem naturali membrorum calore et motu, eumque immobilem reddit, ita ut adiutorio alieno indigeat, ad hoc ut de loco ad locum transferatur.

ponere ante eum ⁴¹. Et non invenientes qua parte (a) possent offerre eum illi prae turba, (b) ascenderunt supra tectum, (c) nudaverunt tectum ubi erat; et patefacientes, (d) per tegulas submiserunt (e) grabatum in quo paralyticus iacebat (f) in medium ante Iesum ⁴². (g) Cum autem vidisset Iesus fidem illorum ⁴³, (h) dixit paralytico: *Confide, fili* ⁴⁴, *remittuntur tibi peccata tua* ⁴⁵. (i) Erant autem illic quidam de scribis sedentes, (k) et pharisaei dicentes (l) intra se, (m) et cogitantes in cordibus suis: *Quid hic sic loquitur? Blasphemat. Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?* ⁴⁶

(a) Mc. II, 4. — (b) L. v, 19. — (c) Mc. II, 4. — (d) L. v, 19. — (e) Mc. II, 4. — (f) L. v, 19. — (g) Mc. II, 5. — (h) Mt. IX, 2. — (i) Mc. II, 6. — (k) L. v, 21. — (l) Mt. IX, 3. — (m) Mc. II, 6-8.

⁴¹ Commendanda est horum simplicium hominum fides, quibus tanta erat Christi clementia et potentiae existimatio, ut crederent satis esse se hunc aegrotum coram Christo ponere, ut sanaretur.

⁴² Scala extra domum existente, ut moris est in Palaestina, facile paralyticum supra tectum, quod solarii instar, planum erat, elevare potuerunt; et apertura facta in tegulis tecti quod nudaverunt, hominem illum, lectulo cubantem, funibus adhibitis, in medio ante Iesum submittere.

⁴³ Interiori mentis intuitu cognovit Iesus excellentem actum fidei, quem illi, et maxime paralyticus, interius tunc eliciebant. Hic vero, praeter actum fidei et spei, elicuit etiam actum profundae humilitatis et sincerae contritionis.

⁴⁴ Magnam Salvatoris benignitatem libet admirari, dum fiduciam paralytici exstimulat,

quae utique deficere potuisset, si ille potius quam Christi clementiam considerasset audaciam praesentis facti, quo Magistri instructio sic intempestive interrumpebatur, ac periculum fiebat, ne tegula aliqua vel tabula in adstantes prolaberetur.

⁴⁵ Sanationem huius paralytici incipit Christus ab anima, illam postea extensurus usque ad corpus. Nimirum, cum et paralyticus, et qui eum portabant, aliud petere non intenderent, nisi corporis sospitatem, Christus tamen, qui liberalissimus est, et merita supplicum excedit et vota, plus largitus est, quam a se peteretur.

⁴⁶ Dimittere peccata per auctoritatem principaliter soli Deo competit: idipsum tamen homini Christo competit, tum quod id merito suae passionis consecutus fuerit, tum quia est instrumentum Dei excellentissimum: convenit etiam sacerdotibus novae Legis necnon sacramentis, maxi-

Quo statim cognito Iesus spiritu suo, quia sic cogitarent intra se, dicit illis ¹⁷: (a) *Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris?* ¹⁸ (b) *Quid est facilius, dicere paralytico: Dimittuntur tibi peccata* (c) *tua, an dicere: (d) Surge, tolle grabatum tuum, et ambula?* ¹⁹ *Ut autem sciatis, quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata* ²⁰, (ait paralytico) ²¹: *Tibi dico: Surge, tolle grabatum tuum* ²², et

(a) Mt. ix, 4. — (b) Mc. ii, 9. — (c) Mt. ix, 5. — (d) Mc. ii. 9-11.

me baptismo et poenitentiae, quae sunt sacramenta mortuorum, id praestare ministerialiter: denique, dimittere peccata convenit gratiae formaliter. — Hic porro inveniuntur pharisaei ardentes zelo, at non secundum scientiam: potuissent enim scire, ex prophetiis et ex visis Christi miraculis, illum qui sic loquebatur, esse revera Filium Dei, aut saltem missum a Deo, ad eius gloriam et hominum salutem per peccati deletionem promovendam.

¹⁷ Probat se Iesus non blasphemasse, sed tanquam verum Deum paralytico peccata remisisse: primo, secreta cordis pharisaeorum pandendo; secundo, infirmum hominem solo imperio ac propria virtute et auctoritate curando, quorum utrumque Dei proprium est.

¹⁸ Cur, quaerit Christus, plena mentis advertentia et cordis consensu, mihi blasphemiam impunitatis, qui *non quaero gloriam meam, ... sed honorifico Patrem meum?* (¹).

¹⁹ Licet peccata dimittere

maius in se sit quam paralysim sanare, hoc tamen propria potestate praestare, auctoritativo imperio, subito ac perfecte, solius Dei increatae potestati congruit.

²⁰ Id est, ut per signum sensibile compertum habeatis. — Potestas, hic, non excellentiae significatur, quae Christo ut homini competeat, sed potestas divina; nam Christus loquitur de eadem potestate qua paralyticum verbo erat curaturus, quae profecto divina erat potestas. Ulterius, de illa potestate hic agitur, de qua loquebantur scribae, dicentes: *Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?* — Notandum, verba, *in terra*, aequae referri posse ad nomen *potestatem*, ac ad verba *dimittendi peccata*: potestas scilicet Christi qua, ut Deus, principaliter, et ut homo, instrumentaliter, peccata dimittit, in terra formaliter exercetur.

²¹ Haec duo verba maioris intelligentiae causa ponuntur.

²² Grabatum proprie est fulcrum lecti; significat autem rude lecticae genus, quo utuntur pauperes. Iubet igitur Dominus pa-

(¹) Io., viii, 50, 49.

vade in domum tuam ²³. (a) Et confestim consurgens coram illis, tulit lectum in quo iacebat, (b) et abiit coram omnibus (c) in domum suam, magnificans Deum ²⁴. Et stupor apprehendit omnes, et magnificabant Deum, (d) qui dedit potestatem talem hominibus ²⁵. (e) Et repleti sunt timore, dicentes: *Quia vidimus mirabilia hodie*; (f) *quia nunquam sic vidimus* ²⁶.

(a) L. v, 25. — (b) Mc. II, 12. — (c) L. v, 25. — (d) Mt. IX, 8. — (e) L. v, 26. — (f) Mc. II, 12.

ralytico tollere grabatum suum, ad maiorem collati beneficii manifestationem. Non enim illum Christus solummodo sanavit, sed tantas etiam ei vires contulit, ut lecticam, usque in domum suam, propriis ferret humeris.

²³ Paralyticum hunc a se sanatum, sicut etiam daemonicum liberatum, Dominus noster ad sui sequelam non vocavit, sed ad suos remisit; ut ille, per continuam accepti beneficii memoriam, familiares suos ad Incarnationis mysterium cognoscendum facilius adduceret.

²⁴ Sicut morbus, iubente Domino, confestim recessit, ita infirmus ille voci Christi incunctanter paruit, et Christo cor eius movente, magnalia Dei annuntiavit.

²⁵ Simples turbæ, visis mi-

rabilibus Christi operibus, motu vehementis admirationis in Deum ferebantur, sicque magis disponebantur ad divina beneficia percipienda; scribi vero et pharisæi corda sua clauderant, ne gratiæ inspirationes perciperent.

²⁶ Pluraliter dicitur *mirabilia*, quia in uno opere sanationis huius paralytici plura mira virtualiter contenta relucunt. Primo quidem, refulget ineffabilis Christi mansuetudo et benignitas, qua miserum illum hominem suscepit; secundo, adstantes mirantes audiunt peccata eidem fuisse remissa; tertio, cognoscunt cordium cogitationes Christum minime latere; quarto denique, testes existunt instantaneæ atque completæ sanationis paralytici: unde vere exclamare unanimiter possunt: *Nunquam sic vidimus*.

QUAESTIONES.

I. — *Quamnam fidem habuit paralyticus iste?*

Resp. Fides illa non fuit sola animi persuasio de Christi benignitate et potentia atque fiducia sanationem ab eo consequendi, sed fuit fides explicita de Christi, veri Dei et veri hominis, vivifica virtute. Cum enim, absque fide, saltem implicita, in Christi simul

divinitatem et humanitatem, obtineri iustificatio nunquam potuerit, hic vero adesset ipsemet iustificationis auctor, Iesus Christus, hinc non satis fuit hunc paralyticum credere implicite in aliquem Mes-siam redemptorem, sed eum, quem propriis cernebat oculis, tanquam suum Salvatorem expresse credidit.

II. — *Quomodo potestas remittendi peccata, probatur ex huius paralytici sanatione?*

Resp. Cum miraculorum operatio a Deo ordinetur ad manifestandas operationes vitae supernaturalis, hinc Iudaei, viso stupendo Christi prodigio curationis paralytici, inferre debuerunt illum non mentiri, cum paralytico illi praedicaret remissionem suorum peccatorum. *Fit carnale signum*, ait S. Hieronymus ⁽¹⁾, *ut probetur spirituale*. Ad rem quoque S. Augustinus ⁽²⁾: *Verum de Deo cogitabant, sed Deum praesentem non videbant. Fecit ergo quod viderent, et dedit quod crederent*.

III. — *Quomodo dimisit Christus peccata paralytico, cum hic huiusmodi remissionem nec intenderet, nec postularet?*

Resp. Christus, ex sua misericordia, paralytico, attenta illius atque etiam portatorum fide, infudit displicentiam seu contritionem de propriis peccatis, qua ad veniam consequendam praeparatus est. Dici igitur potest, aegrum hunc, forsitan ob sua peccata morbo paralytico afflictum, aliqualem habuisse fidem potentiae Christi, in ordine ad sanitatem tum corporis tum animae recipiendam. Opportune notat S. Ambrosius ⁽³⁾: *Magnus Dominus, qui aliorum merito, ignoscit aliis; et dum alios approbat, aliis relaxat errata... Si gravium peccatorum diffidis veniam, adhibe precatores, adhibe Ecclesiam, quae pro te precetur, cuius contemplatione, quod tibi Dominus negare posset, ignoscat*.

IV. — *Quomodo intelligenda sunt Christi verba, in casu quod paralyticus iste tunc fuerit sine mortali peccato?*

Resp. In hoc casu, verba Christi: *Remittuntur tibi peccata tua*, intelligenda sunt de venialibus, vel etiam de mortalibus remissis, quoad remissionem poenarum, quae adhuc luendae restabant, aut etiam de gratia sanctificante, cuius virtute peccata remittuntur.

V. — *De quanam potestate agitur, in hoc quod dicuntur turbae magnificasse Deum, QUI DEDIT POTESTATEM TALEM HOMINIBUS?*

Resp. Aliqui hic intelligunt potestatem dimittendi peccata,

(1) In h. l. — (2) In Ps. xxxvi, Enarr. III, 3. — (3) Exp. in Luc., l. v, n. II.

de qua Dominus supra locutus fuerat, dicens: *Ut autem sciatis quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata*: quam potestatem Christus se habere miraculo demonstraverat. Alii vero dicunt, intelligendum de potestate aegrotos verbo sanandi, quia turbae internum beneficium remissionis peccatorum non viderunt, sed tantummodo externum sanationis opus, ad quod alludebant, cum dicebant: *Quia vidimus mirabilia hodie*. — At responderi melius potest, turbas duo simul intellexisse, scilicet potestatem morbos curandi, et potestatem peccata dimittendi: et illa quidem visibiliter apparebat; haec autem per priorem potestatem comprobata manebat.

VI. — *Quare dicitur potestas haec data HOMINIBUS pluraliter?*

Resp. Hoc dicitur per enallage numeri, scilicet pro *homini*, sicut in hoc ⁽¹⁾: *Defuncti sunt qui quaerebant animam pueri*; et pariter ⁽²⁾: *Latrones... improperabant ei*. Quanquam dici potest Spiritus Sanctus hoc dicendi modo, significare voluisse, potestatem, de qua supra, multis hominibus fore communicandam.

VII. — *Quonam timore turbae correptae sunt?*

Resp. Partim timore reverentiali, partim timore servili. Nimirum, ex tanto prodigio, magnitudinem divinae potentiae sanctitatemque Christi Domini pensantes, suam fragilitatem et culpam clarius adverterunt, sicut umbra ex luce melius cognoscitur, ideoque maiorem conceperunt formidinem divinae ultionis et reverentialem pavorem respectu auctoris miraculi.

VIII. — *Quid per paralyticum significatur?*

Resp. Per paralyticum significatur homo luxuriosus et accidiosus, quem peccatum privat expedito animae motu, et quasi insensibilem reddit, in rebus ad divinum servitium spectantibus. Huiusmodi igitur, per operam pastorum et doctorum Ecclesiae, ad Christum, non media carnali turba, sed per tegulas, seu per viam spiritualium considerationum, adducitur; misericors vero Deus, illorum fidem conspiciens, iubet infirmo illi a peccato, in quo per consensum iacere videtur, resurgere, Deoque in gaudio deservire.

(¹) Matth., II, 20. — (²) Ibid., xxvii, 44. Infra, Sect. cccxxxvi. n. I.

SECTIO LXIII.

(Mt. IX, 9-13; Mc. II, 13-17; L. V, 27-32).

Argumentum. — *Levi Alphaei, Matthaeus nomine, accersitus a Iesu, illum statim sequitur, eique parat convivium magnum in domo sua: quod cum indigne ferrent pharisaei, eos redarguit Christus, affirmans se venisse non vocare iustos, sed peccatores ad poenitentiam.*

Ratio Sectionis. — A tribus primis Evangelistis narratur, et quidem eodem historiae ordine, S. Matthaei vocatio ad apostolatam, quod fuit

statim post completam mirabilem curationem paralytici: unde dubitandum non est, praesentem revera huic facto locum competere.

(a) T post haec exiit (b) rursus ad mare ¹, omnisque turba veniebat ad eum; et docebat eos ². Et cum praeteriret, vidit Levi Alphaei, (c) publicanum ³, (d) hominem sedentem in telonio ⁴, Matthaeum no-

(a) L. v, 27. — (b) Mc. II, 13-14. — (c) L. v, 27. — (d) Mt. IX, 9.

¹ Curato Iesus paralytico in Capharnaum, rursus accedit ad maris littus, ad quod muri civitatis aedificati erant: quo loco mercatores habitare solebant.

² Omnes ad Iesum accedunt, tanquam ad dulcem patrem et peritum medicum; omnibus autem Iesus salutis documenta, pius doctor et medicus subministrat.

³ Publicanus erat vir publicis negotiis, uti vectigalibus seu tributis levandis, occupatus. Genus hoc erat hominum Iudaeis exosorum, eo quod vectigalia a Romanis imposita, quod tanquam tyrannidem habebant, illi exigent: sed et in hoc iusti et aequi

mensuram saepius excedebant: nam cum certam pecuniae vim pro officio, quod emerant, imperiali aerario solvere deberent, hinc, ad proventus proprios augendos, eousque facile deveniebant, ut indebitum extorquerent.

⁴ Telonium erat mensa, vel etiam domus aut locus, ubi vectigalia computabantur, seu solvebantur. Dupliciter autem potest intelligi S. Matthaeus sedisse in telonio, vel ut in S. Luca legitur, *ad telonium*: primo, quod tunc situ corporali ad huiusmodi mensam sederet; secundo, quod maneret vel esset in domo vel loco ad tributa solvenda deputato,

mine ⁵. Et ait illi : *Sequere me* ⁶. (a) Et, relictis omnibus, surgens secutus est eum ⁷. Et fecit ei convivium magnum Levi in domo sua ⁸. (b) Et factum est, cum accumberet in domo illius, multi publicani et peccatores simul discumbebant cum Iesu et discipulis eius : erant enim multi, qui et sequebantur eum ⁹.

(a) L. v, 28-29. — (b) Mc. II, 15-16.

secundum quod *sedere* interdum accipitur pro *esse*, sicut in hoc ⁽⁴⁾ *Sedistis in Cadesbarne multo tempore*.

⁵ Matthaeus fuit nomen huius Apostoli vulgatum, pro tempore quo telonearius fuit : quò nomine ipsemet Evangelista S. Matthaeus ex humilitate se nominat ; S. Marcus autem et S. Lucas, tacito hoc nomine, Levi eum, honoris causa, appellant, quo nomine non ita frequenter in pristino suo officio consueverat vocari : attamen, in catalogo Apostolorum illum Matthaeum appellant.

⁶ Sicut Dominus Matthaeum respexit, non solum oculo corporali, sed multo profundius oculo pietatis internae ; ita non solum verbo exteriori aures pulsante, sed multo virtuosius verbo inspirationis occultae, illum ad apostolatum vocavit.

⁷ Notanda hic generositas S. Matthiae et promptitudo eius voluntatis ad Christum sequendum. Nec leviter aut temere Christum ille secutus est, ut arguere nituntur. Porphyrius et Iulianus ; sed efficaci attractus gratia eius, qui, sicut mortuos e sepulcro ad vitam revocavit, morbos verbo fugavit, ac ventis

et mari imperavit ; ita homines, quos voluit, virtute suae vocationis, ad se efficaciter traxit.

⁸ Solemne convivium S. Matthaeus Christo exhibere voluit, ut suam ei eiusque discipulis reverentiam testaretur, et ut hoc modo suorum quoque amicorum et domesticorum conversionem quantum in se esset, procuraret. Magnum hoc dicitur convivium, potius multitudine hominum qui ad illud convenerant, quam ferculorum abundantia et delectu, ut inferre licet ex sequentibus verbis S. Lucae ⁽²⁾ : *Et erat turba multa publicanorum et aliorum*, etc. Unde, apud S. Matthaeum et S. Marcum dicitur tantum quod, Iesu in domo Levi discumbente, multi publicani et peccatores venientes discumbebant cum eo et discipulis eius.

⁹ Habemus hinc, multos ex publicanis et peccatoribus, non solum libenter audisse Christum, sed illi quoque iam firmiter adhaesisse. Falso putaret quis, ex eo quod publicani cum peccatoribus simul hic recensentur, nunquam publicani officium absque peccato fuisse : etenim, S. Ioannes a publicanis interrogatus quid ipsi facere deberent, non respon-

(¹) Deut., I, 46. — (²) Vers. 29

Et scribae et pharisaei, videntes quia manducaret cum publicanis et peccatoribus, (a) murmurabant, dicentes ad discipulos eius ¹⁰: *Quare cum publicanis et peccatoribus manducatis et bibitis?* (b) *Quare cum publicanis et peccatoribus manducat et bibit Magister vester?* ¹¹ Hoc audito, Iesus ait illis: *Non necesse habent sani medico, sed qui male habent* ¹². (c) *Euntes autem discite quid est: Misericordiam volo, et non sacrificium* ¹³. *Non enim veni vocare iustos, sed peccatores* (d) *ad poenitentiam* ¹⁴.

(a) L. v, 30. — (b) Mc. II, 16-17. — (c) Mt. IX, 13. — (d) L. v, 32.

dit dimittendum esse officium, sed ⁽¹⁾: *Nihil amplius, quam quod constitutum est vobis, faciatis*. Cum autem officium illud absque avaritia vix exercebatur, apud Hebraeos exosum erat; et hac de causa publicani cum peccatoribus promiscue recensentur.

¹⁰ Notandum est scribis et pharisaeis non Christo directe, sed discipulis eius reprehensionem hanc facere: verebantur enim confutari ab eo, sicut paulo ante in paralytici cura confutati manserant.

¹¹ Quamvis in idem redit cum priori haec secunda pharisaeorum reprehensio, quia manducantium cum discipulis unus et principalis extitit Christus, prior tamen formatenus minus habet de malitia quam altera, qua Christi sanctitati directe detrudere illi nituntur. Et licet una in altera claudatur, cum discipulorum peccatum in magistrum soleat refundi, tamen non obstat quominus utraque dicatur pro-

lata, cum utraque a distinctis Evangelistis reapse referatur.

¹² Respondet Dominus noster pro discipulis suis, magnam cordis sui misericordiam in peccatores aperte pandendo. Proverbii autem loco, verba haec adducit, quasi dicat: Nolite mirari si ego, qui sum medicus animarum, salutem feram iis qui se infirmos agnoscunt, potius quam iis qui se sanos reputantes, medicum superbe despiciunt.

¹³ Locus hic invenitur in Osee ⁽²⁾; hebraismus autem est, cuius sensus ita refertur: *Misericordiam volo, magis quam sacrificium*. Simile est ei quod ibidem legitur ⁽³⁾: *Et scientiam Dei, plus quam holocausta*.

¹⁴ Nemo iustificatur, nisi per gratiam Dei, quam Iesus Christus merito suo nobis comparavit, qui omnes ad poenitentiam vocavit, cum omnes sint peccatores: at pharisaei confiteri volebant se esse peccatores, et ideo longe ab eius misericordia fiebant.

(¹) Luc., III, 13. — (²) VI, 6. — (³) Loco cit

QUAESTIONES.

I. — *Utrum S. Matthaeus Apostolus fuerit de tribu Levi?*

Resp. Quidam, inter quos Durandus ⁽¹⁾, id censuerunt, ex hoc inducti, quod a S. Marco et a S. Luca appellatur Levi. Id autem nihil est; saepe enim fiebat ut quis nomen alicuius patriarchae gereret, quin tamen esset de illius genere aut tribu, sicut filius Ezechiae regis dictus est Manasses, et Beatae Virginis Sponsus Ioseph, licet uterque esset de tribu Iuda, ex progenie David. Certe verisimile non est, hominem ex tribu sacerdotali, qualis erat tribus Levi, adeo se abici sivisse, ut e percipiendis vectigalibus quaestum exerceat, maxime cum hoc ministerii genus Hebraeis specialiter existeret exosum.

II. — *Utrum animi levitati tribuendum sit, quod S. Matthaeus Christum tam cito sit secutus?*

Resp. Negative. Nam, ut advertit S. Hieronymus ⁽²⁾, *certe fulgor ipse et maiestas divinitatis occultae quae etiam in humana facie relucebat, ex primo ad se videntes trahere poterat adspectu; si enim in magnete lapide et succinis haec esse vis dicitur, ut annulos, et stipulam, et festucas sibi copulent, quanto magis Dominus omnium creaturarum ad se trahere poterat quos volebat?*

III. — *Quomodo parare potuit S. Matthaeus convivium Christo in domo sua, cum illum sequendo, omnia iam reliquisset?*

Resp. Quod dicitur Matthaeum surgentem reliquisse omnia et secutum fuisse Christum, intelligendum est de firmo animi proposito, verbis quoque significato; ita ut accepto spatio disponendi res suas, ad domum suam mox deflexerit, magnum Christo, laetitiae causa, paraturus convivium. Omnia igitur statim reliquit Matthaeus, animo et voluntate, eis quoque dimissis, quae prae manibus habebat; postea vero, rebus suis iam rite dispositis et ordinatis, ac de officio suo dominis suis ratione reddita, omnibus re vera et actu completo valedixit, Christo se discipulatu perfectè tradens.

IV. — *Utrum Christus et discipuli eius, comedendo cum peccatoribus, contra Scripturam egerint, ubi dicitur ⁽³⁾: SUPERBO OCULO ET INSATIABILI CORDE, CUM HOC NON EDEBAM?*

Resp. Vitanda quidem est, praecipue imperfectis, ob periculum perversionis, conversatio peccatorum induratum et pertinacium, non autem eorum, de quorum emendatione spes affulgeat, prae-

(1) L. de div. offic., l. vii, cap. 30. — (2) In h. l. S. Matth. — (3) Ps. c, 5.

sertim, si cum eis conversando, illos ad Deum pertrahere possumus. Porro Christo, utpote impeccabili, nullum instabat perversionis periculum; quin potius, cum peccatoribus vescendo, illos ad Deum efficaciter trahere poterat.

V. — *Quinam hic intelliguntur peccatores, qui simul cum publicanis, accumbebant cum Iesu?*

Resp. Non fuerunt hi usurarii, cum Iudaeis non reputarentur peccatores, nisi qui fratribus foenerarentur; nec homicidae, quia morte mulctabantur; nec adulteri, quia lapidabantur. Igitur videntur intelligi impudici, comessatores et ebriosi, quorum peccata magis manifesta erant: ideoque, ex Salvatoris familiaritate cum huiusmodi, magis relucebat insignis eius benignitas et mansuetudo.

VI. — *Qua ratione dicere potuit Christus, non egere eos, qui sani sunt, medico, cum sani etiam medicina praeservativa indigeant?*

Resp. Qui perfecte sani sunt, uti fuit homo in statu innocentiae constitutus, utique medicina etiam praeservativa minime indigent, sed satis habent, ad praeservationem sanitatis, ut convenienti cibo et potu utantur; qui vero ad morbum proclives existunt, uti sunt vel iusti homines in hoc saeculo, qui multum adhuc pristinae infirmitatis retinent, indigent gratia Christi, qua, tanquam medicina praeservante, in accepta sanitate custodiantur.

VII. — *Utrum per sacrificium hic intelligatur res quae offertur, an actus offerendi?*

Resp. Utrumque commode intelligi potest, ut sensus sit, misericordiae exhibitionem Deo cariorum esse, quam victimas et quam voluntatem victimas offerendi: ita ut sensus sit analogice similis ei quod legitur ⁽¹⁾: *Melior est obedientia quam victimae, et auscultare, magis quam offerre adipem arietum.* — Excipiendum tamen, si agatur de sacrificio missae, in quo res oblata est corpus et sanguis Domini nostri: nam, non potest Deus praeferre opera nostra misericordiae oblationi unigeniti Filii sui, qui in missa sacrificatur, quamvis exhibitionem misericordiae praeferat actui sacrificantis, si hic actus interno virtutis religionis motu non informetur.

VIII. — *Cum Christus venerit omnes homines salvos facere, cur dixit se non venisse vocare iustos, sed peccatores ad poenitentiam?*

Resp. Iustos hic intelligit Christus qui sint omnino absque

⁽¹⁾ 1 Reg., xv, 22.

peccato, quorum nullum prorsus invenit in mundo: *Omnes enim peccaverunt et egent gloria Dei* ⁽¹⁾; ideoque totam invenit Christus generis humani massam corruptam; unde qui iusti sunt, divina vocatione et occulta gratiae inspiratione praeventi, ex peccatoribus tales facti sunt. Quod si Beata Virgo absque peccato prorsus fuit, hoc ipsamet Domini nostri praeventivae gratiae debuit. Porro, licet omnes peccatores ad poenitentiam vocet Christus, efficaciter tamen solis illis, qui se tales humiliter confitentur, prodest eius gratia, et solos humiles spiritu salvat.

(1) Rom., III, 23.

SECTIO LXIV.

(Mt. IX, 14-17; Mc. II, 18-22; L, V, 33-39).

Argumentum. — *Conquerentibus discipulis Ioannis et pharisaeorum, quod Iesu discipuli non, sicut illi, ieiunarent, illos dulciter excusat Christus, sumpta ratione ex sponsi cum illis praesentia: qui etiam similitudines adiicit de non immittendo commissuram panni rudis in vestimentum vetus, aut vinum novum in utres veteres, et de veteri vino recenti praeferendo.*

Ratio Sectionis. — Levi conversionem et vocationem suscipit, iuxta praestituta, instructio de ieiunio, S. Matthaeo quaestionem in ore discipulorum Ioannis ponente *, S. Luca vero in ore pharisaeorum **, dubium demum solvente S. Marco, qui utrosque coniungit ***: sive di-

cantur uni et alteri eamdem successive proposuisse quaestionem, sive soli Ioannis discipuli, a pharisaeis tamen subornati, id fecerint: quo quidem casu, eis quoque attribui quaestio potest, nam, ut dicunt philosophi, quod est causa causae, est causa causati.

(a) ERANT discipuli Ioannis, et pharisaei ieiunantes ¹. (b) Tunc accesserunt ad eum discipuli Ioannis, dicentes: *Quare nos et pharisaei ieiunamus frequenter, discipuli autem tui non ieiunant?* ² Et veniunt, et dicunt illi: (c) *Quare discipuli Ioannis ieiunant frequenter, et obsecrationes faciunt. similiter et pharisaeorum* ²; (d) *tui autem discipuli non ieiun-*

(a) Mc. II, 18. — (b) Mt. IX, 14. — (c) L. V, 33. — (d) Mc. II, 18.

¹ Non de ieiuniis a lege sancitis, sed de ieiuniis liberae electionis, seu frequentibus, hic agitur, de quorum observantia pharisaei gloriabantur, iuxta illud (¹): *Ieiunio bis in sabbato.* Certe Christus Dominus eiusque discipuli legis mosaicae ieiunia fideliter custodiebant, nec quis-

quam de inobservantia eorumdem illos unquam redarguere ausus fuisset. Unde dicebat S. Petrus (²): *Absit, Domine, quia numquam manducavi omne commune et immundum.*

² *Obsecrationes faciunt*, scilicet frequenter, sicut de ieiuniis dictum est: nam, alioqui Christi

* Matth., IX, 14. — ** Luc., V, 30, 33. — *** Marc., II, 18.

(¹) Luc., XVIII, 12. — (²) Act. X, 14.

nant, (a) edunt, et bibunt? ³ (b) Et ait illis Iesus: (c) *Numquid potestis filios sponsi, dum cum illis est sponsus, facere ieiunare?* ⁴ (d) *Numquid possunt filii nuptiarum (e) lugere, quamdiu cum illis est sponsus?* (f) *Quanto tempore habent secum sponsum, non possunt ieiunare* ⁵. *Venient autem dies cum auferetur ab eis sponsus, et tunc ieiunabunt in illis die-*

(a) L. v, 33. — (b) Mt. ix, 15. — (c) L. v, 34. — (d) Mc. II, 19. — (e) Mt. ix, 15. — (f) Mc. II, 19-20.

discipulos orasse constat, maxime cum illos Dominus ad semper orandum monuerit. Videntur verba haec: *Quare discipuli Ioannis* etc., a pharisaeis prolata, qui longioribus orationibus insistere consueverant. — Dici autem potest, interrogationem hanc eo die factam, quo convivium in domo Matthaei instructum est.

³ Multiplex adest in hac interrogatione peccatum: primo, quod illi de suo ieiunio iactarent: secundo, quod Christi discipulos, imo Christum ipsum, redarguere praesumerent, quem sciebant a Ioanne laudatum; in hoc enim quod dicunt: *Edunt et bibunt*, etiam Christum Dominum perstringunt, qui de se ipse dicit ⁽¹⁾: *Venit Filius hominis manducans et bibens*. — Ex S. Ioanne accipimus ⁽²⁾, Baptistae discipulos aliqua in Iesum invidia ac aemulatione motos fuisse ⁽³⁾. — Iam videre hic libet, diversarum sectarum personas, ubi de veritate impugnanda agatur, dissidiis ad tempus sepositis, in unum saepe contra veritatis magistrum convenire ⁽⁴⁾, eique in-

sidias tendere, ad eius doctrinam convellendam. Itaque, cum Ioannis discipuli atque pharisaei, ex signis a Iesu patratis, inferre debuissent, illius doctrinam esse a Deo, malitioso conatu eius agendi rationi opponunt Baptistae, quem omnes ut sanctissimum virum habebant, austeritatem, ut sic populum a Christo, tanquam laxiori, avertant.

⁴ Quamdiu discipuli Christum, qui sponsus est Ecclesiae, habent praesentem, tempus eis est laetitiae spiritualis, gaudii nuptialis et alacritatis. A tempore transgressionis priorum parentum, usque ad Christi Incarnationem, fuerunt dies moeroris et tristitiae: iucunda autem lux orta nunc erat in mundum, cum Verbum, humanae naturae, tanquam sponsus sponsae, hypostatice unitum, in terris visum est, et cum hominibus conversatum est ⁽⁵⁾.

⁵ Non decet Christi dilectos discipulos affligi et contristari, frequenter ieiunando, atque alia rigorosa exercitia prosequendo, quamdiu illius dulci praesentia fruuntur.

(1) Matth., xi, 19. — (2) III, 26. — (3) Cf. supra, Sect. xxxii, n. 6, p. 218. —

(4) Cf. Ps. II, 2. — (5) Bar., III, 38.

bus ⁶. (a) Dicebat autem et similitudinem ad illos ⁷: (b) *Nemo autem immittit commissuram panni rudis in vestimentum vetus* ⁸. *Tollit enim plenitudinem eius a vestimento, (c) auferit supplementum novum a veteri, et maior scissura fit. (d) Veteri non convenit commissura a novo* ⁹. (e) *Et nemo mittit vinum novum in utres veteres; alioquin disrumpet vinum utres, et vinum effundetur, et utres peribunt. Sed vinum novum in utres novos mitti debet; (f) et utraque conservan-*

(a) L. v, 36. — (b) Mt. ix, 16. — (c) Mc. ii, 21. — (d) L. v, 36. — (e) Mc. ii, 22. — (f) L. v, 38-39.

⁶ Sublato Christo quantum ad corporalem praesentiam, discipuli ieiuniis et aliis austeritatibus vacabant, prout factum videmus, maxime prioribus Ecclesiae saeculis (¹). — Notandum est vocabulum *auferetur*, quo innuitur dolorosa passio et mors Domini nostri. — Videtur autem hic Christus Dominus respexisse ad testimonium Ioannis (²): *Qui habet sponsam, sponsus est*; idque ob hoc maxime, quia ad discipulos Ioannis loquebatur, apud quos illius testimonium plurimi valere debebat. Itaque illos, ex eorum magistri doctrina, occasione arrepta quaestionis ab eisdem propositae, instruit Dominus, atque ad credendum in se peramanter invitat.

⁷ Huc tendunt sequentes similitudines, ut comprobet Christus Dominus, discipulis, nondum sat in perfectionis via exercitatis, minime convenire frequens nimis ieiunium.

⁸ Nemo prudenter agens, suendo, transfert et inserit veteri vestimento iuncturam, seu par-

ticulam panni novi, pilosi ac spissi, ut illud reformet. — *Panni rudis*, ῥάκους ἀγνάφου: quo nomine significatur pannus, qui a fullone non est purgatus nec subactus, sed novus est ac rugosus.

⁹ Veterem vestem sic resarciens, ut frustum panni novi ac rudis inserat veteri vesti, hanc rupturae necessario exponit. Tam dissimiles panni partes in uno non bene conveniunt indumento. Quod habet S. Matthaeus: *Tollit enim plenitudinem eius a vestimento*, in graeco esto, αἰρεῖ γὰρ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ: ubi, τὸ πλήρωμα potest explicari per nominativum: scilicet, *tollit enim plenitudo, seu supplementum* hoc, aliquid de veste veteri: si enim supplementum illud rude made-factus fuerit, contrahetur et scissuram in vestimento causabit. — Perbelle docentur animarum pastores, hominibus noviter ad Deum ex peccatis conversis, nimis graves poenitentias non esse iniungendas, ne pusillo illi fiant animo atque resiliant.

(¹) Cf. Act. xiii, 2, xiv, 22; 2 Cor., vi, 5; xi, 27. — (²) Io., iii, 29.

tur ¹⁰. *Et nemo bibens vetus, statim vult novum. Dicit enim: Vetus melius est* ¹¹.

¹⁰ Altera haec est pulchra comparatio, qua docemur, hominibus recens in melius mutatis, at adhuc rudibus et fragilibus, non esse imponenda nimis ardua virtutum exercitia: quia si magna ab eius exigatur perfectio, prorsus deficiunt. Hoc quoque significat Christus, veteris Legis observantias, quae tanquam *infirmas et egenas elementa* ⁽¹⁾ figurae erant messianicae perfectionis, in novo Testamento evacuanda esse, atque a perfectiori lege substituenda, in qua abundantior bonorum caelestium copia foret effundenda. — Sunt utres, ἀσχοί,

hircina coria, instar sacci consuta, pelle unius ex quatuor cruribus, infundibuli vicem praestante: quo continentis genere etiam nunc, in Oriente, ad vinum, oleum, etc., asservandum, homines utuntur.

¹¹ Nemo veteri vino bibendo assuetus, statim petit novum, etsi forte melius sit: sibi enim vetus videtur melius, quia illi assuevit, et novo bibendo non nisi paulatim palatum accommodat. Ita imperfecti, laxiori vitae assueti, non statim, sed gradatim, transferendi sunt ad institutum vitae austerioris. — Bibens, in graeco πίων, qui biberit.

QUAESTIONES.

I. — *Utrum quaestio de ieiunio fuerit proposita ab aliis, quam discipulis Ioannis aut pharisaeis.*

Resp. Prima quidem fronte videretur posse responderi affirmative: sic ut quod legitur: *Veniunt et dicunt*, accipiat indefinite; ut sensus sit, venisse ad Dominum, qui quaestionem de ieiunio moverent, sive hi fuerint discipuli Ioannis, ut habet S. Matthaeus, sive pharisaei et scribae, quod significare videtur S. Lucas, sive praeterea alii quicumque. Attamen, cum expresse ponat S. Matthaeus ⁽²⁾: *Quare nos et pharisaei ieiunamus frequenter*, etc., S. Lucas vero dicat ⁽³⁾: *Quare discipuli Ioannis ieiunant frequenter*, etc.; ideo melius dicitur quaestio expresse posita a discipulis Ioannis Baptistae, aut etiam a pharisaeis.

II. — *Quare vocatur Christus sponsus?*

Resp. Quia venit in mundum, ut sponsam sibi exposceret, Ecclesiam videlicet, quam sibi copulavit, iuxta illud ⁽⁴⁾: *Et sponsabo te mihi in sempiternum, et sponsabo te mihi in iustitia*; quo circa, et in psalmo quadragesimo quarto, tanquam sponsus singulariter celebratur.

(1) Gal., IV, 9. — (2) V. 14. — (3) V. 33. — (4) Os., II, 19.

III. — *Quinam dicuntur filii sponsi, aut, ut habet S. Marcus, filii nuptiarum?*

Resp. Isti sunt iuvenes, qui sponso tanquam sodales antiquitus dari solebant, quemadmodum legimus Sampsoni datos sodales triginta, qui cum eo essent in nuptiis ⁽¹⁾. Sciendum autem, in graeco textu, pro eo quod habent S. Matthaeus et S. Lucas, *filii sponsi*, et S. Marcus, *filii nuptiarum*, constanter legi, οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος, dum sponsus, in eadem sententia, a tribus Evangelistis, vocatur νυμφίος: ubi vocabulum νυμφῶν, prout distinguitur a νυμφίος, potius adhibetur ad significandum nuptias aut thalamum nuptialem; quasi dixerit Dominus: Numquid possunt filii thalami nuptialis aut nuptiarum, seu sodales sponsi, lugere vel ieunare, dum cum eis est sponsus?

IV. — *Utrum in eo quod Christus discipulos suos, a ieunio excusavit, significetur eis non fuisse tunc poenitentias imponendas, ne pusillo fierent animo?*

Resp. Ita quidem plures ex Patribus et scriptoribus Ecclesiasticis censuerunt, perperam tamen: cum, primo, plures e discipulis Iesu antea fuerint discipuli Ioannis, ideoque ieuniis assueti; secundo, minime credendum est, eosdem tam pusillanimos extitisse, ut ob nonnulla ieunia servanda, Iesum vellent deserere, cum Iesus eos laudaverit, quod secum in tentationibus permanserint ⁽²⁾; denique plures inveniuntur, ob Iesu amorem, esuriisse ⁽³⁾.

V. — *Utrum ieunia sint ab Ecclesia merito instituta?*

Resp. Affirmative, conformiter ei quod a Christo dictum legitur: *Tunc ieunabunt in illis diebus*. Quae quidem ieunia non solum ad expiandum peccata, et ad edomandum carnem, sunt instituta, sed etiam ad significandum tristitiam qua afficiuntur Sancti, dum se a patria caelesti longe adhuc positos vident, iuxta illud ⁽⁴⁾: *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est*.

VI. — *Utrum superior officio teneatur omnia vitia cohibendi?*

Resp. Ex verbis Domini nostri hic citatis: *Nemo mittit vinum novum in utres veteres*, etc., commode deducitur non debere superiorem imperfectis statim imponere ea quae sunt iam virtuosorum, ut scilicet ab omnibus malis abstineant: alioquin, ait Angelicus Doctor ⁽⁵⁾, imperfecti huiusmodi praecepta ferre non valentes, in deteriora mala prorumperent, sicut dicitur ⁽⁶⁾: *Qui vehementer emungit, elicit sanguinem*: unde etiam si praecepta vitae perfectae in homines imperfectos urgeantur, eadem contemptui exponuntur, et homines ex contemptu ad maiora mala prorumpunt.

⁽¹⁾ Iudic., xiv, 11. — ⁽²⁾ Luc., xxii, 28. — ⁽³⁾ Io., vi, 5; Matth., xii, 1. —

⁽⁴⁾ Ps. cxix, 5. — ⁽⁵⁾ 1^a 2^a 10, Quaest. xcvi, art. 2, ad 2^m. — ⁽⁶⁾ Prov., xxx, 33.

SECTIO LXV.

(Mt. IX, 18-19; Mc. V, 21-24; L. VIII, 41-42).

Argumentum. — *Rogatus Iesus, a principe Synagogae, nomine Iairo, ut suae filiae iamiam moriturae manum imponeret, surgens secutus est illum, turba multa Iesum comitante.*

Ratio Sectionis. — Nulli dubium esse debet, accessum Iairi ad Iesum, et ea quae sequuntur, videlicet miraculum sanationis mulieris haemorrhoeae et resurrectionem filiae principis Synagogae, locum obtinuisse statim post quaestionem de ieiunio, expresse dicente S. Matthaeo *: *Haec illo loquente ad eos.* — Quantae vero utilitatis sit singu-

lorum Evangelistarum narrationes simul in unum componere, ex hoc et sequentibus Sectionibus specialiter apparet, cum unusquisque supra ceteros aliquid addat. Praeterea, hinc constat immerito S. Marcum universaliter vocari breviatorem S. Matthaei, cum rem hanc multo uberius atque accuratius quam Matthaeus referat.

(a) aec illo loquente ad eos, (b) erat circa mare; (c) et ecce venit vir, cui nomen Iairus ¹, et ipse princeps (d) unus (e) synagogae erat ². (f) Et videns eum, proci-
dit ad pedes eius ³, et deprecabatur eum multum (g) ut

(a) Mt. IX, 18. — (b) Mc. V, 21. — (c) L. VIII, 41. — (d) Mt. IX, 18. — (e) L. VIII, 41. — (f) Mc. V, 22-23, — (g) L. VIII, 41-42.

¹ Ponitur hic nomen viri huius, propter maiorem certitudinem facti: unde Iudaeis, qui puellam noverant, nomen ipsum quaedam miraculi demonstratio esse poterat. Eventum hunc prope Capharnaum accidisse, ex concordi trium Evangelistarum narratione eruitur.

² Vel archisynagogus: quo nomine vocabatur qui, in singulis urbibus, praeerat domibus oratio-

num et lectionum, et qui ad illas confluentes in ordinem redigebat, atque cetera, quae ad cultum divinum pertinebant, dirigebat et moderabatur. — Quod habet S. Matthaeus, *princeps unus*, ἀρχὸν εἷς, valet *princeps quidam*. — Ex hoc habemus falsum esse quod pharisaei dicebant (⁴): *Numquid ex principibus aliquis credidit in eum?*

³ Magnam Iairus exhibuit

* Matth., IX, 18.

(¹) Io., VII, 48.

intraret in domum eius ⁴, (quia unica filia erat ei, fere annorum duodecim ⁵, et haec moriebatur): (a) dicens: *Quoniam filia mea in extremis est*: (b) *Domine, filia mea modo defuncta est* ⁶; *sed veni, impone manum tuam super eam*, (c) *ut salva sit, et vivat* ⁷. (d) Et surgens Iesus sequebatur eum, et discipuli eius ⁸; (e) et abiit cum illo, et sequeba-

(a) Mc. v, 23. — (b) Mt. ix, 18. — (c) Mc. v, 23. — (d) Mt. ix, 19. — (e) Mc. v, 24.

Christo reverentiam, quem utique credidit facere posse id quod ab eo postulabat: etsi nondum eum putaverit esse Deum, ut constat ex eo quod non censuit Iesum facere posse id quod rogabat, nisi ille corporaliter esset praesens: unde eius fides non fuit tam perfecta sicut fides centurionis, sed quasi dimidiata tantummodo fuit, quae etiam indiguit confortatione, ut deduci potest ex subsequentibus Christi verbis ⁽¹⁾: *Noli timere, tantummodo crede*. — Notandum, Dominum nostrum, licet hominum laudes non appeteret, adorationem tamen archisynagogi non respuisse, sicut facere debuisset, si non fuisset Deus: quemadmodum Paulus et Barnabas fecerunt, cum dicerent ⁽²⁾: *Viri, quid haec facitis? et nos mortales sumus, similes vobis homines* ⁽³⁾.

⁴ Vides hic praeclarum exemplum assiduae deprecationis iusti, quae caelum penetrare dicitur.

⁵ Duplici de causa, carissima erat archisynagogo filia: primo, quia unica; secundo, quia, flore-

sciente iam, imo nubili aetate, grandior; unde tenero nomine θυγάτριόν μου, *filiolem meam*, illam appellat.

⁶ Principis filia ultimum trahebat anhelitum, ita ut vivere non posset; et quidem, forsandum loquebatur, illa iam e vita discesserat: quandoquidem mox legitur ⁽⁴⁾: *Veniunt... dicentes: quia filia tua mortua est*. — Notandum, nomen *Domine*, in textu S. Matthaei, in graeco desiderari.

⁷ Tantam credidit Iairus inesse animae Christi virtutem, ut non dubitaret, corporali tactu illius manus, sicut olim contactu ossium Elisei ⁽⁵⁾, filiam suam posse suscitari. Quod quidem fieri posse credidit, virtute, prece et merito sanctissimae animae Domini nostri Iesu Christi ⁽⁶⁾.

⁸ Vide hic insignè documentum misericordiae Domini, qui ad illius archisynagogi petitionem, statim ivit, praelatis exemplum dans de sollicitudine, qua subditorum miseriis debeant subvenire. Praeclarum quoque est exemplum adhaesionis discipu-

(1) Marc., v, 36. — (2) Act., xiv, 14. — (3) Apoc., xix, 10. — (4) Marc., v, 35. — (5) 4 Reg., xiii, 21. — (6) Cf. Matth., viii, 3; Luc., iv, 40.

tur eum turba multa ⁹; (a) et contigit, dum iret, a turbis comprimebatur ¹⁰.

(a) L. VIII, 42.

lorum in Christum, cum illum continuo sint secuti.

⁹ Quamvis Iairus Dominum praecederet quasi dispositurus domum suam, tamen dici possunt Dominus ipse et discipuli cum illo perrexisse: licet enim itinerantium unus ante alium vadat, nihilominus omnes simul ire dicuntur.

¹⁰ Comprimebatur Iesus a tur-

bis illum audire cupientibus, nec conquerebatur, imo, eo magis gaudebat amantissimus Salvator, quo plurium petitionibus sollicitabatur. — In graeco legitur: οἱ ὄχλοι συνέπνιγον αὐτόν, *turbae suffocabant eum*: tanta iam fama penes vulgus gaudebat. S. Marcus habet συνέθλιβον, quod verbum eundem fere sensum habet.

QUAESTIONES.

I. — *Utrum sit contradictio inter id quod ait S. Matthaeus: FILIA MEA MODO DEFUNCTA EST, et id quod habet S. Marcus: FILIA MEA IN EXTREMIS EST, aut S. Lucas: HAEC MORIEBATUR?*

Resp. Negative, nam, utique secundum rei veritatem, Iairi filia iamiam quidem erat moritura; Iairus vero ipse, communem sequens loquendi modum, quo de agonizante, de cuius vita desperatur, dicimus quod est homo mortuus, utrumque dicere potuit: scilicet non solum: *Filia mea in extremis est*, ut habet S. Marcus, τὸ θυγάτριόν μου ἐσχάτως ἔχει, cui correspondet illud S. Lucae: *Haec moriebatur*, αὕτη ἀπέθνησκεν; sed etiam, ut habet S. Matthaeus: *Filia mea modo defuncta est*, ἡ θυγάτηρ μου ἄρτι ἐτελεύτησεν: porro, nonnisi serius, ad Iairum notitia obitus dilectae filiae pervenit ⁽¹⁾. — Ceterum, ad idem miraculi genus pertinet, sanitatem alicui reddere, qui naturae cursu morti succumbere debeat, et defunctum a morte suscitare.

II. — *Quare petiit archisynagogus, ut Iesus filiae suae manum imponeret.*

Resp. Per manus impositionem, specialis potestatis exercitium consuevit designari: sic, antiquitus, qui victimam offerebat, manus illi imponebat; similiter, Moyses manus imposuit Iosue, quem in populi ducem eligebat ⁽²⁾. Porro probe intelligebant turbae, ad sa-

(¹) Cf. Sect. LXVII, n. 1, p. 399. — (²) Deut., xxxiv, 9.

nitatem vel vitam restituendam, specialem potestatem exerceri debuisse, quae praecise per manuum impositionem significabatur: unde archisynagogus, in protestationem suae fidei in hanc potestatem, Christum enixe deprecabatur, ut filiae suae manum imponeret. Similiter videmus Dominum nostrum parvulis, quibus benedicebat, manus imposuisse; et Ecclesia, illum imitata, ministros suos iubet manus, sive hominibus, sive rebus, in quorundam sacramentorum confectione, imponere.

III. — *Cur nusquam Christus legitur mortuum absens suscitasse?*

Resp. Mortuorum suscitationes, de quibus in Evangeliiis fit mentio, fieri non conveniebat a Christo absente, hac praecipue de causa, quia volebat Dominus, talis miraculi, quo divina omnipotentia maxime ostenditur, cum a nulla creatura possit vita mortuo restitui, testes in promptu haberi, qui possent dicere hoc se oculis vidisse, iuxta illud ⁽¹⁾: *Quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, quod manus nostrae contrectaverunt de Verbo vitae, ... et testamur et annuntiamus vobis.* Si enim absens aliquos suscitasset verbo, sicut quosdam absens infirmos curavit, ut filium Reguli et puerum Centurionis, aliquis forsitan obiicere potuisset: *Quis vidit mortuum? Forsitan non erat vere mortuus,* etc. Aut qui mortuum ad vitam surgere vidissent, dubitare potuissent num id a Iesu factum fuisset. Quocirca, licet in hoc quod Christus mortuos absens suscitasset, clarius habitum fuisset signum divinae eius omnipotentiae, maluit tamen Iesus mortuos sibi adesse, ut nullum pateret dubium de veritate illorum resurrectionis. — Quod mystica etiam ratione haudquaquam vacat: per hoc videlicet docemur, magna opus esse gratia, et quasi omnimoda Christi praesentia, ad conversionem eorum qui per peccatum mortale Deo mortui sunt, maxime si peccandi consuetudinem contraxerint: qui significantur per Lazarum, mortuum et sepultum, qui etiam magno clamore excitandus fuit.

(1) 1 Io., 1, 1,

SECTIO LXVI.

(Mt. IX, 20-22; Mc. V, 25-34; L. VIII, 43-48).

Argumentum. — *Mulier, quae sanguinis fluxum duodecim annos erat passa, tacta furtim fimbria vestimenti Christi, confestim sanata est ab infirmitate sua.*

Ratio Sectionis. — Per hanc haemorrhoeae mulieris historiam, narratio interruptitur suscitationis filiae Iairi a morte, quae tantum in sequenti Sectione resumetur atque

complebitur. Hic autem luculenter apparet, quanta fuerit virtus supernaturalis in sacrosancta Domini nostri humanitate contenta, qua valebat morbos quosque depellere.

(a) T ecce mulier quae sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis ¹, (b) et fuerat multa perpessa a complurimis medicis, (c) quae in medicos erogaverat omnem substantiam suam ², nec ab ullo potuit curari, (d) nec quidquam profecerat, sed magis deterius habebat ³. Cum au-

(a) Mt. ix, 20. — (b) Mc. v, 26. — (c) L. viii, 43. — (d) Mc. v, 26-27.

¹ Non periculosum tantum, sed lethale erat genus infirmitatis, quam patiebatur haec misera mulier. — Graecum nomen est αἱμορροοῦσα, *sanguiniflua*, quae sanguinis profluvio laborabat, quocumque tandem modo illud profluvium fieret, quod Scriptura non dicit. Certe inveteratus, pertinax et incurabilis erat morbus, quo iam per duodecim annos fuerat torta. Hoc morbi genere congrue significatur labes peccati, quae Domini nostri sacramentis curatur: nam genus illud morbi foedum erat, et per illud

legalis contrahebatur immunditia (⁴).

² Graece, ὅλον τὸν βίον, id est, *totum victum suum*. S. Marcus dicit, *omnia sua*, τὰ παρ' αὐτῆς, πάντα, id est, *omnes facultates suas*.

³ Plura hic notantur, ex quibus clarior apparet magnitudo miraculi a Christo Domino, in gratiam miserae huius mulieris patranda: scilicet, magnus medicorum numerus, qui circa illam occupati fuerant; eorum impotentia aliquod ei levamen procurandi; imo damnum quod ex

(⁴) Levit., xv, 25.

disset de Iesu, venit in turba, (a) accessit retro ⁴, et tetigit fimbriam vestimenti eius ⁵, (dicebat enim intra se: *Si tetigero tantum vestimentum eius, salva ero*) ⁶. (b) Et confestim siccatus est fons sanguinis eius, et sensit corpore, quia sanata esset a plaga ⁷. Et statim Iesus in semetipso cogno-

(a) Mt. ix, 20, 21. — (b), Mc. v, 29-30.

eorum medicaminibus, et in corpore et in substantiis, passa fuerat. Caelestis medicus, e contra, per se solus, absque stipendio, absque dispendio, absque dolore, perfectam, in instanti, sanitatem restituit.

⁴ Non auribus corporis tantum, sed cordis maxime, audierat haec de Iesu: et timida, ut suum decebat sexum, atque verecunda, ob immunditiam legalem qua tenebatur, humilis quoque et modesta, non ante, sed retro, accedit ad Iesum, magna in eum repleta fiducia.

⁵ Dicunt expositores, Christum portasse vestimentum iuxta Hebraeorum consuetudinem, videlicet cum quatuor fimbriis, iuxta id quod in Numeris legitur (¹), cum iusserit Dominus, ut filii Israel facerent sibi fimbrias quatuor, per quatuor angulos palliorum, ut his visis, omnium Domini praeceptorum recordaretur (²). Hoc igitur, ad caeremonialia praecepta pertinens, Christus Dominus, sicut alia legalia, observare dignatus est. Pulchre S. Augustinus miraculum istud, in muliere, tactu fimbriae vestimenti Christi sanata patratum, vertit

ad allegoriam Ecclesiae, sanatae praedicatione S. Pauli, qui fuit velut fimbria vestimenti Christi iuxta illud (³): *Ego sum minimus Apostolorum* (⁴).

⁶ In hoc declaratur magnitudo fidei ac devotionis huius mulieris, quae tantam credidit Christo potestatem inesse, ut persuasum sibi habuerit, non solum per tactum manus Christi, ut credidit archisynagogus, sed etiam per tactum vestis eius, tanquam per virtuosum instrumentum, omnem a se infirmitatem, etsi naturaliter incurabilem, posse propulsari. Et licet immunda esset, tamen, tantum fuit in ea sanitatis desiderium, tanta in Christum fides, ut, ceteris praetermissis, in id unum fuerit intenta, scilicet, ut Iesu vestem tangeret.

⁷ Stupendum miraculum: mulier quae per duodecim annos, diro morbo laboraverat, cui sanando omnis ars medica impar fuerat, confestim, tactu vestis Christi, perfecte se sanata persequentiscit. — *A plaga*, graece ἀπὸ τῆς μάστιγος, *a flagello*: infirmitas enim illa mulierem non minus pudore, quam labore flagellaverat.

(¹) xv, 38, 39. — (²) Cf. infra, Sect. cxx, n. 6. — (³) I Cor. xv, 9. — (⁴) S. Aug., Sermo lxiX, de Diversis.

scens virtutem quae exierat de illo ⁸, conversus ad turbam, aiebat: (a) *Quis est, qui me tetigit?* (b) *Quis tetigit vestimenta mea?* ⁹ (c) Negantibus autem omnibus, dixit Petrus, et qui cum illo erant (d) discipuli sui: (e) *Praeceptor, turbae te comprimunt et affligunt, et dicis: Quis me tetigit?* ¹⁰ Et dixit Iesus: *Tetigit me aliquis; nam ego novi virtutem de me exiisse* ¹¹. (f) Et circumspiciebat videre eam, quae hoc fecerat ¹². (g) Videns autem mulier, quia non latuit, (h) timens et tremens ¹³, sciens quod factum esset in se, venit, (i) et procidit ante pedes eius, et ob quam causam tetigerit eum, indicavit coram omni populo; (k) et dixit ei omnem veritatem, (l) et quemadmodum confestim sanata

(a) L. VIII, 45. — (b) Mc. v, 30. — (c) L. VIII, 45. — (d) Mc. v, 31. — (e) L. VIII, 45-46. — (f) Mc. v, 32. — (g) L. VIII, 47. — (h) Mc. v, 38. — (i) L. VIII, 47. — (k) Mc. v, 33. — (l) L. VIII, 47.

⁸ Vulgaris dicendi modus, quo expresse significatur, sanativam Christo virtutem non de foris advenisse, sicut in prophetis, sed intus extitisse, divinitate id ultro humanitati eiusque vestimento conferente. Graece legitur: ἐπιγνοῦς (ὁ Ἰησοῦς) ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐξ αὐτοῦ δύναμιν ἐξεληθοῦσαν, *cognoscens in seipso virtutem ex semetipso exiisse*. Virtus dicitur hic, ratione effectus; nempe interior Christi virtus exterius operabatur mulieris sanitatem.

⁹ Non ut ipsemet cognosceret, sciscitatus est Christus; sed ut congruam provocaret responsionem, et occasionem haberet turbas edocendi.

¹⁰ Tardos hic se produnt discipuli, dum non intelligunt Christum, omniscientem, quaestionem inutilem non proposuisse, sed id

eo fine fecisse, ut congruam responsionem eliceret, et miraculum propalaretur.

¹¹ Ex multis qui Dominum tangebant, imo opprimebant, una sanatur mulier, quae illum viva fide, humilitati coniuncta, tetigerat. Opportune S. Ambrosius (¹): *Si igitur et nos curari volumus, fide tangamus fimbriam Christi*. — *Aliquis*, graece est τις, quod commune est utrique sexui.

¹² Volebat Dominus, ut prodigium in se patratum mulier ipsamet propalaret, ut inde posset proclamare, favorem hunc illius fidei attribuendum esse.

¹³ Timebat forsán religiosa mulier, ne audacius egisset, Christi tangendo vestimenta, cum legaliter esset immunda; aut potius oriebatur in ea timor ex appre-

(¹) Expos. Ev. sec. Luc., l. vi, n. 58.

sit ¹⁴. (a) At Iesus conversus, et videns eam, dixit: *Confide, filia; fides tua te salvam fecit* ¹⁵; (b) *vade in pace, et esto sana a plaga tua*. (c) Et salva facta est mulier ex illa hora ¹⁶.

(a) Mt. ix, 22. — (b) Mc. v, 34. — (c) Mt. ix, 22.

hensione magnitudinis et potentiae Christi, quem cognoverat tam mira operatum.

¹⁴ Spiritus Sancti inspirationi obsecundans, mirabilia in se patrata, omni seposita verecundia, mulier coram omnibus promulgat, ad maiorem sui benefactoris gloriam.

¹⁵ Cernens Iesus supernaturali oculo insignem huius mulieris fidem, illam dulciter invitat ad robur argumentumque spei, et testatur mirabilem eius sanationem deberi illius fidei, tanquam

causae meritoriae et instrumentali, cum causa principalis esset ipsemet Christus.

¹⁶ Perfecte curata remansit haemorrhoea, non solum a profluvio sanguinis, sed etiam a suis peccatis: ideoque Christus illam sanam fecit in corpore simul et anima: hoc quippe sibi volunt Christi verba: *Fides tua te salvam fecit*; et *Vade in pace*, etc. In graeco est: *Vade in pacem*, ὑπάγε εἰς εἰρήνην, id est, vade in prosperam conditionem, ad salutem (¹).

QUAESTIONES.

I. — *Quaenam fuit illa mulier, quae sanguinis fluxum batiebatur?*

Resp. Censent nonnulli (²) mulierem hanc fuisse Martham, Lazari sororem, ex quo orta videtur consuetudo infirmitatem de qua impraesentiarum, morbum sanctae Marthae vocandi. At Eusebius in Historia Ecclesiastica (³), ait mulierem hanc fuisse civem Cesareae Philippi; addens, in huius rei testimonium, se vidisse ante fores domus illius statuam aeream mulieris genibus provolutae, iuxta quam erat imago Salvatoris, dexteram ad eam benigne protendentis. Herbis vero ad fimbriam usque statuae mulieris succrescentibus singularis medicandi vis inerat, quasi ad commendationem illius insignis fidei (⁴). Sane Eusebii testimonio hac in re fides danda videtur, cum fuerit illius urbis episcopus, in qua mulierem hanc habitasse scribit. Addi potest quod si Martha revera fuisset mulier, de qua hic est sermo, S. Lucus, referens aliquid nominatim de Martha (⁵), non omisisset dicere hanc eandem fuisse, quam

(¹) Cf. Luc., vii, 50: πορεύου εἰς εἰρήνην. Cf. etiam 1 Reg., i, 17; 2 Reg., xv, 9.

— (²) Inter opp. S. Ambrosii, Sermo xlvii, alias L. de Salomone, c. iv, n. 15. —

(³) L. vii, cap. 14, 18. — (⁴) Sozom., c. v, 20. — (⁵) x, 38.

Dominus ante a fluxu sanguinis liberaverat. Demum Martham usque ad Christi passionem opulentam extitisse, ex hoc deducimus, quod Dominum eiusque discipulos liberaliter hospitio receperit; mulier vero ista substantiam in medicos iam erogasse dicitur. Sati-
us existimant alii, haemorrhoeissam hanc eandem fuisse mulie-
rem, quae Christo ad Calvariam pergenti sudarium obtulit, cui
nomen Veronica (*vera icon*) proinde datum est ⁽⁴⁾.

II. — *Utrum haec mulier superstitiose egerit, cupiendo tan-
gere vestimentum Christi?*

Resp. Negative, cum motus eius ex sincera in Christum fide
procederet, qua credebat, non solum sanctissimam Christi carnem,
sed etiam ea quae ipsi erant corporaliter coniuncta, assumi a Deo
posse in instrumenta divinae potentiae, prout de Sanctorum reli-
quiis rationabiliter tenemus. Quapropter, fides ista nulla ex parte
reprehensa fuit a Domino, secus ac Reguli fides, qui rogabat Do-
minum ut descenderet et sanaret filium suum, cui proinde dictum
est: *Nisi signa et prodigia videritis, non creditis* ⁽²⁾, sed simpli-
citer a Domino laudata fuit mulieris haemorrhoeissae fides. Quo-
circa, omnino fallitur Calvinus, dum pium mulieris propositum in-
firmitati fidei illius tribuit, quasi simpliciter debuisset credere et
confidere, se recepturam sanitatem, absque rei corporalis ad-
miniculo.

III. — *Utrum Domini nostri reliquiae sint venerationi ha-
bendae?*

Resp. Affirmative, ut evidenter patet ex mirabili effectu, in
muliere haemorrhoeissa, ex contactu vestis Christi secuto: et idem
proportionaliter dicatur de Sanctorum reliquiis, ut habet Cate-
chismus Concilii Tridentini ⁽³⁾: *Si vestes, si sudaria, si umbra
Sanctorum, priusquam e vita migrarent, depulit morbos viresque
restituit; quis tandem negare audeat, Deum, per sacros cineres,
ossa, ceterasque Sanctorum reliquias, eadem mirabiliter efficere?*

IV. — *Utrum mulier illa fuerit bis a Christo Domino sanata?*

Resp. Proponitur haec quaestio ex eo quod, cum prius Christus
mulierem reapse sanasset, ut ex Evangelistarum testimonio habe-
mus, tamen post eiusdem publicam confessionum, solemniter eidem
dixit ⁽⁴⁾: *Vade in pace et esto sana a plaga tua*: ex quo intule-
runt nonnulli, bis eam a Christo fuisse sanata. — Cui dupliciter
potest responderi: scilicet, vel sanatio, tactum vestimentorum se-

⁽¹⁾ Cf. Evang. Nicodem. : Acta SS., 1 Febr., 7 Maii. Cf. etiam infra, Sect. cccxxxi.
Quaest. III. — ⁽²⁾ Io., IV, 48. — ⁽³⁾ P. III, de Dei praec., n. 31. — ⁽⁴⁾ Marc., v, 34.

cuta, fuit imperfecta, ita quod siccatus quidem fuerit fons sanguinis, sed non omnis morbi causa sublata: quo modo legimus Christum interdum, in miraculis patrandis, gradatim processisse, ut patet de eo qui videbat homines velut arbores ambulantes ⁽¹⁾, et de puero lunatico ⁽²⁾; vel dicendum, verba: *Esto sana a plaga tua*, non fuisse verba sanantis, sed sanitatem iam collatam solemniter promulgantis et confirmantis.

V. — *Quid per sanationem huius mulieris docemur?*

Resp. In muliere fluxum sanguinis passa, cernere licet humanam naturam, per morbum peccati, in infirmitates et mortem paulatim defluentem. A quibus malis sanantur qui fidem in Christi incarnationem nutrientes, per caritatem et sacramentorum susceptionem, quasi contactu sanctissimae illius carnis, sanativam ab eo virtutem ultro suscipiunt.

⁽¹⁾ Marc., VIII, 24. — ⁽²⁾ Ibid., IX, 25, 26.

SECTIO LXVII.

(Mt. IX, 23 26; Mc. V, 35-43; L. VIII, 49-56).

Argumentum. — *Archisynagogi filiam, cuius mortis nuntium iam divulgatum erat, Iesus ad vitam revocat, coram illius patre ac matre, necnon Petro, Iacobo et Ioanne. Vetat autem Dominus ne factum divulgetur: at, contra, mox exit fama huius miraculi in universam terram illam.*

Ratio Sectionis. — Certissime tenendum est, suscitationem filiae archisynagogi a mortuis immediate suscepisse sanationem mulieris haemorrhissae, dicente S. Luca *: *Adhuc illo loquente*, etc. — Notandum vero, hic primum haberi exemplum, in Scriptura consignatum,

suscitationis a morte opera Christi Domini: illud enim quod de filio viduae Naim a mortuis suscitato refertur, a S. Luca quidem ante praesentem narrationem recenseatur **, chronologice tamen subsecutum est suscitationem filiae archisynagogi Iairi ***.

(a) DHUC illo loquente, venit quidam ad principem synagogae, dicens ei: *Quia mortua est filia tua* ¹; (b) *quid ultra vexas magistrum?* ² (c) Iesus autem, audito hoc verbo (d) quod dicebatur, ait archisynagogo, (e) patri

(a) L. VIII, 49. — (b) Mc. v, 35. — (c) L. VIII, 50. — (d) Mc. v, 36. — (e) L. VIII, 50.

¹ In via erat Iesus a mari ad domum archisynagogi, quando huic, ab aliquo domesticorum eius, nuntium delatum est de morte dilectae filiae. — Notandum in S. Marco legi (¹): *Veniunt ab archisynagogo, ἔρχονται ἀπὸ τοῦ ἀρχισυναγώγου*: id est, a domo archisynagogi. Figura est, qua persona pro domo po-

nitur: puta, *Veni ad me*, id est in domum meam.

² Ex hoc patet, illum qui ita loquebatur, existimasse Iesum non posse suscitare puellam defunctam, quamvis eum crediderit posse illam infirmam, imo iamiam morituram sanare. Itaque verba haec videntur omnem patri fiduciam abstulisse, quam conce-

* VIII, 49. — ** Scil. c. VII. — *** Cf. infra, Sect. LXXVI.

(¹) v. 35.

puellae ³: *Noli timere; crede tantum, et salva erit* ⁴. (a) Et non admisit quemquam se sequi, nisi Petrum, et Iacobum, et Ioannem fratrem Iacobi ⁵. (b) Et cum venisset Iesus in domum principis. et vidisset tibicines ⁶, et turbam tumultuantem, (c) et flentes. et eiulantes multum ⁷, (d) dicebat (e) illis: *Quid turbamini. et ploratis?* (f) *Nolite flere.* (g) *R. cedite* ⁸; *non est enim mortua puella, sed dormit* ⁹. Et de-

(a) Mc. v, 37. — (b) Mt. ix, 23. — (c) Mc. v, 38. — (d) Mt. ix, 23. — (e) Mc. v, 39. — (f) L. viii, 52. — (g) Mt. ix, 24.

perat, ex eo quod Iesum viderat sibi acquiescentem ⁽¹⁾.

³ Admirari hic libet divinae Providentiae dispositionem, quae non permisit ut nuntium de morte filiae ad archisynagogum perveniret, antequam ille propriis cerneret oculis mirabilem haemorrhoeissae sanationem, qua animo disponderetur ad credendum, posse Christum non modo sanare infirmam, sed etiam suscitare mortuam. — *Audito, παγκοῦσας*: quae vox interdum significat *non advertere*; at hoc loco sensum habet *subauscultans*, rem scilicet non sibi, sed alii dictam: anglice, *overhearing*.

⁴ En quam efficaciter animum archisynagogo adiicit Dominus, dum illum edocet miram vim ac efficaciam fidei ⁽²⁾. Et quod fides archisynagogi confirmata fuerit, patet ex hoc quod Iesus se ad eius domum contulit.

⁵ Pluries dignatus est Dominus tres hos celsissimos Apostolos sibi familiarissimos, solemnibus quibusdam circumstantiis, sibi adsciscere, ut puta, in transfiguratione in monte Thabor et in

Gethsemani. Nec sine ratione hoc fecit: nam quia Petrus collocandus erat in vertice apostolicae potestatis, Iacobus primus per passionem erat fidem confirmaturus, et Ioannes sublimissima de Christo exaraturus, ideo specialiter fuerunt, per insigne miraculum, in fide confirmandi. Sunt igitur isti tanquam *electorum electissimi*, ἐκλεκτῶν ἐκλεκτότεροι.

⁶ Erant isti homines specialiter conducti ad lugubre carmen canendum, atque ad provocandum fletum in aliis, qualiter in funere magnarum personarum antiquitus fieri solebat. His addebantur praeficae et lamentationes, quae latus et lugubres eiulationes constituerent.

⁷ Sic etiamnum confusus sonus, magnus strepitus, lamentationes et eiulationes comitari solent funera inter Hebraeos. Omnes hae circumstantiae huc collineant, ut clarius redderetur miraculum suscitationis puellae a mortuis.

⁸ Domum hanc relinquitte, cessantes a luctu, ab afflictione et tumulto.

⁹ Etsi naturali ordine mortua,

(1) Sect. Lxv, n. 8, p. 390. — (2) Cf. Marc., ix, 22.

ridebant eum, (a) scientes quod mortua esset ⁴⁰. (b) Ipse vero eiectis omnibus ⁴¹, assumit patrem et matrem puellae, et qui secum erant, (c) Petrum, et Iacobum, et Ioannem, (d) et ingreditur, ubi puella erat iacens. Et tenens manum puellae, (e) clamavit, dicens ⁴²: (f) *Talitha cumi* (quod est interpretatum: *Puella* [tibi dico] *surge*) ⁴³. (g) Et reversus

(a) L. VIII, 53. — (b) Mc. v, 40. — (c) L. viii, 51. — (d) Mc. v, 40-41. — (e) L. VIII, 54. — (f) Mc. v, 41. — (g) L. VIII, 55.

Christo tamen, qui eam suscitare poterat, puella erat tanquam dormiens, quae facile a somno suscitaretur. Ceterum mors, christiano dicendi more, somnus congrue appellatur, ob fidem in futuram resurrectionem. Sic etiam cum veritate dixit de Lazaro Dominus noster ⁽¹⁾: *Lazarus amicus noster dormit*.

⁴⁰ Ex incredulitate processit illorum derisio: non enim credere volebant posse Christum puellam mortam suscitare. Inter derisores Christi, tamen, computari non debent pater et mater puellae, ut ex dicendis apparebit. — Notandum est, ex huiusmodi adstantium derisione, dubium omne de veritate mortis puellae excludi: unde et miraculum in evidentiore lucem ponitur. Ex his quoque verbis, Evangelistae sinceritas et veritas quam maxime relucet.

⁴¹ Hos omnes eiicit Dominus, tanquam indignos qui tam insigni miraculo intersint, cum Christi verbis non crediderint.

⁴² Quamvis Salvator potuerit

puellam ad vitam reducere sine contactu corporali, voluit tamen eius manum tenere, ut ostenderet sanctissimam suam carnem instrumentum esse animae ac operantis deitatis. Clamor vero iste ordinabatur ad hoc, ut adstantes ad miraculum attentius intenderent.

⁴³ Non hebraice, sed aramaice puella dicitur *Talitha*, quod in graeco scribitur Ταλιθά; pro *cumi* autem, in graeco legitur κούμ, ultima vocali verbi קומי non pronunciata. — Notandum vero, nomen *puella*, hic per synecdochē poni: cum enim hoc dixit Christus, non amplius erat puella, sed corpus exanime. Hoc vero quod hic additur: *Tibi dico*, non est pars interpretationis, sed additum est ab Evangelista ut ἐμφατικωτέρων, seu ad emphasis, scilicet, ut sensum vocantis atque imperantis magis exprimeret, ut ait S. Hieronymus ⁽²⁾. — Porro, notanda est, hac super re, differentia inter modum agendi Eliae et Elisei quando mortuos isti suscitaverunt ⁽³⁾, et

(1) Io., xi, 11. — (2) In Epist. ad Pammach., de optimo gen. interpretandi, c. 3. — (3) 3 Reg., xvii, 21, 22; 4 Reg., iv, 33, 35.

est spiritus eius; (a) et confestim surrexit puella. et ambulabat, erat autem annorum duodecim ¹⁴. (b) Et iussit illi dari manducare. Et stupuerunt parentes eius (c) stupore magno ¹⁵. Et praecepit illis vehementer, (d) ne alicui dicerent quod factum erat. (e) Et exiit fama haec in universam terram illam ¹⁶.

(a) Mc. v, 42. — (b) L. viii, 55-56. — (c) Mc. v, 42-43. — (d) L. viii, 56. — (e) Mt. ix, 26^e.

modum quem tenuit Christus Dominus in suscitatione filiae Iairi. Nimirum, etsi in facto convenientia habeatur, discrimen tamen magnum est in modo operandi: nam illi quidem ad Deum clamando et super corpora extincta saepius incumbendo, tandem impetrarunt quod poscebant; Christus vero solo voluntatis imperio id quod vult operatur. Scilicet, tanta est inter prophetas et Christum differentia, quanta est inter Dominum imperantem et servum orantem. Comparari etiam opportune potest hoc factum cum Tabithae resurrectione opera S. Petri ⁽¹⁾.

¹⁴ Christi verba id statim efficiunt, quod significant: quo modo etiam evenit in sacramentis. Porro, per id quod hic dicitur, reversum fuisse spiritum puellae, non solum excluditur omne dubium de vera morte et de vera resurrectione puellae, sed etiam veritas confirmatur circa relationem animae humanae ad corpus, cuius est vera substantialis forma. Signanter dicitur *spiritus*, quia proprium est animae vivificare id quod informat; praeterea, hoc nomine,

innuitur illius spiritualitas seu immaterialitas. — Quod addit S. Marcus, *erat autem annorum duodecim*, quod quidem S. Lucas iam expresserat dicens: *Erat... fere annorum duodecim* ⁽²⁾, opportune ponitur, ne, cum passim Evangelistae illam θυγάτριον, παιδίον, κοράσιον, quibus nominibus tenerae aetatis puella significatur, nomen, putet quis eam per se ambulare minime potuisse, quod tamen fecisse hic expresse dicitur.

¹⁵ Speciali fuit parentibus puellae stuporis argumento, non solum vita illius restituta, sed etiam perfecte restituta sanitas: cuius rei confirmatio fuit non solum quod puella coram eis expedite ambularet, sed etiam quod, Christo iubente, cibos ei ad manducandum apponerent. Sic Christus ipse veram suam resurrectionem manducatione comprobata voluit.

¹⁶ Apostoli quidem et parentes puellae praecepto Christi miraculum non vulgandi paruisse videntur: at turba, quae noverat puellam vere defunctam, percepto quod revixisset, non tacuit, sed miraculum cito ad Galilaeae fines divulgavit.

(1) Act., ix, 40. — (2) Sect. lxxv, n. 5.

QUAESTIONES.

I. — *Cur solam fidem Christus archisynagogo commendavit?*

Resp. Id fecit Christus, non ut excluderet actus aliarum virtutum, puta spei et dilectionis; sed quia cum iam ei denuntiaretur puellam esse defunctam, ideoque dubitare ille posset utrum Iesus eam valeret suscitare; ideo opus erat ei actu fidei specialiter, quo timor, sollicitudo et ambiguitas excluderentur. Unde primo ponit Christus: *Noli timere*, moxque subdit: *Crede tantum*, id est, hoc nunc tibi praeprimis agendum est, credere scilicet, verum esse id quod dico, me posse mortuam filiam suscitare. Ex quo deducitur, quam falso hoc verbum pro se allegent, qui solam fidem ad iustitiam sufficere contendunt.

II. — *Ubinam fuit spiritus puellae, dum mortua iacebat?*

Resp. Anima huius puellae defunctae, sicut et animae eorum quos Christus et Sancti a mortuis suscitaverunt, non fuit a Deo finaliter iudicata, ideoque nec ad gehennam, nec ad purgatorium condemnata; sed mansit ubi erat eius corpus, nec latum est de ea iudicium, cum illam Deus decrevisset suscitare.

III. — *Cur vetuit Iesus parentibus puellae ac tribus suis discipulis ne suscitationem filiae Iairi divulgarent?*

Resp. Probabilius dici potest, eatenus Christum hoc fecisse, quatenus disposuerat ut testimonium de tanto miraculo ab ipsis simplicibus turbis ultro redderetur, ut sic parentes puellae et tres supradicti discipuli Pharisaeorum odio non exponerentur. Addi etiam potest, Domini nostri prohibitionem, ex magna quidem eius animi demissione ortam, huc ordinatam fuisse, ut veram nos cordis humilitatem edoceret.

IV. — *Quot mortuos legitur Christus suscitasse?*

Resp. Tres scilicet filiam Iairi hoc loco; unicum viduae filium ⁽¹⁾, et Lazarum ⁽²⁾. In quibus advertenda est differentia loci: nam prima in domo, alter in via ad tumulum, tertius de monumento fuit suscitatus: per quod tres diversi status mortis spiritualis designantur. Nam alii quidem per peccatum interioris consensus spiritualiter mortui sunt, quorum resurrectionis typus est suscitatio filiae Iairi; alii autem per peccatum interioris operis, quorum resurrectio significatur in resurrectione filii viduae Naim; alii demum pessima peccandi consuetudine, habituati in malo, velut

⁽¹⁾ Luc., VII. 12-15. — ⁽²⁾ Io., XI, 38-44.

lapide grandi premuntur, quorum proinde resurrectio in Lazari resurrectione figuratur. — Demum, opportune notabitur, tot annos habuisse filiam Iairi, quando illam Christus e mortuis suscitavit, quot annis haemorrhoea aegrotaverat: in quo mysterio sancti Patres repraesentatam cernunt, hinc quidem Synagogam, illinc vero gentilitatem. Igitur prior mortua est, quando altera ab antiquis erroribus liberata est.

V. — *Utrum qui in gratia Dei decesserint et postea ad vitam divinitus sunt revocati, certi extiterint de sua aeterna salute?*

Resp. Id quidem censuere Bellarminus ⁽¹⁾ et Cornelius a Lapide ⁽²⁾, hac scilicet ratione, quia secus per resurrectionem non beneficium ipsis, sed potius damnum inferretur. — At cum de hac re deficient tum Scripturae, tum Patrum testimonia, tutius edicendum videtur, huiusmodi sine speciali revelatione, de sua praedestinatione certos minime extitisse: quod autem obiicitur, solvitur dicendo, quod isti utique in gratia Dei decesserant; at non finaliter, cum ex ordine divinae Providentiae essent ad vitam revocandi, ideoque, licet mortui, comparabantur hominibus in statu gratiae somno occupatis, qui evigilantes illam amittere possunt.

⁽¹⁾ L. II de Purg., c. 3. — ⁽²⁾ In Act., ix, 41.

SECTIO LXVIII.

(M. IX, 27-34 ; L. XI, 14-15).

Argumentum. — *Caeci duo, qui Iesum cum fide invocaverant, lumen ab eo recipiunt ; pariter daemoniaco muto Iesus loquelam et sanitatem restituit.*

Ratio Sectionis. — Ex prioribus huius Sectionis verbis, qualia in S. Matthaeo leguntur, clare accipimus, tum duorum caecorum, tum daemoniaci muti sanationem chronologico ordine, cum praecedentibus intime colligari. Quod vero attinet ad hunc hominem mutum, daemonium habentem, dicendus est S. Lucas ordinem rei gestae minime servasse: cum miraculum istud S. Matthaeus statim post curatos duos

caecos accidisse dicat, dum illud S. Lucas serius recenset. — Notandum, daemoniacum hunc, qui tantummodo mutus dicitur, alium esse ab eo qui simul caecus et mutus expresse appellatur, de quo alibi loquitur S. Matthaeus *. Alius quoque est a surdo et muto, de quo S. Matthaeus ** et S. Lucas ***, qui non legitur a daemonio obsessus ****.

(a) T transeunte inde Iesu ¹, secuti sunt eum duo caeci, clamantes et dicentes ²: *Miserere nostri, fili David* ³. Cum autem venisset domum, accesserunt ad eum caeci ⁴; et dicit eis Iesus: *Creditis, quia hoc possum facere*

(a) Mc. IX, 27-32.

¹ Id est, eunte Iesu a domo Iairi ad aliam domum, ubi visum caecis restitutus erat.

² Haec verba accipienda sunt in sensu unius dictionis, pro: *cum clamore magno dicentes*: qui clamor ex magno eorum affectu procedebat, Commendanda est horum fides, qui nullum oculorum usum habentes, nec Domini vultum, caelestem maiesta-

tem spirantem, cernentes, ex solo auditu fidem amplexi sunt; Iudaei vero, luce meridiana fruentes, miracula Christi perspicere noluerunt, ut in eum crederent.

³ Noverant communiter Iudaei, Christum fore de semine David nasciturum; ideoque caeci illi Iesum David filium ultro vocitant (⁴).

⁴ Qualis fuerit ista domus,

* XII, 22. Videsis infra, Sect. xc et xci. — ** Matth., xv, 29. — *** Marc., vii, 31. — **** Cf. infra, Sect. LXXXIX.

(¹) Cf. Matth., xxii, 42; Io., vii, 42.

vobis.⁵ Dicunt ei: *Utique, Domine*⁶. Tunc tetigit oculos eorum, dicens: *Secundum fidem vestram fiat vobis*. Et aperti sunt oculi eorum⁷, et comminatus est illis Iesus, dicens: *Videte ne quis sciat*⁸. Illi autem exeuntes diffamaverunt eum in tota terra illa⁹. Egressis autem illis, ecce obtulerunt ei hominem mutum, daemonium habentem¹⁰. (a) Et

(a) L. xi, 14.

Evangelista non dicit; retinere tamen possumus, hic agi de domo in urbe Capharnaüm, alia a domo in qua suscitaverat Iesus filiam Iairi. Forsan erat haec domus Petri: ad quam divertere consueverat Iesus. Huc igitur accesserunt duo illi caeci, ab amicis caritative ducti.

⁵ Non ex ignorantia sciscitatur Dominus caecos illos, sed ut illis ex fidei oris confessione, amplius merendi occasionem det, et ut manifeste doceat omnia possibilis esse perfecte credenti. Non quaerit autem Iesus utrum illi credant posse ab eo favorem illum impetrari, sed utrum credant se id proprio Marte posse efficere.

⁶ Non ea fuit caecorum fides, qua illi certo sibi persuasum haberent hoc Christum Dominum sibi facturum; sed qua firmiter tenebant hoc sibi a Christo beneficium posse fieri.

⁷ Duo hic nota: primo, mercedem merito proportionari; secundo, Christi, utpote Dei, sermonem id efficere quod significat; ideoque, sicut dicto, primo die, *fiat lux*, lux revera facta est, ita nunc, dicto *fiat vobis*, caecorum oculi ultro aperti sunt.

Oh! quam beatificati sunt hominum caecorum oculi, qui vix aperti, dulcissimam Christi faciem sunt intuiti! Figuraliter dicuntur oculi aperti: nam caecorum oculi tanquam clausi habentur.

⁸ *Comminatus est*, ἐνεβριμήθη, id est, cum severo imperio praecepit ut, quantum in ipsis erat, caverent ne cui absentium miraculum istud divulgarent. Hoc autem prohibuit Christus, humilitatis docendae causa, ut videlicet discamus laudes hominum non ambire, sed fugere.

⁹ Laetabundi illi homines Christum Dominum, a quo tam insigne beneficium receperant, celebrem ac famosum fecerunt in tota Galilaeae regione: tantus erat in eis grati animi sensus: quandoquidem probe sciebant, nullum reddenda gratia maius officium esse (¹).

¹⁰ Non ex naturali defectu hic homo erat mutus, sed, ut apparet, ex daemonii maleficio usum linguae in eo impredientis. Cum enim natura corporalis obediat spirituali substantiae quantum ad motum localem, ideo sicut daemon movere potest hominis linguam ad loquendum contra

(¹) S. Ambros., l. I de Offic. min., c. xxxi.

cum eiecisset daemonium, locutus est mutus ¹¹, et admiratae sunt turbae. (a) dicentes: *Numquam apparuit sic in Israel* ¹². Pharisei autem dicebant: (b) *In Beelzebub, principe daemoniorum, eiicit daemonia* ¹³.

(a) Mt. IX, 33-34. — (b) L. XI, 15.

eius voluntatem, vel etiam ad proferenda verba eidem forsitan ignota, ita illam ab actu sibi proprio potest impedire.

¹¹ Bina miracula in eodem facto peracta cernimus: scilicet, daemonis eiectionem et linguae hominis relaxationem. Hoc autem solo voluntatis imperio, absque verbis exterius prolatis, perfecit Christus, dum qui apud Iudaeos illum fugare conabantur, multis formulis et incantationibus utebantur. Daemon vero silentio exire coactus est, qui hominem mutum reddiderat.

¹² In hoc Christi miraculo simplices turbae non solum operis substantiam, sed praecipue modum illud peragendi miratae sunt, cum tam faciliter et prompte liberationem hanc Christus perfecit.

¹³ En quousque avaritia et in-

vidia iudicium phariseorum pervertunt, dum tantae caritatis opus cooperationi et virtuti pessimi daemonis attribuunt, quasi Christus illi familiaris esset et cum eo pactum iniisset. Sic quoque Salvatoris miracula magicis dicebant artibus facta. Beelzebub erat idolum Accaronitarum, qui saepius nominatur in quarto libro Regum. Iudaei hoc nomine principem daemoniorum appellaverunt, eo quod idolum illud speciali modo abominarentur. Censeri possunt pharisei, Iesu absente, calumniam hanc protulisse, cum nullum ille legatur responsum dedisse. Similem quidem blasphemiam iterabunt pharisei, occasione scilicet curationis alterius daemoniaci, caeci videlicet et muti: quam tamen blasphemiam ipsum Christum Dominum refutaturum videbimus⁽⁴⁾.

QUAESTIONES.

I. — *Utrum Christi mandatum caeci transgressi sint, miraculum divulgando?*

Resp. Negative: nam caeci, mente illustrati magis adhuc quam oculis corporeis, intellexerant praeceptum istud, ex ipsa Christi voluntate non adeo urgendum esse, ut illud transgrediendo peccarent. Ad quod intelligendum, sciendum est aliquando Christum praecepisse, vel ultro permisisse, ut sua miracula manifestarentur, scilicet ad gloriam Dei et hominum aedificationem seu fidei confirmationem, iuxta id quod nos ipsos docuit⁽²⁾: *Luceat lux vestra coram hominibus*. Aliquando vero sua iussit miracula occultari, ut nos

(1) Matth., XII, 24. Vide infra, Sect. xc et xci. — (2) Matth., v, 16.

doceret hominum laudes et omnem vanam gloriam devitare. Illi vero qui nihilominus eius miracula panderunt, non dicuntur egisse contra Christi praeceptum; quia hoc praeceptum intelligebatur secundum unam tantum considerationem, videlicet, ne talia mirabilia opera panderentur propter vanam iactantiam, et ut doceremur fugere vanam gloriam; secundum alias considerationes vero, supra recensitas, utique ex mente Christi, idipsum permittebatur. Quocirca, verba proferens: *Videte ne quis sciat*, Christus non se gerebat tanquam caecorum illorum superiorem, quibus praecipere posset, sed tanquam, benefactorem, qui ei, cui benefacit, imperantis tono, at revera modestiae impulsu, ait: *Nemini dicas*. Unde concludendum est, in citatis verbis, non imperium fuisse, sed mysterium: quo docemur, quoties aliquid boni agimus, illud, quod ad nos attinet, manere debere secretum. Ceterum, nusquam ab Evangelistis insinuaturs eos male fecisse; sed potius illorum agendi ratio tanquam laudabilis commemoratur: nec putandum est homines, tam insigni beneficio recens ditatos, benefactorem voluisse aperta inobedientia contristare.

II. — *Quo pacto dicere potuerunt turbae: NUNQUAM APPARUIT SIC IN ISRAEL, cum plures prophetae fecerint signa et quidem maiora, quam sit daemonem mutum expellere?*

Resp. Quamvis prophetae aut patriarchae signa maiora fecerint, ut Iosue et Isaias, ad quorum instantiam sol a naturali cursu cessavit ⁽¹⁾, nullus tamen in veteri Testamento tam potenter operatus est sicut Christus, qui solo voluntatis imperio daemoniacum hunc liberavit. Praeterea, dici potest, in verbis illis turbarum, respectum haberi ad alia Christi miracula, quorum iam testes fuerant: quae certe vix numerari poterant, cum, ut hic habetur, omnem Christus languorem et omnem infirmitatem curaret.

III. — *Quomodo Christus daemones expellebat?*

Resp. Alio modo eiiciebat Iesus daemones, ac ipsos diabolus expellit: scilicet, ita daemones virtute superioris diaboli a corporibus hominum expelluntur, ut tamen isti retineant dominium super animas hominum; Christus vero non solum a corporibus, sed multo magis ab animabus eos expellebat; ideoque nulla erat convenientia Christi et Satanae in hoc opere perficiendo. Quantum etiam ad finem, aliud intendebat Christus, aliud diabolus: nam eo tendunt opera Domini nostri, ut homines ad Deum colligat, diaboli vero ut eos dispergat; hinc Christus obsessos ideo liberabat, ut eos Deo per caritatem coniungeret; diabolus vero ut illorum animas suo magis dominio subiugaret: quod quidem etiam hodie, maxime opera spiritismi, fieri videamus ⁽²⁾.

⁽¹⁾ Ios., x, 12, 13; Is. xxxviii, 8. — ⁽²⁾ Cf. S. Thom., 3, Quaes., xliii, art. 2, ad 3^m.

SECTIO LXIX.

(Mt. IX, 35-38).

Argumentum. — *Circuiens Iesus civitates et castella, omnem curat languorem; videns vero turbas, eisdem paterne miseretur, discipulos adhortans, ut a Deo operarios in messem eius postulent.*

Ratio Sectionis. — Quae retulimus, ex quo Dominus noster urbem Capharnaum rursus ingressus est *, licet plura et miranda valde, videntur tamen tam intimo nexu sibi invicem successisse, ut paucis diebus adimpleta dici possint. Quae autem in hac Sectione ponuntur, necessario praecessisse electionem duodecim Apostolorum, ex ipsis verbis S. Matthaei evidenter deducitur. — Notandum vero Domini verba, quae hic ex S. Matthaeo re-

citantur: *Videns autem turbas*, etc., inveniri quoque apud S. Marcum, at postquam Apostoli iam a Iesu ad praedicandum missi, ad eum redierant, nuntiantes quod egerant **. Similiter, eiusdem Christi verba: *Messis quidem multa*, etc., apud S. Lucam etiam leguntur, et quidem prorsus eadem: at alia evidenter occasione, scilicet postquam Christus septuaginta duos discipulos iam designaverat ***.

(a) T circuibat Iesus omnes civitates et castella ¹, docens in synagogis eorum, et praedicans Evangelium regni, et curans omnem languorem et omnem infirmitatem ². Videns autem turbas, misertus est eis ³, quia erant

(a) Mt. IX, 35-38.

¹ Quod dicitur, *omnes*, potest hic sumi, ut sit distributio pro generibus singulorum, ad significandum quod Dominus quasdam civitates et quaedam castella de omnibus vicinis terris visitaverit; vel forte est locutio hyperbolica, ad insinuandum quod valde multa loca sic circuevit Dominus. — Pro eo quod legitur, *et castella*, graecus textus habet τὰς κώμας, id est, *vicos*.

² Primo Dominus praedicat et docet; deinde aegritudines, tum gravioribus quae languores dicuntur, tum leviores quae appel-

lantur infirmitates, repellit, ut sic miraculorum operatio doctrinae veritatem commendet. Hoc modo disposuerat Deus, ut veritas supernaturalis auditoribus profundius infingeretur; et qui per sermonem non fuerant emendati, saltem visis signis converterentur. Nec exspectat Dominus donec ad ipsum infirmi adducantur, sed illo se confert, ubi scit morbum esse curandum. — Notandum quoque Dominum nostrum mente etiam sanasse, quos curabat corpore.

³ Pro *misertus est*, graece est

* Vide supra, Sect. LXII. — ** Marc., vi, 34. Cf. infra, Sect. cxv. — *** Luc., x, 2. Cf. infra, Sect. CLXX.

vexati, et iacentes sicut oves non habentes pastorem⁴. Tunc dicit discipulis suis⁵: *Messis quidem multa, operarii autem pauci*⁶. *Rogate ergo Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam*⁷.

ἐσπλαγγνίσθη, hoc est, *ex intimis visceribus commiseratus est*. Miserrima autem erat plebis conditio, sacerdotum, scribarum et pharisaeorum culpa potissimum inducta; quam miseriam volebat Christus a discipulis suis cognosci, ut praesto essent eidem sublevandae. Pluries conqueritur Dominus, legis doctores onera gravia humeris hominum imposuisse⁽⁴⁾.

⁴ Quam dulce, quam amabile Cor Iesu, quod hominum miseria tam cito ad pietatem movetur! Eos quippe cernebat vexatos, id est, multis observantiis onustos, necnon peccatis et vitiis gravatos et consequenter iacentes, id est libero motu gratiae privatos; nec quidquam conferebant scribae, seipsos quaerentes, gregem vero sibi commissum penitus negligentes. — Pro *vexati*, graece legitur ἐσχυλμένοι, a radice σχύλω, quod est *cruciati*, vel *defatigati*, sicut oves quae, longitudine itineris, extenuantur; pro *iacentes* vero, est participium ἐριμμένοι, a radice ἐρίπτω, id est, *diseiecti* et *dissipati*, quemadmodum oves balantes, cum, absente pastore, huc illucque vagantur. Saepius,

in Scriptura fidelis populus grex Domini, vel oves pascuae eius appellatur⁽²⁾.

⁵ Duo versiculi sequentes⁽³⁾, in nonnullis antiquis codicibus ponuntur principio capitis sequentis⁽⁴⁾; hac, ut videtur de causa, quia sunt velut introductorius sermo ad Apostolorum electionem narrandam.

⁶ Multi quidem parati sunt audire et facere verbum Dei, qui proinde messi comparantur, quia, tanquam boni fructus, dispositi sunt congregari ac recipi in horreum Christi; at pauci sunt boni et efficaces pastores ac doctores, qui populum congregent in domum Dei: multa enim ad tam divinum opus perfectio requiritur. Hoc sensu dixit iterum Christus⁽⁵⁾: *Videte regiones, quia albae iam sunt ad messem*⁽⁶⁾.

⁷ Ad magnum Dei beneficium pertinet, quod bonos Ecclesiae suae ministros largiatur: divinum quippe hoc est donum: quod certe beneficium multis supplicationibus est humiliter impetrandum. — *Mittat*, graece est ἐκβάλλη, id est, *eiiciat*, quasi cum festinatione eos ire urgeat.

(¹) Cf. Matth., xxiii, 4; Luc., xi, 52. — (²) Is., lxiii, ii; Ier., x, 21; xiii, 17; Ezech., xxiv, 3, etc. — (³) Sc. 37 et 38 apud Matth., c. ix. — (⁴) Sc. x, apud Matth. — (⁵) Io., iv, 35. — (⁶) Cf. Luc., x, 2.

QUAESTIONES.

I. — *Quid docet nos Dominus, per hoc quod ipse civitates et castella circuibat praedicans?*

Resp. Christus Dominus voluit homines non solum in urbibus, sed etiam in pauperibus pagis degentes, invisere et sua praedicatione erudire, ut facto ipso ostenderet suam ad omnes extendi caritatem, et ut ministros suos exemplo suo incitaret ad opem sine discrimine omnibus ferendum, sive divitibus sive pauperibus, sive doctis sive rudibus, praedicando regnum Dei, et viam salutis eisdem ostendendo. Quapropter, tanquam ambitiosi et vano inflati spiritu illimet arguuntur, qui neglecta paucorum pauperum et rusticorum cura, magnarum urbium domicilia et cathedras ambiunt, cum tamen Dominus sese humilium aequae ac nobilium redemptorem prodiderit.

II — *Quinam intelliguntur significati per verba illa: MESSIS QUIDEM MULTA?*

Resp. Imprimis intelliguntur illi ex Iudaeis, qui Ioannis praedicatione ad Christum erant praeparati; deinde, proselyti ex gentibus; tum, ex non proselytis, multi qui in templum Hierusalem, orandi causa, ascendebant, ut eunuchus ille aethiops; Iudaei vero Christo Domino infensi et gentiles adhuc a vero Deo alieni, etsi et ipsi ad salutem vocati, dici nequeunt messis, qualem Christus intendebat, cum messis non dicatur, nisi grano iam ad maturitatem perducto.

III. — *Utrum etiamnum verificetur verbum Domini nostri: OPERarii PAUCI?*

Resp. Relate ad ethnicas gentes, utique verbum Christi plene verificatur; ubi autem Ecclesia iam dilatata est, valet illud S. Gregorii Magni ⁽¹⁾: *Ecce mundus sacerdotibus plenus est; sed tamen in messe Dei rarus valde invenitur operator: quia officium quidem sacerdotale suscipimus; sed opus officii non implemus.*

IV. — *Quisnam per Dominum messis intelligendus est?*

Resp. Primo, intelligendus est Deus Pater, sumpto hoc nomine non notionaliter, id est, pro prima Trinitatis persona, sed essentialiter, pro tota Trinitate: enimvero dicit Christus ⁽²⁾: *Pater meus agricola est;* secundo, messis Dominus est ipse Christus, qui Ecclesiam verbo suae praedicationis fecundavit, illudque suis sudoribus et sanguine rigavit.

(¹) Homil. xvii in Luc. — (²) Io., xv, 1

SECTIO LXX.

(Mt. X, 2-3; Mc. 13-19; L. VI, 12-16).

Argumentum. — *Christus Dominus, praemissa ad Patrem proluxa oratione, vocat discipulos suos, ex quibus eligit duodecim, quos Apostolos appellat, quorum nomina hic recensentur.*

Ratio Sectionis. — Quod proprius sit hic locus, quo iuxta ordinem quem sequitur S. Matthaeus, Apostolorum electio et eorumdem catalogus poni debeat, dubium non est; scilicet, admonitis discipulis de oratione ad Dominum messis pro operariis evangelicis fundenda, Christus ipse in proluxa primum persistit oratione, tum duodecim eligit viros, in agrum caelestis Patris mittendos. — Notandum hic, solum S. Ioannem duodecim Apostolorum

catalogum praetermisisse; Synopticos vero, etsi non eundem omnino ordinem in Apostolis recensendis sequantur, constanter tamen Petrum primo loco, Iudam vero Iscariotem ultimo recensere. S. Matthaeus autem vocationem et electionem tanquam iam effectas supponens, solummodo nomina Apostolorum recenset eo ordine quem hic sequimur, postquam memoravit potestatem ipsis collatam in daemones et morbos.

(a) ACTUM est autem in illis diebus, exiit in montem orare, et erat pernoctans in oratione Dei¹. Et cum dies factus esset, vocavit discipulos suos (b) ad se²,

(a) L. VI, 12-13. — (b) Mc. III, 13.

¹ Processurus Christus ad magnum opus electionis Apostolorum, orationi insistit, non solum ut nos doceat qualiter nos ipsi in hoc sancto opere permanere debeamus, maxime cum de ministrorum Ecclesiae ordinatione agitur, sed etiam ut fervida sua supplicatione, a Patre futuris Apostolis eorumque successoribus gratias impetret, ad tantum officium digne ac congruenter adimplendum. Oraturus autem in montem conscendit, ad innuendum quod omnis orans terrena

debeat oblivisci, caelestia contemplari; in oratione denique pervigil pernoctat, ut doceat nos non solum in die, sed horis quoque nocturnis, sanctis debere nos orationibus insistere. — *Oratio Dei* phrasis est hebraica, cuius sensus est, oratio prae-cellens, qualem Deus gratam habet. Simili modo dicuntur *montes Dei*, id est, altissimi; *cedri Dei*, id est, pulcherrimae.

² Discipuli prope montem manserant, ibique praestolabantur Christi praeceptum.

quos voluit ipse ³; et venerunt ad eum, et (a) elegit, (b) et fecit ut essent duodecim cum illo ⁴, (c) quos et Apostolos nominavit; (d) et ut mitteret eos praedicare ⁵. Et dedit illis potestatem curandi infirmitates et eiiciendi daemonia ⁶. (e) Duodecim autem Apostolorum nomina sunt haec. Pri-

(a) L. VI, 13. — (b) MC. III, 14. — (c) L. VI, 13. — (d) MC. III, 14-15. — (e) Mt. X, 1-2.

³ Per haec verba clare significatur gratuita electio, absque respectu meritum. Sic ad sacerdotium ascendere non debet, nisi qui legitime a Deo vocatus fuerit, vocationem rati habentibus Ecclesiae praelatis.

⁴ Summa animi promptitudine et alacritate, accedunt discipuli ad dilectum Magistrum. Quantum vero mysterium sit in hoc numero, *duodecim*, ex pluribus quae eodem comprehenduntur, apparet: maxime autem hic videtur respectus haberi ad duodecim patriarchas, filios Iacob: ut sicut ex eis, generatione carnali, propagatus est populus Dei, ita ex duodecim viris, Spiritu Christi repletis, spirituali propagatione formaretur Ecclesia Christi. Hunc autem numerum mystice consecratum legimus in Apocalypsi ⁽¹⁾: *Et murus civitatis habens fundamenta duodecim, et in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorum Agni.*

⁵ Apostolus, ab ἀποστέλλω, mitto, nomen est officii, sicut propheta et angelus, et dicitur quasi missus, quia Apostolos misit Christus post suam resurrectionem praedicare in universum or-

bem. Advertendum hic est ad caeleste consilium; quia non sapientes, non divites, non nobiles, sed piscatores et publicanum, elegit Dominus, ne divitiis, aut potentiae nobilitatisve auctoritate traxisse mundum ad fidem videretur, ut veritatis ratio, non disputationis gratia praevaleret, ait S. Ambrosius ⁽²⁾,

⁶ Tanta datur Apostolis potestas, quanta necessaria erat, ut veritas evangelicae praedicationis divino testimonio fulciretur; aliter enim illitteratis ac idiotis hominibus fides non fuisset addita: sic olim Moysi, primario legis Doctori, datum fuit missionem suam miraculis comprobare. Duplex autem est praedicta potestas: altera, in mundum invisibilem, ne noceat; altera in mundum visibilem, ut testimonium ferat revelatae veritati. — Notandum, potestatem hanc per anticipationem hic recenseri, quantum pertinet ad actum secundum, seu ad exercitium eiusdem; cum Christi voluntas esset, ut tunc solum illa Apostoli uterentur, quando iam actu in missionem concreditam incumberent.

(1) XXI, 14. — (2) Exp. in S. Luc. I. V, n. 44.

mus, Simon, (a) et imposuit Simoni nomen Petrus ⁷, (b) et Andreas frater eius; Iacobus Zebedaei, et Ioannes frater eius; (c) et imposuit eis nomina Boanerges, quod est, filii tonitruui ⁸; (d) Philippus, et Bartolo-

(a) Mc. III, 16. — (b) Mt. x, 2-3. — (c) Mc. III, 17. — (d) Mt. x, 3-4.

⁷ In hoc conveniunt synoptici, quod Petrum primo loco recensent, etsi solus S. Matthaeus, ad clarius exprimendum eius primatum, addat distinctivum, *primus*; qui tamen in enumeratione non ita prosequitur: *secundus Andreas, tertius Iacobus*, etc.; ut detur intelligi alios Apostolos fuisse aequales, quod ex hoc etiam patet, quod non eodem ordine illos recenseant Evangelistae, licet Iudas Iscariotes constanter ultimo loco ponatur, ob proditoris crimen. — Notandum, in solo S. Ioanne desiderari Apostolorum catalogum; praeterea in catalogis S. Matthaei et S. Lucae, Apostolos binos associari. At vero, Apostolorum catalogus invenitur etiam in Actibus Apostolorum ⁽¹⁾, uno omisso Iudae proditoris nomine. Quod autem attinet ad nomen *Petrus*, illud iam prolatum fuerat a Christo, cum primum a fratre suo Andrea ad illum adductus fuerat ⁽²⁾. Nunc autem ei confirmat ac solemniter imponit Dominus honorificum hoc nomen, etsi illius mysterium nonnisi serius aperte foret manifestaturus ⁽³⁾. — Denique, notandum, S. Marcum, qui hucusque semper

Petrum vocaverat Simonem, ab hoc loco deinceps, illum constanter appellare Petrum.

⁸ Duos Zebedaei filios designatos voluit Dominus nomine significante tum ardorem fidei, quo erant Evangelium praedicaturi, tum impetum zeli, quo erga Deum accendendi erant. Iacobus enim fuit primus martyr inter Apostolos; ultimus vero inter eos mortem obiit Ioannes, postquam plura et magna cognoverat et panderat mysteria, et multa pro Christo fuerat perpersus, maxime cum in ferventis olei dolium, iubente Domitiano, missus est: qua de causa, martyr quoque, licet imperfecte, dici potest. — Sunt qui censent hoc nomen hic ab Evangelista recitatum, scilicet *Boanerges*, per prolapsim, vel anticipationem positum: quasi Christus Dominus hoc illis indiderit quando in quemdam Samaritanorum vicum a Magistro missi ut diverticulum quaerent, Samaritani vero eos recipere renuissent, Iesum interpellaverunt ⁽⁴⁾: *Domine, vis, dicimus ut ignis descendat de caelo, et consumat illos?* Christo respondente ⁽⁵⁾: *Nescitis cuius spiritus est*. Videtur nomen

⁽¹⁾ I, 13. — ⁽²⁾ Cf. supra, Sect. xxvi, n. 13, p. 183. — ⁽³⁾ Matth., xvi, 18 Sect. cxxxv, n. 10. — ⁽⁴⁾ Luc., ix, 54. — ⁽⁵⁾ Ibid., 55.

maeus⁹; Thomas; et Matthaeus publicanus¹⁰; Iacobus Alphaei¹¹, et Thaddaeus (a) (Iudas Iacobi)¹²; (b) Simon Cananaeus, (c) qui vocatur Zelotes¹³; (d) et Iudas Isca-

(a) L. VI, 16. — (b) Mt. X, 4. — (c) L. VI, 15. — (d) Mt. X, 4.

istud, *Boanerges*, formam esse galilaicam hebraeorum nominum בְּנֵי רִנָּה *Bhene Reghesh*.

⁹ S. Philippum ante vocationem uxorem duxisse ac plures filias genuisse, narrat Eusebius⁽⁴⁾; eundem autem esse qui a Domino facultatem petiit efferendi patrem, cui ille ait⁽²⁾: *Dimitte mortuos sepelire mortuos suos*, tanquam rem certam tradit Clemens Alexandrinus⁽³⁾, ut supra diximus⁽⁴⁾. — Bartholomaeus vero, quod nomen significat *filium Tholomaei*, probabiliter idem fuit ac Nathanael, ut superius diximus⁽⁵⁾.

¹⁰ Thomas hic dictus est *Didymus*, Δίδυμος, id est *geminus*⁽⁶⁾; et idem significat ac nomen *Thomas*, hebraice תאום. — Admirari autem hic libet insignem ipsius S. Matthaei modestiam, qui non solum palam publicanum se nominat, quod alii Evangelistae in catalogo Apostolorum minime faciunt; sed etiam Thomae se postponit, cui tamen illum anteponunt S. Marcus et S. Lucas.

¹¹ Hic est Iacobus minor, filius Alphaei vel Cleophae, et frater Thaddaei, qui primus fuit

Hierosolymorum antistes. Minor autem dictus est, vel quia vocatione posterior Iacobo fratre Ioannis, vel quia aetate aut statura minor, Huius mater fuit Maria, soror, seu consanguinea, Virginis gloriosae⁽⁷⁾.

¹² Thaddaeus, alias dictus Iudas Iacobi, scilicet frater Iacobi minoris, idem sane significat ac Iudas, scilicet *laus*, sive *confessio*: additur autem hoc nomen nomini Iudas, ad illum a Iuda proditore distinguendum. Thaddaeus dictus quoque est, teste S. Hieronymo⁽⁸⁾, *Lebbaeus*, quod interpretatur *Corculus*, id est, cordis suis diligens custos, quod nomen ex S. Matthaeo, iuxta plures codices graecos, desumptum videtur⁽⁹⁾: Λεββαῖος ὁ ἐπικληθεὶς Θαδδαῖος. Fuit ergo iste trinomius.

¹³ Ζηλωτής graecum nomen est pro eo quod ponitur *cananaeus*, καναναῖος; *canah* enim, כַּנְהֵה hebraice *zelotypum* significat⁽¹⁰⁾. Dupliciter quippe errare probantur, qui *cananaeum* dici putant a gente Chananaeorum: primo enim, quia non per *χ*, sed per *κ*, nomen illud graece scribitur in fronte, itemque hebraice non per

(¹) H. E., I. III, c. 31. — (²) Matth., VIII, 22. — (³) L. III Stromat., n. IV. —

(⁴) Sect. LVIII, n. 6. — (⁵) Sect. XXVIII, quaest. II. — (⁶) Io., XI, 16; XX, 24; XXI, 2. —

(⁷) Cf. Sect. XXIX, Quaest. I; Sect. CCCXLI, n. 5. — (⁸) In Matth., I. I, c. X. —

(⁹) X, 3. — (¹⁰) Cf. Exod., XX, 5.

riotes ¹⁴, (a) qui fuit proditor, (b) qui et tradidit illum.

(a) L. VI, 16. — (b) Mc. III, 19.

chaph (כ), sed per koph (ך); deinde, hic Simon esse non potuit genere chananaeus, cum Christus solos iudeos, non gentiles, in discipulos elegerit, imo nec voluerit ut ante passionem suam gentibus praedicaretur Evangelium ⁽¹⁾. — Quod confingunt nonnulli, Simonem ad sectam Zelotarum, quae ante Christi tempus initium duxit, pertinuisse, omni prorsus fundamento caret: in hoc potius nomine alluditur zelo quo in Magistrum ardebat, ob quem dignus est, qui inter praecipuos honoris Dei zelotas, quales fuere Phinees ⁽²⁾, Elias ⁽³⁾, Mathathias, Machabaeorum pater ⁽⁴⁾, adnumeretur.

¹⁴ Ita dictus est, quod esset ex Carioth, vico in tribu Iuda,

cuius mentio fit in libro Iosue ⁽⁵⁾ et alibi: quasi dicat *vir de Carioth*, cum *isch* יִשָּׁח, hebraice, *virum* significet. — *Eligitur et Iudas*, ait S. Ambrosius ⁽⁶⁾, *non per imprudentiam, sed per providentiam*. Hunc nimirum, licet dulcissimus Salvator praenosceret futurum proditorem, elegit tamen in Apostolum; nec illius malitia et ingratitude praeventus est, quin erga illum ageret quod suae erat bonitatis: quin immo, ex illius malitia magnum elicuit bonum, scilicet Scripturarum de sua proditione adimplerem, necnon generis humani copiosissimam redemptionem. Quemadmodum igitur iniqui male utuntur beneficiis Dei, ita Deus bene utitur malefactis hominum.

QUAESTIONES.

I. — *Quisnam est mons qui hic designatur?*

Resp. Mons iste est in littore occidentali maris Tiberiadis, idemque est in quo sermo montanus a S. Matthaeo relatus, habitus est ⁽⁷⁾. Igitur, quemadmodum Iesus in monte legem suam promulgaverat, ut fideles ipsa loci sublimitate admoneret, animum ad superna quaerenda applicare debere, ita in monte Apostolos suos eligit, ut omnibus innotescat in quanta altitudine Ecclesiae fundamenta constituentur.

II. — *Quid mysterii habet duodenarius numerus?*

Resp. Numerus iste in Scriptura veteris Testamenti saepius consecratus invenitur: sic, non solum legimus duodecim fuisse filios

(¹) Matth., I, 5. — (²) Num., xxv, 13. — (³) 3 Reg., xviii, 40. — (⁴) 1 Mach., II, — (⁵) xv, 25. — (⁶) In Luc., I, v, n. 45. — (⁷) Cf. Sect. XLV.

Iacob, sed etiam duodecim principes Israel, duodecim fontes in Elim, duodecim adolescentes offerentes hostias pacificas et holocausta post lectam legem Domini, duodecim lapides in rationali Aaron, duodecim panes propositionis, duodecim exploratores missos a Moyse, duodecim lapides sublato de Iordane, ex quibus Elias fecit altare, duodecim boves sustinentes mare aeneum in templo, duodecim iudices qui, post Iosue, populo praefuerunt, etc.

III. — *Utrum eodem modo Christus Apostolis contulerit potestatem daemonia eiiciendi et morbos curandi?*

Resp. Negative: nimirum, in eiiciendis daemonibus, Apostoli, et per eos Ecclesia, potestatem acceperunt auctoritativam et ordinariam, ab ipsis videlicet, tanquam agentibus principalibus, exercendam; unde S. Paulus cum imperio ait ⁽¹⁾: *Praecipio tibi in nomine Iesu Christi exire ab ea*. Miracula vero nonnisi ministerialiter facere possunt Apostoli et eorum successores, cum solus Deus hanc potestatem tanquam principale agens possideat; unde ait S. Ambrosius ⁽²⁾: *Liberare a daemone et homines, sed in verbo Dei, possunt: resurrectionem mortuis imperare, solius divinae est potestatis*. Quocirca Ecclesia, non quando vult, sed quando Deo placet, miracula facit; exorcismos vero, quando vult, exercet; qui tamen miracula proprie dici nequeunt.

IV. — *Quam ob causam duodecim Apostolorum catalogus tam accurate a tribus Evangelistis recensetur?*

Resp. Ponunt Evangelistae nomina Apostolorum, ne alii pseudoapostoli reciperentur, quasi veri essent Apostoli. Ut enim ex ipsis S. Pauli epistolis apparet, ipso Apostolorum tempore, multi surrexerunt falsi Apostoli, dicentes se veros Christi Apostolos esse ⁽³⁾; quamvis et postea aliqui speciales viri sint divinitus constituti Apostoli, ut Matthias, Paulus ipse et Barnabas ⁽⁴⁾.

V. — *Utrum in eo quod Petrus primo loco recensetur, importetur ordo primatus?*

Resp. Affirmative: quem tamen ordinem non habebat Petrus quando contingebant quae hic scribuntur, sed quando haec ipsa ab Evangelistis scribebantur: nulla enim causa erat, cur omnes eum primo loco recenserent, nisi ratione ordinis dignitatis et primatus. Revera, quod attinet ad ordinem vocationis, prior Petro fuit Andreas frater eius ⁽⁵⁾, quem tamen omnes Evangelistae Petro postponunt, etsi foret etiam, ut videtur, Petro maior aetate.

⁽¹⁾ Act., xvi, 18. — ⁽²⁾ Expos. in Luc., l. iv, n. 59. — ⁽³⁾ 2 Cor., xi, 12, 13, 30; Gal., i, 7. — ⁽⁴⁾ Act., i, 26; xiii, 2. Cf. DE STABILITATE ET PROGRESSU DOGMATIS, P. II, art. II, Quaest. spec., n. 13. — ⁽⁵⁾ Io., i, 41, 42.

VI. — *Utrum Bartholomaeus fuerit ex sanguine regio?*

Resp. Hoc quidam censuerunt, putantes nomen Bartholomaeum, quasi ex hebraeo et graeco compositum, idem esse ac filium Ptolomaei: unde illum dixerunt filium cuiusdam regis Aegyptii. — At Bartholomaeus proprie est filius Tholmai, quod est proprium nomen hebraeum, in Scripturis quoque usitatum. Ceterum, cum ex sola circumcissione, et non ex gentibus, acceperit Dominus discipulos ante passionem, hinc absurdum est Apostolorum Bartholomaeum fingere ex rege aegyptio ortum.

VII. — *Utrum Iudas Thaddaeus revera fuerit frater germanus Iacobi minoris?*

Resp. Aliquid id in dubium vertisse inveniuntur, eo quod apud nullum Evangelistam id dicitur, sicut de Andrea et de Ioanne expresse positum legitur; unde inferunt hunc Iacobum esse diversum a Iacobo fratre Domini, cuius Iudas se fratrem esse scribit ⁽¹⁾. — At silentium illud nullum est: nam et S. Marcus non scribit Andream fratrem fuisse Petri ⁽²⁾, cum tamen Ioannem fratrem Iacobi scripserit ⁽³⁾. S. Lucas, e contrario, cum dixisset Andream fratrem Petri ⁽⁴⁾, de Iacobo et Ioanne non memorat quod fratres essent. Sed et idem S. Lucas inter Iacobum Alphaei et Iudam interponit Simonem, Iudam tamen vocans Iacobi, id est fratrem illius Iacobi, quem proxime nominaverat. Unde dubitandum non est quin Iacobus, cuius fratrem se scribit Iudas, revera fuerit unus de duodecim Apostolis ⁽⁵⁾.

VIII. — *Utrum Iudas proditor iam malus fuerit, cum illum Dominus ad apostolatam elegit?*

Resp. Quidam, cum S. Ioanne Chrysostomo, tenent Iudam, tempore suae vocationis, fuisse bonum, et nonnisi temporis decursu, a recta via declinasse. Quod Lyranus ex eo confirmat, quod nisi eum Christus dignum invenisset, aut saltem, ut Matthaeum, actu iustificasset, illum ad tantum honorem minime elegisset. — Quae tamen ratio nulla est, quia apostolatus, sicut et prophetia, pertinet ad gratuitum Dei donum, quod interdum impiis quoque conceditur; unde de facientibus miracula et prophetantibus in nomine Christi, dicturus ille est ⁽⁶⁾: *Nunquam novi vos*. Communicatio quippe bonorum, ex parte Dei, liberrima est et absque praevis meritis; aliunde, licet electio simpliciter, seu ad vitam aeternam, non sit nisi praedestinatorum, electio tamen ad aliquam particularem gratiam gratis datam, seu etiam ad gratiam gratum facien-

⁽¹⁾ Ep. Iud., vers. 1. — ⁽²⁾ III, 18. — ⁽³⁾ Ibid., 17. — ⁽⁴⁾ VI, 14. — ⁽⁵⁾ Cf. etiam Act., 1, 13. — ⁽⁶⁾ Matth., VII, 23.

tem ad tempus tantummodo duraturam, potest etiam esse praescitorum. — Quae cum ita sint, alii, cum S. Augustino et Ven. Beda, censent Iudam a principio suae vocationis malum fuisse et in malitia semper perstitisse. Igitur, aiunt, Christus elegit Iudam ad apostolatam, quatenus magnam hanc dignationem et pietatem cernens miser ille, peccatorum suorum poenitentia facilius teneretur, et apostolicum officium digne prosequeretur, licet probe nosceret Dominus aliter esse futurum; unde illum patienter sustinuit propter melius, ut scilicet per eum impleretur prophetia de sua perditione et mundi salute. Ceterum, quod Iudas nunquam in Christi discipulatu bonus fuerit, suadetur, primo, ex hoc quod de eo Scriptura nil usquam boni refert, quod utique argumento esse potest, illum ab initio electionis malum fuisse; deinde, apud Ioannem legimus Dominum dixisse ⁽¹⁾: *Sciebat enim ab initio Iesus, qui essent non credentes, et quis traditurus esset eum*: ubi, ille, qui significatur per haec verba: *Quis traditurus esset*, intelligendus est fuisse de actu non credentibus: quod enim postea traditurus esset eum, nihil ad praesens argumentum faciebat, ubi Dominus adstantium incredulitatem redarguebat. Ergo saltem tunc, quando Christus haec verba proferebat, iam incredulus erat Iudas.

IX. — *Quot et qui, inter Apostolos, fuerunt Christi consanguinei ?*

Resp. Certe Christi consanguinei fuerunt, Iacobus Minor, et Iudas Thaddaeus, eius frater, filii Alphaei seu Cleophae, et Mariae. Hoc aperte eruitur ex hoc S. Matthaei loco ⁽²⁾: *Nonne hic est fabri filius ? Nonne mater eius dicitur Maria, et fratres eius Iacobus, et Ioseph, et Simon, et Iudas ?* At vero Simon iste non est apostolus qui cananaeus et zelotes dicitur, sed quem Eusebius scribit Iacobo in episcopatu hierosolymitano successisse ⁽³⁾.

⁽¹⁾ Io., vi, 65. — ⁽²⁾ XIII, 55. — ⁽³⁾ Hist. Eccles., l. x, 10. Cf. supra, Sect. xxix, Quaest. I.

SECTIO LXXI.

(L. VI, 17-26).

Argumentum. — *Stans Iesus cum Apostolis in loco campestri, discipulorum turba et copiosa multitudo circumseptus, mirabilem profert sermonem, quo velut compendio ea omnia reducit, quae longiori oratione in monte paulo ante tradiderat.*

Ratio Sectionis. — Diximus supra *, probabiliter retineri posse, Domini sermonem, quem S. Matthaeus longiori discursu prolatum refert **, alium esse ab eo quem S. Lucas *** recitat: dici nempe potest, Christum Dominum, electis iam Apostolis, eundem sermonem, quem antea in monte constitutus protulerat, nunc in loco campestri consistentem, maiori concisione adhibita, iterato recitasse, quatenus

salutis monita in eo contenta alte vellet, non solum, in Apostolorum et discipulorum, sed etiam in populi cordibus defixa manere. Hunc igitur sermonem modo referentes, ea tantum commentabimur, quae speciali S. Lucae textu, praeter ea quae superius exposuimus, postuluntur. — Ubi a beatitudinibus, quarum quatuor tantum S. Lucas memorat, exordium ducitur: quibus contraponuntur quatuor *vae*.

(a) T descendens cum illis, stetit in loco campestri, et turba discipulorum eius, et multitudo copiosa plebis ab omni Iudaea, et Hierusalem, et maritima, et Tyri et Sidonis ¹, qui venerant ut audirent eum, et sanarentur a languoribus suis ². Et qui vexabantur a spiritibus immundis, curabantur. Et omnis turba quaerebat eum tangere,

(a) L. VI, 17-26.

¹ En quanta fuit Christi fama, ut iam tot haberet discipulos, et etiam gentiles ex tam dissitis locis attraxerit. — Quod hic dicitur *maritima*, non de mari Galilaeae, huic loco campestri proximo, intelligendum est; sed de mari magno seu mediterraneo, ut patet ex addito: *Tyri et Sidonis*. — Galilaeae mentio non fit, eo quod ibi Dominus cum di-

scipulis versabatur: in quibusdam vero codicibus, additur Peraea, regio trans Iordanem sita. — *In loco campestri*, hoc est, in aliquo loco montis inferiore, aequalis planitiei, atque multorum hominum capaci. Hunc locum traditio eum vult esse, cui hodie nomen Kurum Hattin.

² Praeter eos qui ad Christum venerant, ut eius praedicatione

* Sect. XLV, quaest. I. — ** V, VI, VII. — *** VI, 20-49.

quia virtus de illo exibat et sanabat omnes³. Et ipse elevatis oculis in discipulos suos, dicebat⁴: *Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei. Beati qui nunc esuritis, quia saturabimini. Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. Beati eritis cum vos oderint homines, et cum separaverint vos et exprobraverint, et eiecerint nomen vestrum tanquam malum propter Filium hominis. Gaudete in illa die, et exultate; ecce e im merces vestra multa est in caelo*⁵: *secundum haec enim faciebant prophetis patres eorum*⁶. *Veruntamen vae*

instruerentur, aut ab aegritudine liberarentur, forte non pauci curiositate attrahebantur, cupientes Christum adspicere, a quo tot mirabilia audierant.

³ Solo Christus imperio daemones expellebat. Non eadem autem virtus, quae erat in Christo, de ipso prodibat et in alios intrabat; sed potestas eius aliis efficientiam suam imprimebat, per modum quo causa agit in effectum.

⁴ Cum curasset Dominus corpora, nunc ad corda sananda animum applicat, discipulos cum amore respiciens, gaudens quod eos beatos praedicare posset, et cupiens eos sibi arctius devincire, magnis editis promissis.

⁵ Notandum hic, sequentes beatitudines, non impersonaliter, ut apud S. Matthaeum, recitari, sed ad discipulos, in secunda persona, expresse dirigi. Nam, quod hic dicitur *pauperes*, οἱ πτωχοί, graeco more, in casu vocativi, hic accipitur, scilicet, *beati vos pauperes*. — Notandum, multiplicem beatitudinem, qualis hic ponitur, non esse beatitudinem patriae, quae omnem prorsus

miseriam excludit, sed esse beatitudinem viae, quae est ipse actus meritōrius beatitudinis patriae, per multiplex praemium hic positum significatae. Unde in secunda et tertia beatitudine expresse ponitur adverbium *nunc*, ad insinuandum quod tempus vitae praesentis, tempus sit poenitentiae ac moeroris. — Quod ad singulas beatitudines attinet, primo advertendum est, id quod dicitur: *Beati pauperes*, intelligendum esse *spiritu*, prout expresse habet S. Matthaeus. Secundo, esuries, hic, potissime respicit desiderium videndi et possidendi Deum in patria. Tertio, fletus, de quo hic est sermo, cunctas complectitur huius vallis lacrymarum misérias. Quarto, verticem beatitudinis attingit qui, omni destitutus humano solatio, omnibus contemptui habetur, quod in quarta beatitudine significatur, in qua gradatione quadam significantur odium, persecutiones et contumeliae, quibus mundus Christi discipulos prosequitur.

⁶ Hoc sensu S. Stephanus aiebat (⁴): *Quem prophetarum non sunt persecuti patres vestri?*

(⁷) Act., vii. 52.

vobis divitibus, quia habetis consolationem vestram. Vae vobis qui saturati estis, quia esurietis. Vae vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis et flebitis. Vae cum benedixerint vobis homines ⁷: *secundum haec enim faciebant pseudoprophetae patres eorum* ⁸.

⁷ Quatuor *vae*, hoc loco, quatuor beatitudinibus contrapposita, non leguntur apud S. Matthaeum in sermone in Monte. — Porro, divites hic intelliguntur, qui tales sunt spiritu; saturati, qui carnis voluptatibus ultro indulgent; ridentes, qui risum immoderatum et ad lasciviam provocantem eliciunt; benedicti ab hominibus, qui sunt mundani favoris per-

cupidi. His opponuntur pauperes, egeni, lugentes, maledicti ab hominibus.

⁸ Hi sunt quod ita redarguebat Ieremias ⁽¹⁾: *Prophetae propheta-
bant mendacium, et sacerdotes ap-
plaudebant manibus suis, et popu-
lus meus dilexit talia* ⁽²⁾. Huc omnino facit Pauli apophthegma ⁽³⁾: *Si adhuc hominibus plac-
cerem, Christi servus non essem.*

QUAESTIONES.

I. — *Cur S. Lucas quatuor tantum beatitudines assignat?*

Respondet S. Ambrosius ⁽⁴⁾, quia quatuor virtutes cardinales amplecti voluit: scilicet temperantiam, in hoc quod homo contemptis divitiis, sancta gaudet paupertate; iustitiam, qua Dei honorem et gloriam esurit; prudentiam, qua eligit hic lugere, ut in caelo possit exultare; fortitudinem, qua pro Christo omnia probra et maledicta libenter sustinet. — Notanda, hac in re, eiusdem S. Ambrosii verba ⁽⁵⁾: *Itaque paupertatem, famem, dolorem, quae putantur mala, non solum impedimento non (esse) ad vitam beatam, sed etiam adiumento, evidentissime pronuntiatur est (a Christo).*

II. — *Quid sibi vult interiectio, VAE?*

Resp. Interiectio haec, graece οὐαί, a Domino nostro posita est, partim ad lugendam aeternam divitum miseriam; partim ad eandem comminandam atque praedicandam: ut sic homines ab avaritiae vitio arcerentur.

III. — *Utrum liceat homini christiano divitias possidere?*

Resp. Ex Christi verbis: *Beati pauperes*, etc., Pelagius olim evincere nisus est, non licere homini christiano divitias possidere:

⁽¹⁾ v, 31. — ⁽²⁾ Cf. ibid., vii, 4; xxiii, 17; xxviii, 2; Ez. xiii, 3, etc. — ⁽³⁾ Gal., i, 10. — ⁽⁴⁾ Expos. in Luc., l. v, n. 49. — ⁽⁵⁾ L. ii Offic., c. 4.

cui tamen aperte contrariatur quod legimus, scilicet sanctos patriarchas, itemque plures devotos reges atque viros nobiles opibus affluxisse; unde non aliud divitibus Scriptura praecipit, nisi ut thesauris cor non apponant, nec in incerto divitiarum sperent. Possunt ergo divites, tanquam pauperes, beatificari, si scilicet spiritu divitias contemnunt, et illas ad pios usus, secundum fidei dictamen, convertant.

IV. — *Utrum omnibus divitibus VAE illud dicatur?*

Resp. Non omnibus, sed iis solum qui possessis divitiis cor apposuerint: qui enim eis ad benefaciendum utuntur, revera spiritu pauperes dici possunt: nam, ut ait S. Ambrosius ⁽¹⁾, *non census, sed affectus in crimine est.*

V. — *Utrum omnem risum Dominus reprobet?*

Resp. Risum immoderatum, seu cachinnos, vetat quidem Dominus, non autem risum moderatum, qui signum est animi pacati et spiritualiter laetantis: unde legimus ⁽²⁾: *Fatuus in risu exallat vocem suam: vir autem sapiens vix facile ridebit.*

VI. — *Cur non dixit Christus: VAE HOMICIDIS, VAE RAPTORIBUS, VAE ADULTERIS; sed, VAE DIVITIBUS, VAE SATURATIS, VAE RIDENTIBUS, VAE GLORIAM MUNDI AMANTIBUS?*

Resp. Quia ista quatuor sunt quae minus fugiunt homines; contra quae opponuntur paupertas, esuries, fletus et perpessio adversitatum: quae quidem virtutibus cardinalibus coaptantur, ut diximus ⁽³⁾: scilicet, paupertas temperantiae, quae superflua resecat; esuries iustitiae, cuius est corpus castigare; fletus prudentiae, quae eligit hic lugere, ut gaudium acquiratur aeternum; perpessio adversitatum, fortitudini, cuius est difficillima fortiter pati.

⁽¹⁾ Hoc loco. — ⁽²⁾ Eccli., xxi, 23. — ⁽³⁾ Supra, Quaest. I.

SECTIO LXXII.

(L. VI, 27-38).

Argumentum. — *In hac secunda sermonis parte, aureum caritatis praeceptum, tanquam novae Legis tesseram, vehementer inculcat Dominus, docens inimicos esse sincere diligendos, beneficentiam et misericordiam omnibus exhibendam atque a iudicando abstinendum.*

Ratio Sectionis. — Quae hic a Domino proferuntur salutis documenta, quantum ad dilectionem et beneficentiam erga inimicos exhibendam, eadem circiter sunt quae in Sermone in Monte leguntur et quae superius recitata et explicata sunt *: nisi quod doctrinam suam ibi Do-

minus concluderat hac exhortatione **: *Estote ergo vos perfecti, sicut et Pater vester caelestis perfectus est ****; hic vero hanc ponit conclusionem ***: *Estote ergo misericordes, sicut et Pater vester misericors est*. Ultimis verbis respondet locus parallelus S. Matthaei ****.

(a) *ED vobis dico, qui auditis: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos ¹. Benedicite maledicentibus vobis, et orate pro calumniantibus vos ². Et qui te*

(a) L. VI, 27-38.

¹ Ad eos modo dirigit sermonem Dominus, qui vere discipuli eius esse volunt, qui videlicet vocem eius libenter audiunt, iuxta illud (¹): *Oves meae vocem meam audiunt*. — Igitur cum Christus iam discipulos docuisset quid ab inimicis forent passuri, nunc illos instruit quid eisdem sint reddituri, in quo certe eminet fraterna dilectio. Inimicus, videlicet, non qua formaliter inimicus est, sed qua creatura Dei, ad eius imaginem facta et ad eum or-

dinata, diligendus est, cui etiam optare debemus bona, non solum spiritualia, sed etiam temporalia, quantum necesse ei sit pro beatitudine aeterna capessenda. Ceterum, cum inimicorum dilectio ob Dei gratiam nobis inculcetur, hinc quanto magis in Dei amore homo proficit, tanto etiam facilius et promptius inimicis ignoscit, ut ex Sanctorum vita comperimus.

² Iubet Dominus affectum nostrum erga inimicos sterilem

* Sect. XLIX. — ** Matth., v, 48. — *** Luc., VI, 36. — **** Matth., VII, I, 2.

(¹) Io., x, 27.

*percutit in maxillam, praebe et alteram; et ab eo qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere*³. *Omni autem petenti te, tribue; et qui aufert quae tua sunt, ne repetas. Et prout vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis similiter*⁴. *Et si diligitis eos qui vos diligunt, quae vobis est gratia? nam et peccatores diligentes se diligunt. Et si benefeceritis his qui vobis benefaciunt, quae vobis est gratia? siquidem et peccatores hoc faciunt. Et si mutuum dederitis his, a quibus speratis recipere, quae gratia est vobis? nam et peccatores peccatoribus foenerantur, ut recipiant aequalia*⁵. *Verumtamen diligite inimicos vestros; benefacite, et mutuum*

esse non debere, sed in effectum transire debere: sic fecit Christus ipse de Cruce pendens, sic fecit Stephanus (¹). — *Benedicite*; εὐλογεῖτε, est *fausta adprecamini; calumniantes*, ἐπιηρεάζοντες, sunt *insultantes, contumeliose tractantes, falso criminantes*.

³ Secundum animi preparationem, non nude uti sonant, verba haec sunt intelligenda; nam Christus ipse, cum coram Pontifice staret, et alapam ab uno ex ministris recepisset, respondit (²): *Si male locutus sum*, etc.; Paulus quoque, iussu Pontificis alapa percussus, percutientem comminatus est (³): *Percutiet te*, etc. Similiter Sanctos legimus Ecclesiae bona in iudicio etiam repetiisse. Sensus ergo verborum Christi est, debere hominem Christianum ea esse patientia ac fortitudine, ut, si id offensoris saluti expediat, paratus sit potius illatas, imo maiores forsani iniurias perferre, quam inutilem expetere vindictam.

⁴ Positivum hoc est dilectionis fraternae praeceptum, cui correspondet negativum, quale in Tobia ponitur (⁴): *Quod ab alio oderis tibi fieri, vide ne alteri facias*. At, quia maioris perfectionis est affirmativum praeceptum quam negativum, ideo decuit illud a Christo in evangelica lege, quae est lex perfectionis, proponi (⁵).

⁵ Falso quidam haec verba sic interpretantur: Mutuum date, non exspectantes ut sors vobis restituatur: sic enim sententia secum pugnaret; nam eo ipso quod mutuum datur, sors restituenda exspectatur: quod si non exspectatur, non mutuatio est, sed donatio. Sensus ergo est: Si mutuum dederitis his a quibus vosipsi vicissim, in egestate positi, speratis mutuum recipere, quae gratia? Id quippe non propter Deum, sed vestri gratia, spe scilicet similis beneficii accipiendi, facietis. Igitur suos vult Christus mutuum dare, etsi si-

(¹) Act., vii, 59; cf. i Cor., iv, 14. — (²) Io., xviii, 23. — (³) Act., xxiii, 3. —

(⁴) Tob., iv, 16. — (⁵) Cf. supra, Sect. liv, n. 8.

date, nihil inde sperantes ⁶: *et erit merces vestra multa, et eritis filii Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos et malos* ⁷. *Estote ergo misericordes, sicut et Pater vester misericors est* ⁸. *Nolite iudicare, et non iudicabimini* ⁹; *nolite condemnare, et non condemnabimini* ¹⁰; *dimitte et dimitte-mini. Date, et dabitur vobis: mensuram bonam, et confertam, et coagitatam, et supereffluentem dabunt in sinum vestrum* ¹¹.

mile beneficium forsitan minime se recepturos expectent. — Graecum verbum, quo utitur S. Lucas, scilicet δαψνῆω, incertae est significationis: modo enim valet pro *mutuum dare*, modo pro *foenerari*.

⁶ His verbis naturalem legem Christus inculcat, nihil prorsus lucri ab ullo, sive paupere, sive divite, ex mutuo, ut sic, exigendi (¹); non tamen prohibetur quominus ex tradita ad negotiandum pecunia aliquid ex variis titulis accipiatur, puta, ex periculo sortis, damno emergente vel lucro cessante.

⁷ Haec est praecipua characteristicum Dei et Christi nota, benignum esse super ingratos et malos. Hoc illustrat S. Matthaeus (²): *Ut sitis filii Patris vestri, qui in caelis est, qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super iustos et iniustos*.

⁸ In sermone in Monte, loco horum verborum, habetur (³): *Estote ergo vos perfecti, sicut et Pater vester caelestis perfectus est*: ex quo docemur, Dei perfectionem nos tunc imitari, quando inimicos vera dilectione fuerimus

prosecuti, eis indigentibus propter Deum succurrendo et benefaciendo: in quo nos utique Deus tanquam suos adoptivos filios agnoscet.

⁹ Prohibetur hic inordinatum iudicium, maxime de superioribus, quorum potius est iudicare quam iudicari. Inordinatorum vero iudiciorum quoddam dicitur usurpatum, ut cum iudicanti deest auctoritas iudicandi; aliud temerarium ac suspiciosum, quod non procedit secundum rationem prudentiae; aliud iniustum atque perversum, quod non ex virtute iustitiae, sed ex impetu passionis procedit.

¹⁰ Condemnatio ex iudicio oritur: quemadmodum ergo non quodcumque, sed inordinatum iudicium, prohibetur, ita non quaevis condemnatio aliorum, sed inordinata vetatur.

¹¹ Ineffabiliter copiosa erit retributio operum pietatis, quae attendi potest secundum quadruplex genus bonorum: scilicet, bona fortunae, ad quae referri potest mensura bona; bona naturae, ad quae refertur mensura conferta; bona gratiae, ad quae pertinet mensura coagitata; bona

(¹) S. Thom., 2^aae, quaest. LXXVIII, art. I, ad 4^m. — (²) v, 45. — (³) Luc., v, 48.

Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis ⁴².

gloriae, ad quae spectat mensura supereffluens. — *Sinus*, graece est κόλπος, quo nomine significatur species quaedam perae, ex fluxibus laxi vestimenti efformatae, quo sensu legitur ⁽⁴⁾: *Re-*

metiar opus eorum primum in sinu eorum.

¹² Iuxta modum actionis vestrae in alios, erit mensura seu modus quem tenebit erga vos Pater vester caelestis.

QUAESTIONES.

I. — *Utrum in verbis Domini nostri: OMNI PETENTI TE, TRIBUE, praeceptum contineatur?*

Resp. Affirmative, dummodo petitor rationabiliter petat. Nimirum, haec verba eo modo intelligenda sunt, quo haec alia ⁽²⁾: *Petite et dabitur vobis*, scilicet dummodo petat ea quae oporteat, quando et quomodo oporteat, id est secundum dictamen rectae rationis. Igitur nos quoque omni petenti tribuere debemus, quo modo de S. Francisco legimus, illum vovisse, nulli pauperi petenti denegaturum se eleemosynam: quod profecto certis illum clausulis fecisse intelligendum est, cum votum sit de bonis melioribus. Praeclara sunt verba S. Augustini ⁽³⁾: *Omni petenti, non omnia petenti, ut id des quod dare honeste et iuste potes. Quid si enim pecuniam petat, qua innocentem conetur opprimere? Quid, si postremo stuprum petat? Sed ne multa persequar, quae sunt innumerabilia, id profecto dandum est, quod nec tibi, nec alteri noceat, quantum sciri aut credi ab homine potest.*

II. — *Utrum accipere usuram pro pecunia mutuata, sit secundum se iniustum?*

Resp. Affirmative: licet enim in rebus, quarum usus non est ipsa rei consumptio, possit pecunia pro usu rei accipi, ut, puta, pro usu domus; in rebus tamen quae usu ipso consumuntur, ut sunt res quibus utimur ad cibum et potum, et ut est signanter pecunia, hoc non licet, quia usus consistit in ipsa rei consumptione. Per hoc tamen non excluditur quin, ob aliquos extrinsecos titulos, ut puta, damnum emergens, lucrum cessans, periculum sortis, aut poenam conventionalem, usura aliqua accipiatur.

⁽¹⁾ Is., LXV, 7. — ⁽²⁾ Luc., XI, 9. — ⁽³⁾ L. I de Serm. Dom. in monte, c. 40.

III. — *Quomodo eadem mensura remetiendum sit nobis, si illa danda sit supereffluens, id est, superabundans?*

Resp. Eadem est, non secundum quantitatem, sed secundum proportionem: nimirum. pro temporali merito datur merces aeterna, cum Dominus electos supra condignum remuneret, et reprobos citra condignum affligat; et sicut qui amplius peccaverit, plus punietur, ita qui plus meruerit, gloriosius coronabitur, iuxta illud ⁽¹⁾: *Qui parce seminat, parce et metet, et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet.*

⁽¹⁾ 2 Cor., ix, 6.

SECTIO LXXIII.

(L. VI, 39-45).

Argumentum. — *In hac tertia sermonis parte, docet Dominus non posse caecum ducere caecum; non esse discipulum supra magistrum; debere hominem prius trabem de proprio oculo eiicere, quam praesumat festucam de oculo fratris educere; arborem ex fructibus cognoscendam.*

Ratio Sectionis. — Quod hic tradit Dominus, de caeco relate ad caecum, et de discipulo relate ad magistrum, apud unum S. Lucam

legitur; quae autem subinferuntur, de festuca et de arbore, inveniuntur etiam penes S. Matthaeum, ut superius suis locis exposita sunt*.

(a) **D**ICEBAT autem illis et similitudinem¹: *Numquid potest caecus caecum ducere? nonne ambo in foveam cadunt?*² *Non est discipulus super magistrum: perfectus autem omnis est, si sit sicut magister eius*³. *Quid autem*

(a) L. VI, 39-45.

¹ Similia transitionis verba, in Sermone in Monte, apud S. Matthaeum, desiderantur. — Pro *similitudinem*, in graeco est παραβολήν, sumpta scilicet parabola sensu latiori, pro comparatione vel similitudine, veritatem aliquam illustrante. — *Illis*, idest, primo discipulis, et deinde multitudini. — Quadruplex autem similitudo proponitur: caeci ducentis caecum, festucae et trabis, bonae et malae arboris, sapientis et stulti aedificatoris: quae ultima in proxima Sectione exponetur.

² His verbis docet Christus

debere praelatos, doctores et praedicatores scientia divinorum et splendore virtutum eminere: aliter seipsos aliosque in ruinam praecipites dabunt⁽¹⁾. — Graecum nomen βόθυνος significat *fossam* vel *cavum*, qualia naturaliter formata, in Palaestina frequenter invenire est.

³ Discipulus, etsi quidem materialiter acceptus, possit interdum magistrum superare, id tamen, qua formaliter discipulus est, non potest: porro, licet id inter homines fieri possit, scilicet magistrum aliquando a discipulo

* Sect. LIV et LV.

(¹) Cf. Luc., xv, 14; Matth., xxiii, 16, 17. 26.

vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem, quae in oculo tuo est, non consideras? Aut quomodo potes dicere fratri tuo: Frater, sine, eiiciam festucam de oculo tuo, ipse in oculo tuo trabem non videns? ⁴ *Hypocrita, eice primum trabem de oculo tuo, et tunc perspicies, ut educaas festucam de oculo fratris tui* ⁵. *Non est enim arbor bona, quae facit fructus malos, neque arbor mala faciens fructum bonum: unaquaeque enim arbor de fructu suo cognoscitur. Neque enim de spinis colligunt ficus, neque de rubo vindemiant uvam* ⁶. *Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum; et malus homo de*

superari, hoc tamen relate ad Christum neutiquam erit, a cuius disciplina homo nunquam eximitur; quinimo, quo plenius Christum imitatur, eo propius ad perfectionem accedimus. Qua in re, excelluisse perhibetur gentium Doctor, qui cum conscius esset se Christum perfecte fuisse imitatum, seipsum fidelium imitationi proponere non diffitebatur, dicens ⁽¹⁾: *Estote imitatores mei, sicut et ego Christi* ⁽²⁾.

⁴ Notanda est oppositio festucae ad trabem: festuca, graece *κάρφος*, proprie est pullulus arboris novellae vel cuiusque sati primum germen, unde rem minimam significat relate ad grasiorem trabem. Quo pertinet verum apologus, duplicem fingentium in singulis hominibus manticae sive peram: alteram ante pectus, aliena vitia continentem, alteram post tergum in quam propria immittuntur peccata.

⁵ Dici potest veniale pecca-

tum comparari festucae, mortale trahi: festuca autem corporalem oculum non totaliter laedit, sed tantummodo aequaliter turbat, trabes vero illum excaecat; ita veniale peccatum interiorem mentis oculum non prorsus excaecat, sed turbat aut offuscat, mortale vero excaecat. Igitur, qui proni sunt ad reprehendendum alios, semetipsos prius discutiant patienterque aliorum imperfectiones ferant.

⁶ Sub hac parabola docet nos Dominus, non esse ab hominibus malis expectanda aut bona exempla, aut bona vitae documenta, aut opera virtuosa: licet parabola non per omnia extendi debeat, quia mala arbor nunquam bonos edit fructus; at homo perversus potest ad Deum converti, et per bona opera suam et aliorum salutem procurare. — Huic Christi documento simile est quod in S. Iacobo legitur ⁽³⁾: *Numquid potest, fratres mei, ficus uvas facere, aut vitis ficus?*

⁽¹⁾ 1 Cor., IV, 16. — ⁽²⁾ Cf. ibid., XI, 1. Cf. etiam infra, Sect. CVIII, quaest. III — ⁽³⁾ III, 12.

malo thesauro profert malum ⁷. *Ex abundantia enim cordis os loquitur* ⁸.

⁷ Homo virtuosus et sapiens de spirituali sua opulentia, id est, de virtutum thesauro, virtuosas profert ac meritorias affectiones atque actiones: virtus enim est bonus habitus mentis, naturae modo et rationi consentaneus (⁴), quo bene vivitur et nemo male utitur. Quocirca sicut natura est naturalium operationum principium, ita ex virtutibus et donis profert homo opera bona Deoque placentia. Ex hoc igitur perpendi potest an homo sit virtuosus, si

scilicet patiens sit in adversis, si non detrahat bonis, si laudem humanam non captet, si honores in ipso non varient mores.

⁸ Ea quae sunt in voce sunt earum quae sunt in anima passionum notae, id est signa seu indicia: unde si in corde abundet caritas atque devotio, ex ore prodibunt verba spiritualia ad aliorum aedificationem; si vero abundet vanitas et peccatum, iniqua et inania verba ex ore procedent.

QUAESTIONES.

I. — *Quisnam est sensus verborum*: PERFECTUS AUTEM OMNIS ERIT, *si sit sicut magister eius*?

Resp. In graeco desunt verba *si sit*: legitur enim κατηρτισμένος δὲ πᾶς ἔσται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ: unde sensus esse videtur, conandum esse omni discipulo, ut magistri perfectionem assequatur, sumpto nomine *magister* formaliter, id est, quatenus ipsemet perfectus supponitur in eo quod docet. — Confirmatur haec interpretatio eo quod in S. Matthaeo legitur (²): *Sufficit discipulo ut sit sicut magister eius*, ubi Dominus discipulos hortabatur ad patientiam exercendam, sicut ipsemet exercuerat (³). Similibus quoque verbis utitur Dominus, ad exemplum humilitatis, quale ipsemet, pedes discipulorum lavando, dederat, insinuandum.

II. — *Utrum per verba Domini nostri*: QUID AUTEM VIDES FESTUCAM, *etc.*, *prohibeatur malus superior a corripiendo inferiorem suum*?

Resp. Negative: licet enim superior peccans, per suum peccatum, sibi defectum ingerat, ita ut sic minus idoneus evadat ad corripiendum inferiorem, quia tamen peccatum non penitus aufert bonum naturae, ideo si talis superior cum humilitate subditum suum corripiat, non peccat, quamvis se per hoc condemnabilem

(¹) S. Aug., l. LXXXIII Qq., q. xxxi. — (²) x, 25. — (³) Cf. Io., xv, 20.

esse ostendat. Attamen eius correctio minus idonea evadit, propter tria: primo, propter indignitatem quam per peccatum suum contraxit, maxime si peccatum istud maius sit quam alterius peccatum; secundo, propter scandalum, quia videtur corripere velle, non ex caritate, sed ex ostentatione, et per suam correptionem proprium peccatum celare; tertio, propter eius superbiam, quia alium corripiendo, videtur se illi velle praeferre ⁽¹⁾.

III. — *Quaenam falsa dogmata haeretici ex his Domini nostri verbis: NON EST ENIM ARBOR BONA, etc. inferebant?*

Resp. Primo, manichaei ex hoc inferre nitebantur, alios homines natura sua esse bonos, alios malos; unde duo inferebant summa rerum principia, unum bonum, quo aliqui homines fiunt boni, alterum malum, quo alii fiunt mali. — Secundo, Iovinianus, ex eadem sententia, contendebat homines, utpote ex Deo natos, peccare minime posse. — Tertio, inferebant Pelagiani originale peccatum, ex bono coniugio, tanquam arbore bona, non posse oriri. — Quarto, Donatistae concludebant, malos sacerdotes, ceu arbores malas, non rite baptizare. — Quinto, Calviniani colligebant, in liberi arbitrii potestate, quod aiebant ad malum esse propensum, non esse, ut bona faciat opera, vel gratiam omnibus non dari sufficientem ad salutem consequendam. Ulterius docebant, hominem bonis operibus minime iustificari, et per gratiam tantummodo iustum extrinsecus declarari: quae omnia longe a veritate catholica distant ⁽²⁾.

⁽¹⁾ Cf. S. Thom., 2^ae, quaest. xxxiii, art. 5. — ⁽²⁾ Cf. Corn. a Lap. in S. Matth., c. vii, vers. 18.

SECTIO LXXIV.

(L. VI, 46-49).

Argumentum. — *Claudit Dominus sermonem in loco campestri, comparisonem instituens inter virum audientem doctrinam suam et facientem eam, et virum illam quidem audientem, at negligentem eandem facere.*

Ratio Sectionis. — Verba quibus Dominus hunc sermonem claudit, valde similia sunt verbis quibus sermonem in monte conclusit *: quorum summam complectitur S. Gre-

gorius Magnus, dicens **: *Probatio sanctitatis non est signa facere: sed proximum ut se diligere, de Deo vera, de proximo meliora quam de se sentire.*

(a) UID autem vocatis me: Domine, Domine, et non facitis quae dico? ¹ Omnis qui venit ad me, et audit sermones meos et facit eos, ostendam vobis cui similis sit ²: similis est homini aedificanti domum, qui fodit in altum, et posuit fundamentum super petram ³. Inundatione autem facta, illisum est flumen domui illi, et non potuit eam movere; inundata enim erat super petram ⁴. Qui autem audit et non facit,

(a) L. VI, 46-49.

¹ Opere contradicit eis quae verbis profitetur, qui Deum vocitat, qualis revera est, Dominum et Regem mundi, simulque abnuit mandatis eius obtemperare: unde scriptum est (¹): *Scienti bonum et non facienti, peccatum est illi.*

² Sequenti epologo attentos nos vult Dominus noster, praeter veram fidem, necessaria quoque esse ad salutem bona opera et

vitae sanctitatem: de qua re ex professo agit S. Iacobus in Epistola Canonica (²).

³ Sapiens est ille aedificator, qui domus suae fundamentum profunde fodit, illudque supra solidam petram ponit, ita ut a tempestate nequeat everti. — *Qui fodit in altum*, graece est: ὅς ἔσκαψεν καὶ ἐβάθυνεν, *qui fodit et in profundum abiit.*

⁴ Quemadmodum domus, super

* Cf. supra, Sect. LVI. — L. xx Moral., c. 8.

(¹) Iac., IV, 17. — (²) I, 23-25; II, 26.

similis est homini aedificanti domum suam super terram sine fundamento ⁵: *in quam illisus est fluuius, et continuo cecidit; et facta est ruina domus illius magna* ⁶.

solidum fundamentum aedificata, structurae damnum, fluuiis irruentibus, non patitur; ita qui Christi Domini verbis obedit, virtutum aedificium habet solide supra petram fundatum; quod nec ingruentibus persecutionibus, tentationibus, adversitatibusve prosternitur, cum gratiae Christi innixum, resistat, praeualeat et salvetur. — Codices Sinaiticus et Vaticanus habent: *Quia pulcre erat aedificata*, διὰ τὸ καλῶς οἰκοδομεῖσθαι αὐτήν.

⁵ Cum fluxa sit terra, alluentibus aquis aut imbribus, facile eluitur, ideoque nullum praebet domui solidum fundamentum. In decliviis montium qui circumdant lacum Genesareth, saxum saepe minimo terrae vel arenae

strato cooperitur, quod ab irruente torrente facile abducitur.

⁶ Ad illos refertur ista metaphora, qui solam virtutis speciem habentes, nec curantes in eadem radicari et proficere, stabiles quidem esse videntur, quamdiu in tentationis scopulum non offendant: tunc enim deficiente solido fundamento humilitatis, constantiae ac firmatae in Deum fiduciae, nec ad orationem recurrentes, animo cito deiiciuntur, ac in peccatum misere ruunt, a quo postea resurgere minime valent, cum absit ab eorum cordibus spiritus verae poenitentiae. En quanti faciendus sit, pro vita christiane traducenda, spiritus sinceræ humilitatis atque compunctionis cordis.

QUAESTIONES.

I. — *Quomodo exstruitur domus spiritualis?*

Resp. Sicut domus materialis aedificatur ex variis lapidibus et lignis ordine ac varietate collocatis; ita domus spiritualis construitur ex variis virtutibus sanctisque operationibus pulcra dispositione ad invicem coaptatis. Et primo quidem, per dimensiones discurrendo, dici potest, profunditatem constitui per hominis fidem; longitudinem per longanimitatem; latitudinem per caritatem; altitudinem per spem. Parietes autem sunt quatuor virtutes cardinales, scilicet, prudentia, iustitia, fortitudo et temperantia; fundamentum est, ut dictum est, fides, cui adiungitur humilitas; ostium, obedientia mandatorum; tectum, finalis perseverantia; custos domus, timor Dei. In huiusmodi spirituali domo semper posita est mensa, quae est lectio Sacrae Scripturae; panis est Sanctissima Eucharistia; vinum, sanguis Iesu Christi; aqua viva, gratia Spiritus Sancti; oleum, misericordia; lectus, animi pax et tranquillitas. De-

nique medicinae sunt sacramenta, medici vero sacerdotes: at in hac beata domo, gratissimi animae hospites sunt Pater, Filius, et Spiritus Sanctus, dicente Domino nostro ⁽¹⁾: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus.*

II. — *Quibusnam tentationibus potissime impetitur et excutitur domus nostra spiritualis?*

Resp. Triplicis maxime generis tentationibus excuti videmus domum nostram spiritualem, videlicet: mundi, carnis et diaboli; quae tria hic quidem per fluvium indiscriminatim significantur, licet in sermone in monte distinctim ponantur pluvia, flumina et venti: quae quidem commode referuntur — pluvia ad mundum, flumina ad carnem, venti ad diabolum. Quod egregie omnino explicat Cornelius a Lapide ⁽²⁾: *Pluvia ex alto descendens, terramque irrigans, inflans, tumentemque efficiens et foecundans, notat ambitionem honorum et cupiditatem opum, quas offert mundus homini vano et inconstanti, quibus ille illectus, a Dei lege, et subinde a fide deficit et apostatat. — Flumina, quae ex terra oriuntur, et domum circumlambunt, notant tentationes carnis, puta gulam et libidinem, quae ex ipsa carne oriuntur, eamque oblectando et blandiendo quasi circumlabuntur, ut a continentia et puritate, quam Dei lex praescribit, desciscat. — Venti, qui ex aere lateraliter et invisibiliter in domum sufflant, notant tentationes daemonis, qui est spiritus invisibilis, et princeps aeris huius; hic enim mille pravas cogitationes, et afflictiones phantasiae nostrae ingerit et insufflat, ita latenter ut nescias saepe an ab Angelo, an a diabolo proveniant. Satanias enim transfigurat se in Angelum lucis ⁽³⁾: quare ipse homines leves et inconstantes agit et rotat ad libitum, ut ab observatione mandatorum Dei ad cupiditates suas deflectant, itaque ruant in tartara; sicuti domus arenae inaedificata, flabris ventorum agitata, magno fragore collisa cadit, corruique in subiectam vallem vel voraginem.*

⁽¹⁾ Io., xiv, 23. — ⁽²⁾ Comment. in Matth., viii, 27. — ⁽³⁾ 2 Cor., xi, 14.

SECTIO LXXV.

(Mt. VIII, 5-13; L. VII, 1-10).

Argumentum. — *Iesu Capharnaum venienti occurrunt Iudaeorum optimates, a centurione missi, rogantes ut huius aegrotum famulum restituat sanitati. Conferente se Iesu ad Centurionis domum, hic mittit amicos, significantes illum indignum se repulare, in cuius domum veniat Dominus; qui tantam admiratus fidem, petito beneficio pium centurionem actutum donatum remittit.*

Ratio Sectionis. — Iam supra demonstravimus *, historiam servi huius centurionis aliam esse ab historia filii reguli, quem Christus apud Ioannem **, sanasse perhibetur. — Porro, quod sanationem pueri centurionis S. Matthaeus et S. Lucas alia ratione, alio ordine, narrent, certe non tollit quin de uno eodemque facto utrobique agatur: quis enim credat duo miracula tam similia in eadem civitate Capharnaum, eodem tempore, eisdem circumstantiis, accidisse? Nec officit quod S. Matthaeus ipsimet centurioni tribuat quae S. Lucas dicit ab illius missis prolata: vulgo enim dicitur aliquis dixisse et fecisse, non solum quae ipsemet dixerit et fecerit, sed etiam quae dici fierique ille mandaverit, cuius rei plura prostant in Sacra Scriptura exempla; ut puta, cum dicitur ab Herode S. Ioannes capite diminutus, cum tamen id ab illius satellitibus factitum

ultra constet ***. — Quod vero ad ordinem pertinet narrationis, S. Lucam potius, quam S. Matthaeum, qui compendio tantum rem profert, sequendum ducimus: ita ut, cum iam dixerimus sermonem in loco campestri, de quo capite praecedenti, alium probabiliter esse a sermone in monte, statim post illum sermonem praesens miraculum locum habuerit. iuxta verba S. Lucae: *Cum autem impleisset omnia verba sua in aures plebis, intravit Capharnaum. Centurionis autem cuiusdam servus, etc.* Nec sane necesse est, ex textu S. Matthaei, inferre factum praesens curationi leprosi immediate successisse, dicente hoc Evangelista: *Cum autem introisset in Capharnaum, accessit ad eum centurio, etc.* Cum enim Christus Capharnaum elegisset suum domicilium et velut centrum suarum missionum, hinc saepius hanc urbem ingredi debebat.

(a) UM autem impleisset omnia verba sua in aures plebis, intravit Capharnaum ¹. Centurionis autem cuius-

(a) L. VII, 1-3.

¹ In omnium quidem aures corporales, loquente Iesu distincte, facunde ac intelligibiliter, ingrediebatur divinus eius sermo: at solum in eis, qui recto

erant corde, spirituales fructum producebat. Ingreditur ergo Iesus iterum Capharnaum, civitatem suam, in qua plura iam miracula patraverat.

* Sect. xxxviii, quaest. iii. — ** iv, 43-54. — *** Cf. Gen., xl, 19; Ios., v, 4, etc.

dam² servus male habens, erat moriturus, qui illi erat pretiosus³. Et cum audisset de Iesu, misit ad eum seniores Iudaeorum, rogans eum ut veniret et salvaret servum eius⁴; (a) et dicens: *Domine, puer meus iacet in domo paralyticus, et male torquetur*⁵. (b) At illi cum venissent ad Iesum, rogabant eum sollicitè, dicentes ei: *Quia dignus est, ut hoc illi praestes; diligit enim gentem nostram*⁶, et *synagogam ipse aedificavit nobis*⁷. (c) Et ait illi Iesus: *Ego veniam, et curabo eum*. (d) Iesus autem ibat cum illis⁸. Et

(a) Mt. VIII, 6. — (b) L. VII, 4-5. — (c) Mt. VIII, 7. — (d) L. VII, 6-7.

² Centurio dux erat in romano exercitu, qui centum militibus imperabat: sic quinquagenarius dicebatur qui quinquaginta milites sub se habebat, decurio qui decem, quaternio qui quatuor. Etsi gentilis natione, centurio hic fidem in verum Deum habebat, quem etiam sincere colebat: imò, ex quo synagogam Iudaeis aedificaverat, dici potest fuisse proselytus. — Alii duo centuriones memorantur in novo Testamento: unus relate ad passionem Domini in calvario⁽¹⁾; alter, qui fuit Cornelius⁽²⁾.

³ Moriturus erat secundum causas naturales et proximas, licet secundum causam primam mox foret sanandus. Huius servi vitam dominus plurimi faciebat, eumque in honore habebat: hoc enim significat vox ἔντιμος, qua S. Lucas utitur.

⁴ Misit centurio seniores Iudaeorum, tum propter reverentiam Christi, tum ut facilius exaudiretur, cum senes magis sint honorandi et audiendi.

⁵ Quod dicitur *puer* idem est ac servus. Haud raro antiquitus servi vocabantur pueri aut etiam filii: quod humanitatis spiritu fiebat, ut humilis eorum conditio tantisper leniretur. — Notandum, in hoc centurionis servo, membrorum immobilitati, coniunctos etiam fuisse acerrimos corporis dolores.

⁶ Credi potest, ideo centurionem dilexisse Iudaeorum gentem, quia eos noverat unius veri summi Dei cultores, et didicerat quanta eis Deus beneficia contulisset.

⁷ Ex hoc docemur, debere nos pro benefactoribus nostris, praesertim cum hi necessaria ad divinum cultum subministrant, Christum in caelis regnantem suppliciter exorare.

⁸ Christus Dominus, fide, humilitate ac devotione centurionis permotus, coepit ad illius domum pergere. — Notanda hic est humilitas Salvatoris, qui ad sanandum filium reguli ire renuit, ne divites plus aequo honorare videretur; ad servum

(1) Matth., xxviii, 54. — (2) Act., x, 1.

cum iam non longe esset a domo, misit ad eum centurio amicos, dicens: *Domine, noli vexari: non enim sum dignus, ut sub tectum meum intres*⁹. *Propter quod et meipsum non sum dignum arbitratus ut venirem ad te*¹⁰. (a) Et respondens centurio, ait: *Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum: sed tantum dic verbo, et sanabitur puer meus*¹¹. *Nam et ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, et dico huic: Vade, et vadit; et alii: Veni. et venit; et servo meo: Fac hoc, et facit*¹². Audiens autem

(a) Mt. VIII, 8-10.

vero pergit, ne servilem conditionem contemnere putaretur.

⁹ Spiritus Sancti instinctu factum est, ut centurio, dum rescivit Iesum domui suae iam propinquare, tantam de eius sanctitate existimationem conciperet, ut illum deprecaretur, ne ad tectum suum usque perveniret. Ex hoc autem implicite testabatur, se dignum esse qui Christum, si non intra muros domus suae, certe in cor suum, reciperet: non enim tanta potuisset humilitate hoc dicere, nisi iam in anima eum portasset, cuius ingressum in domum suam deprecabatur:

¹⁰ His verbis magis adhuc elucet centurionis humilitas: plus enim se humiliat qui negat se dignum esse qui veniat ad Christum, ad quem tamen omnes passim accedebant, quam qui negat se dignum esse, sub cuius tectum Christus intret, quod paucis admodum concessum est.

¹¹ Cum centurio iam amicos ad Christum misisset, nunc cum

intellexisset Iesum ad se venire, humilitatem devincens, ipsemet ausus est ad dulcissimum Redemptorem accedere, eandem ei supplicationem porrigens: dic verbo imperiali, id est, praecipe: non enim tibi difficile est omne verbum.

¹² Nomen *constitutus* deest in quibusdam graecis codicibus S. Matthaei, ubi legitur: καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ὑπὸ ἐξουσίαν ἔχων ὑπ' ἑμαυτὸν στρατιώτας, quod verti potest: *Homo sum, sub potestate mea milites habens*. Attamen S. Lucas habet (¹): καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ὑπὸ ἐξουσίαν τασσόμενος, *sub potestate constitutus*. Sensus ergo est: Cum ego, qui imperatori ac praesidi tribunoque subditus sum, iubeo milites meos aliquid facere, vel aliquem in locum pergere, actutum illi mea exequuntur imperata: quo igitur potiori iure tibi, qui absolutam habes in morbos, vitam ac mortem auctoritatem, natura obtemperabitur. Vere mirabilis fidei

(¹) VII, 8.

Iesus miratus est. (a) Et conversus sequentibus se turbis, dixit: *Amen dico vobis: nec in Israel tantam fidem inveni* ¹³. (b) *Dico autem vobis, quod multi ab oriente et occidente venient, et recumbent cum Abraham et Isaac et Iacob in regno caelorum* ¹⁴, *filiis autem regni eiicientur in tenebras exteriores* ¹⁵; *ibi erit fletus, et stridor dentium* ¹⁶. Et dixit Iesus centurioni: *Vade, et sicut credidisti, fiat tibi*. Et sanatus est puer in illa hora ¹⁷. (c) Et reversi, qui missi fuerant, domum, invenerunt servum, qui languerat, sanum ¹⁸.

(a) L. VII, 9. — (b) Mt. VIII, 11-13. — (c) L. VII, 10.

professio, quae non reputat necessariam Christi praesentiam ad miraculum operandum.

¹³ Vult hic dicere Christus, in communi populo Israel, non tantam se invenisse fidem, seu animi persuasionem de sua potentia atque fiducia in sua benignitate.

¹⁴ Rite centurio iste typum gerit populi gentilis, qui licet a Christo longe distaret, nec eum videre posset, propius tamen ad eum fide et caritate accessit quam Iudaei, licet Iesum in medio sui haberent.

¹⁵ Filii regni dicuntur Iudaei, nati ex iis quibus factae erant de Christo et eius regno promissiones: non dicit autem Iesus regni *caelorum*, sicut in parte praecedenti; quia carnales Iudaei non caeleste, sed terrenum regnum, sibi cum suo Messia repromittebant. — Exteriores tenebrae dicuntur per oppositionem ad tenebras interiores, seu animae: aut exteriores idem est ac densissimas, quasi a regione lucis remotissimas. — Notanda con-

vivii allegoria a Domino nostro hic introducta, iuxta morem tunc vigentem mensae accumbendi: ethnici fideles, Iudaeis permixti, familiariter cum Christo mensae accumbent, a qua qui ei infideles fuerint, eiicientur plorantes, ac prae ira dentibus infrendentes.

¹⁶ En clare significata poena corporalis in inferno damnatis infligenda post finale iudicium: fletus ex summa tristitia elicitur; stridor dentium, ex ira. Eandem fere sententiam alia occasione Dominus noster protulit (¹).

¹⁷ Rite servi sanatio tanquam praemium fidei centurionis assignatur. *Probatur fides Domini*, ait S. Ambrosius (²), *et servi sanitas roboratur*.

¹⁸ In hac narratione monitum datur praelatis, ut pro subditis spiritualiter infirmantibus non solum ipsimet Christum deprecantur, sed etiam devotos ac religiosos viros inducant, ad intercedendum pro languido: tunc eum Salvator, intercessorum instantiis motus, infirmo gratiose succurret.

(¹) Luc., XIII, 28, 29; Sect. CLXXXVIII. — (²) Exp. in Luc., I, v, n. 88.

QUAESTIONES.

I. — *Quomodo componi potest id quod dicitur* ⁽¹⁾, *centurionem rogasse Iesum ut veniret et salvaret servum suum, cum eo quod postea subdit ipse centurio* ⁽²⁾: NON SUM DIGNUS UT SUB TECTUM MEUM INTRES?

Resp. Centurio primo rogavit, utique per seniores, ut Christus ad se veniret; postea vero maiestatem Christi profundius pensans, reputavit se eius adventu indignum, ideoque per amicos Christum deprecatus est, ne ad domum suam usque procederet.

II. — *Quomodo hoc verum est, quod ait Christus* ⁽³⁾: EGO VENIO, *cum usque ad domum centurionis minime venerit?*

Resp. Conditionaliter hoc intelligitur, scilicet, veniam usque ad servum paralyticum et domum tuam, si id desideraveris: ut sit promissio benevolentiae, non assertio operis, licet Iesus revera appropinquaverit domui centurionis.

III. — *Quomodo fuit in Christo admiratio, cum haec ex ignorantiae causa procedat, in Christo vero nulla fuerit ignorantia?*

Resp. Si consideretur scientia Christi indita, qua ab initio Incarnationis cognovit omnia praesentia, praeterita et futura, profecto non fuit admiratio, nisi propter exemplum nostrum, quatenus nos docere voluit fidem centurionis rem novam atque insolitam fuisse, nostraeque admiratione dignam; si autem consideretur in Christo scientia acquisita, vera fuit admiratio: fuit quippe in eo aliquid de novo cognitum, prius incognitum secundum istum modum cognoscendi, ex cuius recenti apprehensione sensu admirationis movebatur.

IV. — *Quo pacto dicere potuit Christus se tantam non invenisse fidem in Israel, cum magni Sancti, ex Iudaeis, ob fidem suam dilaudentur?*

Resp. Dominus noster non comparat fidem centurionis cum fide Beatissimae Virginis, aut S. Ioseph, aut S. Ioannis Baptistae, aliorumve ex praeclaris Sanctis veteris Testamenti; sed cum fide populi hebraici generaliter. Nimirum stupenda res erat, quod hic alienigena, extra veram religionem ortus et educatus, multos tamen de populo iudaico, et divinorum cognitione, et fiducia in Christi potentia et bonitate, superaret.

(1) Luc., VII, 3. — (2) Vers. 6. — (3) Vers. 7.

V. — *Cuius classis miraculum fuit sanatio servi centurionis?*

Resp. Fuit miraculum secundae classis, quod dicitur quoad subiectum, quod est; quando natura incapax est tali subiecto vitam dare aut conservare, ut habetur in resurrectione mortui: porro servus ille, ut dicitur, erat morti proximus, scilicet non erat amplius in eo, secundum naturam, spes vitae: ideoque idem erat sanitatem ei restituere, ac eum mortuum ad vitam revocare ⁽¹⁾.

(1) Cf. op. n. DEL MIRACOLO, c. VI, § III.

SECTIO LXXVI.

(L. VII, 11-17).

Argumentum. — *E Capharnaun Iesus ad civitatem Naim contendens, in pompam funebrem filii cuiusdam mulieris viduae offendit, cuius lacrymis permotus, defunctum ad vitam revocat.*

Ratio Sectionis. — Praesens miraculum, quo secunda mortui suscitatio a Domino patrata narratur, a solo S. Luca refertur, et quidem paulo post curationem servi centurionis: ex quo sane deducitur, alium huic historiae non deberi locum, nisi praesentem. Congruit etiam lo-

gicus ordo: cum enim sanatio servi centurionis aequivaleret resurrectioni *, ne quis obliiceret non fuisse in Iesu potestatem suscitandi mortuos, ideo hoc insigne miraculum adiicit idem Evangelista: nam suscitatio-nem filiae Iairi nonnisi serius refert S. Lucas **.

(a) T factum est, deinceps ibat in civitatem, quae vocatur Naim ¹; et ibant cum eo discipuli eius, et turba copiosa ². Cum autem appropinquaret portae civitatis, ecce defunctus efferebatur ³, filius unicus matris suae, et

(a) L. VII, 11-17.

¹ Parva haec civitas duobus circiter passuum millibus distabat a monte Thabor, atque secus torrentem Cison sita erat. Accurata loci descriptio argumento est veritatis: non enim potuit S. Lucas hoc factum confingere, quod a tot hominibus tam facile verificari potuisset; mox quoque christiani, post Christi ascensionem, loca a Magistro illustrata revisentes, potuerunt de hoc facto a testibus ocularibus certiorari. — Pro *deinceps*, graece est, ἐν τῷ ἑξῆς, scilicet χρόνῳ, quod est *tempore sequenti*; vel etiam ἐν

τῇ ἑξῆς, nempe ἡμέρᾳ, *die consequenti*.

² Quotidie crescente fama et sanctitate Christi, magna fidelium turba illum comitabatur, quo factum est, ut notius evaderet mox narrandum insigne miraculum. Non casu autem hac via procedebat Dominus: sed cum omnia cognosceret, ea ratione gressus suos direxit, quae ei moesta processio obviam posset fieri.

³ Mos erat penes Iudaeos, mortuos extra civitatem, humi vel in specubus, sepelire, quae loca

* Sect. praec., quaest. v. — ** Sc. cap. VIII, 49. seq.; cf. supra, Sect. LXVII.

haec vidua erat: et turba civitatis multa cum illa ⁴. Quam cum vidisset Dominus, misericordia motus super eam ⁵, dixit illi: *Noli flere* ⁶. Et accessit, et tetigit loculum ⁷. (Hi autem qui portabant, steterunt). Et ait: *Adolescens, tibi dico, surge* ⁸. Et resedit qui erat mortuus, et coepit

tanquam immunda habebantur. Penes Christianos vero, fide resurrectionis impellente, cadavera diu prope ecclesias, vel etiam in ipsis ecclesiis, sepeliri consueverunt: quae loca fideles et devote observant et religiose colunt.

⁴ Dolentem viduam ad locum sepulcri filio parati, pia turba comitabatur, ei ex corde condolens: multiplex enim erat huic mulieri tristitiae causa: primo, quia filium mater amittebat; secundo, quia unicus, seu, ut in graeco habetur, μονογενής, id est, *unigenitus*, ei erat, quod plus est quam unicus; tertio, quia ipsa erat vidua, ideoque aliud ei non remanebat in terra solatium aut fulcimen, nec amplius ulla spes erat prolis; quarto, quia filius istè in adolescentiae flore morte raptus ei fuerat. Proverbii loco est, apud Hebraeos, *planctus unigeniti* (¹). Ex multae turbae praesentia, conici potest, huius viduae familiam in magna existimatione habitam fuisse.

⁵ Quam benignus est Dominus, quem humani generis miseriae tam potenter commovent! Igitur, non rogatus accingit se ad filium viduae suscitandum, illam scilicet praevertens, nec expectans ut precibus eius fatigetur: quod

quidem nobis exemplo est, debere nos, etiam non rogatos, ope nostra, indigentium miseriam sublevare. Eo autem tenerius Christus miserae huic viduae compassus est quod, cum esset ipse unigenitus dilectissimae suae Genitricis, probe scieret quantum ab ea diligebatur, et quantum ipsamet de futura sua passione et morte erat contristanda. — Notandum est, hic, absolutum nomen *Dominus*, ὁ κύριος, quo utitur Evangelista, ad innuendum supremum eius in omnes res dominium.

⁶ Dubium non est quin altus in mulieris corde spei sensus ex his Domini verbis suscitatus fuerit, quibus aliud non significabatur, nisi fletus causam, mox ab ea tollendam esse, et tanto maiorem ei futuram causam gaudendi, quanto inopinatus erat solatium evasurum.

⁷ Vetabat lex ne quis mortuum attrectaret, secus immundus eo ipse fiebat (²); at huiusmodi praecepto sane non comprehendebatur qui mortuum ideo tetigisset, ut ei vitam redderet, cum facto ipso mortuus emundaretur, atque de corruptionis statu educeretur.

⁸ Omnia quae hic Christus

(¹) Ier., vi, 26; Zach., xii, 20. — (²) Levit., xx, 4; Num., v, 1, etc.

loqui⁹. Et dedit illum matri suae¹⁰. Accepit autem omnes timor¹¹; et magnificabant Deum, dicentes: *Quia propheta magnus surrexit in nobis, et quia Deus visitavit plebem suam*¹². Et exiit hic sermo in universam Iudaeam de eo, et in omnem circa regionem¹³.

agit, accessus, tactus, tacitum consistendi imperium portatoribus datum, et praecipue solennia iussionis verba ad mortuum adolescentem directa, aliquid magnum, arduum ac insolitum portendunt; factum scilicet miraculosum, quod Dominus propria auctoritate perficit. Cum vero miracula facere ex propria auctoritate solius sit Dei, hinc ex praesenti miraculo sufficienter ostendi poterat Christum esse verum Deum.

⁹ Adolescens protinus revixit, sese erexit, ac sedit super feretrum quo portabatur; atque in signum quod vere revixit, linguam in vocem solvit. — Quarenti autem ubinam fuerit spiritus huius adolescentis in temporis intervallo quod intercedit, responsio datur similis ei quod supra declaratum est de anima filiae Iairi⁽¹⁾. Quoad animam vero huius adolescentis, dici debet Christum illam a vitiis et

peccatis, quae forte contraxisset, ultro emandassee.

¹⁰ Sic Elias, viduae, cuius filium suscitaverat, dum illum ei restituit, dixit⁽²⁾: *En vivit filius tuus*; similiter egit Eliseus, cum filium Sunamitidis suscitasset⁽³⁾.

¹¹ Timor hic fuit admirationis ac reverentiae, admixtam habens consolationem et iucunditatem.

¹² Deus misericorditer cum populo Iudaeorum egit, tam insignem prophetam eis mittendo, et tanta eis beneficia per illum impendendo.

¹³ Huius miraculi rumor non solum in universa Iudaea divulgatus est, sed etiam ad circumiacentes provincias, Tyri scilicet, Sidonis atque Samariae, cito pervenit. Huiusmodi divulgationi inservit ipsa topografica positio civitatis Naim, quae sita erat in via quae Damasco Hierusalem et in Aegyptum ducebat, et per quam catervae quotidie transibant.

QUAESTIONES.

I. — *Cur prohibuit Iesus mulieri flere super mortuum filium, cum ipsemet super Lazarum mortuum flevisse legatur?*

Resp. Christi verba ad viduam non sunt prohibentis, sed consolantis; et merito illam sic solatur benignissimus Dominus, cum eius filium ei mox vivum et sanum esset redditurus, et ita seipsum

(¹) Sect. LXVII, quaest. 2. — (²) 3 Reg. XVII, 23. — (³) 4 Reg., IV, 36.

esset Deum probaturus. Porro Christus ipse consolatore non indigebat, cum luctum assumere et deponere posset quando volebat; ideoque quamvis esset Lazarum oppido suscitaturus, flere tamen voluit, ut amoris quo amicum prosequeretur, simulque humanitatis suae, testimonium redderet.

II. — *Qua ratione dicere potuit Christus: ADOLESCENS, SURGE, cum nihil tunc illè esset, nisi cadaver?*

Resp. Sumitur hic totum pro parte, quemadmodum in S. Ioanne legitur Iesus positus in sepulcro ⁽¹⁾. Igitur Christus per nomen *adolescens*, intelligere potuit corpus eius, cui iussit iterum animam uniri, vel etiam intelligere potuit ipsam animam corpori rursus coniungendam; vel utrumque, corpus scilicet et animam, iubens utrumque iterum in unitatem personae uniri.

III. — *Utrum, visa huius defuncti resurrectione, turbæ Iesum tanquam Deum habuerint, vel solum tanquam hominem superiorem, qualem multi existimabant fore Messiam?*

Resp. Non omnes certe tenuerunt Iesum esse revera Deum, etsi, ut videtur, tenuerint illum divina virtute hoc miraculum fecisse: unde dici potest maior illorum pars Deum quidem principaliter collaudasse, Iesum vero tanquam Dei ministrum, per cuius sanctitatem ac merita, Deus ipse fecerat hoc miraculum. At simul credi potest, a pluribus eorum Iesum tanquam verum Deum habitum fuisse, aut saltem tanquam prophetam magnum, qualiter eum habuerunt Samaritani, cum dixerunt ⁽²⁾: *Quia hic est vere propheta, qui venturus est in mundum* ⁽³⁾.

IV. — *Utrum suscitatio filii viduae Naim significet conversionem peccatorum?*

Resp. Affirmative, prout pulcre declarat S. Augustinus his verbis ⁽⁴⁾: *De iuvene illo resuscitato gavisa est mater vidua: de hominibus in spiritu quotidie suscitatis gaudet mater Ecclesia. Ille quidem mortuus erat corpore: illi autem mente. Illius mors visibilis visibiliter plangebatur: illorum mors invisibilis nec quaerebatur, nec videbatur. Quaesivit ille qui noverat mortuos. Ille solus noverat mortuos, qui poterat facere vivos.*

V. — *Quare non patefecit Evangelista nomina huius adolescentis aut filiae Iairi?*

Resp. Dici potest, id prudenti oeconomia factum, ne videlicet Iudaei, tempore quo scribebat S. Lucas, Christo infensissimi, in

⁽¹⁾ Io., XIX, 42. — ⁽²⁾ Io., VI, 14. — ⁽³⁾ Cf. Deut., XVIII, 15. — ⁽⁴⁾ Serm. XLIV de Verbis Dom., circa init.

istos, qui credi possunt adhuc tunc in vivis fuisse, crudelius saevissent, si videlicet eorum nomina in omnium ore fuissent: eos nimirum facile occidissent, ad auferendos testes tam evidentes Christi potestatis; quemadmodum legimus Iudaeos Lazarum, quem Christus suscitaverat a mortuis, interficere voluisse, *quia multi propter illum abibant ex Iudaeis et credebant in Iesum* ⁽¹⁾. — Atamen, ex venerabili traditione accipimus, adolescentem hunc fuisse S. Maternum, qui postea Tungrenses, Colonienses et Trevirenses ad fidem Christi perduxit ⁽²⁾.

VI. — *Quot mortui, in veteri Testamento, suscitati leguntur?*

Resp. Tres: primus, filius viduae Sarephtanae, ab Elia propheta, expandente se tribus vicibus super puerum ⁽³⁾; secundus filius Sunamitidis, ab Eliseo super eum incumbente ⁽⁴⁾; tertius, ignotus quidam, in sepulcrum Elisei iniectus ⁽⁵⁾.

⁽¹⁾ Cf. Mart. Rom., ad diem 14 Sept. — ⁽²⁾ Io., XII, 11. — ⁽³⁾ 3 Reg., XVII, 21. — ⁽⁴⁾ 4 Reg., IV, 35. — ⁽⁵⁾ Ibid., XIII, 21.

SECTIO LXXVII.

(Mt. XI, 2-6; L. VII, 18-23).

Argumentum. — *Fama prodigiorum Christi ad Ioannem in carcere perlata, duos hic e discipulis suis ad Iesum delegat, quis ille sit quaesituros. Quos Iesus ire iubet, quaecumque viderant, Ioanni renunciaturos: caecos videlicet ad visum, claudos ad gressum, surdos ad auditum, leprosos ad valetudinem, mortuos ad vitam revocatos.*

Ratio Sectionis. — Verba quibus S. Lucas hanc Ioannis Baptistae ad Christum legationem introducit, dubitare non sinunt, quominus factum hoc suscitationi filii viduae Naim colligari debeat: res quoque extra

omnem dubii aleam est, eundem, quantum ad substantiam, eventum esse, quem recitat S. Matthaeus capite undecimo *; quandoquidem eisdem fere verbis uterque Evangelista in sua narratione utitur.

(a) T nuntiaverunt Ioanni discipuli eius de omnibus his ¹. (b) Ioannes autem, cum audisset in vinculis ² opera Christi ³, (c) convocavit duos de discipulis suis Ioannes, et

(a) L. VII, 18. — (b) Mt. XI, 2. — (c) L. VII, 19-21.

¹ Censent plures sacrorum scriptores, inter quos Ven. Beda, discipulos Ioannis, vel saltem aliquos ex ipsis, Christi mirabilia magistro suo, non ex sincero corde, sed ex invidia, retulisse, dolentes quod Iesu fama adeo praefulgeret, et quod ille magistro suo praeferretur. Nec de hoc multum mirandum est, cum etiam electus ille e multis, Iosue, legatur inordinate zelatus pro Moyse ⁽¹⁾.

² Ab Herode Antipa incarce-

ratus fuerat Ioannes ad instantiam Herodiadis, prout scribit S. Marcus ⁽²⁾. Porro cum S. Lucas incarcerationem Ioannis iam recensuisset, utique per anticipationem ⁽³⁾, ad illam iterum non alludit. Ioanni autem libertas aliqua commercium cum discipulis suis habendi relinquebatur ⁽⁴⁾, quemadmodum de S. Paulo legimus, qui, licet detentus, *suscepiebat omnes qui ingrediebantur ad eum* ⁽⁵⁾.

³ Non ait Evangelista, Ioan-

* 2-6.

(¹) Num., XI, 27-29. — (²) vi, 17; cf. supra Sect. xxxiii, p. 223. — (³) Luc., III, 20; Sect. cit. — (⁴) Cf. Marc., vi, 20, 29. — (⁵) Act., xxviii, 30.

misit ad Iesum, dicens ⁴: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* ⁵ Cum autem venissent ad eum viri, dixerunt: *Ioannes Baptista misit nos ad te, dicens: Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* ⁶ (In ipsa autem hora multos curavit a languoribus et plagis et spiritibus malis, et caecis multis donavit visum ⁷). (a) Et respondens Iesus, ait illis: *Euntes renuntiate Ioanni, quae audistis et vidistis* ⁸; (b) *quia caeci vident* ⁹. *claudi ambulant* ¹⁰, *leprosi mundan-*

(a) Mt. XI, 4. — (b) L. VII, 22-23.

nem audisse opera *Iesu*, sed opera *Christi*, ad innuendum, ex miraculis ab eo patratis, fidem in eius divinam missionem adstrui debuisset, eum scilicet esse ipsummet Messiam a prophetis promissum.

⁴ Duos mittit Ioannes discipulos, utique ex prudentioribus, et qui ceteros edocere essent idonei. Unum non mittit, quia unus non sufficit ad testimonium perhibendum, et quia solatio est homini atque praesidio viae socius. — Notandum, loco eius quod dicitur, ad *Iesum*, in quibusdam codicibus legi, ad *Dominum*, πρὸς τὸν κύριον. — Ulterius, pro eo quod in Vulgata legitur (¹): *Mittens duos de discipulis suis*, in quibusdam codicibus legitur: πέμψας διὰ τῶν μαθητῶν, *mittens per discipulos*.

⁵ Graece ἀναβλέπουσιν, quod est *visum recipiunt*; unde in officio legitur: *Ad lumen redeunt caeci*.

venire incipit (²). Praeterea, regnum messianicum designabatur tanquam saeculum venturum, ὁ αἰὼν ὁ ἐρχόμενος.

⁶ Fideliter legati verba mittentis referunt, nihil addendo aut subtrahendo.

⁷ Christus Dominus, probe sciens cur discipulos suos misisset Ioannes, uberius tunc coepit miracula patrare, ut non verbis tantum, sed factis etiam seipsum ostenderet esse Christum promissum in lege et prophetis, et sic auferret errorem discipulorum Ioannis. Isaias quippe caecorum surdorumque curationem, tamquam unum ex Messiae characteribus, praesignaverat (³).

⁸ Efficacissima est via docendi per facta, coniuncta viae docendi per verba.

⁹ Graece ἀναβλέπουσιν, quod est *visum recipiunt*; unde in officio legitur: *Ad lumen redeunt caeci*.

¹⁰ Gradiendi virtutem recuperant claudi, sive actu progressionis antea totaliter caruerint,

(¹) Matth., XI, 2. — (²) Cf. Gen., XLIX, 10; Ezech., XXI, 27; Agg., II, 8. —

(³) Is., XLII, 6, 7; XLIX, 10; etc.

*tur*¹¹, *surdi audiunt, mortui resurgunt. pauperes evangeli-
zantur*¹²; *et beatus est quicumque non fuerit scandalizatus
in me*¹³.

sive non potuerint usque ad illud
tempus expedite ambulare.

¹¹ Habebatur lepra tanquam
cutis deformitas vel sordes, po-
tius quam vera aegritudo, unde
de ea loquens S. Augustinus,
ait (¹): *Coloris quippe vitium
est, non valetudinis aut integri-
tatis sensuum atque membrorum.*
Quocirca, signanter dicitur: *Le-
brosi mundantur.*

¹² Πτωχοὶ εὐαγγελίζονται. Vox
pauperes, graece significat hu-
miles, afflictos, mansuetos; ver-
bum vero εὐαγγελίζω, quod si-
gnificat *bonum nuntium affero*,
proprium est sacrarum Littera-
rum. Pauperes hic intelliguntur
non solum homines infimae con-
ditionis, sed maxime pauperes
spiritu, id est, in sensu suo hu-
miles, necnon recti, qui scilicet *in
corde bono et optimo audientes,
verbum retinent* (²). Igitur, cum
ab Isaia praedictum fuisset Chri-
stum annuntiaturum fore paupe-
ribus (³), Dominus noster locum
hunc adfert tanquam dictum pro-
pheticum, quod nunc evidenter
adimpletur: unde duo hic habe-
mus: primum, praedicta mi-
racula compleri in Christo; se-

cundum, latam de eo prophe-
tiam ad amussim adimpleri.

¹³ Beatus qui ex verbis et
factis meis, atque persecutioni-
bus, quibus subiacebit doctrina
mea, non fuerit ad ruinam pec-
cati inductus, operibus meis de-
trahendo, aut de mea maiestate
et veritate diffidendo. Sic novi-
mus multos, visis Christi, mi-
raculis, credidisse illum esse
Messiam; qui tamen postea, visa
ignominiosa eius passione et
morte, a fide exciderunt. Sunt
et hodie plurimi qui in Christo
scandalizantur; non quidem for-
san in Christo capite, sed in cor-
pore eius, quod est Ecclesia: cum
enim in membris eius quosdam
abusus cernant, credere renuunt
hanc esse Ecclesiam, cui tam
praeclarae factae sunt promissio-
nes; unde monet Dominus bea-
tum eum esse, qui in tot perse-
cutionibus et offendiculis, stabilis
permanserit in fide Ecclesiae
Catholicae. Ad hunc locum om-
nino pertinet prophetia Isaiae (⁴):
Et erit vobis in sanctificationem.
*In lapidem autem offensionis et
in petram scandali duabus do-
mibus Israel* (⁵).

(¹) L. II Quaest. Evangel., Quaest. XL, n. 2. — (²) Luc., VIII, 15. — (³) Is., LXI, 1.
— (⁴) VIII, 14. — (⁵) Cf. Luc., II, 34; Rom., IX, 33; I Petr., II, 7.

QUAESTIONES.

I. — *Cum Ioannes testimonium iam perhibuisset, Iesum esse Christum in lege a prophetis promissum* ⁽¹⁾, *cur modo sciscitatur: TU ES QUI VENTURUS ES?*

Resp. Interrogavit Iesum Ioannes, an esset Christus seu Messias promissus ac praenuntiatus, non ob propriam dubitationem vel ignorantiam, sed ad discipulorum suorum instructionem, quatenus ex verbis et factis Christi mente illuminarentur, aedificarentur in fide, ac ad eius reverentiam et amorem allicerentur. Cognoscebat enim Ioannes discipulorum suorum imperfectionem, et sciebat quam sapiens et fructuosa Christi responsio futura esset. Quandoque enim interrogat homo ut ipsemet instruat; interdum, ut alios instruat; interdum, ut experiatur utrum ille quem interrogat, sciat id quod ab eo quaeritur; interdum, ut alterius ignorantiam patefaciat. Porro Ioannes Baptista Iesum interrogavit, ut discipulis suis instructionis occasionem daret.

II. — *Utrum caeci, claudi et surdi, qui hic dicuntur a Christo sanati, tales fuerint ex utero matrum?*

Resp. Ex praesenti textu hoc tuto inferri non potest, cum solus Evangelista Ioannes de uno tantum caeco, et de uno tantum clauda recitet, quod tales fuerint ex utero materno: unde de caecis, claudis et surdis, de quibus fit hic mentio, incertum est, an quidam eorum a nativitate tales fuerint.

III. — *Utrum Dominus plures quam tres mortuos suscitaverit?*

Respondent aliqui affirmative, locum hunc adducentes: *Mortui resurgent*. At, cum iam filiam Iairi et filium viduae Dominus probatur suscitasse quando haec recitabantur, hinc non recte ex hoc loco deducitur plures quam tres a Domino revera mortuos fuisse suscitatos. Quidquid hoc demum sit, probabiliter dici potest, alios quoque, ab eis qui recensentur, a Christo suscitatos; maxime cum videamus a S. Matthaeo et S. Marco suscitationem filii viduae praetermissam, et a solo S. Ioanne narretur Lazarum a mortuis revocatum fuisse. Unde S. Augustinus ait ⁽²⁾: *Quot autem mortuos visibiliter suscitaverit, quis novit? Non enim omnia quae fecit scripta sunt: Ioannes hoc dicit... Multi ergo sunt alii suscitati: sed non frustra tres commemorati.*

(1) Marc., 1, 7; Io., 1, 29. — (2) Serm. xcvi (al. xlv), de Verbis Ev. S. Luc., c. 3.

IV. — *Quaenam tropologice significantur per mala, quibus Christus hic dicitur liberasse genus humanum?*

Resp. Significantur sex hominum incommoda quibus per Christum liberamur: *primum*, per caecos significatur excaecatio rationis, scilicet error, ignorantia vel perfidia mentis; *secundum*, per claudos, instabilitas affectus; *tertium*, per leprosos, carnalis concupiscentiae foeditas; *quartum*, per surdos, durities animae, seu eius rebellio atque tarditas in obtemperando verbo Dei; *quintum*, per mortuos, mors animae per peccatum mortale; *sextum*, per pauperes, carentia perfectionis vitae spiritualis et solidiorum virtutum.

SECTIO LXXVIII.

(Mt. XI, 7-15; L. VII, 24-28).

Argumentum. — *Abeuntibus Ioannis discipulis, Christus Dominus magnifico elogio illius sanctitatem celebrat; quem declarat ceteris praestare prophetis, addens ipsum esse Eliam.*

Ratio Sectionis. — Christi de Ioanne elogium tam splendide prolatum, uterque Evangelista, S. Matthaeus scilicet et S. Lucas, ita post praecedentia referunt, ut fas non sit utcumque dubitare hanc esse natu-

ralem narrationis sequelam: sic quippe exorditur S. Lucas *: *Et cum discessissent nuntii Ioannis, coepit de Ioanne*, etc.; S. Matthaeus vero **: *Illis autem abeuntibus, coepit Iesus*, etc.

(a) T cum discessissent nuntii Ioannis, (b) coepit Iesus dicere ad turbas de Ioanne ¹: *Quid existis in deserto videre? arundinem vento agitatam* ²? *Sed quid existis videre?* (c) *hominem mollibus vestimentis indutum? Ecce qui in veste pretiosa sunt et deliciis*, (d) *qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt* ³. *Sed quid existis videre? prophe-*

(a) L. VII, 24. — (b) Mt. XI, 7-8. — (c) L. VII, 25. — (d) Mt. XI, 8-11.

¹ Notanda est Domini nostri agenda ratio: nimirum, Baptistae laudem, non coram illius discipulis, quibus altissima iam inerat de magistro existimatio, sed coram turbis, ad earum aedificationem, recitat caelestis Magister.

² Ioannem amplissimis laudaturus verbis, Christus primo removet ab eo suspicionem inconstantiae, qua homo e medio rationis facile prosternitur, et nunc inordinate tristatur, nunc imperate laetatur, nunc prosperis extollitur, nunc adversis frangi-

tur: quae inconstantia in amore privato radices habet, et impedimento homini est, quominus in perfectionis via progressus edat. Huiusmodi inconstantiae suspicionem in Ioanne potuissent forsan turbae concipere ex nuntiorum quaestionibus, quarum motiva ratio eas fugere poterant.

³ Tria hic Christus Dominus a Praecursore excludit: pretiosas vestes, delectationes sensuales, loca amoena; quasi dicat: tantum abest Ioannem mollibus

* VII, 24. — ** XI, 7.

tam? Etiam dico vobis, et plus quam prophetam ⁴. *Hic est enim, de quo scriptum est* ⁵: *Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit viam tuam ante te* ⁶. *Amen dico vobis: non surrexit inter natos mulierum maior (a) propheta Ioanne Baptista* ⁷. (b) *Qui autem minor est in regno*

(a) L. VII, 28. — (b) Mt. XI, 11-15.

vestiri indumentis, ut potius villi tunica de pilis camelorum contexta utatur; delicias quoque regii palatii fortiter contemnit, qui Herodem non dubitabit arguere, et ita inimicum sibi facere. — Huc referri potest, quod de magnificentia vestium Herodis refert Iosephus ⁽¹⁾, et quod de eodem in Actibus legitur ⁽²⁾: *Statuto autem die, Herodes, vestitus veste regia, sedit pro tribunali*. Herodi splendida erant palatia Tiberiade, Hiesosolymis, aliisque locis. — *In... deliciis, ἐν... τρυφῇ*, in voluptate quae animum frangit eumque ad luxuriam pronum facit.

⁴ Nonsolum Ioannes Christi mysteria praenuntiavit, eique viam verbis prophetis atque operibus praeparavit, ut fecerunt ceteri prophetae, sed illis longe antecelluit, tum quando adhuc clausus in utero matris prophetavit, tum maxime quando Christum digito praesentem vidit atque monstravit, et vocem Patris audivit, dicentis ⁽³⁾: *Hic est filius meus dilectus*, etc. — Quantae foret Ioannes apud populum existimationis, deduci potest ex principum responsione ad Iesum ⁽⁴⁾: *Si dixerimus* (baptismum Ioan-

nis esse) *ex hominibus, plebs universa lapidabit nos: certi sunt enim Ioannem prophetam esse*.

⁵ Locus apud Malachiam, qui a S. Luca, magis quoad sensum, quam quoad litteram, allegatur, ita in nostra Vulgata legitur ⁽⁵⁾: *Ecce ego mitto angelum meum, et praeparabit viam ante faciem meam*.

⁶ Ioannes hic vocatur angelus, non natura, sed officio, sicut in Isaia de nuntiis Domini dicitur ⁽⁶⁾: *Ite, angeli veloces, ad gentem avulsam*, etc. Porro, Christus Dominus revera non coepit publice praedicare aut signa facere, nisi post exordium praedicationis Ioannis Baptistae.

⁷ Non exortus est aut apparuit inter homines maior propheta Ioanne Baptista, tam officio prophetandi, quam vitae sanctitate et exemplo. — Notandum, in textu S. Lucae, nomen *propheta* legi debere in casu nominativo, ut constat ex graeco: *μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν προφήτης Ἰωάννου*, κ. τ. λ., unde sensus est, prophetam, ut sic, maiorem non extitisse Ioanne Baptista: quo non excluditur illum ab aliquo alio in sanctitate superatum fuisse ⁽⁷⁾; praeterea,

(1) Antiquit., XIX, 8. 2. — (2) XII, 21. — (3) Matth., III, 17. — (4) XX, 5. — (5) Mal., III, 1. — (6) XVIII, 2. — (7) Cf. Tract. n. DE S. IOSEPH, P. I, art. I, nn. 12, 13.

caelorum, maior est illo ⁸. *A diebus autem Ioannis Baptistae usque nunc, regnum caelorum vim patitur, et violenti rapiunt illud* ⁹. *Omnes enim prophetae et lex, usque ad Ioannem, pro-*

instituta circa prophetiam comparatio non tam universaliter accipienda est, ut vel in prophetando, Baptista ab aliquo superari non potuerit, puta, a gloriosa Virgine Maria.

⁸ Hoc addit Christus, ne quis ex inducta Ioannis laude, in errorem incidat, illum putando nulli prorsus secundum. Igitur, per regnum caelorum, aut intelligitur Ecclesia militans, aut Ecclesia triumphans. In priori casu, sensus est Christum, qui in Ecclesia militante, aetate et tempore praedicationis et etiam existimatione vulgi minor erat Ioanne, illo tamen revera maiorem fuisse: Christus enim Ioannem non solum divinitate, sed etiam donis sanctissimae humanitatis omnem hominem, etiam sanctissimum ac perfectissimum, longe superabat. — In secundo casu, sensus est, angelos sanctos Ioannem superasse, non solum natura, sed etiam conditione gratiae suae: nam etsi Ioannes multis ex illis forsitan superior esset in gratiae sanctificantis possessione, illis tamen cedebat in quantum gratia ista in angelis erat consummata: erat enim in eis gratia patriae; in Ioanne vero erat gratia viae. — Potest etiam, per regnum caelorum, intelligi status novae Legis, in oppositione ad statum veteris Legis,

cuius finem repraesentabat Ioannes: ut sensus sit, illam huic in immensum praecellere.

⁹ Duplex datur huius loci interpretatio: altera moralis, historica altera. Prior sibi vult, ad beatam patriam non nisi per crucem et mortificationem perveniri, illosque solos regnum caelorum ingredi, qui sibi vim fecerint. Quod quidem dicitur obtinere a diebus Ioannis; non quod antea non fuerit ita, sed quia hoc iter Ioannes expresse indigitaverit, atque prae omnibus ingressus fuerit. Non videtur tamen hic sensus adeo congruere cum textu graeco, licet plures ex Patribus, praesertim S. Ioannem Chrysostomum, S. Cyrillum Alexandrinum, aliosque, patronos nanciscatur. — Posterior explicatio habet, regnum caelorum, id est, Ecclesiam Christi, multis, iisque gravissimis persecutionibus, obnoxium esse, atque a violentis hominibus plurimum distrahi. Suaderi autem videtur haec interpretatio loco parallelo ⁽¹⁾: *Lex et prophetae usque ad Ioannem: ex eo regnum Dei evangelizatur, et omnis in illud vim facit*. Scilicet, comparisonem instituit Christus inter — hinc Foedus antiquum, quod significatur per prophetas et legem, illinc vero Foedus novum, quod a Ioannis praedicatione initium ducit. Vult

(¹) Luc., xvi, 16.

phetaverunt ¹⁰: *et si vultis recipere, ipse est Elias, qui venturus est* ¹¹. *Qui habet aures audiendi, audiat* ¹².

ergo Dominus significare quod cum, sub veteri Foedere, prophetae honori haberentur, nunc, e contra, in Christum ipsum et in Ioannem magnus fit impetus, fietque in Ecclesiam, usque in finem mundi, dira persecutio, qua homines violenti illam diripere, seu destruere conabuntur. Haec interpretatio ipso textu graeco commendatur: quod enim in vulgata habetur, *vim patitur*, graece est βιάζεται, quod proprie significat *vi opprimitur*, et *violenti*, βιασταί, illi sunt qui illud opprimunt vel diripiunt, ἀρπάζουσιν, ut cum S. Hilario, legunt S. Hieronymus, S. Ambrosius, aliique ⁽¹⁾.

¹⁰ In Ioanne Baptista desinit lex et incipit Evangelium: est enim ille postremus veteris Testamenti propheta ac primus novi Foederis praeco: est igitur velut nodus Legis et Evangelii.

¹¹ Ioannes Baptista fuit Elias, non persona, sed virtute: nam,

cum spiritu Eliae informaretur, zelum eius consecutus est ac meritum aemulatus. Quod Elias venturus sit in carne ante secundum Christi adventum, credit Ecclesia. Iudaei vero illum ante primum Messiae adventum falso credebant venturum: ideoque Christus, ut simul doceat Eliam in carne nondum advenisse, et Ioannem eius spiritu repleri, ait Ioannem esse ipsum Eliam, non qui venit, sed qui venturus est. Quod autem, ex mente Domini nostri, Ioannes non fuerit Elias sensu proprio, sed typico tantum, scilicet ob officii similitudinem, eruitur ex verbis quibus utitur: *Si vultis recipere*.

¹² Qui habet aures cordis moti ac informati gratia Spiritus Sancti, verba mea pensare ac rite intelligere possunt, ad sui aedificationem. Saepius Dominus noster hac formula utitur: quando videlicet rem magni momenti in audientium animis inculcare vult ⁽²⁾.

QUAESTIONES.

I. — *Quare hominis inconstantiam Dominus noster arundini vento agitatae comparavit?*

Resp. Ob eius summam mobilitatem: siquidem, tanta est arundinum, earum maxime quae frequentes ad ripam Iordanis crescunt, flexibilitas, ut flante vento vehementiori, in terram velut iacere videantur, mox erectam positionem resumpturae. Sic homo inconstans in viis suis, citissime, sensuum impulsu secutus, nova inquit consilia, eadem summa facilitate deserturus.

⁽¹⁾ Cf. infra, Sect. cci, Quaest. III. — ⁽²⁾ Matth., XIII, 9, 43; Marc., IV, 9, 23; VII, 16; VIII, 18; Luc., VIII, 8; XIV, 35; Apoc., II, 7, etc.

II. — *Quare dicitur Ioannes plus quam propheta?*

Resp. Primo, ob mirabiles de eo praedictiones; secundo, ob specialem et altissimam missionem Praecursoris Messiae ei concreditam; tertio, ob miraculosam eius editionem ac sanctificationem; quarto, ob insignem eius vitae sanctitatem atque effusionem donorum Spiritus Sancti in eum; quinto, ob nomen Angeli ei divinitus attributum.

III. — *Utrum Dominus reprobaverit usum pretiosarum vestium?*

Resp. Per se negative, modo id unusquisque faciat iuxta decentiam status sui, ut reges et principes, licet homo saepe per excessum et stultam vanitatem atque curiositatem exorbitet, qualiter diviti illi epuloni contigit, qui induebatur purpura et bysso ⁽¹⁾; quapropter in luxu et studio pretiosarum vestium raro deesse peccatum, Patres communiter testantur.

IV. — *Cur Dominus verba, quae in Malachia in prima persona leguntur, in secunda recitat?*

Resp. Verba ista, ut in Malachia leguntur, dicuntur in persona increatae Sapientiae, seu Filii Dei; prout autem a Domino nostro recitantur, dicuntur in persona Patris. Nec in hoc est contradictio, cum in utroque casu dicantur per appropriationem, non per proprietatem: ea autem quae per appropriationem dicuntur, communia sunt tribus personis. Mavult autem Christus verba ponere in ore Patris, ut ostendat se ipsum esse Unigenitum Patris, in quo Pater sibi bene complacuit.

V. — *Utrum Christi verba (2): NON SURREXIT INTER NATOS MULIERUM MAIOR IOANNE BAPTISTA, absolute omnino sint accipienda?*

Resp. Propositio ista dicenda est exceptiva, et quidem relate tum ad officium prophetandi, tum ad vitae sanctitatem. Primo quidem, relate ad officium prophetandi, cum Christus et Maria, in hoc respectu, Ioanni praestiterint: attamen, Christus non est ex natis mulierum, sumendo mulierem pro femina viro carnaliter coniuncta; Maria vero non est inter natos, sed inter natas: etsi melius dicatur comparisonem inter Mariam et Ioannem, in officio prophetandi, non plane subsistere, cum Ioannes publice prophetaverit, Maria vero privatim. — Secundo, relate ad sanctitatem, quae prophetae officium comitari solet, certe Iesus et Maria, quibus nullum prorsus fuit, etiam originale, peccatum, Ioanni longe

(1) Luc., xvi, 19. — (2) Matth., xi, 11.

antecelluerunt: quoad alios Sanctos vero, tenenda est prae oculis plurium Doctorum animadversio, scilicet, hic non dici, *Ioannem maiorem esse ceteris Sanctis*, sed, *ceteros Sanctos non surrexisse maiores Ioanne*: quod quidem referri potest ad eius nativitatem, cum sanctificatus fuerit in utero. Aut dici etiam potest, Ioannem omnibus Sanctis, quantum ad aliqua, praestare, puta aperta veritatis professione et palma martyrii: licet aliquis Sanctus, ut Apostoli et maxime gloriosus Deiparae Sponsus, S. Ioseph, illum in gratia sanctificante et gloria praecedant. Notari denique potest, comparisonem hic institui inter Ioannem et Sanctos non novi, sed veteris Testamenti. Ceterum, in hoc argumento de gradibus sanctitatis pertractando, ob oculos habenda est Spiritus Sancti sententia ⁽¹⁾: *Spirituum ponderator est Dominus*.

VI. — *Quare dicit Dominus noster, a diebus Ioannis USQUE NUNC, regnum caelorum vim pati?*

Resp. Haec verba, *usque nunc*, non significant quod id postea factum non fuerit, cum revera constet id magis adhuc factitum: sed tempus sat notum designant, nil de futuro statuendo. Ceterum, apud S. Lucam, ubi similis sententia invenitur ⁽²⁾, ly *usque nunc* non legitur; et notum est, phrasi hebraica, particula *usque ad*, vel *donec*, non semper significari finem rei, sed saepe designari certum tempus rei aut actionis, etiamsi forte ulterius protendatur, ut in hoc ⁽³⁾: *Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*.

VII. — *Qualis intercedit, Ioannem inter et Eliam, similitudo?*

Resp. Similitudo est, primo, in vitae austeritate et sanctitate; secundo, in eo quod uterque impios homines redarguit: Elias, Achab et Iezabel, Ioannes, Herodem et Herodiadem; tertio, in munere adventum Christi praeparandi: hic, adventum misericordiae, ille adventum iustitiae.

(1) Prov., xvi, 2. — (2) xvi, 16. — (3) Ps., cix, 1, 2.

SECTIO LXXIX.

(Mt. XI, 16-19; L. VII, 29-35).

Argumentum. — *Populo et publicanis iustificantibus Deum, pharisaei et legisperiti consilium Dei spernunt: quos Dominus, opportuna introducta parabola, redarguit, eosdem reprehendens, quod nec Ioannem, nec seipsum nosse aut recipere voluerint.*

Ratio Sectionis. — Bis iam legimus a Domino Iudaeos reprehensos: primum, cum vendentes in templo severe increpavit, quod domum Patris sui fecissent domum negotiationis *; secundo, cum nonnullos, audientes quod paralytico peccata remisisset, redarguit, eos mala co-

gitasse in cordibus suis **. Porro, hoc loco, iterum Dominus superbos pharisaeos et legisperitos de ingratitudinis peccato formaliter reprehendit, quod quidem peccatum praecipuum fuit inter eorum vitia, de quo proinde saepius Dominus amare conquestus est.

(a) *omnis populus audiens et publicani, iustificaverunt Deum, baptizati baptismo Ioannis* ¹. *Pharisaei autem et legisperiti consilium Dei spreverunt in semetipsos, non baptizati ab eo* ². Ait autem Dominus: *Cui ergo similes dicam homines generationis huius? et cui similes sunt* ³? *Similes sunt pueris sedentibus in foro, et loquentibus ad*

(a) L. VII, 29-32.

¹ Simplex populus, peccatores et publicani, suscepto Ioannis baptismo, poenitentiam egerunt, et sic iustificati Dei sanctitatem in seipsis ostenderunt.

² Pharisei atque legisperiti, spreto hoc sanctificationis signo, Dei consilium illos salvandi irritum fecerunt: hoc enim significat verbum ἀθετεῖν, quo Evangelista hic utitur. — *Consilium Dei spernere* hic opponitur ei quod

antea ponitur, *iustificare Deum*, et significat, divinae gratiae propositum inane reddere, quod fit per superbiam: quandoquidem *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam* (¹). — Quod dicitur *in semetipsos*, εἰς ἑαυτούς, intelligi potest, *in sui damnum*, vel *in sui perniciem*. — Notandum, legisperitos hic primum in Evangelio recenseri.

³ Ingeminat Dominus quae-

* Sect. xxix, p. 200. — ** Sect. lxii, p. 374.

(¹) Iac., iv, 6; 1 Petr., v, 5.

invicem, (a) qui clamantes coaequalibus, dicunt (b): Cantavimus vobis tibiis, et non saltastis; lamentavimus, et non plorastis ⁴. *Venit enim Ioannes Baptista, neque manducans panem, neque bibens vinum, et dicitis: Daemonium habet* ⁵. *Venit Filius hominis manducans et bibens* ⁶, *et dicitis: Ecce homo devorator, (c) et potator vini, publicanorum et peccatorum amicus* ⁷.

(a) Mt. XI, 16-17. — (b) L. VII, 32-34. — (c) Mt. XI, 19.

stionem, ut attentiores reddat auditores ad mox ponendam responsionem.—Notandum, verba: *Ait autem Dominus*, addititia esse, cum in pluribus manuscriptis et antiquis versionibus desiderentur.

⁴ Refert se hic Christus ludo apud Iudaeorum pueros vigenti, dum aut funereum ritum, aut sponsalia solemnia, per iocum imitabantur. Hi igitur interdum sponsoz gaudium simulabant, iucundum carmen pangentes; interdum vero moerorem affectabant, lugubre edentes canticum: aliis tamen pueris renuentibus aut cum gaudentibus, aut cum flentibus societatem miscere: nimirum, cum huiusmodi pervicacibus pueris illi conquerebantur, quod nec in gaudio, nec in luctu, sui consortes esse vellent. Tales saepe dantur morosi ac rebelles pueri, quibus sodalium suorum studia nunquam placent. Duplex illud ludı genus etiamnum apud Iudaeae pueros vigere novimus.

⁵ Ioannis esca erant locustae et mel sylvestre ⁽¹⁾; et quia erat a nativitate nazareus, ideo vino et sicera semper se abstinuit ⁽²⁾.

Ex hoc loco comperimus, eamdem accusationem contra Baptistam motam fuisse, quam relate ad Dominum nostrum commemorat S. Ioannes ⁽³⁾: *Dicebant autem multi ex ipsis: Daemonium habet et insanit: Quid enim auditis?* Nobis autem compertum non est, ubinam et quo tempore, haec accusatio contra Baptistam mota fuerit. Ex hoc patet Praecursorem non omnibus probatum fuisse, multosque eius poenitentiae obtrectasse atque praedicationi restitisse.

⁶ Miti sua agendi ratione, voluit Christus homines docere, ad veram sanctitatem adipiscendam, necesse non esse valde austerum vitae genus ducere; unde et videmus, in omni vitae ordine et gradu, Sanctos extitisse.

⁷ Iudaeos igitur hac ratione Christus coarguit, ac opportuna parabola perstringit: nimirum, sicut una illorum puerorum pars alteri moerenti non condolebat, ita Iudaei Ioanni Baptistae lugubre carmen canenti, quod est rigore conversanti ac poenitentiam edocenti, consentire noluerunt. Pariter, sicut altera pue-

(1) Matth., III, 4. — (2) Luc., I, 15. — (3) Io., x, 20.

(a) *Et iustificata est sapientia ab omnibus filiis suis* ⁸.

(a) L. VII, 35.

rorum pars parti gaudenti congaudere nolebat, ita praefati Iudaei Christo inter homines dulciter conversanti ac futurae vitae gaudia praedicanti, acquiescere ac sese conformare spreverunt. — Hac Christi admonitione illi redarguuntur, qui neque mansuetudine, neque suavitate, ad bonam frugem valent reduci.

⁸ Magis obvius huius loci sensus est, evangelicam Christi doctrinam, quae est temporalis quaedam divinae sapientiae manifestatio, et quae hic vocatur κατ'ἐξοχήν sapientia, ἡ σοφία, iustificari, id est tanquam iustam

agnosci, ab universis eam veraciter diligentibus, seu a cunctis veris Christi Domini discipulis. Sapientiae enim filii, phrasi hebraica, sunt sapientes et intelligentes, quos sapientia, ad sui similitudinem genuit. — Notandum hic est. in textu S. Matthaei ⁽⁴⁾, ubi verba haec in Vulgata occurrunt: *Et iustificata est sapientia a filiis suis*, in multis graecis codicibus legi, ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτῆς, *ab operibus eius*: ut sensus sit, sapientiam Christi, veri hominis et veri Dei, ab ipsis eius operibus exhiberi et commendari.

QUAESTIONES.

I. — *Utrum verba: ET OMNIS POPULUS, etc., sint ab Evangelista addita, vel a Domino nostro prolata?*

Resp. Probabiliter dici potest, contra S. Ambrosium, Caietanum, aliosque, verba haec ab ipso Domino nostro prolata fuisse, cum non soleat S. Lucas quidquam inserere sermonibus Christi; aliunde pericope subsequens: *Ait autem Dominus*, authentica non est, ut diximus ⁽²⁾, sed evidenter ex margine in textum irrepsit.

II. — *Utrum legisperiti iidem fuerint ac scribes.*

Resp. A multis quidem legisperiti, οἱ νομικοί (a νόμος, *lex*), iidem putantur esse ac scribes, praesertim cum S. Lucas, penes quem solum sic latine nominantur, illos nunquam scribis coniungat. At probabilius dicitur, legisperitos specialem hominum sectam constituisse, quorum officium erat legis mosaicae observantiam, penes Iudaeos, certis in casibus, advocatorum instar, tueri aut defendere. Etenim Romanorum dominio minime abolitum fuerat penes eos propriae iurisprudentiae exercitium, ut ipsa Pilati verba evincunt ⁽³⁾:

(1) xi, 19. — (2) Supra, n. 3. — (3) Io., xviii, 31.

Accipite eum vos, et secundum legem vestram iudicate eum; quod etiam potest implicite deduci ex iudicio S. Stephani ⁽¹⁾, necnon ex missione S. Pauli in civitatem Damascum ⁽²⁾. Licet legisperitus simul esse potuerit etiam scriba, id est doctor aut expositor legis: ex quo solvitur dubitatio exurgens ex textibus S. Matthaei et S. Marci, circa virum a quo quaestio Christo Domino fuerat proposita de magno in lege mandato: illo dicente quaestionem Christo propositam a legis doctore ⁽³⁾, hoc vero a scriba ⁽⁴⁾. Porro, videtur legisperitos, νομικούς, alios fuisse a legis doctoribus, qui graece νομοδιδάσκαλοι appellantur: quo nomine scribae ipsi dici possunt aliquando fuisse designati.

III. — *Utrum in ingratitudine sint diversi gradus attendendi?*

Resp. Affirmative. Scilicet, ad primum ingratitudinis gradum pertinet quod quis sit beneñiciorum immemor; ad secundum, quod retribuat mala pro bonis; ad tertium, quod beneficium vituperet; ad quartum, quod beneficium quasi maleficium reputet ⁽⁵⁾.

IV. — *Quare elegit Dominus pro se vitam leniorem, et per Ioannem asperiores monstraverit?*

Resp. Quia Dominus confirmabat actus suos miraculis; Ioannes autem miracula non faciebat: ideoque si nullam habuisset excellentiam, eius testimonium non fuisset probatum: videmus enim in Sanctis, unum habuisse excellentiam in uno genere, alium in alio: ut, verbi gratia, S. Augustinus habuit excellentiam in doctrina, S. Martinus vero in miraculis. Praeterea, Ioannes erat purus homo, ideoque abstinebat se a carnalibus desideriis; Christus autem erat Deus; unde, si austeritatem elegisset, non tam manifestum fuisset illum esse hominem, ideoque mitius vitae genus magis assumpsit. Denique Ioannes fuit finis veteris Testamenti, in quo gravia imponebantur onera; sed Christus fuit initium novae Legis, quae procedit per viam mansuetudinis ⁽⁶⁾.

V. — *Utrum melius sit non manducare nec bibere, quam manducare et bibere?*

Resp. Licet illud in praesenti statu melius sit, cum ad virtutem abstinentiae pertineat, in particulari tamen, hoc interdum praefendum est, scilicet, ob datas circumstantias: quemadmodum activa vita contemplativae, quibusdam in adiunctis, est anteponenda. Ceterum, nulli dubium esse potest, Domini nostri actionem manducandi et bibendi, abstinentia cuiuscumque, etiam maximi inter Sanctos, fuisse perfectiorem ac maioris meriti.

⁽¹⁾ Act., vi, 15. — ⁽²⁾ Ibid., ix, 2. — ⁽³⁾ Matth., xxii, 35. — ⁽⁴⁾ Marc., xii, 28; cf. infra, Sect. cclxvii; cf. etiam Sect. clxxiv. — ⁽⁵⁾ Cf. S. Thom., 2^ae, quaest. cvii, art. 2. — ⁽⁶⁾ S. Thom., Comment. in Cap. xi S. Matth., ad verba *Venit Ioannes*.

SECTIO LXXX.
(Lc. VII, 36-50).

Argumentum. — *Ad mensam in domo Simonis pharisaei discumbente Iesu, mulier quaedam criminum fama notissima, ad illius pedes inopinato se proicit, eosque lacrymis atque pretioso unguento perfundit. Pharisaicum vero intra se murmurantem Dominus, assumpta duorum obaeratorum parabola, redarguit, atque quid vera caritate praecipiat, discipulos peramanter instruit.*

Ratio Sectionis. — Mirabilem mulieris peccatricis conversionem solus S. Lucas commemorat, et quidem immediate post Christi de Ioanne sermonem, ex quo sat clare eruitur, hoc loco narrationem hanc esse ponendam. Ubi autem eventus iste occurrerit, certo statui non potest: nonnullis dicentibus id fuisse in Galilaea, et fortasse vel in urbe Naim, vel non longe ab illa; aliis autem assignantibus pagum Bethaniam, ubi Maria cum sorore Martha et fratre Lazaro commorabatur*. Et haec quidem sententia probabilitate non vacat: nam dici potest Dominus a Galilaea in Iudaeam se contulisse, et

quidem non longe a loco ubi fuerat Ioannes baptizans, unde Bethaniam advenerit: quod eo vel probabilius apparet, quia proximum erat Pascha: Dominus autem singulis annis, in Paschate, secundum legem, in templum adoraturus se sistebat. — Porro, confundendus non est praesens occursus cum occursu simili, qui sex ante Pasqua diebus, in domo Simonis leprosi, locum obtinuit**, de quo agunt S. Matthaeus***, S. Marcus**** et S. Ioannes*****: quandoquidem circumstantiae utrumque factum comitantes, uti sacrum Textum accurate legenti patet, omnino diversae sunt.

(a) OGABAT autem illum quidam de pharisaeis, ut manderet cum illo¹. Et ingressus domum pharisaei,

(a) L. VII, 36-50.

¹ Quod doctrinaliter modo protulerat Dominus (¹), videlicet iustificari sapientiam a devotis filiis, ab aliis vero sperni, nunc in sequenti facto exemplariter de-

monstratur. — Huius pharisaei nomen erat Simon (²); videtur autem, in Christo invitando, vel curiositate motus fuisse, vel desiderio illius patrocinium susci-

* Infra, Sect. ccxiii. — ** Infra, Sect. ccxxv. — *** xxvi, 6, seq. — **** xiv, 3, seq. — ***** xii, 3, seq.

(¹) Sect. praeced. n. 8, p. 460. — (²) Luc., vii, 40, 43, 44.

discubuit ². Et ecce mulier ³, quae erat in civitate peccatrix ⁴, ut cognovit quod accubisset in domo pharisaei, attulit alabastrum unguenti ⁵; et stans retro secus pedes eius, lacrymis coepit rigare pedes eius ⁶, et capillis capitis sui tergebat, et

piendi. Utrum vero aliqui etiam ex discipulis fuerint invitati, nos omnino latet.

² Benignissimus Iesus, omnis humilitatis fons et exemplar, nec cum publicanis, nec cum pharisaeis comedere dedignabatur: exemplo suo nos instruens, ne quemquam aspernemur. — *Discubuit*, ait Evangelista, non autem *sedit* ad mensam: solebant enim commensales in lectis recumbere.

³ Consulto praemittitur vox *ecce*, ad lectorem attentorem reddendum: singulare enim omnino est quod hic narratur, scilicet mulierem, ob remissionem peccatorum impetrandam, ad Christum accessisse, cum alii corporales tantum ab eo quaererent sanitates.

⁴ Peccatrix dicitur haec mulier, quia ab omnibus talis adhuc reputabatur, cum tamen iam poenitentia ac proposito vitam emendandi teneretur, quando ad Christum accessit. Quonam vero peccati genere fuerit maculata, Evangelista non dicit; at, communiter docent Patres eam in luxuriae actibus habituatam fuisse: non quod publice sese omnibus exposuerit, cum lex videret meretricias artes palam exercere ⁽¹⁾, sed quod plures haberet

privatos amasios et assecclas, quos ad peccandum turpiter alliciebat. Huc autem omnino faciunt verba Domini ad pharisaeos ⁽²⁾: *Amen, dico vobis, quia publicani et meretrices praecedent vos in regnum Dei*. — Discamus, huius mulieris exemplo, desperatione ob admissa peccata non frangi, sed potius divinae misericordiae fiducia inflammari, ad plenam errorum nostrorum veniam obtinendam.

⁵ Facile cognoscere potuit mulier, Dominum in domo illa mensae accubuisse, cum hospitalitatis iure, apud Hebraeos, mos invalisset, ut ad huiusmodi sollemnia convivia omnibus ferme liber accessus pateret. — Est autem alabastrum candidi marmoris genus, variis coloribus intertincti, quod ad conservanda unguenta aptissimum est, et ad formam vasorum, in civitate Alabastron, in Aegypto, reducebatur. Huiusmodi vasis erant oblonga colla, quorum apertura, cum vasa iam unguento repleta erant, obsignabatur: unde frangi collum debebat ad nardum effundendum. Unguentum vero probabiliter erat ex genuina nardo, et quidem magni pretii ⁽³⁾.

⁶ Considerans mulier peccata sua, indignam se reputat quae coram Christi sanctissima facie

(¹) Cf. Deut., xxiii. — (²) Matth., xxi, 31. — (³) Cf. Io., xii, 3.

osculabatur pedes eius, et unguento ungebat ⁷. Videns autem pharisaeus, qui vocaverat eum, ait intra se, dicens ⁸: *Hic si esset propheta, sciret utique quae et qualis est mulier quae tangit eum: quia peccatrix est* ⁹. Et respondens Iesus,

consistat. Magna perhibetur fuisse illius contritio, quae despici atque irrideri non timuit, dummodo Deo, quem peccando inhonoraverat, aliquam recompensationem exhiberet. Fervidus amor nescit modum, mensuram non tenet.

⁷ Venustam caesariem, in qua prius gloriabatur, compuncta mulier in obsequium pedum Christi lubens devovet: quo eloquenter docemur, summa nostra infimis Christi deservire debere. — Ulterius vero pia mulier gratias agit pedibus sanctis, qui corpus sacratissimum illius deferebant, per cuius oris praedicationem ipsamet fuerat ad conversionem perducta. — Demum, iisdem rebus, quibus abusa propter se fuerat, incipit poenitens mulier bene uti pro Christo: oculos, quibus lascive multos intuita fuerat, lacrymando affligit; capillos, quibus vane se ornaverat, ad abstergendum pulverem pedum Christi protendit; labia, quae amasiis libidinose applicuerat, pedibus Christi caste et affectuose imprimit; unguento suo iam optime utitur, quo antea perverse fuerat usa. — Notandum, mulierem non dissolutis capillis ad Iesum accessisse, sed rete quo comprehendebantur, abstulisse, ut capillis pedes Iesu abstergeret. Turpis quidem res

erat, mulierem proprios capillos coram omnibus dissolvere: at nunc amor pudorem devicit.

⁸ Haec protulit pharisaeus, non verbo vocali, sed mentali, quod ad os usque non pervenit, quod tamen Iesum non latuit, cui secreta cordium ultro patebant.

⁹ Aspernanter sic intra se cogitat pharisaeus, reticito nomine Iesu: quemadmodum inter homines, si quis alteri sit infensus, hic illum non nomine proprio, sed per aliquid commune indigitat. Mulierem vero pharisaeus tanquam peccatricem temerarie indicat, quasi adhuc in peccato marcesceret, non advertens quod tunc poterat iam esse plene iustificata. Taliter ii agunt qui, licet sint peccatis et passionibus inquinati, peccantibus tamen immisericorditer indignantur, nedum eis succurrant aut condoleant. Arguit ergo pharisaeus, Dominum prophetam esse non potuisse, tum quia evidenter non cognoscebat mulierem hanc fuisse peccatricem, tum quia passus erat se ab immunda muliere tangi. Persuasum quippe Hebraeis erat, vero prophetae, et signanter Messiae, secreta cordium fuisse cognita (¹); ex altera parte, docebant Rabbi nullam mulierem peccatricem posse ad prophetam accedere.

(¹) Io., vi, 29.

dixit ad illum: *Simon, habeo tibi aliquid dicere. At ille ait: Magister, dic* ⁴⁰. *Duo debitores erant cuidam foeneratori: unus debebat denarios quingentos, et alius quinquaginta. Non habentibus illis unde redderent, donavit utrisque. Quis ergo eum plus diligit* ⁴¹? Respondens Simon, dixit: *Æstimo, quia is cui plus donavit* ⁴². At ille dixit ei: *Recte iudicasti* ⁴³. Et conversus ad mulierem, dixit Simoni: *Vides hanc mulierem* ⁴⁴? *Intravi in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti; haec autem lacrymis rigavit pedes meos, et capillis suis tersit* ⁴⁵. *Osculum mihi non dedisti; haec autem ex quo*

⁴⁰ Cogitationibus huius pharisaei respondet Dominus, ostendens se plus quam prophetam esse, cum mentis cogitationes aut affectiones cordis inspicere Deo sit proprium, nec prophetis id competat, nisi ex revelatione divina. Illum autem nomine proprio dulciter ac familiariter affatur, ut efficacius eum corripiat. Pharisaeus autem Dominum exterius cum reverentia alloquitur, illum vocans *magister*, διδάσκαλε, qui videlicet docere valeat.

⁴¹ Pulcra omnino parabola. Foenerator Deus est, cui homines dupliciter debitores sunt: uno modo, ob admissa peccata, debitores sunt poenae luendae; secundo, ob accepta dona vel naturae vel gratiae, debitores sunt boni spiritualis inde faciendi. Debitum autem est peccatum; primus debitor repraesentat hominem qui gravius peccavit, alter eum qui minus: non tamen recte dicitur primum debitorem esse mulierem peccatricem; alterum vero pharisaicum: cum pharisaeus vix iustior fuerit muliere, nec legatur eius debitum

ei fuisse remissum, aut eundem gratum Domino extitisse.

⁴² Verba haec videtur pharisaeus ex quadam superbia et impatientia protulisse, cum timeret ne ex propriis verbis convinceretur a Christo, cuius sapientiam cognoscere iam didicerat.

⁴³ Quanto quis maiora ab aliquo consecuta est bona, tanto plus illum debet diligere. Hoc praecipue videre est in rebus humanis, ubi amor ex praecedentibus donis causari solet. Hinc aliquando evenit ut magni peccatoris conversio fructu excedat conversionem hominis, qui minus forsitan peccaverat, at cuius devotio minor fuerat.

⁴⁴ Faciem suam Christus adhuc recumbens convertit ad mulierem, retro secus pedes suos stantem, vel potius inclinatum, vel genuflexam. Magnum quid certe portendit Christus per verba quibus exorditur, quasi dicat: Attende feminam istam valde notabilem.

⁴⁵ A te invitatus, notabiliter atque hilariter suscipi debuissim,

intravit, non cessavit osculari pedes meos ¹⁶. *Oleo caput meum non unxisti; haec autem unguento unxit pedes meos* ¹⁷. *Propter quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum; cui autem minus dimittitur, minus diligit* ¹⁸. *Dixit autem ad illam: Remittuntur tibi peccata* ¹⁹. Et coe-

et primo quidem aqua pedibus meis abluendis debuisset subministrari, hospitalitatis iure vel consuetudine id habente, ut hospitum pedes in illorum primo ingressu lavarentur. Id quidem tu non fecisti: mulier haec, e contra, non solum lacrymarum imbre, communi aqua pretiosiore, pedes meos rigavit, sed etiam per crines, in quibus solent feminae gloriari, pedum meorum pulverem abstersit.

¹⁶ Solet osculum haberi tanquam pacis et amicitiae signaculum; unde et in primitiva Ecclesia christiani mutuo se osculo salutare consueverunt. — In graeco, pro *intravit*, est εἰσῆλθον, *intravi*: ex quo sequeretur, eodem fere momento, quo Iesus in domum pharisaei ingressus est, intrasse et mulierem.

¹⁷ Pluris fecit mulier haec pedes meos, quam tu caput meum. Alludit hic Christus ei quod in Psalmo legitur (⁴): *Impinguasti in oleo caput meum*.

¹⁸ Remissionis peccati caritas est simul, sub diversis respectibus, et causa et effectus: nimirum, sub ratione causae formalis, remissio peccati est effectus caritatis, cum caritatis forma suum contrarium, quod est peccatum, excludat, sicut lux tenebras au-

fert: sub ratione autem causae materialis, praecedit remissio peccati, qua anima idonea redditur gratiae et caritati percipiendae. Ex hoc rite intelligitur qua ratione dictum sit (²): *Unversa delicta operit caritas*; et rursus (³): *In malevolam animam non intrabit sapientia*. Ex hoc etiam sequitur quod, cui plus dimittitur, ille profecto maiori caritate donatur; cui vero minus, in eo proculdubio caritas est minor. — Potest et alius sensus horum verborum: *Cui minus dimittitur, minus diligit*, assignari: videlicet, qui gravius peccaverunt, saepe post conversionem ferventius ad Deum convertuntur: qui quidem sensus indoli parabolae cohaerere videtur; at in hoc casu sententia exceptiva est, cum multi Sancti, inter quos eminet Virgo Deipara, Deum maxime dilexerint, etsi eum vel nullatenus vel parum offenderint.

¹⁹ Haec verba intelligi possunt de remissione culpae vel poenae: et quidem, cum culpa mortalis tota in instanti remittatur, et quidem in primo momento contritionis perfectae, hinc verba haec intellecta de remissione culpae, aequivalent istis: *Remissa sunt tibi peccata*, adhibito

(¹) xxii, 5. — (²) Prov., x, 12. — (³) Sap., i, 4.

perunt qui simul accumbebant, dicere intra se: *Quis est hic. Cui etiam peccata dimittit* ²⁰? Dixit autem ad mulierem: *Fides tua te salvam fecit* ²¹, *vade in pace* ²².

tempore praesenti potius quam praeterito, ad significandam operationem instantaneam, qua aliquid simul fit et factum est: quo modo aer simul illuminatur et illuminatus est. Si autem verba ista intelligantur de remissione poenae, cum haec maior sit secundum maiorem contritionis gradum, tunc sensus est, crescente mulieris contritione, totam ei poenam tunc fuisse remissam.

²⁰ Rite advertebant Iudaei, quod peccata, secundum auctoritatem, dimittere, Deo sit proprium: cui utique Dominus non contradicit: qui, ut homo, instrumentaliter, ut Deus autem auctoritative, potestatem habet peccata dimittendi. — Magnam vim faciunt Iudaei in particula *etiam*, καί, quasi significare velint, ex mente sua, summam esse Christi praetensionem, quod vel peccata dimittere, quod certe solius Dei est, praesumat: cui tamen rei benignissimus Redemptor minime contradicit.

²¹ Quod antea dilectioni tribuerat, nunc Dominus tribuit fidei, utique caritate informatae: inter motus enim ad iustificationem impii requisitos, eminet motus fidei.

²² Non sibi volunt haec verba, Dominum non sivilisse ut mulier in suo comitatu permaneret, ne inimicis suis calumniandi ansam praeberet, cum mox illam inveniamus inter mulieres illas quae ministrabant ei de facultatibus suis: sed adhortatio est, ut mulier a Christo discedens, in bono perseveret, nec in pristinam vitiatorum deordinationem amplius labatur. — Notandum, in graeco legi: Πορεύου εἰς εἰρήνην, quod sibi vult, perge, vel ingredi in pacem, id est, in eam novitatem vitae, in qua pax vera consistit, id est, in vitam gratiae. Pulcra sunt, hac in re, S. Augustini verba: ⁽¹⁾ *Accessit (mulier) ad Dominum immunda, ut rediret munda; accessit aegra, ut rediret sana; accessit confessa, ut rediret professa.*

QUAESTIONES.

I. — *Quaenam erat forma mensae, cui discubuit Dominus?*

Resp. Mensa huiusmodi, penes Hebraeos, qui morem hunc a Romanis mutuati erant, in quadrati forma disposita erat, uno tamen latere, ad ministrantium commoditatem, aperto; unde *triclinium*

(1) Serm. xcix, al. xxiii ex hom. I., de Verb. Ev. Luc., c. II.

(α τρεῖς, *tres*, et κλίνω, *recumbo*) dicebatur, quod in tribus lateribus recumberent commensales. Recumbebant autem in lectis, super pulvinaria, cubitui sinistro innixi, insistentes, ita ut caput mensam versus, pedes vero extrorsum, et quidem nudos, tenerent. Unicuique lateri tres, vel etiam quatuor aut quinque accumbebant commensales; domino domus primum a dextris locum occupante, post quem statim collocabatur quem ille honorare voluisset.

II. -- *Utrum alias quoque Dominus noster pharisaeorum invitationem suscepit?*

Resp. Duabus aliis vicibus, apud S. Lucam, narratur Dominus pharisaeorum invitationem suscepisse: sic quippe legitur ⁽¹⁾: *Et cum loqueretur, rogavit illum quidam pharisaeus, ut pranderet apud se. Et ingressus discubuit* ⁽²⁾. Et rursus ⁽³⁾: *Et factum est, cum intraret Iesus in domum cuiusdam principis pharisaeorum, sabbato manducare panem, et ipsi observabant eum* ⁽⁴⁾. In omnibus autem hisce casibus manifestatur pharisaeorum duplicitas, quam Dominus patientissime sustinuit.

III. — *Utrum mulier peccatrix, hic recensita, sit ipsa Maria Magdalene, Lazari et Marthae soror?*

Resp. Quae fuerit mulier ista, grandis est inter expositores disceptatio. Nobis, seposita implexa sententiarum sylva, probabilior videtur S. Gregorii Magni, quae etiam est sanctorum Augustini et Bedae, sententia, cui suffragatur Ecclesiae auctoritas, in Missa et officio diei 22 Iulii, mulierem peccatricem, de qua hic est sermo, eandem esse quae initio capitis sequentis nominatur ⁽⁵⁾: *Maria quae vocatur Magdalene, de qua septem daemonia exierant*: quae quidem indubitanter eadem est, cui post resurrectionem primo apparuit Dominus ⁽⁶⁾: *Apparuit primo Mariae Magdalenae, de qua eiecerat septem daemonia*: per quae quidem intelligi possunt septem capitalia peccata. Sed et quod haec sit ipsa Maria, Lazari et Marthae soror, quae Dominum Bethaniae hospitio recepit, illiusque caput et pedes perunxit, quae et Parasceve sub Cruce cum Domini Matre constitit, et cui Dominus redivivus apparuit, ex inductis auctoritatibus tanquam probabilissimum ducimus ⁽⁷⁾.

IV. — *Cur S. Lucas nomen mulieris peccatricis reticuit?*

Resp. Vel ob motivum caritatis, vel etiam prudenti oeconomia: cum enim censi possit illam adhuc vixisse cum scriberet S. Lucas, Iudaei vero Christi amicis infensissimi tunc essent, hinc

⁽¹⁾ Luc., XI, 37. — ⁽²⁾ Infra, Sect. CLXXVII. — ⁽³⁾ Luc., XIV, 1. — ⁽⁴⁾ Sect. CXC. — ⁽⁵⁾ Luc., VIII, 2. — ⁽⁶⁾ Marc., XVI, 9. — ⁽⁷⁾ Vide infra, Sect. CCXXV.

consulto ab ea muliere nominanda abstinuit, quemadmodum et ipse et alii duo Synoptici nec Lazarum nominant, quem tamen S. Ioannes, multo serius scribens, personatim recenset.

V. — *Utrum mulier ista, peccata sua confessa fuerit?*

Resp. Mulier sua peccata non quidem verbis, sed tota corporis dispositione, fletu maxime, ultro confessa est, parata utique ad oris confessionem, quae tamen confessio non erat necessaria, cum Christus Dominus poenitentiae sacramentum nondum instituisset. At cum publica fuerint mulieris peccata, publica sua poenitentia satis illa denunciavit.

VI. — *Quotupliciter peccavit pharisaeus?*

Resp. Pharisaeus multipliciter peccavit, primo, temerarie iudicando, tum Christum tum mulierem, tanquam culpabiles in hoc facto; secundo, in hoc quod indignatus est tam poenitenti mulieri, quam Christo illam benigne suscipienti; tertio, in hoc quod reprehendit quoque tum mulierem de hoc actu poenitentiae, tum Christum de actu misericordiae, quasi hi vitiosi actus essent. Sed praecipue erravit pharisaeus, et quidem dupliciter: primo enim, non est consequens, ut si quis sit propheta, propterea sciat omnia aliorum secreta, cum et Eliseus dixerit ⁽¹⁾: *Et Dominus celavit a me*, scilicet sermonem; secundo, erravit putando mulierem quando haec agebat, adhuc esse peccatricem.

VII. — *Quandonam peccatrici mulieri peccata remissa sunt?*

Resp. Dici utique potest, huic mulieri peccata remissa fuisse, quando magno lacrymarum profluvio beatissimos Christi pedes irrigavit, id scilicet operante in ea perfecta caritate: unde quod dixit postea Christus: *Remittuntur ei peccata multa*, et iterum: *Remittuntur tibi peccata tua*, non significat tunc tantum ei peccata remissa fuisse, secus oporteret dici illa bis remissa fuisse: sed dicta sunt in confirmationem effectus iam antea secuti.

VIII. — *Quidnam prius est in impii iustificatione, infusio gratiae, an remissio culpae?*

Resp. Ordine temporis haec quidem simul sunt; at ordine naturae, ex parte Dei, prior est infusio gratiae, deinde motus liberi arbitrii in Deum, seu in gratiae acceptionem, tertio sequitur motus liberi arbitrii contra peccatum; remissio autem culpae est ultimum, cum ad eam totus motus ordinetur. — Ex parte hominis vero,

(1) 4, Reg., IV, 27.

prior est remissio culpa quam infusio gratiae secundum viam generationis, cum oporteat impedimentum auferri ante introductionem oppositi ⁽¹⁾.

IX. — *Quisnam tenetur plus Deum amare, innocens, an peccator ad Deum conversus?*

Resp. Cum status innocentiae, absolute loquendo, melior sit statu poenitentiae, patet quod simpliciter innocens plus amare Deum debet, eique maiores rependere gratias, quam peccator iustificatus; secundum quid vero, id est attenta minori dispositione peccatoris ad gratiae susceptionem, peccator ad Deum conversus, maiores ei debet gratias rependere.

X. — *Utrum ex praesenti narratione inferri liceat, Dominum nostrum nudis pedibus incedere consuevisse?*

Resp. Negative: quod enim mulier peccatrix nudos Domini pedes ungere, osculari et abstergere potuerit, debetur consuetudini tunc vigenti excalceatis pedibus recumbendi: quo sane non tollitur quin habitualiter incedens sandalia gesserit.

⁽¹⁾ Cf. tr. DE GRATIA, Quaest. CXII, art. 4-6, pp. 304, seq.

SECTIO LXXXI.

(L. VIII, 1-3).

Argumentum. — *Salvatorem mundi, iter cum Apostolis per civitates et castella facientem, nonnullae comitantur piae mulieres, quas a spiritibus malignis ille curaverat, et aliae multae quae de suis facultatibus eidem ministrabant.*

Ratio Sectionis. — Ab uno S. Luca praesens vitae Christi evangelicae circumstantia narratur, et quidem immediate post conversionem mulieris peccatricis, quam probabilius diximus

fuisse ipsam Mariam Magdalenam, quae una ex piis mulieribus Christum comitantibus, hic expresse exhibetur. Hoc modo grati animi sensus erga dilectum Magistrum pandebat.

(a) T factum est deinceps, et ipse iter faciebat per civitates et castella ¹, praedicans et evangelizans regnum Dei ², et duodecim cum illo ³. Et mulieres aliquae ⁴,

(a) L. VIII, 1-3.

¹ Per civitates et castella Iudaeae, Samariae et Galilaeae, iter faciebat benignissimus Dominus, qui, dum maiores civitates evangelizabat, humiliora tamen loca minime negligebat. — Quod dicitur *deinceps*, ἐν τῷ κατεξῆς, non necessario ordine chronologico ad praecedentem narrationem refertur, sed continuatam potius actionem denotat, sicut innuitur ipso verbo imperfecto, *iter faciebat*.

² Annuntians regnum Dei, et omnes exhortans ad pie, sancteque vivendum, ad peccatum vitandum et ad benefaciendum omnibus. Regnum Dei hic accipi potest, tum pro Ecclesia triumphante, tum pro Ecclesia mili-

tante: utraque enim aliquando vocatur regnum Dei, aliquando regnum caelorum: regnum Dei, a regnante et dante; regnum caelorum a termino, possesso quidem in Ecclesia triumphante, sperato vero in Ecclesia militante. Christi exemplum sequamur et nos, caelestia amplectendo, eaque alios exemplo et verbis edocendo.

³ Duodecim Apostoli magis continue et familiariter quam ceteri discipuli Christo ubilibet adhaerebant. Sic illos Dominus assuefaciebat laboribus et sufferentiis vitae apostolicae, in quam postea naviter incumbere debebant.

⁴ Apostolos quoque, post Do-

quae erant curatae a spiritibus malignis et infirmitatibus ⁵: Maria, quae vocatur Magdalene, de qua septem daemonia exierant ⁶, et Ioanna uxor Chusae, procuratoris Hero-

mini nostri resurrectionem, cum videlicet Iudaeis ministrarent, piae quaedam mulieres comitari consueverunt; cum aliunde infrequens non esset nec insolitum, maxime penes Hebraeos, ut mulieres, viduae praesertim, dominis suis ministrarent. Praeclara sunt verba S. Hieronymi ⁽¹⁾: *Consuetudinis iudaicae fuit, nec ducebatur in culpam, ... ut mulieres de substantia sua victum atque vestitum praeceptoribus ministrarent*. Attamen consuetudine hac testatur se S. Paulus abstinuisse, ne offensiculo esset gentibus, quibus praedicabat ⁽²⁾.

⁵ Dupliciter potest intelligi mulieres illas curatas a spiritibus malignis: vel quod quaedam illarum fuerint antea revera obsessae et a Domino liberatae, vel ut dicantur a daemonibus curatae, quia a multis vitiis per Christi praedicationem purgatae erant, cum daemones a certis vitiis nomina sortiantur, eo quod ad huiusmodi vitia homines specialiter inducunt, unde dicitur spiritus superbiae, spiritus fornicationis, etc. Plures etiam ex illis mulieribus Dominus curaverat ab infirmitatibus, scilicet a morbis et languoribus corporalibus. Merito piae istae feminae Christum sequebantur, tanquam dulcem ac peritum corporum

animarumque medicum, in cuius societate plurimum proficere cupiebant.

⁶ Hanc diximus probabiliter illam fuisse mulierem peccatricem, quae Domini pedes lacrymis suis lavit atque unguento piissime unxit, sororem Lazari et Marthae, filiam opulenti ac praenobilis viri, a castro Magdala vel Migdol, quod tria circiter millia Tiberiade, septentrionem versus, ad ripam lacus eiusdem nominis, distabat. Per septem daemonia metaphorice intelligi possunt septem peccata capitalia a quibus per veram contritionem, Domini nostri gratia adjuvante, illa fuerat liberata ⁽³⁾; at littera textus ⁽⁴⁾ postulare videtur ut intelligantur ipsi subsistentes spiritus maligni, quibus Dominus, in poenam peccatorum mulieris, permiserat ut illam possiderent. Cum autem septenarius numerus, in Scriptura, pro magno numero soleat accipi, hinc nihil vetat quin dicatur, magnam hic significari talium spirituum copiam. Certe haec eadem est mulier, quae prima apparitione Domini, post eius resurrectionem, dignata est, cum expresse legamus ⁽⁵⁾: *Apparuit primo Mariae Magdalenae, de qua eiecerat septem daemonia*. — Ceterum, refertur alibi ⁽⁶⁾, inte-

(1) In Matth., xxvii, 56. — (2) 1 Cor., ix, 5. — (3) Cf. Sect. praeced., Quaest. III. — (4) Cf. Marc., xvi, 9. — (5) Ibid. — (6) Luc., viii, 30.

dis ⁷, et Susanna ⁸, et aliae multae, quae ministrabant ei de facultatibus suis ⁹.

gram legionem malorum spirituum unum hominem possedissee.

⁷ Herodes hic est filius Herodis magni, nempe Antipas tetrarcha, qui decollavit Ioan-nem Baptistam: *procurator* autem, ἐπίτροπος, probabiliter valet *palatii magister*, vel etiam *thesauris praepositus*. Quibusdam tamen videtur ille fuisse provinciae gubernator. Probabile est, Chusam hunc, tempore quo haec facta sunt, adhuc vixisse, et Ioannam ipsam ex consensu viri sui, amici Christi, Christum secutam fuisse.

⁸ De Susanna ista nihil aliud notum est.

⁹ Rationabile putabant devotae istae mulieres, quod sicut ipsae spiritualia a Christo quotidie suscipiebant, ita ei in temporalibus ministrare deberent, maxime cum a corporis et animae morbis per eum fuissent misericorditer liberatae. Sic Apostolus pro modico reputavit, quod sustentaretur oblationibus fide-lium, quibus ipse spiritualia im-

pendebat, dicens ⁽¹⁾: *Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si nos vestra carnalia metamus?* Christus ergo, a piis hisce mulieribus talia suscipiens, fidelibus exemplum reliquit, licere eos, qui aliis spiritualia subministrant, de eorum temporalibus sustentari; unde ait idem S. Paulus ⁽²⁾: *Domini- nus ordinavit iis qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere* ⁽³⁾. — In graeco, pro *ei*, in pluribus codicibus, legitur αὐτοῖς, *eis*: quo significatur pias illas mulieres, non Christo tantum, sed Apostolis quoque ministrasse. — Admirari hic libet a Christo pro nobis susceptam paupertatem, qui, cum esset dives, propter nos egenus factus est ⁽⁴⁾. Ex altera vero parte, praeibant mulieres hic recensitae piarum mulierum agmini, quae suis substantiis in posterum evangelicos praedicatores erant sustentaturae, atque splendorem divini cultus, sacrarum vestium ornatu, aucturae.

QUAESTIONES.

I. — *Utrum omnes mulieres, de quibus hic sermo fit, Christum sequerentur tanquam familiares et domesticae?*

Resp. Tres mulieres nominatim recensitae dici utique possunt Christum secutae, tanquam familiares et domesticae; ceterae vero tanquam discipulae, quae tamen suum ducebant officium, res ad

(1) 1 Cor., IX, II. — (2) Ibid., 14. — (3) Cf. infra, Sect. CCCXLI, n. 6. —

(4) 2 Cor., VIII, 9.

victum necessarias dilecto Magistro subministrare. Non enim tam numerosa poterat esse familiarium Christi turba; aliunde soli duodecim, quos Dominus *fecit ut essent... cum illo* ⁽¹⁾, ita exhibentur ei adhaesisse, ut eisdem hospitio et mensa cum eo uterentur; qui etiam soli ultimae coenae cum Christo interfuisse leguntur, eiusque visione, post resurrectionem simul congregati, recreati sunt. Ceteri ergo, quos inter septuaginta, illum tanquam discipuli sequebantur, eidem de suo, quoad vitae necessaria, subministrantes.

II. — *Utrum Ioanna, uxor Chusae, eadem sit quae ad sepulcrum Domini venit?*

Resp. Affirmative; de illa enim nominatim apud S. Lucam legitur ⁽²⁾, quod cum Maria Magdalene et aliis piis mulieribus ad sepulcrum Domini fuit. Forte etiam idem dicendum est de tertia muliere hic recensita, nempe Susanna, quae constantia, virtute ac prudentia, similis facta est Susannae illi veteri, de qua in Daniele sermo recurrit ⁽³⁾.

III. — *Quisnam fuit Chusa hic recensitus?*

Resp. Quidam coniectant, at debili valde fundamento, Chusam hunc illum fuisse regulum, βασιλικόν, cuius filium infirmum, Capharnaum, Iesus sanavit, qui *credidit ipse, et eius domus tota* ⁽⁴⁾. Quidquid sit, certum est Ioannem Baptistam praedicasse in arce Herodis Antipae, ubi aliquando commorari potuit Chusa iste: ceterum, scimus ex Actibus Apostolorum, Manahen, Herodis tetrarchae collectaneum, proindeque eius familiarem, fidem Christi suscepisse ⁽⁵⁾. Porro, quod tunc adhuc superstes fuerit Chusa, colligi posse videtur ex modo loquendi Evangelistae, qui non dixit Ioannam *fuisse* uxorem Chusae, sed eam absolute vocat eius uxorem: unde rite colligitur hunc Christi amicum extitisse: secus non visset suam uxorem in Christi comitatu versari.

IV. — *Utrum Beata Virgo ex numero fuerit piarum mulierum, Christum sequentium eique ministrantium.*

Resp. Dubitari non potest quin Beata Virgo inter illas multas sanctas mulieres fuerit, quae Dominum in suis itineribus sequebantur, ministrantes ei: id quidem suadetur, tum ipsius Virginis in Filium devotione, tum Christi in Matrem suam reverentia et amore. Nimirum, si plures ex variis vitae stationibus atque conditionibus devotae feminae Christo itineranti de suis facultatibus ministraturae, ex amore quo illum persequabantur, indivise adhaeserunt,

⁽¹⁾ Marc., III, 14. — ⁽²⁾ xxiv, 10; cf. infra, Sect. cccliv, n. i. — ⁽³⁾ Dan., xii.

— ⁽⁴⁾ Io., iv, 53; cf. supra, Sect. xxxviii, n. 5. — ⁽⁵⁾ Act., xiii, i.

quo abundantius ex eius societate spiritualiter ditescerent, quanto magis id de Beatissima illius Matre retinendum est, de qua legitur ⁽¹⁾, quod *conservabat omnia verba* dilecti Filii sui, *conferens in corde suo?* Rursus pietatis officium, quo Christus ipse erga Mariam tenebatur, non sinebat ut eam relinqueret solam: maxime cum illa carissimi sponsi sui Ioseph, aut iam demortui, aut propemodum morituri, solatio et auxilio foret frustranda. Illam ergo Iesus secum assumpsit, ut tanquam bonus filius caram matrem studio suo et cura prosequeretur. — Denique, expresse hic dicitur, inter has mulieres fuisse Mariam Magdalenam, quam, sicut legimus, iuxta crucem Domini, una cum Maria Matre Iesu, stetisse, ita supponere possumus eidem in itineribus eius sociam fuisse. — Nec obstat Evangelistarum silentium: nam, cum illi unice essent intenti Christi gestis recensendis, Virginis eximiae, cui nihil tam cordi erat quam ut nesciretur, acta praeterire debuerunt, illorum considerationem piaefidelium investigationi relinquentes. — Ex hoc autem quod Maria, ut rationabiliter tenemus, Christum in suis apostolicis praedicationibus indivise secuta fuerit, facile deducitur, quanta pati debuerit, cum aut discipulorum imperfectionem, aut quod peius est, phariseorum hypocrisim et perfidiam propriis cerneret oculis; quae proinde non cessabat pro hominibus apud Filium suum ardentem intercedere: ex quo etiam capite gloriosum sibi nomen meruit *Coredemptricis generis humani*.

(1) Luc., II, 19.

CONCORDIA QUATUOR EVANGELIORUM

INDEX SECTIONUM

PROOEMIUM.

	Mt.	Mc.	L.	I.	PAG.
OPERIS INTENTIO	—	—	I, 1-4	—	1

PARS I.

De pertinentibus ad vitam absconditam Iesu Christi Domini Nostri.

Sectio		Mt.	Mc.	L.	I.	PAG.
I	Archangelus Gabriel annuntiat Zachariae conceptionem Ioannis Baptistae	—	—	I, 5-25	—	5
II	Archangelus Gabriel Mariae annuntiat, Verbum ex ea, de Spiritu Sancto, conceptum iri	—	—	I, 26-38	—	13
III	Elisabeth a Maria invisitur, quae celebre canticum <i>Magnificat</i> edit	—	—	I, 39-56	—	21
IV	Nascitur Ioannes Baptista, Christi Domini precursor atque circumciditur . .	—	—	I, 57-80	—	29
V	Christi geneologia secundum S. Matthaenm . .	I, 1-17	—	—	—	37
VI	S. Ioseph de partu Virginis Mariae supernaturaliter instruitur.	I, 18-25	—	—	—	45
VII	Beatissima Virgo Maria edit Salvatorem mundi . . .	—	—	II, 1-7	—	53

Sectio		Mt.	Mc.	L.	I.	PAG.
VIII	Pastores ad Domini prae- sepe accedunt	—	—	II, 8-20	—	55
IX	Puer Iesus circumciditur .	—	—	II, 21	—	65
..	Iesus in templo Domino si- statur. Solemne Simeonis de eo testimonium. . . .	—	—	II, 22-35	—	68
XI	Annae prophetissae de Chri- sto testimonium. Sancta Familia in civitatem Na- zareth revertitur	—	—	II, 36-39	—	77
XII	Magi Bethlehem veniunt, Iesum adoraturi.	II, 1-12	—	—	—	81
XIII	Fuga in Aegyptum; inno- centium caedes.	II, 13-18	—	—	—	90
XIV	Sancta Familia revertitur in civitatem Nazareth. . . .	II, 19-33	—	—	—	96
XV	Christus duodennis, Hiero- solimae amissus, a paren- tibus in templo invenitur.	—	—	II, 40-52	—	101

PARS II.

**Annunciatio et introductio publici ministerii Iesu Christi
Domini Nostri.**

Sectio		Mt.	Mc.	L.	I.	PAG.
XVI	Ioannes Baptista praedicat et administrat baptismum poenitentiae	III, 1-6	I, 1-5	III, 1-6	—	110
XVII	Mirabilis Ioannis Baptistae praedicatio	III, 7-10	—	III, 7-14	—	120
XVIII	Ioannes Baptiste primum de Christo reddit testimo- nium.	III, 11-12	I, 6-8	III, 15-18	—	127
XIX	Iesu a Ioanne in Iordane baptizato, vox Patris au- ditur, de eo testimonium reddentis	III, 13-17	I, 9-11	III, 21-22	—	132

Sectio		Mt.	Mc.	L.	I.	PAG.
XX	Christi temporalis genealogia secundum S. Lucam	—	—	III, 23-38	—	139
XXI	Aeterna Christi, ut Deus est, generatio a Ioanne textur	—	—	—	I, 1-14	134
XXII	Novum Ioannis Baptistae de Christo testimonium . .	—	—	—	I, 15-18	154
XXIII	Christi Domini ieiunium eiusque tentatio in deserto.	IV, 1-11	I, 12-13	IV, 1-13	—	157
XXIV	Palam significat Baptista, se non esse Christum, sed eius Praecursorem . . .	—	—	—	I, 19-28	170
XXV	Ioannes, Christo praesente, iterum iterumque de eo perhibet testimonium. .	—	—	—	I, 29-36	176
XXVI	Primi Christi discipuli, Andreas, probabiliter Ioannes, et Simon Petrus .	—	—	—	I, 37-42	179
XXVII	Duo alii discipuli, Philippus et Nathanael, Christo adiiiciuntur	—	—	—	I, 43-51	183
XXVIII	Christus in Cana Galilaeae primum publicum edit miraculum.	—	—	—	II, 1-11	191
XXIX	Iesus Hierosolymam se confert, ubi vendentes eiicit de templo.	—	—	—	II, 12-22	198

PARS III.

**A primo Paschate vitae publicae Iesu Christi, Domini nostri,
ad secundum Pascha.**

Sectio		Mt.	Mc.	L.	I.	PAG.
XXX	Multi credunt in nomine Domini nostri Iesu Christi	—	—	—	II, 23-25	204

Sectio		Mt.	Mc.	L.	I.	PAG.
XXXI	Nicodemus noctu ad Christum venit, qui eum edocet	—	—	—	III, 1-21	208
XXXII	Baptizante Iesu, Ioannes iterum de eo insigne reddit testimonium	—	—	—	III, 22-36	217
XXXIII	Herodes tetrarcha Ioannem Baptistam trudit in carcerem	XIV, 3-5	VI, 17-20	III, 19-20	—	223
XXXIV	Relicta Iudaea, abit Iesus in Galilaeam	IV, 12	I, 14	IV, 14	IV, 1-4	227
XXXV	Mulierem Samaritanam Iesus dulciter alloquitur et ad fidem convertit. . .	—	—	—	IV, 5-26	231
XXXVI	Declarat Iesus qualis sit cibus suus, et regiones albas iam esse ad mensem	—	—	—	IV, 27-38	240
XXXVII	Multi ex Samaritanis credunt in Christum Dominum	—	—	—	IV, 39-42	244
XXXVIII	Filius cuiusdam reguli mirabiliter sanatur a Iesu. .	—	—	—	IV, 43-54	247
XXXIX	Initium praedicationis Iesu Christi Domini nostri .	IV, 13 17	I, 14-15	IV, 14-15	—	252
XL	Prima Petri mirabilis piscatio.	—	—	V, 1-11	—	256
XLI	Petrus, Andreas, Iacobus et Ioannes a Christo vocati, illum continuo sequuntur	IV, 18-22	I, 16-20	—	—	262
XLII	Iesus Christus obsessum liberat in synagoga Capharnaum	—	I, 21-28	IV, 31-37	—	266
XLIII	Socrum Petri febris laborantem itemque multos male habentes Christus mirabiliter sanat.	VIII, 14-17	I, 29-34	IV, 38-41	—	272
XLIV	Christus Dominus variis languoribus affectos sanitati benignus restituit . . .	IV, 23-25	I, 35-39	IV, 42-44	—	277

Sectio		Mt.	Mc.	L.	I.	PAG.
XLV	Initium Sermonis Domini nostri in Monte: Beatitudines	V, 1-12	—	—	—	282
XLVI	Secunda pars: Christi discipuli lucere debent exemplo et doctrina	V, 13-20	—	—	—	289
XLVII	Tertia pars: de ira vitanda et reconciliatione procuranda	V, 21-26	—	—	—	294
XLVIII	Quarta pars: De vitanda concupiscentia mulieris, de indissolubilitate matrimonii et de non temere iurando.	V, 27-37	—	—	—	299
XLIX	Quinta pars: de dilectione inimicorum	V, 38-48	—	—	—	305
L	Sexta pars: norma in elemosyna faciendâ et in oratione fundenda	VI, 1-8	—	—	—	309
LI	Septima pars: oratio dominicalis	VI, 9-15	—	—	—	316
LII	Octava pars: quomodo sit ieiunandum et in caelum thesaurizandum	VI, 16-23	—	—	—	323
LIII	Nona pars: magna fiducia in divinam Providentiam habenda	VI, 24-34	—	—	—	326
LIV	Decima pars: vitandum iudicium temerarium, atque constanter in oratione persistendum.	VI, 1-12	—	—	—	331
LV	Undecima pars: conandum ingredi per angustam portam; attendendum a falsis prophetis	VII, 13-20	—	—	—	335
LVI	Duodecima et ultima pars: in omnibus faciendâ divina voluntas.	VII, 21-29	—	—	—	339
LVII	Vir lepra plenus a Domino mundatur	VIII, 1-4	I, 40-45	V, 12-16	—	343

Seccio		Mt.	Mc.	L.	I.	PAG.
LVIII	Turbas Christus edocet de conditionibus ad sui sequelam requisitis . . .	VIII, 18-22	—	IX, 57-62	—	349
LIX	Christus Dominus, in navi a somno suscitatus, tempestatem mirabiliter sedat	VIII, 23-27	IV, 35-40	VIII, 23-25	—	355
LX	Daemoniacos duos, quorum unus daemoniorum legione vexabatur, Dominus curat, ipsis daemone in porcos missis .	VIII, 28-32	V, 1-13	VIII, 26-33	—	361
LXI	Geraseni rogant Dominum ut transeat a finibus suis	VIII, 33-34	V, 14-20	VIII, 34-39	—	367
LXII	Paralyticum per tegulas in domum submissum Christus restituit sanitati . .	IX, 1-8	V, 21; II, 1-12	VIII, 40; V, 17-26	—	371
LXIII	S. Matthaeus ad apostolatam a Christo vocatus, ei convivium parat . . .	IX, 9-13	II, 13-17	V, 27-32	—	378
LXIV	Discipulos non ieiunantes Iesus misericorditer excusat	IX, 14-17	II, 18-22	V, 33-39	—	384
LXV	Iairus, Synagogae princeps, rogat Iesum ut defunctam filiam ad vitam revocet .	IX, 18-19	V, 21-24	VIII, 41-42	—	389
LXVI	Mulier sanguinis fluxum duodecim annos passa, tactu vestium Christi sanatur	IX, 20-22	V, 25-34	VIII, 43-48	—	393
LXVII	Archisynagogi mortuam filiam Iesus ad vitam revocat	IX, 23-26	V, 35-43	VIII, 49-56	—	399
LXVIII	Duobus caecis visum Dominus restituit; daemone cum mutum liberat . .	IX, 27-34	—	XI, 14-15	—	405
LXIX	Monet Dominus postulandos esse a Deo operarios in messem eius	IX, 35-38	—	—	—	409
LXX	Duodecim Apostolorum electio	X, 1-4	III, 13-19	VI, 12-16	—	412

Sectio		Mt.	Mc.	L.	I.	PAG.
LXXI	Sermo Christi in loco campestri. Prima pars: quatuor beatitudines et quatuor vae	—	—	VI, 17-26	—	420
LXXII	Secunda pars: aureum caritatis praeceptum. . .	—	—	VI, 27-38	—	424
LXXIII	Tertia pars: hypocrisis sedulo vitanda.	—	—	VI, 39-45	—	429
LXXIV	Conclusio: Christi mandata observanda	—	—	VI, 46-49	—	433
LXXV	Aegrotum centurionis famulum Iesus restituit sanitati	VIII, 5-13	—	VII, 1-10	—	436
LXXVI	Iesus ad vitam revocat filium mulieris viduae Naim. .	—	—	VII, 11-17	—	442
LXXVII	Ioannes duos e discipulis suis ad Iesum delegat, quis ille sit quaesituros .	XI, 2-6	—	VII, 18-23	—	447
LXXVIII	Ioannis Baptistae sanctitatem Christus Dominus diserte concelebrat	XI, 7-15	—	VII, 24-28	—	452
LXXIX	Pharisaeos Dominus reprehendit, quod nec Ioannem, nec seipsum recipere voluerint	XI, 16-19	—	VII, 29-35	—	458
LXXX	Mulier peccatrix, criminum dolore perculsa, ungit beatissimos pedes Iesu et ab eo iustificata solemniter declaratur	—	—	VII, 36-50	—	462
LXXXI	Multae piaе mulieres comitantur Christum, eidem devote ministrantes . .	—	—	VIII, 1-3	—	471

INDEX

RERUM CONTENTARUM

IN BREVI INTRODUCTIONE

IN STUDIUM CONCORDIAE SANCTORUM EVANGELIORUM

	PAG.
I. — Sancta Iesu Christi Evangelia	XI
II. — Evangelia apocrypha	XII
III. — Quatuor tantum sunt Evangelia.	XIII
IV. — Cur quatuor Evangelia Deus esse voluit	XIV
V. — Evangeliorum tituli	XV
VI. — Eadem fides uni, ac pluribus Evangelistis tribuenda	XVI
VII. — Multiplex varietas in diversis Evangeliiis	XVII
VIII. — Sancta Evangelia sunt opus Dei	XVIII
IX. — Comparatio inter Evangelia et Scripturas veteris testamenti	XIX
X. — Evangelium S. Matthaei	XX
XI. — Textus primigenius Evangelii S. Matthaei	XXII
XII. — Authentia Evangelii S. Matthaei	XXII
XIII. — Ratio Evangelii S. Matthaei	XXIII
XIV. — Evangelium S. Marci	XXIV
XV. — Authentia secundi Evangelii	XXV
XVI. — Ratio Evangelii S. Marci	XXV
XVII. — Evangelium S. Marci posterius est Evangelio S. Matthaei.	XXVI
XVIII. — Evangelium S. Lucae	XXVIII
XIX. — Authentia Evangelii S. Lucae	XXIX
XX. — Ratio Evangelii secundum Lucam	XXIX
XXI. — Affinitas Evangelii S. Lucae cum doctrina S. Pauli.	XXX
XXII. — Falsa quorundam modernorum de ratione Evangelii S. Lucae opinatio	XXXI
XXIII. — Evangelium S. Ioannis	XXXII
XXIV. — Authentia Evangelii S. Ioannis	XXXII

	PAG.
XXV. — Obiectiones contra authenticam Evangelii S. Ioannis.	XXXIV
XXVI. — Ratio Evangelii S. Ioannis	XXXV
XXVII. — Differentia inter sanctos Evangelistas	XXXVI
XXVIII. — Concordia evangelica	XXXVIII
XXIX. — Observanda in conficienda Evangeliorum Concordia.	XXXIX
XXX. — Commentarii in Evangelia	XLI
XXXI. — Qualiter Domini nostri cognitio sit ex Evangeliorum fonte haurienda	XLII
XXXII. — Monita pro fructuoso Evangeliorum studio	XLVI
XXXIII. — Duplex huius Concordiae utilitas	XLVI

INDEX ANALYTICUS

VOLUMINIS I

CONCORDIAE QUATUOR EVANGELIORUM

alphabetico ordine digestus

A

- Abraham*, amicus Dei appellatur, 38; quinam sint eius filii, 121.
- Adam*, quo sensu dicitur fuisse Dei, 144.
- Adorare*, in spiritu et veritate, 235; 239.
- Admiratio*, undenam procedat, 358; operum Dei, 369; in Christo, 440.
- Adversarius*, quisnam in Scriptura intelligitur, 296.
- Aegyptus*, cur illuc sacra Familia fugere iussa sit, 94.
- Aennon*, locus ubi baptizabat Ioannes, 217.
- Agnus Dei*, Christus sic dictus, 176; 178.
- Aïn Karim*, 26; 34.
- Αἰμορροῦσα, 393; sanata a Christo, 395; quatenam fuerit, 396.
- Aïn Sitti Mariam*, 73.
- Alabastrum*, 463.
- Altare*, incensi, 7.
- Amans*, amati praesentiam desiderat, 260; nescit modum amoris, 464.
- Ambrosius*, S., circa inspirationem, 3; Theophilum, 4; turbationem Zachariae, 7; gratiam Spiritus Sancti, 21; humilitatis virtutem, 21; exultationem Ioannis in utero, 26; sanctorum nativitatem, 29; Dei misericordiam, 31; fidem Zachariae, 35; intellectum Ioannis in utero, 36; geneologiam Christi, 44; pudicitiam Virginis, 62; simplicitatem pastorum, 63; generationem Domini, 77; tentationem Christi in deserto, 159; piscationem miraculosam, 260; febrem socrus Petri, 276; potestatem remittendi peccata, 378; tactum mulieris haemorroissae, 394; fidem, 395; 439; beatitudines, 422.
- Amen*, vis huius vocis apud S. Ioannem, 187; hebraica vox, 291; apud S. Matthaeum, 319.

Andreas, primus inter Apostolos ad Christum venit, 182; Simonem ad Iesum adduxit, 182; Petro maior natu, 184; ad apostolatam vocatus, 262; eius electio, 414.

Angari, 306.

Angeli, Christo ministrarunt, 164.

Anna, filia Phanuel, 77; vere prophetissa fuit, 79; iuxta templum habitabat, 79; eius aetas, 79.

Anna, uxor Elcanae, 106.

Annas, princeps sacerdotum, 111.

Antequam, sensus huius vocis, 45.

"Ἀντλήμα, 233.

Apollo Alexandrinus, Ioannis baptismo tinctus, 115.

Apostoli, baptizati sunt a Christo, 130; vota perfectionis emisunt, 265; quo pacto dicuntur reliquisse omnia, 275; a Christo vocati, 412; eorum nomina, 414; significatio huius nominis, 413; potestatem receperunt daemonia eiiciendi et morbos curandi, 417.

Aqua, metaphorice accepta, 214; saliens in vitam aeternam, 233; gratia sic dicta, 237.

Arator, 351.

Arbor, bona fructus bonos facit, 336; noscitur a fructibus, 338.

Archelaus, 86; 97; quo pacto Herodi successit, 98; quomodo potestate privatus, 98.

Archisynagogus, defectus fidei in ipso, 358; seu princeps synagogae, 389.

Architriclinus, eius officium, 193.

Arius Christi divinitatem negabat, 344.

Aser, tribus, 77.

Assarhaddon, 236.

Augustinus, S., circa sanctissimum Nomen Iesu, 47; matrimonium Ioseph cum Maria, 48; principes sacerdotum, 83; vitam Hebraeorum, 91; innocentes martyres, 93; reditum sacrae Familiae in Nazareth, 96; persecutiones contra Ecclesiam motas, 100; baptismum Ioannis, 119; militiam, 125; malos homines, 129; sanctitatem Baptistae, 131; geneologiam Christi, qualis textitur in S. Luca, 141; prioritatem Christi Domini, 154; legem evangelicam, 155; verba: *Et de plenitudine eius*, etc., 156; tentationem Christi in deserto, 159; cognitionem diaboli, 169; commorationem discipulorum cum Iesu, 182; eiectionem vendentium e templo, 198; Christi scientiam, 205; piscationem miraculosam, 256; 260; distinctionem poenarum iudicii, concilii et gehennae ignis, 297; iuramentum, 303; 304; orationem dominicam, 322; vitam hominum, 331; explicat quomodo Deus nos exaudit, 366; potestatem remittendi peccata, 376; docet omni petenti tribuendum, 427; circa suscitationem filii viduae Naim, 445; naturam leprae, 449; mortuos a Christo suscitatos, 450.

Avaritia, fugienda, 324; 326

B

- Baptismus**, Ioannis 112; gratiam non contulit, 118; ad gratiam praeparatio, 118; sacramentum, quandonam a Christo institutum, 137; 221; efficacia baptismi Christi, 177; necessitas, 209; Christi, comparatus baptismo Ioannis, 218.
- Baptizati**, baptismo Ioannis debuerunt baptizari baptismo Christi, 118.
- Baptizatio**, Christi, 134; 136; exordium eius vitae publicae, 138.
- Bartholomaeus**, Apostolus, idem ac Nathanael, 108; eius electio ad apostolatam, 414; 418.
- Βαπτολογεῖν, 313.
- Beati**, qui persecutionem patiuntur, cur, 285.
- Beatitudines**, apud S. Matthaeum, 283; distinctae a fructibus 287; quot sunt, 287; quomodo ordinantur, 288; apud S. Lucam, 421;
- Beda Ven.**, circa Christum duodennem interrogantem in templo, 103; diligentiam Mariae in conservandis verbis Christi, 105; discipulos Ioannis Baptistae, 447.
- Beelzebub**, idolum Accaronitarum, 407.
- Bellarminus**, B., circa revocatos ad vitam, 404.
- Benadad**, 254.
- Benedictio**, est triplicis generis, 70; 71.
- Benedictus XIV**, circa praesentiam bovis et asini in stabulo, ubi Christus natus est, 58.
- Bernardus**, S., circa Nomen Iesu, 65; obedientiam Mariae, 69; Angelos, 187; iudicium temerarium, 332.
- Bethania**, locus ubi baptizavit Ioannes, 132; 173.
- Bethlehem**, antea dicta Ephrata, 54; duplex civitas huius nominis, 81; infantes ibi occisi, 92.
- Bethsaida**, civitas Andreae et Petri, 185; 253.
- Bimatus**, quomodo computandus, 93.
- Boanerges**, nomen datum filiis Zebedaei, 414.
- Bonae voluntatis**, sensus horum verborum, 63.
- Bos**, et asinus, in praesepio Domini, 57.
- Brachium Dei**, 24.

C

- Caeci**, lumen a Christo recipiunt, 405; miraculum hoc divulgant, 407; caecus caecum nequit ducere, 429.
- Caeli**, aperti post Christi baptismationem, 134.
- Caesar Augustus**, 56.
- Caietanus**, Card., circa panem quotidianum, 317.
- Cainan**, 144.
- Caiphas**, princeps sacerdotum, 111.

Calviniani, libertatem arbitrii destruxerunt, 338; 432.

Cana Galilaeae, nuptiae ibi celebratae, 191; regulus ad Christum huc advenit, 248.

Canis, in veteri lege, erat animal immundum, 332.

Capharnaum, adventus Christi in hanc urbem, 198; filius reguli, ibi infirmus, 248; ibi docuit Christus, 266; paralyticum ibi sanat Christus, 371; domicilium Petri et Andreae, 272; servus centurionis ibidem sanatus, 436.

Caritas necessaria, ut quis perfecte in Deum tendat, 207; 242; quomodo a Christo imperata, 295; supernaturalis esse debet, 307; causa et effectus remissionis peccati, 466.

Castella, Iesus circuibat, praedicans, 409; 411.

Census orbis, Caesaris iussu, 53.

Centurio in civitate Capharnaum, 436; eius fides, 437; humilitas, 438; typum gessit populi gentilis, 439.

Christus, vocatus Dominus Deus Israel, 8; quatuor civitates peculiariter honoravit, Nazareth, Bethlehem, Hierosolymam et Romam, 14; conceptus in Nazareth, 18; quomodo benedictus, 22; quo iure dicitur fructus ventris, 22; designatus sub figura cornu, 32; regnum spirituale instituit, 32; liberavit nos ab inimicis, 33; iudex, rex et pontifex, 41; cur de Virgine nasci voluit, 50; quando in mundo ortus, 54; 56; in praesepio collocatus, 55; natus, praedicatur ab angelis, 60; dicitur Κύριος, 60; invisitur a pastoribus, 61; circumciditur, 65; 66; cur, 67; ubinam, 67; in templo praesentatus, 69; positus in ruinam et resurrectionem, 71; lege praesentationis obligabatur, 75; rex Iudaeorum, 82; quomodo adoratus a Magis, 89; cur fugiendo evadere voluit e manibus Herodis, 90; fugit in Aegyptum, 91; ibi miracula non patravit, 94; cur dictus Nazaraeus, 98; potius quam Bethlehemita, 99; ut homo, a Spiritu Sancto movebatur, 101; cur in Hierusalem remanere voluit, 202; quomodo esse deberet in his quae Patris eius sunt, 105; hominibus subiectus non fuit, 109; multiplex in eo scientia, 109; rex et sacerdos, 116; facies Dei Patris, 118; baptizaturus erat in Spiritu Sancto et igni, 128; baptizavit Praecursorem suum, Matrem suam et Apostolos, 130; eius humilitas in baptizazione, 133; cur baptizari voluit, 133; baptizatus oravit, 134; quoto vitae suae tempore baptizatus est, 136; baptizatus per immersionem, 136; eius genealogia, secundum S. Lucam, 139; aeterna generatio, 145; lux hominum vera, 147; ut Deus, est ubique, 148; ut homo, plenus gratiae et veritatis, 150; quomodo de eius plenitudine accepimus, 157; habuit permanentem, in hac vita, visionem divinae essentiae, 158; tentatus a diabolo, 159; tripliciter, 163; cur tentari se permisit, 166; a Ioanne Baptista testimonium pluries accipit, 176; ab eo vocatus Agnus Dei, 176; prior Ioanne, 177; in alieno hospitio morabatur, 183; vocat Philippum, 185; quomodo miracula facere debuit, 191; ad nuptias Canae Galilaeae, 192;

solo voluntatis imperio, aquam in vinum vertit, 193; vendentes eiecit e templo, 199; vocat corpus suum, templum, 201; ad festum Paschatis, Hierusalem, 205; sciebat quinam in se sincero corde credebant, 205; quomodo de caelo descendit, 212, 215; serpenti exaltato comparatus, 212; discipulorum manibus baptizabat, 217; cur dictus sponsus, 219; quomodo crescere debebat, 219; eius testimonium quinam accipiunt, 220; perpauca ipse baptizavit, 227; 229; quomodo furori Herodis cessit, 228; cur Iudaeam reliquerit, 229; Matrem suam baptizavit, 229; defectus nostros assumpsit, 231; Dei voluntatem suum cibum vocat, 241; plenus gratia ab initio, 243; omnes venit redempturus, 245; in Cana 248; filium reguli sanat, 249; initium eius praedicationis, 253; miraculum ab eo patratum in captura piscium, 260; rudes homines ad apostolatam elegit, 265; sequendus a discipulis, etiam patre paupere relicto, 265; docebat, quasi potestatem habens, 266; elicit daemonium immundum, 267; mirabilis eius doctrina, 268; propria virtute miracula patrabat, 269; cur respuit testimonium diaboli de sua divinitate, 270; 275; sanat socrum Simonis, 273; curat omnes male habentes, 273; 279; infirmis manus imposuit, 276; infirmitates nostras assumpsit 276; solitarium locum petit ad orandum, 277; omnium Salvator, 279; ei convenit orare, 279; cur tot miracula fecerit, 280; quos sanavit in corpore, curavit in anima, 280; mirabilem sermonem in monte profert, 283; adimplevit legem, 290; 292; quomodo inimicos dilexit, 307; quomodo orabat, 313; docebat tanquam potestatem habens, 341; divinitatem suam manifestavit, 341; designatus per virum sapientem, 342; quomodo leprosum sanavit, 345; cur deserta loca peteret, 346; leprosum tangendo contra legem non fecit, 347; cur vetuit evulgationem suorum miraculorum, 348; quaenam ad sui sequelam exigit, 351; cur pauperem vitam selegit, 353; domum propriam habuit, 353; in navi dormiens, 356; mare sedat, 357; caecis elementis imperat, 357; infirmam fidem discipulorum increpat, 359; daemoniacos liberat, 363; cur concessit daemonibus in porcos ingredi, 364; non admisit ad sui sequelam daemoniacum quem sanaverat, 368; 369; paralyticum primo sanat in anima, deinde in corpore, 374; vocat Matthaëum, 379; quanti faceret misericordiam, 380; cum peccatoribus comedebat, 381; excusat discipulos non ieiunantes, 384; cur vocatur sponsus, 387; rogatur a lairo, 390; non legitur mortuum absens suscitasse, 392; eius virtus sanativa in mulierem haemorrhoidisam exercita, 395; ad vitam revocat filiam lairi, 399; suscitationem hanc divulgare vetuit, 403; tres mortuos suscitavit, 403; caecis duobus lumen restituit, 405; daemoniacum mutum sanat, 407; vetat divulgare huius hominis sanationem, 407; expellebat daemones, 408; curabat omnem languorem, 409; eligit Apostolos, 414; eis potestatem contulit daemonia eiiciendi et morbos curandi, 417; eius sermo in loco campestri, 420; sanat servum Centurionis Capharnaum, 437; fuit in

eo admiratio, 440; ad vitam revocat filium viduae Naim, 443; propheta magnus, 444; a pluribus agnitus ut Deus, 445; miracula coram discipulis Ioannis patrat, 448; tres mortuos suscitavit, 450; Ioannem Baptistam praedicat magnum prophetam, 453; vitam leniorem elegit, 461; mulierem peccatricem benignus suscipit, 463; eius peccata remittit, 467; benignus vel erga pharisaeos, 468; praedicabat per civitates et castella, 471.

Chusa, procurator Herodis, 248; 472; 474.

Cibus, quotuplici sensu accipitur, 243.

Circumcisio, Ioannis Baptistae, 29; Iesu, 65; quisnam eius minister fuerit, 67.

Claritas Dei, 59.

Clemens Alexandrinus, circa Apostolum Philippum, 350.

Columba, quae super Christum apparuit, 135; quid significaret, 137; fuit verum animal, 138.

Comminari, sensus huius vocis, 345; 406.

Confessio, laudis, fidei et culpae, 78; peccatorum, 115.

Corculus, 415.

Cor Iesu, quam amabile, 410; et misericors, 443; 463.

Cornelius a Lapide, circa revocatos ad vitam, 404; tentationes quibus impetitur domus spiritualis, 435.

Cornu salutis, significatio huius vocis, 35.

Corozain, 253.

Correptio fraterna, 332.

Credere Deum, Deo, in Deum, 206.

Cyrinus, 54.

D

Daemon immundus, 267; quosnam effectus exercet in obsessis, 362 coactus confiteri Christi divinitatem; 362; quomodo ad hominum sanctificationem concurrit, 364; poenas inferni semper secum gerit, 365; eius potestas in mundo, 365; non debet ab homine interrogari, 366.

Daemoniaci, in regione Gerasenorum, 361; quomodo a Christo sanati, 367; daemoniacus mutus a Christo liberatur, 407.

Daniel, propheta, septuaginta hebdomadae ab eo praedictae, 127.

Darius, Persarum rex, 40; 236.

David, posteros Aaron in viginti quatuor familias divisit, 6; cur solus, inter progenitores Messiae, dicatur rex, 39; unctus a Samuele, 133.

Decapolis, 281; 370.

Delirare, 351.

Descriptio, cur dicitur prima, 56.

Deserta, quid significet hoc nomen, 34; Iudaea, 112; 120.

Desponsata, significatio huius nominis, 18; 54.

Deus, authenticos fidei doctores suscitatur, 2; nihil apud eum impossibile, 16; eius misericordia, 24; potentia, 24; invocantibus se nunquam deest, 46; quomodo per Christum est nobiscum, 52; quotuplici modo potest a nobis cognosci, 157; per essentiam, in hac vita, visus a Moyse, Paulo, Maria, 158; nequit esse falsitatis vas, 205; solus miracula facere potest, 208; Filium suum pro nobis tradidit, 213; necessitates nostras a tota aeternitate cognoscit, 313; cur orandus, cum omnia cognoscat, 315; quomodo intelligendus esse in caelis, 317; foenerator est, cui homines debitores sunt, 465.

Dextra maxilla, 308.

Diabolus, 160, significatio huius nominis, 160; appetivit similitudinem ad Deum, 164; recessit a Christo ad tempus, 165; cur Christum tentavit, 166; num Christi divinitatem cognoverit, 169; 269; quomodo loquitur per hominem, 267; sanctos acius tentat, 270; eius testimonium non suscipit Christus, 270; 275; quomodo expellit daemones, 408.

Didascaleion, 255.

Didymus, S. Thomas Apostolus, sic vocatus, 415.

Dies illa est dies iudicii, 339.

Dilectio, amicorum, comparata dilectioni inimicorum, 309; comprehendit totam legem, 334; inimicorum, praecepta a Christo, 424; fraterna, 425.

Dionysius Cartusianus, circa ordinem narrationis evangelicae, 81.

Dionysius Exiguus, 57.

Disciplina, arcani, 334.

Discipuli Christi, in eum credunt, 194; pauperes piscatores, 236; Magistri sui dignationem admirantur, 240; prohibiti ne intrarent in civitates Samaritanorum, 245; pati debent et contemni pro Christo, 285; defectus fidei in ipsis, 358; non ieiunantes a Iesu benigne excusantur, 385; Ioannis Baptistae, invidiae zelo abducti, 447.

Discipulus, non super magistrum, 429.

Distributio, pro generibus singulorum, 60; 409.

Diversorium, quid esset, 55.

Divitiae possunt possideri, 422.

Divortium, in veteri lege toleratum, in nova aboletur, 301.

Dominus Deus Israel, sic vocatur Filius Dei, 35.

Domus, fundata supra firmam petram, 340; 433; spiritualis, 434; quomodo impetitur, 435.

Donatistae, circa malos ministros, 432.

Donec, sensus huius vocis, 47.

Donum Dei, 232.

Duodenarius numerus, 413; 416.

Durandus ait S. Matthaeum fuisse de tribu Levi, 381.

E

Ecce, significatio huius vocis, 81; 176; 178.

Ecclesia, quid intendat, cum aliquod festum certa die celebrat, 68; persecutioni semper obnoxia, 100; locus aptus ad inveniendum Iesum, 103; cur dicta regnum caelorum, 117; quotuplici modo a Deo purgatur, 130; instar civitatis aedificata, 290; merito instituit ieiunia, 388; militans, vim patitur, 454.

Elç pro ἐν promiscue positum, 372.

El Bireh, 103.

Eleemosyna, 122; quomodo facienda, 312.

Elias, secundum Christi adventum praeparabit, 8; eius ad Ioannem Baptistam comparatio, 12; 455; aquas Iordanis divisit, 137; quadraginta dies ambulavit, 165; cur Ioannes Baptista ipsi comparatur, 171; Eliseo permisit ut patrem et matrem oscularetur, 352; mortuum suscitavit, 444.

Ἠλικία, sensus huius vocis, 106, 227.

Elisabeth, uxor Zachariae, 6; eius gaudium, 10; quomodo repleta Spiritu Sancto, 22; eius insignis fides, 22; nomen Ioannis per prophetiam cognovit, 30.

Eliseus, 350; 352; 444.

Emmanuel, significatio huius nominis, 15; 47.

Ἐπιούσιος, 318.

Epiphanius, S., circa circumcisionem Christi, 67; dicit Andream Petro maiorem natu fuisse, 184.

Ἐπιστάτα, 357.

Ἐπίτροπος, 473.

Ἐρχόμενος, ὁ, sic Christus appellatus, 235; 448.

Esseni, eorum secta, 123.

Estius, circa secessionem Ioannis a mundo, 34; convivarum excessus, 196.

Esuries et sitis iustitiae, quarta beatitudo, apud S. Matthaeum, 284; secunda, apud S. Lucam, 421.

Eusebius Caesariensis, circa mulierem haemorrhoidalem, 396.

Evangelium, apocryphum, 1; significatio huius nominis, 116; praedicatum, mundum ab errore purgavit, 290.

Ezechias, 236.

Ezechiel, trigesimo vitae suae anno, vaticinari coepit, 139; quadraginta dies dormivit, 165.

Ἐξουσία, sensus huius vocis, 152.

F

Familia sacra, ubinam commorata post Christi nativitatem, 72; post purificationem, Nazareth reversa est, 80; quomodo Magorum donis usa fuerit, 89; ubinam degerit in Aegypto, 94; quamdiu ubi permanserit, 96; revertitur Nazareth, 97.

Familiaritas generat contemptum, 247.

Fatuus, vis huius nominis, 295.

Festuca, pro minori peccato ponitur, 331

Ficus, significat dulcedinem ecclesiasticae pacis, 336; 347; non colligenda de spinis, 430.

Fides, Mariae, 23; in Christum, quam necessaria, 220; eius motivum formale, 245; sine operibus mortua, 339; quae sint necessaria ad eius perfectionem, 246; archisynagogi, a Christo commendata, 403; caecorum qui lumen a Christo receperunt, 406; centurionis, quantum a Christo laudata, 440.

Fiducia in Deum habenda, 327.

Filia principis synagogae, 390.

Filii, sponsi, 388; regni, 439.

Filius, Dei, sic vocat Christum S. Marcus sensu proprio, 116; per adoptionem, quis, 149; per naturam, ὁμοούσιος Patri, 156; bonus, patris sui gloriam quaerit, 317; hominis, Christus ita se vocat, 350; 352; viduae Naim, ad vitam revocatus, 443.

Fletus, tertia beatitudo, apud S. Lucam, 421; quomodo a Christo prohibitus, 444.

Fons Iacob, 231.

Fornicatio, quomodo prohibita, 299.

Fratres, Iudae et Iechoniae, cur recensiti in genealogia Christi, 43; Domini, quinam sic appellati, 201.

Fulgentius, S., circa fugam Christi in Aegyptum, 91.

Funera, inter Hebraeos, 400; 442.

G

Gabriel, archangelus, missus ad Zachariam, 9; quisnam fuit, 12; nuntiavit Mariae mysterium Incarnationis, 13; pastoribus probabiliter apparuit, 63.

Gadara, 361.

Γαλήνη, 357.

Galilaea, tempore Christi, 17; Gentium, 252.

Galilaei, secta sic vocata, 124; testes signorum a Iesu patratorum, 247; peiores Samaritanis, 250.

Gamaliel, 208.

Garizim, mons, 234; 237.

Gehenna, 297; 300.

Genealogia Christi, secundum S. Matthaeum textitur, 37; cur per Ioseph deducta, 44; secundum S. Lucam, 139; septuaginta septem nomina continet, 141; differentiae inter duplicem genealogiam, 142.

Generatio, sensus huius vocis, 45.

Geneser, 361.

Genuit, verbum, lato sensu acceptum, 39.

Geraseni, eorum regio, 361; cur rogaverunt Dominum ut transiret ab eis, 368.

Gladus doloris in Maria, 72.

Gloria, quid sit, 61; 71; vana, 313; eius filiae, 314; caelestis, solus finis noster, 324.

Grabatum, quid sit, 375.

Gratia, pueri Iesu, 101; plenitudo gratiae in Christo, 150; quomodo nobis per Christum facta, 155; vocatur aqua viva, 237.

Gregorius Magnus, S., circa turbationem Herodis, 83; humilitatem S. Ioannis Baptistae, 128; tentationem, 160; vocationem Apostolorum, 265; dicit sanctos acrius tentari, 270; circa operarios evangelicos, 411.

Gula, in quonam consistat, 167.

H

Habacuc propheta, translatus in Babylonem, 162.

Haeretici, per falsos prophetas intellecti, 337.

Halmah, sensus huius vocis, 52.

Hebraei, sterilitatem pro infortunio habebant, 6; quomodo fuerunt figura Christi, 91.

Heptapegon, 287.

Henoch, translatus in paradisum, 140.

Herodes Agryppa, 86.

Herodes Antipas, 86; eius de successione, cum fratre suo Archelao, contentio, 98; tetrarcha Galilaeae, 111; tenet Ioannem, 223; cur Herodiadem nubere non poterat, 224; quid iuris habuit in Iudaeam, 225; publice a Ioanne increpatus, 226; eius in Ioannem reverentia simulata fuit, 226.

Herodes Ascalonita, dictus Idumaeus, 10; turbatus adventu Magorum, 82; eius crudelitas, 86; obitus, 96; 98.

Herodiani, eorum secta, 124.

Herodias, neptis Herodis Antipae, 223; eius malitia, 224.

Hieronymus, S., circa genealogiam Christi, 42; vocem *antequam*, 45; partum Virginis, 57; Magos, 87; prophetiam, 91; ieiunium quadragesimale, 168; fratres Domini, 201; regulum, 248; lunaticos, 281; castitatem, 304; orationes prolixas, 315; hypocritas, 323; potentiam Creatoris, 360; regionem Gerasenorum, 365; potestatem remittendi peccata, 376; vocationem S. Matthaei, 381; mulieres quae comitabantur Christum, 472.

Hierusalem, cur dicta sancta civitas, 162.

Hilarius, S., Pictaviensis, residuum hymni angelici apposuit, 61.

Homicidium, quomodo prohibitum, 294.

Homo tenetur vitam suam sustentare, 330; simplicis fidei, admiratur opera Dei, 341; christianus, confiteri debet peccata sua sacerdoti, 348.

- Hora**, quomodo ab Hebraeis computata, 182; quid mystice per hoc nomen significetur, 193.
- Horatius**, circa virtutis studium, 123.
- Humilis**, sensus huius vocis, 23; significatus per vallem, 114; quanti sit aestimandus, 312.
- Hydria**, sensus huius nominis, 193.
- Hypapante**, festum Praesentationis Iesu in templo, 78.
- Hypocritae**, quomodo dignoscantur, 337.

I

- Iacob**, patriarcha, cur dictus pater Samaritanorum, 237.
- Iacobus maior**, eius vocatio ad apostolatam, 263; familiaris Christo, 272; 400; eius electio, 414.
- Iacobus minor**, electus ad apostolatam, 415; frater Iudae Thaddaei, 418; Christi consanguineus, 429.
- Iairus**, princeps synagogae, 389.
- Iechonias**, duplex persona hoc nomine significata, 40; 43.
- Ieiunium**, Christi, in deserto, 160; miraculosum fuit, 161; 166; quadragesimale in Ecclesia, 168; quomodo a christiano homine suscipiendum, 323; penes Hebraeos, 325; quaestio de ieiunio proposita Christo, 385.
- Ieremias**, quomodo sanctificatus in utero, 26; circa planctum Rachelis, 92. Ἰερὸν, 74; 199.
- Iesse**, idem est ac Isai, 39.
- Iesus**, significatio eius Nominis, 15; 37; 47; Filius Altissimi vocatus, 16; Filius Abrahae, 38; circumdeditur, 65; Nomen ei imponitur, 65; quo pacto cresceret in scientia et gratia, 101; 106; cur doctores in templo interrogaret, 104; nonnisi duodennis parentes suos Hierosolymam comitatus est, 107; cur non indicavit parentibus suam in Hierusalem commorationem, 108; saepe vocatur dilectus Patris, 135; nomen Iesus dictum in Spiritu Sancto, 341.
- Ignis**, in quo baptizaturus erat Christus, metaphorice accipiendus, 128; inextinguibilis, 129; sic vocatur Spiritus Sanctus et etiam Christus, 130. Ἰμάτιον, 306.
- Incipiens**, sensus huius vocis, 139.
- Inconstantia** animi, 452; arundini comparata, 455.
- Inferni** poenae finem non habebunt, 298; poena sensus ibi, 439.
- Infirmities** a Christo sanatae, 279.
- Ingratitudo**, gradus in ea attendendi, 461.
- Inimici** diligendi, 307; etiam sub veteri lege, 309.
- Iniuriae** demittendae, 306.
- Innocens**, absolute loquendo, plus tenetur amare Deum, quam peccator iustificatus, 470.
- Innocentes** martyres, 92; eorum numerus, 93.

Inspiratio, praeivium studium in scriptore inspirato non excludit, 3; cum revelatione non confundenda, 3.

Ioachin, qui et Iechonias, 43; 44.

Ioakim, qui et Eliakim, 44.

Ioanna, uxor Chusae, Christum comitabatur, 472; ad sepulcrum Domini venit, 474.

Ioannes Baptista, S., significatio eius nominis, 7; eius celebritas praedicta, 8; eius conceptio, quomodo miraculosa, 10; quomodo Eliae comparatus, 12; eius sanctificatio in utero, 22; supernaturalis eius motus in utero, 22; sanctificatus in utero materno, 26; eius nativitas, 29; circumcisio, 29; nomen accipit, 30; quandonam in desertum secessit, 34; tenebatur lege circumcisionis, 35; intellexit verba Zachariae, 36; egreditur e deserto, 112; eius paupertas, 115; fama, 115; quam aetate coepit praedicare, 116; quemnam baptismum praedicavit, 117; fructus eius praedicationis, 122; severius egit cum pharisaeis, 126; populi de eo existimatio, 127; eius humilitas, 128; baptizatus fuit a Christo, 130; aliquod leve peccatum committere potuit, 131; baptizavit Christum, 133; testimonium perhibuit Christo, 147; non fuit lux principaliter illuminans, 148; splendidum testimonium de Christo iterum exhibet, 154; 170; eius profunda humilitas, 172; cur negavit se esse prophetam, 174; duplex de Christo testimonium iterum profert, 176; quomodo cognovit Christum, 179; eius discipuli invident Christo, 218; eos benigne erudit, 219; quomodo minui debebat, 219; Christo baptizante, baptizare perrexit, 221; cur Christum non sit secutus, 221; in carcerem missus, 223; Herodem publice increpavit, 226; in vinculis, legationem ad Iesum mittit, 447; cur Iesum interrogavit, 450; maximus propheta a Christo praedicatur, 453; cur vocatus angelus, 453; in ipso desinit lex, 455; quomodo fuit Elias, 455; aliis sanctis comparatur, 456; vitam asperiores secutus est, 461.

Ioannes Chrysostomus, S., circa Christi miracula, 191; 197.

Ioannes Evangelista, divinam Christi generationem texit, 145; cur secundam personam potius vocat *Verbum*, quam *Filium*; 150; cur non dicit: Verbum *homo* factum est, 153; cum Andrea, primus ad Christum venit, 182; 184; non fuit sponsus in nuptiis Canae Galilaeae, 195; eius vocatio ad apostolatam, 263; familiaris Christo, 272; 40; eius electio, 414.

Iordanis, regio circa hoc flumen, 112; 115; cur in Iordane Christus voluit baptizari, 137.

Ioseph, filius Iacob, typus Sponsi B. M. V., 18; trigesimo vitae suae anno, princeps constitutus, 139.

Ioseph, Sponsus B. M. V. significatio eius nominis, 14; de domo David 14; Mariam in montana pergente probabiliter comitatus est, 25; vir Mariae, 40; 45; iustus appellatus, 46; ratio eius anxietatis, 46; cur dictus filius David, 47; munus habuit sibi commissum, Iesu nomen

imponendi, 47; eius obedientia, 48; vero matrimonio Mariae ligatus, 48; Dei curae se totum commendavit, 49; visio ei concessa, 50; probabiliter adfuit adorationi Magorum, 85; quomodo Angelus ei apparuit, 90; Angelo prompte obedivit, 91; virtus religionis in ipso, 102; eius dolor in amissione pueri Iesu, 104; quo pacto Hierosolymam ascendere ausus fuit, 107; adhuc vivens, quando Christus baptizatus est, 141; non fuit gener Heli, 142; cur dictus a S. Matthaeo filius Iacob, et a S. Luca, filius Heli, 143; probabiliter interfuit nuptiis Canae Galilaeae, 195.

Iosephus, circa obitum Herodis, 98; Lysaniam, 111; venturum Christum, 130.

Iota, non praeteribit a lege, 291.

Iovinianus docuit bonos peccare non posse, 338; 432.

Ira, fraterna, 296; utrum licita, 297.

Isaac, figura Christi, 38.

Isaias, eius verba circa virgineum Christi partum, 51; eius prophetia de Christo, 72; de fuga in Aegyptum, 91; 94; eius prophetia de Ioanne Baptista, 113; 117; de adventu Christi, 253; 254; de eius in aegros misericordia, 254.

Ismael, cur in genealogia Christi non recensetur, 38.

Israel regnum, divisum a regno Iuda, 39.

Iudaea, quaenam regio hoc nomine designabatur, 5; 279; deserta Iudaeae, 112; 120.

Iudaei, praeceptum eis datum relate ad filios recens genitos, 73; Christum videre negligunt, 82; iubebantur ter quotannis Hierosolymam se conferre, 106; duodennes filios artem docebant, 107; ad cognitionem divinitatis Christi paulatim devenerunt, 117; hoc nomine vocantur Christo infensi, 170; 173; cur putaverunt Baptistam esse Eliam, 179; invisī Samaritanis, 232; quam male tractarent Ioannes Baptistam, 459.

Iudas, cur primus filius Iacob nominatur, 38.

Iudas Iscariotes, electus apostolus, 416; quomodo malus factus est, 418.

Iudas Thaddaeus, eius electio ad apostolatū, 415; frater Iacobi minoris, 418; Christi consanguineus, 419.

Iudicium, temerarium, vitandum, 331; item, perversum et usurpatum, 334; inordinatum, prohibitum, 426.

Iulianus apostata refellitur, 379.

Iuramentum, Christus eo non est usus, 293; debet esse verum, 301; quomodo prohibitum, 302; 304; eius necessitas oritur ex peccato, 303; per creaturas, 304.

Iusiurandum, 33.

Iustificatio comprehendit infusionem gratiae et remissionem culpae, 469.

Iustitia, generalis, praedicata de Zacharia et Elisabeth, 6; de Simeon, 70; qualis nostra esse debeat, 293.

Ἰησους, nomen adhibitum ad designandum Christum, 261.

K

Κωφός, significatio huius nominis, 9.

Κωμοπόλεις, 278.

Kurum Hattin, 287; 420.

L

Λαλία, 245.

Languores a Christo sanati, 279.

Lebbaeus, 415.

Legio daemoniorum porcos invasit, 363; sensus huius nominis, 366.

Legisperiti, 460.

Λειτουργία, 9.

Leo Magnus, S. circa Magos, 86; stellam quae Magis apparuit, 88; tentationem Christi in deserto, 166.

Leo XIII, circa mediationem Mariae, 27.

Lepra, habebatur tanquam plaga a Deo inflicta, 344; munus pro ea oblatum, 345; cutis deformitas, 449.

Leprosus a Christo sanatus, 343; eius fidei confessio, 344; cur suam sanationem propalavit, 346; adoravit Christum ut Deum, 347.

Leviratus lex, 142; 143.

Lex, Moysi data per Angelos, 158; summa legis, caritas, 333.

Libellus repudii, 300.

Liber, sensus huius nominis, 37.

Λόγος, hoc nomine vocat S. Ioannes secundam Sanctissimae Trinitatis personam, 151; non bene vertitur *ratio*, vel *sermo*, 151; Christus tali nomine seipsum vocare potuit, 151; aliud a λαλία, 245.

Locustae, 115.

Lucas, S., undenam suam doctrinam hauserit, 1; eius duo priora capita sunt authentica, 3; narrationem suam inchoat ab annuntiatione natiuitatis Ioannis Baptistae, 4; accurate describit tempus quo Evangelium coepit praedicari, 111; quatuor tantum beatitudines assignat, 422; cur mulieris peccatricis nomen reticuit, 468.

Luciferus Christum tentavit, 168.

Luctus, tertia beatitudo, 284; 421.

Ludi, puerorum Iudaeorum, 459.

Lunatici, quinam sic dicuntur, 280.

Lux, hominum vera, 147; quoduplex distinguitur, 152.

Lysanias, Abilinae tetrarcha, 98; 111; filius Ptolomaei, 111.

M

Machaerontis arx, 224.

Magi ab Oriente veniunt Bethlehem, 81; Iesum cum Maria inveniunt, 85; munera Christo offerunt, 85; quinam fuerint, 86; undenam venerint, 87; agnoverunt Christum verum Deum, 89.

Magnificat, 23; revera fuit a Maria prolatum, 27.

Mala, quomodo petimus ab eis liberari, 319; a quibus per Christum liberamur, 451.

Malachias, eius prophetia de Ioanne Baptista, 113; 117; 455; 456.

Malitia, quomodo manifestatur, 337.

Mammona, fugienda, 326.

Manichaei docuerunt aliquos homines natura sua esse malos, 338; 432; carnem respuebant, 344.

Manus, metaphorice accepta, 31; imposita a Christo in sanationem, 274.

Maria Magdalene, a Christo benigne suscepta, 468; Christum sequebatur, 472.

Maria, Mater Dei, salutata ab Angelo, 14; significatio eius Nominis, 14; eius votum perpetuae virginitatis, 16; 19; perfecte acquievit Dei voluntati, 17; nupta Ioseph ante Annuntiationem, 18; cur S. Ioseph in matrimonio iuncta, 18; quomodo turbata, 19; eius gratia, in Annuntiatione, mirabiliter aucta, 20; vidit tunc divinam Essentiam, 20; in-visit Elisabeth, 21; quomodo benedicta, 22; eius mediatio, 22; fides 23; dignitatem habet quodammodo infinitam, 24; sanctior arca foederis, 25; fuit instrumentum in sanctificatione Ioannis Baptistae, 26; probabiliter interfuit eius nativitati 27; perpetua virginitas, 48; eius cum S. Ioseph matrimonium, 48; quomodo habuit in utero de Spiritu Sancto, 49; miraculose Christum edidit, 57; conservabat omnia verba Christi, 62; eius obedientia quoad legem purificationis, 69; gladius doloris ei praedictus, 72; lege purificationis obligabatur, 75; virtus religionis in ipsa, 102; eius dolor in amissione pueri Iesu, 104; diligenter omnia in corde suo conservabat, 105; quo pacto Iesum, in templo adinventum, allocuta est, 107; crevit in cognitione divinarum mysteriorum, 109; baptizata fuit a Christo, 130; in raptu vidit divinam Essentiam, 158; praesens in nuptiis Canae Galilaeae 192; a Christo baptizata, 229; fuit e numero mulierum sequentium Christum, 474; Coredemptrix generis humani, 475.

Marcus, S., praecipue intendit divinitatem Christi patefacere, 110; quo pacto verba Isaiae recitat, 118.

Matarieh, 94.

Matthaeus, S., duo priora eius Evangelii capita sunt authentica, 41; cur Evangelium suum exorditur, generationem Christi recensendo, 42; ex publicis tabulis Christi genealogiam exscribere potuit, 42; sequitur

- Iesum, 378 ; alias dictus Levi, 379 ; convivium parat Christo, 379 ; non fuit de tribu Levi, 381 ; eius electio ad apostolatam, 415.
- Matrimonium**, Mariae cum S. Ioseph, 48.
- Maximus**, S., circa Petri navem, 257.
- Mel** sylvestre, 114.
- Melchisedech**, cur dictus absque patre et matre, 140.
- Mensura** bona, 426 ; 428.
- Messias**, sensus huius nominis, 183.
- Messis** spiritualis, 242 ; multa, 410.
- Μετανοεῖν, sensus huius verbi, 113 ; 254.
- Metaphora**, in verbis Christi, 303.
- Μετρητής, 193.
- Michaea**, eius prophetia de Bethlehem, 83 ; 86 ; 88.
- Milites**, quomodo a Ioanne Baptista ad meliora adducti, 123.
- Militiam** agere illicitum non est, 125.
- Miracula**, qua ratione a Christo patrata, 191 ; fieri possunt a malis, 342 ; secundae classis, 441 ; facere, solius Dei est, 444 ; Christi, facta coram discipulis Ioannis Baptistae, 448.
- Misereri**, sensus huius vocis, 344 ; 409.
- Misericordia**, Dei, 24 ; quanti haec virtus a Christo fieret, 380 ; quinta beatitudo, 284.
- Mititas**, secunda beatitudo, 284.
- Mons** beatitudinum, 287.
- Mont de la Quarantaine**, 160.
- Mors**, appellata somnus, 401.
- Mortui**, quae cura eorum, 351 ; tres a Christo suscitati, 404 ; ad vitam revocati peccare potuerunt, 404 ; attrectatio eorum vetita, 443 ; in veteri Testamento suscitati, 446.
- Moyses**, in raptu, vidit divinam essentiam, 158.
- Mulier**, significatio huius nominis, 192 ; 196 ; sanguinis fluxum passa, 393 ; laudabiliter se gessit, 397 ; in civitate peccatrix Iesum unxit, 464 ; haec est ipsa Maria Magdalene, 468.
- Mulieres**, quatuor, scilicet Thamar, Rahab, Ruth et Bethsabée, cur recensitae in genealogia Christi, 42 ; quaenam Christum comitabantur, 472.
- Mundus**, diligit tenebras, 213.
- Mutuum** dare, 425 ; sine usura, 427.
- Mundities cordis**, sexta beatitudo, 285.

N

- Naim**, filius viduae ibi ad vitam revocatus, 443.
- Ναός, 74 ; 199 ; 201.
- Nasci denuo**, quid sit, 209.
- Nathan**, filius David, 143.

- Nathanael**, ad Christum vocatus, 186; a Christo dilaudatus, 186; splendidam edit de Christo confessionem, 187; idem ac Bartholomaeus, 188; expresse credidit Iesum esse Filium Dei, 189.
- Navis**, in qua dormiebat Dominus, 356.
- Nazareth**, 14; 78; 80; quodammodo dignior Bethlehem, 99; cur Iesus hanc urbem pertransiit, 250; 252.
- Nazaraeus**, significatio huius nominis, 98.
- Nephthali**, 254.
- Nicephorus Callistus**, 34.
- Nicodemus**, princeps Iudaeorum, 208; paulatim ad fidem adductus est, 214.
- Nihil**, sensus huius vocis, apud S. Ioannem, 146.
- Noe**, cur a S. Petro ponitur octavus, 144.
- Numerus** quadragenarius, mystica eius significatio, 165.
- Nuptiae** a Christo benedictae, 196.

O

- Oblatio**, a parentibus Iesu pro eo facta, 69; quatuor ad eam requiruntur, 296.
- Obsecratio**, species orationis, 78.
- Oculus**, lucerna corporis, 324.
- Offensarum** remissio, 321.
- Opera**, quāenam, coram aliis perficienda, 292; bona, triplicis generis, 311; ad salutem necessaria, 433.
- Operarii** pauci, 411.
- Oratio**, determinate fundenda, 315; dominica, 316; eius dotes, 316; septem petitiones continet, 319; assiduitas in orando, 332; exaudito, 333; a Christo fusa, 412.
- Ordo** in benefaciendo observandus, 310.
- Oriens**, 33; 82.
- Origenes**, circa ortum iusti, 29.
- Origenistarum** error, de praeexistentia animarum, 148.
- Osculum**, pacis et amicitiae signum, 466.
- Ostensio**, sensus huius vocis, 34.
- Ozias**, lepra percussus, 40.

P

- Pacifici**, septima beatitudo, 285.
- Palaestina**, tempore Christi, 13.
- Panis** quotidianus, 317.
- Parabola**, 429.
- Paralyticus**, capharnaiticus, a Christo sanatus, 374; ad Christi sequelam non admissus, 375; quamnam fidem habuit, 376; quis per eum significatur, 377.

- Parentes** Iesu, quomodo Iesum requisierint, 103; eorum de Iesu admiratio, 104; non sunt decepti, putantes Iesum esse in comitatu, 107; non intellexerunt verba Christi ad se directa, 108.
- Pascha**, festum, quanto tempore duraret, 102; Iudaeorum, 199; 204; 206.
- Pastores**, cur timuerint, 60; quale signum ipsis datum fuerit, 60; ob simplicitatem suam Deo placuerunt, 63; ager pastorum, 64; animarum, debent gregem sibi commissum purgare, illuminare et perficere, 290; recens conversis nimis graves poenitentias imponere non debent, 386; nequeunt omnia vitia cohibere, 388.
- Pater**, apparuit in voce, 135; Filium diligit in Spiritu Sancto, 135; quomodo dicitur creasse per Filium, 151; noster, qui est in caelis, 319.
- Pati**, propter iustitiam, 285; 421; cum longanimitate, 425.
- Paulus**, S., in raptu, vidit divinam essentiam, 158; circa charismata, 340.
- Pauperes** evangelizari, quid sit, 449.
- Paupertas** spiritus, omnis beatitudinis fundamentum, 283; 421.
- Peccatores**, quomodo ad Deum reverti debeant, 86; peccatorum suorum remissionem petant, 319; facilem habebant ad Iesum accessum, 382; vocati ad poenitentiam, 382.
- Peccatum** dimittere, maius quam paralysim sanare, 374; veniale, comparatum festucae; mortale, trabi, 430; remissum per caritatem, 466.
- Pelagiani**, circa originale peccatum, 432.
- Petronilla**, filia S. Petri, 275.
- Petrus**, S., ab Andrea ad Christum adductus, 182; vocatus a Christo Cephas, 183; quandonam vocatus Petrus, 184; cur eius navim elegit Dominus, 257; idem ac Cephas, 258; hominum piscator, 259; eius primatus, 261; ad apostolatam vocatus, 262; num liberos habuerit, 275; sequitur Christum in solitudinem, 277; praesens in suscitatione filiae Iairi, 400; princeps Apostolorum, 414; primo loco recensetur, 417.
- Petrus** Alexandrinus, S., circa secessionem Ioannis Baptistae in deserto, prout de hac re, in can. XIII de Poenit., Mansi, t. I, col. 1283, loquitur, 34.
- Pharisaei**, ad baptismum Ioannis, 120; eorum secta, 123; missi a Iudaeis ad Baptistam, 172; 174; putabant se potituros regno Dei, 209; cur Christum odio habuerunt, 214; infensi in discipulos Christi, 229; eorum doctrina discrepabat a doctrina Christi, 293; quomodo amabant orare, 312; ardentes zelo invidiae, 374; Christum reprehendunt, 380; ieiuantes, 384; consilium Dei spreverunt, 458; aspernatores aliorum, 464.
- Philippus** Apostolus, vocatus a Iesu, 185; vocat Nathanael, 185; eius electio ad apostolatam, 414.
- Philippus**, tetrarcha Ituraeae, 86; 111.
- Philippus**, coniux Herodiadis, 86; 111; 224; vir ignavi ingenii, 225.
- Photina**, S., 246.
- Photinus** negavit Christi animam, 344.
- Phrontisterion**, 255.
- Pinna** templi, 162.

- Piscatio miraculosa*, prior, 258; quid mystice significat, 260; quotuplex distinguitur, 261; figura apostolatus, 264.
- Plurale maiestaticum*, 215.
- Pluvia*, quid mystice designat, 342.
- Poenitentia*, a Ioanne, initio eius missionis, praedicata, 113; item, a Christo, 253.
- Pontius Pilatus*, Iudaeae procurator, 111.
- Porci* in mare praecipitati, 364.
- Porphyrius* refellitur, 379.
- Porta*, angusta, 335.
- Possessi* a daemone, a Christo sanati, 279; 280; 367.
- Potestas*, dimittendi peccata, 374; 377: Apostolis tradita, 413.
- Praeceptor*, vis huius nominis, 58.
- Praecursor* ad Christum est tanquam vox ad verbum, 114.
- Praeficae*, 400.
- Praelati*, ad eos pertinet praedicationis officium, 278; gregem suum debent illuminare, 290; per oculos significati, 325; mali, quomodo possunt corrigere subditos, 431; eorum cura de subditis, 439.
- Praesentatio* Christi in templo, 69.
- Praeseptum* Christi, 55.
- Preces* publice fundendae, 314.
- Primogenitus*, sensus huius vocis, 55.
- Principium*, triplex sensus huius vocis, 145.
- Profiteri*, sensus huius vocis, 54.
- Prophetae*, fuerunt inde a principio mundi, 32; cur Ioannes negavit se esse prophetam, 174; in patria honorem non habent, 247; persecutionem passi sunt, 286; falsi, 336; signa fecerunt, 408; Ioannes, maximus prophetarum a Christo praedicatus, 453.
- Prophetia*, potest esse etiam de praeteritis et de praesentibus, 234.
- Προσκεφάλαιον, 356.
- Proseucha*, 255.
- Providentia* divina, curam gerit de nobis, 328; omnia disponit, 329.
- Publicani*, quinam essent, 122; 378; Christo adhaerebant, 379.
- Pueri*, aliquorum ex eis ortus praenuntiatus fuit, 12; gentilium, non sunt baptizati baptismo Ioannis, 125; decedentes sine baptismo non salvantur, 214; Iudaeorum, quosnam ludos colerent, 459.
- Purificationis* lex, in veteri Testamento, 69.

Q

- Quadrans*, 296.
- Qnasi*, vis huius particulae, 139, 150.
- Qui fuit*, sensus horum verborum, 140; 142.

R

Rabbi, significatio huius nominis, 181; 208; 218; 258; 291.

Raca, vis huius vocis, 295.

Rama, 92; 95.

Redemptio, quid sit, 31.

Reges tres, scilicet Ochozias, Ioas et Amasias, cur praetermissi in genealogia Christi, 43.

Regnum caelorum, quid significet, 113; 117; 279; **Dei**, 209; quomodo advenit, 317; a nobis unice quaerendum, 328; vim patitur, 454; annuntiatum a Christo, 471.

Regulus, cuius filius infirmabatur Capharnaum, 248; imperfecta eius fides, 249; 358; eius filius miraculose sanatus, 249; videtur Iudaeus fuisse, 251; alius a centurione, cuius puerum Christus sanavit, 251; qualem progressum in fide fecerit, 251.

Reliquiae Christi venerationi habendae, 397.

Reprobi affectum peccati iugiter retinebunt, 340.

Respondere, sensus huius vocis, apud Evangelistas, 209.

Risus, quomodo reprobatus, 423.

S

Sabellii error, 145.

Sacerdotes, Hebraeorum, eorum familiae, 83; iudicare poterant de lepra, 345.

Sacrificium, 382.

Sadducaei, ad baptismum Ioannis, 120; eorum secta, 124.

Sal cibos a putrefactione praeservat, 289.

Salathiel, cur dictus a S. Matthaeo filius Iechoniae, a S. Luca filius Neri, 143.

Salmanasar, 236.

Salim, oppidum, 217.

Salmon, cum Iosue terram promissam ingressus, 39.

Salome, filia Herodiadis et Philippi, 224.

Salutare Dei, id est Christus, 71; 114.

Samaria, provincia sic vocata, 228.

Samaritana, mulier, 232; quinque viros legitimos habuerat, 234; eius fides, 235; 240; quo sensu dicit se non habere virum, 238; eius de Christo testimonium, 244; creditur nomen habuisse Photina, 246.

Samaritani, unde originem habuerint, 236; Iudaeis infensi, 237; expectabant Messiam, 239; multi in Christum credunt, 244; 246; melius dispositi, quam Iudaei, 247.

Sanctificare, sensus huius vocis, 26; 320.

- Sanctus Dei**, 267.
Sanhedrin, 173; 208; 298.
Sanitas, corporalis peti a Deo potest, 347.
Sapientia, Christi pueri, 101; iustificata a filiis suis, 460.
Satan, sensus huius nominis, 164.
Scalae, in domibus Palaestinae, 373.
Scandalum, quomodo removendum, 300; pati in Christo, quid sit, 449.
Scientia in Christo multiplex, 109; approbationis, 340.
Scribae, 83; scriba sequi volens Christum reprehendunt, 320; potuerunt etiam esse legisperiti, 460.
Securis, ad radicem arborum, 121.
Sectae religiosae, inter Iudaeos, 123.
Sedere doctoribus congruit, 372.
Seleuciani baptizandis stigma inurebant ferro candenti, 129.
Seminans, alius a metente, 242.
Sepulera, apud Iudaeos, 362.
Sermo, Christi, in Monte, 282, seq.; a S. Matthaeo relatus, alius a sermone relato a S. Luca, 286; in loco campestri, 420, seq.
Serpens aeneus, exaltatus in deserto, 212; figura Christi, 215.
Servus, triplex eius officium, 128; centurionis, Capharnaum, 437.
Shechinah, 16; 149.
Sicera, 8.
Sichar, distincta a Sichem, 231.
Signum contradictionis, 72; datum Baptistae, ad agnoscendum Messiam, 179; datum a Christo de sua divinitate, 200; multiplex a Iesu factum, 205.
Simeon, senex, eius virtutes, 70; eius prophetia ad Beatam Virginem, 71; probabiliter non fuit sacerdos, 75;
Simon Cananaeus, electus Apostolus, 415.
Simon pharisaeus, mulier peccatrix in eius domo Iesum ungit, 463; multiplex eius peccatum, 469.
Sitis, tripliciter sumpta, 238.
Socrus Petri, mirabiliter sanata, 272; quid per eam Patres intelligunt, 273; eius sanatio, miraculum tertii ordinis, 276.
Sollicitudo, quomodo fugienda, 327; 330.
Sors designabat qui sacerdotalia munera obirent, 7.
Spes mercedis in Deo collocanda, 324.
Spiritus Sanctus, sacros scriptores movit, 2; superveniens in Mariam, 16; in Simeon, 70; descendit super Christum missione visibili, 134; eius influxus in animam Christi, 178; cur vento comparatus, 210.
Spiritus, sensus huius vocis, 23; 210; 220; 267.
Sponsus, cur Christus ita dictus, 219.
Stationarii, viri populum in sacrificiis repraesentantes, 7; 9.
Stella quae apparuit Magis, 84.
Superbi, significati per montes, 114; Deus eis resistit, 458.

Susanna, Christum comitabatur, 473.

Svetonius, circa venturum Christum, 129.

Sycophantae, quinam fuerunt, 123.

Synagoga, 254; quisnam in ea doceret, 255; 278.

Synedrion, 173; 298.

T

Tabulae genealogicae, 42; 139.

Tabithae resurrectio, 402.

Tacitus, circa venturum Christum, 129.

Talitha cumi, 401.

Telonium, quid esset, 378.

Tempestas a Christo sedata, 359.

Templum, hierosolymitanum, in quo Dominus noster oblatus est, 74; in quo est inventus, 103; sic Christus vocavit corpus suum, 203; ab Herode Ascalonita restitutum, 203.

Tenebrae, quomodo appeti possunt, 216.

Tentatio, Christi, in deserto, 159; triplex, 162; 166; qua ratione petimus ab ea liberari, 318; 321; multiplex, qua impetitur domus spiritualis, 435.

Tentator, sic dictus diabolus, 161.

Tertullianus, discipulos Christi pisces appellat, 261; circa timorem Domini, 300; dilectionem inimicorum, 307; tempestatem a Christo sedatam, 359.

Tessaredecades, tres in genealogia S. Matthaei, 41.

Testamentum, quid sit, 32.

Tetrarcha, sensus huius vocis, 111.

Thaddaeus, S., electus Apostolus, 415.

Theglathphalasar, 254.

Theophilus, quisnam ille fuerit, 4.

Thomas, S., electus Apostolus, 415.

Thomas Aq., S., circa Christi generationem, 42; verba Isaiae: *Ecce virgo*, etc. 52; circa significationem mysticam turturis, 75; innocentes martyres, 92; docet Iesum in iuventute sua nullum miraculum patrasse, 96; circa verba: *Tu es Filius meus dilectus*, 135; columbam quae super Christum apparuit, 138; tentationem Christi, 164; necessitatem baptismi, 230; vota perfectionis ab Apostolis emissa, 265; panem quotidianum, 317.

Tiberiadis mare, 253; 256; 262; 349.

Timor, unde nascatur, 268; reverentialis 377.

Timoratus, significatio huius nominis, 70.

Toletus, 215.

Trabs, pro culpa maiore ponitur, 332.

Traditio in carcerem et in mortem, 227.

- Transmigratio** Babylonis, 44.
Tribunalia, apud Hebraeos, 298.
Triclinium, 467.
Tristitia, falsa vitanda, 323.
Turtures et pulli, quid mystice significant, 74.

U

- Ultio**, quomodo in lege permissa, 305.
Urias, cur recensitus in genealogia Christi, 39.
Ut, sensus huius particulae, 50.
Uva, significat spiritualem laetitiam, 336.

V

- Vae** quatuor, opposita quatuor beatitudinibus, 422.
Ventilabrum, quid significat, 129.
Verbum, metaphorice acceptum, 31; 161; 162; nomen proprium secundae personae SS.mae Trinitatis, 146; caro factum est, 149; cur potius quam Pater et Spiritus Sanctus, incarnatum, 152.
Veritas doctrinae, vitae, iustitiae, 213.
Veronica, 397.
Vestes pretiosae, non per se prohibitae, 456.
Via, nostra, quomodo dirigenda, 114; vitae aeternae, arcta, 337.
Videre, sensus huius vocis, 211.
Vidua Naim, 443.
Vigiliae noctis, 59.
Vindicta, a Deo sibi reservata, 305; 308.
Vinum, ex aqua factum ad nuptias Canae, primum Christi miraculum, 197; novum, in utres veteres non mittendum, 386.
Viperae, quinam sic a Ioanne Baptista appellati, 121.
Virtus Altissimi, 16; 19.
Vis, vi repelli potest, 308.
Visio, specificè multiplex, 137; Dei comprehensiva haberi nequit ab homine, 156; de Deo, quotuplex distinguitur, 157.
Visitatio B. M. V., 21.
Vita, sensus huius vocis, 222.
Voluntas, beneplaciti et signi, 321.
Vox de caelo, super Christum baptizatum, 138.

Z

- Zabulon**, 254.
Zacharias, sacerdos et propheta, 5; duplex eius deprecatio exaudita, 7; eius turbatio, 7; defecit in fide, 9; 11; non fuit summus sacerdos,

10; a ministerio, per legem superannuationis, non exclusus, 11; Deum benedixit, 30; eius canticum, 31; eius os et lingua miraculose aperta sunt, 35.

Zara, cur in genealogia Christi nominatus, 38.

Zebedaeus, ad apostolatam non fuit vocatus, 264; eius filii, 414.

Zelotae, eorum secta, 124.

Zelotes, Simon Cananaeus, 415.

Zelus iustitiae, 202.

N. B. Pag. 169, lin. 20, loco, *valuit*, lege *voluit*; p. 203, l. 13, loco, *dixit* *Christus*, lege *dixerunt Iudaei*; ad pag. 211, lin. 5, ad notam 11, inter verba *in quo* et *cum*, oculo errante, omitta est in impressione integra linea MS., quae sic suppleri debet: *cum* II magno notatur, dum primum nomen SPIRITUS, etc.; p. 396, lin. 14, loco *proprio*, legi debet *proprium*; p. 380, l. 19, 20, loco *scribis et pharisaeis*, lege *scribas et pharisaeos*.

LAUS DEO ET DEIPARAE

INDEX GENERALIS

RERUM CONTENTARUM IN HOC VOLUMINE

	PAG.
Dedicatio operis	
SSm̃i Domini nostri Pii XI ad auctorem Epistola	III
Praefatio	V
In studium Concordiae Sanctorum Evangeliorum brevis introductio	XI

SYNOPSIS GENERALIS

CONCORDIAE QUATUOR EVANGELIORUM.

VOL. I.

Prooemium	1
PARS I. — De pertinentibus ad vitam absconditam Iesu Christi Domini nostri	5
PARS II. — Annuntiatio et introductio publici ministerii Iesu Christi Domini nostri	110
PARS III. — A primo Paschate vitae publicae Iesu Christi Domini nostri, ad secundum Pascha	204
INDEX SECTIONUM Voluminis I. Concordiae quatuor Evangeliorum	477
INDEX RERUM contentarum in brevi introductione in studium Concordiae Sanctorum Evangeliorum	484
INDEX ANALYTICUS Voluminis I. Concordiae quatuor Evangeliorum, alphabetico ordine digestus	487

CATHOLIC THEOLOGICAL UNION
BS2560.L46 C001 V001
DIATESSARON SEU CONCORDIA QUATUOR EVANGE

3 0311 00022 4696

WITHDRAWN

44641

BS

2560

.L46

Lépicier, Alexius H.M.

AUTHOR

v.1

DIATESSARON SEU CONCORDAN

TITLE

TIA QUATUOR EVANGELIORUM.

DATE DUE

v.1

